

Борис РУСНАК

МІСЦЕВЕ САМОВРЯДУВАННЯ В УКРАЇНІ ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА

*Посібник для депутатів місцевих рад
та сільських, селищних, міських голів*

*Одеська обласна організація
Всеукраїнської громадської організації
«Комітет виборців України»*

Борис РУСНАК

МІСЦЕВЕ САМОВРЯДУВАННЯ В УКРАЇНІ ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА

*Посібник для депутатів місцевих рад
та сільських, селищних, міських голів*

**ВИДАННЯ ТРЕТЄ,
ВИПРАВЛЕНЕ ТА ДОПОВНЕНЕ**

Одеса-2016

Місцеве самоврядування в Україні: теорія і практика. Посібник для депутатів місцевих рад та сільських, селищних, міських голів / Б.А. Руснак. — Одеса, 2016. — 736с.

Посібник складається із чотирьох взаємопов'язаних частин. Перша частина присвячена теоретичним засадам місцевого самоврядування; у другій – розкрито функції і повноваження місцевого самоврядування, статус та повноваження депутатів місцевих рад, вміщено практичні рекомендації щодо розробки організаційно-розпорядчих документів місцевої ради, підготовки та ухвалення нею рішень, організації і проведення слухань в постійних комісіях ради, використання різних форм залучення громадян до участі у місцевому самоврядуванні, співпраці депутата місцевої ради з громадськими організаціями та засобами масової інформації, використання інтернету в роботі депутата; у третій – зібрано зразки найбільш актуальних локальних нормативно-правових актів; четверта містить основні міжнародні та національні законодавчі акти, які регулюють функціонування місцевого самоврядування в Україні. Завершується посібник термінологічним словником та переліком літератури з проблем місцевого самоврядування.

Адресовано депутатам місцевих рад, працівникам органів місцевого самоврядування, лідерам територіальних громад, громадських організацій, усім, хто цікавиться проблемами місцевого самоврядування.

**National Endowment
for Democracy**
Supporting freedom around the world

Це видання стало можливим завдяки фінансовій підтримці Національного Фонду Демократії (NED, США) в рамках проекту Одеської обласної організації ВГО «Комітет виборців України» «Сприяння підзвітності та прозорості в Південній Україні»

Зміст даного матеріалу не обов'язково відображає погляди Національного Фонду Демократії (NED, США).

© Одеська обласна організації ВГО «Комітет виборців України», 2016

© Руснак Б.А., 2016

З М І С Т

ВСТУП	9
-------------	---

ЧАСТИНА 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

Глава 1.

ІЗ ІСТОРІЇ РОЗВИТКУ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В УКРАЇНІ	12
---	----

Глава 2.

СУЧАСНА СИСТЕМА МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В УКРАЇНІ	21
---	----

Глава 3.

КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВІ ОСНОВИ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ	27
--	----

Глава 4.

МАТЕРІАЛЬНА ОСНОВА МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ	34
--	----

Глава 5.

ФІНАНСОВА ОСНОВА МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ	43
--	----

Глава 6.

СОЦІАЛЬНА ОСНОВА МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ	75
--	----

Глава 7.

ТЕРИТОРІАЛЬНА ОСНОВА МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ	77
--	----

Глава 8.

ЄВРОПЕЙСЬКА СТРАТЕГІЯ ЩОДО ІННОВАЦІЙ ТА ДОБРОГО ВРЯДУВАННЯ НА МІСЦЕВОМУ РІВНІ	79
--	----

Глава 9.

ПРО ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЮ ВЛАДИ В УКРАЇНІ ТА РЕФОРМУ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ	86
--	----

ЧАСТИНА II

**КОМПЕТЕНЦІЯ, ПОВНОВАЖЕННЯ ТА ОРГАНІЗАЦІЯ
РОБОТИ МІСЦЕВИХ РАД**

Глава 10.

ФУНКЦІЇ ТА ПОВНОВАЖЕННЯ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ	108
---	-----

Глава 11.

СТАТУС, ПОВНОВАЖЕННЯ ТА ФОРМИ РОБОТИ ДЕПУТАТІВ МІСЦЕВИХ РАД	132
--	-----

Глава 12.

ВІДКЛИКАННЯ ДЕПУТАТА МІСЦЕВОЇ РАДИ ЗА НАРОДНОЮ ІНІЦІАТИВОЮ	153
---	-----

Глава 13.

ДОСТРОКОВЕ ПРИПИНЕННЯ ПОВНОВАЖЕНЬ СІЛЬСЬКОГО, СЕЛИЩНОГО, МІСЬКОГО ГОЛОВИ	158
---	-----

Глава 14.

ОРГАНІЗАЦІЙНО-РОЗПОРЯДЧІ ДОКУМЕНТИ МІСЦЕВОЇ РАДИ	162
---	-----

Глава 15.

ПОРЯДОК ПІДГОТОВКИ ТА УХВАЛЕННЯ РАДОЮ РІШЕНЬ	169
--	-----

Глава 16.

ОРГАНІЗАЦІЯ І ПРОВЕДЕННЯ СЛУХАНЬ В ПОСТІЙНИХ КОМІСІЯХ РАДИ	178
---	-----

Глава 17.

ФОРМИ РЕАЛІЗАЦІЇ ГРОМАДЯНАМИ ПРАВА НА УЧАСТЬ В УПРАВЛІННІ МІСЦЕВИМИ СПРАВАМИ	184
---	-----

17.1. МІСЦЕВИЙ РЕФЕРЕНДУМ	185
---------------------------------	-----

**МІСЦЕВЕ САМОВРЯДУВАННЯ В УКРАЇНІ:
ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА**

17.2. МІСЦЕВІ ВИБОРИ	186
17.3. ЗАГАЛЬНІ ЗБОРИ ГРОМАДЯН ЗА МІСЦЕМ ПРОЖИВАННЯ	189
17.4. МІСЦЕВІ ІНІЦІАТИВИ	191
17.5. ГРОМАДСЬКІ СЛУХАННЯ	195
17.6. ОРГАНИ САМООРГАНІЗАЦІЇ НАСЕЛЕННЯ	202
17.7. ЗБОРИ, МІТИНГИ, ПОХОДИ І ДЕМОНСТРАЦІЇ	203
17.8. УНІВЕРСАЛЬНІ ФОРМИ РЕАЛІЗАЦІЇ ГРОМАДЯНАМИ ПРАВА НА УЧАСТЬ У МІСЦЕВОМУ САМОВРЯДУВАННІ	204
17.9. ЕЛЕКТРОННА ПЕТИЦІЯ	206
 Глава 18.	
ФОРМИ СПІВПРАЦІ ДЕПУТАТІВ З ГРОМАДСЬКИМИ ОРГАНІЗАЦІЯМИ ТА ЗАСОБАМИ МАСОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ	211
18.1. ВАША СПІВПРАЦЯ З ГРОМАДСЬКИМИ ОРГАНІЗАЦІЯМИ	211
18.2. СПІВПРАЦЯ ДЕПУТАТА МІСЦЕВОЇ РАДИ З ЗАСОБАМИ МАСОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ	228
 Глава 19.	
ІНТЕРНЕТ В РОБОТІ ДЕПУТАТА	253
 Глава 20	
ДОСТУП ДО ІНФОРМАЦІЇ ТА ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ	259

ЧАСТИНА III
ПРИМІРНІ ЗРАЗКИ
НОРМАТИВНО-ПРАВОВИХ АКТІВ

ПРИМІРНЕ ПОЛОЖЕННЯ «Про загальні збори (конференції) членів територіальної громади за місцем проживання в місті N»	275
ПРИМІРНЕ ПОЛОЖЕННЯ «Про місцеві ініціативи»	302

**КОМІТЕТ ВИБОРЦІВ
УКРАЇНИ**

ПРИМІРНЕ ПОЛОЖЕННЯ «Про громадські слухання в місті (селі, селищі)»	308
ПРИМІРНЕ ПОЛОЖЕННЯ «Про консультації з громадськістю у місті N»	333
ПРИМІРНЕ ПОЛОЖЕННЯ «Про електронні петиції»	344
ПРИМІРНЕ ПОЛОЖЕННЯ «Про звітування міського голови, постійних комісій міської ради та депутатів міської ради»	348
ПРИМІРНИЙ ПОРЯДОК сприяння проведенню громадської експертизи діяльності органів та посадових осіб місцевого самоврядування у місті	354

**ЧАСТИНА IV
ЗАКОНОДАВСТВО
ПРО МІСЦЕВЕ САМОВРЯДУВАННЯ**

A) МІЖНАРОДНІ ДОКУМЕНТИ

ЄВРОПЕЙСЬКА ХАРТІЯ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ	358
ДОДАТКОВИЙ ПРОТОКОЛ до ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ХАРТІЇ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ про право участі у справах місцевого органу влади	368
ЄВРОПЕЙСЬКА РАМКОВА КОНВЕНЦІЯ Про транскордонне співробітництво між територіальними общинами або властями	374
ДОДАТКОВИЙ ПРОТОКОЛ до ЄВРОПЕЙСЬКОЇ РАМКОВОЇ КОНВЕНЦІЇ про транскордонне співробітництво між територіальними общинами або властями	382

**МІСЦЕВЕ САМОВРЯДУВАННЯ В УКРАЇНІ:
ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА**

ПРОТОКОЛ N 2 до ЄВРОПЕЙСЬКОЇ РАМКОВОЇ КОНВЕНЦІЇ про транскордонне співробітництво між територіальними общинами або властями, який стосується міжтериторіального співробітництва	389
---	-----

ПРОТОКОЛ N 3 до ЄВРОПЕЙСЬКОЇ РАМКОВОЇ КОНВЕНЦІЇ про транскордонне співробітництво між територіальними общинами або властями стосовно об'єднань євро регіонального співробітництва (ОЕС)	394
---	-----

СТРАТЕГІЯ ІННОВАЦІЙ ТА ДОБРОГО ВРЯДУВАННЯ НА МІСЦЕВОМУ РІВНІ	406
---	-----

УТРЕХТСЬКА ДЕКЛАРАЦІЯ про добре місцеве та регіональне врядування в неспокійний час: проблеми змін	417
--	-----

В) НАЦІОНАЛЬНЕ ЗАКОНОДАВСТВО

ЗАКОН УКРАЇНИ Про місцеве самоврядування в Україні	437
---	-----

ЗАКОН УКРАЇНИ Про статус депутатів місцевих рад	533
--	-----

ЗАКОН УКРАЇНИ Про співробітництво територіальних громад	571
--	-----

ЗАКОН УКРАЇНИ Про добровільне об'єднання територіальних громад	586
---	-----

ЗАКОН УКРАЇНИ Про відкритість використання публічних коштів	601
--	-----

ЗАКОН УКРАЇНИ Про запобігання корупції	609
---	-----

КОМІТЕТ ВИБОРЦІВ
УКРАЇНИ

ПОЛОЖЕННЯ

Про загальні збори громадян за місцем проживання в Україні..... 673

КОНЦЕПЦІЯ

реформування місцевого самоврядування
та територіальної організації влади в Україні 679

МЕТОДИКА ФОРМУВАННЯ

СПРОМОЖНИХ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД 694

СЛОВНИК ДЕПУТАТА 701

ДЖЕРЕЛА, ВИКОРИСТАНА ЛІТЕРАТУРА 719

ВСТУП

В жовтні 2015 року в Україні відбулися чергові місцеві вибори. Знову за новим законом, який було ухвалено незадовго до початку виборчого процесу. Черговий раз застосовано новий варіант змішаної виборчої системи, який позбавив велику кількість територій можливостей бути представленими у відповідних міських, районних та обласних радах. Ясна річ, депутатський корпус у значній мірі оновився. Але значна частина членів політичних партій та позапартійних кандидатів, що балотувалися до місцевих рад, а також на посади сільських, селищних та міських голів, на жаль, не мають досвіду практичної роботи в органах місцевого самоврядування. Слід зазначити, що чинне виборче законодавство не містить жодних вимог щодо професійного рівня кандидатів у депутати та на посади відповідних голів. Тому депутатами місцевих рад, сільськими, селищними та міськими головами нерідко стають люди, які далекі від проблем місцевого самоврядування, не володіють інструментами їх вирішення, погано орієнтуються в нормативно-правових актах, що регулюють функціонування органів публічної влади загалом і місцевого самоврядування зокрема.

Результати виборів призвели до суттєвої зміни кадрів в апаратах місцевих рад, їх виконавчих органах, оскільки політичні сили, які здобули перемогу на виборах, виявили бажання мати і тут своїх людей. Тому нерідко на зміну досвідченим, професійно підготовленим працівникам подекуди прийшли люди без відповідної підготовки. До цього слід додати відсутність у нашої державі належної системи професійного навчання депутатів місцевих рад та працівників їх виконавчих структур. Частково цю функцію здійснюють Центри перепідготовки та підвищення кваліфікації працівників органів державної влади, органів місцевого самоврядування, керівників державних підприємств, установ та організацій, які функціонують у кожному обласному центрі. Але цього замало, бо навчанням зовсім не охоплюється депутатський корпус.

У той же час, депутати, сільські, селищні та міські голови повинні володіти уміннями, знаннями та навичками щодо вирішення всіх питань життєдіяльності громади.

Саме на сприяння формуванню професійної влади, на підвищення фахового рівня обраних представників політичних партій і посадовців спрямовано видання цього посібника - «Місцеве самоврядування в Україні: теорія і практика».

При його підготовці використано праці українських учених, які досліджують проблематику місцевого самоврядування, наявний український практичний досвід у цій сфері, напрацювання громадських організацій. У посібнику висвітлено питання історії розвитку місцевого самоврядування в Україні, розкрито його сучасну систему, основи, функції та повноваження місцевого самоврядування, статус та повноваження депутатів місцевих рад, викладені методичні поради щодо розробки організаційно-розпорядчих документів місцевої ради, підготовки і ухвалення радами рішень, організації і проведення слухань у постійних комісіях рад, розкрито форми реалізації громадянами права на участь в управлінні місцевими справами, висвітлено деякі аспекти реформування місцевого самоврядування та здійснення децентралізації влади в Україні. Окрім того, у посібнику вміщено Європейську Хартію місцевого самоврядування, деякі інші міжнародні акти, базові законодавчі акти, що регулюють функціонування місцевого самоврядування в Україні, примірні зразки найбільш актуальних локальних нормативно-правових актів, глосарій термінів та перелік літератури з питань місцевого самоврядування.

Сподіваємося, що цей посібник стане у нагоді всім, кому небайдужий розвиток місцевого самоврядування в Україні. Будемо вдячні за висловлені критичні зауваження, рекомендації та пропозиції.

Результати виборів призвели до суттєвої зміни кадрів в апаратах місцевих рад, їх виконавчих органах, оскільки політичні сили, які здобули перемогу на виборах, виявили бажання мати і тут своїх людей. Тому нерідко на зміну досвідченим, професійно підготовленим працівникам подекуди прийшли люди без відповідної підготовки. До цього слід додати відсутність у нашій державі належної системи професійного навчання депутатів місцевих рад та працівників їх виконавчих структур. Частково цю функцію здійснюють Центри перепідготовки та підвищення кваліфікації працівників органів державної влади, органів місцевого самоврядуван-

ня, керівників державних підприємств, установ та організацій, які функціонують у кожному обласному центрі. Але цього замало, бо навчанням зовсім не охоплюється депутатський корпус.

У той же час, депутати, сільські, селищні та міські голови повинні володіти уміннями, знаннями та навичками щодо вирішення всіх питань життєдіяльності громади.

Саме на сприяння формуванню професійної влади, на підвищення фахового рівня обраних представників політичних партій і посадовців спрямовано видання цього посібника – **«Місьцеве самоврядування в Україні: теорія і практика»**.

При його підготовці використано праці українських учених, які досліджують проблематику місцевого самоврядування, наявний український практичний досвід у цій сфері, напрацювання громадських організацій. У посібнику висвітлено питання історії розвитку місцевого самоврядування в Україні, розкрито його сучасну систему, основи, функції та повноваження місцевого самоврядування, статус та повноваження депутатів місцевих рад, викладені методичні поради щодо розробки організаційно-розпорядчих документів місцевої ради, підготовки і ухвалення радами рішень, організації і проведення слухань у постійних комісіях рад, розкрито форми реалізації громадянами права на участь в управлінні місцевими справами, висвітлено деякі аспекти реформування місцевого самоврядування та здійснення децентралізації влади в Україні. Окрім того, у посібнику вміщено Європейську Хартію місцевого самоврядування, деякі інші міжнародні акти, базові законодавчі акти, що регулюють функціонування місцевого самоврядування в Україні, примірні зразки найбільш актуальних локальних нормативно-правових актів, глосарій термінів та перелік літератури з питань місцевого самоврядування.

Сподіваємося, що цей посібник стане у нагоді всім, кому небайдужий розвиток місцевого самоврядування в Україні. Будемо вдячні за висловлені критичні зауваження, рекомендації та пропозиції.

ЧАСТИНА I

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

Глава 1

ІЗ ІСТОРІЇ РОЗВИТКУ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В УКРАЇНІ

Місцеве самоврядування на теренах нашої держави виникло в Середні віки у вигляді перших спроб міського самоврядування, що надавалось Магдебурзьким правом, частково зберігалось у часи козацької республіки (XV-XVII ст.), але остаточно занепало в часи після безславного об'єднання України з Росією (1654 року). Незначна його реанімація за умов царизму (1917-1919р.р.) закінчилась фактичним відродженням національного поняття місцевого самоврядування лише у березні 1990 року після обрання депутатів Верховної Ради Української РСР та місцевих Рад народних депутатів.

Науковці виділяють такі основні історичні періоди становлення національного місцевого самоврядування¹³:

перший період – зародження, становлення й розвиток вітчизняних форм місцевого самоврядування (в основі яких були рід та суверенна громада), своїми хронологічними рамками сягав часу зародження й утворення держави східнослов'янських племен на українських землях, і тривав до середини XIV століття;

другий період або ж період європеїзації. Характеризувався поєднанням місцевих форм самоврядування з елементами західноєвропейської організації самоврядування (місто Магдебург), від середини XIV ст. і до першої половини XIX ст. Магдебурзька грамота, що надавалася королем тому чи іншому місту, була класичним актом децентралізації суверенної влади середньовічної держави на рівень цього міста, його територіальної громади;

¹³ Грицяк І. Місцеве самоврядування України в історії і сучасності // Вісник УАДУ. – 1996. - №1. – с. 53-67.

третій період відзначався русифікацією вітчизняного місцевого самоврядування на території сучасної України. Центральна, східна, а згодом і південна частина якої входили до царської Росії. Західна частина України належала Польщі, Австрійській, а пізніше Австро-Угорській монархії. Хоча процес русифікації в місцевому самоврядуванні України почався десь наприкінці XVII ст., свого апогею він досягнув у XIX ст. та на початку XX століття;

четвертий період є спробою українізації місцевого самоврядування. Його початком потрібно вважати 20-ті рр. XX ст., і він триває дотепер. Починаючи з 1991 р., в Україні нарешті відновлені спроби українізувати як місцеве самоврядування, так і інші сфери суспільного життя.

Реальне місцеве самоврядування об'єктивно можливе лише в умовах суверенітету держави, оскільки вона виступає його гарантом, а іноді й творцем його системи. Природньо, що і в нашій країні цей інститут поступово склався лише після здобуття Україною незалежності.

Відродженню місцевого самоврядування в Україні передувала чергова спроба підвищення ролі рад, як місцевих органів державної влади, шляхом удосконалення їх структури. Відповідно до рішень союзних органів, прийнятих в **1989 — 1990 рр.**, поряд з виконкомом і їх головами стали обиратись президії і голови рад. Щоправда, передбачалось обрання на посади голів Рад партійних керівників, але незалежно від наслідків цієї спроби діяльність представницьких органів дещо активізувалась, хоча й викликала в самих радах суперечності між представницькими і виконавчими органами та їх керівниками.

Початок реального відродження місцевого самоврядування в сучасних умовах поклали «Декларація про державний суверенітет України¹⁴» та прийнятий на її основі та відповідно до неї Закон УРСР від 7 грудня 1990 р. «Про місцеві Ради народних депутатів Української РСР і місцеве самоврядування¹⁵». Цей Закон,

¹⁴ Відомості Верховної Ради України. – 1990. – № 31, ст. 429.

¹⁵ Відомості Верховної Ради України. – 1991. – № 2, ст. 5.

вперше в умовах радянської влади, проголосував принципи місцевого самоврядування і відмову від принципу «демократичного централізму» у відносинах між радами різних рівнів.

Було ліквідовано структурне двовладдя рад, оскільки голова ради ставав одночасно головою виконавчого комітету відповідної ради. Але фактично, виникло функціональне двовладдя в зв'язку з тим, що місцеві ради народних депутатів відповідно до ст. 2 Закону проголошувались одночасно органами місцевого самоврядування й органами державної влади. Дуалізм цих органів влади не лише об'єктивно послаблював ради як органи місцевого самоврядування, але й порушував вертикаль виконавчої влади. У зв'язку з цим **26 березня 1992 р.** була прийнята нова редакція відповідного Закону і частково змінена його назва.

В новому Законі України **«Про місцеві ради народних депутатів та місцеве і регіональне самоврядування»**¹⁶ **міське самоврядування** визначалося як територіальна самоорганізація громадян для самостійного вирішення безпосередньо або через органи, які вони обирають, усіх питань місцевого життя в межах Конституції України, законів України та власної фінансово-економічної бази, а **регіональне самоврядування** — як територіальна самоорганізація громадян для вирішення безпосередньо або через органи, які вони утворюють, питань місцевого життя в рамках Конституції України та законів України.

Тим самим Закон у новій редакції зробив значний крок щодо відходу від дуалістичної теорії і практики в організації місцевої влади і місцевого самоврядування та передбачив утвердження місцевого і регіонального самоврядування, проголосивши, правда, практично новий дуалізм. Територіальною основою місцевого самоврядування проголошувались сільрада, селище, місто, а регіонального самоврядування — відповідно район, область.

На основі виконавчих комітетів рад областей, районів та міст Києва і Севастополя утворювались державні адміністрації на чолі з представниками Президента України. У зв'язку із зупинен-

16 Відомості Верховної Ради України. — 1992. - № 28, ст. 387.

ням діяльності виконавчих комітетів можливості рад в управлінні місцевими справами істотно зменшувались, що посилювало конфронтацію між керівниками органів місцевого самоврядування і місцевих органів державної виконавчої влади.

Незабаром від двоїстої природи рад відмовились.

За Законом України від **3 лютого 1994 р. «Про формування місцевих органів влади і самоврядування»**¹⁷ ради всіх рівнів проголошувались органами місцевого самоврядування. Голови рад, за винятком районних у місті, обирались шляхом прямих виборів безпосередньо населенням і за посадою очолювали виконавчі комітети. Поряд з цим нововведенням ради областей, районів, міст Києва і Севастополя наділялись функціями органів державної влади. У порівнянні з попередньою моделлю місцевої влади можна було розцінювати прийняття зазначеного закону як тимчасову перемогу прихильників місцевого самоврядування, адже на всіх рівнях передбачалось формування повноцінних представницьких органів місцевого самоврядування із своїми власними виконавчими структурами.

Але всього за кілька місяців в країні були проведені дострокові президентські вибори. Новий голова держави не міг погодитися з такою моделлю місцевої влади, оскільки, на його погляд, це послаблювало систему виконавчої влади. **6 серпня 1994 р.** новообраний Президент України видав Указ **«Про забезпечення керівництва структурами державної виконавчої влади на місцях»**¹⁸, яким встановив підзвітність та підконтрольність собі голів районних і обласних рад та очолюваних ними виконавчих комітетів з питань здійснення ними делегованих повноважень державної виконавчої влади.

З обранням нового Президента України настав період гострої кризи і конфронтації органів державної влади. Розпочалась активна ревізія досягнутих демократичних перетворень у розбудові місцевого самоврядування. Інтенсифікувався пошук систем

17 Відомості Верховної Ради України. – 1994. – № 22, ст.144.

18 <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/430/94/print1459074373793356>

кожного виду влади і одночасно системи місцевих органів державної влади та моделі місцевого самоврядування. Цей пошук завершився безпрецедентним кроком у державному будівництві і конституційному процесі – підписанням 8 червня 1995 року Конституційного договору між Верховною Радою України та Президентом України, яким було введено в дію схвалений 18 травня 1995 року Верховною Радою України Закон України **«Про державну владу і місцеве самоврядування в Україні»**¹⁹. Згідно з цим законом місцевими органами державної виконавчої влади в районах (крім районів в містах), областях, містах Києві і Севастополі знову проголошувались державні адміністрації, які тепер очолювали голови відповідних рад, тобто обіймали одночасно дві посади. Право призначення керівників адміністрацій отримав Президент України.

Первинними суб'єктами місцевого самоврядування визначались територіальні колективи громадян, які проживають в селах, селищах, містах, а його територіальною основою – відповідні населені пункти. Представницькі органи місцевого самоврядування цих адміністративно-територіальних одиниць – ради – очолювали їх голови, які одночасно були і головами виконавчих комітетів.

Представницькими органами районів, областей, міст Києва і Севастополя, згідно з Законом, визначались відповідні ради. Виконавчі комітети при них не формувались. Отже цього разу взяли гору прихильники командно-адміністративної системи управління, яких, як виявилось, в Україні чимало. Фактично вся влада на обласному і районному рівні була зосереджена в руках місцевих державних адміністрацій. Обласні ж і районні ради перетворились у декоративні органи, які імітували місцеве самоврядування на регіональному рівні.

На превеликий жаль, ця система місцевого самоврядування була значною мірою закріплена новою **Конституцією України**²⁰, а згодом і Законом України від 21 травня 1997 р. **«Про місцеве са-**

19 Відомості Верховної Ради України. – 1995. - № 18, ст. 33.

20 Відомості Верховної Ради України. – 1996. - № 30, ст.141.

моврядування в Україні»²¹, яким було введено інститут сільсько-го, селищного, міського голови, а також розділено посади голови районної і обласної рад та глави районної і обласної державних адміністрацій.

Безперечно, з прийняттям Конституції та Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» зроблено важливі кроки на шляху становлення та конституційного закріплення основ місцевого самоврядування у нашій державі. Разом з тим, варто зазначити, що базові принципи місцевого самоврядування сформульовані в **Європейській Хартії про місцеве самоврядування**²², яка була схвалена Комітетом міністрів країн Ради Європи в 1985 році і ратифікована парламентом України 15 липня 1997 року, у місцевому самоврядуванні України реалізовані не в повній мірі.

Цими широкими принципами є: правова, організаційна та фінансова автономії органів місцевого самоврядування.

➤ Суть **правової автономії** органу місцевого самоврядування полягає в тому, що він має власні повноваження, визначені писаним законом і, де це можливо – Конституцією (ст. 2 Європейської Хартії про місцеве самоврядування), а також має право на судовий захист щодо забезпечення своїх повноважень та дотримання конституційних принципів самоврядності (ст. 11). Повноваження мають бути повними і виключними, тобто такими, що не належать одночасно іншим органам. У межах своїх повноважень орган місцевого самоврядування повністю незалежний у здійсненні власних ініціатив з будь-якого питання, що належить до його компетенції. Це правило чинне і тоді, коли йдеться і про делеговані цьому органу повноваження (ст.ст. 3 і 4).

➤ Суть **організаційної автономії** полягає в тому, що орган місцевого самоврядування повинен мати можливість сам визначати свою власну внутрішню структуру, яка б відповідала місцевим потребам і забезпечувала ефективне управління (ст.ст. 6, 7 і 10). Дію-

21 Відомості Верховної Ради України. – 1997. – № 24, ст.170.

22 Офіційний вісник України від 03.04.2015 – 2015 р., № 24, / № 39, 2013, ст. 1418 /, стор. 450, стаття 718, код акту 67165/2013N° 24.

чи в межах закону, орган місцевого самоврядування не підпорядковується іншим органам влади, а будь-який адміністративний контроль за його діями можливий лише при умові забезпечення законності та конституційних принципів місцевого самоврядування (ст. 8).

➤ Суть **фінансової автономії** місцевого самоврядування полягає у праві органів місцевого самоврядування володіти та розпоряджатись власними коштами, достатніми для здійснення їх функцій та повноважень (ст. 9).

Європейська Хартія місцевого самоврядування зобов'язує всі країни, які її ратифікували, застосовувати у своєму законодавстві основні принципи, що гарантують самостійність місцевої влади.

Країни-члени Ради Європи, серед них і Україна, вже зробили істотні кроки у напрямі досягнення цілей цього документа, який є гарантом і дієвим інструментом демократизації усіх країн Європейського співтовариства.

Основний Закон нашої держави (ст. 7) стверджує: «В Україні визнається і гарантується місцеве самоврядування». Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» (ст. 2), відповідно до Конституції, визначає поняття **місцевого самоврядування**, як *гарантоване державою право та реальну здатність територіальної громади - жителів села чи добровільного об'єднання у сільську громаду жителів кількох сіл, селища, міста – самостійно вирішувати питання місцевого значення в межах Конституції і Законів України.*

Задля справедливості зазначимо, що у порівнянні з так званим радянським періодом, коли інститут місцевого самоврядування взагалі не визнавався, нині на найвищому, тобто конституційному рівні його визнано і гарантовано.

В останні роки розпочато процес децентралізації влади та реформи місцевого самоврядування. Здійснено, зокрема, бюджетну децентралізацію, що збільшило фінансові можливості місцевих рад. На підставі Закону України від 5 лютого 2015 р. **«Про**

добровільне об'єднання територіальних громад»²³, (який, до речі, за висновками Головного науково-експертного управління та Головного юридичного управління Верховної Ради України, суперечить Конституції України) розпочався і триває процес об'єднання територіальних громад з метою забезпечення їх спроможності вирішувати питання місцевого значення, віднесені чинним законодавством до відання місцевого самоврядування. Проте ця робота проводиться хаотично, без належного організаційно-методичного, нормативного та інформаційного забезпечення з боку органів виконавчої влади.

До речі, чинна стаття 140 Конституції України передбачає можливість добровільного об'єднання в одну територіальну громаду лише жителів кількох сіл. Хоч на практиці безліч випадків, коли в одну громаду об'єднані жителі і селищ, і міст у різних конфігураціях. Такі об'єднання наразі є неконституційними, як і новоутворювані об'єднані територіальні громади, до складу яких входять селища і міста. Проте, на жаль, це не турбує ініціаторів цього процесу.

У той же час варто зауважити: за період після прийняття Конституції України та Закону «Про місцеве самоврядування в Україні» можна було б зробити набагато більше у напрямку розвитку і зміцнення місцевого самоврядування в нашій державі, якби на те була добра воля керівництва держави. Проте, у практичній діяльності вищого державного керівництва проголошувані час від часу декларації не завжди підкріплюються конкретними і дієвими кроками щодо зміцнення та розвитку місцевого самоврядування.

Верховна Рада так і не спромоглась до цих пір внести необхідні зміни до чинної Конституції України, прийняти закони про адміністративно-територіальний устрій, про місцеві референдуми, про загальні збори громадян за місцем проживання, про комунальну власність, про територіальну громаду, нову редакцію закону «Про місцеве самоврядування в Україні» тощо.

²³ Відомості Верховної Ради, 2015, № 13, ст. 91

А чи є потреба нині вживати якихось конкретних заходів щодо зміцнення і розвитку місцевого самоврядування в Україні? Безперечно. Про це нам постійно нагадує Рада Європи, членом якої є наша держава. Ратифікувавши у 1997 році Європейську Хартію місцевого самоврядування, Україна взяла на себе у цій сфері низку зобов'язань, які у повній мірі до цих пір не виконала. Не довершеним залишається місцеве самоврядування на районному і обласному рівні, оскільки ради не мають своїх виконавчих структур; не розмежовані належним чином повноваження між органами місцевого самоврядування різних рівнів, а також між ними та місцевими органами виконавчої влади; не врегульованим залишається питання управління комунальним майном, не визначено правовий статус об'єктів спільної власності територіальних громад; не на користь місцевого самоврядування розмежовано землі державної та комунальної власності; місцеві бюджети все ще не забезпечені достатніми джерелами їх наповнення; законодавчо не визначено статус, функції і повноваження територіальних громад, які є базовим елементом системи місцевого самоврядування. Нарешті, в Україні не забезпечено реалізації у повній мірі на практиці основоположних принципів місцевого самоврядування, передбачених Європейською Хартією місцевого самоврядування, якими є *організаційна, правова та фінансова автономія* органів місцевого самоврядування, про що вже йшлося. Перелік не вирішених проблем можна продовжувати.

Разом з тим варто зазначити, що Верховна Рада України восьмого скликання 31.08.2015 р. попередньо схвалила законопроект про внесення змін до Конституції України щодо децентралізації влади і спрямувала його для висновку Конституційному Суду України. Останній в авральному режимі надав позитивний висновок, проте далі справа не пішла, оскільки у парламенті немає необхідної кількості голосів для прийняття цього законопроекту.

На думку автора, це є добре, що внесений Президентом України Порошенком П.О. згаданий законопроект не був прийнятий парламентом, оскільки пропоновані зміни передбачають не стільки заявлену децентралізацію влади, стільки вибудову потужної

президентської вертикалі влади. Хоча потреба змінювати Конституцію України назріла, проте робити це слід у легітимний спосіб в інтересах суспільства, а не глави держави чи іншого суб'єкта владних повноважень.

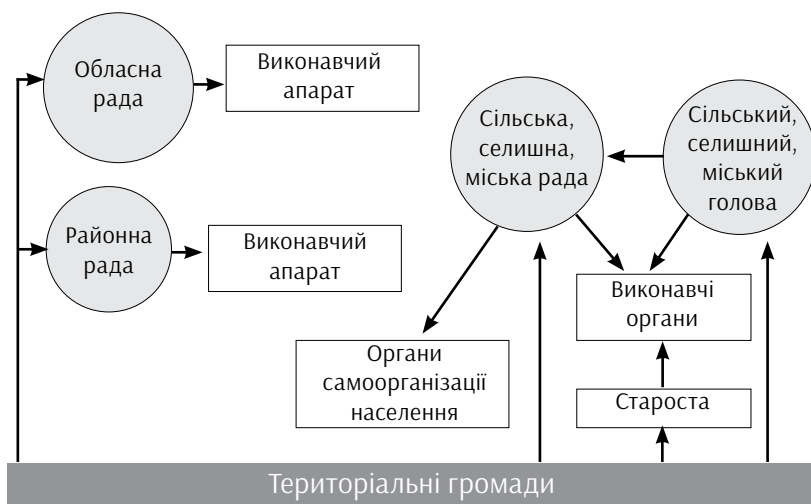
Глава 2

СУЧАСНА СИСТЕМА МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В УКРАЇНІ

Оптимальна організація влади забезпечує ефективне керівництво державою на всіх її рівнях. Децентралізація влади на рівень територіальних громад та обраних ними інституцій, вимагає формування повноцінної системи місцевого самоврядування. Адже державна влада не буде ефективною, якщо не опиратиметься на демократично організовану систему самоврядування на місцях.

До елементів системи місцевого самоврядування, що формують систему, відповідно до ст. 5 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні», належать:

Схема 1. Система місцевого самоврядування

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

- територіальна громада;
- сільська, селищна, міська рада;
- сільський, селищний, міський голова;
- виконавчі органи сільської, селищної, міської рад;
- староста;
- районні (в місті) ради, які створюються у містах із районним поділом за рішенням територіальної громади або міської ради;
- районні та обласні ради, що представляють спільні інтереси територіальних громад сіл, селищ, міст;
- органи самоорганізації населення.

Дамо коротку характеристику кожного елемента системи місцевого самоврядування.

➔ **Територіальна громада** – це жителі, об'єднані постійним проживанням у межах села, селища, міста, що є самостійними адміністративно-територіальними одиницями, або добровільне об'єднання жителів кількох сіл, що мають єдиний адміністративний центр (ст. 1 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні»).

Під цим визначенням законодавець розуміє:

- по-перше, жителів, об'єднаних постійним місцем проживання;
- по-друге, територіальну основу місцевого самоврядування – село, селище та місто.

Іншими словами, до територіальної громади можуть належати не лише громадяни України, а й іноземці та особи без громадянства, що постійно проживають у межах села, селища, міста і користуються, відповідно до ст. 26 Конституції України, такими ж правами і свободами, а також виконують такі ж обов'язки, як і громадяни України, за винятком, встановленим чинним законодавством.

У пункті 1 ст. 6 зазначеного вище закону чітко закріплено принципове положення про статус територіальної громади. Зокрема, зазначається, що **територіальна громада села, селища, міста є первинним суб'єктом місцевого самоврядування, основним носієм його функцій і повноважень.**

Територіальна громада наділена конкретною правосуб'єктністю, а саме:

- правом формування відповідних органів;
- правом проведення місцевих референдумів;
- правом управління місцевими бюджетами та комунальною власністю тощо.

Частини ст. 6 Закону, які регулюють питання про об'єднання-роз'єднання територіальних громад, зазнали змін з прийняттям Закону України «Про добровільне об'єднання територіальних громад». Попередня редакція цих положень була такою: «Територіальні громади сусідніх сіл можуть об'єднуватися в одну територіальну громаду, створювати єдині органи місцевого самоврядування та обирати єдиного сільського голову. Добровільне об'єднання територіальних громад відбувається за рішенням місцевих референдумів відповідних територіальних громад сіл. Таке рішення є наданням згоди на створення спільних органів місцевого самоврядування, формування спільного бюджету, об'єднання комунального майна. Вихід зі складу сільської громади здійснюється також за рішенням референдуму відповідної територіальної громади».

Для порівняння нині чинна редакція: «Територіальні громади в порядку, встановленому законом, можуть об'єднуватися в одну сільську, селищну, міську територіальну громаду, утворювати єдині органи місцевого самоврядування та обирати відповідно сільського, селищного, міського голову. Територіальні громади села, селища, міста, що об'єдналися в одну територіальну громаду можуть вийти із складу об'єднаної територіальної громади в порядку, визначеному законом».

Дана редакція статті 6 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» звужує права і можливості територіальних громад у вирішенні найважливіших – статусних адміністративно-територіальних питань і віддає їх вирішення місцевим радам. Це, по-перше. По-друге, змінивши статтю 6, законодавець залишив без змін дефініцію (визначення) територіальної громади у статті 1 Закону, створивши тим самим колізію двох норм Закону. І по-третє, практика об'єднання територіальних громад нерідко

засвідчує тупикові ситуації, коли рада не спроможна ухвалити необхідне для об'єднання рішення, а територіальна громада як основний носій функцій і повноважень місцевого самоврядування недолугими законодавчими новаціями позбавлена можливості прийняття рішення. Та про це більш детально в іншій главі посібника.

➤ **Представницький орган місцевого самоврядування** – це виборний орган (рада), який складається з депутатів і, відповідно до закону, наділяється правом представляти інтереси територіальної громади та приймати від її імені рішення.

З урахуванням особливостей адміністративно-територіального устрою нашої держави система представницьких органів місцевого самоврядування складається з двох рівнів:

- *базовий* – сільські, селищні, міські ради (надалі - *місцеві ради*);
- *регіональний* – районні та обласні ради.

Наявність таких двох рівнів аж ніяк не дає підстав підпорядковувати органи першого рівня – другому. Відповідно до положень ст. 10 закону можна зробити висновок про те, що саме **місцеві ради** – єдині представницькі органи територіальних громад. Саме цим радам належить провідна роль і, окрім цього, – це ті інституції, які безпосередньо працюють із людьми та представляють найближчий до громадян рівень управління.

Отже, **місцеві ради як представницькі органи:**

- це – виборні органи, що складаються з депутатів, обраних безпосередньо територіальною громадою;
- акумулюють інтереси територіальних громад і володіють правом представляти їх;
- мають виняткове право приймати рішення від імені територіальної громади.

Обласні та районні ради не виступають представницькими органами обласних і районних громад, оскільки Конституція України не визнає таких громад і не розглядає населення області, району як суб'єкт місцевого самоврядування.

➤ **Обласні та районні ради** – це органи місцевого самоврядування, що *представляють спільні інтереси територіальних громад сіл, селищ, міст* у межах повноважень, визначених Конституцією та чинними законами, а також повноважень, переданих їм сільськими, селищними, міськими радами.

Відповідно до п. 2 ст. 5 Закону „Про місцеве самоврядування в Україні” у містах із районним поділом за рішенням територіальної громади міста або міської ради можуть утворюватися районні в місті ради, які, у свою чергу, формують виконавчі органи та обирають голову ради, який одночасно є і головою її виконавчого комітету.

➤ **Органи самоорганізації населення** – це також представницькі органи і є природним доповненням та елементом системи місцевого самоврядування.

Органи самоорганізації – представницькі органи, що створюються жителями, які на законних підставах проживають на території села, селища, міста або їх частин, для вирішення завдань, передбачених Законом України від 11 липня 2001 р. „Про органи самоорганізації населення” .

Органами самоорганізації населення є:

- будинкові, вуличні, квартальні комітети;
- комітети мікрорайонів;
- комітети районів у містах;
- сільські, селищні комітети.

Одним із прикладів створення таких органів самоорганізації є кондомініуми (об’єднання власників).

➤ **Виконавчі органи місцевого самоврядування** – органи, які, відповідно до Конституції України та Закону України „Про місцеве самоврядування в Україні”, створюються сільськими, селищними, міськими, районними в містах (у випадку їх створення) радами для здійснення виконавчих функцій і повноважень місцевого самоврядування, реалізації рішень, ухвалених територіальними громадами, відповідними радами у межах, визначених законами.

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

До виконавчих органів належать виконавчий комітет ради, а також відділи, управління, департаменти та інші виконавчі органи, які можуть створюватися сільською, селищною, міською, районною у місті радою у межах затверджених нею структури та штатів, з метою здійснення повноважень, що належать до компетенції рад (ст. 54 закону).

➤ Ще одним елементом системи місцевого самоврядування є **сільський, селищний, міський голова**, який відповідно до ст. 12 Закону „Про місцеве самоврядування в Україні” є головною посадовою особою територіальної громади відповідно села (добровільного об’єднання в одну територіальну громаду жителів кількох сіл), селища, міста.

Посадова особа органів місцевого самоврядування – особа, яка працює в органах місцевого самоврядування, має відповідні посадові повноваження у здійсненні організаційно-розпорядчих та консультативно-дорадчих функцій та отримує заробітну плату за рахунок місцевого бюджету.

Отже, це не всі працівники органів місцевого самоврядування, а лише:

- керівники місцевого самоврядування (або посадові особи територіальної громади: сільські, селищні, міські голови);
- керівники органів місцевого самоврядування (голови районних, районних у містах, обласних рад, керівники відділів, управлінь, інших виконавчих органів місцевого самоврядування, відповідних підрозділів цих органів);
- відповідальні працівники органів місцевого самоврядування, які займають посади, пов’язані з виконанням організаційно-розпорядчих або адміністративно-господарських обов’язків.

➤ Нарешті, у зв’язку з прийняттям Закону України «**Про добровільне об’єднання територіальних громад**» і його імплементацією, до системи місцевого самоврядування додали ще один елемент – **старосту**.

Це посадова особа, яка вводиться у населених пунктах, які увійшли до об’єднаної територіальної громади і не мають своїх

місцевих рад. Натомість є староста, який за посадою входить до виконавчого комітету місцевої ради відповідної об'єднаної громади і виконує передбачені Законом України «Про місцеве самоврядування в Україні» повноваження.

Глава 3

КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВІ ОСНОВИ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

Визначивши місцеве самоврядування як важливий елемент конституційного ладу, загалом було завершено пошук прийнятних варіантів місцевого самоврядування в Україні, основні засади якого визначені в розділі XI Конституції. Із прийняттям 28 червня 1996 року Конституції України майже закінчився шестирічний пошук моделі місцевого самоврядування у нашій державі. Положення Основного Закону вивели місцеве самоврядування на рівень одного з провідних інститутів демократичного конституційного ладу. Про це свідчить хоча б те, що місцевому самоврядуванню присвячений не тільки XI розділ Конституції, а також статті 5, 7, 13, 19, 38, 40, 71, 118 та низка інших.

Конституційно-правові основи місцевого самоврядування в Україні становлять норми-принципи Конституції України, що закріплюють найважливіші відносини, які виникають у процесі організації й функціонування місцевого самоврядування в Україні, зокрема, територіальну організацію місцевого самоврядування, порядок та форми його здійснення, структуру органів місцевого самоврядування, принципи формування та використання комунальної власності, гарантії самоврядних прав територіальних громад.

Ці норми містяться більш як у 20 статтях Конституції України. В.В. Кравченко і М.В. Пітцик ситематизували їх у такі групи¹³:

1. Норми, в яких закріплюються засади конституційного ладу, народовладдя, рівність всіх форм власності, гарантується місцеве самоврядування.

13 Кравченко В.В., Пітцик М.В. Муніципальне право України. Навчальний посібник. – К.: Атіка, 2003. с.116-118.

До них віднесені:

- визнання і гарантування місцевого самоврядування (стаття 7);
- здійснення народом влади безпосередньо і через органи місцевого самоврядування (ст. 5);
- самостійність місцевого самоврядування, його органи не входять до системи органів державної влади (статті 5, 140);
- визнання і рівний захист всіх форм власності, включаючи і комунальну власність (ст. 13);
- зобов'язаність органів місцевого самоврядування діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України (ст. 19).

2. *Норми, в яких регламентується діяльність місцевого самоврядування щодо забезпечення прав і свобод людини і громадянина.*

Зокрема:

- право громадян знайомитися в органах місцевого самоврядування з відомостями про себе, які не є державною або іншою захищеною законом таємницею (ст. 32);
- право громадян брати участь у місцевих референдумах, вільно обирати і бути обраними до органів місцевого самоврядування (ст. 38);
- право громадян на рівний доступ до служби в органах місцевого самоврядування (ст. 38);
- право громадян проводити збори, мітинги, походи і демонстрації, про які завчасно сповіщаються органи місцевого самоврядування (ст. 39);
- право громадян на індивідуальні чи колективні звернення (петиції) до органів місцевого самоврядування (ст. 40);
- право громадян користуватися для задоволення своїх потреб об'єктами права комунальної власності (ст. 41);
- право громадян на соціальний захист, яке гарантується створенням мережі комунальних закладів для догляду за непрацездатними (ст. 46);
- право громадян, які потребують соціального захисту, на от-

римання від органів місцевого самоврядування житла безоплатно або за доступну для них плату (ст. 47);

- право громадян на безоплатне отримання медичної допомоги в комунальних закладах охорони здоров'я (ст. 49);
- право громадян на освіту, яке забезпечується доступністю і безоплатністю освіти в комунальних навчальних закладах (ст. 53);
- право громадян на відшкодування за рахунок місцевого бюджету матеріальної та моральної шкоди, завданої незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю органів місцевого самоврядування, їх посадових і службових осіб при здійсненні ними своїх повноважень (ст. 56).

3. Норми, що закріплюють правові, організаційні, матеріальні та фінансові основи місцевого самоврядування.

Вони, зокрема, стосуються:

- порядку призначення чергових та позачергових виборів до органів місцевого самоврядування (ст. 85);
- підзвітності і підконтрольності місцевих державних адміністрацій радам у частині повноважень, делегованих їм відповідними районними чи обласними радами (ст. 118);
- обов'язку місцевих державних адміністрацій забезпечувати взаємодію з органами місцевого самоврядування та реалізацію повноважень, делегованих відповідними радами (ст. 119);
- складу представницьких органів місцевого самоврядування та принципів їх формування (ст. 141);
- матеріальної і фінансової основи місцевого самоврядування (ст. 142);
- державної підтримки місцевого самоврядування (ст. 142);
- предметів відання та повноважень місцевого самоврядування (ст. 143);
- можливості делегування органам місцевого самоврядування окремих повноважень органів виконавчої влади (ст. 143);
- права органів місцевого самоврядування в межах повноважень, визначених законом, приймати рішення, які є обов'язковими на відповідній території (ст. 144);

- необхідності законодавчого врегулювання питань організації місцевого самоврядування, діяльності та відповідальності органів місцевого самоврядування (ст. 146).

4. Норми, в яких закріплені правові гарантії місцевого самоврядування.

Вони стосуються:

- заборони займатися підприємницькою діяльністю для посадових і службових осіб органів місцевого самоврядування (ст. 42);
- підстав і порядку зупинення рішень органів місцевого самоврядування та звернення до суду з метою їх оскарження (ст. 144);
- судового захисту прав місцевого самоврядування (ст. 145).

Поряд з Конституцією України систему нормативно-правових актів, що регламентують організацію і функціонування місцевого самоврядування в Україні, становлять закони України, відповідні акти Президента України і Кабінету Міністрів України, акти органів місцевого самоврядування та акти, прийняті на місцевих референдумах.

Ця система нормативно-правових актів будується на принципах жорсткої ієрархії, що передбачає:

по-перше, верховенство норм Конституції України - норми всіх інших актів не можуть суперечити конституційним нормам, вони мають бути спрямовані на деталізацію і конкретизацію положень конституційних норм;

по-друге, вищу юридичну силу норм законів України, в першу чергу Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні», у відношенні до підзаконних актів - указів Президента України, постанов Кабінету Міністрів України, рішень органів місцевого самоврядування;

по-третє, відповідність актів місцевого самоврядування - актів місцевих референдумів та актів органів місцевого самоврядування положенням всіх нормативно-правових актів органів державної влади, що прийняті в межах їх компетенції.

Серед законів України, що містять норми, які регламентують питання організації та функціонування місцевого самоврядування, особливе місце займає **Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні»** від 21 травня 1997 року, який по суті є «базовим» законом із цих питань. Саме на підставі цього Закону були розроблені та прийняті закони, в яких регламентуються окремі питання функціонування місцевого самоврядування, наприклад: «Про місцеві вибори», «Про службу в органах місцевого самоврядування», «Про статус депутатів місцевих рад», «Про органи самоорганізації населення» тощо. Необхідність прийняття зазначених законів прямо передбачена в Законі України «Про місцеве самоврядування в Україні» або впливає з його положень.

Винятково важливе значення для формування правової основи місцевого самоврядування в Україні мала **Європейська Хартія місцевого самоврядування**. Вона сьогодні є основним міжнародно-правовим документом у цій сфері для країн – членів Ради Європи. В ньому викладені стандарти щодо організації управління на місцях на засадах місцевого самоврядування, які є обов'язковими для держав – членів Ради Європи.

Європейська Хартія місцевого самоврядування була прийнята Радою Європи 15 жовтня 1985 року, що стало свідченням важливого значення місцевого самоврядування як необхідного атрибуту демократичного суспільства.

Метою Європейської Хартії місцевого самоврядування **є встановлення загальноєвропейських стандартів щодо визначення і захисту прав територіальних громад і органів місцевого самоврядування, що забезпечує їх активну участь у вирішенні питань місцевого значення.**

Європейська Хартія місцевого самоврядування зобов'язала держави, які її підписали, застосовувати основні правові норми, що гарантують правову, адміністративну і фінансову автономність територіальних громад та їх органів. Тим самим, вона стала важливим кроком на шляху до утвердження життєздатності на всіх територіальних рівнях управління принципів, які Рада Європи про-

голосила і захищає з моменту свого створення з метою захисту прав людини, формування демократичної суспільної свідомості в європейських країнах.

Європейська хартія місцевого самоврядування є першим багатостороннім правовим документом, який визначає і захищає принципи місцевої автономії – однієї з підвалин демократії, яку Рада Європи зобов'язалася захищати і розвивати в дусі загальноєвропейських цінностей.

Від імені України Європейську хартію місцевого самоврядування було підписано 6 листопада 1996 року в м. Страсбурзі, а Верховна Рада України ратифікувала її 15 липня 1997 року. Відповідно до статті 9 Конституції України Європейська хартія місцевого самоврядування після її ратифікації **стала частиною національного законодавства України**. В силу цього положення Хартії на території України мають обов'язкову юридичну силу, як і положення будь-якого іншого чинного законодавчого акта України.

Як уже підкреслювалося, визначаючи природу місцевого самоврядування як специфічної форми публічної влади, Конституція України, Закон «Про місцеве самоврядування в Україні» закріплюють принципи його правової, організаційної та фінансової самостійності.

У свою чергу, правова автономність місцевого самоврядування пов'язана як з необхідністю закріплення функцій та повноважень місцевого самоврядування законодавчим шляхом, окремо від повноважень органів виконавчої влади, так і з правом територіальної громади, органів місцевого самоврядування видавати власні нормативно-правові акти – **акти місцевого самоврядування (муніципальні акти)**.

Реалізація цього права є своєрідним засобом саморегуляції територіальної громади, системи місцевого самоврядування та прямо передбачена Конституцією України, стаття 144 якої визначає, що органи місцевого самоврядування в межах повноважень, визначених законом, приймають рішення, які є обов'язковими для виконання на відповідній території.

Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» (стаття 26) визначає нормотворчі повноваження представницьких органів місцевого самоврядування, зокрема:

- затвердження статуту територіальної громади;
- прийняття регламенту ради;
- встановлення чисельного складу ради та її органів;
- наділення органів самоорганізації населення власними повноваженнями;
- затвердження програм соціально-економічного та культурного розвитку відповідних адміністративно-територіальних одиниць, цільових програм з інших питань місцевого самоврядування;
- затвердження місцевого бюджету, внесення змін до нього;
- затвердження місцевого бюджету;
- утворення цільових фондів та затвердження положень про них;
- встановлення місцевих податків та зборів відповідно до Податкового кодексу України;
- затвердження місцевих програм приватизації об'єктів права комунальної власності, які не підлягають приватизації;
- регулювання земельних відносин на відповідній території;
- затвердження в установленому порядку місцевих містобудівних програм, генеральних планів забудови відповідних населених пунктів;
- встановлення відповідно до законодавства правил з питань благоустрою території населеного пункту, забезпечення в ньому чистоти і порядку, торгівлі на ринках, додержання тиші в громадських місцях. За порушення яких передбачено адміністративну відповідальність;
- затвердження відповідно до закону Положення про зміст, опис та порядок використання символіки територіальної громади;
- затвердження відповідно до закону Положення про помічника-консультанта депутата ради та опису його посвідчення;
- затвердження порядку переміщення на штрафні майдан-

чики транспортних засобів, припаркованих не у спеціально відведених місцях для їх паркування тощо.

Цей Закон (ст. 7) також закріплює право територіальної громади приймати рішення на місцевих референдумах, обов'язкові для виконання на відповідній території.

Таким чином, акти місцевого самоврядування, поряд з Конституцією і законами України, відповідними міжнародно-правовими документами, указами Президента України та постановами Кабінету Міністрів України, виступають важливим і необхідним елементом правової основи місцевого самоврядування. Вони утворюють самостійну підсистему підзаконних нормативних актів в Україні, а її самостійність обумовлена тим, що **органи місцевого самоврядування згідно зі ст. 5 Конституції України не входять до системи органів державної влади.**

Глава 4.

МАТЕРІАЛЬНА ОСНОВА МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

Реальність місцевого самоврядування визначається, в першу чергу, матеріальними і фінансовими ресурсами, якими розпоряджається територіальна громада та які в сукупності становлять матеріальну і фінансову основу місцевого самоврядування.

Конституція України (ст. 142) до матеріальної і фінансової основи місцевого самоврядування відносить рухоме і нерухоме майно, доходи місцевих бюджетів, інші кошти, землю, природні ресурси, що є у власності територіальних громад сіл, селищ, міст, районів у містах, а також об'єкти їхньої спільної власності, що перебувають в управлінні районних і обласних рад.

Провідне місце в структурі матеріальної основи місцевого самоврядування займає комунальна власність. Поняття комунальної власності вперше на законодавчому рівні було введено Законом

України **«Про власність»** від 7 лютого 1991 р.¹⁴, і на той час комунальна власність (або відповідно до Закону - власність адміністративно-територіальних одиниць) розглядалася як різновид державної власності (ст. 31 Закону).

Конституція України 1996 року (ст. 142) визначає комунальну власність як самостійну форму публічної власності, суб'єктами якої є територіальні громади села (кількох сіл у разі добровільного об'єднання в сільську громаду їх жителів), селища, міста, району в місті.

Важливо звернути особливу увагу на статтю 143 Конституції України, згідно з якою (цитата): «Територіальні громади села, селища, міста **безпосередньо або через утворені нею органи місцевого самоврядування** управляють майном, що є у комунальній власності; затверджують програми соціально-економічного та культурного розвитку і контролюють їх виконання; затверджують бюджети відповідних адміністративно-територіальних одиниць і контролюють їх виконання; встановлюють місцеві податки і збори відповідно до закону; забезпечують проведення місцевих референдумів та реалізацію їх результатів; утворюють, реорганізують та ліквідовують комунальні підприємства, організації і установи, а також здійснюють контроль за їх діяльністю; вирішують інші питання місцевого значення, віднесені законом до їхньої компетенції». До речі, стаття 327 Цивільного кодексу України¹⁵ відтворила цю конституційну конструкцію – «Управління майном, що є у комунальній власності, здійснюють **безпосередньо територіальна громада та утворені нею органи місцевого самоврядування**».

Варто пояснити, що означають виділені автором слова **«безпосередньо або через утворені нею органи місцевого самоврядування»**? Це означає, що після прийняття Конституції України потрібно було легалізувати територіальні громади як юридичні особи публічної власності, чого зроблено не було. Далі територіальні громади на виконання приписів Конституції України та Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» повинні були здійснити установчу

14 Відомості Верховної Ради України. – 1991. - № 20, ст. 249.

15 Відомості Верховної Ради України. – 2003. - №№ 40-44, ст. 356.

функцію з утворення відповідних органів місцевого самоврядування (рад), яким доручити здійснення повноважень з управління майном, що є у комунальній власності. Цього також зроблено не було. А потім уже до новостворених місцевих рад провести вибори. Такий алгоритм був би конституційним і правильним.

Чому автор вирішив зацентувати на цьому увагу? Бо Україною шириться кампанія щодо дискредитації легітимності управління місцевими радами майном, що є у комунальній власності. Тобто стверджується, що місцеві ради неконституційно здійснюють цю функцію, оскільки територіальні громади їх на це не уповноважували. У соціальних мережах чимало відео і друкованої продукції, яка це підтверджує. Ось до чого призводить недосконалість і безсистемність чинного законодавства, прийняття законів, які не відповідають приписам Конституції України, прогалини у законодавчому регулюванні. І держава, на жаль, ніяк на це не реагує.

До речі, згідно з п. 10 Прикінцевих та перехідних положень Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» питання комунальної власності територіальних громад мають становити предмет окремого закону про комунальну власність. Кабінет Міністрів України разом з Фондом державного майна України згідно з приписом згаданої норми закону у двомісячний строк з дня набрання чинності цим Законом повинні були подати на розгляд Верховної Ради України проект закону про комунальну власність.

Нагадаю, Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» прийнятий 21 травня 1997 року і набрав чинності 12 червня цього ж року, а закону про комунальну власність до цих пір не прийнято. **Минуло 19 років!**

Відсутність закону спричиняє конфліктні ситуації між органами місцевого самоврядування різних рівнів, між обласними, районними радами та відповідними місцевими державними адміністраціями, вирішення яких нерідко є досить проблематичним.

Перелік об'єктів права комунальної власності територіальної громади визначає відповідна сільська, селищна, міська рада.

Підставою для набуття права комунальної власності може бути:

- передача майна територіальним громадам безоплатно державою, іншими суб'єктами права власності, а також майнових прав;
- створення, придбання майна органами місцевого самоврядування в порядку, встановленому законом.

При цьому, сільські, селищні, міські, районні в містах (у разі їх створення) ради мають право:

1) вносити пропозиції про передачу або продаж у комунальну власність відповідних територіальних громад підприємств, установ та організацій, їх структурних підрозділів та інших об'єктів, що належать до державної та інших форм власності, якщо вони мають важливе значення для забезпечення комунально-побутових і соціально-культурних потреб територіальних громад;

2) на переважне придбання в комунальну власність приміщень, споруд, інших об'єктів, розташованих на відповідній території, якщо вони можуть бути використані для забезпечення комунально-побутових та соціально-культурних потреб територіальних громад;

3) мати об'єкти комунальної власності за межами відповідних адміністративно-територіальних одиниць.

Передача у власність територіальним громадам та у їх спільну власність об'єктів, що належать до державної власності, здійснюється відповідно до Законів України, зокрема, **«Про передачу об'єктів права державної та комунальної власності»** від 3 березня 1998 року № 147/98-ВР¹⁶, **«Про розмежування земель державної та комунальної власності»** від 5 лютого 2004 року №1457-IV¹⁷ у порядку, визначеному постановами Кабінету Міністрів України від 5 листопада 1991 р. № 311 **«Про розмежування державного майна України між загальнодержавною (республіканською) власністю і власністю адміністративно-територіальних одини-**

16 Відомості Верховної Ради України. – 1998. - № 34, ст.228

17 Відомості Верховної Ради України. - 2004. - № 35, ст. 411

ць (комунальною) власністю»¹⁸ та від 21 вересня 1998 р. № 1482 **«Про передачу об'єктів права державної та комунальної власності»¹⁹**.

Рухоме і нерухоме майно, інші об'єкти права комунальної власності громадського користування, які мають важливе значення для життєзабезпечення села, селища, міста, задоволення потреб територіальної громади та для збереження історико-культурних об'єктів, визначаються територіальною громадою (відповідною сільською, селищною, міською радою) як об'єкти виключного права комунальної власності.

До об'єктів виключного права комунальної власності, зокрема, можуть бути віднесені:

- землі загального користування населених пунктів (майдани, вулиці, проїзди, шляхи, пасовища, сінокоси, набережні, парки, міські ліси, сквери, бульвари, кладовища, місця знешкодження та утилізації відходів), а також землі, надані для розміщення будинків органів державної влади та органів місцевого самоврядування;
- землі природоохоронного, оздоровчого, рекреаційного та історико-культурного призначення;
- річки, водойми та їх береги;
- кладовища;
- пам'ятки історії та архітектури;
- природні ландшафти та заповідники;
- інші об'єкти, перелік яких встановлює територіальна громада або відповідна рада.

Об'єкти виключного права комунальної власності не можуть бути відчужені в будь-який спосіб, а їх перелік встановлюється статутом територіальної громади або спеціальним рішенням ради.

Територіальна громада безпосередньо або через органи місцевого самоврядування володіє, користується і розпоряджається належним їй на основі права комунальної власності рухомим і

¹⁸ <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/311-91-n>

¹⁹ Офіційний вісник України від 08.10.1998 - 1998 р., № 38, стор. 34, код акту 6062/1998

нерухомим майном, коштами та іншими об'єктами з метою забезпечення надання населенню передбачених законом громадських послуг.

Від імені та в інтересах територіальних громад правоможності щодо володіння, користування та розпорядження об'єктами права комунальної власності здійснюють відповідні органи місцевого самоврядування. Згідно зі ст. 60 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» органи місцевого самоврядування виконують всі майнові операції щодо об'єктів права комунальної власності, можуть здійснювати з ними будь-які господарські операції, зокрема, передавати їх у постійне або тимчасове користування фізичним та юридичним особам, здавати в оренду, вносити як частку до статутного фонду акціонерних товариств, товариств з обмеженою відповідальністю, кооперативів, фінансово-кредитних установ та інших підприємств і організацій, продавати, купувати, використовувати як заставу, вирішувати питання їхнього відчуження, визначати в угодах та договорах умови використання та фінансування об'єктів комунальної власності, що приватизуються або передаються в користування та оренду тощо.

Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» чітко розмежовує повноваження різних органів місцевого самоврядування щодо комунальної власності.

➤ Так, **до виключних повноважень сільських, селищних, міських рад** віднесено (ст. 26 Закону):

- прийняття рішень щодо відчуження відповідно до закону комунального майна;
- затвердження місцевих програм приватизації, а також переліку об'єктів комунальної власності, які не підлягають приватизації;
- визначення доцільності, порядку та умов приватизації об'єктів права комунальної власності;
- вирішення питань про придбання в установленому законом порядку приватизованого майна, про включення до об'єктів комунальної власності майна, відчуженого у процесі приватизації, договір купівлі-продажу якого в установленому

порядку розірвано або визнано недійсним, про надання у концесію об'єктів права комунальної власності, про створення, ліквідацію, реорганізацію та перепрофілювання підприємств, установ та організацій комунальної власності відповідної територіальної громади;

- прийняття рішень про передачу іншим органам окремих повноважень щодо управління майном, яке належить до комунальної власності відповідної територіальної громади, визначення меж цих повноважень та умов їх здійснення;
- створення у разі необхідності органів і служб для забезпечення здійснення з іншими суб'єктами комунальної власності спільних проектів або спільного фінансування (утримання) комунальних підприємств, установ та організацій, визначення повноважень цих органів (служб);
- вирішення відповідно до законодавства питань про створення підприємствами комунальної власності спільних підприємств, у тому числі з іноземними інвестиціями;
- вирішення відповідно до закону питань регулювання земельних відносин;
- затвердження ставок земельного податку відповідно до Податкового кодексу України;
- вирішення відповідно до закону питань про надання дозволу на спеціальне використання природних ресурсів місцевого значення, а також про скасування такого дозволу;
- прийняття рішень про організацію територій і об'єктів природно-заповідного фонду місцевого значення та інших територій, що підлягають особливій охороні;
- внесення пропозицій до відповідних державних органів щодо оголошення природних та інших об'єктів, що мають екологічну, історичну, культурну або наукову цінність, пам'ятками природи, історії або культури, які охороняються законом, прийняття рішень про оголошення в місцях масового розмноження та вирощування потомства дикими тваринами «сезону тиші» з обмеженням господарської діяльності та добуванням об'єктів тваринного світу;
- надання відповідно до законодавства згоди на розміщення

на території села, селища, міста нових об'єктів, у тому числі місць чи об'єктів для розміщення відходів, сфера екологічного впливу діяльності яких згідно з діючими нормативами включає відповідну територію;

- створення відповідно до закону за рахунок коштів місцевого бюджету установ з надання безоплатної первинної правової допомоги, призначення і звільнення керівників цих установ, залучення в установленому законом порядку фізичних чи юридичних осіб приватного права до надання безоплатної первинної правової допомоги.

➤ До **відання виконавчих органів сільських, селищних, міських рад** належать:

а) власні (самоврядні) повноваження:

1) управління в межах, визначених радою, майном, що належить до комунальної власності відповідних територіальних громад;

2) встановлення порядку та здійснення контролю за використанням прибутків підприємств, установ та організацій комунальної власності відповідних територіальних громад;

3) заслуховування звітів про роботу керівників підприємств, установ та організацій комунальної власності відповідних територіальних громад;

4) підготовка і внесення на розгляд ради пропозицій щодо порядку та умов відчуження комунального майна, проектів місцевих програм приватизації та переліку об'єктів комунальної власності, які не підлягають приватизації; організація виконання цих програм; підготовка і внесення на розгляд ради пропозицій щодо визначення сфер господарської діяльності та переліку об'єктів, які можуть надаватися у концесію, подання раді письмових звітів про хід та результати відчуження комунального майна.

б) делеговане повноваження:

погодження в установленому порядку кандидатур для призначення на посаду керівників підприємств, установ та організацій, розташованих на відповідній території, які перебувають у державній власності.

Виконавчі органи місцевого самоврядування затверджують статuti комунальних підприємств, організацій та установ. Відповідно до закону вони регулюють ціни та тарифи на продукцію та послуги створених підприємств, делегують своїх представників до спостережних рад господарських товариств, частка капіталу яких належить територіальній громаді тощо.

Розмежування повноважень щодо комунальної власності в системі місцевого самоврядування здійснює сільська, селищна, міська рада. Вона, зокрема, приймає рішення про наділення органів самоорганізації населення окремими власними повноваженнями органів місцевого самоврядування, а також про передачу коштів, матеріально-технічних та інших ресурсів, необхідних для їх здійснення; про розмежування повноважень між загальноміським та районним у місті рівнями управління; про розмежування повноважень між її виконавчим комітетом, відділами, управліннями, іншими виконавчими органами ради та сільським, селищним, міським головою.

➤ **Територіальні громади можуть мати спільну власність** – об'єднувати на договірних засадах на праві спільної власності об'єкти права комунальної власності, а також кошти місцевих бюджетів для виконання спільних проектів або для спільного фінансування (утримання) комунальних підприємств, установ та організацій.

При цьому в структурі об'єктів права спільної власності можна виділити:

а) об'єкти, що задовільняють спільні потреби територіальних громад і перебувають в управлінні районних та обласних рад без визначення часток територіальних громад (спільна сумісна власність),

б) об'єкти права комунальної власності, а також кошти місцевих бюджетів, які за рішенням двох або кількох територіальних громад, відповідних органів місцевого самоврядування об'єднуються на договірних засадах для виконання спільних проектів або для спільного фінансування (утримання) комунальних підприємств, установ та організацій з визначенням часток територіальних громад (спільна часткова власність).

Управління об'єктами права спільної сумісної власності територіальних громад **здійснюють** від імені територіальних громад сіл, селищ, міст **районні та обласні** ради.

Для управління об'єктами права спільної часткової власності сільськими, селищними, міськими радами можуть бути створені відповідні органи управління.

Право комунальної власності територіальної громади відповідно до ст. 13 Конституції України захищається законом на рівних умовах з правами власності інших суб'єктів. Об'єкти права комунальної власності не можуть бути вилучені у територіальних громад і передані іншим суб'єктам права власності без згоди безпосередньо територіальної громади або відповідного рішення ради чи уповноваженого нею органу, за винятком випадків, передбачених законом.

Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» (ст. 60) закріплює важливе правило, згідно з яким майнові операції, які здійснюються органами місцевого самоврядування з об'єктами права комунальної власності, не повинні послаблювати економічних основ місцевого самоврядування, зменшувати обсяг та погіршувати умови надання послуг населенню. Це положення також є важливою гарантією права комунальної власності.

Глава 5.

ФІНАНСОВА ОСНОВА МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

Надзвичайно важливою є **фінансова основа місцевого самоврядування**, яку становлять правові норми, що регулюють питання місцевих фінансів, тобто структуру, порядок і процедуру формування, розподілення та використання місцевих коштів.

Проблема місцевих фінансів є найбільш складною проблемою розвитку місцевого самоврядування. Наявність у територіальної громади фінансових ресурсів, достатніх для вирішення питань міс-

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

цевого значення, значною мірою визначає реальність місцевого самоврядування в тій чи іншій країні.

Тому і не випадково питанням місцевих фінансів присвячена чи не найбільша за обсягом стаття Європейської хартії місцевого самоврядування (ст. 9), в якій закріплено принцип фінансової автономності місцевих властей, що базується на таких положеннях:

- 1) місцеві власті повинні мати право на свої власні фінансові ресурси;
- 2) вони можуть вільно розпоряджатися цими ресурсами в межах своїх повноважень;
- 3) фінансові ресурси місцевих властей мають адекватно відповідати функціям місцевого самоврядування, передбаченим конституцією або законом;
- 4) принаймні частина фінансових ресурсів місцевих властей має формуватися за рахунок місцевих податків та зборів;
- 5) фінансові системи мають бути достатньо різноманітними та гнучкими з точки зору можливості приведення їх у відповідність до зміни вартості здійснення функцій місцевого самоврядування;
- 6) слабким у фінансовому відношенні місцевим властям має бути надана фінансова підтримка шляхом запровадження процедур усунення фінансових диспропорцій чи інших заходів;
- 7) субсидії місцевим властям не повинні мати цільового характеру і не можуть скасувати їх свободу проводити свою політику в межах їхньої власної компетенції;
- 8) місцеві власті звітують про використання субсидій;
- 9) з метою фінансування витрат на капіталовкладення місцеві власті повинні мати доступ до національного ринку капіталу.

На жаль, українська реальність сьогодні така, що значна частина вимог Європейської хартії щодо фінансової самостійності місцевого самоврядування поки що не може бути адекватно реалізована. Переважна більшість територіальних громад України ще не володіє фінансовими ресурсами, достатніми для забезпечення виконання передбачених законом функцій місцевого самовряду-

вання та надання в системі місцевого самоврядування громадських послуг населенню на рівні європейських стандартів. Хоча об'єднані територіальні громади, які утворилися в ході реалізації Закону України «Про добровільне об'єднання територіальних громад» суттєво поліпшили свій фінансовий стан внаслідок внесених змін до Бюджетного кодексу України, спрямованих на здійснення бюджетної децентралізації.

Фінансові ресурси територіальної громади (місцеві фінанси) за своєю структурою включають: а) кошти бюджету місцевого самоврядування; б) кошти комунальних підприємств та інші кошти місцевого самоврядування.

➔ **Бюджет місцевого самоврядування.** Бюджети місцевого самоврядування розробляють, затверджують і виконують відповідні органи місцевого самоврядування в селах, селищах, містах та районах у містах.

Місцеві бюджети, поряд з бюджетами місцевого самоврядування, становлять також бюджети Автономної Республіки Крим, обласні та районні бюджети²⁰.

За роки відновлення місцевого самоврядування в Україні (починаючи з 1990 р.) організація місцевих бюджетів постійно стикалася зі значними труднощами та невирішеними проблемами, які обумовлювали залежність місцевих бюджетів від щорічного встановлення Верховною Радою України пропорцій розподілу обсягу фінансових ресурсів між державним бюджетом і обласними бюджетами - бюджетне законодавство України (Закон України «Про бюджетну систему України») передбачало формування бюджетів різних територіальних рівнів «зверху - вниз».

20 У нашій країні кількість місцевих бюджетів чи не найбільша в Європі: на 01.12.2010 в Україні налічувалося 12052 місцевих бюджетів, з яких 27 – обласні та бюджети міст Києва і Севастополя, 179 – бюджети міст обласного та республіканського АРК значення, 91 – бюджет районів у містах, 496 – районні бюджети, 268 - бюджети міські, міст районного значення, 804 – бюджети селищних рад, 10187 – бюджети сільських рад. За кількістю місцевих бюджетів серед Європейських країн Україна поступається лише Франції, де налічується 36 118 місцевих бюджетів, з них: 22 бюджети регіонів, 96 бюджетів департаментів, 36000 бюджетів комун.

З прийняттям 21 червня 2001 р. Бюджетного кодексу України²¹ ситуація починає змінюватися, зокрема, бюджетні та міжбюджетні відносини отримали більш чітку правову регламентацію.

1 січня 2011 року набрав чинності новий **Бюджетний кодекс України**²², у якому питанням місцевих бюджетів присвячено окремий розділ «Місцеві бюджети», що складається з двох глав: **глави 11** «Надходження та витрати місцевих бюджетів (статті 63-74) та **глави 12** «Складання, розгляд, затвердження, виконання та звітність місцевих бюджетів» (статті 75-80), в яких визначені концептуальні положення та принципи щодо побудови та функціонування місцевих бюджетів.

Згідно з Бюджетним кодексом України (ст. 63) місцевий бюджет містить надходження і витрати на виконання повноважень місцевих державних адміністрацій та органів місцевого самоврядування. Ці надходження і витрати становлять єдиний баланс відповідного бюджету.

Бюджет місцевого самоврядування має дохідну та видаткову частини.

Бюджетний кодекс в останні роки зазнав суттєвих змін. Зокрема, склад доходів загального фонду місцевих бюджетів розбито на кілька груп.

➤ До **першої групи** належить склад доходів загального фонду бюджетів міст обласного значення, міста Києва, районних бюджетів, бюджетів об'єднаних територіальних громад, що створюються згідно із законом та перспективним планом формування територій громад (стаття 64 кодексу). Це, зокрема, такі податки і збори:

1) ²³ 60 відсотків податку на доходи фізичних осіб (крім податку на доходи фізичних осіб, визначеного пунктом 1-1 частини другої статті 29 цього Кодексу), що сплачується (перераховується) згід-

21 Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 37-38, ст. 189.

22 Відомості Верховної Ради України. – 2010. – № 50-51, ст.572.

23 Нумерація пунктів тут і надалі збережена згідно з Бюджетним кодексом України.

но з Податковим кодексом України на відповідній території (крім території міста Києва);

15) державне мито, що зараховується до бюджетів місцевого самоврядування за місцем вчинення дій та видачі документів;

16) акцизний податок з реалізації суб'єктами господарювання роздрібною торгівлю підакцизних товарів, що зараховується до бюджетів об'єднаних територіальних громад, міських бюджетів;

17) 10 відсотків податку на прибуток підприємств (крім податку на прибуток підприємств державної власності та податку, визначеного пунктом 18 цієї частини статті, пунктом 1⁻² частини першої статті 66 та пунктом 2 частини першої статті 69 цього Кодексу), який зараховується до бюджету міста Києва;

18) податок на прибуток підприємств та фінансових установ комунальної власності.

Податок на прибуток підприємств та фінансових установ комунальної власності, засновником яких є районні, міські ради, об'єднані територіальні громади, зараховується відповідно до районних, міських бюджетів, бюджетів об'єднаних територіальних громад;

19) податок на майно, що зараховується до бюджетів місцевого самоврядування;

20) єдиний податок, що зараховується до бюджетів місцевого самоврядування;

20⁻¹) збір за місця для паркування транспортних засобів, що зараховується до бюджетів місцевого самоврядування;

20⁻²) туристичний збір, що зараховується до бюджетів місцевого самоврядування;

21) плата за ліцензії на певні види господарської діяльності та сертифікати, що видаються районними державними адміністраціями, виконавчими органами відповідних місцевих рад, яка зараховується відповідно до районних бюджетів та бюджетів місцевого самоврядування;

29) надходження від орендної плати за користування майновим комплексом та іншим майном, що перебуває в комунальній власності, засновником яких є районні, міські ради, об'єднані територіальні громади;

30) рентна плата за користування надрами для видобування корисних копалин місцевого значення; рентна плата за користування надрами в цілях, не пов'язаних з видобуванням корисних копалин; рентна плата за спеціальне використання води водних об'єктів місцевого значення; рентна плата за спеціальне використання лісових ресурсів (крім рентної плати за спеціальне використання лісових ресурсів у частині деревини, заготовленої в порядку рубок головного користування). Такі платежі зараховуються до бюджетів місцевого самоврядування за місцезнаходженням (місцем розташування) відповідних природних ресурсів, а щодо водних об'єктів - за місцем податкової реєстрації платника рентної плати;

31) плата за розміщення тимчасово вільних коштів відповідних місцевих бюджетів (крім коштів, отриманих вищими та професійно-технічними навчальними закладами від розміщення на депозитах тимчасово вільних бюджетних коштів, отриманих за надання платних послуг, якщо таким закладам законом надано відповідне право);

32) орендна плата за водні об'єкти (їх частини), що надаються в користування на умовах оренди районними, Київською міською державною адміністрацією, місцевими радами, яка зараховується відповідно до районних бюджетів, бюджетів місцевого самоврядування;

33) кошти від реалізації безхазяйного майна (у тому числі такого, від якого відмовився власник або отримувач), знахідок, спадкового майна (у разі відсутності спадкоємців за заповітом і за законом, усунення їх від права на спадкування, неприйняття ними спадщини, а також відмови від її прийняття), майна, одержаного територіальною громадою в порядку спадкування чи дарування, а також валютних цінностей і грошових коштів, власники яких невідомі;

34) концесійні платежі щодо об'єктів комунальної власності, засновником яких є районні, міські ради, об'єднані територіальні громади (крім концесійних платежів, визначених пунктом 3 частини першої статті 69⁻¹ цього Кодексу);

35) частина чистого прибутку (доходу) комунальних унітарних підприємств та їх об'єднань, що вилучається до бюджету, в порядку, визначеному відповідними місцевими радами;

36) плата за надання інших адміністративних послуг, що справляється за місцем надання послуг;

37) штрафні санкції за порушення законодавства про патентування;

37-1) адміністративні штрафи та штрафні санкції за порушення законодавства у сфері виробництва та обігу алкогольних напоїв та тютюнових виробів, що зараховуються за місцем вчинення порушення;

38) адміністративні штрафи, що накладаються місцевими органами виконавчої влади та виконавчими органами місцевих рад або утвореними ними в установленому порядку адміністративними комісіями;

39) штрафні санкції внаслідок невиконання укладених розпорядником бюджетних коштів договорів з суб'єктами господарювання на придбання товарів, робіт і послуг за рахунок коштів відповідних місцевих бюджетів;

40) кошти, отримані від надання учасниками процедури закупівель забезпечення їх пропозиції конкурсних торгів, які не підлягають поверненню цим учасникам, у випадках, передбачених Законом України «Про здійснення державних закупівель», в частині здійснення закупівель за рахунок коштів бюджетів об'єднаних територіальних громад, районних, міських бюджетів;

41) кошти, отримані від учасника - переможця процедури закупівлі під час укладання договору про закупівлю як забезпечення виконання цього договору, які не підлягають поверненню учаснику-переможцю, в частині здійснення закупівель за рахунок коштів

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ
МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

бюджетів об'єднаних територіальних громад, районних, міських бюджетів;

42) 80 відсотків коштів, отриманих підприємствами, установами та організаціями, що утримуються за рахунок бюджетів об'єднаних територіальних громад, районних, міських бюджетів, за здані у вигляді брухту і відходів золото, платину, метали платинової групи, дорогоцінне каміння, і 50 відсотків коштів, отриманих цими підприємствами, установами та організаціями за здане у вигляді брухту і відходів срібло;

43) 25 відсотків екологічного податку (крім екологічного податку, що справляється за утворення радіоактивних відходів (включаючи вже накопичені) та/або тимчасове зберігання радіоактивних відходів їх виробниками понад встановлений особливими умовами ліцензії строк), що сплачується (перераховується) згідно з Податковим кодексом України на відповідній території (крім території міста Києва) і зараховується до бюджетів міст обласного значення, бюджетів об'єднаних територіальних громад; 80 відсотків екологічного податку (крім екологічного податку, що справляється за утворення радіоактивних відходів (включаючи вже накопичені) та/або тимчасове зберігання радіоактивних відходів їх виробниками понад встановлений особливими умовами ліцензії строк), що сплачується (перераховується) згідно з Податковим кодексом України на території міста Києва і зараховується до бюджету міста Києва;

44) інші доходи, що підлягають зарахуванню до бюджетів об'єднаних територіальних громад, районних, міських бюджетів відповідно до законодавства.

➤ До **другої групи доходів** місцевих бюджетів належить склад доходів загального фонду обласних бюджетів (ст. 66 кодексу):

1) 15 відсотків податку на доходи фізичних осіб (крім податку, визначеного пунктом 1^{-ї} частини другої статті 29 цього Кодексу), що сплачується (перераховується) згідно з Податковим кодексом України на відповідній території;

1^{-ї}) 10 відсотків податку на прибуток підприємств (крім податку

на прибуток підприємств державної власності, податку, визначеного пунктом 1-2 цієї частини статті, пунктом 18 частини першої статті 64 та пунктом 2 частини першої статті 69 цього Кодексу);

1-2) податок на прибуток підприємств та фінансових установ комунальної власності.

Податок на прибуток підприємств та фінансових установ комунальної власності, засновником яких є обласні ради, зараховується до обласних бюджетів;

2) 50 відсотків рентної плати за спеціальне використання лісових ресурсів у частині деревини, заготовленої в порядку рубок головного користування;

3) 50 відсотків рентної плати за спеціальне використання води (крім рентної плати за спеціальне використання води водних об'єктів місцевого значення), що зараховуються до обласних бюджетів користувачами води за місцем її забору;

4) 25 відсотків рентної плати за користування надрами для видобування корисних копалин загальнодержавного значення (крім рентної плати за користування надрами для видобування нафти, природного газу та газового конденсату);

5) плата за використання інших природних ресурсів, що зараховується до обласних бюджетів;

15) орендна плата за водні об'єкти (їх частини), що надаються в користування на умовах оренди обласними державними адміністраціями, яка зараховується до бюджету обласних бюджетів;

16) частина чистого прибутку (доходу) комунальних унітарних підприємств та їх об'єднань, що вилучається до бюджету, у порядку, визначеному обласними радами;

17) плата за розміщення тимчасово вільних коштів обласних бюджетів (крім коштів, отриманих вищими та професійно-технічними навчальними закладами від розміщення на депозитах тимчасово вільних бюджетних коштів, отриманих за надання платних послуг, якщо таким закладам законом надано відповідне право);

18) плата за ліцензії на певні види господарської діяльності та сертифікати, що видаються обласними державними адміністраціями, яка зараховується до обласних бюджетів;

19) плата за ліцензії та сертифікати, що зараховується до обласних бюджетів ліцензіатами за місцем здійснення діяльності;

20) плата за ліцензії на виробництво спирту етилового, коньячного і плодового, спирту етилового ректифікованого виноградного, спирту етилового ректифікованого плодового, спирту-сирцю виноградного, спирту-сирцю плодового, алкогольних напоїв та тютюнових виробів, що зараховується до обласних бюджетів ліцензіатами за місцем здійснення діяльності;

21) плата за ліцензії на право експорту, імпорту та оптової торгівлі спиртом етиловим, коньячним та плодовим, спиртом етиловим ректифікованим виноградним, спиртом етиловим ректифікованим плодовим, спиртом-сирцем виноградним, спиртом-сирцем плодовим, що зараховується до обласних бюджетів ліцензіатами за місцем здійснення діяльності;

22) плата за ліцензії на право експорту, імпорту алкогольних напоїв та тютюнових виробів, що зараховується до обласних бюджетів ліцензіатами за місцем здійснення діяльності;

23) плата за державну реєстрацію (крім адміністративного збору за проведення державної реєстрації юридичних осіб та фізичних осіб - підприємців), що зараховується до обласних бюджетів;

24) плата за ліцензії на право оптової торгівлі алкогольними напоями та тютюновими виробами, що зараховується до обласних бюджетів ліцензіатами за місцем здійснення діяльності;

25) плата за ліцензії на право роздрібної торгівлі алкогольними напоями та тютюновими виробами, що зараховується до обласних бюджетів ліцензіатами за місцем здійснення діяльності;

26) адміністративні штрафи, що накладаються місцевими органами виконавчої влади або утвореними ними в установленому порядку адміністративними комісіями;

27) штрафні санкції внаслідок невиконання укладених розпорядником бюджетних коштів договорів із суб'єктами господарювання на придбання товарів, робіт і послуг за рахунок коштів обласних бюджетів;

28) надходження від орендної плати за користування майновим комплексом та іншим майном, що перебуває в комунальній власності, засновником яких є обласні ради;

29) концесійні платежі щодо об'єктів комунальної власності, засновником яких є обласні ради (крім концесійних платежів, визначених пунктом 3 частини першої статті 69-¹ цього Кодексу);

30) кошти, отримані від надання учасниками процедури закупівель забезпечення їх пропозиції конкурсних торгів, які не підлягають поверненню цим учасникам, у випадках, передбачених Законом України «Про здійснення державних закупівель», в частині здійснення закупівель за рахунок коштів обласних бюджетів;

31) кошти, отримані від учасника - переможця процедури закупівлі під час укладання договору про закупівлю як забезпечення виконання цього договору, які не підлягають поверненню учаснику-переможцю, в частині здійснення закупівель за рахунок коштів обласних бюджетів;

32) 80 відсотків коштів, отриманих підприємствами, установами та організаціями, що утримуються за рахунок обласних бюджетів, за здані у вигляді брухту і відходів золото, платину, метали платинової групи, дорогоцінне каміння, і 50 відсотків коштів, отриманих цими підприємствами, установами та організаціями за здане у вигляді брухту і відходів срібло;

33) 55 відсотків екологічного податку (крім екологічного податку, що справляється за утворення радіоактивних відходів (включаючи вже накопичені) та/або тимчасове зберігання радіоактивних відходів їх виробниками понад встановлений особливими умовами ліцензії строк);

34) інші доходи, що підлягають зарахуванню до обласних бюджетів відповідно до законодавства.

➤ До **третьої групи доходів** місцевих бюджетів належать доходи загального фонду бюджетів міст районного значення, сільських, селищних бюджетів (ст. 69 кодексу):

2) податок на прибуток підприємств та фінансових установ комунальної власності.

Податок на прибуток підприємств та фінансових установ комунальної власності, засновником яких є міські (міст районного значення), селищні та сільські ради, зараховується відповідно до міських (міст районного значення), селищних та сільських бюджетів;

3) рентна плата за користування надрами для видобування корисних копалин місцевого значення; рентна плата за користування надрами в цілях, не пов'язаних з видобуванням корисних копалин; рентна плата за спеціальне використання води водних об'єктів місцевого значення; рентна плата за спеціальне використання лісових ресурсів (крім рентної плати за спеціальне використання лісових ресурсів у частині деревини, заготовленої в порядку рубок головного користування). Такі платежі зараховуються до бюджетів місцевого самоврядування за місцезнаходженням (місцем розташування) відповідних природних ресурсів, а щодо водних об'єктів - за місцем податкової реєстрації платника рентної плати;

4) податок на майно, що зараховується до бюджетів місцевого самоврядування;

7) єдиний податок, що зараховується до бюджетів місцевого самоврядування;

7⁻¹) збір за місця для паркування транспортних засобів;

7⁻²) туристичний збір;

9) частина чистого прибутку (доходу) комунальних унітарних підприємств та їх об'єднань, що вилучається до бюджету, у порядку, визначеному відповідними місцевими радами;

10) плата за розміщення тимчасово вільних коштів бюджетів міст районного значення, сільських, селищних бюджетів;

10-¹) плата за ліцензії на певні види господарської діяльності та сертифікати, що видаються виконавчими органами відповідних місцевих рад, яка зараховується до відповідного бюджету;

11) штрафні санкції за порушення законодавства про патентування;

12) адміністративні штрафи, що накладаються місцевими органами виконавчої влади та виконавчими органами місцевих рад або утвореними ними в установленому порядку адміністративними комісіями;

13) штрафні санкції внаслідок невиконання укладених розпорядником бюджетних коштів договорів з суб'єктами господарювання на придбання товарів, робіт і послуг за рахунок коштів бюджетів міст районного значення, сільських, селищних бюджетів;

13-¹) адміністративні штрафи та штрафні санкції за порушення законодавства у сфері виробництва та обігу алкогольних напоїв та тютюнових виробів, що зараховуються за місцем вчинення порушення;

14) надходження від орендної плати за користування майновим комплексом та іншим майном, що перебуває в комунальній власності, засновником яких є міські (міст районного значення), селищні та сільські ради;

15) орендна плата за водні об'єкти (їх частини), що надаються в користування на умовах оренди місцевими радами, яка зараховується відповідно до бюджетів місцевого самоврядування;

16) концесійні платежі щодо об'єктів комунальної власності, засновником яких є міські (міст районного значення), селищні та сільські ради (крім концесійних платежів, визначених пунктом 3 частини першої статті 69-1 цього Кодексу);

17) кошти, отримані від надання учасниками процедури закупівель забезпечення їх пропозиції конкурсних торгів, які не підлягають поверненню цим учасникам, у випадках, передбачених Законом України «Про здійснення державних закупівель», в частині здійснення закупівель за рахунок коштів бюджетів міст районного значення, сільських, селищних бюджетів;

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ
МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

18) кошти, отримані від учасника - переможця процедури закупівлі під час укладання договору про закупівлю як забезпечення виконання цього договору, які не підлягають поверненню учаснику-переможцю, в частині здійснення закупівель за рахунок коштів бюджетів міст районного значення, сільських, селищних бюджетів;

19) 80 відсотків коштів, отриманих підприємствами, установами та організаціями, що утримуються за рахунок бюджетів міст районного значення, сільських, селищних бюджетів, за здані у вигляді брухту і відходів золото, платину, метали платинової групи, дорогоцінне каміння, і 50 відсотків коштів, отриманих цими підприємствами, установами та організаціями за здане у вигляді брухту і відходів срібло;

20) кошти від реалізації безхазяйного майна (у тому числі такого, від якого відмовився власник або отримувач), знахідок, спадкового майна (у разі відсутності спадкоємців за заповітом і за законом, усунення їх від права на спадкування, неприйняття ними спадщини, а також відмови від її прийняття), майна, одержаного територіальною громадою в порядку спадкування чи дарування, а також валютних цінностей і грошових коштів, власники яких невідомі;

20-¹) плата за надання інших адміністративних послуг, що справляється за місцем надання послуг;

20-²) державне мито, що зараховується до бюджетів місцевого самоврядування за місцем вчинення дій та видачі документів;

20-³) акцизний податок з реалізації суб'єктами господарювання роздрібною торгівлю підакцизних товарів, що зараховується до бюджетів міст районного значення, сільських, селищних бюджетів;

20-⁴) 25 відсотків екологічного податку (крім екологічного податку, що справляється за утворення радіоактивних відходів (включаючи вже накопичені) та/або тимчасове зберігання радіоактивних відходів їх виробниками понад встановлений особливими умовами ліцензії строк), що зараховуються до сільських, селищних, міських бюджетів;

21) інші доходи, що підлягають зарахуванню до бюджетів міст

районного значення, сільських, селищних бюджетів відповідно до законодавства.

➤ До **четвертої групи доходів** місцевих бюджетів належать надходження спеціального фонду місцевих бюджетів (ст. 69-¹ кодексу):

1) надходження бюджету розвитку місцевих бюджетів (визначені в частині першій статті 71 цього Кодексу);

2) кошти від відшкодування втрат сільськогосподарського і лісогосподарського виробництва, що зараховуються у розмірі: 100 відсотків – до бюджету міста Києва, 25 відсотків – до обласних бюджетів, 75 відсотків – до бюджетів міст обласного значення, бюджетів об'єднаних територіальних громад, що створюються згідно із законом та перспективним планом формування територій громад, 15 відсотків – до районних бюджетів, 60 відсотків – до бюджетів міст районного значення, селищ і сіл;

3) концесійні платежі щодо об'єктів комунальної власності, які мають цільове спрямування згідно із законом;

4) 70 відсотків грошових стягнень за шкоду, заподіяну порушенням законодавства про охорону навколишнього природного середовища внаслідок господарської та іншої діяльності, в тому числі: до сільських, селищних, міських бюджетів, бюджетів об'єднаних територіальних громад, що створюються згідно із законом та перспективним планом формування територій громад – 50 відсотків, обласних бюджетів – 20 відсотків, бюджету міста Києва – 70 відсотків;

5) відрахування 10 відсотків вартості питної води суб'єктами підприємницької діяльності, які здійснюють реалізацію питної води через системи централізованого водопостачання з відхиленням від відповідних стандартів, що зараховуються до бюджетів міст, селищ та сіл, бюджетів об'єднаних територіальних громад, що створюються згідно із законом та перспективним планом формування територій громад;

6) власні надходження бюджетних установ, що утримуються за рахунок відповідного місцевого бюджету;

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

7) цільові та добровільні внески підприємств, установ, організацій і громадян до місцевих фондів охорони навколишнього природного середовища;

8) надходження до цільових фондів, утворених місцевими радами;

9) субвенції, що надаються з інших бюджетів за рахунок конкретно визначених надходжень спеціального фонду таких бюджетів;

10) повернення кредитів, наданих з місцевих бюджетів індивідуальним сільським забудовникам;

11) повернення кредитів, наданих з місцевих бюджетів молодим сім'ям та самотнім молодим громадянам на будівництво (реконструкцію) та придбання житла, а також пеня і відсотки за користування ними;

12) надходження в рамках програм допомоги і грантів міжнародних фінансових організацій та Європейського Союзу;

13) інші надходження, визначені законом про Державний бюджет України.

Стаття 68 Бюджетного кодексу України встановила, що склад доходів та видатків бюджетів районів у містах (у разі їх створення) визначається міською радою відповідно до повноважень, переданих районним у містах радам. Якщо району у місті адміністративно підпорядковані інші міста, селища або села, склад доходів та видатків бюджетів таких міст, селищ або сіл, обсяги міжбюджетних трансфертів визначаються у порядку, затвердженому міською радою, з урахуванням повноважень відповідних місцевих рад.

Отже, аналізуючи склад доходів місцевих бюджетів, можемо зазначити, що найкращі бюджетні можливості мають міста обласного значення та об'єднані територіальні громади, які фактично прирівняні до міст обласного значення. Таким чином законодавець спонукає невеличкі міста, селища та села до об'єднання.

Доходи бюджетів місцевого самоврядування мають бути достатніми для ефективного здійснення завдань та функцій місцевого самоврядування.

Аналіз зазначених положень Бюджетного кодексу України дозволяє зробити висновок, що в ньому передбачаються різні шляхи формування доходної частини місцевих бюджетів:

➤ **по-перше**, за рахунок власних джерел (місцеві податки і збори), що відповідає вимогам Європейської Хартії місцевого самоврядування і гарантує фінансову автономність місцевого самоврядування. Зокрема, стаття 9 Хартії встановлює, що принаймні частина коштів місцевого самоврядування повинна надходити за рахунок місцевих зборів і податків.

➤ **по-друге**, до доходів місцевих бюджетів зараховуються закріплені доходи, тобто закріплені законом загальнодержавні податки, збори та інші обов'язкові платежі;

➤ **по-третє**, в дохідну частину місцевих бюджетів можуть входити кошти з державного бюджету, які передаються з метою надання фінансової підтримки місцевого самоврядування з боку держави, яка гарантує органам місцевого самоврядування доходну базу, достатню для забезпечення населення послугами на рівні мінімальних соціальних потреб. При цьому мінімальні розміри місцевих бюджетів мають визначатися на основі нормативів бюджетної забезпеченості на одного жителя з урахуванням економічного, соціального, природного та екологічного стану відповідних територій, виходячи з рівня мінімальних соціальних потреб, встановленого законом.

Фінансова допомога місцевому самоврядуванню з боку держави може здійснюватися у формі дотацій або субвенцій.

Дотації – це кошти, які передаються до місцевого бюджету з державного бюджету у випадках, коли коштів, що надходять з власних джерел та закріплених доходів, недостатньо для формування мінімального розміру місцевого бюджету. Використання дотацій не має цільового призначення, вони виділяються державою на безвідплатній та безповоротній основі.

Субвенції – це кошти, які виділяються з державного бюджету на певний строк для фінансування конкретних програм з метою соціально-економічного вирівнювання відповідних територій. Або, як записано у статті 2 Бюджетного кодексу України, - це міжбюджетні трансферти для використання на певну мету в порядку, визначеному органом, який прийняв рішення про надання субвенції

➤ **по-четверте**, до дохідної частини місцевого бюджету включаються кошти, необхідні для фінансування витрат, пов'язаних зі здійсненням органами місцевого самоврядування повноважень органів виконавчої влади та виконанням рішень органів виконавчої влади.

Слід зазначити, що законодавець в останні роки вніс суттєві зміни і до статей 88-91 Бюджетного кодексу України, які регулюють видатки бюджетів місцевого самоврядування.

➤ Так, до видатків, що здійснюються з бюджетів **сіл, селищ, міст районного значення**, належать видатки лише на органи місцевого самоврядування сіл, селищ, міст районного значення (ст. 88 кодексу).

➤ До видатків, що здійснюються з бюджетів **міст обласного значення, районних бюджетів, бюджетів об'єднаних територіальних громад**, що створюються згідно із законом та перспективним планом формування територій громад (ст. 89 кодексу), належать видатки на:

2) освіту:

а) дошкільну освіту;

б) загальну середню освіту: загальноосвітні навчальні заклади (у тому числі: загальноосвітні навчальні заклади усіх ступенів, спеціалізовані школи (школи-інтернати) (крім шкіл, визначених у підпункті «а» пункту 7 частини першої статті 87 та у підпункті «а-1» пункту 2 частини першої статті 90 цього Кодексу), ліцеї (ліцеї-інтернати), гімназії (гімназії-інтернати), колегіуми (колегіуми-інтернати) (крім загальноосвітніх навчальних закладів, визначених у підпункті «а-1» пункту 2 частини першої статті 90 цього Кодексу), вечірні (змінні) школи); навчально-виховні комплекси «дошкільний навчальний

заклад - загальноосвітній навчальний заклад», «загальноосвітній навчальний заклад - дошкільний навчальний заклад»;

в) навчальні заклади для громадян, які потребують соціальної допомоги та реабілітації: загальноосвітні школи-інтернати, загальноосвітні навчальні заклади для дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, дитячі будинки, навчально-реабілітаційні центри (якщо не менше 70 відсотків кількості учнів загальноосвітніх шкіл-інтернатів, загальноосвітніх навчальних закладів для дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, дитячих будинків, навчально-реабілітаційних центрів припадає на територію відповідного міста чи району), дитячі будинки сімейного типу та прийомні сім'ї;

г) інші державні освітні програми;

г) вищу освіту (на оплату послуг з підготовки фахівців, наукових та науково-педагогічних кадрів у вищих навчальних закладах I-IV рівнів акредитації державної та комунальної власності відповідно до програм соціально-економічного розвитку регіонів);

д) позашкільну освіту;

3) охорону здоров'я:

а) первинну медико-санітарну, амбулаторно-поліклінічну та стаціонарну допомогу (лікарні широкого профілю, спеціалізовані медико-санітарні частини, пологові будинки, поліклініки і амбулаторії, загальні стоматологічні поліклініки, а також дільничні лікарні, медичні амбулаторії, фельдшерсько-акушерські та фельдшерські пункти, центри первинної медичної (медико-санітарної) допомоги);

б) програми медико-санітарної освіти (міські та районні центри здоров'я і заходи з санітарної освіти);

в) інші державні програми медичної та санітарної допомоги (територіальні медичні об'єднання, центри медичної статистики, автотіпідприємства санітарного транспорту, інші програми і заходи);

4) соціальний захист та соціальне забезпечення:

а) державні програми соціального забезпечення: притулки для дітей, центри соціально-психологічної реабілітації дітей та соціальні гуртожитки для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського

підкування (якщо не менше 70 відсотків кількості дітей, які перебувають у цих закладах, припадає на територію відповідного міста чи району); територіальні центри соціального обслуговування (надання соціальних послуг); центри соціальної реабілітації дітей-інвалідів; центри професійної реабілітації інвалідів, компенсації фізичним особам, які надають соціальні послуги громадянам похилого віку, інвалідам, дітям-інвалідам, хворим, які не здатні до самообслуговування і потребують сторонньої допомоги;

б) державні програми соціального захисту:

допомога сім'ям з дітьми, малозабезпеченим сім'ям, інвалідам з дитинства, дітям-інвалідам, тимчасова державна допомога дітям, допомога по догляді за інвалідами I чи II групи внаслідок психічного розладу;

додаткові виплати населенню на покриття витрат з оплати житлово-комунальних послуг (житлові субсидії населенню), пільги окремим категоріям громадян, що надаються: ветеранам війни; особам, на яких поширюється дія Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту»; особам, які мають особливі заслуги перед Батьківщиною; вдовам (вдівцям) та батькам померлих (загиблих) осіб, які мають особливі заслуги перед Батьківщиною; особам, які мають особливі трудові заслуги перед Батьківщиною; вдовам (вдівцям) та батькам померлих (загиблих) осіб, які мають особливі трудові заслуги перед Батьківщиною; жертвам нацистських переслідувань; ветеранам військової служби; ветеранам органів внутрішніх справ; ветеранам податкової міліції; ветеранам державної пожежної охорони; ветеранам Державної кримінально-виконавчої служби; ветеранам служби цивільного захисту; ветеранам Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України; вдовам (вдівцям) померлих (загиблих) ветеранів військової служби, ветеранів органів внутрішніх справ, ветеранів податкової міліції, ветеранів державної пожежної охорони, ветеранів Державної кримінально-виконавчої служби, ветеранів служби цивільного захисту та ветеранів Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України; звільненням зі служби за віком, через хворобу або за вислугою років військовослужбовцям

Служби безпеки України, працівникам міліції, особам начальницького складу податкової міліції, рядового і начальницького складу кримінально-виконавчої системи; особам, звільненим із служби цивільного захисту за віком, через хворобу або за вислугою років, та які стали інвалідами під час виконання службових обов'язків; пенсіонерам з числа слідчих прокуратури; дітям (до досягнення повноліття) працівників міліції, осіб начальницького складу податкової міліції, рядового і начальницького складу кримінально-виконавчої системи, загиблих або померлих у зв'язку з виконанням службових обов'язків, непрацездатним членам сімей, які перебували на їх утриманні; звільненим з військової служби особам, які стали інвалідами під час проходження військової служби; батькам та членам сімей військовослужбовців, військовослужбовців Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України, які загинули (померли) або пропали безвісти під час проходження військової служби; батькам та членам сімей осіб рядового і начальницького складу служби цивільного захисту, які загинули (померли) або зникли безвісти під час виконання службових обов'язків; реабілітованим громадянам, які стали інвалідами внаслідок репресій або є пенсіонерами; громадянам, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи; дружинам (чоловікам) та опікунам (на час опікунства) дітей померлих громадян, смерть яких пов'язана з Чорнобильською катастрофою; пенсіонерам з числа спеціалістів із захисту рослин відповідно до частини четвертої статті 20 Закону України «Про захист рослин»; громадянам відповідно до пункту «ї» частини першої статті 77 Основ законодавства України про охорону здоров'я, частини п'ятої статті 29 Закону України «Про культуру», частини другої статті 30 Закону України «Про бібліотеки і бібліотечну справу», абзацу першого частини четвертої статті 57 Закону України «Про освіту»; особам, які мають таке право згідно із статтею 48 Гірничого закону України; ветеранам праці; дітям війни; багатодітним сім'ям, дитячим будинкам сімейного типу та прийомним сім'ям, в яких не менше року проживають відповідно троє або більше дітей, а також сім'ям (крім багатодітних сімей), в яких не менше року

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

проживають троє і більше дітей, враховуючи тих, над якими встановлено опіку чи піклування, інвалідам, дітям-інвалідам та особам, які супроводжують інвалідів І групи або дітей-інвалідів (не більше одного супроводжуючого);

компенсації особам, які згідно із статтями 43 та 48 Гірничого закону України мають право на безоплатне отримання вугілля або торф'яного брикету на побутові потреби, але проживають у будинках, що мають центральне опалення;

компенсаційні виплати за пільговий проїзд окремих категорій громадян;

вплата державної соціальної допомоги на дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, у дитячих будинках сімейного типу та прийомних сім'ях, грошового забезпечення батькам-вихователям і прийомним батькам за надання соціальних послуг у дитячих будинках сімейного типу та прийомних сім'ях за принципом «гроші ходять за дитиною»;

компенсацію фізичним особам, які користувалися пільгами щодо сплати податку з власників транспортних засобів та інших самохідних машин і механізмів, втрати частини їх доходів у зв'язку з відміною такого податку та відповідним збільшенням ставок акцизного податку з пального згідно з Податковим кодексом України;

в) державні програми підтримки будівництва (реконструкції) житла для окремих категорій громадян;

г) районні та міські програми і заходи щодо реалізації державної політики стосовно дітей, молоді, жінок, сім'ї, у тому числі утримання та програми районних і міських центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді;

5) державні культурно-освітні та театральньо-видовищні програми (сільські, селищні та міські палаци і будинки культури, клуби, центри дозвілля, інші клубні заклади та бібліотеки; театри, районні (міські) бібліотеки або централізовані бібліотеки районної (міської) централізованої бібліотечної системи, музеї,

виставки, палаци і будинки культури, школи естетичного виховання дітей, включаючи заклади та установи комунальної власності, яким надано статус національних, зоопарки комунальної власності);

б) фізичну культуру і спорт: утримання та навчально-тренувальна робота дитячо-юнацьких спортивних шкіл усіх типів (крім шкіл обласного значення), заходи з фізичної культури і спорту та фінансова підтримка місцевих осередків всеукраїнських громадських організацій фізкультурно-спортивної спрямованості і спортивних споруд місцевого значення.

➤ До видатків, що здійснюються з обласних бюджетів (ст. 90 кодексу), належать видатки на:

1) державне управління:

2) освіти:

а) загальну середню освіту для громадян, які потребують соціальної допомоги та реабілітації: спеціальні загальноосвітні навчальні заклади для дітей, які потребують корекції фізичного та (або) розумового розвитку, загальноосвітні санаторні школи-інтернати; загальноосвітні школи-інтернати, загальноосвітні навчальні заклади для дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, дитячі будинки, навчально-реабілітаційні центри (крім загальноосвітніх шкіл-інтернатів, загальноосвітніх навчальних закладів для дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, дитячих будинків, навчально-реабілітаційних центрів, визначених у підпункті «в» пункту 2 частини першої статті 89 цього Кодексу, та дитячих будинків сімейного типу і прийомних сімей);

а-1) загальну середню освіту: спеціалізовані школи (школи-інтернати) державної власності (крім шкіл, визначених у підпункті «а» пункту 7 частини першої статті 87 цього Кодексу), а також загальноосвітні навчальні заклади: спеціалізовані школи-інтернати, ліцеї-інтернати, гімназії-інтернати, колегіуми-інтернати, якщо не менше 70 відсотків кількості учнів, які здобувають освіту у відповідному загальноосвітньому навчальному закладі, є жителями населених пунктів,

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ
МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

розташованих на території області (крім населеного пункту, де розташований такий заклад);

б) професійно-технічну освіту (на оплату послуг з підготовки кваліфікованих робітників на умовах державного замовлення у професійно-технічних та інших навчальних закладах державної та комунальної власності);

в) вищу освіту (на оплату послуг з підготовки фахівців, наукових та науково-педагогічних кадрів на умовах регіонального замовлення у вищих навчальних закладах комунальної власності, а також на умовах державного замовлення у вищих навчальних закладах державної власності за переліком, визначеним Кабінетом Міністрів України);

г) післядипломну освіту (на оплату послуг з підвищення кваліфікації та перепідготовки кадрів на умовах регіонального замовлення);

г) позашкільну освіту (заходи і заклади національного, державного та обласного значення з позашкільної роботи з дітьми);

д) інші державні освітні програми;

3) охорону здоров'я:

а) консультативну амбулаторно-поліклінічну та стаціонарну допомогу (лікарні обласного значення), центри екстреної медичної допомоги та медицини катастроф, станції екстреної (швидкої) медичної допомоги;

б) спеціалізовану амбулаторно-поліклінічну та стаціонарну допомогу (спеціалізовані лікарні, поліклініки, включаючи стоматологічні, центри, диспансери, госпіталі для ветеранів війни, будинки дитини, станції переливання крові);

в) санаторно-курортну допомогу (санаторії для хворих на туберкульоз, санаторії для дітей та підлітків, санаторії медичної реабілітації);

г) інші державні програми медичної та санітарної допомоги (медико-соціальні експертні комісії, бюро судмедекспертизи, центри медичної статистики, територіальні медичні об'єднання, автопідприємства санітарного транспорту, бази спецмедпостачання, цен-

три здоров'я і заходи санітарної освіти, регіональні заходи з реалізації державних програм, інші програми і заходи);

4) соціальний захист та соціальне забезпечення:

а) державні програми соціального захисту та соціального забезпечення: виплати компенсації реабілітованим; дитячі будинки-інтернати; навчання та трудове влаштування інвалідів; будинки-інтернати для громадян похилого віку та інвалідів; будинки-інтернати для дітей-інвалідів; центри з нарахування та здійснення соціальних виплат; притулки для дітей, центри соціально-психологічної реабілітації дітей та соціальні гуртожитки для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування (крім відповідних притулків, центрів і гуртожитків, визначених у підпункті «а» пункту 4 частини першої статті 89 цього Кодексу); пільгове медичне обслуговування громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи; компенсаційні виплати інвалідам на бензин (пальне), ремонт, техобслуговування автотранспорту та транспортне обслуговування, а також на встановлення телефонів інвалідам I і II груп; відшкодування витрат на поховання учасників бойових дій та інвалідів війни; центри соціальної реабілітації дітей-інвалідів, центри професійної реабілітації інвалідів;

б) обласні програми і заходи з реалізації державної політики стосовно дітей, молоді, жінок, сім'ї, в тому числі утримання та програми обласних центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді;

в) інші державні соціальні програми;

5) культуру і мистецтво:

а) державні культурно-освітні програми (національні, державні та обласні заповідники, бібліотеки, музеї та виставки, включаючи заклади та установи комунальної власності, яким надано статус національних);

б) державні театральні-видовищні програми (філармонії, ху-дожні, музичні колективи і ансамблі, театри, концертні і церковні організації, палаци, будинки культури, інші заклади національного, державного і обласного значення, інші заклади та заходи в галузі

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

мистецтва, включаючи заклади та установи комунальної власності, яким надано статус національних);

в) інші державні культурно-мистецькі програми;

б) фізичну культуру і спорт:

а) програми з розвитку фізичної культури і спорту (утримання та навчально-тренувальна робота дитячо-юнацьких спортивних шкіл усіх типів обласного значення (крім шкіл, визначених у підпункті «б» цього пункту), заходи з фізичної культури і спорту обласного значення), фінансова підтримка обласних осередків всеукраїнських громадських організацій фізкультурно-спортивної спрямованості;

б) програми з розвитку фізичної культури, спорту, фізкультурно-спортивної реабілітації інвалідів (центри обласного значення з фізичної культури і спорту інвалідів, дитячо-юнацькі спортивні школи для інвалідів усіх типів; проведення заходів з фізкультурно-спортивної реабілітації інвалідів, навчально-тренувальних зборів і змагань обласного значення з фізичної культури і спорту інвалідів);

7) програми природоохоронних заходів місцевого значення, заходи з проведення лабораторно-діагностичних, лікувально-профілактичних робіт бюджетними установами ветеринарної медицини, співфінансування (50 відсотків) проектів ліквідації підприємств вугільної і торфодобувної промисловості та витрат на утримання водовідливних комплексів у безпечному режимі, проекти реструктуризації та ліквідації об'єктів підприємств гірничої хімії, підземного видобутку залізної руди, консервації ртутного виробництва, утримання водовідливних комплексів.

➤ Крім того, стаття 91 Бюджетного кодексу України передбачає видатки місцевих бюджетів, що можуть здійснюватися з **усіх місцевих бюджетів**. Це, зокрема, на:

1) місцеву пожежну охорону;

1-¹) муніципальні формування з охорони громадського порядку;

2) органи місцевого самоврядування;

- 3) соціальний захист та соціальне забезпечення:
- а) програми місцевого значення стосовно дітей, молоді, жінок, сім'ї;
 - б) місцеві програми соціального захисту окремих категорій населення;
 - в) програми соціального захисту малозабезпеченої категорії учнів професійно-технічних навчальних закладів;
 - г) центри обліку та заклади соціального захисту для бездомних осіб, центри соціальної адаптації осіб, звільнених з установ виконання покарань;
 - г) компенсаційні виплати за пільговий проїзд окремих категорій громадян;
 - д) компенсації фізичним особам, які надають соціальні послуги громадянам похилого віку, інвалідам, дітям-інвалідам, хворим, які не здатні до самообслуговування і потребують сторонньої допомоги;
 - е) надання ветеранським організаціям фінансової підтримки та кредитування;
- 5) місцеві програми розвитку житлово-комунального господарства та благоустрою населених пунктів;
- 6) культурно-мистецькі програми місцевого значення;
- 7) програми підтримки кінематографії та засобів масової інформації;
- 8) місцеві програми з розвитку фізичної культури і спорту;
- 9) типове проектування, реставрацію та охорону пам'яток архітектури;
- 10) транспорт, дорожнє господарство:
- а) регулювання цін (тарифів) на перевезення пасажирів у пасажирському транспорті за рішенням місцевого органу виконавчої влади та органу місцевого самоврядування відповідно до наданих повноважень;

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ
МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

б) експлуатацію дорожньої системи місцевого значення (у тому числі роботи, що проводяться спеціалізованими монтажно-експлуатаційними підрозділами);

в) будівництво, реконструкцію, ремонт та утримання доріг місцевого значення, вулиць і доріг комунальної власності у населених пунктах, а також капітальний та поточний ремонт вулиць і доріг населених пунктів та інших доріг, які є складовими автомобільних доріг державного значення (як співфінансування на договірних засадах);

11) заходи з організації рятування на водах;

12) обслуговування місцевого боргу;

13) програми природоохоронних заходів місцевого значення, заходи програм у сфері житлово-комунального господарства з будівництва та реконструкції водопровідних та каналізаційних очисних споруд, доочищення питної води, модернізації систем теплопостачання, заміни природного газу альтернативними видами палива, модернізації та ремонту ліфтового господарства, реконструкції та ремонту житлових будинків, оснащення житлового фонду будинковими засобами обліку енергоносіїв та споживання води, капітального ремонту, реконструкції, будівництва мереж зовнішнього освітлення вулиць, капітального ремонту гуртожитків, що передаються у власність територіальних громад, впровадження енергозберігаючих технологій;

14) управління комунальним майном;

15) регулювання земельних відносин;

16) заходи у сфері захисту населення і територій від надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру в межах повноважень, встановлених законом;

17) заходи та роботи з мобілізаційної підготовки місцевого значення;

18) проведення місцевих виборів у випадках, передбачених законом, та республіканських Автономної Республіки Крим і місцевих референдумів;

19) членські внески до асоціацій органів місцевого самоврядування та їх добровільних об'єднань;

20) підвищення кваліфікації депутатів місцевих рад та посадових осіб місцевого самоврядування;

20⁻²) реалізацію програм допомоги і грантів міжнародних фінансових організацій та Європейського Союзу;

20⁻³) програми підтримки будівництва (реконструкції) житла для окремих категорій громадян;

21) інші програми, пов'язані з виконанням власних повноважень, затверджені відповідною місцевою радою згідно із законом.

➤ Складовою частиною спеціального фонду місцевих бюджетів є **бюджет розвитку**.

При цьому, згідно з частиною першою ст. 71 Бюджетного кодексу України, **надходження** до бюджету розвитку місцевих бюджетів включають:

3) дивіденди (дохід), нараховані на акції (частки, паї) господарських товариств, у статутних капіталах яких є комунальна власність;

4) плата за надання місцевих гарантій (відповідно до статті 17 цього Кодексу);

4⁻¹) кошти пайової участі у розвитку інфраструктури населеного пункту, отримані відповідно до Закону України «Про регулювання містобудівної діяльності»;

4⁻²) 10 відсотків коштів від використання (реалізації) частини виробленої продукції, що залишається у власності держави відповідно до угод про розподіл продукції, та/або коштів у вигляді грошового еквівалента такої державної частини продукції (крім коштів від державної частини продукції, виробленої на ділянці надр у межах континентального шельфу і виключної (морської) економічної зони України), що розподіляються між місцевими бюджетами адміністративно-територіальних одиниць, на території яких знаходиться відповідна ділянка надр, у такому співвідношенні: 5 відсот-

ків - до обласного бюджету; 3,5 відсотка - до районного бюджету; 1,5 відсотка - до сільського, селищного або міського бюджету. Якщо ділянка надр розташована на території декількох адміністративно-територіальних одиниць, кошти між відповідними місцевими бюджетами розподіляються в межах встановленого співвідношення у порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України;

5) кошти від відчуження майна, що перебуває в комунальній власності, включаючи кошти від продажу земельних ділянок несільськогосподарського призначення або прав на них;

6) 90 відсотків коштів від продажу земельних ділянок несільськогосподарського призначення або прав на них, що перебувають у державній власності до розмежування земель державної і комунальної власності (крім земельних ділянок несільськогосподарського призначення, що перебувають у державній власності, на яких розташовані об'єкти, що підлягають приватизації);

7) капітальні трансферти (субвенції) з інших бюджетів;

8) кошти від повернення кредитів, наданих з відповідного бюджету, та відсотки, сплачені за користування ними (крім надходжень, визначених пунктами 10 і 11 частини першої статті 69⁻¹ цього Кодексу);

9) місцеві запозичення, здійснені у порядку, визначеному цим Кодексом та іншими законами України;

10) кошти, які передаються з іншої частини місцевого бюджету за рішенням відповідної місцевої ради (щодо коштів резервного фонду місцевого бюджету в частині витрат бюджету розвитку - за рішенням місцевої державної адміністрації, виконавчого органу відповідної місцевої ради).

➤ Згідно із частиною другою статті 71 Бюджетного кодексу України до **витрат** бюджету розвитку місцевих бюджетів належать:

1) погашення місцевого боргу;

2) капітальні видатки, включаючи капітальні трансферти іншим бюджетам (крім капітальних видатків, що здійснюються за рахунок

визначених пунктами 2-13 частини першої статті 69-¹ цього Кодексу надходжень спеціального фонду місцевих бюджетів);

3) внески органів місцевого самоврядування до статутного капіталу суб'єкта господарювання;

4) проведення експертної грошової оцінки земельної ділянки, що підлягає продажу відповідно до статті 128 Земельного кодексу України, за рахунок авансу, внесеного покупцем земельної ділянки;

5) підготовка земельних ділянок несільськогосподарського призначення або прав на них державної (до розмежування земель державної та комунальної власності) чи комунальної власності для продажу на земельних торгах та проведення таких торгів;

6) платежі, пов'язані з виконанням гарантійних зобов'язань територіальної громади міста;

7) розроблення містобудівної документації на місцевому та регіональному рівнях.

➤ Капітальні видатки бюджету розвитку спрямовуються на: соціально-економічний розвиток регіонів; виконання інвестиційних проектів; будівництво, капітальний ремонт та реконструкцію об'єктів соціально-культурної сфери і житлово-комунального господарства; будівництво газопроводів і газифікацію населених пунктів; будівництво і придбання житла окремим категоріям громадян відповідно до законодавства; збереження та розвиток історико-культурних місць України та заповідників; будівництво та розвиток мережі метрополітенів; придбання вагонів для комунального електротранспорту; розвиток дорожнього господарства; придбання шкільних автобусів та автомобілів швидкої медичної допомоги; комп'ютеризацію та інформатизацію загальноосвітніх навчальних закладів; природоохоронні заходи; інші заходи, пов'язані з розширеним відтворенням.

Кошти бюджету розвитку щодо здійснення заходів на будівництво, реконструкцію і реставрацію об'єктів виробничої, комунікаційної та соціальної інфраструктури розподіляються за об'єктами

за рішенням відповідної місцевої ради при затвердженні місцевих бюджетів та при внесенні змін до них. За об'єктами, строк впровадження яких довший, ніж бюджетний період, визначаються індикативні прогностичні показники бюджету розвитку у складі прогнозу місцевого бюджету на наступні за плановим два бюджетні періоди та враховуються при затвердженні місцевих бюджетів протягом усього строку впровадження таких об'єктів.

Повноваження органів місцевого самоврядування у бюджетній сфері чітко визначені Конституцією України, Законом України «Про місцеве самоврядування в Україні» та Бюджетним кодексом України.

Так, Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» (стаття 26) до відання сільських, селищних, міських рад у фінансовій сфері відносить затвердження бюджету місцевого самоврядування, внесення до нього змін, затвердження звіту про виконання відповідного бюджету, встановлення місцевих податків і зборів відповідно до Податкового кодексу України, утворення цільових фондів, які є складовою спеціального фонду відповідного місцевого бюджету, затвердження положень про ці фонди, прийняття рішень щодо здійснення місцевих запозичень, прийняття рішень щодо передачі коштів з відповідного місцевого бюджету, прийняття рішень щодо надання відповідно до чинного законодавства пільг по місцевих податках і зборах, а також земельного податку, встановлення для підприємств, установ та організацій, що належать до комунальної власності відповідних територіальних громад, розміру частки прибутку, яка підлягає зарахуванню до місцевого бюджету тощо. При цьому втручання інших органів і організацій у процес складання, затвердження та виконання місцевого бюджету не допускається, крім винятків, встановлених законами України.

Районні та обласні ради затверджують районні та обласні бюджети, які формуються з коштів державного бюджету, для їх відповідного розподілу між територіальними громадами або для виконання спільних проектів, та з коштів, залучених на договірних засадах з місцевих бюджетів для реалізації спільних соціально-економічних та культурних програм.

Глава 6.

СОЦІАЛЬНА ОСНОВА МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

Конституція України визнає людину, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпеку найвищою соціальною цінністю (ст. 3) та встановлює, що права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Держава відповідає перед людиною за свою діяльність. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави. Місцеве самоврядування, як зазначалося вище, нерозривно пов'язане з державою, державною владою. Забезпечення прав і свобод людини і громадянина є головним обов'язком не лише держави, а й органів та посадових осіб місцевого самоврядування.

Згідно з Конституцією України (ст. 1) Україна є соціальною державою. Соціальною вважається держава, яка надає підтримку незахищеним верствам населення, намагається впливати на розподіл матеріальних благ відповідно до принципу соціальної справедливості з тим, щоб забезпечити кожній людині гідне існування.

Головним завданням соціальної держави є сприяння суспільному прогресу, що базується на закріплених законодавством принципах соціальної рівності, загальної солідарності та взаємної відповідальності. Соціальна держава бере на себе обов'язок забезпечити кожному членові суспільства гідний сучасної людини мінімум соціальних благ.

Конституційні положення щодо соціального характеру Української держави повною мірою відносяться і до місцевого самоврядування, його органів та посадових осіб, які зобов'язані турбуватися про соціальну справедливість, добробут населення, соціальний захист своїх жителів. Місцеве самоврядування в соціальній державі також має бути соціальним. У цьому полягає важливий принцип місцевого самоврядування, одна з його основ.

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

Соціальні основи місцевого самоврядування спрямовані на гарантування соціально-економічних та соціально-культурних прав людини і громадянина на місцевому рівні.

Конституція України безпосередньо покладає на місцеве самоврядування обов'язки щодо забезпечення таких прав людини і громадянина у сфері економічного, соціального і культурного життя:

- право громадян користуватися для задоволення своїх потреб об'єктами права комунальної власності (стаття 41);
- право громадян на соціальний захист, яке гарантується створенням мережі комунальних... закладів для догляду за непрацездатними (стаття 46);
- право громадян, які потребують соціального захисту, на отримання від органів місцевого самоврядування житла безоплатно або за доступну для них плату (стаття 47);
- право громадян на безоплатне отримання медичної допомоги в комунальних закладах охорони здоров'я (стаття 49);
- право громадян на освіту, яке забезпечується доступністю і безоплатністю освіти в комунальних навчальних закладах (стаття 53);
- право громадян на відшкодування за рахунок місцевого бюджету матеріальної та моральної шкоди, завданої незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю органів місцевого самоврядування, їх посадових і службових осіб при здійсненні ними своїх повноважень (стаття 56).

Органи місцевого самоврядування здійснюють соціальний захист населення, надають підтримку соціально незахищеним верствам населення, сім'ї, материнству і дитинству, розвивають систему соціальних служб, займаються питаннями охорони праці тощо.

Глава 7.

ТЕРИТОРІАЛЬНА ОСНОВА МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

Згідно зі ст. 140 Конституції України право на здійснення місцевого самоврядування має будь-яка територіальна громада, тобто населення будь-якого міста, села, селища (а сьогодні в Україні налічується близько тридцяти тисяч двохсот населених пунктів) незалежно від чисельності населення, наявності необхідних матеріальних і фінансових ресурсів або інших чинників.

Проте, ні Конституція, ні чинне законодавство України не визначають територіальної основи місцевого самоврядування, тобто не визначають територіальної одиниці, в межах якої територіальна громада здійснює місцеве самоврядування і на яку поширюється юрисдикція її органів.

Можна зробити висновок, що місцеве самоврядування в Україні здійснюється лише в адміністративних межах населених пунктів, а більша частина території України перебуває поза межами юрисдикції територіальних громад та їх органів, що суперечить **принципу повсюдності місцевого самоврядування**. Крім того, подібний підхід до визначення територіальної основи місцевого самоврядування суперечить практиці зарубіжних країн, в першу чергу європейських, де місцеве самоврядування, в тому числі й на низовому рівні, здійснюється в межах територіальних одиниць, що включають як територію населеного пункту, так і прилеглу територію.

Адміністративні межі міст визначаються Верховною Радою України (пункт 29 статті 85 Конституції України). Що стосується адміністративних меж інших населених пунктів, то порядок їх визначення має бути встановлений законом. Проте, прийнятий у свій час Верховною Радою України Закон “Про адміністративно-територіальний устрій України”, який врегулював це питання, не набрав чинності із-за вето Президента України. Було розроблено також проект закону про територіальну громаду, але і він не прийнятий українським парламентом. Більше того, втратив чинність єдиний

закон, який містив певні гарантії забезпечення врахування думки територіальних громад при зміні адміністративних меж населених пунктів. Йдеться про Закон України від 03.07.1991 р. **«Про всеукраїнський та місцеві референдуми»**²⁴, який у статті 6 передбачав, що питання про найменування або перейменування сіл, селищ, міст, районів, областей, а також питання про об'єднання в одну однойменних адміністративно-територіальних одиниць, які мають спільний адміністративний центр, вирішуються **виключно місцевими референдумами**. Крім того, як уже зазначалося, внесено зміни і до статті 6 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні», якими територіальні громади позбавлено права вирішувати питання про добровільне об'єднання жителів кількох сіл, селищ та міст в одну громаду або про вихід із об'єднаної громади.

Отже, слід констатувати, що процес формування територіальної основи місцевого самоврядування в Україні ще далеко не завершений. Так, на практиці виникає ряд проблем, пов'язаних як з відсутністю чіткого визначення територіальних кордонів, в межах яких територіальна громада здійснює місцеве самоврядування, так і з необхідністю забезпечити належний рівень громадських послуг, які надаються в системі місцевого самоврядування.

➤ **Перша проблема** полягає в тому, що існуюча система адміністративно-територіального поділу України передбачає входження одних населених пунктів до адміністративних меж інших.

➤ **Друга проблема** пов'язана з тим, що переважна більшість - з тридцяти тисяч територіальних громад - не мають і навіть теоретично не спроможні створити необхідної матеріальної, фінансової, демографічної основ, які б належним чином забезпечили виконання функцій та повноважень щодо надання населенню тих соціальних послуг, що віднесені до завдань місцевого самоврядування.

➤ **Третя проблема** пов'язана з тим, що місцеве самоврядування в Україні не поширюється на всю територію держави, а здійснюється лише на незначній її частині - в адміністративних межах населених пунктів. Внаслідок цього за межами юрисдикції територіаль-

24 Відомості Верховної Ради України. - 1991. - № 33, ст. 443.

них громад та їх органів опинилися землі загального користування, рекреаційні зони, землі, необхідні для розвитку населених пунктів тощо, цільове призначення яких пов'язане із задоволенням потреб членів територіальної громади, наданням їм відповідних соціальних послуг.

Українські вчені, які досліджують проблеми місцевого самоврядування в Україні, вважають, що всі ці проблеми можуть бути вирішені шляхом реформування низового рівня системи адміністративно-територіального устрою України, завданнями якої є:

а) забезпечення **територіальності** місцевого самоврядування, тобто воно має здійснюватися на територіях, які відмежовані одна від одної - в межах однієї самоврядної території не може бути кількох територіальних громад, які б виступали самостійними суб'єктами права на місцеве самоврядування.

б) забезпечення **повсюдності** місцевого самоврядування - воно має здійснюватися на всій території України без будь-яких обмежень.

в) забезпечення формування **самодостатніх територіальних громад** – громад, які б володіли матеріальними, фінансовими та іншими ресурсами в обсязі, достатньому для ефективної реалізації завдань та функцій місцевого самоврядування, надання громадських послуг населенню на рівні, передбаченому загальнодержавними стандартами.

Глава 8.

ЄВРОПЕЙСЬКА СТРАТЕГІЯ ЩОДО ІННОВАЦІЙ ТА ДОБРОГО ВРЯДУВАННЯ НА МІСЦЕВОМУ РІВНІ

Більш як сторічна гегемонія використання у світі для управління країнами парадигми Публічного управління (Public Administration), яка характеризувалася ієрархічністю, закритістю, спрямованістю на прийняття рішень політиками та їх чітку реалізацію, **завершилася наприкінці XX сторіччя** переходом розвинутих

країн на більш бізнесорієнтовану парадигму Нового публічного менеджменту (New Public Management) з метою забезпечення більшої конкурентоспроможності установ публічного сектору, їх ефективності й продуктивності у використанні ресурсів та наданні послуг.

Термін і парадигма Нового публічного менеджменту (New Public Management) виникли як скорочена назва методу реорганізації установ публічного сектору (органів державної влади та місцевого самоврядування) задля наближення системи їх організації та функціонування до бізнес-підходів. А так званий доктринальний перехід в управлінні країнами від принципів Публічного управління до Нового публічного менеджменту, що мав місце у XX сторіччі, був спричинений невідповідністю попередньої доктрини Публічного управління із закритою для зовнішнього впливу, політизованою та жорстко регламентованою бюрократією існуючим вимогам сучасності. Значним чином цьому сприяла потужна економічна криза 70-х, яка обумовила неспроможність публічного сектору старими бюрократичними методами виконувати свої зобов'язання та управляти державним сектором економіки.

Те, що політики знають, що потрібно робити, й існує підтримка політичної більшості, не означає, що політики знають, як організувати процес досягнення результату (Rose, 1993: ix). При використанні загальноприйнятих підходів потрібно розуміти, який вплив на результат матиме існуючий зовнішній контекст і як у цьому контексті використати ці підходи з більшою ефективністю (Dr Peter K. Falconer, 1997:13).

Проте вже через невеликий проміжок часу замість Нового публічного менеджменту країни почали застосовувати у своєму управлінні парадигму Доброго врядування (Good Governance), яка була рекомендована у 80-х роках XX сторіччя такими міжнародними інституціями, як Світовий банк, Міжнародний валютний фонд, ПРООН та ОЕСР (TRAMES, 2004: 389), як інструмент забезпечення досягнення країнами цілей розвитку за умов глобалізації, швидких змін контексту, кризових проявів природного, техногенного чи політичного характеру, подальшого зменшення ресурсної бази та збільшення потреб насе-

лення у високоякісних послугах і забезпечення верховенства права, прав людини, плюралістичної демократії та демократії участі, що стали невід'ємними характеристиками XXI сторіччя.

Цінність парадигми Доброго врядування та її 12 принципів, сформульованих Радою Європи у 2007 році, що прийшли на зміну вживаним переважно у XIX – XX сторіччях парадигмам і принципам Публічного управління та Нового публічного менеджменту, у тому, що вони спираються на десятки сучасних теорій організаційного розвитку, адміністрування й прийняття рішень у царині економіки, політології, соціології, а також на досвід політичних та громадських рухів, відповідних численних адміністративних реформ, які забезпечили досягнення очікуваних позитивних результатів в управлінні розвитком багатьох демократичних країн у 80 – 90-ті роки минулого століття.

У центрі реалізованої в країнах ЄС парадигми врядування – переорієнтація з одноосібного управління чи керування, що здійснювалося раніше органами влади та місцевого самоврядування згідно з парадигмами Публічного управління та Нового публічного менеджменту, на процес взаємодії та співробітництва із бізнесом, суспільними інститутами та громадянами у процесі прийняття й реалізації рішень та політик (багатовекторне, вертикальне і горизонтальне співробітництво, децентралізація влади, деконцентрація й делегування повноважень) для досягнення оптимального для всіх зацікавлених сторін за даних умов результату.

Відповідно для реалізації в управлінні парадигми Доброго врядування національній, регіональній та місцевій владі та органам місцевого самоврядування *необхідно передбачити в національному правовому полі та управлінській практиці регламентацію та узаконення* прийняття владних рішень та політик і їх реалізацію за спільної участі представників влади, бізнесу і суспільства й впровадження певних відповідних стандартів і принципів.

З цією метою Радою Європи, найстарішою у Європі міжнародною міжурядовою організацією, що включає до своїх лав 47 країн-членів та з 1949 року узагальнює кращі практики і стандарти

розвитку, було **проведено багаторічне дослідження проблематики Доброго врядування**, результати якого зосереджені в таких фінальних документах Європейської конференції міністрів держав-членів Ради Європи, відповідальних за місцеве і регіональне врядування:

1. *Будапештська декларація щодо забезпечення доброго врядування на місцевому і регіональному рівнях* та План дій щодо забезпечення доброго врядування на місцевому і регіональному рівні (м. Будапешт, Угорська Республіка, 25 лютого 2005 року, 14-та сесія Європейської конференції міністрів).

2. *Валенсійська декларація «Добре місцеве і регіональне врядування – Європейський виклик»* (м. Валенсія, Іспанія, 16 жовтня 2007 року, 15-та сесія Європейської конференції міністрів).

3. *Утрехтська декларація «Добре місцеве та регіонального врядування у нестабільні часи: запорука змін»* (м. Утрехт, Королівство Нідерланди, 16 – 17 листопада 2009 року, 16-та сесія Європейської конференції міністрів).

Як результат:

У 2005 році глави держав та урядів країн-членів Ради Європи під час свого Третього саміту, який відбувся у Варшаві, декларували:

«ефективна демократія та добре врядування на всіх рівнях є необхідними передумовами для попередження конфліктів, сприяння стабільності, прискорення економічного та соціального прогресу і, відповідно, для створення стабільних громад, де люди бажають жити і працювати сьогодні та у майбутньому.» (Варшавська декларація Третього саміту глав держав та урядів країн-членів Ради Європи, 17 травня 2005 року).

У 2007 році міністри країн-членів Ради Європи, відповідальні за місцеве і регіональне врядування, на 15-й сесії своєї Конференції у Валенсійській декларації схвалили розроблену Радою Європи Стратегію інновацій та доброго врядування на місцевому рівні включно з переліком 12 принципів доброго демократичного врядування та передали її на розгляд Комітету міністрів Ради Європи.

26 березня 2008 року Комітет міністрів Ради Європи на своєму 1022 засіданні прийняв рішення схвалити Стратегію інновацій та доброго врядування на місцевому рівні²⁵ та запропонував країнам-членам Ради Європи слідувати її положенням.

05 лютого 2014 року Комітет міністрів Ради Європи на своєму 1190 засіданні прийняв рішення щодо необхідності вжиття заходів та розгляду шляхів сприяння впровадженню 12 принципів доброго демократичного врядування на місцевому рівні.

➤ **12 принципів Доброго врядування**, визначені у Стратегії інновацій та доброго врядування:

1) **чесне проведення виборів, представництво та участь** – для забезпечення реальних можливостей для всіх громадян мати право голосу у місцевій публічній діяльності;

2) **зворотний зв'язок, чутливість** – для забезпечення того, щоб органи місцевого самоврядування реалізовували законні очікування та потреби громадян;

3) **ефективність та результативність** – для забезпечення досягнення цілей при найбільш оптимальному використанні ресурсів;

4) **відкритість і прозорість** – для забезпечення публічного доступу до інформації та сприяння розумінню того, як реалізується місцева публічна діяльність[1];

5) **верховенство права** – для забезпечення справедливості, неупередженості та передбачуваності;

6) **етична поведінка** – для забезпечення того, щоб публічні інтереси переважали над приватними;

7) **компетентність і спроможність** – для забезпечення того, щоб місцеві (виборні) представники та службовці могли добре виконувати свої обов'язки;

8) **інноваційність та відкритість до змін** – для забезпечення отримання переваг від нових рішень та кращих практик;

²⁵ Текст Стратегії інновацій та доброго врядування на місцевому рівні наведений у Розділі 4 посібника.

9) **сталий розвиток та стратегічна орієнтація** – для врахування інтересів майбутніх поколінь;

10) **раціональне управління фінансами** – для забезпечення розсудливого та продуктивного використання ресурсів держави і територіальних громад;

11) **права людини, культурне різноманіття та соціальна згуртованість** – для забезпечення того, щоб всі люди були захищеними та поважались, і щоб жоден не був дискримінований або виключений/ігнорований;

12) **підзвітність** – для забезпечення того, щоб місцеві (виборні) представники та службовці несли відповідальність та були відповідальними за свої діяльність.

➤ **Зазначені принципи є перевіреними практикою механізмами**, що дозволяють в умовах реалій XXI сторіччя за допомогою залучення до прийняття й реалізації рішень і політик усіх зацікавлених сторін уникнути більшості ризиків неспроможності влади позитивно впливати на суспільство і відповідно забезпечують якість та успішність здійснення політики.

Для забезпечення можливості більш повної реалізації принципів Доброго врядування та оцінки успішності цього процесу Радою Європи запропоновано:

- **складові принципу** – опис діяльності, що забезпечує можливість більш повно реалізувати положення кожного принципу;
- **індикатори**, які дозволяють перевірити ступінь впровадження складових принципу порівняно з існуючими на цей час кращими практиками (представлені у розгорнутому опитувальнику з питань впровадження 12 принципів);
- **опитувальники** для представників громади, депутатів, метою яких є розгорнуте дослідження впровадження 12 принципів доброго демократичного врядування органом місцевого самоврядування.

➤ **Розроблені Радою Європи опитувальники дозволяють:**

- **оцінити ступінь впровадження** окремих принципів та їх складових конкретним органом місцевого самоврядування порівняно з еталонними/кращими прикладами впровадження, в тому числі через використання методології Peer Review (оцінки дружніми партнерськими організаціями);
- **виявити найбільш і найменш результативні складові/напрями діяльності** органу місцевого самоврядування і, відповідно, далі ідентифікувати потреби/ проблеми/завдання у вдосконаленні діяльності й, нарешті, вжити заходів щодо вдосконалення;
- **дослідити динаміку впровадження** 12 принципів та їх складових через періодичне проведення опитувань в органі місцевого самоврядування;
- **порівняти ступінь впровадження** окремих принципів та їх складових з іншими органами місцевого самоврядування та задіяти механізм обміну кращими практиками;
- **визначити оцінку громади** стосовно ступеня впровадження окремих принципів конкретним органом місцевого самоврядування, що дасть можливість як отримати картину сприйняття результатів його діяльності громадою, так і порівняти її з самооцінкою, зробленою депутатським корпусом, для верифікації ступеня об'єктивності бачення, яке мають депутати стосовно проведеної ними роботи.

Для мобілізації діяльності усіх зацікавлених сторін на користь доброго демократичного врядування впровадження Стратегії має спільно реалізовуватися урядами та органами місцевого самоврядування у однаковій мірі.

Національні та регіональні органи влади і асоціації органів місцевого самоврядування в межах своєї компетенції та повноважень запрошені взяти на себе зобов'язання щодо діяльності, націленої на підтримку впровадження принципів доброго демо-

кратичного врядування на місцевому рівні шляхом ухвалення відповідних планів чи програм дій.

Органи місцевого самоврядування запрошено добровільно взяти на себе зобов'язання перед громадянами виконувати свої повноваження та обов'язки згідно з 12 принципами доброго демократичного врядування. Очікується, що вони публічно проголосять про таке своє зобов'язання та будуть підзвітні в його реалізації.

Добре врядування є свого роду вершиною еволюції публічного управління, яке увібрало в себе усе найкраще та найбільш результативне від попередніх теоретичних і, що найголовніше, практичних надбань адміністративних реформ у демократичних державах.

Глава 9. ПРО ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЮ ВЛАДИ В УКРАЇНІ ТА РЕФОРМУ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

Україні давно вкрай необхідна адміністративно-територіальна реформа, оскільки існуючий адміністративно-територіальний устрій, по-перше, не відповідає Конституції України, а, по-друге, не забезпечує ефективного менеджменту.

➤ **Основні проблеми сучасного адміністративно-територіального устрою (АТУ):**

- непорядкованість структури АТУ, недосконалість понятійного апарату;
- неврегульованість статусу ряду існуючих адміністративно-територіальних одиниць (АТО);
- великі диспропорції між АТО одного рівня за кількістю населення, площею, інфраструктурою;
- невідповідність статусу багатьох АТО їх кадровому, ресурсному та організаційному потенціалу;
- наявність у складі АТО одиниці цього ж рівня, територій, інших АТО;

- надмірна кількість АТО базового та районного рівня, що веде до низького рівня менеджменту.

➤ **Наслідки неврегульованості АТУ:**

- неможливість повного розмежування повноважень;
- наявність земель з невизначеною юрисдикцією, з декількома власниками (район, місто);
- деградація сільської місцевості;
- неефективне витрачання ресурсів на управління;
- слабкий рівень залучення інвестицій через адміністративні перепони.

➤ **Головні вимоги до адміністративно-територіального устрою:**

- повсюдність юрисдикції як в системі органів виконавчої влади так і самоврядування;
- узгодженість системи органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування;
- розподіл повноважень між рівнями здійснюється за принципом субсидіарності;
- міжрівневі пропорції, що задовольняють умовам ефективного менеджменту;
- відповідність європейській системі NUTS.

➤ **Головні вимоги до адміністративно-територіальних одиниць:**

- повна та виключна компетенція;
- стійкість до демографічних, політичних та економічних викликів;
- нерозривність, відсутність анклавів;
- універсальність, типова бюджетна інфраструктура;
- інфраструктурна, кадрова та ресурсна достатність для реалізації наданих повноважень;
- низький рівень дотаційності.

➤ **Головні завдання реформи місцевого самоврядування**

- визначення повноважень органів місцевого самоврядування, створених на новій територіальній основі;
- забезпечення органів самоврядування достатніми власни-

ми фінансовими, інфраструктурними та кадровими ресурсами;

- забезпечення системи відповідальності органів місцевого самоврядування за здійснення своїх повноважень;
- залучення громадян до активної участі у вирішенні питань місцевого значення.

➤ **Очікувані позитивні наслідки від впровадження реформи АТУ та місцевого самоврядування:**

- упорядкування адміністративно-територіальних одиниць, їх уніфікація, систематизація, забезпечення порівняльності;
- підвищення ефективності використання бюджетних коштів, ріст доходної частини місцевих бюджетів;
- покращення якості надання соціальних послуг населення;
- створення просторової основи регіонального розвитку;
- пожвавлення залучення інвестицій;
- покращення управління земельними ресурсами;
- удосконалення системи управління територіями з боку центральних органів виконавчої влади.

Що ж ми маємо на сьогодні?

Україна крок за кроком наближається до «точки неповернення» у проведенні адміністративно-територіальної реформи, після якої межі «громад», тобто адміністративних одиниць на території нашої країни, виглядатимуть зовсім інакше, ніж сьогодні.

Щоправда, у нинішній практиці реформування словосполучення «адміністративно-територіальна реформа» практично не вживається. Натомість активно де треба і де не треба вживається термін «децентралізація», причому нерідко вживається словосполучення «реформа децентралізації», що є абракадабром. Щоб не бути голослівним, - одна цитата з Володимира Гройсмана, якого вважають автором та ідеологом децентралізації влади в Україні. Отже, 22 червня 2015 року в інтерв'ю інтернет виданню «Українська Правда» він дослівно сказав таке: «Минулого тижня виповнився рік від того моменту, коли ми розпочали **реформу децентралізації**. 17 червня 2014 року Верховна Рада України

прийняла перший з пакету «децентралізаційних законів» – Закон України «Про співробітництво територіальних громад». А сьогодні ми підходимо до критичної точки... Що ж таке децентралізація? Вона передбачає створення фінансово незалежних громад, які зможуть самостійно і на належному рівні утримувати дитячі садки і школи, амбулаторії, будинки культури і клуби, дороги, інфраструктуру. Простіше кажучи, децентралізація – це реальний шлях до підвищення якості повсякденного життя мешканців кожного села, селища чи міста». Ось таке розуміння децентралізації від В.Гройсмана. Нерідко словосполучення «реформа децентралізації» вживається і головним реалізатором чи імплементатором реформи влади Г.Зубко.

У цьому зв'язку пригадується «перебудова» (російською - «перестройка») часів Михайла Горбачова. Тоді також термін «перестройка» вживався де треба і де не треба. Було приблизно так: бла-бла-бла – перестройка, бла-бла-бла – перестройка. Щось подібне відбувається сьогодні з децентралізацією.

То ж давайте спробуємо розібратися, що ж насправді відбувається в Україні. Хоча зробити це нелегко, бо чіткої концептуальності, системності і зрозумілості у діях влади бракує.

Отже, усе по порядку.

➡ Уряд на чолі з А. Яценюком затвердив своїм розпорядженням від 01.04.2014 № 333-р Концепцію реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні. На її реалізацію розроблено заходи, які передбачають, зокрема, розробку низки проектів законів: «Про внесення змін до Конституції України» (стосовно реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади), «Про адміністративно-територіальний устрій України» (якого досі немає), «Про місцеве самоврядування в Україні» (нова редакція), «Про місцеві органи виконавчої влади», «Про службу в органах місцевого самоврядування» (нова редакція), «Про органи самоорганізації населення» (нова редакція), «Про місцевий референдум», зміни до Бюджетного та Податкового кодексів України в частині децентралізації

фінансів, зміцнення матеріальної та фінансової основи місцевого самоврядування, зміни до Земельного кодексу України щодо розширення повноважень органів місцевого самоврядування з розпорядження земельними ділянками, у тому числі за межами населених пунктів тощо. Крім цього передбачено розробку цілої низки проектів постанов Кабінету Міністрів України, реалізацію організаційних, інформаційних та навчальних заходів. Кабінет Міністрів України, зокрема, затвердив **Методику формування спроможних територіальних громад**.

➔ Однак необхідних змін до Конституції України не внесено, більшість із зазначених законопроектів до цих пір не прийнято. Принципово важливо, що не прийнято базового закону про адміністративно-територіальний устрій України, яким би мала бути чітко визначена система цього устрою, правовий статус та примірні параметри адміністративно-територіальних одиниць тощо. Проте, незважаючи на це, процес добровільного об'єднання територіальних громад стартував. І замість того, аби наводити лад у тому бедламному і антиконституційному адміністративно-територіальному устрої, який є нині в Україні, безлад у ньому поглиблюється. Внаслідок непослідовності, відсутності політичної волі і системних спільних зусиль президента, парламенту і уряду нашої держави реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади йде повільно, хаотично, без належного нормативно-правового, організаційно-методичного та інформаційного забезпечення.

➔ У започаткованій реформі місцевого самоврядування в Україні багатьох хвилює саме перспектива масштабного об'єднання нинішніх сільських рад в одну «громаду» – адміністративно-територіальну одиницю базового рівня (як її визначено у схваленій Концепції реформування місцевого самоврядування і територіальної організації влади від 1 квітня 2014 р. та пропонованих змінах до Конституції України). Масштаби справді вражають – із 11,5 тис. міських, селищних та сільських рад у результаті реформи, як презентовано, має бути сформовано 1,5 тис. громад. Очевидно, що найбільшою мірою доведеться різати «по-живому» сільські ради,

яких найбільше — 10,3 тис. одиниць. Також відзначено, що чисельність сільської громади при добровільному об'єднанні в нову громаду становитиме 9 тис. осіб, середня кількість населених пунктів у такій громаді становитиме 16 одиниць, очікувана площа — близько 400 кв. км, максимальна відстань до адміністративного центру до 20 км, із часом прибуття відповідних служб для надання медичної та пожежної допомоги — 30 хв.

Але, крім візуалізації визначеного «коридору», яким планується досить жорстко провести нинішні сільські громади, озброївшись Перспективним планом об'єднання громад, затвердженим Кабінетом Міністрів України, нічого не досягнуто. Жодного конструктиву ці цифри не продемонстрували, а лише викликали скептичне ставлення до самої реформи.

А проте в Польщі в результаті реформи кількість гмін як базової самоврядної одиниці було зменшено майже вчетверо — з наявних 9,5 тис. у 1955 р. до 2,5 тис. у 1990 р.

Таким чином, в Україні, площа якої в 1,9 разу більша, ніж площа Польщі, самоврядних одиниць базового рівня більше в 4,6 разу.

Наведемо порівняльні характеристики базових самоврядних одиниць у них і в нас у сільській місцевості, оскільки, за прогнозами, саме тут об'єднувальні процеси мають бути особливо масштабними.

В Україні існує 10 279 сільських рад та 783 селищні ради; у Польщі — 1604 сільських гмін та 567 місько-сільських.

В середньому в Україні на одну сільську раду припадає три сільських населених пункти; 1370 осіб населення та 47 кв. км території. А у Польщі відповідно: 24 населених пункти; 6 760 осіб населення та 134 кв. км території.

Таким чином, в Україні на одну самоврядну одиницю базового рівня у середньому припадає, порівняно з Польщею, значно менше:

- сільського населення — майже у 5 разів;
- сільських населених пунктів — у понад 8 разів;

– території – майже у 3 рази.

Очевидно, що сільські ради, які сьогодні щільніше розміщені на території сільської місцевості в Україні, фізично (за відстанню) доступніші для сільського населення.

Важливо брати до уваги й інші чинники та особливості, а саме щільність населення і поселень, їх заселеність, стан соціальної інфраструктури, і особливо сільських доріг тощо.

У сільській місцевості України щільність сільського населення – кількість жителів на 1 кв. км площі – нижча, ніж у Польщі (близько 30 проти 50 осіб), сільське розселення більш розосереджене – на 1000 кв. км площі припадає 56 сільських населених пунктів проти 181 у Польщі (утричі більше). До того ж села за кількістю жителів більші – у середньому 520 проти 270 жителів на село, відповідно. Очевидно, що при вищій концентрації невеликих поселень на певній території, як це є в Польщі, краще вдається сформувати їх у самоврядну одиницю. Більш розсіяна структура сільського розселення в Україні, багатолюдніші села, великі відмінності в інтересах та потребах жителів різних сіл ускладнюватимуть цей процес.

Уже тепер чверть сільських жителів в Україні проживають у сільських населених пунктах, віддалених від сільської (селищної, міської) ради на відстань від 3 до понад 10 км, і для отримання необхідних послуг їм потрібно туди доїжджати. Для 12% сільських мешканців цей шлях становить понад 5 км, що, зважаючи на нинішній стан сільських шляхів і обмеженість автобусних маршрутів, становить чималу проблему. Ці 5 км саме й можна їхати пів години (а час прибуття для надання швидкої медичної допомоги в ургентних випадках та пожежної допомоги не повинен перевищувати 30 хв., як передбачено Концепцією реформування місцевого самоврядування і територіальної організації влади).

Досвід переконує, що коли й найбільш вдалу модель перекласти на інший ґрунт, не врахувавши особливостей, то результат може виявитися неочікуваним. Не можна об'єднувати громади уніфіковано, не підходячи до кожної індивідуально. У тій-таки Польщі, де

середня кількість жителів на сільську гміну – близько 7 тис., є гміни з населенням 2,5 тис. осіб (це найменші). У французькій комуні середня кількість жителів становить 1,7 тис. осіб (2007 р.), тоді як у 2/3 комун – до 700 осіб, тим часом є й удесятеро більші сільські комуни. Різновеликі громади (муніципалітети) у Швейцарії, більше половини їх мають до 1 тис. жителів.

Отже, річ не в кількості населення самоврядної одиниці, а в здатності органів місцевого самоврядування, як зазначається в Європейській хартії, в межах закону здійснювати регулювання та управління істотною часткою суспільних справ, які належать до їхньої компетенції, в інтересах місцевого населення.

Водночас за період 1990–2014 рр. в Україні стрімко зменшувалося сільське населення – на 2,8 млн. осіб; безлюдніли і знімалися з обліку сільські населені пункти – 407 одиниць, та ще у 369 селах немає населення, але їх не знято з обліку (на початок 2014 р.).

Кількість же сільських рад – збільшилася з 9 тис. до 10,3 тис. Відтак, якщо на одну сільську раду в 1990 р. у середньому припадало 1,9 тис. осіб постійного сільського населення, то на початок 2014 р. – 1,4 тис. осіб. При цьому у 47% утворених територіальних громад налічується жителів менше 1 тис. осіб, а в 1,1 тис. (11% від усіх) – менше 500 осіб. У більшості територіальних громад із кількістю жителів до 500 осіб не утворено виконавчих органів відповідних сільських рад, немає бюджетних установ, комунальних підприємств тощо. Можливості реалізації самоврядування у таких громадах обмежені.

Більшість сільських громад дотаційні, і лише 5% їх можна вважати самодостатніми. Вкрай обмеживши компетенцію сільських рад щодо розпорядження локальними ресурсами, зокрема землями – лише в межах населеного пункту, та джерелами наповнення сільського бюджету, іншого стану справ чекати не доводиться.

За таких умов місцеве самоврядування практично втратило первісну суть і значення свого функціонування – розпоряджатися всіма наявними на локальній території ресурсами на користь громади, формувати такий бюджет, щоб могли вирішувати основні громад-

ські справи та забезпечувати поступальний соціально-економічний розвиток своїх громад. Нині ж самоврядування фактично є «кишеньковим».

Незважаючи на переважно опір реформі нинішніх представників сільських рад, окремі з них бачать перспективи в об'єднанні своїх громад у вигравші за рахунок «ефекту масштабу», підвищення привабливості розширеної сільської громади і території для інвестицій і вже проводять відповідну роботу. Зрозуміло, йдеться про ті громади й території, які демонструють зростання; приміські, в яких розвиток асоціюється зі зростанням кількості населення, обсягів виробництва товарів та послуг, а також із подорожчанням нерухомості у зв'язку з підвищенням привабливості території.

Інакше потрібно підходити до реформування тих громад і територій, які «згортаються», депресивних територій, на яких скорочується економічна діяльність, відбувається вплив активної частини населення, деградація соціальної інфраструктури. Тут об'єднання територіальних громад призведе до ускладнення самоврядування, збільшення витрат населення, насамперед транспортних, на отримання необхідних послуг.

Проте схоже, що альтернатив об'єднанню сільських громад не залишено. У чинному Бюджетному кодексі України об'єднані і «прості» громади розведені навіть по різних статтях: надходження та витрати «бюджетів об'єднаних територіальних громад, що створюються згідно із законом та перспективним планом формування територій громад», передбачені у статті 64, а «...сільських, селищних бюджетів» — у статті 69. Доходи, відповідно, теж різні, і очевидно, що на користь об'єднаних громад їх «покладено» більше.

Але ж реформування місцевого самоврядування базового рівня не є самоціллю, а має значно важливішу суспільну мету — запобігти подальшому занепаду українського села і започаткувати відновлювальні процеси²⁶.

➔ Тепер , власне, про децентралізацію.

²⁶ Порівняльна аналітика взята із статті Ольги Попової «Реформуємо місцеве самоврядування "як у Польщі": хто більше?», «Дзеркало тижня. Україна» №4, 6 лютого 2015.

Децентралізація – це політичний процес, який передбачає делегування центральним урядом певних повноважень на місцевий рівень з метою оптимізації практичного вирішення питань загальнонаціональні ваги, а також втілення в життя специфічних регіонально-локальних програм.

Розрізняють два типи децентралізації:

- адміністративний (бюрократичний);
- демократичний.

Адміністративна децентралізація (інститути намісництва) означає розширення компетенції місцевих адміністративних органів, які діють у межах цієї компетенції самостійно і певною мірою є залежними від центральної влади, хоч вищеназвані місцеві органи призначаються центральним урядом.

Демократична децентралізація передбачає створення розгалуженої системи місцевого самоврядування, коли місцеві справи вирішуються не представниками центрального уряду, а особами, обраними самим місцевим населенням.

У сучасному світі децентралізація є органічним поєднанням окремих елементів вищеназваних типів, а також елементів централізму. Як правило, вона втілюється в неповторні моделі, що враховують історичний досвід і національні традиції певних держав.

У федеративних державах (США, Німеччина, Швейцарія) децентралізація полягає в поєднанні зовнішньої цілісності з внутрішньою різноманітністю на рівні місцевого самоврядування (штати, землі, кантони) з внутрішньою диференціацією форм і розмаїттям у системах управління, а розподіл функцій і компетенції між федеральним урядом і місцевими структурами є суттєвим елементом у системі поділу й балансу влад.

В унітарних державах (Франція, Швеція, Японія) децентралізація здійснюється шляхом встановлення кількох адміністративних рівнів. Скажімо, у Швеції існує три рівні (держава, лєви, комуни), у Франції – чотири (держава, регіони, департаменти, комуни). Цікаво, що французька модель децентралізації була запроваджена в

1982 р; за порівняно короткий строк вона дозволила досягти необхідної рівноваги між вищезазначеними адміністративними рівнями, а також між центром (владою, призначеною в особі префекта) і місцевими органами (владою, обраною населенням) і таким чином подолати надмірну централізацію зі збереженням унітарності.

Децентралізації властиві спільні сутнісні ознаки, що водночас виступають і її основоположними принципами – попри всі національні відмінності:

- 1) незалежність від форми державного устрою;
- 2) чітке законодавче розмежування функцій та повноважень між різними рівнями управління;
- 3) цілеспрямований розвиток розгалуженої системи місцевого самоврядування;
- 4) невтручання держави у сферу суверенних прав земель, областей, регіонів («суверенітет народу»);
- 5) подолання патерналізму через запровадження принципів діалогу і співпраці на різних рівнях соціального управління;
- 6) самостійність місцевих органів влади у фінансовій сфері;
- 7) фінансова підтримка органів місцевого самоврядування з боку держави;
- 8) законодавче закріплення горизонтальних і вертикальних взаємовідносин у сфері соціального управління.

У сукупності вищезазначені принципи в разі їх практичного втілення у життя, постійного розвитку й вдосконалення, забезпечують децентралізоване прийняття рішень. Ці принципи зафіксовано у «Всесвітній декларації місцевого самоврядування» (1985 р.). Таким чином, значно зменшується навантаження на центральний уряд, водночас зростає життєздатність місцевого самоврядування.

Великі держави змушені надавати своїм регіонам певну частку самоврядування, бо центральний апарат не має можливості

охопити всі проблеми. Однак конфлікти між центральними органами та органами місцевого самоврядування все ж трапляються. Децентралізація є ефективною, якщо існує відповідне законодавство про врегулювання взаємовідносин між державною владою та місцевим самоврядуванням.

В Україні поки що таке законодавство суперечливе, має суттєві прогалини, а деяких нормативно-правових актів просто ще не прийнято.

Експерти, причетні до розробки і втілення реформи місцевого самоврядування і територіальної організації влади, намагаються 5 необхідних кроків для проведення реформи (Див. табл. на стор. 98).

А далі розміщуємо відповіді на найтипівіші питання про реформу місцевого самоврядування та децентралізацію влади.

ВІДПОВІДІ НА НАЙБІЛЬШ ТИПОВІ ПИТАННЯ ПРО РЕФОРМУ або Як відбудеться перебудова системи влади в країні²⁷

1. Що таке децентралізація?

Децентралізація – це передача значних повноважень та бюджетів від державних органів органам місцевого самоврядування. Так, аби якомога більше повноважень мали ті органи, що ближче до людей, де такі повноваження можна реалізовувати найбільш успішно.

2. Що таке місцеве самоврядування?

Місцеве самоврядування – це коли мешканці в містах, селах, селищах самі господарюють у себе вдома. Люди обирають місцеві ради та їх голів. Їх і вповноважують вирішувати більшість важливих питань.

Органи місцевого самоврядування відповідають за шкільну і дошкільну освіту, охорону здоров'я первинного рівня (поліклініки,

²⁷ Див. <http://decentralization.gov.ua/questions>

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

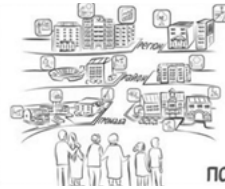
1. Визначити територіальну основу органів місцевого самоврядування та виконавчої влади

Створити трьохрівневу систему адміністративно-територіального устрою в Україні.

2. Розмежувати повноваження між органами місцевого самоврядування різних рівнів

Необхідно найбільш важливі для людей повноваження передати на найближчий до людей рівень влади.

Кожен рівень місцевого самоврядування отримує свої ВИКЛЮЧНІ повноваження!

3. Розмежувати повноваження між органами місцевого самоврядування та виконавчої влади

Передати основні повноваження місцевих держадміністрацій органам місцевого самоврядування. Виконавчій владі залишити тільки право контролю.

ОМС та ОВВ позбавляються невластивих їм функцій, отримують ЛОГІЧНІ повноваження і перетворюються із конкурентів на ПАРТНЕРІВ!

4. Визначити, скільки ресурсів треба на кожному рівні

Потрібно повністю оновити бюджетну систему. Громади повинні мати власні бюджети, можливість об'єднувати зусилля і фінанси. Тоді у них з'являться ресурси для вирішення нагальних питань і розвитку.

Зростання бюджету веде до НОВИХ МОЖЛИВОСТЕЙ для подальшого РОЗВИТКУ ГРОМАДИ, району та регіону!

5. Зробити органи місцевого самоврядування підзвітними перед виборцями і державою

Люди почнуть розуміти, що від їхнього голосування залежить, чи добре працюватиме для них місцева влада. А отже від самих мешканців залежить якість життя.

ОМС стануть ВІДПОВІДАЛЬНИМИ перед виборцями за свою ефективність, а перед державою - за законність своєї ДІЯЛЬНОСТІ!

фапи), заклади культури, благоустрій – освітлення вулиць, стан доріг, прибирання, громадський порядок і багато інших, важливих повсякденних питань.

Суть реформи: віддати право самостійно вирішувати всі ці питання громадам – мешканцям міст, селищ, сіл.

3. Хіба в Україні не було місцевого самоврядування?

Було, але дуже обмежене. Щоб зробити щось корисне в своєму місті, місцевій владі треба мати на це кошти. А власних коштів у місцевих влад майже й не було. Ті податки, що сплачували підприємства і люди, які там працювали, чи не повністю забирали в Київ – в держказну. Далі з Києва чиновники вирішували – кому і скільки дати. Часто рішення, чи дати на місцеві потреби гроші – приймали через «відкат». На всіх рівнях – в міністерствах, в обласних адміністраціях, районних.

Насправді в Україні існувало не самоврядування, а корупційна вертикаль. Її щороку зміцнювали. Тож місцеве самоврядування якщо й могло якось діяти, то всупереч системі, а не завдяки їй.

4. Як дати громадам більше прав?

Через децентралізацію влади. Реформа місцевого самоврядування передбачає: право вирішувати – передачу повноважень, і спроможність – тобто передачу коштів громадам. Це буде закріплено і в Конституції України, і у багатьох законах. Це визначить нові правила функціонування системи влади.

Слід ліквідувати усі ті надбудови, які створювали, аби лиш централізувати владу й фінанси. Для цього треба змінити багато законів.

5. У чому суть перетворень, що пропонує децентралізація?

Суть перетворень у тому, що органи виконавчої влади та органи місцевого самоврядування, нарешті, почнуть займатися властивими для них справами. Й люди отримають можливість творити (через вибори) органи місцевого самоврядування у громаді, районі та області.

Своєю чергою, органи місцевого самоврядування різних рівнів – громади, району, області – отримають повноваження, та під повноваження – необхідні ресурси. Буде запроваджено відповідальність органів місцевого самоврядування перед виборцями за ефективність своєї роботи, а перед державою – за законність прийнятих рішень.

6. Деякі політики зараз кажуть, що владу треба передати на рівень регіонів замість громад. Чому це погана ідея?

У старій системі влади багато в регіоні залежало від голови ОДА – «губернатора». Він був абсолютною владою на території регіону. Так само, як практично вся влада в Україні була зосереджена в руках президента. Дехто вірить, якщо, мовляв, такий голова буде обраний людьми, то все одразу зміниться, і цей керівник дбатиме про людей. Насправді, якщо у будь-кого багато влади, то це не демократія. Так можемо отримати країну не з одним, а з понад двадцятьма князьками у своїх регіонах.

Коли повнота влади переходить на місцевий рівень, на той рівень, який є найближчим до людей, – це і є справжня децентралізація. На вищому рівні (район, далі – область, держава) залишаються лише ті питання, які є спільними для громад. На обласному (регіональному) рівні це спеціалізована медицина, вищі навчальні заклади, дороги обласного значення, напрями регіонального економічного розвитку тощо.

У цьому ж і принципова відмінність передачі повноважень при децентралізації від федералізації. У децентралізованій унітарній державі є найбільш спроможними два рівні публічної влади: національний, та місцевий. Саме тут принципова відмінність від федеративної держави, де навпаки – домінуючий рівень є регіональний і найбільше повноважень та ресурсів збирають на рівні регіону. Така концентрація призводить до формування регіональних політичних еліт, які не дуже готові для національного рівня, але надто амбітні, щоб залишатися регіональною елітою. Їм здається, що саме вони є більш кваліфіковані, ніж місцеві чи національні еліти, і що саме регіон має все більше перебирати на себе повноважень. Так починається регіональний сепаратизм.

7. Чим саме відрізняється децентралізація, яку пропонує Уряд, українські та європейські експерти, від федералізації?

Федералізація означає передачу значних повноважень на рівень регіонів (області), а реформа місцевого самоврядування робить ставку на громади (людей). Передавати ресурси і повноваження лише на регіональний рівень - ризиковано. Адже так можна відтворити централізовану та корумповану систему влади, тільки на регіональному рівні.

Але є й інші ризики. Побудова влади за федеральним принципом загрожує тим, що місцеві політики можуть роздмухувати сепаратизм. І використовувати задля цього місцевих мешканців, протиставляти людей. Замість того, аби опікуватись благоустроєм на місцях. Найголовніше – федералізація створить проблеми для ухвалення рішень у країні в цілому. Серед федерацій такі приклади є, коли політики блокують одне одного замість пошуку спільного рішення. Сепаратисти є в різних країнах, особливо це характерно для федеративних країн, а також для країн, де регіони мають надмірні повноваження. Чим більше життєво важливих і дійсно актуальних для людей питань буде виведено за межі політики, тим більше люди виграють і тим стабільніше житиме Україна. Сьогодні важливо створити сильне місцеве самоврядування як основу єдиної стабільної України, а решту питань (мовних, культурних особливостей окремих територій) можна вирішувати поступово шляхом конструктивного політичного діалогу.

Коли формуватиметься перелік повноважень місцевого самоврядування на різних рівнях (громада – район – область), в обговоренні візьмуть участь представники органів місцевого самоврядування, у тому числі, зі східних та південних регіонів країни. Так, як це було, коли формували Концепцію реформи.

8. Яка система влади діятиме на обласному та районному рівні?

На обласному та районному рівнях обиратимуть депутатів відповідних рад. Вже ради будуть обирати голів рад, які очолять виконкоми. Така система сьогодні працює в містах. І досить непогано навіть в умовах централізованої влади. Відмінність лиш у тому, що у містах голів мешканці обирають прямим голосуванням. Це виправдано, бо

у міських голів (рівень громади) – великий обсяг завдань, а буде ще більший. На рівні району та області, коло завдань буде вужчим. Та й міський голова (голова громади) буде ближче до людей – мешканцям легше його контролювати, тоді як керівників вищого рівня контролюватимуть депутати.

**9. Чи райради з виконкомом будуть у підпорядкуванні об-
лрад? А ради і виконкоми на рівні громад будуть підпорядко-
вані районним радам?**

Ні. В цьому полягає одна з важливих рис місцевого самоврядуван-
ня. На кожному рівні є свої повноваження (завдання, чим займають-
ся). Вони не перетинаються. Ті, хто, відповідає за ремонт доріг облас-
ного значення, не має командувати тими, хто займається місцевими
дорогами. В цьому немає потреби. Органи місцевого самоврядування
підпорядковуються тільки закону і тим людям, які їх обирають.

**10. Чи готові органи місцевого самоврядування до розши-
рення повноважень? Адже люди не звикли до самостійності...**

За роки незалежності усі ті, хто не хотіли реформувати місцеве
самоврядування, говорили, що, начебто, громади не готові взяти
на себе управління. Мовляв, нема підготовлених кадрів, на місцях
буде хаос і корупція.

Це лише відмовки.

Подивимося на сусідів в Європі. Практично усюди система
влади побудована саме таким чином. І доводить свою ефектив-
ність. Чому? Бо якщо проблеми вирішують ті люди, які реально
їх відчують, то вони й зацікавлені в тому, щоб зробити все як-
найкраще. Помилково вважати, що на місцях люди гірші – менш
чесні, менш освічені, менш відповідальні, аніж столичні чиновни-
ки. Утім, місцеві мешканці справді хочуть розвивати свою грома-
ду (село, селище чи місто) – тож будуть шукати найкращі рішення,
а також - вчитись. Ще й самі люди будуть на своїх місцевих об-
ранців тиснути, щоб вони працювали професійно і відкрито. Тому
нова система швидко почне сама себе вдосконалювати, залучати
нових, грамотних і відповідальних людей. А завдання держави на

етапі реформи – допомогти людям на місцях освоїти нові повноваження.

11. Хто буде контролювати місцеву владу (органи місцевого самоврядування)?

Головними, хто контролюватиме владу на місцях, є самі люди. В законі про місцеве самоврядування обов'язковими нормами є залучення мешканців – членів громад – до роботи спільно. Також має бути закон про місцевий референдум, який, дозволить відкликати депутатів місцевих рад і голів громад. Чим сильнішою буде громада, тим сильнішим буде місцеве самоврядування.

Реформа передбачає створення й державних представництв. Мова йде про невеликі структури, основними функціями яких є контрольно-наглядова (вони стежитимуть за дотриманням законодавства органами місцевого самоврядування) і координаційна (координація роботи органів держави на території). Якщо органи місцевого самоврядування приймуть незаконні рішення, голови держпредставництв зможуть зупинити такі рішення і звернутись до суду.

12. Як після реформи місцеві громади отримають не лише повноваження, а й належні ресурси?

В старій системі органи місцевого самоврядування завжди були на другорядних позиціях. На них покладали відповідальність, але не забезпечували інструментами. У концепції реформи і у пропозиціях щодо змін в Конституції чітко сказано: повноваження органів місцевого самоврядування мають бути забезпечені фінансами.

Органи місцевого самоврядування матимуть, зокрема, частку від загальнонаціональних податків (а не тільки дотації). Якщо у місцевої влади через державні рішення виникнуть додаткові витрати, то це теж компенсує держава.

Механізм розподілу податків між органами різного рівня і державою визначать у змінах до Бюджетного кодексу. Ці процеси моделюють спільно з польськими експертами, фахівцями, які вже робили такі розрахунки для реформи місцевого самоврядування в Польщі.

13. Чи зміняться межі областей?

Реформа не передбачає змін меж областей (регіонів). Змінимо систему управління на обласному рівні.

Якщо говорити про рівень районів і громад, то варто знати: в Україні нерівномірний адміністративно-територіальний поділ. Всього в країні близько 12 000 громад (сіл, селищ, міст), серед яких є навіть громади, де менше ста осіб. Створити повноцінне самоврядування в такому селі неможливо. Тому реформа підштовхне громади до об'єднання. Передбачені стимули саме для добровільного об'єднання невеличких громад. Прийняті в рамках реформи закони «Про добровільне об'єднання територіальних громад» і «Про співробітництво територіальних громад» визначають механізм, як громади можуть використовувати для об'єднання зусиль, щоб вирішити прості спільні проблеми. А право громад – вирішувати, скористатись цим, чи ні. Та чим більш сильними, спроможними (гроші, ресурси) будуть громади, тим більше функцій зможуть виконувати для мешканців та розвитку своїх територій.

14. Чи саме така реформа необхідна Україні? Чому зараз?

Сьогодні можна лише з жалем говорити, що така реформа не відбулась раніше. У центральній владі не було волі, рішучості і готовності поділитись повноваженнями та ресурсами.

Пострадянські і постсоціалістичні країни, які провели реформу, сьогодні значно випереджають Україну в соціально-економічному розвитку. Завдяки реформі вони включили в роботу те, що є найбільш цінним капіталом будь-якої держави, – інтереси людей. І навпаки прибрали головну перешкоду на шляху успіху та добробуту, – корупцію. Реформа, яка передбачає передачу в місцеві бюджети частки загальнонаціональних податків, створює економічну зацікавленість громад в розвитку нових виробництв, підтримці бізнесу тощо.

Децентралізація і дерегуляція прибирає штучні перешкоди для бізнесу і підприємницької діяльності – зайві дозволи, інстанції, надмірний контроль. Так країна почне оживати. Окрім того,

активні, спроможні та зацікавлені громади – головний рушій на територіальному рівні. Вони стануть підтримкою тих змін, над проведенням яких працює уряд. Тому без реформи місцевого самоврядування всі інші реформи приречені на невдачу – так вже було в попередні роки.

Поглянемо на досвід мешканців Центральної та інших країн Східної Європи. Коли децентралізація проходила у Польщі, падіння економіки на рік становило близько 10%, інфляція – близько 500% на рік. На кордонах стояли тоді ще радянські війська. І все ж Польща зробила цю реформу, а сьогодні готова допомогти українцям повторити успіхи та не припуститись помилок, які були на шляху децентралізації.

15. Чи враховує реформа регіональні особливості?

Те, що пропонує реформа з децентралізації влади, відповідає потребам громадян України, де б вони не мешкали. Повноцінне місцеве самоврядування покаже перспективи розвитку держави, дасть можливості кожній людині знайти своє місце і впливати на цю перспективу через участь в житті громади, в тому числі економічному. Головне – це поверне людям відчуття власної гідності та спроможності самореалізовуватись в своїй країні. Важливо ще, що реформа місцевого самоврядування йде в узгодженні з реформою регіональної політики. Так ініціатива знизу має бути підтримана зверху. Завданням державної регіональної політики є підтримка стратегічних для регіонів проектів. Треба «підтягнути» регіони, які відчувають більш гострі економічні труднощі. Саме створення повноцінного місцевого самоврядування, яке може діяти – це передумова розвитку регіонів якраз з врахуванням їх особливостей.

Також у законопроекті про об'єднання громад сказано, що мають враховуватись історичні, природні, етнічні, культурні та інші фактори. Такі, що впливають на стійкість новоутвореної об'єднаної громади.

16. Як швидко пройде реформа?

Концепцію реформи уряд сформував і схвалив на початку квіт-

ня 2014 року. Вже підготовлені і направлені в парламент пропозиції щодо змін до Конституції України. Конституційні зміни необхідні, адже поки там закріплена нинішня система влади з обласними та районними держадміністраціями, недостатніми повноваженнями і фінансовим забезпеченням громад.

Весь пакет законопроектів напрацьовують і скеровують до Верховної Ради України. Закони «Про співробітництво територіальних громад» та «Про добровільне об'єднання територіальних громад» уже прийняті, внесені зміни до Бюджетного кодексу України, які передбачили значне розширення дохідної бази місцевих бюджетів, внесені зміни до інших законів, якими розширено коло повноважень місцевих рад. Також була прийнята Державна стратегія регіонального розвитку 2020. З 2015 року забезпечується імплементація реформи місцевого самоврядування та децентралізації влади. Сьогодні громадянський обов'язок всіх, хто розуміє нагальність реформи місцевого самоврядування в Україні, усіма доступними методами впливати на народних депутатів, аби ті підтримали реформу. Якщо парламент проголосує відповідні зміни до Конституції і надасть конституційну основу для реалізації реформи, такий парламент виконає історичну місію і ввійде в підручники історії України.

17. Що буде головним результатом реформи для людей?

Реформа дасть поштовх до повноцінного розвитку громад – а ми всі є членами територіальних громад. Отже реформа торкнеться кожного і кожної в Україні. Децентралізація призведе не лише до змін системи влади в країні. Зміни стосуються всіх аспектів нашого повсякденного життя. Всілякі дозволи, реєстрації і посвідчення – для ведення бізнесу, наприклад, можна буде отримувати на місцях. Можна буде залучати інвестиції, не чекаючи дозволу з Києва. Вирішувати, чи ремонтувати школу, утеплювати дитячий садочок, де лагодити дорогу, чи треба купити на кілька сіл пожежну машину – можна буде самостійно. Реформа дасть нам можливість поліпшити життя у своїй громаді і в країні в цілому. Тому можна сказати, що саме ця реформа є «реформою нашого самоврядування». Зможемо самі господарювати на власній землі

без перешкод від столичних хабарників чи бюрократів. Та й жити нарешті демократично, й бути не радянськими, а українськими європейськими громадянами.

ЧАСТИНА II

КОМПЕТЕНЦІЯ, ПОВНОВАЖЕННЯ ТА ОРГАНІЗАЦІЯ РОБОТИ МІСЦЕВИХ РАД

Глава 10

ФУНКЦІЇ ТА ПОВНОВАЖЕННЯ

МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

Якщо спробувати на популярному рівні дати визначення функцій і повноважень місцевого самоврядування, то **функціями** є основні напрями й види муніципальної діяльності щодо вирішення питань місцевого значення в межах Конституції і законів України, а **повноваження** – це права і обов'язки, необхідні для здійснення завдань і функцій місцевого самоврядування його суб'єктами на своїй території.

Діапазон функцій, які здійснюються місцевим самоврядуванням (територіальними громадами та органами і посадовими особами місцевого самоврядування), дуже широкий. Проте серед них варто виокремити політичні, економічні, соціальні, культурні, екологічні функції, які, за деякими класифікаціями науковців, є одночасно і внутрішніми і зовнішніми.

Політичні функції покликані забезпечувати реалізацію громадянами конституційного права брати участь в управлінні державними та громадськими справами. Вони полягають у формуванні (обранні) громадянами органів місцевого самоврядування.

Економічні функції полягають у розгляді і вирішенні економічних питань місцевого значення, у тому числі діяльності щодо утворення, реорганізації та ліквідації комунальних підприємств, а також здійсненні контролю за їх діяльністю; у виконанні програм економічного розвитку відповідних адміністративно-територіальних одиниць тощо.

Соціальні і культурні функції проявляються у вирішенні різноманітних соціально-культурних питань місцевого значення, реалі-

зації програм соціально-культурного розвитку, управлінні закладами освіти, охорони здоров'я, культури, оздоровчими закладами, які належать територіальним громадам, створенні умов для розвитку культури, сприянні відродженню осередків народної творчості, національно-культурних традицій населення, художніх промислів і ремесел тощо.

Екологічна функція полягає у створенні місцевих програм і в участі у підготовці загальнодержавних і регіональних програм охорони довкілля.

Якщо говорити про функції місцевих рад, як представницьких органів місцевого самоврядування, то за одним із найбільш поширеним видом їх класифікації, а саме – за способами і засобами діяльності рад – розрізняють **представницьку, нормотворчу, фінансово-бюджетну, контрольну, матеріально-технічну, оборонну** та інші. Законодавство наділяє місцеві ради також функціями керівництва, забезпечення, організації, контролю.

Реалізуються функції представницькими органами місцевого самоврядування не лише організаційно-правовими, а й матеріальними та фінансовими засобами.

Закріплюючи функції як реальні правові важелі, закон про місцеве самоврядування створює в такий спосіб необхідні юридичні передумови для їх здійснення. Поряд з правовими нормами з цією метою використовуються ще й інші засоби. Одним з таких засобів є повноваження місцевих рад, тобто їх права і обов'язки в конкретних сферах місцевого, господарського, соціального і культурного будівництва. Тобто повноваження об'єктивно співвідносяться з основними функціями місцевих рад.

У Законі про місцеве самоврядування поряд з терміном «повноваження» використовується ще термін «компетенція» (зокрема, у статтях 15 і 26). На жаль, у Законі не визначені відмінні риси цих двох категорій.

Між тим, компетенція органу місцевого самоврядування є складною правовою категорією, до структури якої входять не тіль-

ки права та обов'язки, а й **предмети відання** – перші елементи компетенції.

Під **предметом відання** місцевого самоврядування розуміють сфери місцевого життя, в межах яких діє передбачений законом, а звідси, й юридично компетентний в них, орган.

Кожний орган місцевого самоврядування повинен мати своє власне поле діяльності. Тому правове регулювання компетенції цього органу полягає насамперед у визначенні кола його діяльності, тієї сфери місцевого життя, в якій діє даний орган місцевого самоврядування.

Отже, предмет відання як структурний елемент загального поняття «компетенція» є способом юридичного визначення тих сфер місцевого життя, які визначаються як предмет власних дій органу місцевого самоврядування²⁸.

У загальному вигляді найважливіші питання, віднесені до відання місцевого самоврядування, визначені Конституцією України, ст. 143 (ч. 1) якої передбачає: «територіальні громади села, селища, міста безпосередньо або через утворені ними органи місцевого самоврядування управляють майном, що є в комунальній власності; затверджують програми соціально-економічного та культурного розвитку і контролюють їх виконання; затверджують бюджети відповідних адміністративно-територіальних одиниць і контролюють їх виконання; встановлюють місцеві податки і збори відповідно до закону; забезпечують проведення місцевих референдумів та реалізацію їх результатів; утворюють, реорганізують та ліквідовують комунальні підприємства, організації і установи, а також здійснюють контроль за їх діяльністю; вирішують інші питання місцевого значення, віднесені законом до їхньої компетенції» (див. схему 1).

Відповідні засади повноважень закладені у ст. 19 Конституції України, згідно з якою органи місцевого самоврядування та їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та Законами України, а також у ст. 71 Закону про місцеве самоврядування України,

28 Муніципальне право України. Підручник. / Кол. авт.; За ред. В.Ф.Погорілка, О.Ф.Фрицького. - К.: Юрінком Інтер, 2006, с. 268-271.

згідно з яким, територіальні громади, органи та посадові особи місцевого самоврядування самостійно реалізують надані їм повноваження.

Однак з метою ефективного розподілу праці з реалізації повноважень самоврядування, Конституція України застосовує принцип «безпосередньо» і «через».

Стосовно цього принципу ч. 3 ст. 140 Конституції і п. 2 ст. 2 Закону про місцеве самоврядування передбачають три рівні асоціацій, органів і посадових осіб, які здійснюють місцеве самоврядування, а саме: територіальні громади базового рівня, які здійснюють надані їм повноваження безпосередньо; ради базового рівня та їх виконавчі органи, через які реалізуються повноваження самоврядування, і районні обласні ради (регіональний рівень самоврядування), які представляють інтереси територіальних громад сіл, селищ, міст.

Деталізуються та конкретизуються повноваження місцевого самоврядування в Законі України «Про місцеве самоврядування в Україні», в галузевому законодавстві та в інших правових актах.

Що стосується **повноважень територіальної громади**, то більш-менш чітко до них можна віднести:

- формування виборних органів місцевого самоврядування — сільських, селищних, міських, районних у містах, районних, обласних рад;
- обрання виборних посадових осіб місцевого самоврядування (сільського, селищного, міського голови);
- ініціювання питання щодо утворення органу самоорганізації населення, його обрання та дострокове припинення повноважень;
- дострокове припинення повноважень органів та посадових осіб місцевого самоврядування у разі, якщо вони порушують Конституцію або закони України, обмежують права і свободи громадян, не забезпечують здійснення наданих їм законом повноважень;
- відкликання депутата місцевої ради тощо.

Схема 2. Компетенція місцевого самоврядування

Як уже зазначалося, орієнтовний перелік повноважень територіальної громади та утворюваних ними органів передбачає в цілому ч. 1 ст. 143 Конституції України.

У ч. 2 цієї статті надається перелік повноважень, які належать лише представницьким органам регіонального рівня – обласним і районним радам.

У ч. 3 ст. 143 Основного Закону визначаються у загальному вигляді повноваження органів виконавчої влади, які делегуються органам місцевого самоврядування. Слід зазначити одначе, що у цьому разі, певною мірою порушується принцип самостійності місцевого самоврядування, оскільки, відповідно до ч. 4 згаданої статті, органи місцевого самоврядування з питань здійснення ними повноважень органів виконавчої влади підконтрольні відповідним органам виконавчої влади.

Подальший розподіл загальновизначених у Конституції повноважень територіальної громади та її органів здійснюється Законом «Про місцеве самоврядування в Україні», який на підставі Основного Закону, розділяє ці права і обов'язки між суб'єктами їх здійснення – **базового рівня**: радами (статті 25 – 26 Закону), їх виконавчими органами (статті 27 – 41), сільським, селищним, міським головою (ст. 42); **регіонального рівня**: повноваження районних і обласних рад (ст. 43 Закону).

Окрему групу становлять делеговані повноваження районних і обласних рад відповідним місцевим державним адміністраціям (ст. 44).

➤ Щодо **повноважень представницьких органів місцевого самоврядування**, то, відповідно до згаданого Закону, існує два види повноважень: загальні та виключні права й обов'язки.

Загальна компетенція визначена ст. 25 Закону «Про місцеве самоврядування в Україні», відповідно до якої сільські, селищні, міські ради правоможні розглядати й вирішувати питання, віднесені Конституцією України та іншими законами до їх відання.

Поряд із загальною компетенцією, ст. 26 Закону закріплює питання, які вирішуються радами базового рівня виключно на пле-

нарних засіданнях, що є основною організаційно-правовою формою діяльності рад.

Розгляд їх саме на пленарних засіданнях передбачає, що:

1) залежно від важливості ці питання виділені законодавцем як такі, що можуть вирішуватися лише провідним, головним представницьким органом у системі органів місцевого самоврядування;

2) ці питання розглядаються колегіально обраними представниками територіальної громади – депутатами;

3) розгляд саме цих питань здійснюється радою на підставі принципу розподілу повноважень між органами місцевого самоврядування у порядку і в межах, визначених Законом про місцеві самоврядування та іншими законами;

4) ніякі інші органи й посадові особи місцевого самоврядування не мають права приймати рішення з питань, віднесених до виключних повноважень рад базового рівня;

5) у свою чергу, ці ради не мають права передавати вирішення цих питань іншим органам і посадовим особам самоврядування.

За своїм змістом виключні повноваження згаданих рад, виходячи з предметів відання, можна поділити на вісім груп.

1. Повноваження, пов'язані з реалізацією населенням форм волевиявлення та визначення статусу органів самоорганізації населення і добровільних об'єднань органів самоврядування:

- прийняття рішення про проведення місцевого референдуму;
- прийняття відповідно до законодавства рішень щодо організації проведення референдумів і виборів органів державної влади, місцевого самоврядування та сільського, селищного, міського голови;
- прийняття рішень про наділення органів самоорганізації населення окремими власними повноваженнями органів місцевого самоврядування, а також про передачу коштів,

матеріально-технічних та інших ресурсів, необхідних для їх здійснення;

- прийняття рішень про об'єднання в асоціації або вступ до асоціацій, інших форм добровільних об'єднань органів місцевого самоврядування та про вихід з них;
- прийняття рішень щодо надання згоди на організацію співробітництва територіальних громад, суб'єктом якого є територіальна громада села, селища, міста, у формах, визначених статтею 4 Закону України "Про співробітництво територіальних громад", щодо схвалення проекту договору про співробітництво та інших рішень, пов'язаних із здійсненням відповідно до зазначеного Закону співробітництва територіальних громад;
- заслуховування звітів, пов'язаних із здійсненням відповідно до Закону України "Про співробітництво територіальних громад" співробітництва територіальних громад, суб'єктом якого є територіальна громада села, селища, міста.

2. Повноваження, які впливають з контрольної функції ради:

- заслуховування звіту сільського, селищного, міського голови про діяльність виконавчих органів ради, у тому числі щорічного звіту про здійснення державної регуляторної політики виконавчими органами відповідної ради;
- прийняття рішення про недовіру сільському, селищному, міському голові;
- заслуховування звітів у постійних комісій, керівників виконавчих органів ради і посадових осіб, яких вона призначає або затверджує;
- заслуховування повідомлень депутатів про роботу в раді – виконання ними доручень ради;
- розгляд запитів депутатів, прийняття рішень по запитах;
- прийняття рішень щодо дострокового припинення повноважень депутата ради в порядку, встановленому законом;
- скасування актів виконавчих органів ради, які не відповіда-

ють Конституції чи законам України, іншим актам законодавства, рішенням відповідної ради, прийнятими у межах її повноважень;

- прийняття рішення щодо дострокового припинення повноважень сільського, селищного, міського голови у випадках, передбачених цим Законом.

3. Повноваження, пов'язані з організацією роботи ради та утворених нею органів:

- визначення відповідно до закону кількісного складу ради;
- затвердження регламенту ради;
- створення і ліквідація постійних та інших комісій ради, затвердження та зміна їх складу, обрання голів комісій;
- створення виконавчого комітету ради, визначення його чисельності, затвердження персонального складу;
- внесення змін до складу виконавчого комітету та його розпуск;
- обрання за пропозицією сільського, селищного, міського голови на посаду та звільнення з посади секретаря ради;
- затвердження за пропозицією сільського, селищного, міського голови структури виконавчих органів ради, загальної чисельності апарату ради та її виконавчих органів, витрат на їх утримання;
- створення за поданням сільського, селищного, міського голови інших виконавчих органів ради;
- затвердження плану роботи ради й заслуховування звіту про його виконання;
- заснування засобів масової інформації відповідної ради, призначення і звільнення їх керівників;
- вирішення відповідно до закону питання про мову (мови), якою користуються у своїй роботі рада, її виконавчий орган і яка використовується в офіційних оголошеннях;
- прийняття рішення про дострокове припинення повноважень органів самоорганізації населення у випадках, передбачених законом;
- затвердження договорів, укладених сільським, селищним

міським головою від імені ради, з питань, віднесених до її виключної компетенції.

4. Повноваження в галузі програмування і планування та в бюджетно-фінансовій сфері:

- затвердження програм соціально-економічного й культурного розвитку відповідних адміністративно-територіальних одиниць, цільових програм з інших питань місцевого самоврядування;
- затвердження місцевого бюджету, внесення змін до нього;
- затвердження звіту про виконання відповідного бюджету;
- встановлення місцевих податків, зборів і розмірів їх ставок у межах, визначених законом;
- утворення позабюджетних цільових (у тому числі валютних) коштів, затвердження положень про ці кошти;
- затвердження звітів про використання зазначених коштів;
- прийняття рішень щодо випуску місцевих позик;
- прийняття рішень щодо отримання позик з інших місцевих бюджетів і джерел, а також щодо передачі коштів з відповідного місцевого бюджету;
- прийняття рішень щодо надання відповідно до чинного законодавства пільг по місцевих податках і зборах;
- встановлення для підприємств, установ і організацій, що належать до комунальної власності відповідних територіальних громад, розміру частки прибутку, що підлягає зарахуванню до місцевого бюджету.

5. Повноваження в галузі управління комунальною власністю:

- прийняття рішень щодо відчуження відповідно до закону комунального майна;
- затвердження місцевих програм приватизації, а також переліку об'єктів комунальної власності, які не підлягають приватизації;
- визначення доцільності, порядку та умов приватизації об'єктів права комунальної власності;

**КОМПЕТЕНЦІЯ, ПОВНОВАЖЕННЯ
ТА ОРГАНІЗАЦІЯ РОБОТИ МІСЦЕВИХ РАД**

- вирішення питань про придбання в установленому законом порядку приватизованого майна, про включення до об'єктів комунальної власності майна, відчуженого у процесі приватизації, договір купівлі-продажу якого в установленому порядку розірвано або визнано недійсним, про надання у концесію об'єктів права комунальної власності, про створення, ліквідацію, реорганізацію та перепрофілювання підприємств, установ і організацій комунальної власності відповідної територіальної громади;
- прийняття рішень про передачу іншим органам окремих повноважень щодо управління майном, яке належить до комунальної власності відповідної територіальної громади, визначення меж цих повноважень та умов їх здійснення;
- створення в разі необхідності органів і служб для забезпечення здійснення з іншими суб'єктами комунальної власності спільних проектів або спільного фінансування (утримання) комунальних підприємств, установ і організацій, визначення повноважень цих органів (служб);
- вирішення відповідно до законодавства питань про створення підприємствами комунальної власності спільних підприємств, у тому числі з іноземними інвестиціями;
- надання згоди на передачу об'єктів з державної у комунальну власність та прийняття рішень про передачу об'єктів з комунальної у державну власність, а також щодо придбання об'єктів державної власності.

6. Повноваження в галузі охорони природи, використання землі, інших природних ресурсів:

- вирішення відповідно до закону питань регулювання земельних відносин;
- затвердження відповідно до закону ставок земельного податку, розмірів плати за користування природними ресурсами, що перебувають у власності відповідних територіальних громад;
- вирішення відповідно до закону питань про надання дозво-

лу на спеціальне використання природних ресурсів місцевого значення, а також про скасування такого дозволу;

- внесення пропозицій до відповідних державних органів щодо оголошення природних та інших об'єктів, що мають екологічну, історичну, культурну або наукову цінність, пам'ятками природи, історії або культури, які охороняються законом, прийняття рішень про оголошення в місцях масового розмноження та вирощування потомства дикими тваринами «сезону тиші» з обмеженням господарської діяльності та добуванням об'єктів тваринного світу;
- надання відповідно до законодавства згоди на розміщення на території села, селища, міста нових об'єктів, у тому числі місць чи об'єктів для розміщення відходів, сфера екологічного впливу діяльності яких згідно з діючими нормативами включає відповідну територію;
- прийняття рішень про організацію територій і об'єктів природно-заповідного фонду місцевого значення та інших територій, що підлягають особливій охороні;
- визначення територій, на яких можуть проводитися потенційно небезпечні заходи в умовах присутності цивільного населення за участю особового складу Збройних Сил України, інших військових формувань та правоохоронних органів з використанням озброєння і військової техніки.

7. Повноваження у сфері благоустрою та забудови населених пунктів:

- затвердження в установленому порядку місцевих містобудівних програм, генеральних планів забудови відповідних населених пунктів, іншої містобудівної документації;
- встановлення відповідно до законодавства правил з питань благоустрою території населеного пункту, забезпечення в ньому чистоти й порядку, торгівлі на ринках, додержання тиші громадських місцях, за порушення якої передбачено адміністративну відповідальність;
- прийняття у межах, визначених законом, рішень з питань боротьби зі стихійним лихом, епідеміями, епізоотіями, за

порушення яких передбачено адміністративну відповідальність;

- прийняття рішень, пов'язаних зі створенням спеціальних вільних та інших зон, зі змінами в статусі цих зон, внесенням де відповідних органів пропозицій з цих питань;
- надання згоди на створення таких зон за ініціативою Президента України або Кабінету Міністрів України;

8. Повноваження у сфері соціального захисту населення, забезпечення законності, правопорядку, охорони прав, свобод і законних інтересів людини і громадянина:

- прийняття рішень з питань адміністративно-територіального устрою в межах і порядку, визначених цим та іншими законами
- створення відповідно до закону за рахунок коштів місцевого бюджету установ з надання безоплатної первинної правової допомоги, призначення і звільнення керівників цих установ, залучення в установленому законом порядку фізичних чи юридичних осіб приватного права до надання безоплатної первинної правової допомоги;
- заслуховування інформації прокурорів та керівників органів Національної поліції про стан законності, боротьби із злочинністю, охорони громадського порядку та результати діяльності на відповідній території.

Виключно на пленарних засіданнях міських рад (міст з районним поділом) крім цих питань вирішуються ще такі питання:

- 1) визначення обсягу і меж повноважень, що здійснюють районні у містах (у разі їх створення) ради та їх виконавчі органи в інтересах територіальних громад районів у містах;
- 2) встановлення нормативів централізації коштів від земельного податку на спеціальних бюджетних рахунках районів міста.

У багатьох випадках групи виключних повноважень рад базового рівня за своїм змістом збігаються з повноваженнями рад регіонального рівня, але є й певні відмінності.

Так, районні та обласні ради виключно на їх пленарних засіданнях вирішують такі питання:

- розподіл переданих з державного бюджету коштів у вигляді дотацій, субвенцій відповідно між районними бюджетами, місцевими бюджетами міст обласного значення, сіл, селищ, міст районного значення;
- вирішення за дорученням відповідних рад питань про продаж, передачу в оренду або під заставу об'єктів комунальної власності, які забезпечують спільні потреби територіальних громад і перебувають в управлінні районних, обласних рад, а також придбання таких об'єктів в установленому законом порядку;
- вирішення в установленому законом порядку питань щодо управління об'єктами спільної власності територіальних громад сіл, селищ, міст, районів у містах, що перебувають в управлінні районних і обласних рад; призначення і звільнення їх керівників;
- вирішення відповідно до закону питань регулювання земельних відносин;
- вирішення згідно із законом питань про надання дозволу на спеціальне використання природних ресурсів відповідно районного, обласного значення, а також про скасування такого дозволу;
- прийняття рішень про організацію територій і об'єктів природно-заповідного фонду місцевого значення та інших територій, що підлягають особливій охороні;
- внесення пропозицій до відповідних державних органів про оголошення природних та інших об'єктів, що мають екологічну, історичну, культурну або наукову цінність, пам'ятками історії або культури, які охороняються законом, прийняття рішень про оголошення в місцях масового розмноження та вирощування потомства дикими тваринами "сезону тиші" з обмеженням господарської діяльності та добуванням об'єктів тваринного світу;
- прийняття за пропозицією відповідних рад базового рівня рішень, пов'язаних зі створенням спеціальних вільних та ін-

КОМПЕТЕНЦІЯ, ПОВНОВАЖЕННЯ ТА ОРГАНІЗАЦІЯ РОБОТИ МІСЦЕВИХ РАД

ших зон, зі зміною у статусі цих зон, внесення до відповідних органів пропозицій з цих питань;

- прийняття рішень щодо делегування місцевим державним адміністраціям окремих повноважень районних, обласних рад;
- прийняття рішення про недовіру голові відповідної місцевої адміністрації (пункти 18-20, 25-27, 29 ст. 43 Закону «Про місцеве самоврядування в Україні»).

У зв'язку з тим, що районні, обласні ради не утворюють своїх виконавчих органів, ще однією особливістю виключних повноважень районних і обласних рад є те, що ст. 44 Закону України про місцеве самоврядування в імперативній формі визначає перелік повноважень, які ці ради делегують відповідним місцевим державним адміністраціям.

➤ Окрім того, згідно з принципом розподілу повноважень органів місцевого самоврядування Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» закріплює окремо повноваження **виконавчих органів сільських, селищних, міських рад та сільського, селищного, міського голови**.

➤ **Виконавчий комітет сільської, селищної, міської, районної в місті ради** може розглядати і вирішувати питання, віднесені Законом України «Про місцеве самоврядування в Україні» до відання виконавчих органів ради.

Він, зокрема:

- попередньо розглядає проекти місцевих програм соціально-економічного і культурного розвитку, цільових програм з інших питань, місцевого бюджету, проекти рішень з інших питань, що вносяться на розгляд відповідної ради;
- координує діяльність відділів, управлінь та інших виконавчих органів влади, підприємств, установ та організацій, що належать до комунальної власності відповідної територіальної громади, заслуховує звіти про роботу їх керівників;
- має право змінювати або скасовувати акти підпорядкованих

йому відділів, управлінь, інших виконавчих органів ради, а також їх посадових осіб.

➤ Сільська, селищна, міська рада може прийняти рішення про **розмежування повноважень** між її виконавчим комітетом, відділами, управліннями, іншими виконавчими органами ради та сільським, селищним, міським головою в межах повноважень, наданих законом виконавчим органам сільських, селищних, міських рад.

За своєю структурою повноваження виконавчих органів сільських, селищних, міських, районних у містах рад включають:

1) **власні (самоврядні) повноваження**, здійснення яких пов'язане з вирішенням питань місцевого значення, наданням громадських послуг населенню;

2) **делеговані повноваження (окремі повноваження органів виконавчої влади надані законом органам місцевого самоврядування)**, здійснення яких пов'язане з виконанням функцій виконавчої влади на місцях. Необхідність делегування окремих повноважень органів виконавчої влади органам місцевого самоврядування впливає з принципу субсидіарності, передбаченого в ст. 4 Європейської хартії місцевого самоврядування.

Регламентуючи питання надання органам місцевого самоврядування окремих повноважень органів виконавчої влади, Конституція України (ст. 143) виходить з того, що:

- таке надання здійснюється законом;
- одночасно органам місцевого самоврядування державою мають бути передані необхідні для здійснення цих повноважень фінансові та матеріальні засоби;
- стан реалізації наданих повноважень контролюється державою²⁹.

Самоврядні (власні) повноваження визнаються державою за органами місцевого самоврядування як такі, що забезпечують самостійне вирішення питань місцевого значення.

²⁹ Порядок контролю за здійсненням органами місцевого самоврядування делегованих повноважень органів виконавчої влади затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 9 березня 1999 р. № 339.

Що стосується делегованих повноважень, то вони заслуговують на окрему тему для обговорення й окремого теоретичного осмислення.

По-перше, слід чітко розібратися в термінах, що використовуються в Конституції та чинному законодавстві України. Так, ст. 143 Конституції України передбачає, що органам місцевого самоврядування можуть **«надатися законом окремі повноваження органів виконавчої влади»**, а цей термін, на думку деяких науковців, тотожний терміну «надані повноваження». Водночас у Законі України «Про місцеве самоврядування в Україні» застосовується термін **«делеговані повноваження»**.

Така підміна понять є не зовсім коректною, оскільки «надання повноважень» має більш загальне значення і може здійснюватися як у формі делегування, так і у формі передачі повноважень.

Принципова відмінність між передачею повноважень та їх делегуванням полягає у тому, що у разі передачі відповідне повноваження вилучається з компетенції органу виконавчої влади і включається до компетенції органу місцевого самоврядування, тоді, як делегування – це надання органом виконавчої влади належного йому за законом права вирішувати те чи інше питання органу місцевого самоврядування за згодою останнього. При цьому делегування повноважень може здійснюватися протягом певного часу або безстроково (на невизначений термін).

По-друге, слід вирішити питання щодо критеріїв розмежування власних та делегованих повноважень. Це може мати принципове значення з огляду на можливість здійснення адміністративного контролю за діяльністю органів місцевого самоврядування. Адже, згідно з частиною 2 ст. 11 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні», виконавчі органи сільських, селищних, міських, районних у містах рад з питань здійснення ними повноважень органів виконавчої влади підконтрольні відповідним органам виконавчої влади.

На жаль, у Законі України «Про місцеве самоврядування в Україні» такі критерії не були використані, унаслідок чого виникла ситуація, коли суттєво важливі для життєдіяльності територіаль-

них громад питання були віднесені до делегованих повноважень. Це, наприклад, стосується питань забезпечення законності, правопорядку, охорони прав, свобод і законних інтересів громадян тощо.

Неадекватне, з точки зору потреб забезпечення балансу загальнодержавних і місцевих інтересів, розмежування самоврядних та делегованих повноважень певною мірою нівелює принцип організаційної автономності місцевого самоврядування (підстави для такого висновку дає простий підрахунок кількості делегованих повноважень - їх більше, ніж самоврядних).

Власні (самоврядні) та делеговані повноваження виконавчих органів сільських, селищних, міських рад систематизовані в Законі України «Про місцеве самоврядування в Україні» стосовно відповідних предметів відання. (див. главу 2 Закону).

➤ **Повноваження сільського, селищного, міського голови** викладені у статті 42 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні».

Повноваження сільського, селищного, міського голови — це закріплені на законодавчому рівні права та обов'язки, необхідні йому для здійснення завдань і функцій місцевого самоврядування на території села, селища, міста.

Починаються повноваження голови з моменту оголошення відповідною сільською, селищною, міською виборчою комісією на пленарному засіданні ради рішення про його обрання і закінчуються в день відкриття першої сесії відповідної сільської, селищної, міської ради, обраної на наступних чергових місцевих виборах, або, якщо рада не обрана, з моменту вступу на цю посаду іншої особи, обраної на наступних місцевих виборах, крім випадків дострокового припинення його повноважень відповідно до частин першої та другої статті 79 зазначеного вище Закону.

У разі звільнення з посади сільського, селищного, міського голови у зв'язку з достроковим припиненням його повноважень або його смерті, а також у разі неможливості здійснення ним своїх повноважень повноваження сільського, селищного, міського голо-

КОМПЕТЕНЦІЯ, ПОВНОВАЖЕННЯ
ТА ОРГАНІЗАЦІЯ РОБОТИ МІСЦЕВИХ РАД

ви здійснює секретар відповідної сільської, селищної, міської ради, крім випадків дострокового припинення повноважень сільського, селищного, міського голови відповідно до Закону України "Про військово-цивільні адміністрації". Секретар сільської, селищної, міської ради тимчасово здійснює зазначені повноваження з моменту дострокового припинення повноважень сільського, селищного, міського голови і до моменту початку повноважень сільського, селищного, міського голови, обраного на позачергових виборах відповідно до закону, або до дня відкриття першої сесії відповідної сільської, селищної, міської ради, обраної на чергових місцевих виборах.

Повноваження сільського, селищного, міського голови можуть бути припинені достроково у випадках, передбачених статтею 79 Закону, що має наслідком звільнення його з посади. Не пізніше як на п'ятнадцятий день після звільнення з посади або смерті сільського, селищного, міського голови особа, яка на цей час відповідно до закону здійснює повноваження сільського, селищного, міського голови, звертається до Верховної Ради України з клопотанням щодо призначення позачергових виборів сільського, селищного, міського голови.

Таке клопотання розглядається Верховною Радою України не пізніше ніж у дев'яностоденний строк з дня дострокового припинення повноважень відповідного сільського, селищного, міського голови.

Згідно із статтею 79 Закону України "Про місцеве самоврядування в Україні" повноваження сільського, селищного, міського голови, вважаються достроково припиненими у разі:

- 1) його звернення з особистою заявою до відповідної ради про складення ним повноважень голови;
- 2) припинення його громадянства;
- 3) набрання законної сили обвинувальним вироком щодо нього;
- 3-1) набрання законної сили рішенням суду про притягнення його до відповідальності за адміністративне корупційне правопо-

рушення, пов'язане з порушенням обмежень, передбачених Законом України "Про засади запобігання і протидії корупції";

4) порушення ним вимог щодо обмеження сумісності його діяльності з іншою роботою (діяльністю), встановлених цим Законом;

5) визнання його судом недієздатним, безвісно відсутнім або оголошення таким, що помер;

6) його смерті.

Повноваження сільського, селищного, міського голови можуть бути також достроково припинені, якщо він порушує Конституцію або закони України, права і свободи громадян, не забезпечує здійснення наданих йому повноважень.

За наявності цих підстав, повноваження сільського, селищного, міського голови можуть бути припинені достроково за рішенням місцевого референдуму, тобто територіальною громадою відповідно села, селища, міста, або за рішенням відповідної ради, прийнятим шляхом таємного голосування не менш як двома третинами голосів депутатів від загального складу ради. Порядок проведення місцевого референдуму щодо дострокового припинення повноважень сільського, селищного, міського голови визначається законом про місцеві референдуми. Як відомо, такого закону на даний час немає, отже територіальна громада позбавлена можливості дострокового припинення повноважень голови.

Інші підстави можуть мати політичний характер, наприклад, затяжний конфлікт з відповідною радою і т. д. Це підтверджує практика останніх років, коли чимало місцевих рад достроково припинили повноваження голів.

У процесі аналізу повноважень, наданих Законом України «Про місцеве самоврядування в Україні» сільському, селищному, міському голові, який є головною посадовою особою відповідної територіальної громади, їх можна умовно поділити на такі групи³⁰.

30 Див.: Бальций Ю.Ю. Правовой статус городского головы // Актуальні проблеми політики: 36. наук, праць. — Вип. 6-7. — Одеса, 1999. — С. 110.

➤ По-перше, це **повноваження з організації роботи місцевих рад, сесій рад, а також органів, які ради утворюють** (їх можна назвати внутрішньоорганізаційно-правовими). Перш за все, сільський, селищний, міський голова організує в межах, визначених Законом, роботу відповідної ради та її виконавчого комітету. Він скликає сесії ради, вносить пропозиції та формує порядок денний сесій ради і головує на пленарних засіданнях ради. Від того, як ефективно здійснена підготовча робота з проведення сесії, залежить зміст самої роботи ради.

Враховуючи, що підготовча робота проводиться, як правило, в період підготовки сесій, безпосередньо перед її проведенням, особливого значення в успішному її здійсненні набуває діяльність сільського, селищного, міського голови, яка полягає в організації роботи по залученню депутатів та широкого кола зацікавлених осіб. Відповідно до Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» організація підготовки сесії відповідної ради покладена на сільського, селищного, міського голову (пп. 2 п. 3 ст. 42). Таким чином, удосконалення цієї практики є одним із важливих резервів поліпшення ефективності та якості роботи рад. Сільський, селищний, міський голова має також право вносити пропозиції і формувати порядок денний сесій ради та головувати на її пленарних засіданнях, вносити на її розгляд пропозицію щодо кандидатури на посаду секретаря ради (пп. 4, 8 п. 3 ст. 42).

На пленарному засіданні ради сільський, селищний, міський голова вносить на розгляд ради пропозиції щодо кількісного і персонального складу виконавчого комітету, структури і штату виконавчих органів ради, апарату ради та її виконавчого комітету. Він також здійснює керівництво апаратом відповідної ради та її виконавчим комітетом (пп. 5, 6, 7 п. 3 ст. 42).

Сільський, селищний, міський голова також укладає від імені відповідної територіальної громади, ради та її виконавчого комітету договори відповідно до законодавства, а щодо питань, які віднесено до виключної компетенції ради, подає їх на затвердження ради (пп. 16 п. 3 ст. 42). Він також є уповноваженою особою, наділеною правом підписання рішень ради та її виконавчого комітету (пп. 3 п. 3 ст. 42).

➤ По-друге, це **повноваження, пов'язані із забезпеченням реалізації міською територіальною громадою форм безпосереднього (прямого) волевиявлення** (електорально-організаційні). У межах цих повноважень сільський, селищний, міський голова забезпечує виконання рішень місцевого референдуму, міської ради, її виконавчого комітету, а також скликає загальні збори громадян за місцем їх проживання (пп. 11, 12 п. 3 ст. 42), а виходячи з того, що він є головою відповідної ради (ч. 2 ст. 141 Конституції України).

➤ По-третє, це **повноваження міського голови в галузі програмування розвитку територій місцевого самоврядування, бюджету та фінансування** (інституційно-організаційні). У результаті реалізації цих повноважень він забезпечує підготовку проектів програм соціально- економічного та культурного розвитку, цільових програм з інших питань самоврядування, місцевого бюджету та звіту про його виконання, рішень ради з інших питань, які належать до її відання, після чого виносить їх на розгляд ради. Він також є розпорядником бюджетних, позабюджетних цільових (зокрема, валютних) коштів, але використовує їх лише за призначенням, визначеним радою (пп. 9, 13 п. 3 ст. 42).

➤ По-четверте, це **розпорядчі та представницькі повноваження сільського, селищного, міського голови** (управлінсько-організаційні та репрезентативно-організаційні). Він має право призначати на посади та звільняти з посад керівників відділів, управлінь та інших виконавчих органів ради, підприємств, установ та організацій, що належать до комунальної власності міської територіальної громади, крім керівників дошкільних, загальноосвітніх та позашкільних навчальних закладів, а також представляє, раду та її виконавчий комітет у відносинах з державними органами, іншими органами місцевого самоврядування, об'єднаннями громадян, підприємствами, установами та організаціями, незалежно від форм власності, громадянами, в міжнародних відносинах відповідно до законодавства (пп. 10, 14 п. 3 ст. 42).

➤ По-п'яте, це **повноваження в галузі забезпечення законності, охорона прав та свобод людини і громадянина** на території відповідної територіальної громади. Сільський, селищний,

міський голова забезпечує в межах делегованих йому законом повноважень діяльність органів виконавчої влади на відповідній території, дотримання Конституції та законів України, виконання актів Президента України та відповідних органів виконавчої влади, бере участь у здійсненні державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності в межах та у спосіб, встановлені Законом України "Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності". Він також має право звертатися до суду щодо визнання незаконними актів інших органів місцевого самоврядування, місцевих органів виконавчої влади, підприємств, установ та організацій, які обмежують права та інтереси територіальної громади, а також повноваження ради та її органів (пп. 1, 15 п. 3 ст. 42).

Варто наголосити, що чинне законодавство не передбачило права сільського, селищного, міського голови звертатися до суду щодо визнання незаконними актів своєї місцевої ради, на засіданнях якої він головує. Але практика знає чимало прикладів, коли міські голови оскаржують в суді рішення своєї ради. Наприклад, ця практика поширена у місті Львові у діяльності міського голови Андрія Садового. Це суперечить конституційному принципу, передбаченому частиною другою статті 19 Конституції України.

Сільський, селищний, міський голова забезпечує на відповідній території дотримання законодавства щодо розгляду звернень громадян та їх об'єднань. Обов'язком голови відповідної ради є розгляд заяв, скарг та пропозицій. Він також веде особистий прийом громадян з метою задоволення їх вимог.

Сільський, селищний, міський голова здійснює інші повноваження місцевого самоврядування, визначені відповідними нормативними актами, якщо вони не належать до виключних повноважень ради або не віднесено радою до відання її виконавчих органів (пп. 17, 18, 19 п. 3 ст. 42).

У межах своїх повноважень сільський, селищний, міський голова видає розпорядження (пп. 20 п. 3 ст. 42). За своїм призначенням ці акти є організаційно-розпорядчими. Розпорядження голови, як

і інші нідзаконні нормативні акти, мають певну сферу дії – у просторі, в часі та за колом осіб. Вони обов'язкові до виконання та дотримання суб'єктами, яким адресовані. На розпорядження сільського, селищного, міського голови поширюються загальні вимоги законності, основними з яких є: прийняття їх у межах своєї компетенції; дотримання встановленого процесу підготовки та прийняття розпорядження і набрання ним законної сили.

➤ По-шосте, це **повноваження щодо здійснення контролю з боку міської ради за діяльністю міського голови** (реординаційно-контрольні повноваження). Перш за все, сільський, селищний, міський голова несе персональну відповідальність за здійснення наданих йому законом повноважень перед державою (ст. 76 профільного закону), територіальною громадою (ст. 75), радою (п. 5 ст. 42), юридичними і фізичними особами (ст. 77 Закону), а з питань здійснення делегованих повноважень органів виконавчої влади він підконтрольний відповідним органам виконавчої влади (п. 5 ст. 42).

Перелік викладених повноважень сільського, селищного, міського голови не є вичерпним. Очевидно, що розвиток таких повноважень у контексті демократичних перетворень у такому важливому інституті конституційного права, як місцеве самоврядування, може відіграти важливу роль у розширенні компетенційної бази головної посадової особи територіальної громади.

Важливо також зазначити, що при неналежному здійсненні своїх обов'язків або здійсненні якого-небудь правопорушення сільський, селищний, міський голова в рамках закону несе дисциплінарну, цивільну, адміністративну і кримінальну відповідальність. У той же час не слід забувати і про такий важливий вид відповідальності, як політична, яка виражається в добровільній відставці сільського, селищного, міського голови, або конституційно-правова відповідальність у виді висловлення відповідною радою недовіри голові та дострокове припинення його повноважень.

Слід акцентувати увагу на тому, що постійне вдосконалення організації діяльності сільських, селищних, міських голів в Україні зумовлюється не тільки тими повноваженнями, які відповідно до

чинного законодавства може здійснювати кожний голова, але й політичними та соціально-економічними реаліями відповідного етапу розвитку держави, а також можливостями, що випливають з них, та необхідністю вирішення повсякденних проблем конкретного населеного пункту в контексті задоволення інтересів територіальної громади.

І насамкінець. Частиною 7 статті 42 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» передбачено обов'язок сільського, селищного, міського голови не рідше одного разу на рік звітувати про свою роботу перед територіальною громадою на відкритій зустрічі з громадянами. А на вимогу не менше половини депутатів відповідної ради сільський, селищний, міський голова зобов'язаний прозвітувати перед радою про роботу виконавчих органів ради у будь-який визначений ними термін. Нерідко голови нехтують цією імперативною нормою закону і не звітують на відкритих зустрічах з громадянами, підміняючи ці звіти публікуванням письмових текстів звітів у газетах, виступами на телебаченні тощо, що є недопустимим.

Глава 11.

СТАТУС, ПОВНОВАЖЕННЯ ТА ФОРМИ РОБОТИ ДЕПУТАТІВ МІСЦЕВИХ РАД

Статус обраних представників – депутатів місцевих рад – визначається Законами України «Про місцеве самоврядування в Україні» та «Про статус депутатів місцевих рад»³¹, в яких закріплюються принципи мандату депутата місцевої ради, його права та обов'язки, гарантії депутатської діяльності тощо. Щоправда, одразу слід відмітити, що Закон «Про статус депутатів місцевих рад» потребує суттєвих змін з огляду на те, що він базований на мажоритарній виборчій системі і не регулює особливостей статусу депутатів місцевих рад, обраних за пропорційною виборчою системою.

➤ Відповідно до Закону України «Про статус депутатів місцевих

31 Відомості Верховної Ради України. – 2002. - № 40, ст. 290.

рад» **статус депутата** місцевої ради характеризується **наступними принциповими моментами:**

1. Депутат є **виборною особою**, який відповідно до Конституції України та Закону України „Про місцеві вибори” обирається на основі загального, рівного, прямого виборчого права шляхом таємного голосування строком на п'ять років. В Україні у 2015 році при виборах депутатів сільських, селищних рад та сільських, селищних, міських голів міст, кількість виборців у яких є меншою ніж 90 тисяч, застосовувалась мажоритарна виборча система відносної більшості, вибори міських голів міст, кількість виборців у яких дорівнює або є більшою ніж 90 тисяч, проводились за мажоритарною системою абсолютної більшості, вибори депутатів міських, районних, районних у містах та обласних рад відбулись за про-порційною виборчою системою за жорсткими, або як ще їх називають, закритими партійними списками. Особливістю цього різновиду пропорційної виборчої системи полягає у тому, що виборці не впливають на розташування кандидатів у депутати у виборчому списку. Більше того, у виборчих бюлетенях списків узагалі не було, а було лише прізвище кандидата у депутати, який очолював список, і прізвище кандидата, закріпленого за відповідним територіальним виборчим округом. Так що і вибирати не було з кого. Такий різновид пропорційної виборчої системи у демократичних карінах не застосовується. Щось подібне застосовувалося лише у Російській Федерації. Як бачимо, законодавець при ухваленні згаданого вище закону знав, на кого орієнтувався.

2. Депутат є **представником інтересів територіальної громади села, селища, міста чи їх громад**. При цьому його слід розглядати не лише як представника своїх виборців (тих виборців, які голосували за нього на виборах), а і як представника всієї територіальної громади - він представляє та захищає інтереси як виборців, так і тих людей, які ще не досягли 18 років. Депутат місцевої ради як представник інтересів територіальної громади, виборців свого виборчого округу зобов'язаний виражати і захищати інтереси відповідної територіальної громади та її частини - виборців свого виборчого округу, виконувати їх доручення в межах своїх

повноважень, наданих законом, брати активну участь у здійсненні місцевого самоврядування.

3. Депутат **поєднує депутатську діяльність з виконанням виробничих або службових обов'язків**. Таким чином, депутат фактично здійснює свої депутатські повноваження на громадських засадах, не отримуючи за це грошової винагороди.

Депутат місцевої ради, обраний секретарем сільської, селищної, міської ради працює в раді на постійній основі і не може суміщати свою службову діяльність з іншою посадою, у тому числі на громадських засадах, займатися іншою оплачуваною (крім викладацької, наукової і творчої діяльності, медичної практики, інструкторської та суддівської практики із спорту) або підприємницькою діяльністю.

Депутат місцевої ради, обраний головою, заступником голови районної, районної у місті ради, першим заступником, заступником голови обласної ради, працює у відповідній раді на постійній основі, не може мати інший представницький мандат, суміщати свою службову діяльність з іншою роботою, у тому числі на громадських засадах, займатися іншою оплачуваною (крім викладацької, наукової і творчої діяльності, медичної практики, інструкторської та суддівської практики із спорту) або підприємницькою діяльністю, входити до складу правління, інших виконавчих чи контрольних органів, чи наглядової ради підприємства або організації, що має на меті одержання прибутку (крім випадків, коли особи здійснюють функції управління акціями (частками, паями), що належать державі чи територіальній громаді, та представляють інтереси держави чи територіальної громади в раді (спостережній раді), ревізійній комісії господарської організації). За рішенням обласної, Київської міської рад депутат, обраний головою постійної комісії з питань бюджету, може працювати в раді на постійній основі.

4. Депутат місцевої ради **є повноважним і рівноправним членом відповідної ради** – представницького органу місцевого самоврядування. Відповідно до Закону він наділяється всією повнотою прав, необхідних для забезпечення його реальної участі у діяльності ради та її органів.

5. Депутат місцевої ради, який перебуває на посаді керівника місцевого органу виконавчої влади чи на іншій посаді, на яку поширюються вимоги Конституції та законів України щодо **обмеження сумісництва**, не може поєднувати свою службову діяльність на цій посаді з посадою сільського, селищного, міського голови, секретаря сільської, селищної, міської ради, голови та заступника голови районної у місті, районної, обласної ради, а також з іншою роботою на постійній основі в радах, їх виконавчих органах та апараті.

6. Депутат місцевої ради не може використовувати свій депутатський мандат в **цілях, не пов'язаних з депутатською діяльністю**.

7. Депутат місцевої ради **не може мати іншого представницького мандата**.

8. Депутат місцевої ради як представник інтересів територіальної громади, виборців свого виборчого округу та член ради, здійснюючи депутатські повноваження, **повинен дотримуватися таких правил депутатської етики** (ст. 8 Закону України «Про статус депутатів місцевих рад»):

1) керуватися загальнодержавними інтересами та інтересами територіальної громади чи виборців свого виборчого округу, від яких його обрано;

2) не використовувати депутатський мандат в особистих інтересах чи в корисливих цілях;

3) керуватися у своїй діяльності та поведінці загально визнаними принципами порядності, честі і гідності;

4) не розголошувати відомостей, що становлять державну або іншу таємницю, яка охороняється законом, інших відомостей з питань, що розглядалися на закритих засіданнях ради чи її органів і не підлягають за їх рішенням розголошенню, та відомостей, які стосуються таємниці особистого життя депутата місцевої ради або виборця, що охороняється законом, чи стали йому відомі у зв'язку з його участю в депутатських перевірках;

5) не допускати образливих висловлювань, не використовувати у публічних виступах недостовірні або неперевірені відомості

КОМПЕТЕНЦІЯ, ПОВНОВАЖЕННЯ
ТА ОРГАНІЗАЦІЯ РОБОТИ МІСЦЕВИХ РАД

стосовно органів державної влади, органів місцевого самоврядування, об'єднань громадян, підприємств, установ і організацій, їх керівників та інших посадових чи службових осіб, депутатських груп, фракцій, окремих депутатів місцевих рад;

б) не приймати будь-яких гонорарів, подарунків, не отримувати винагород безпосередньо чи опосередковано за дії, пов'язані зі здійсненням ним депутатських повноважень.

Варто зазначити, що Регламентом ради чи статутом відповідної територіальної громади можуть бути встановлені також інші правила депутатської етики та заходи впливу щодо тих депутатів місцевих рад, які порушують ці правила.

Проте варто нагадати, що у стосунках місцевої ради із своїми депутатами діють конституційно-правові та муніципально-правові відносини, а не трудові. Тому рада не може передбачати у своєму Регламені, як це зробила Луцька міська рада, заходи дисциплінарного впливу до депутатів – догану, сувору догану – за порушення Регламенту.

9. Після набуття депутатом місцевої ради повноважень йому видаються **посвідчення і нагрудний знак**. Зразки посвідчень і нагрудних знаків депутата місцевої ради, а також Положення про них затверджуються Верховною Радою України.

10. Статус депутата місцевої ради чинним Законом поки що визначено відповідно з принципом **імперативного депутатського мандату**, згідно з яким:

а) депутат підтримує зв'язки з виборцями, а також колективами підприємств, установ, організацій, державними органами, органами самоврядування та органами об'єднань громадян, розташованими на території його виборчого округу;

б) виборці можуть давати накази своїм депутатам. Депутат є відповідальним перед виборцями свого виборчого округу і їм підзвітним;

в) депутат, який не виправдав довір'я виборців, може бути в будь-який час відкликаний ними у встановленому законом порядку.

Проте, як уже зазначалося, у цій частині Закон, очевидно, буде змінено з урахуванням обрання депутатів за змішаною мажоритарно-пропорційною виборчою системою.

➤ **Початок і завершення повноважень депутата місцевої ради.** Повноваження депутата місцевої ради починаються з дня відкриття першої сесії відповідної ради з моменту офіційного оголошення підсумків виборів відповідною територіальною виборчою комісією і закінчуються в день відкриття першої сесії цієї ради нового скликання, крім передбачених законом випадків дострокового припинення повноважень депутата місцевої ради або ради, до складу якої його обрано.

Повноваження депутата місцевої ради, обраного замість того депутата, який вибув, або на повторних виборах, починаються з дня заслуховування на черговому після виборів депутата місцевої ради пленарному засіданні відповідної місцевої ради повідомлення територіальної виборчої комісії про підсумки виборів.

Інформація про підсумки виборів доводиться територіальною виборчою комісією до відома відповідної місцевої ради. Спори щодо набуття повноважень депутатів місцевої ради вирішуються судом.

Повноваження депутата місцевої ради припиняються достроково за наявності перелічених підстав, засвідчених офіційними документами, **без прийняття рішення відповідної ради у разі** (ст. 5):

- його відкликання виборцями у встановленому Законом порядку;
- припинення його громадянства України або виїзду на постійне проживання за межі України;
- обрання або призначення його на посаду, зайняття якої згідно з Конституцією України і законом не сумісне з виконанням депутатських повноважень;
- обрання його депутатом іншої місцевої ради;
- визнання його судом неієздатним або безвісно відсутнім;
- набрання законної сили обвинувальним вироком суду, за яким його засуджено до позбавлення волі, або набрання

КОМПЕТЕНЦІЯ, ПОВНОВАЖЕННЯ ТА ОРГАНІЗАЦІЯ РОБОТИ МІСЦЕВИХ РАД

законної сили рішенням суду, яким його притягнуто до відповідальності за вчинення корупційного правопорушення або правопорушення, пов'язаного з корупцією, та застосовано покарання або накладено стягнення у виді позбавлення права займати посади або займатися діяльністю, що пов'язані з виконанням функцій держави або місцевого самоврядування;

- його смерті.

Крім того, повноваження депутата місцевої ради можуть припинятися достроково також **за рішенням відповідної ради** у зв'язку:

- з набранням законної сили обвинувальним вироком суду, за яким його засуджено до покарання, не пов'язаного з позбавленням волі;
- з особистою заявою депутата місцевої ради про складення ним депутатських повноважень.

Спори щодо дострокового припинення повноважень депутата місцевої ради вирішуються судом.

У разі дострокового припинення повноважень депутата місцевої ради вибори депутата замість депутата, який вибув, проводяться відповідно до Закону України «Про місцеві вибори».

Як визначено в статті 19 Закону України «Про статус депутатів місцевих рад», **депутат має**, зокрема, **такі права**:

- обирати й бути обраним до органів відповідної ради;
- офіційно представляти виборців у відповідній раді та її органах;
- пропонувати питання для розгляду їх радою та її органами;
- вносити пропозиції і зауваження щодо порядку денного засідання ради та її органів, порядку розгляду обговорюваних питань та їх суті;
- вносити на розгляд ради та її органів пропозиції з питань, пов'язаних з його депутатською діяльністю;
- вносити на розгляд ради та її органів проекти рішень з питань, що належать до їх відання, поправки до них;

- висловлюватися щодо персонального складу утворюваних радою органів і кандидатур посадових осіб, які обираються, призначаються або затверджуються радою;
- порушувати питання про недовіру сільському, селищному, міському голові, розпуск органів, утворених радою, та звільнення посадових осіб місцевого самоврядування;
- брати участь у дебатах, звертатися із запитами, ставити запитання доповідачам, співдоповідачам, головуючому на засіданні;
- вносити пропозиції про заслуховування на пленарному засіданні ради звіту чи інформації будь-якого органу або посадової особи, підзвітних чи підконтрольних раді, а також з питань, що віднесені до компетенції ради, інших органів і посадових осіб, які діють на її території;
- порушувати в раді та її органах питання про необхідність перевірки роботи підзвітних та підконтрольних раді органів, підприємств, установ, організацій;
- виступати з обґрунтуванням своїх пропозицій та з мотивів голосування, давати довідки;
- ознайомлюватися з текстами виступів у стенограмах чи протоколах засідань ради та її органів до їх опублікування;
- оголошувати на засіданнях ради та її органів тексти звернень, заяв, пропозицій громадян або їх об'єднань, якщо вони мають суспільне значення;
- об'єднуватися з іншими депутатами місцевої ради в депутатські групи, фракції, які діють відповідно до регламенту ради.

Депутатські запити, звернення і запитання

Депутати місцевих рад мають право подавати запити й виступати із зверненнями.

Депутатські запити депутатів місцевих рад – досить дієві способи реалізації депутатських повноважень.

Згідно зі статтею 21 Закону України «Про статус депутатів місцевих рад», **депутатський запит – це вимога депутата місцевої ради, підтримана на засіданні цієї ради**. Адресатами запиту можуть виступати посадові особи ради та її органів, сільський, селищний, міський голова, керівники установ та організацій, розміщених чи зареєстрованих на відповідній території, незалежно від форм власності. Щоправда, закон не дає визначення «відповідної території», однак, у будь-якому разі, в це поняття входить територія округу, по якому обраний депутат. Крім того, депутати міської (якщо йдеться про місто обласного значення), районної та обласної рад можуть звертатися з запитами до голови місцевої державної адміністрації, його заступників, керівників відділів та управлінь з тих питань, котрі належать до компетенції ради. У такому зверненні депутат може вимагати, щоб відповідальні особи (адресати його запиту) розв'язали певну проблему, дали офіційне пояснення чи виклали позицію з питань, що мають важливе значення для виборців округу і належать до компетенції ради.

Варто зауважити, що законодавство не встановлює єдиних процедурних норм, за якими депутат подає запит, а рада його приймає. Тому в кожній раді діють свої правила, відображені в її Регламенті. У законі визначено лише те, що запит може подати депутат або група депутатів у письмовій чи усній формі на пленарному засіданні ради або перед таким засіданням.

Письмову відповідь на запит потрібно дати протягом того терміну, який встановить рада. Якщо розглянути запит протягом визначеного часу неможливо, то адресат має повідомити про це раді в письмовій формі, вказавши об'єктивну причину затримки. У цьому поясненні також належить запропонувати інший термін для відповіді, який, однак, не може тривати довше, ніж місяць від дня одержання запиту. Відповідь на запит депутати в разі потреби можуть обговорити на за-

сіданні ради. У такому разі потрібно, щоб на такому розгляді наполягали не менше ніж 1/4 депутатів, присутніх на засіданні ради. Як саме має виглядати це «наполягання», в законі не визначено.

У запитах порушують важливі питання, що турбують виборців. Однак жодних правових наслідків процес надсилання запиту зазвичай не має (відповідь на запит — це лише виклад позиції компетентного органу). Попри те, запити депутатів місцевих рад можуть відігравати вагомий роль у житті громади, бо відбивають позицію не одного депутата, а всієї ради. Місцева рада виконує низку установчих та господарських функцій у межах певної території. Тому керівники підприємств і посадові особи органів влади просто змушені детально розглядати депутатські запити.

Завдяки публічності процедури депутат, який подає запит, може успішно вирішувати питання, що їх висувають перед ним виборці. Для прикладу наведемо запит групи депутатів міської ради до мера про будівництво нового водогону; запит депутата обласної ради щодо введення в експлуатацію переробного заводу тощо.

Депутатський запит

Начальнику Дежавної фінансової
інспекції в Чернівецькій області

Керуючись статтями 21-22 Закону України «Про статус депутатів місцевих рад», прошу здійснити перевірку правильності використання КП «Містобуд» бюджетних коштів, виділених Чернівецькою міською радою на реконструкцію ЗОШ №32 під ДНЗ №31 «Веселка» - центр розвитку дитини по вул. Ковельській, 182 у м. Чернівці та у встановлений законом термін поінформувати мене про результати перевірки.

(Петренко О.В.)

(підпис)

У К Р А Ї Н А
Чернівецька міська рада
8 сесія VII скликання
РІШЕННЯ

28.04.2016 р. № _____

м. Чернівці

**Про депутатський запит депутата Чернівецької міської ради
Петренка О.В. до начальника Дежавної фінансової інспекції
в Чернівецькій області (П.І.Б.)**

Заслухавши депутатський запит депутата Чернівецької міської ради Петренка О.В. до начальника Дежавної фінансової інспекції в Чернівецькій області щодо здійснення перевірки правильності використання КП «Містобуд» бюджетних коштів, виділених Чернівецькою міською радою на реконструкцію ЗОШ №32 під ДНЗ №31 «Веселка» - центр розвитку дитини по вул. Ковельській, 182 у м. Чернівці, керуючись статтею 26 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні», статтями 21, 22 Закону України «Про статус депутатів місцевих рад», Чернівецька міська рада

ВИРІШИЛА:

1. Направити для розгляду начальнику Дежавної фінансової інспекції в Чернівецькій області депутатський запит депутата Чернівецької міської ради VI скликання Петренка О.В. щодо здійснення перевірки правильності використання КП «Містобуд» бюджетних коштів, виділених Чернівецькою міською радою на реконструкцію ЗОШ №32 під ДНЗ №31 «Веселка» - центр розвитку дитини по вул. Ковельській, 182 у м. Чернівці (додається).

2. Запропонувати Дежавній фінансовій інспекції в Чернівецькій області за результатами проведеної перевірки про виявлені недоліки чи порушення у використанні бюджетних коштів надати інформацію Чернівецькій міській раді та автору депутатського запиту, а також вжити передбачених чинним законодавством України заходів.

3. Контроль за виконанням цього рішення покласти на секретаря міської ради.

Чернівецький міський голова

(прізвище, ініціали)

➤ У законі визначено, що **депутатське звернення – це викладена в письмовій формі вимога депутата вирішити те чи те питання, що пов'язане з його депутатською діяльністю**. У такому листі депутат має право наполягати, щоб та чи та відповідальна особа вчинила певні дії, вжила заходів чи дала офіційне пояснення. Адресатами звернення можуть виступати місцеві органи виконавчої влади, органи місцевого самоврядування та їхні посадові особи, а також керівники правоохоронних і контрольних органів, підприємств, установ та організацій, розміщених на території відповідної ради, незалежно від форми власності.

Вказані органи та посадові особи мають розглянути звернення протягом 10 днів і дати відповідь – або негайно, або протягом місяця (якщо справа потребує вивчення чи перевірки). У тому разі, якщо звернення неможливо розглянути протягом визначеного часу з об'єктивних причин, адресат повідомляє про це депутатові в письмовій формі. Досить часто таке зволікання є нічим іншим як ігноруванням вимоги депутата (чи депутатів). Тоді депутат має право ті питання, які він порушив у зверненні, викласти у вигляді запиту.

За формою депутатське звернення відрізняється від депутатського запиту тільки процедурою його прийняття. Зазвичай депутатські звернення свідчать про діяльність місцевих депутатів як представників певного округу. Проте, після виборів на пропорційній основі статус депутатського звернення для відповідної категорії депутатів місцевих рад зазнає суттєвих змін. Депутатське звернення - лише звичайна форма реагування на звернення громадян, а не є елементом лобістських заходів стосовно інтересів певного округу.

Як вже було зазначено, до повноважень депутата місцевої ради належить також право оголошувати на засіданнях ради та її органів тексти звернень, заяв, резолюцій, петицій громадян чи їхніх об'єднань, якщо такі звернення мають суспільне значення. Вказана норма закону дає можливість виборцям бути почутими, якщо йдеться про якісь суспільні ініціативи, акції протесту тощо. Процедуру, за якою виборці реалізують це право через депутата, кожна рада визначає самостійно у своїх внутрішніх документах (Регла-

менті, положеннях тощо). Припустимо, в Регламенті цього органу не вказано, що пікетники, які зібралися біля міськради, можуть передати свої вимоги депутатові для їх оголошення на засіданні ради. У такому разі виборцям варто попрацювати з депутатами, щоб ті затвердили відповідну норму регламенту.

➤ **Депутатське запитання – це засіб, за допомогою якого депутат одержує певну інформацію або пояснення щодо тієї чи іншої проблеми.** Відповідь на запитання можуть оголосити на сесії ради або дати депутатові індивідуально. Запитання не вносять до порядку денного сесії і не обговорюють. Відповідно, з цього приводу не ухвалюють ніяких рішень. Крім запитів і запитань, депутат місцевої ради може виступати зі зверненням, якого не потрібно обговорювати на засіданні ради: звернення подають індивідуально.

➤ Депутат місцевої ради виконує й **контрольні функції**. Така особа має право порушувати в раді, її органах, зокрема в її виконавчих органах, питання про потребу провести перевірку (звісно, у межах компетенції відповідної ради) на місцевому підприємстві, в установі, організації, незалежно від форми власності (цією можливістю депутати нерідко користувалися в період приватизації: висловлюючи вимоги виробничих колективів, вони домогалися рішення ради щодо створення відповідних комісій для перевірки фактів порушень).

➤ Крім того, депутати обласних і районних рад *можуть порушувати в раді питання про перевірку місцевих державних адміністрацій*, якщо йдеться про здійснення в цих органах повноважень, делегованих їм від відповідних рад.

За законом, депутат має право подавати пропозиції щодо усунення недоліків та порушень і повідомляти про це керівникам (власникам) тих підприємств, установ, організацій і органів, де відбулася перевірка, а також органам, яким підпорядковуються об'єкти перевірки. Крім того, депутат може порушувати питання про притягнення до відповідальності осіб, з вини яких сталося порушення.

Пропозиції та зауваження, висловлені на пленарному засіданні ради й передані в письмовій формі особі, що головує на засіданні,

розглядає рада (чи комісії ради за її дорученням) або відповідний орган та посадова особа. Процес розгляду має тривати не довше ніж місяць, якщо рада не встановила іншого терміну для вирішення цього питання. Про наслідки розгляду потрібно повідомити безпосередньо тим депутатам, котрі подали пропозиції та зауваження, а також голові місцевої ради. Проте відповідальності за ігнорування таких пропозицій і зауважень ніхто не несе.

➤ Виборці можуть домагатися захисту своїх інтересів ще й завдяки такій перевазі статусу депутата місцевої ради. У статті 14 Закону України «Про статус депутатів місцевих рад» визначено, що на території своєї ради депутат має *право на невідкладний прийом* у посадових осіб місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, у керівників підприємств, установ та організацій усіх форм власності, що знаходяться на території цієї ради. Звісно, цією прерогативою можна скористатися в тому разі, якщо йдеться про питання, що входять до сфери депутатської діяльності. Кожна з перелічених посадових осіб мусить подавати депутатові відповідні матеріали, довідки та іншу інформацію з питання, порушеного у зверненні. За відмову виконувати цю норму закону не встановлено ніякої відповідальності. Незважаючи на це, дотепер на практиці дуже рідко траплялися такого роду порушення. Отже, довідавшись, що місцева влада чи керівник місцевого підприємства чинить якісь дії, які ущемляють інтереси виборці (наприклад, розпродує майно заводу, укладає не вигідну угоду), можуть звернутися за допомогою до депутата для того, щоб чітко з'ясувати щодо цього питання.

➤ Зазвичай свої функції представника громади депутат виконує через участь у діяльності відповідної ради. Депутат має *право ухвального голосу* з усіх питань, що їх розглядає на своїх засіданнях рада та її орган, до складу якого входить цей депутат. Не можна сказати, що ради наділено дуже великими повноваженнями, однак ці представницькі органи все ж відіграють вагомий роль у житті громади. Йдеться не лише про міста, де ради розпоряджаються значними фінансовими і матеріальними ресурсами, а й про села та селища, де ради залучено до процесу реформування земель-

них відносин. Як ми вже зазначили, міські, сільські та селищні ради мають право вирішувати цілу низку організаційних, кадрових та господарських питань, наприклад, про недовіру міському, сільському чи селищному голові; про скасування тих рішень виконавчих органів влади, котрі суперечать чинному законодавству; про проведення місцевого референдуму; про затвердження місцевого бюджету; про встановлення місцевих податків та зборів тощо.

➤ Депутат місцевої ради, крім секретаря ради, голови районної у місті, районної, обласної ради та їх заступників, *повинен входити до складу однієї з постійних комісій*, що утворюються радою. За дорученням відповідної ради або постійної комісії, до складу якої його обрано, депутат бере безпосередню участь у підготовці питань для розгляду на сесіях ради та засіданнях постійної комісії.

Депутат місцевої ради зобов'язаний бути присутнім на пленарних засіданнях ради, засіданнях постійної комісії та інших органів ради, до складу яких він входить. У разі неможливості бути присутнім на засіданні депутат місцевої ради повідомляє про це особу, яка очолює відповідний орган.

➤ Рада, до якої обрано депутата, має право заслуховувати його звіти про виконання рішень ради, на пленарних засіданнях періодично інформує депутатів місцевої ради про хід виконання рішень, прийнятих радою, реалізацію пропозицій і зауважень, внесених ними, а також з інших важливих питань діяльності ради та її органів.

➤ Найбільш виписаними у чинному законодавстві України є питання взаємовідносин депутата місцевої ради і виборця. У статті 11 Закону «Про статус депутатів місцевих рад» вказано, що «депутат є відповідальним перед виборцями свого виборчого округу і їм підзвітним». Згаданий законодавчий акт визначає, що депутат місцевої ради має підтримувати зв'язки з виборцями, відповідною територіальною громадою, з органами місцевого самоврядування, місцевими органами виконавчої влади.

Зв'язок депутата з виборцями забезпечують кілька механізмів:

1) розгляд звернень виборців;

- 2) виконання доручень виборців;
- 3) особистий прийом виборців;
- 4) періодичне інформуванні виборців про свою діяльність;
- 5) звітування перед виборцями.

Депутату місцевої ради, так само як народному депутатові України кожний виборець може подати особисту **пропозицію, заяву чи скаргу**. Цей документ складають у довільній формі.

Іншою важливою формою зв'язку депутата з виборцями є **виконання доручень виборців**. У статті 17 Закону України «Про статус депутатів місцевих рад» визначено, що в країні діє інститут доручень виборців. Йдеться про те, що на зустрічах з депутатом виборці можуть покладати на нього вирішення питань, важливих для їхнього виборчого округу та громади загалом. Таке доручення, для виконання якого має вистачати повноважень місцевої ради, набуває сили, коли його підтримають більшість осіб, присутніх на зустрічі з депутатом. Якщо ж справа потребує фінансових витрат чи інших матеріальних ресурсів, то доручення депутат доводить до відома ради або її органів (закон не визначає форми такого «доведення», але, очевидно, це робиться у формі депутатського звернення). Обговоривши це питання, рада або відповідний орган ради приймає відповідне рішення і повідомляє про нього депутатові та громаді.

Інститут доручень — це форма зв'язку депутата з виборцями, яку запроваджено Законом України «Про статус депутатів місцевих рад» у липні 2002 року на зміну наказам виборців. Раніше виборці могли давати доручення (накази) лише майбутнім депутатам і тільки під час виборчої кампанії. Тепер вирішення певних питань виборці можуть покладати на свого депутата протягом усього терміну дії його повноважень.

Як відомо, кожний депутат мусить **особисто приймати виборців** з тих питань, які належать до його компетенції. Таку особу закон зобов'язує визначити й оприлюднити дні, години та місце прийому громадян (не тільки своїх виборців). Така приймальня має працю-

вати не рідше ніж раз на місяць. А не рідше ніж раз на півроку кожний депутат мусить інформувати виборців про роботу місцевої ради та її органів, про виконання місцевого бюджету, рішень ради і доручень виборців, планів і програм розвитку економічної, соціальної та інших сфер життя територіальної громади. Інститут інформування в Україні не формалізований, але, як правило, депутати роблять це через засоби масової інформації.

Кожний депутат місцевої ради має також **періодично** (щонайменше – раз на рік) **звітувати** перед виборцями округу й об'єднаннями громадян про свою роботу та роботу ради загалом. Орієнтовні дати оприлюднення періодичного звіту визначає місцева рада. Втім, закон передбачає й неперіодичні звіти, якщо цього вимагають виборці (за місцем проживання, праці чи навчання) або органи самоорганізації населення (будинкові, вуличні комітети, рада мікрорайону тощо). На жаль, механізму реалізації цього права виборців у чинному законодавстві не передбачено. Зокрема, не вказано, хто саме може виступити з такою ініціативою, скільки осіб потрібно для того, щоб збори були правоможними, які документи належить оформити.

Натомість у законі чітко визначено норми щодо самого процесу звітування:

1) про час і місце виступу зі звітом повідомляє сам депутат заздалегідь - не пізніше ніж за 7 днів;

2) цю інформацію можна оприлюднити через ЗМІ або в інший спосіб («інший спосіб» може бути формалізований на рівні локальних нормативних актів);

3) звіт має складатися з таких матеріалів:

- дані про діяльність депутата й ради та її органів, до яких його обрано;
- інформація про роботу депутата у виборчому окрузі;
- повідомлення про ухвали ради та її органів, про перебіг їх виконання, про особисту участь депутата в обговоренні, прийнятті таких ухвал та організації їх виконання;

- інформація про те, як депутат виконує доручення виборців свого округу;

4) кошти, потрібні для проведення звітів, виділяються з місцевого бюджету;

5) про підсумки зустрічі, на якій депутат звітував перед виборцями, цей депутат повідомляє своїй раді та її виконавчим органам.

Може трапитися й таке, що депутат не звітує перед виборцями, не відповідає на їхні звернення, не зустрічається з громадянами в дні прийому, не відвідує сесій ради, тобто не виконує своїх депутатських обов'язків. У такому разі законодавство передбачає відповідальність депутата місцевої ради перед виборцями, зокрема визначає конкретний механізм — **процедуру відкликання**, яка описана у главі 12.

Депутатські групи та депутатські фракції

➤ Для спільної роботи по здійсненню депутатських повноважень у виборчих округах депутати місцевих рад можуть на основі їх взаємної згоди об'єднуватися в депутатські групи або депутатські фракції.

Депутати місцевої ради об'єднуються в **депутатські групи** за єдністю території їх виборчих округів, спільністю проблем, які вони вирішують, або іншими ознаками.

Депутатська група може бути утворена в будь-який час протягом строку повноважень ради даного скликання за рішенням зборів депутатів місцевої ради, які виявили бажання увійти до її складу. До складу депутатської групи має входити не менш як з три депутата місцевої ради, а в районній, міській, районній у місті, обласній, Київській міській раді складається не менш як п'ять депутатів.

Депутати місцевої ради, які входять до складу депутатської групи, обирають особу, яка очолює депутатську групу і забезпечує її реєстрацію відповідною місцевою радою у встановленому порядку. Організація діяльності депутатських груп визначається відповідною місцевою радою. Рада сприяє діяльності зареєстрованих нею депутатських груп, координує їх роботу і може заслуховувати

повідомлення про їх діяльність. Законом визначено підстави припинення діяльності депутатської групи.

Статтею 27 Закону України «Про статус депутатів місцевих рад» визначено порядок формування депутатських фракцій. Звертаємо увагу, що частина 1 цієї статті містить імперативну норму щодо формування депутатських фракцій на партійній основі депутатами місцевих рад (крім депутатів сільських, селищних рад). А частина 2 цієї статті містить диспозитивну норму щодо можливості депутатів сільських та селищних рад на основі єдності поглядів або партійного членства об'єднуватися у депутатські фракції місцевих рад. Іншими словами, утворення депутатських фракцій у міських, районних у містах, районних та обласних радах, вибори яких відбулися за пропорційною системою, є обов'язковим. У той же час у сільських та селищних радах утворення депутатських фракцій є можливим, але не обов'язковим. Якщо депутати мають бажання і потребу об'єднатися у депутатські фракції, закон їм надає таке право. Більше того, закон дає право до складу депутатських фракцій входити також позапартійним депутатам сільської та селищної ради, які підтримують політичну спрямованість фракцій, чого не передбачено для решти місцевих рад. Це на практиці призводить до непорозумінь, адже усі депутати міських, районних і обласних рад висувалися місцевими осередками політичних партій і мали би право входити до відповідних депутатських фракцій у своїй раді. Проте у законі такої норми немає. Очевидно, право входження до відповідних депутатських фракцій для депутатів-мажоритарників, які є позапартійними, слід прописати у регламентах місцевих рад. Хоча і це твердження є дискусійним.

Частина 4 цієї ж статті Закону містить таке обмеження: «Депутат місцевої ради може входити до складу лише однієї депутатської фракції». Порядок вступу до фракції та виходу з неї визначається самою фракцією.

Депутатські групи, фракції мають право:

- на пропорційне представництво в постійних та тимчасових комісіях ради;

- попередньо обговорювати кандидатури посадових осіб, яких обирає, призначає чи затверджує рада;
- на гарантований виступ свого представника на пленарному засіданні ради з кожного питання порядку денного сесії ради;
- об'єднувати зусилля з іншими групами, фракціями для створення більшості в раді чи опозиції;
- здійснювати інші права, передбачені законами України.

➤ Статтею 29-1 Закону про статус депутатів місцевих рад передбачено право депутата місцевої ради мати до п'яти помічників-консультантів, які працюють на громадських засадах. Умови діяльності та кількість помічників-консультантів депутата місцевої ради визначаються Положенням про помічника-консультанта депутата місцевої ради, яке затверджується відповідною радою. Законом визначено статус, права та обов'язки помічника-консультанта. Йому видається посвідчення, в якому має бути зазначено номер посвідчення, назву місцевої ради, прізвище депутата місцевої ради, номер його виборчого округу, а також те, що помічник-консультант депутата місцевої ради працює на громадських засадах у відповідній раді. Це посвідчення вважається недійсним і підлягає поверненню до відповідної ради по закінченню повноважень депутата місцевої ради або за його письмовим поданням.

Гарантії депутатської діяльності

➤ Чинним законодавством передбачено також **гарантії депутатської діяльності**, які можна поділити на такі групи:

1. **Організаційні гарантії** пов'язані з тим, що ніхто не має права обмежувати повноваження депутата місцевої ради, інакше як у випадках, передбачених Конституцією та чинним законодавством України.

Відповідні ради та їх органи забезпечують необхідні умови для ефективного здійснення депутатами їх повноважень. Державні органи, органи місцевого самоврядування та об'єднань громадян, підприємства, установи, організації, їх посадові особи зобов'язані сприяти депутатам у здійсненні їх повноважень.

Рада забезпечує депутатів офіційними виданнями та інформаційними матеріалами, організує допомогу їм з правових питань, надає можливість депутатам ознайомитись з рішеннями виконавчого комітету, розпорядженнями відповідної місцевої державної адміністрації

2. **Матеріальні гарантії** спрямовані на захист прав та інтересів депутата, пов'язаних з можливими матеріальними втратами при здійсненні ним депутатських повноважень. На час сесії чи засідання постійної комісії місцевої ради, а також для здійснення депутатських повноважень в інших передбачених законом випадках депутат місцевої ради звільняється від виконання виробничих або службових обов'язків. У разі здійснення депутатських повноважень у робочий час депутату місцевої ради за основним місцем роботи відшкодовуються середній заробіток та інші витрати, пов'язані з депутатською діяльністю, за рахунок коштів відповідного місцевого бюджету.

3. **Гарантії трудових прав** депутата спрямовані на захист їх інтересів як суб'єктів трудових відносин. У разі обрання депутата місцевої ради на виборну посаду у раді, на якій він працює на постійній основі, трудовий договір з ним за попереднім місцем роботи припиняється відповідно до законодавства. Обраний на виборну посаду у відповідній раді, на якій він працює на постійній основі, депутат місцевої ради, який перебуває на службі у військових формуваннях чи правоохоронних органах держави, прикомандировується до місцевої ради із залишенням на цій службі.

З працівником, якого прийнято на роботу (посаду), що її виконував (займав) депутат місцевої ради, укладається строковий трудовий договір; цей договір розривається у разі повернення депутата місцевої ради на роботу, але не пізніше як через три місяці після припинення повноважень депутата місцевої ради.

Депутату місцевої ради, який працював у раді на постійній основі, після закінчення таких повноважень надається попередня робота (посада), а за її відсутності - інша рівноцінна робота (посада) на тому самому або, за згодою депутата, на іншому підприємстві, в установі, організації. У разі неможливості надання відповідної роботи (посади)

на період працевлаштування за колишнім депутатом місцевої ради зберігається, але не більше шести місяців, середня заробітна плата, яку він одержував на виборній посаді у раді, що виплачується з відповідного місцевого бюджету. У разі, якщо колишній депутат місцевої ради має право на пенсійне забезпечення або йому призначена пенсія за віком, по інвалідності, у зв'язку із втратою годувальника, за вислугу років відповідно до закону, за ни не зберігається середня заробітна плата, яку він одержував на виборній посаді в раді.

Час, коли колишній депутат тимчасово не працював у зв'язку з неможливістю надання йому попередньої або рівноцінної роботи (посади) безпосередньо після закінчення строку його повноважень, зараховується, але не більше шести місяців, до страхового стажу і стажу роботи (служби) за спеціальністю, за якою депутат працював до обрання у місцеву раду, де він виконував свої обов'язки на постійній основі.

Депутат місцевої ради може бути звільнений з роботи з ініціативи власника або уповноваженого ним органу від займаної посади, виключений з навчального закладу за умови його попередження в порядку, встановленому законом. Про таке попередження відповідний власник або уповноважений ним орган письмово повідомляє не менш ніж за 15 днів відповідну місцеву раду.

Час роботи депутата у місцевій раді на постійній основі зараховується до загального і безперервного стажу роботи (служби) депутата, а також стажу роботи (служби) за тією спеціальністю, за якою він працював до обрання на виборну посаду в раді.

Глава 12.

ВІДКЛИКАННЯ ДЕПУТАТА МІСЦЕВОЇ РАДИ ЗА НАРОДНОЮ ІНІЦІАТИВОЮ

Підстави та процедура відкликання депутата місцевої ради за народною ініціативою врегульовані статтями 37 – 48 Закону України «Про статус депутатів місцевих рад».

**Підстави для відкликання депутата місцевої ради
за народною ініціативою (ст. 37)**

➡ Підставами для відкликання виборцями обраного ними депутата місцевої ради можуть бути:

1) порушення депутатом місцевої ради положень Конституції і законів України, що встановлено судом;

2) пропуск депутатом місцевої ради протягом року більше половини пленарних засідань ради або засідань постійної комісії, невиконання ним без поважних причин, передбачених статтею 10 цього Закону, обов'язків депутата місцевої ради у виборчому окрузі;

3) невідповідність практичної діяльності депутата місцевої ради основним принципам і положенням його передвиборної програми, невиконання депутатом місцевої ради передбачених статтею 16 цього Закону зобов'язань звітувати перед виборцями та проводити зустрічі з ними.

Право вносити пропозицію про відкликання депутата місцевої ради за народною ініціативою (не раніше ніж через рік з моменту набуття таких повноважень) мають громадяни України, які відповідно до закону про місцеві вибори є виборцями відповідного виборчого округу.

➡ Рішення про внесення пропозиції щодо відкликання депутата місцевої ради за народною ініціативою приймається на зборах виборців у кількості не менше:

1) 30 осіб для відкликання депутата сільської, селищної ради;

2) 100 осіб для відкликання депутата міської ради міста районного значення;

3) 300 осіб для відкликання депутата міської ради міста обласного значення та районної у місті ради;

4) 150 осіб для відкликання депутата районної ради;

5) 400 осіб для відкликання депутата обласної, Київської міської ради.

У разі прийняття на зборах виборців рішення щодо внесення пропозиції про відкликання депутата місцевої ради за народною ініціативою на цих зборах утворюється ініціативна група для збирання підписів виборців відповідного виборчого округу на підтримку пропозиції про відкликання депутата місцевої ради за народною ініціативою (далі - ініціативна група), до складу якої можуть бути включені виборці відповідного округу, та затверджується її персональний склад.

➔ Кількість членів ініціативної групи у разі відкликання депутата має становити:

- 1) сільської, селищної, міської (міста районного значення) ради - не менше 10 осіб;
- 2) районної, міської (міста обласного значення), районної в місті ради - не менше 50 осіб;
- 3) обласної, Київської міської ради - не менше 100 осіб.

У триденний строк після дня проведення зборів виборців, на яких було прийняте рішення про внесення пропозиції щодо відкликання депутата місцевої ради за народною ініціативою, особа, визначена офіційним представником ініціативної групи, повідомляє відповідну територіальну виборчу комісію про факт проведення зборів. Комісія на наступний день з дня одержання повідомлення щодо проведення зборів виборців, на яких було прийняте рішення про внесення пропозиції щодо відкликання депутата місцевої ради за народною ініціативою, інформує депутата, відповідні місцеву організацію партії, партію (у разі якщо депутат був обраний шляхом висування його місцевою організацією партії) та місцеву раду.

На підтримку пропозиції про відкликання депутата місцевої ради, обраного в одномандатному виборчому окрузі, має бути зібрано підписи у кількості, що є більшою половини кількості виборців, які взяли участь у голосуванні на відповідних місцевих виборах в одномандатному виборчому окрузі, у якому був обраний депутат.

На підтримку пропозиції про відкликання депутата місцевої ради, обраного у багатомандатному виборчому окрузі, має бути зібрана така кількість підписів у відповідному багатомандатному виборчому окрузі, що є більшою виборчої квоти, яка була визначена у відповідному багатомандатному виборчому окрузі під час проведення виборів депутатів місцевої ради згідно із законом про місцеві вибори, але не меншою ніж кількість голосів, поданих за відповідну місцеву організацію партії у відповідному територіальному виборчому окрузі на місцевих виборах, за результатами яких він був обраний депутатом.

☛ З дня, наступного за днем повідомлення територіальної виборчої комісії про створення ініціативної групи, починається збір підписів на підтримку пропозиції про відкликання депутата місцевої ради за народною ініціативою, який проводиться у строки:

1) у разі відкликання депутата сільської, селищної, міської (міста районного значення) ради - десять днів;

2) у разі відкликання депутата районної, міської (міста обласного значення), районної в місті ради - двадцять днів;

3) у разі відкликання депутата обласної, Київської міської ради - тридцять днів.

Прийняття рішення про відкликання депутата місцевої ради за народною ініціативою (ст. 41)

Після завершення збирання підписів у встановлений термін заповнені підписні листи передаються до відповідної територіальної виборчої комісії. Не пізніше наступного дня з дня отримання підписних листів та протоколу зборів виборців, скликається засідання комісії для організації перевірки отриманих матеріалів. За результатами перевірки територіальна виборча комісія узагальнює підсумки збору підписів на підтримку пропозиції про відкликання депутата місцевої ради, про що складається відповідний протокол.

Якщо при ініціюванні відкликання депутата місцевої ради за народною ініціативою дотримано вимоги статей 38-40 цього

Закону, оформлення підписних листів та кількість підписів виборців, які підтримують пропозицію про відкликання депутата місцевої ради, відповідає вимогам цього Закону, територіальна виборча комісія приймає рішення про відкликання депутата за народною ініціативою (у разі якщо депутат був обраний шляхом самовисування) або про звернення до вищого керівного органу партії, місцева організація якої висувала відповідного депутата, щодо відкликання депутата місцевої ради за народною ініціативою.

Вищий керівний орган партії відповідно до статуту партії розглядає звернення територіальної виборчої комісії щодо відкликання депутата місцевої ради за народною ініціативою та приймає рішення про відкликання такого депутата за народною ініціативою або про відмову в задоволенні цієї ініціативи. Рішення вищого керівного органу партії, прийняте відповідно до її статуту, передається до відповідної територіальної виборчої комісії, яка інформує про зміст рішення ініціативну групу.

На підставі рішення вищого керівного органу партії про відкликання депутата, обраного шляхом висування місцевою організацією партії, за народною ініціативою, а у випадку якщо депутат був обраний шляхом самовисування, - на підставі свого рішення, передбаченого частиною шостою цієї статті, відповідна територіальна виборча комісія не пізніш як на п'ятий день з дня отримання/прийняття відповідного рішення зобов'язана у порядку, передбаченому законом про місцеві вибори, визнати обраним депутатом наступного за черговістю кандидата у депутати від місцевої організації партії або призначити проміжні вибори депутата у відповідному одномандатному виборчому окрузі.

Депутат місцевої ради має право бути присутнім під час розгляду вищим керівним органом партії звернення територіальної виборчої комісії щодо його відкликання за народною ініціативою та при прийнятті відповідного рішення, а також на засіданнях територіальної виборчої комісії при розгляді нею питань, що стосуються його відкликання.

Глава 13.

ДОСТРОКОВЕ ПРИПИНЕННЯ ПОВНОВАЖЕНЬ СІЛЬСЬКОГО, СЕЛИЩНОГО, МІСЬКОГО ГОЛОВИ

Підстави та порядок дострокового припинення повноважень сільського, селищного, міського голови врегульовано статтею 79 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні».

➤ Повноваження сільського, селищного, міського голови вважаються достроково припиненими у разі:

- його звернення з особистою заявою до відповідної ради про складення ним повноважень голови;
- припинення його громадянства;
- визнання його судом недієздатним, безвісно відсутнім або оголошення таким, що помер;
- його смерті.

З цих підстав повноваження відповідного припиняються достроково, а відповідна особа звільняється з посади, - з дня прийняття відповідною радою рішення, яким береться до відома зазначений факт.

➤ Повноваження сільського, селищного, міського голови вважаються достроково припиненими також у разі:

- набрання законної сили обвинувальним вироком щодо нього;
- набрання законної сили рішенням суду про притягнення його до відповідальності за правопорушення, пов'язане з корупцією, яким накладено стягнення у виді позбавлення права займати посади або займатися діяльністю, що пов'язані з виконанням функцій держави або місцевого самоврядування.

З цих підстав, повноваження відповідного припиняються достроково, а відповідна особа звільняється з посади, - з дня, наступного за днем одержання радою або її виконавчим комітетом копії відповідного рішення суду без прийняття рішення відповідної ради.

➤ Повноваження сільського, селищного, міського голови можуть бути також достроково припинені, якщо він порушує Конституцію або закони України, права і свободи громадян, не забезпечує здійснення наданих йому повноважень.

За наявності цих підстав повноваження сільського, селищного, міського голови можуть бути припинені достроково за рішенням місцевого референдуму або за рішенням відповідної ради, прийнятим шляхом таємного голосування не менш як двома третинами голосів депутатів від загального складу ради.

У цьому випадку повноваження сільського, селищного, міського голови припиняються достроково, а відповідна особа звільняється з посади з дня прийняття місцевим референдумом або відповідною радою рішення про дострокове припинення повноважень.

При цьому порядок проведення місцевого референдуму щодо дострокового припинення повноважень сільського, селищного, міського голови визначається законом про місцеві референдуми, якого на даний час немає.

Рішення про проведення місцевого референдуму щодо дострокового припинення повноважень сільського, селищного, міського голови приймається сільською, селищною, міською радою як за власною ініціативою, так і на вимогу не менш як однієї десятої частини громадян, що проживають на відповідній території і мають право голосу.

➤ Повноваження сільського, селищного, міського голови можуть бути достроково припинені також у випадку, передбаченому Законом України "Про військово-цивільні адміністрації". Повноваження сільського, селищного, міського голови припиняються достроково, а відповідна особа звільняється з посади з дня набрання чинності актом Президента України про утворення відповідної військово-цивільної адміністрації населеного пункту (населених пунктів).

➤ Сільський, селищний, міський голова може бути відкликаний з посади за народною ініціативою в порядку, визначеному Законом України "Про статус депутатів місцевих рад" з особливостями, пе-

КОМПЕТЕНЦІЯ, ПОВНОВАЖЕННЯ
ТА ОРГАНІЗАЦІЯ РОБОТИ МІСЦЕВИХ РАД

редбаченими частинами шостою - десятою статті 79 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні», не раніше як через рік з моменту набуття ним повноважень.

Рішення про внесення пропозицій щодо відкликання сільського, селищного, міського голови за народною ініціативою приймається на зборах виборців у кількості не менше:

- 1) 20 осіб для відкликання сільського голови;
- 2) 30 осіб для відкликання селищного голови;
- 3) 50 осіб для відкликання міського голови міст районного значення;
- 4) 200 осіб для відкликання міського голови міст обласного значення;
- 5) 400 осіб для відкликання міського голови міст Києва та Севастополя.

Кількість членів ініціативної групи становить у разі відкликання:

- 1) сільського, селищного голови - не менше 10 осіб;
- 2) міського голови міста районного значення - не менше 20 осіб;
- 3) міського голови міста обласного значення - не менше 50 осіб;
- 4) міського голови міст Києва та Севастополя - не менше 75 осіб.

На підтримку пропозиції про відкликання сільського, селищного, міського голови має бути зібрано кількість підписів, що перевищує кількість голосів, поданих за нього на місцевих виборах, за результатами яких він був обраний сільським, селищним, міським головою.

Збір підписів проводиться у разі відкликання:

- 1) сільського, селищного голови - протягом десяти днів;
- 2) міського голови міста районного значення - протягом двадцяти днів;
- 3) міського голови міста обласного значення, міст Києва та Севастополя – протягом тридцяти днів.

Територіальна виборча комісія перевіряє правильність оформлення підписних листів, кількість зібраних підписів у разі відкликання:

- 1) сільського, селищного голови - протягом десяти днів з дня їх отримання;
- 2) міського голови міст районного значення - протягом двадцяти днів з дня їх отримання;
- 3) міського голови міст обласного значення - протягом тридцяти днів з дня їх отримання;
- 4) міського голови міста Києва - протягом тридцяти п'яти днів з дня їх отримання.

Рішення про дострокове припинення повноважень за народною ініціативою сільського, селищного, міського голови, який був обраний шляхом самовисування, приймається за поданням територіальної виборчої комісії відповідною сільською, селищною, міською радою більшістю голосів від її складу.

У разі прийняття місцевою радою рішення про відкликання сільського, селищного, міського голови за народною ініціативою або у разі подання до місцевої ради рішення вищого керівного органу партії, місцева організація якої висувала відповідного кандидата на посаду сільського, селищного, міського голови, про відкликання сільського, селищного, міського голови за народною ініціативою, особа, яка на цей час відповідно до закону здійснює повноваження сільського, селищного, міського голови, не пізніш як на п'ятнадцятий день з дня прийняття відповідного рішення звертається до Верховної Ради України з клопотанням щодо призначення позачергових виборів сільського, селищного, міського голови.

Повноваження сільського, селищного, міського голови у цьому випадку припиняються достроково, а відповідна особа звільняється з посади з дня прийняття відповідною радою або вищим керівним органом відповідної політичної партії рішення про дострокове припинення повноважень сільського, селищного, міського голови.

➤ За наявності рішень суду про визнання розпоряджень чи дій сільського, селищного, міського голови незаконними, виснов-

ків відповідного комітету Верховної Ради Верховна Рада України може призначити позачергові вибори сільського, селищного, міського голови. Питання про призначення Верховною Радою України позачергових виборів сільського, селищного, міського голови може порушуватись перед Верховною Радою України відповідною сільською, селищною, міською радою, головою обласної, Київської міської державної адміністрації.

У разі дострокового припинення повноважень сільського, селищного, міського голови відповідні позачергові місцеві вибори призначаються Верховною Радою України не пізніше ніж у дев'яностоденний строк з дня дострокового припинення повноважень сільського, селищного, міського голови. Порядок проведення позачергових виборів сільського, селищного, міського голови визначається законом про вибори.

Повноваження сільського, селищного, міського голови у цьому випадку припиняються достроково, а відповідна особа звільняється з посади з моменту вступу на цю посаду іншої особи, обраної на наступних виборах.

Глава 14.

ОРГАНІЗАЦІЙНО-РОЗПОРЯДЧІ ДОКУМЕНТИ МІСЦЕВОЇ РАДИ

Організаційно-розпорядча діяльність місцевої ради та її виконавчих органів оформляється значною кількістю документів.

➤ Відповідно до ст. 19 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» вперше в сучасній історії місцевого самоврядування країни з метою врахування історичних, національно-культурних, соціально-економічних та інших регіональних і місцевих особливостей здійснення функцій місцевої влади представницьким органам місцевого самоврядування надано право розробляти і приймати **статuti** територіальних громад.

Статут територіальної громади – це документ нормативно-процедурного характеру, який відображає характерні риси взаємовідносин всередині даної територіальної спільноти жителів, включаючи і представницький орган місцевого самоврядування³².

Функціонально роль статуту територіальної громади полягає у врегулюванні особливостей здійснення місцевого самоврядування на території громади в межах, визначених чинним законодавством України. Статут територіальної громади в певному сенсі є конституцією цієї громади, несхожою на аналогічні документи для інших громад. Тому вимога «в межах, визначених чинним законодавством України» не означає, що в статуті не можуть бути відображені ті специфічні і характерні взаємовідносини у даній громаді та органах місцевого самоврядування, які притаманні лише їм і виражають волю цієї громади. В статуті, зокрема, може бути передбачений додатковий перелік питань місцевого життя, що повинні вирішуватися референдумом, порядок проведення загальних зборів громадян, громадських слухань, місцевих ініціатив, електронних петицій, можуть встановлюватись додаткові форми безпосереднього волевиявлення територіальної громади, порядок та періодичність їх проведення. Незважаючи на конституційно-законодавче закріплення форм народовладдя, законодавець не деталізував формат і процедури їх практичного здійснення, залишивши ці питання на розсуд місцевої ради.

Статут територіальної громади має відповідати наступним **критеріям**:

- реальність та відповідність чинному законодавству;
- політична нейтральність, що забезпечує умови для сталої і послідовної політики ради (зміна міської чи сільської владної команди і міського (селищного, сільського) голови не мала б впливати на статут);
- системний підхід як за структурою, так і за змістом розділів;
- креативність, що полягає у поєднанні ефективності, гнуч-

³² Місцеве самоврядування в Україні. Посібник-порадник для депутатів місцевих рад. Авторський колектив: Лукша О.В., Федів І. О. - Київ, 2010. – 116 с.

КОМПЕТЕНЦІЯ, ПОВНОВАЖЕННЯ ТА ОРГАНІЗАЦІЯ РОБОТИ МІСЦЕВИХ РАД

кості і демократичності управління для представницького органу місцевого самоврядування.

До розроблення або внесення змін до статуту доцільно залучати досвідчених юристів та створювати для цього рішенням ради дорадчі комітети або робочі групи з представництвом: депутати і секретар ради; керівники провідних підрозділів виконкому ради та комунальних підприємств; представники неурядових організацій (НУО) і керівники органів самоорганізації населення та ОСББ. Очолювати дорадчий комітет чи робочу групу доцільно голові або секретарю ради. Хід розроблення статуту слід проводити максимально прозоро для громади.

В структурі і тексті статуту треба уникати як дрібної декларативності так і надмірної деталізації та повторюваності чинних правових норм (особливо тих правових норм, які належить відобразити у регламенті роботи ради).

Відсутність статуту територіальної громади фактично робить її не ідентифікованою, невизначеною, офіційно та інформаційно-промоційно не закріпленою у правовому та інформаційному полі серед інших громад. Серед іншого, це, зокрема, створює проблеми з поданням заявок на міжнародні конкурси проектів різноманітних програм технічної допомоги, в яких рада могла б виступити аплікантом заявки чи партнером проекту.

Збалансований, політично нейтральний, реальний і відповідний системному підходу статут територіальної громади може стати тим наріжним каменем життєдіяльності і громади, і ради, об який розбіються немало конфліктів з політичним чи іншим підґрунтям, включаючи конфлікти і протистояння всередині депутатського корпусу або ж конфлікти по лінії «голова – виконком – депутати».

Звичайно ж, проект статуту територіальної громади варто винести на громадські слухання (обговорення). Він обговорюється і приймається на пленарному засіданні ради та реєструється в установленому законом порядку в органах юстиції.

Кожному з депутатів місцевої ради варто мати копію статуту територіальної громади. Ознайомившись з документом, слід визначити актуальність внесення змін чи доповнень до нього. Якщо статуту немає взагалі, то варто ініціювати його розроблення і прийняття з урахуванням вищенаведених зауважень до організації створення головного документа громади.

➤ Одним з основних документів, що визначає роботу ради, є її **регламент**, який затверджується рішенням новообраної ради відповідного скликання не пізніш як на другій сесії (ч. 13 ст. 46 Закону «Про місцеве самоврядування в Україні»). Регламент - це підзаконний нормативно-правовий акт, який встановлює порядок та процедури діяльності ради, формування та діяльності її внутрішніх органів та посадових осіб, депутатських фракцій і груп, депутатів ради, формування виконавчого комітету ради, порядок підготовки, розгляду та ухвалення радою рішень, порядок взаємодії ради та її виконавчих органів, а також визначає правила поведінки членів цього органу – депутатів місцевої ради, міського голови, інших осіб, що можуть бути запрошені для участі в роботі ради.

Наявність добре виписаних процедурних норм є застереженням як від маніпулювання думкою депутатів, так і хорошим елементом захисту від визнання актів ради незаконними. А баланс повноважень між радою, головою та виконкомом, закладений у процедурах, є доброю засторогою від несподіваного припинення повноважень самого голови та забезпечення дотримання повноважень депутатів.

Регламент має не суперечити Конституції та законам України і не може перерозподіляти повноваження між органами та посадовими особами, якщо в законі ці повноваження зафіксовані як виключні.

Перед розробкою проекту регламенту робочій групі слід уважно ознайомитися з відповідними нормами Конституції України, Законами України «Про місцеве самоврядування в Україні», «Про статус депутатів місцевих рад», «Про засади державної регулятор-

ної політики у сфері господарської діяльності», «Про запобігання корупції», Статутом територіальної громади.

Закони України «Про місцеве самоврядування в Україні», «Про статус депутатів місцевих рад», «Про органи самоорганізації населення», «Про закупівлю товарів, робіт, послуг за державні кошти», «Земельний кодекс України», «Бюджетний кодекс України», «Податковий кодекс» та ряд інших визначають базові повноваження ради чи її виконавчих органів у сфері свого регулювання, але як правило, не встановлюють **процедури реалізації цих повноважень**, саме тому в регламенті передбачаються передовсім не матеріальні норми (це норми закону) – а **процедурні норми**, дотримання яких свідчить про законність того чи іншого рішення ради чи її виконавчого органу.

Оскільки конфліктні ситуації виникають, зазвичай, навколо найбільш важливих питань, таких як призначення на посади, дострокове припинення повноважень, бюджетні та земельні питання, то процедурні норми щодо розгляду саме цих питань мають бути найбільш чітко та досконало виписані.

Регламент має містити норми щодо реалізації громадою права на місцеві ініціативи і норми, що забезпечують відкритість діяльності ради та її органів.

Текст регламенту має бути викладено достатньо простою мовою, без складних речень, що допускають двозначне тлумачення. Розділи, глави, статті, частини статей, пункти та підпункти мають бути пронумеровані.

Авторові посібника довелося аналізувати цей документ у багатьох радах, що дає підстави зазначити характерні недоліки, притаманні їм. Часто цей документ перевантажений номами матеріального права, які містять відповідні закони. Цей дубляж абсолютно непо-трібний. Призначення Регламенту місцевої ради – регулювати ті питання її діяльності, яких немає у законах. Йдеться перш за все про форми і методи реалізації органами місцевого самоврядування наданих законом повноважень.

Регламент відповідної ради складається з кількох розділів. У першому розділі розглядаються загальні питання, зокрема: права основа діяльності ради; використання державної і місцевої символіки в діяльності ради; робоча мова ради (там, де це необхідно).

Діяльності депутатів ради, як правило, присвячується другий розділ, у якому регламентуються процедури реалізації їх основних прав й обов'язків; порядок представлення і розгляду депутатських звернень, запитів і питань.

В окремому розділі регламенту визначається структурна побудова відповідної ради, зокрема встановлюється статус органів і посадових осіб ради: голови, секретаря ради, постійних комісій, тимчасових контрольних комісій ради, депутатських груп і фракцій (там, де вони створюються), засобів масової інформації ради (там, де це можливо), її інформаційно-аналітичного центру (якщо це можливо), виконавчого комітету ради, його апарату.

Основний розділ регламенту присвячується організації роботи ради. В ньому визначаються питання планування роботи ради, загальний порядок формування порядку денного ради; порядок проведення сесії; порядок проведення голосування; особливості підготовки і проведення першої сесії ради нового скликання; особливості підготовки і проведення позачергової сесії ради; підготовка і затвердження бюджету відповідної адміністративно-територіальної одиниці; особливості підготовки і розгляду питань, пов'язаних з проведенням місцевого референдуму; особливості підготовки і вирішення питання про дострокове припинення повноважень депутата ради; охорона трудових прав депутата.

У регламенті обов'язково мають бути виписані спеціальні процедури, а саме: формування виконавчого комітету, внесення змін до його складу та розпуск; утворення та формування інших виконавчих органів ради; обрання, затвердження та звільнення посадових осіб ради; висловлення сільському, селищному, міському голові недовіри та дострокове припинення його повноважень; заслуховування звітів голови, інших посадових осіб ради та її виконавчих органів тощо.

Окремий розділ регламенту присвячується актам, які приймає рада. У ньому визначаються види актів ради, основні принципи та етапи правотворчого процесу, порядок розгляду і обговорення проекту рішення; процедура прийняття рішень; порядок обнародування рішень ради і здійснення контролю за їх виконанням; дія рішень у часі та просторі.

Варто нагадати, що до статті 59 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні», яка регулює порядок прийняття актів органів та посадових осіб місцевого самоврядування, нещодавно внесено зміни.

Зокрема, частина третя цієї статті викладена в такій редакції: «Рішення ради приймаються **відкритим поіменним голосуванням**, окрім випадків, передбачених пунктами 4 і 16 статті 26, пунктами 1, 29 і 31 статті 43 та статтями 55, 56 цього Закону, в яких рішення приймаються таємним голосуванням. Результати поіменного голосування підлягають обов'язковому оприлюдненню та наданню за запитом відповідно до Закону України «Про доступ до публічної інформації». **На офіційному веб-сайті ради розміщуються в день голосування і зберігаються протягом необмеженого строку всі результати поіменних голосувань. Результати поіменного голосування є невід'ємною частиною протоколу сесії ради.**»

Отже ці зміни мають бути відображені у регламенті кожної місцевої ради.

У регламенті розглядаються також питання документального забезпечення діяльності ради та межі дії регламенту, зокрема розкривається зміст документального забезпечення роботи ради, а також порядок використання її документів.

Ухвалений регламент має бути розтиражовано у кількості, що не може бути меншою кількості депутатів та числа комісій ради, відділів апарату ради та виконавчих органів ради.

Контрольний примірник регламенту має бути доступний для будь-якого депутата та відкритий до копіювання. Регламент ради має бути доступним у мережі Інтернет.

Варто порадити депутатам місцевих рад уважно поставитись до цього нормативного акта, обов'язково мати його примірник у себе, постійно працювати над його вдосконаленням. Чітко і детально виписаний регламент рад дасть можливість депутатам у повній мірі використати свої можливості, правильно вибудувати стосунки з відповідним місцевим головою, виконавчими органами ради тощо.

З огляду на те, що регламент місцевої ради є важливим нормативним актом, який регулює важливі процедурні моменти діяльності ради, деякі громадські організації з метою надання методичної допомоги депутатам у розробці своїх регламентів розробляють окремі питання цього документу у частині, що стосується співпраці з громадськістю та виборцями.

Примірний регламент місцевої ради можна знайти на сайтах Асоціації міст України, Інституту політичної освіти та деяких інших громадських організацій.

Глава 15.

ПОРЯДОК ПІДГОТОВКИ ТА УХВАЛЕННЯ РАДОЮ РІШЕНЬ

Депутат ради є не тільки членом представницького органу місцевого самоврядування, яким є рада, а й одночасно представником виборців, які саме через нього можуть представляти свої інтереси й відстоювати свої позиції в раді. Депутат у раді виступає як політик, який повинен мати достатню ступінь довіри виборців та колег-депутатів, аби, впливаючи на процес ухвалення рішень в раді, забезпечувати здійснення у місті (селищі, районі, області) політики, яку підтримали виборці, голосуючи за кандидата у депутати чи за політичну партію, яку він представляє, на виборах. Щоб цього досягти й мати достатньо підстав для переобрання на наступний термін, депутат повинен активно й розумно працювати в раді, використовуючи свої повноваження для реалізації власних ідей, які б забезпечували інтереси виборців та міста в цілому.

Однією із форм реалізації можливостей депутата є його право ініціювати розгляд на пленарному засіданні ради питання, яке, на його думку, є найкориснішим і найважливішим на даний час. Однак, саме лише ініціювання розгляду, звісна річ, не додасть депутатові авторитету й не посилить його впливовість у раді, якщо він наперед не подбає про якісно підготовлені документи й про власну спроможність досягти ухвалення потрібного рішення.

Для початку слід зрозуміти загальні нормативні положення щодо **порядку розгляду питання на сесії ради**.

1. Ради можуть приймати рішення з будь-яких питань своєї компетенції лише на їх пленарних засіданнях (ст. 59, ч. 2³³).

2. Пленарні засідання є правоможними, якщо в них бере участь більше половини депутатів від загального складу ради (ст. 46, ч. 11).

3. Сесію ради, її пленарне засідання відкриває і веде місцевий голова. Однак сесія вважатиметься правомочною і тоді, коли її засідання відкриє і вестиме секретар ради (якщо голова не може або відмовляється це робити) або один із депутатів цієї ради (якщо не можуть або підмовляються це робити і голова, і секретар) — ст. 46 ч. 10.

4. Пропозиції щодо питань на розгляд ради можуть вносити голова, постійні комісії, депутати, виконавчий комітет ради, голова місцевої державної адміністрації, голова регіональної ради, загальні збори громадян (ст. 46, ч. 12).

5. Рішення щодо включення внесеної пропозиції до порядку денного пленарного засідання ради приймається шляхом голосування. Це рішення як процедурне вважається прийнятим, якщо за нього проголосувала більш як половина присутніх депутатів (у Законі цю норму не вказано, такі норми передбачає регламент ради, що його затверджує рада відповідно до ст. 26, ч. 1, п. 1; ст. 46, ч. 13 Закону).

Перед тим як запропонувати включити до порядку денного розгляд питання, яке вам і вашим виборцям здається актуальним, необхідно:

33 Тут і далі - посилання на статті Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні».

1. Сформулювати свою пропозицію у чіткій та зрозумілій формі й викласти її в письмовому вигляді.

2. Якщо ваша пропозиція передбачає унормування тої чи тої сторони місцевого життя, варто підготувати обґрунтований проект нормативного документа й/або проект рішення ради з цього питання.

3. Ваш проект вважатиметься належно підготовленим і мати всі шанси на ухвалення, якщо ви попередньо погодили його з виконавчим комітетом і/або галузевою постійною комісією ради за участю працівників відповідного галузевого виконавчого органу ради та інших фахівців і заручилися підтримкою хоча б частини депутатського корпусу ще до початку пленарного засідання ради.

ПАМ'ЯТАЙТЕ! – Закон визначає певний порядок внесення на розгляд сесією ради окремих питань, а саме:

- програм соціально-економічного та культурного розвитку сіл, селищ, міст, цільових програм з інших питань самоврядування, подання їх на затвердження раді, організація їхнього виконання; подання раді звітів про хід і результати виконання цих програм (ст. 27. п. 1);
- порядку та умов відчуження комунального майна, проектів місцевих програм приватизації та переліку об'єктів комунальної власності, які не підлягають приватизації; організації виконання цих програм (ст. 28. п. 1);
- встановлення ставки земельного податку, розмірів плати за користування природними ресурсами, вилучення (викупу), а також надання під забудову і для інших потреб земель, що перебувають у власності територіальних громад (ст. 29. п. 4);
- визначення у встановленому порядку розмірів відшкодувань підприємствами, установами та організаціями незалежно від форм власності за забруднення довкілля та інші екологічні збитки; встановлення платежів за користування комунальними та санітарними мережами відповідних населених пунктів (ст. 33, п. 1);

КОМПЕТЕНЦІЯ, ПОВНОВАЖЕННЯ
ТА ОРГАНІЗАЦІЯ РОБОТИ МІСЦЕВИХ РАД

- найменування (перейменування) вулиць, провулків, проспектів, майданів, парків, скверів, мостів та інших споруд, розташованих на території відповідного населеного пункту (ст. 37, п. 1);
- створення, відповідно до закону, міліції, що утримується за рахунок коштів місцевого самоврядування, вирішення питань про чисельність працівників міліції, витрати на утримання, здійснення матеріально-технічного забезпечення їхньої діяльності, створення для них необхідних житлово-побутових умов (ст. 38, п. 1).

Особливість внесення цих питань на сесію ради полягає в тому, що підготовка і внесення їх на розгляд ради віднесено до компетенції виконавчих органів рад. Саме виконавчий комітет ради попередньо розглядає ці питання і приймає рішення щодо внесення проектів з них на розгляд ради (ст. 52, ч. 2, п. 1).

Однак пряма норма закону не означає, що ви не можете ініціювати розгляд питань, що відносяться до цього переліку самостійно.

Розглядаємо практичний приклад (назви вулиці й міста, прізвище депутата вигадано):

У вашому виборчому окрузі є вулиця, яка досі носить назву: імені Постишева. Раніш вона була Театральною. Мешканці вулиці при зустрічах з вами, на прийомах не раз порушували питання про повернення вулиці її ранньоісторичної назви.

Створено громадський комітет із повернення вулиці її давньої назви, зібрано підписи у більшості мешканців. Слово за вами, депутатом, котрий знає, що, згідно з законом, внесення питань про перейменування вулиць вважається компетенцією виконкому.

Спробуйте домогтися, щоб виконком виніс це питання на розгляд сесії. Для цього маєте переконати членів виконкому, міського голову в тому, що далі зволікати з вирішенням цього питання не можна. Звичайно, коли ви домоглися, аби ваша ініціатива зразу ж була підтримана виконкомом, це дуже добре. Але, як правило, так не буває. Не сподівайтесь, що виконком одразу ж підтримає вашу

ініціативу: нема коштів, є питання більш важливі, може виникнути ланцюгова реакція суцільних перейменувань у місті тощо. Але ви прагнете домогтися свого. І ви зможете це зробити, якщо будете діяти приблизно ось у який спосіб:

1) Ви можете підготувати проект рішення міської ради для того, аби виконком хоча б почав займатись цією проблемою:

Проект
Вноситься депутатом Іваненко О.М.,
фракція партії «Світле майбутнє»

**Рішення Іванківської міської ради
«Про повернення історичної назви «Театральна»
вулиці імені Постишева»**

Керуючись статтею 37 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні», міська рада вирішила:

Доручити виконавчому комітетові розглянути питання про повернення історичної назви «Театральна» вулиці імені Постишева і внести проекти відповідного рішення на розгляд третьої сесії міської ради.

Міський голова

В. Петренко

Таке рішення цілковито відповідає нормам Закону й може бути проголосоване в раді, хоча для його успішного схвалення підстав не так уже й багато, оскільки не вирішується проблема перейменувати принципово.

2) Оскільки більше шансів на вирішення цієї проблеми і на ухвалення радою відповідного рішення має підхід більш послідовний і детальніше підготовлений – ви готуєте проект рішення й пишете обґрунтування не про перейменування конкретної вулиці, а про вирішення питання перейменувань у межах міста з розрахунку на перспективу:

Проект
Вноситься депутатом Іваненко О. М.,
фракція партії «Світле майбутнє»

Рішення Іванківської міської ради
«Про порядок найменувань чи зміни найменувань
вулиць, майданів, парків, скверів у місті Іванкові»

1. Встановити, що розгляд питань про найменування чи зміни найменувань вулиць, майданів, парків, скверів у місті Іванкові розглядається міською радою за поданням виконавчого комітету на підставі висновків Комісії міської ради з питань найменувань двічі на рік на весняній та осінній сесіях ради.

2. Створити Комісію міської ради з питань найменувань у складі: (список членів комісії).

3. Затвердити Положення про Комісію з питань найменувань (додається)

Міський голова

В. Петренко

Обґрунтування до проекту рішення ради
«Про порядок найменувань чи зміни найменувань вулиць,
майданів, парків, скверів у місті Іванкові»
(додається до проекту)

Місто Іванків за свою трьохсотлітню історію переживало періоди як бурхливого розвитку так і занепаду. Історична частина міста, що склалася в основному наприкінці XIX на початку XX століття мала свій неповторний колорит, що віддзеркалювався і в назвах вулиць та майданів. Проте у 30-х роках нинішнього століття цей колорит було втрачено. Окрім руйнувань храмів, які давали назву навколишнім вулицям, були перейменовані практично всі вулиці, причому без огляду на історію, культуру, мову. Наприклад, вулиця Апостольська стала вулицею Карла Лібкнехта, Руська – Російською, вулиця Васильків узвіз стала вулицею імені Сухе-Батора. Аналогічна ситуація склалась і в мікрорайонах міста, що виникли в радянський час, і більшість вулиць названо іменами тепер мало кому відомих діячів з Африки, Азії, Латинської Америки.

Нині більшість мешканців вулиці Постишева цікавляться, чому вони повинні жити на вулиці, що носить ім'я особи, причетної до

організації голодомору в Україні, зокрема і в нашому місті. Аналогічно можна сказати і про вулицю імені Агастіньо Нетто. У першому випадку йдеться про гарне історичне найменування вулиці – Театральна, в другому – про те, що свого часу тут мешкав Герой Радянського Союзу, герой війни 1941– 45 років льотчик Іван Петренко.

З метою впорядкування процесу перейменування вулиць, який давно назрів, й недопущенням використання чужих назв на нових об'єктах міста, а також для оптимізації витрат на ці роботи пропонується запровадити правила, за якими найменування чи зміна назви вулиці, майдану, парку чи будь-якого іншого об'єкту міської інфраструктури може здійснюватись лише двічі на рік і лише за висновком відповідної комісії, яка формується з депутатів, істориків, діячів культури нашого міста, представників громадських організацій. Ця пропозиція знайшла підтримку в комісіях ради з питань освіти, науки та культури, з питань бюджету, з питань розвитку місцевого самоврядування.

Іваненко О.М. фракція партії «Світле майбутнє»

Ось таку підготовчу роботу не може не підтримати більшість депутатського корпусу, оскільки проект не тільки вирішує конкретне питання, а передусім, унормовує порядок вирішення подібних питань на майбутнє.

Попередній розгляд проектів постійною комісією ради

Постійні комісії ради діють на підставі ст. 47 Закону, регламенту ради, положення про постійні комісії ради, що приймається радою на підставі ч. 13, ст. 46 Закону. Засідання комісії скликає і веде голова цієї комісії, а за його відсутності або неможливості виконувати свої повноваження ці функції здійснює заступник голови або секретар комісії (ст. 47, ч. 9). Засідання комісії є правоможним, якщо в ньому бере участь не менш як половина від загального складу комісії (ст. 47, ч. 9).

Для вивчення питань, розробки проектів рішень ради постійна комісія може створювати підготовчі комісії, робочі групи із залученням представників громадськості та фахівців. Питання, які на-

лежать до відання кількох постійних комісій, можуть розглядатися ними спільно (ст. 47, ч.12) або окремо.

За результатами вивчення і розгляду питань постійні комісії готують висновки і рекомендації, які приймаються більшістю голосів від загального складу комісії і підписуються головою комісії, а в разі його відсутності – заступником голови або секретарем комісії (ст. 47, ч. 10).

Проект рішення ради має пройти процедуру узгодження з галузевими виконавчими органами ради, юридичним підрозділом та секретарем ради або виконавчого комітету. Це дозволить краще узгодити його з чинним законодавством. Проте він може бути внесений на розгляд ради і у випадку відмови цих структур і посадових осіб погодити проект.

Голова або інший головуючий вносить питання на розгляд ради у тій послідовності, в якій їх затверджено в порядку денному засідання ради. Затвердження порядку денного відбувається одразу після відкриття сесії ради. Якщо вашу пропозицію не внесли до проекту порядку денного сесії ради заздалегідь, ви маєте право внести свою пропозицію під час засідання ради, проте ліпше це зробити до початку роботи сесії ради, щоб у проекті ваше питання було заявлене заздалегідь.

Розгляд починається доповіддю з питання, яку робить зазвичай ініціатор подання або уповноважена ним особа. Доповідач обґрунтовує підстави для прийняття запропонованих рішень і їхній зміст, відповідає на запитання депутатів.

Зі співповіддю виступає голова постійної комісії, що вивчала це питання, або член комісії, уповноважений нею, й оголошує висновок комісії та її рекомендації щодо змісту запропонованих проектів або доцільності їх прийняття взагалі. Він також може відповісти на запитання депутатів.

У подальшому обговоренні питання (ст. 59, ч. 2) беруть участь депутати й мійський голова. Можуть бути заслухані фахівці та представники громадськості. Тривалість обговорення й тривалість

одного виступу визначається регламентом ради. Учасники обговорення, висловлюючи свою думку, можуть вносити пропозиції щодо проекту рішення ради, що розглядається, та його змісту. Після закінчення часу обговорення головуючий ставить на голосування питання про взяття даного проекту для рішення за основу. В разі позитивних результатів голосування почергово, в порядку їх надходження, ставляться на голосування пропозиції, внесені під час обговорення. Після цього голосується пропозиція про прийняття рішення в цілому.

Порядок розгляду питань на пленарному засіданні ради не обумовлений законом. На сьогодні він регулюється усталеними звичаєвими нормами, які закріплюються в регламенті ради (ст. 46, ч. 4).

Рішення ради вважається прийнятим, якщо за нього проголосувала більшість від загального складу депутатів ради з урахуванням голосу голови (ст. 59, ч. 2). Рішення підписує голова або інша особа, котра на законних підставах головувала па засіданні (ст. 46, ч. 15). Нормативно-правового характеру рішення ради набирає чинності від дня його офіційного оприлюднення, якщо самим рішенням ради не передбачено пізнішого терміну введення його в дію.

Процедура вирішення спорів щодо актів місцевого самоврядування

Рішення ради, в тому числі нормотворчого характеру, в 5-денний термін з моменту його прийняття може бути зупинене головою і внесене на повторний розгляд ради з обґрунтуванням зауважень. Рада зобов'язана в двотижневий строк повторно розглянути рішення. Якщо вона підтвердила своє рішення двома третинами голосів депутатів від загального складу ради, це рішення набуває чинності (ст. 59, ч.4).

В разі незгоди голови з рішенням виконавчого комітету ради він може зупинити дію цього рішення своїм розпорядженням і внести це питання на розгляд відповідної ради (ст. 59, ч.7). Рішення виконавчого комітету з питань власної компетенції виконавчих органів ради можуть бути скасовані відповідною радою (ст. 59, ч.9).

Акти органів місцевого самоврядування з мотивів їхньої невідповідності Конституції або законам України визнаються незаконними в судовому порядку (ст. 59, ч.10). З відповідними позовами до суду можуть звертатися державні органи, фізичні та юридичні особи. Якщо рада ігнорує вимоги компетентного органу щодо приведення свого рішення у відповідність до закону, це є приводом для дострокового припинення її повноважень у встановленому законом порядку (ст.78, ч.1, п.1). Матеріальна та моральна шкода, завдана незаконним рішеннями органів місцевого самоврядування, відшкодовується за рахунок цих органів (ст. 56 Конституції України).

Глава 16.

ОРГАНІЗАЦІЯ І ПРОВЕДЕННЯ СЛУХАНЬ В ПОСТІЙНИХ КОМІСІЯХ РАДИ³⁴

Пригадаймо деякі теоретичні засади слухання, що впливають із нині чинного українського законодавства.

Закон «Про місцеве самоврядування в Україні» передбачає утворення радами постійних комісій з числа депутатів ради. Основні повноваження комісій визначаються у статті 47 Закону (*збережено нумерацію частин відповідно до Закону*):

4. Постійні комісії за дорученням ради або за власною ініціативою попередньо розглядають проекти програм соціально-економічного і культурного розвитку, місцевого бюджету, звіти про виконання програм і бюджету, вивчають і готують питання про стан та розвиток відповідних галузей господарського і соціально-культурного будівництва, інші питання, які вносяться на розгляд ради, розробляють проекти рішень ради та готують висновки з цих питань, виступають на сесіях ради з доповідями і співдоповідями.

5. Постійні комісії попередньо розглядають кандидатури осіб, яких пропонують для обрання, затвердження, призначення або погодження відповідною радою, готують висновки з цих питань.

³⁴ Посібник для депутата місцевої ради – К.: Лікей, 2005, с.109-118

6. Постійні комісії за дорученням ради, голови, заступника голови районної у місті, районної, обласної ради, секретаря сільської, селищної, міської ради або за власною ініціативою вивчають діяльність підзвітних і підконтрольних раді та виконавчому комітету сільської, селищної, міської, районної у місті ради органів, а також з питань, віднесених до відання ради місцевих державних адміністрацій, підприємств, установ та організацій, їх філіалів та відділень незалежно від форм власності та їхніх посадових осіб, подають за результатами перевірки рекомендації на розгляд їхніх керівників, а в необхідних випадках – на розгляд ради або виконавчого комітету сільської, селищної, міської, районної у місті ради; здійснюють контроль за виконанням рішень ради, виконавчого комітету сільської, селищної, міської, районної у місті ради.

7. Постійні комісії у питаннях, які належать до їх відання, та в порядку, визначеному законом, мають право отримувати від керівників органів, підприємств, установ, організацій та їх філіалів і відділень необхідні матеріали і документи.

10. За результатами вивчення і розгляду питань постійні комісії готують висновки і рекомендації. Висновки та рекомендації постійної комісії приймаються більшістю голосів від загального складу комісії і підписуються головою комісії, а в разі його відсутності – заступником голови або секретарем комісії. Протоколи засідань комісії підписують голова і секретар комісії.

11. Рекомендації постійних комісій підлягають обов'язковому розгляду органами, підприємствами, установами, організаціями, посадовими особами, яким вони адресовані. Про результати розгляду і вжиті заходи повинно бути повідомлено комісіям у встановлений ними строк.

12. Постійна комісія для вивчення питань, розробки проектів рішень ради може створювати підготовчі комісії і робочі групи із залученням представників громадськості, вчених і спеціалістів.

15. Перелік, функціональна спрямованість і порядок організації роботи постійних комісій визначаються Регламентом відповідної ради та Положенням про постійні комісії, що затверджуються радою.

Отже, повноваження комісій ради досить широкі, аби вони могли стати справді ефективним інструментом для здійснення радою повноважень представницького органу місцевого самоврядування.

Проте чимало норм наведеної вище статті можуть бути реалізовані лише у разі ухвалення радою нормально виписаного Регламенту роботи ради та Положення про комісії ради.

Після цього можемо приступити до розгляду питання власне про один із інструментів діяльності комісії – слухання, як важливий елемент здійснення контрольної функції представницького органу та спосіб отримання необхідної інформації для об'єктивного вирішення питань.

Слухання – це спеціальне засідання членів комісії за участю інших осіб, присутність яких є доцільною і слугує досягненню потрібної інформації щодо питань (віднесених до компетенції ради), прийняття рішення з яких неможливе без широкого і всебічного обговорення за участю всіх зацікавлених осіб та організацій.

Слухання у постійних комісіях рад можуть:

- провадитися для досягнення різних цілей, проте всі вони повинні слугувати, перш за все, з'ясуванню деяких фактів життя громади, члени якої можуть брати участь у слуханнях як свідки;
- слугувати поглибленню поінформованості громадян про певні проблеми, які мають місце на даній самоврядній території. Важливе значення має саме той факт, що громадяни в процесі провадження слухання мають можливість висловити свої думки на сутність проблеми;
- використовуватися для здійснення контролю за діяльністю виконавчих структур для підвищення ефективності та результативності діяльності, розслідування випадків невідлого керівництва, розтрат та корупції.

Отже, слухання з метою контролю сприяють ефективному виконанню програм, спонукаючи працівників виконавчих органів до відповідальнішої роботи.

Слухання організовують члени постійних комісій. Вони на попередньому засіданні визначають мету провадження слухання, посадових осіб, яких мають заслухати на засіданні, аналізують заяви громадян, повідомлення місцевої преси, аналізують матеріали, надані виконавчими органами, громадськими організаціями. На підставі проаналізованих матеріалів члени постійних комісій складають перелік питань, що їх необхідно з'ясувати, а також список осіб, установ, підприємств і громадських організацій, яких слід запросити на слухання.

Якщо постійна комісія ради провадить слухання у справі, що стосується призначення на посаду, то до початку слухання вона отримує й аналізує такі матеріали: письмову пропозицію про затвердження кандидатури, відомості про освіту і фах, випуску з трудової книжки про трудову діяльність, декларацію про доходи, зобов'язання фінансового характеру, відомості про нерухоме майно, вклади в банках та цінні папери відповідно до вимог, встановлених для службовця органів місцевого самоврядування, відомості про входження до керівних органів підприємств і організацій, що здійснюють підприємницьку діяльність.

Якщо постійна комісія ради провадить слухання посадових осіб з метою контролю і розслідування невдалого керівництва, порушень закону, корупції, вона доручає членам комісії проаналізувати інформаційні матеріали щодо посадової особи, визначає, які матеріали потрібно отримати від установи, де працює підзвітний, не пізніше як за два тижні до розгляду складає поточний перелік питань, що їх слід з'ясувати, складає список осіб, яких потрібно запросити на слухання, визначає список свідків, які можуть дати необхідні свідчення, пояснення, призначає термін провадження слухання, приймає рішення про необхідність запрошення на слухання керівників посадових осіб, слухання яких призначено.

Підготовка до провадження слухання у постійних комісіях рад

Перед провадженням слухання постійна комісія ради визначає ряд попередніх заходів:

**КОМПЕТЕНЦІЯ, ПОВНОВАЖЕННЯ
ТА ОРГАНІЗАЦІЯ РОБОТИ МІСЦЕВИХ РАД**

- повідомляє у місцевій пресі про дату, місце й мету провадження слухання (у повідомленні міститься звернення до громадян із проханням висловити власні міркування й побажання стосовно питання, яке розглядатиметься, і надіслати їх до постійної комісії);
- повідомляє у письмовій формі посадових осіб не пізніше як за два дні про мету, час та місце провадження слухання, де зазначаються документи, що їх слід узяти з собою на засідання;
- запрошує на слухання представників засобів масової інформації;
- запрошує на слухання керівників установ, відомств, профспілкових органів, об'єднань громадян та окремих громадян;
- готує технічні засоби для проведення засідання (мікрофони, магнітофони тощо);
- готує прес-реліз.

Проведення слухання у постійних комісіях рад

Слухання проводять у визначений час. Головуючий оголошує про початок слухання, його мету, оголошує всіх посадових осіб та інших учасників, членів постійної комісії, присутніх на засіданні; надає слово посадовій особі, до якої члени комісії мають запитання; запрошує до слова учасників слухань, які мають відповісти на запитання членів комісії.

За результатами слухання рішення не приймаються, якщо слухання провадили з метою поглиблення поінформованості громадян, створення необхідної громадської думки.

Рішення постійною комісією приймаються, якщо метою слухання був розгляд кандидатур посадових осіб, яких обирають, призначають чи затверджують, або якщо слухання провадили у порядку контролю за ефективністю діяльності посадової особи.

Слухання протоколюють. У протоколі потрібно зазначити:

- номер протоколу, дату, час і місце проведення засідання;

- прізвище головуючого на засіданні, списки присутніх членів комісії, запрошених посадових осіб та інших учасників.

До протоколу додаються стенограма слухання, матеріали, що їх розглядали на засіданні.

Протокол підписує головуючий на засіданні.

Дії за наслідками слухання у постійних комісіях рад

Після провадження слухання за їхніми наслідками готуються мотивовані висновки, де обов'язково зазначають перелік документів, що їх розглядали на слуханні, обґрунтування й мотиви прийнятого рішення.

Рішення за результатами слухання підписує голова постійної комісії та секретар.

Висновок комісії стосовно посадової особи повинен містити конкретні посилання на статті законодавчих актів України.

Якщо рішення про висловлення недовіри посадовій особі та про усунення її з посади прийнято, то комісія повинна внести його до висновку й підготувати проект акту (рішення ради), якщо усунення здійснює рада.

Готується резюме, де висвітлюються основні моменти слухання для розповсюдження його наступного дня серед усіх членів комісії і ЗМІ, надсилаються листи подяки всім учасникам.

Слухання у постійних комісіях місцевих рад може мати особливо важливе значення, якщо його широко висвітлюватимуть у засобах масової інформації: громадськість дістає повне уявлення про роботу ради і своїх обранців, про ставлення усіх верств населення самоврядної території до проблем, що їх розглядають на слуханні. Слухання – ефективна сполучна ланка між громадянами та їхніми обранцями у радах, вона постійно нагадуватиме їм про відповідальність перед виборцями, робитиме їх чутливішими до проблем виборців і самоврядної території.

Глава 17.

ФОРМИ РЕАЛІЗАЦІЇ ГРОМАДЯНАМИ ПРАВА НА УЧАСТЬ В УПРАВЛІННІ МІСЦЕВИМИ СПРАВАМИ

Місцеве самоврядування є формою залучення громадян до участі в управлінні своїми справами, а тому має розглядатися як здійснення демократії на місцевому рівні.

На відміну від уявлень про радянську організацію місцевої влади, де першоджерелом владних функцій була відповідна рада, первинним елементом системи місцевого самоврядування визнається територіальна громада, яка здійснює самоврядування в порядку, встановленому законом як безпосередньо, так і через своїх представників, яких вона обирає, та виконавчі органи місцевого самоврядування.

Право територіальної громади на самоврядування забезпечується правом кожного громадянина України брати участь у місцевому самоврядуванні. Основним нормативним актом, що регулює зазначені процеси, є Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні»³⁵ від 21.05.1997 р. Стаття 3 Закону встановлює, що громадяни України реалізують своє право на участь у місцевому самоврядуванні за належністю до відповідних територіальних громад. При цьому будь-які обмеження права громадян України на участь у місцевому самоврядуванні залежно від їх раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, терміну проживання на відповідній території, за мовними чи іншими ознаками забороняються.

Закон має чимало недоліків, однак його незаперечною заслугою є те, що вперше він систематизує форми безпосередньої участі громадян у місцевому самоврядуванні.

До них належать:

- місцевий референдум;
- місцеві вибори (депутатів відповідної місцевої ради, передба-

35 Відомості Верховної Ради України. – 1997. - № 24, ст.170.

- чених законом посадових осіб місцевого самоврядування);
- загальні збори (конференції) громадян за місцем проживання;
- місцеві ініціативи;
- громадські слухання;
- участь у роботі органів самоорганізації населення.

Кожна з цих форм, крім Закону «Про місцеве самоврядування в Україні», має ще й самостійне правове регулювання.

Розглянемо кожну форму більш детально.

17.1. МІСЦЕВИЙ РЕФЕРЕНДУМ

Правова регламентація питань організації і проведення референдумів в Україні здійснюється Конституцією України³⁶ (статті 72-74), Законом України «Про всеукраїнський референдум»³⁷ від 6 листопада 2012 року. Окремі питання організації місцевих референдумів регламентується Законом України «Про місцеве самоврядування в Україні» від 21 травня 1997 р. (ст. 7). Зокрема, статтею 7. цього закону визначено, що **місцевий референдум є формою вирішення територіальною громадою питань місцевого значення шляхом прямого волевиявлення.**

Предметом місцевого референдуму може бути будь-яке питання, віднесене Конституцією України, цим та іншими законами до відання місцевого самоврядування.

На місцевий референдум не можуть бути винесені питання, віднесені законом до відання органів державної влади.

Рішення, прийняті місцевим референдумом, є обов'язковими для виконання на відповідній території.

Порядок призначення та проведення місцевого референдуму, а також перелік питань, що вирішуються виключно референдумом, визначаються законом про референдуми.

³⁶ Відомості Верховної Ради України. – 1996. - № 30, ст. 141.

³⁷ Відомості Верховної Ради, 2013, № 44-45, ст.634.

Однак правова регламентація проведення місцевих референдумів не завершена, оскільки на даний час не прийнято закону про місцеві референдуми. Тому реалізувати цю форму прямого народовладдя на місцевому рівні наразі неможливо.

Варто зазначити, що ще 03.09.2010 р. зареєстровано у Верховній Раді проект Закону України «Про місцевий референдум», внесений Кабінетом Міністрів України, (реєстр № 7082), який уже розглянуто і прийнято у першому читанні. Однак далі справа не пішла.

Очевидно, крапку в процесі нормативного врегулювання проведення місцевих референдумів необхідно поставити якомога швидше, оскільки практика проведення місцевих референдумів стає дедалі поширенішою. Але відсутність досконалого закону, який би чітко врегулював усі процедури, нерідко призводить до непорозумінь і конфліктів.

17.2. МІСЦЕВІ ВИБОРИ

Однією з форм безпосереднього здійснення територіальними громадами сіл, селищ, міст своїх повноважень є місцеві вибори. Проводяться вони з метою формування органів та обрання посадових осіб місцевого самоврядування.

Відповідно до Конституції України, Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» засади, особливості та порядок підготовки і проведення виборів депутатів сільських, селищних, міських, районних у місті, районних, обласних рад, а також сільських, селищних, міських голів, тобто місцевих виборів визначає Закон України «Про місцеві вибори» від 14 липня 2015 року № 595 – VIII³⁸.

Вибори, як одна з форм безпосередньої демократії, забезпечують громадянам умови безпосередньої участі у формуванні органів державної влади і органів місцевого самоврядування.

Активне виборче право – право обирати, і **пасивне** – право бути обраним дають кожному громадянину можливість виявити свою громадянську позицію, впливати через владні структури на

38 Відомості Верховної Ради, 2015, № 37-38, ст.366.

якість свого життя, відчувати власну відповідальність за стан справ як в державі, так і за місцем свого проживання.

Стало уже недоброю традицією кожні чергові місцеві вибори в Україні проводити не лише за новим чи суттєво зміненим виборчим законодавством, але і кожного разу застосовувати різні види виборчих систем.

Немає потреби і недоцільно аналізувати закон, за яким проводилися останні місцеві вибори, оскільки з великою очевидністю наступні вибори будуть проводитися знову за новим виборчим законом. Відзначимо лише, що чинний нині закон виявився найгіршим за часи незалежної України.

➤ Окрім сільського, селищного, міського голови, який є найвищою посадовою особою відповідної територіальної громади, депутатів місцевих рад, виборність передбачена і щодо деяких інших посадових осіб органів місцевого самоврядування. Щоправда, вони обираються не виборцями, а відповідними радами із числа депутатів, яких обрали виборці. Йдеться про секретаря сільської, селищної та міської рад, голову районної, обласної, районної у місті ради та заступника голови районної, обласної, районної у місті ради.

Вибори секретаря сільської, селищної та міської рад врегульовані ст. 50 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні»³⁹. Варто зазначити, що ця стаття у 2008 році була суттєво доповнена. Відповідно до неї секретар ради обирається радою з числа її депутатів на строк повноважень ради за пропозицією відповідного сільського, селищного, міського голови. Пропозиція щодо кандидатури секретаря ради може вноситися на розгляд ради не менш як половиною депутатів від загального складу відповідної ради у разі, якщо:

1) на день проведення першої сесії сільської, селищної, міської ради, обраної на чергових виборах, не завершені вибори відповідно сільського, селищного, міського голови;

39 Відомості Верховної Ради України. — 1997. — № 24, ст.170.

2) рада не підтримала кандидатуру на посаду секретаря ради, запропоновану відповідним сільським, селищним, міським головою;

3) протягом тридцяти днів з дня відкриття першої сесії сільської, селищної, міської ради відповідний сільський, селищний, міський голова не вніс кандидатуру на посаду секретаря ради;

4) на наступній черговій сесії після виникнення вакансії секретаря ради у зв'язку з достроковим припиненням його повноважень відповідний сільський, селищний, міський голова не вніс на розгляд ради кандидатуру на посаду секретаря ради;

5) посада секретаря ради стає вакантною під час вакантності посади відповідного сільського, селищного, міського голови у зв'язку з достроковим припиненням його повноважень.

У разі якщо рада не підтримала кандидатуру, внесену на її розгляд не менш як половиною депутатів від загального складу відповідної ради згідно з пунктом 2 цієї частини, наступну пропозицію щодо кандидатури секретаря ради вносить відповідний сільський, селищний, міський голова.

Статтею 55 згаданого закону врегульовано порядок обрання голови районної, обласної, районної у місті ради. Ці посадові особи також обираються відповідною радою і з числа її депутатів у межах строку повноважень ради таємним голосуванням.

До посадових осіб місцевого самоврядування належать також і посади заступника голови районної, районної у місті ради та перший заступник, заступник голови обласної ради, які обираються відповідною радою. Обраний голова відповідної ради представляє кандидатуру для обрання на посаду першого заступника, заступника голови ради із числа її депутатів шляхом таємного голосування. Порядок обрання та дострокового звільнення першого заступника, заступника голови ради з посади визначені у ст. 56 закону про місцеве самоврядування.

17.3. ЗАГАЛЬНІ ЗБОРИ ГРОМАДЯН ЗА МІСЦЕМ ПРОЖИВАННЯ

Загальні збори громадян за місцем проживання - це зібрання всіх чи частини жителів села (сіл), селища, міста для вирішення питань місцевого значення.

Загальні збори громадян за місцем проживання є формою їх безпосередньої участі в місцевому самоврядуванні.

Вони скликаються за місцем проживання громадян (села, селища, мікрорайону, вулиці, будинку тощо) по мірі необхідності, але не рідше одного разу на рік для обговорення найважливіших питань місцевого життя. В роботі зборів можуть брати участь громадяни, яким виповнилося 18 років, якщо вони постійно проживають на даній території. Збори вважаються правоможними, коли на них присутні більше 50% громадян, які проживають на даній території.

До компетенції зборів відносяться:

- розгляд питань, що знаходяться у віданні місцевого самоврядування та внесення пропозицій і зауважень щодо них відповідним органам та організаціям;
- обговорення проектів рішень місцевих рад з важливих питань місцевого життя;
- внесення пропозицій з питань порядку денного сесій відповідної ради;
- заслуховування інформації працівників органів виконавчої влади та місцевого самоврядування, керівників підприємств, установ й організацій комунальної власності відповідної територіальної громади;
- інформування населення про прийняті рішення рад та їх виконавчих органів, хід їх виконання, про Закони України та інші нормативні документи, що безпосередньо торкаються інтересів громадян;
- вибори громадських комітетів та рад самоуправління; затвердження їх статутів, структури, штатів;
- вирішення питань про передачу чи продаж об'єктів комунальної власності, які мають особливо важливе значення

КОМПЕТЕНЦІЯ, ПОВНОВАЖЕННЯ
ТА ОРГАНІЗАЦІЯ РОБОТИ МІСЦЕВИХ РАД

для життєдіяльності даної громади; вирішення інших фінансових питань; внесення пропозицій про встановлення чи відміну радою місцевих податків і зборів, оголошення місцевих добровільних позик;

- розгляд питань про надання допомоги інвалідам, пристарілим та самотнім громадянам, багатодітним сім'ям, внесення відповідних пропозицій з цих питань;
- розгляд питань про найменування, перейменування населених пунктів, районів, вулиць, перепідпорядкування сіл, селищ;
- обговоренні питань, пов'язаних з екологічними та техногенними катастрофами, ліквідацією їх наслідків, заслуховування інформації виконавчих органів відповідних рад про стан екології та міри по її покращенню;
- обговорення поведінки осіб, що порушують громадський порядок, внесення представлення до державних чи громадських органів про притягнення цих осіб до відповідальності;
- висунення претендентів на посаду, кандидатів в народні депутати України, депутатів місцевих рад, до складу виборчих комісій, представників (спостерігачів) для спостереження за проведенням виборчої кампанії та референдумів;
- внесення пропозицій про проведення місцевого референдуму, створення ініціативних груп для збирання підписів громадян;
- обговорення інших питань, що стосуються інтересів населення відповідної території.

Загальні збори громадян за місцем проживання мають право звертатися із пропозиціями до відповідних рад, державних органів, до керівників підприємств, установ, організацій, які повинні розглянути пропозиції і протягом місяця надати інформацію про результати розгляду особам чи органам, за ініціативою яких скликалися збори.

Рішення загальних зборів громадян враховується органами місцевого самоврядування в їх діяльності.

Із статті 140 Конституції України та статті 8 Закону «Про місцеве самоврядування в Україні» випливає, що порядок проведення загальних зборів громадян за місцем проживання визначається законом та статутом територіальної громади. Але до цих пір не прийнято закону, який би врегулював цей порядок. Тому керуватися при організації та проведенні загальних зборів необхідно Положенням про загальні збори громадян за місцем проживання в Україні, яке затверджено Постановою Верховної Ради України від 17 грудня 1993 р. № 3748- XII⁴⁰. Однак, слід мати на увазі, що цей нормативний акт був прийнятий раніше, ніж чинні Конституція і Закон «Про місцеве самоврядування в Україні» і тому зараз діє лише в частині, що не суперечить їм.

У четвертій частині цього посібника вміщено зазначене положення, а в третій частині посібника вміщено примірне положення «Про загальні збори (конференції) членів територіальної громади за місцем проживання в місті N».

17.4. МІСЦЕВІ ІНІЦІАТИВИ

Члени територіальної громади мають право ініціювати розгляд у раді (в порядку місцевої ініціативи) будь-якого питання, віднесенного до відання місцевого самоврядування.

Такому інструментові місцевої демократії, як «місцеві ініціативи», присвячено окрему статтю 9 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні»:

«Стаття 9. Місцеві ініціативи.

Члени територіальної громади мають право ініціювати розгляд у раді (в порядку місцевої ініціативи) будь-якого питання, віднесенного до відання місцевого самоврядування

Порядок внесення місцевої ініціативи на розгляд ради визначається представницьким органом місцевого самоврядування або статутом територіальної громади.

40 Відомості Верховної Ради України. – 1994. – № 6, ст.30.

Місцева ініціатива, внесена на розгляд ради у встановленому порядку, підлягає обов'язковому розгляду на відкритому засіданні ради за участю членів ініціативної групи з питань місцевої ініціативи.

Рішення ради, прийняте з питання, внесенного на її розгляд шляхом місцевої ініціативи, обнародується в порядку, встановленому представницьким органом місцевого самоврядування або статутом територіальної громади».

Конституція України (ст. 140) визначає, що місцеве самоврядування здійснюється територіальною громадою як безпосередньо, так і опосередковано через органи місцевого самоврядування (сільські, селищні, міські ради та їх виконавчі органи).

Конкретизуючи один із можливих способів безпосереднього здійснення самоврядування, ст. 9 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» закріплює право членів територіальної громади ініціювати розгляд у раді (в порядку місцевої ініціативи) будь-якого питання, віднесеного до відання місцевого самоврядування. Таким чином, ст.9 фактично розширює перелік суб'єктів, що мають право внесення питань на розгляд сесії ради, який визначено п.12 статті 46 цього ж закону.

Які саме питання вносяться на розгляд ради шляхом місцевої ініціативи? Предметом місцевої ініціативи відповідно до п. 1 цієї статті можуть бути *«будь-які питання, віднесені до відання місцевого самоврядування»*. Тобто, при формулюванні питань, що передбачається внести на розгляд ради в порядку місцевої ініціативи не можна виходити за коло проблем, які згідно до законодавства належать до компетенції місцевого самоврядування. Межі відання місцевого самоврядування встановлюються Конституцією України й законодавством, перш за все, Законом «Про місцеве самоврядування в Україні» (див., наприклад, ст. 26 Закону). Цілком зрозуміло, що «місцева ініціатива» має бути в рамках правового поля, тобто не може суперечити Конституції України та чинному законодавству (законам, підзаконним актам, ратифікованим міжнародним угодам тощо). «Місцева ініціатива» не може торкатись особисто-

го життя громадян. Оскільки «місцева ініціатива» має локальний характер, при формулюванні питань місцевої ініціативи доцільно керуватися також принципом невтручання у справи інших територіальних громад. Хоча ці обмеження щодо змісту «місцевої ініціативи» законом безпосередньо не встановлюються, але вони впливають із принципів автономності територіальних громад і захисту конституційних прав та свобод громадян.

Як видно із тексту наведеної статті 9, Закон лише досить загально визначає «місцеві ініціативи» і встановлює лише деякі необхідні складові процесу внесення і розгляду місцевої ініціативи та прийняття рішення щодо неї.

Пункт 2 статті 9 передбачає, що порядок внесення місцевої ініціативи на розгляд ради визначається представницьким органом місцевого самоврядування (сільською, селищною, міською радою) або статутом територіальної громади. Отже, допускається варіативність щодо способу встановлення порядку внесення місцевої ініціативи: чи окремим місцевим нормативним актом, наприклад, Положенням про місцеві ініціативи, чи Статутом територіальної громади, до якого Положення про місцеві ініціативи може бути включене або як додаток, або безпосередньо в основний текст. Надаючи право визначати порядок внесення і проходження місцевої ініціативи органам місцевого самоврядування, Закон тим самим допускає різні варіанти порядку внесення місцевої ініціативи на розгляд ради, що дає можливість найбільш оптимально врахувати історичні, культурні, соціальні, економічні та інші особливості здійснення місцевого самоврядування в кожному конкретному селі, селищі, місті.

Місцева ініціатива, що внесена на розгляд ради у встановленому у даній територіальній громаді порядку, відповідно до п. 3 статті 9 Закону, підлягає обов'язковому розгляду на засіданні ради. Ця норма принципово відрізняє порядок розгляду радою питань, які вносяться відповідно до ст. 46 Закону сільським, селищним, міським головою, постійними комісіями, депутатами, виконавчим комітетом, головою місцевої держаної адміністрації, головою районної, обласної ради, загальними зборами громадян. Пропозиції що по-

дані на розгляд сесії, відповідно до ст.46, включаються до порядку денного шляхом голосування. За результатами голосування пропозиція про включення до порядку денного може бути і відхилена. У випадку ж внесення на розгляд ради питання в порядку місцевої ініціативи воно (питання) не може бути не включене до порядку денного сесії, при умові внесення місцевої ініціативи у встановленому радою порядку.

Звернемо увагу, що Закон у п. 3 статті 9 в якості суб'єкта та носія місцевої ініціативи визначає ініціативну групу. Тобто передбачається, що представницький орган самоврядування - рада матиме справу при підготовці до розгляду і розгляді питання «місцевої ініціативи» не зі всією громадою взагалі, а з конкретною ініціативною групою громадян - членів територіальної громади.

Незважаючи на те, що гласність є одним із основних принципів здійснення місцевого самоврядування, Закон окремо для даного випадку вимагає від ради забезпечити гласність і відкритість розгляду питань, що внесені в порядку місцевої ініціативи. Закон вимагає також щоб у засіданні ради брали участь члени ініціативної групи, яка ініціювала внесення питання на розгляд ради. Отже, ця норма, з одного боку, зобов'язує раду організувати підготовку сесії ради таким чином, щоб в ній члени ініціативної групи дійсно могли взяти участь (зручний час, транспорт тощо); з другого боку, зобов'язує ініціаторів розгляду питання у раді відповідально ставитись до висунення місцевої ініціативи, оскільки сама присутність на сесії передбачає запитання до членів ініціативної групи, надання ними пояснень і обґрунтувань тощо.

Згідно з п. 4 статті 9 місцева рада, розглянувши питання, внесені на її розгляд шляхом місцевої ініціативи, ухвалює рішення. Це рішення обов'язково має бути оприлюднене. Порядок оприлюднення визначається органом місцевого самоврядування або статутом територіальної громади. Як правило, оприлюднення рішень відбувається через їх опублікування в одній або декількох місцевих газетах, шляхом видання бюлетеня ради або вивішування тексту рішення на спеціальних стендах, встановлених у певних місцях на території громади і у приміщенні ради та її виконавчих органів.

У третій частині цього посібника пропонується текст Примірнього положення про місцеві ініціативи⁴¹.

На базі викладеного Примірнього положення «Про місцеві ініціативи» у кожній конкретній сільській, селищній, міській громаді мають бути розроблені й ухвалені свої власні місцеві Положення з врахуванням умов цієї громади.

Дієвість механізму «місцевих ініціатив» суттєво залежить від неупередженого ставлення представників місцевого органу самоврядування до цього інструменту, від їх налаштованості на служіння громаді і співпрацю з нею, від процедурно передбачених можливостей вирішення ініційованого питання. Тому, при затвердженні порядку реалізації права на «місцеву ініціативу», доцільно передбачити процедури попередніх консультацій, узгодження і доопрацювання пропозицій разом із ініціативною групою до розгляду питання місцевої ініціативи на сесії ради. Це дозволить розглянути і вирішити питання «місцевої ініціативи» по суті у інший, іноді більш простий, більш фаховий і більш оперативний спосіб, наприклад, через розпорядження голови, рішення виконкому, накази керівників виконавчих структур органів місцевого самоврядування або внести на розгляд сесії через депутата ради, фракцію ради чи постійну комісію ради.

17.5. ГРОМАДСЬКІ СЛУХАННЯ

Територіальна громада має право проводити громадські слухання, які є одним із механізмів узгодження інтересів різноманітних груп, що демонструють зацікавленість у розв'язанні тієї чи іншої проблеми, яка становить суспільний інтерес. Громадські слухання є, мабуть, найдавнішим та найефективнішим засобом залучити громадськість до процесу управління державою. Донедавна це був єдиний механізм громадської участі. У багатьох демократичних країнах світу громадські слухання є тією винятковою формою залучення громади до процесу прийняття управлінських рішень, якої вимагає законодавство.

41 В. П. Рубцов. Місцеві ініціативи. — К.: Гнозис, 2001. — с. 7–10.

Громадське слухання – це офіційне засідання міської (селищної, сільської, районної) ради, органа місцевої влади чи місцевого самоврядування, на якому депутати та посадові особи знайомляться з думками, враженнями, зауваженнями та пропозиціями мешканців міста (села, селища, району) з проблеми чи заходу, які орган влади збирається реалізувати.

У багатьох містах вони стали дуже популярною формою спілкування між владою та населенням, дієвим інструментом залучення громадськості до вирішення нагальних проблем міста.

Основні ознаки громадських слухань:

- кожен може взяти участь у громадських слуханнях – як фізична особа, так і представник тієї чи іншої організації;
- на відміну від усіх інших форм громадської участі, громадські слухання проводяться безпосередньо перед тим, як влада приймає те чи інше рішення;
- усе, що відбувається на громадських слуханнях, повинно бути записане та опрацьоване.

Учасниками громадських слухань можуть бути:

- працівники відповідних служб (можливо і ті, хто сьогодні вже не працює, але має великий досвід та авторитет), які найбільше фахово інформовані, фахівці з питань будівництва, благоустрою, торгівлі тощо, тобто з питань, які виносяться на обговорення;
- представники громадських організацій, місцевих осередків політичних партій;
- представники органів самоорганізації населення - вони постійно контактують безпосередньо з мешканцями і найкраще знають їх потреби та настрої;
- представники засобів масової інформації;
- інші зацікавлені категорії населення міста.

Такому інструментові місцевої демократії, як «громадські слухання», присвячено окрему статтю 13 Закону «Про місцеве самоврядування в Україні»:

«Стаття 13. Громадські слухання.»

1. Територіальна громада має право проводити громадські слухання - зустрічатися з депутатами відповідної ради та посадовими особами місцевого самоврядування, під час яких члени територіальної громади можуть заслуховувати їх, порушувати питання та вносити пропозиції щодо питань місцевого значення, що належать до відання місцевого самоврядування.

2. Громадські слухання проводяться не рідше одного разу на рік.

3. Пропозиції, які вносяться за результатами громадських слухань, підлягають обов'язковому розглядові органами місцевого самоврядування.

4. Порядок організації громадських слухань визначається статутом територіальної громади.»

Як бачимо, Закон дає загальне визначення поняття «громадські слухання» і встановлює деякі регламентні норми щодо їх проведення. Зокрема, встановлено, що громадські слухання мають проводитися не рідше одного разу на рік. Це підкреслює важливість цієї форми безпосередньої участі територіальних громад в управлінні місцевими справами. Слухання мають проходити у формі зустрічей членів територіальної громади з депутатами відповідної ради та посадовими особами місцевого самоврядування. Закон надає право членам територіальної громади під час слухань заслуховувати звіти депутатів відповідних рад про їх роботу в цілому або з якогось конкретного питання, а також порушувати проблеми та вносити пропозиції щодо питань місцевого значення, що належать до відання місцевого самоврядування.

Предметом громадських слухань відповідно до Закону є «питання місцевого значення, що належать до відання місцевого самоврядування». Межі відання місцевого самоврядування встановлюються Конституцією України та іншими законами, перш за все, Законом «Про місцеве самоврядування в Україні» (див., наприклад, ст. 26 Закону). Крім того, слід мати на увазі, що в Україні є вже біль-

ше 100 законодавчих актів, які так чи інакше торкаються повноважень місцевого самоврядування.

Пропозиції, що вносяться за результатами громадських слухань, підлягають обов'язковому розглядові органами місцевого самоврядування. Ця норма суттєво підсилює значення громадських слухань і ролі територіальної громади у вирішенні важливих місцевих питань. Реагування на питання, що порушені учасниками слухань, і висунуті ними пропозиції з боку керівних осіб територіальної громади є показником ефективності слухань, їх дієвості.

Разом з тим, Закон не деталізує порядок організації та проведення громадських слухань, надаючи право регулювати ці питання самій територіальній громаді. Пункт 4 статті 13 прямо вказує, що врегулювання особливостей застосування інструменту громадських слухань в умовах кожної конкретної громади має бути у Статуті територіальної громади. Разом з тим, закон не зобов'язує територіальні громади мати свої статuti, а лише надає їм таке право (п.1 ст.19 Закону). Тому, у разі відсутності Статуту територіальної громади або на період до його прийняття може бути розроблено і ухвалено такий місцевий нормативний акт, як Положення про громадські слухання.

Для підсилення ролі громадських слухань як інструменту активізації громадян і становлення місцевої демократії Положення про громадські слухання краще затверджувати на сесії відповідної ради. Згодом, після апробації, Положення про громадські слухання має бути включеним чи безпосередньо до тексту Статуту, чи як додаток до нього.

Звичайно, представницький орган місцевого самоврядування, затверджуючи Статут територіальної громади села, селища, міста (ст.19 Закону) і передбачаючи в ньому таку форму безпосередньої участі територіальних громад в управлінні місцевими справами, як «громадські слухання», повинен врахувати необхідність забезпечення регулярності таких слухань, тобто проведення їх через приблизно рівні відрізки часу, а також у найбільш зручний, як для жителів так і для депутатів та посадових осіб місцевого самоврядування, час.

Проведення слухань не є самоцілью. Метою слухань є не тільки і не стільки проінформувати громадян (для цього є більш ефективні засоби). Для місцевих керівників головною метою слухань є отримання зворотнього зв'язку від громади, пробудження у громадян почуття ентузіазму і причетності до вирішення проблем громади, направлення їх творчої ініціативи, залучення громадян до вирішення проблем і до реалізації рішень. Громадські слухання можуть також переслідувати мету:

- дізнатися думку громадян стосовно тактики, стратегії керівництва міста (села, селища) вірності прийнятих керівництвом рішень;
- ознайомлення громадян з планами керівництва територіальної громади та результатами його діяльності (заслуховування керівництва громади);
- підвищення прозорості діяльності органів і посадових осіб місцевого самоврядування з метою підвищення довіри у мешканців до місцевої влади;
- отримання пропозицій та порад від членів громади щодо розв'язання поточних проблем та підтримки громади при лобюванні її інтересів перед іншими владними структурами.
- отримати поради від мешканців міста (села, селища) - споживачів надаваних послуг, як краще розв'язати існуючу проблему;
- створити прозорість дій влади з метою викликати довіру у мешканців до владних структур.

Для досягнення названих цілей для участі у громадських слуханнях доцільно залучати досвідчених і найбільш поінформованих працівників відповідних служб (можливо і тих, хто вже не працює у цій сфері, але має великий досвід та авторитет), фахівців (експертів) з питань, що є темою слухань; представників громадських організацій, місцевих осередків політичних партій, органів самоорганізації населення, засобів масової інформації, інших зацікавлених категорій населення.

Деякі рекомендації щодо обґрунтування тематики громадських слухань.

Проблематика громадських слухань має бути чітко визначена і обґрунтована для їх ініціаторів: «Для чого проводиться цей захід?», «Чому саме це питання виноситься на слухання?», «Що організатори сподіваються досягти в результаті його проведення?». В ході формування теми було б дуже слушним здійснення соціологічного опитування населення у відповідному населеному пункті, а також консультації фахівців з PR-технологій.

Обґрунтування теми повинно передбачати інтереси і пріоритети громади (найбільш «наболілі» проблеми), влади (ситуативні питання) та бізнесових кіл (від регуляторних актів до вигідних бізнес-проектів), незалежно від того хто виступає ініціатором слухань. Найбільш ймовірно, що на сьогодні офіційним ініціатором слухань можуть виступати або влада, або громадськість. А представники бізнесу можуть, навіть, не завжди взяти участь у цьому заході, але це не значить, що при цьому можна дозволити забути про їх інтереси. При обґрунтуванні теми слід враховувати, чи слухання проводяться як окремий захід, чи передбачається цикл слухань з вибраної тематики.

Якщо організатор слухань це робить вперше і ще не має відповідного іміджу, назва теми повинна відображати очікування широких кіл громадськості та висвітлення найбільш для них «наболілої» проблеми. Наприклад, проблема якості комунальних послуг та відповідності її розміру тарифів є і буде завжди актуальною в кожному населеному пункті. Тільки в одному з них найбільш гострою проблемою є водопостачання, в іншому - водовідведення чи вивезення і утилізація сміття тощо. Тому тема слухань, що стосується управління комунальним майном і забезпечує вирішення цих проблем, є завжди цікавою для населення.

Наприклад, якщо організатором слухань є громадськість, то тут можна запропонувати більш «гострі» формулювання теми :

– Як не знищити муніципальний транспорт?;

– Пропозиції громади щодо можливості перенесення початку опалювального сезону з січня на жовтень;

– Чи буде надано статус «пустелі» чи «напівпустелі» місту (або якомусь його району), якщо водоканалом (на кому є необхідність загострити увагу: директором водоканалу, мерією, мером, радою) і надалі буде збережено існуючий режим його водозабезпечення?;

Якщо організатори мають на меті вирішення складної проблеми з управління комунальним майном, найближча перспектива якої є невизначеною, то потрібно вирішити - проводити цикл слухань окремо чи в системі інших заходів. Загальна проблема розбивається на кілька підпроблем, слухання з яких проводяться у послідовності: ідентифікації проблеми, її усвідомлення, визначення шляхів вирішення, і т.д. до прийняття рішення про конкретні дії.

Приклад. З метою покращення експлуатації муніципального житлового фонду та якості комунальних послуг стратегічним планом розвитку міста передбачено створення об'єднань співвласників багатоквартирних будинків (ОСББ). Як свідчить світовий досвід, діяльність ОСББ є ефективною формою організації для забезпечення населення, що проживає в багатоквартирних будинках, усім комплексом житлово-комунальних послуг. На жаль, в Україні на цей час діє всього приблизно 1500 - 2000 таких об'єднань, а процес створення нових є складним і повільним, що в першу чергу пов'язано з ментальністю населення («я за колгосп, але не в нашому селі»). В цьому випадку одночасно з іншими підготовчими заходами (включаючи можливості засобів масової інформації) до створення ОСББ доцільно було б провести цикл громадських слухань: «Перспектива діяльності ОСББ в нашому місті». При цьому перше засідання могло би пройти під назвою з подібним змістом до цього: «Темні, брудні під'їзди і висока квартирна плата не повинні мати майбутнього! Як змінити ситуацію?»

На другому етапі слухань можлива тема «Хто дасть лад в нашому під'їзді? Де взяти кошти?».

Наступні слухання могли б мати такі назви: «Місцева влада і порядок в нашому домі. Шляхи вирішення проблеми»; «Об'єднан-

ня співвласників у нашому багатоквартирного будинку. Переваги і недоліки».

У третій частині посібника наводиться текст Примірного положення про громадські слухання⁴².

На базі цього примірного Положення «Про громадські слухання» у кожній конкретній сільській, селищній, міській громаді мають бути розроблені й ухвалені свої власні місцеві Положення, що відповідають умовам цієї громади.

17.6. ОРГАНИ САМООРГАНІЗАЦІЇ НАСЕЛЕННЯ

Органи самоорганізації населення є однією із форм участі членів територіальних громад сіл, селищ, міст, районів у містах у вирішенні питань місцевого значення.

Правовий статус, порядок організації та діяльності органів самоорганізації населення за місцем проживання визначається Законом України «Про органи самоорганізації населення» від 11 липня 2001 року⁴³.

Сільські, селищні, міські, районні в місті (у разі їх створення) ради можуть дозволяти за ініціативою жителів створювати сільські, селищні, будинкові, вуличні, квартальні комітети, комітети громадського самоврядування у мікрорайонах міста - органи самоорганізації населення - і наділяти їх частиною власної компетенції, фінансів, майна. Ради та їх виконавчі комітети здійснюють керівництво такими органами, проводять з їх головами та секретарями наради і семінари, сприяють встановленню тісних зв'язків комітетів з постійними комісіями, депутатами рад, суб'єктами господарювання, іншими громадськими об'єднаннями, що розміщені на території органів самоорганізації населення.

Органи самоорганізації населення діють на підставі Конституції України, цього та інших законів України, актів Президента України, Кабінету Міністрів України, центральних та місцевих органів

42 В. П. Рубцов. Громадські слухання. – К.: Гнозис, 2001. – с.10-14.

43 Відомості Верховної Ради України. – 2001. - № 48, ст. 254.

виконавчої влади, рішень відповідних органів місцевого самоврядування, рішень місцевого референдуму, статутів територіальних громад, розпоряджень сільського, селищного, міського голови, голови районної у місті (у разі їх створення) ради, виданих у межах своїх повноважень, положень про органи самоорганізації населення, рішень зборів (конференції) жителів за місцем проживання, які їх обрали.

Для виконання своєї діяльності, орган самоорганізації населення обирає керівника, заступників керівника, секретаря, може залучати до роботи штатних працівників, узгоджуючи штат на зборах жителів за місцем проживання. Засідання селищного, сільського, вуличного, квартального, будинкового комітету є відкритими, а всі питання вирішуються простою більшістю голосів і протоколюються або заносяться у щоденник комітету.

Рішення органів самоорганізації населення носять характер рекомендацій. Органи самоорганізації населення несуть встановлену законодавством відповідальність за законність та наслідки своїх рішень і дій. Відповідна рада може скасовувати рішення селищного, сільського, вуличного, будинкового та інш. комітету, якщо воно суперечить законодавству або рішенням органів місцевої виконавчої влади і місцевого самоврядування.

17.7. ЗБОРИ, МІТИНГИ, ПОХОДИ І ДЕМОНСТРАЦІЇ

Стаття 39 Конституції України надає громадянам право збиратися і проводити збори, мітинги, походи і демонстрації, про проведення яких завчасно оповіщаються органи виконавчої влади чи орган місцевого самоврядування.

Ці форми реалізації громадянами права на участь у місцевому самоврядуванні мають особливе значення щодо привернення уваги органів місцевого самоврядування до найактуальніших проблем політичного, соціально-економічного розвитку, екологічних проблемі які вимагають негайного розгляду та вирішення. Масові збори, демонстрації, пікетування та інші подібні акції надають представницьким, і виконавчим органам місцевого самоврядуван-

ня можливість з максимальною точністю визначати, в якій сфері самоврядування є мало ефективним і які саме інтереси населення території незадоволені

Порядок організації і проведення в Україні зборів, мітингів, походів і демонстрацій має бути встановлено окремим законом, виходячи з принципів, закріплених згаданою нормою Конституції України, зокрема щодо порядку оповіщення про проведення цих масових заходів. Закон має визначати терміни і процедурний порядок оповіщення органів виконавчої влади чи органів місцевого самоврядування про проведення зборів, мітингу, походу або демонстрації, також підстави і порядок встановлення судом обмежень у реалізації громадянами цього права.

17.8. УНІВЕРСАЛЬНІ ФОРМИ РЕАЛІЗАЦІЇ ГРОМАДЯНАМИ ПРАВА НА УЧАСТЬ У МІСЦЕВОМУ САМОВРЯДУВАННІ

Особливе місце серед форм реалізації громадянами права участь у місцевому самоврядуванні посідає закріплене статтею 40 Конституції України право **направляти індивідуальні та колективні письмові звернення або особисто звертатися до органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб цих органів**, які зобов'язані розглянути звернення і дати обґрунтовану відповідь у встановлений законом строк.

У багатьох країнах (наприклад, у Німеччині, Чехії, Словаччині) це право визначається в законах про місцеве самоврядування як «право петицій» і надає мешканцям відповідної території можливість звертатися до органів місцевого самоврядування з заявами, скаргами і пропозиціями.

Як свідчить тлумачення вищенаведеної норми Конституції, звернення громадян, як інститут прямої демократії і самостійна форма здійснення громадянами права на участь у місцевому самоврядуванні, має універсальний характер. Вони дають громадянам можливість опосередковано брати участь у визначенні пріоритетних завдань і напрямків роботи органів місцевого самоврядування, в розробці проектів їх рішень, у контролі за їх діяльністю. Звернення

громадян є важливим джерелом інформації щодо інтересів населення і одночасно засобом відстоювання громадянами своїх прав і законних інтересів та відновлення їх у разі порушень з боку місцевого самоврядування.

Правовий механізм реалізації права на звернення в Україні встановлюється Законом України «Про звернення громадян»⁴⁴, який, зокрема, передбачає три можливі форми реалізації конституційного права громадян на звернення до органів місцевого самоврядування, їх посадових осіб: зауваження та пропозиції, що стосуються їх статутної діяльності, заяви або клопотання щодо реалізації своїх соціально-економічних, політичних та особистих прав і законних інтересів та скарги про їх порушення.

Встановлений законом порядок вимагає обов'язкового розгляду звернень громадян органами або посадовими особами, до повноважень яких належить вирішення порушених у зверненнях питань. Якщо питання, порушені у зверненні, не входять до повноважень органу чи посадової особи, останні зобов'язані у встановлений термін (не більш, ніж п'ять днів) переслати звернення за належністю, про що повідомити громадянину, який подав звернення. Забороняється направляти скарги громадян на розгляд тих органів або посадових осіб, чиї дії оскаржуються.

Щодо пропозицій (зауважень), то органи місцевого самоврядування, посадові особи зобов'язані розглянути їх та повідомити громадянина про результати розгляду.

Заяви (клопотання) мають бути розглянуті об'єктивно і вчасно, викладені в них факти — перевірено. Органи місцевого самоврядування, посадові особи за заявами (клопотаннями) приймають рішення відповідно до чинного законодавства і забезпечують їх виконання, повідомляють громадян про наслідки розгляду заяв (клопотань). Рішення про відмову в задоволенні вимог, викладених у заяві (клопотанні), доводиться до відома громадянина в письмовій формі з посиланням на закон і викладенням мотивів відмови, а також із роз'ясненням порядку оскарження прийнятого рішення.

44 Відомості Верховної Ради України. – 1996, № 47, ст.256

Скарга на дії чи рішення органу місцевого самоврядування, посадової особи подається у порядку підлеглості вищому органу або посадовій особі, що не позбавляє громадянина права звернутися до суду відповідно до чинного законодавства, а в разі відсутності такого органу чи незгоди громадянина з прийнятим за скаргою рішенням – безпосередньо до суду. Скарга на рішення може бути подана до органу або посадовій особі вищого рівня протягом одного року з моменту прийняття оскаржуваного рішення, але не пізніше одного місяця з часу ознайомлення з ним громадянина. Скарги, подані з порушенням зазначеного терміну, не розглядаються.

Законом також встановлюються строки розгляду звернень громадян, а саме: звернення громадян розглядаються і вирішуються у термін не більше одного місяця від дня їх надходження, а ті, які не потребують додаткового вивчення, – невідкладно, але не пізніше п'ятнадцяти днів від дня їх отримання. Якщо протягом цього терміну вирішити порушені у зверненні питання неможливо, керівник відповідного органу або його заступник встановлюють необхідний термін для розгляду звернення, про що повідомляється громадянину. При цьому загальний термін вирішення питань, порушених у зверненні, не може перевищувати сорока п'яти днів.

9 травня 2011 року набули чинності Закон України «Про доступ до публічної інформації», а також нова редакція Закону України «Про інформацію». Попри те, що ці два закони не узгоджені із Законом «Про місцеве самоврядування в Україні», іншими чинними законами та ускладнюють порядок проведення сесій місцевих рад, засідань виконавчих комітетів, варто назвати 10 принципових речей, які впливають із цих законів.

17.9. ЕЛЕКТРОННА ПЕТИЦІЯ

Електронна петиція – це особлива форма колективного звернення громадян до президента України, Верховної Ради України, Кабінету Міністрів України, органу місцевого самоврядування.

Електронна петиція подається та розглядається в порядку, передбаченому статтею 23-1 Закону України «**Про звернення громадян**»⁴⁵.

Громадяни можуть звернутися до Президента України, Верховної Ради України, Кабінету Міністрів України, органу місцевого самоврядування з електронними петиціями через офіційний веб-сайт органу, якому вона адресована, або веб-сайт громадського об'єднання, яке здійснює збір підписів на підтримку електронної петиції.

В електронній петиції має бути викладено суть звернення, зазначено прізвище, ім'я, по батькові автора (ініціатора) електронної петиції, адресу електронної пошти. На веб-сайті відповідного органу або громадського об'єднання, що здійснює збір підписів, обов'язково зазначаються дата початку збору підписів та інформація щодо загальної кількості та переліку осіб, які підписали електронну петицію.

Електронна петиція не може містити заклики до повалення конституційного ладу, порушення територіальної цілісності України, пропаганду війни, насильства, жорстокості, розпалювання міжетнічної, расової, релігійної ворожнечі, заклики до вчинення терористичних актів, посягання на права і свободи людини.

Відповідальність за зміст електронної петиції несе автор (ініціатор) електронної петиції.

Для створення електронної петиції до Президента України, Верховної Ради України, Кабінету Міністрів України, органу місцевого самоврядування її автор (ініціатор) заповнює спеціальну форму на офіційному веб-сайті органу, якому вона адресована, або веб-сайті громадського об'єднання, яке здійснює збір підписів на підтримку електронних петицій, та розміщує текст електронної петиції.

Електронна петиція оприлюднюється на офіційному веб-сайті відповідно Президента України, Верховної Ради України, Кабінету Міністрів України, органу місцевого самоврядування або на

45 Відомості Верховної Ради України, 1996, № 47, ст.256

КОМПЕТЕНЦІЯ, ПОВНОВАЖЕННЯ
ТА ОРГАНІЗАЦІЯ РОБОТИ МІСЦЕВИХ РАД

веб-сайті громадського об'єднання, яке здійснює збір підписів на підтримку електронних петицій, протягом двох робочих днів з дня надсилання її автором (ініціатором).

У разі невідповідності електронної петиції встановленим вимогам оприлюднення такої петиції не здійснюється, про що повідомляється автору (ініціатору) не пізніше строку, встановленого для оприлюднення.

Дата оприлюднення електронної петиції на офіційному веб-сайті відповідно Президента України, Верховної Ради України, Кабінету Міністрів України, відповідного органу місцевого самоврядування або на веб-сайті громадського об'єднання є датою початку збору підписів на її підтримку.

Відповідні органи державної влади, органи місцевого самоврядування та громадські об'єднання під час збору підписів на підтримку електронної петиції зобов'язані забезпечити:

- безоплатність доступу та користування інформаційно-телекомунікаційною системою, за допомогою якої здійснюється збір підписів;
- електронну реєстрацію громадян для підписання петиції;
- недопущення автоматичного введення інформації, у тому числі підписання електронної петиції, без участі громадянина;
- фіксацію дати і часу оприлюднення електронної петиції та підписання її громадянином.

Електронна петиція, яка в установлений строк не набрала необхідної кількості голосів на її підтримку, після завершення строку збору підписів на її підтримку розглядається як звернення громадян відповідно до цього Закону.

Електронна петиція, адресована відповідно Президенту України, Верховній Раді України, Кабінету Міністрів України, розглядається у порядку, встановленому цією статтею, за умови збору на її підтримку не менш як 25000 підписів громадян протягом не більше трьох місяців з дня оприлюднення петиції.

Вимоги до кількості підписів громадян на підтримку електронної петиції до органу місцевого самоврядування та строку збору підписів визначаються статутом територіальної громади.

Електронна петиція, збір підписів на підтримку якої здійснювався через веб-сайт громадського об'єднання і яка протягом установленого строку набрала необхідну кількість підписів на її підтримку, не пізніше наступного дня після набрання необхідної кількості підписів надсилається громадським об'єднанням органу, якому адресована петиція, із зазначенням інформації про дату початку збору підписів, дату направлення електронної петиції, загальну кількість та перелік осіб, які підписали електронну петицію (чи посилання на джерело такої інформації в мережі Інтернет), строк збору підписів, назву та адресу електронної пошти громадського об'єднання.

Інформація про початок розгляду електронної петиції, яка в установленний строк набрала необхідну кількість голосів на її підтримку, оприлюднюється на офіційному веб-сайті відповідно Президента України, Верховної Ради України, Кабінету Міністрів України, відповідного органу місцевого самоврядування не пізніш як через три робочі дні після набрання необхідної кількості підписів на підтримку петиції, а в разі отримання електронної петиції від громадського об'єднання – не пізніш як через два робочі дні після отримання такої петиції.

Розгляд електронної петиції здійснюється невідкладно, але не пізніше десяти робочих днів з дня оприлюднення інформації про початок її розгляду.

Якщо електронна петиція містить клопотання про її розгляд на парламентських слуханнях у Верховній Раді України або громадських слуханнях відповідної територіальної громади, автор (ініціатор) петиції має право представити електронну петицію на таких слуханнях. У такому разі строк розгляду електронної петиції продовжується на строк, необхідний для проведення відповідних слухань.

Порядок розгляду електронної петиції, адресованої Президенту України, Верховній Раді України, Кабінету Міністрів України, орга-

КОМПЕТЕНЦІЯ, ПОВНОВАЖЕННЯ
ТА ОРГАНІЗАЦІЯ РОБОТИ МІСЦЕВИХ РАД

ну місцевого самоврядування, визначається відповідно Президентом України, Верховною Радою України, Кабінетом Міністрів України, місцевою радою⁴⁶.

Про підтримку або непідтримку електронної петиції публічно оголошується на офіційному веб-сайті Президентом України - щодо електронної петиції, адресованої Президенту України, Головою Верховної Ради України - щодо електронної петиції, адресованої Верховній Раді України, Прем'єр-міністром України - щодо електронної петиції, адресованої Кабінету Міністрів України, головою відповідної місцевої ради - щодо електронної петиції, адресованої органу місцевого самоврядування.

У відповіді на електронну петицію повідомляється про результати розгляду порушених у ній питань із відповідним обґрунтуванням.

Відповідь на електронну петицію не пізніше наступного робочого дня після закінчення її розгляду оприлюднюється на офіційному веб-сайті органу, якому вона була адресована, а також надсилається у письмовому вигляді автору (ініціатору) електронної петиції та відповідному громадському об'єднанню, яке здійснювало збір підписів на підтримку відповідної електронної петиції.

У разі визнання за доцільне викладені в електронній петиції пропозиції можуть реалізовуватися органом, якому вона адресована, шляхом прийняття з питань, віднесених до його компетенції, відповідного рішення. Президентом України, Кабінетом Міністрів України, народними депутатами України за результатами розгляду електронної петиції можуть розроблятися та вноситися в установленому порядку на розгляд Верховної Ради України законопроекти, спрямовані на вирішення порушених у петиції питань.

Інформація про кількість підписів, одержаних на підтримку електронної петиції, та строки їх збору зберігається не менше трьох років з дня оприлюднення петиції.

⁴⁶ У третій частині цього посібника вміщено примірне положення «Про електронні петиції».

Глава 18.

ФОРМИ СПІВПРАЦІ ДЕПУТАТІВ З ГРОМАДСЬКИМИ ОРГАНІЗАЦІЯМИ ТА ЗАСОБАМИ МАСОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ⁴⁷

18.1. ВАША СПІВПРАЦЯ З ГРОМАДСЬКИМИ ОРГАНІЗАЦІЯМИ

Якщо ви розраховуєте на довготривалу підтримку громадської, недержавної організації (далі – НДО), то не варто підходити до цього з меркантильних міркувань: «Ось я для вас щось зроблю, а ви всіляко будете підтримувати мене, мою партію і скрізь про це заявляти». Це програваний шлях. Не варто таким чином «купувати» громадську організацію. Доказом цього є сумна доля «пропартійних» недержавних організацій, що створювалися «під партії», або дуже відверто їх підтримували. Останні парламентські вибори показали, що підтримка з боку таких НДО не додала партійцям ні популярності, ні голосів.

Проте ви все ж розраховуєте на певну підтримку НДО. Виникає логічне питання: «ЯК з ними співпрацювати?»

На наш погляд, у своїй депутатській діяльності ви цілком можете розраховувати на таку підтримку з боку громадської організації:

- тут вам завжди можуть надати експертну інформацію з найрізноманітніших питань життєдіяльності місцевих громад;
- серед громадських діячів можуть знайтися непогані потенційні депутатські помічники;
- громадські діячі можуть стати опосередкованими пропагандистами чи носіями ваших ініціатив та ідей (як «люди впливу» у своєму оточенні);
- співпрацюючи з НДО, можна зайвий раз вигідно «засвітитися» (в PR-значенні цього слова);
- у громадських організаціях ви легко знайдете потрібну вам

⁴⁷ Для підготовки цієї глави використано посібник А.Куліша і Н. Самолевської «Новообраній депутатці місцевої Ради». Щоденні практичні поради. – К.: 2007. – с. 48 – 63, 96 –115.

кількість добровільних помічників-волонтерів для здійснення різноманітних заходів, акцій тощо.

Про це детальніше ми розповімо далі.

Разом із тим, співпраця з НДО є для депутата також серйозною відповідальністю і, якщо хочете, певним клопотом (особливо на початку співпраці). Річ у тім, що представники третього сектору мають дещо вищі стандарти у своїй діяльності. Конкурентна боротьба (в доброму сенсі цього слова) з іншими громадськими організаціями за гранти постійно ставить перед ними вимогу «зробити на рівень вище, якісніше, ефективніше, «по-європейському». В роботі НДО – порівняно з іншими структурами – набагато гостріше стоїть питання прозорості і відкритості. Цього вони вимагають і від своїх партнерів. Постійно беручи участь у тренінгах та інших заходах всеукраїнських і міжнародних організацій, місцеві громадські організації виробляють нові, більш жорсткі критерії до роботи у своєму місті чи області. Це також впливає на стосунки і з депутатами – як з можливими партнерами.

Тому серйозно зважте свою мету і потреби з умовами співпраці з недержавними організаціями. Дайте самі собі чесну відповідь на питання: чи готові ви, наприклад, до «незручних» питань на семінарах і «круглих столах», чи готові отримувати від НДО звернення щодо вирішення складних соціальних питань і вчасно реагувати на них; чи готові ви підтримати акції, що не завжди до вподоби місцевим чиновникам? Іншими словами, чи готові ви працювати гостро, відкрито і прозоро? Якщо так, то сміливо зустрічайтеся з представниками громадської організації. Перш за все, обговоріть «правила гри». Це обговорення дасть змогу визначити як реальні дії у співпраці, так і свої «табу». Ось тоді і починайте діяти за формулою «співпраця з НДО – це прозорість, взаємовигідність, системність». Не зайвим буде укласти свого роду меморандум (письмову угоду, протокол про спільну діяльність). В ній варто зазначити загальні засади співпраці, умови взаємодопомоги щодо реалізації певних конкретних завдань, описати деталі інформаційного обміну тощо. Звичайно, в теперішній ситуації, коли мажоритарна виборча система вже не існує, з чернеткою

цього документу варто ознайомити вашу депутатську фракцію чи групу в раді.

Не майте ілюзій: підписання угоди про співпрацю з громадською організацією не робить цю організацію «вашою» чи, іншими словами, «кишеньковою структурою» вашої партії. Незалежність НДО – це принципове питання для її членів. Організація має повне право співпрацювати також і з іншими депутатами з інших партій. І тут вже від ваших дій залежить, наскільки ви будете потрібні й ефективні у виконанні своїх зобов'язань. Саме меморандум врегулює рамки спільної роботи і ваші очікування від НДО, а також – очікування представників громадської організації від вас.

В досвіді роботи громадських організацій є багато успішних прикладів створення дорадчих (експертних) рад при громадських організаціях. Ці ради вивчають ситуацію і надають депутатам незалежні рекомендації щодо вирішення нагальних проблем у громаді. Представники цих НДО беруть участь в якості експертів у засіданнях депутатських комісій, у громадських слуханнях тощо. Їхня вигода – у донесенні погляду зацікавленої частини громади (зважає, ваших виборців) до людей рівня прийняття рішень (серед яких тепер – і ви, бо ж ви – депутат). До недавнього часу ініціатива створення дорадчих рад виходила, як правило, з боку громадських організацій. Уявіть собі, наскільки вагоміше це виглядатиме, якщо така пропозиція поступить з вашого боку.

З 2004 року вступив у дію Закон України «Про соціальні послуги». Деякі місцеві ради вже почали надавати обумовлену цим законом бюджетну фінансову підтримку для громадських організацій. Ви також можете стати ініціатором запровадження програм бюджетного субсидування громадських організацій у напрямку, що є важливим для громади і водночас - саме в тому, в якому працюють громадські організації – ваші партнери. Зверніть увагу: тут не йдеться про якесь таємне лобіювання інтересів певних громадських організацій, адже за законом бюджетна підтримка передбачає суворі конкурсні умови й повну прозорість. Просто ви можете сприяти запровадженню нової конкурсної теми, якою опікуєтеся – і в подальшому сприятимете поступу в цій роботі через грантову підтримку громадських організацій.

Можливі й нестандартні кроки. Наприклад, ви можете стати ініціатором волонтерського стажування членів місцевої молодіжної організації в тій комісії ради, яка займається питаннями, що цікавлять цю організацію. Будьте певні: молодь, яка нині дуже серйозно ставиться до свого професійного майбутнього, належним чином оцінить таку ініціативу. А якщо під час стажування молодь ще й успішно попрацює, то лист-подяка від комісії, рекомендація від вас особисто може стати «золотою акцією» для молодшої людини в майбутньому працевлаштуванні чи в політичній кар'єрі. А який можна з цього можна зробити інформаційний привід для ЗМІ – для вас особисто!

Важливою є системність у вашій спільній роботі з НДО. Насправді це не вимагає якихось особливих, спеціальних зусиль. Недержавні громадські організації у виконанні своїх статутних цілей та проектів здійснюють досить багато різноманітних цікавих заходів. Вам треба всього-навсього налагодити систему постійного обміну інформацією в обраному спільному напрямку роботи. Ви (або ваші помічники) маєте взяти за правило регулярно брати участь у заходах партнерської громадської організації, а також регулярно запрошувати їх представників на свої заходи, де будуть розглядатися питання, що їх цікавлять.

Ставши авторитетною і бажаною людиною в одній чи в кількох недержавних організаціях, ви швидко оціните їх підтримку і допомогу в нелегкій депутатській роботі.

Громадська організація як джерело потрібної, корисної і важливої інформації

У громадських організаціях працюють активні люди; вони постійно контактують із своїми колегами з інших міст, областей та країн. Завдяки участі у різних проектах представники НДО часто беруть участь у різноманітних семінарах, «круглих столах», конференціях, форумах тощо. Багато з них пройшли навчання чи стажування за кордоном. Ось чому представники громадських організацій мають більше інформації з напрямку, в якому спеціалізуються.

Дослідження проблем, пошук нової інформації, глибше знання тенденцій – це характерні риси повсякденного робочого життя кожної активної громадської організації. Якщо ви потребуєте реальної картини, наприклад, екологічної ситуації в регіоні, то офіційну інформацію вдало може доповнити експертна оцінка місцевої недержавної екологічної організації. Іноді ця оцінка може дуже відрізнятися від офіційної: нехай вас це не дивує, разом з тим – не варто відкидати інший погляд. Частіше всього якраз він і є найреалістичнішим, найправдивішим.

Ви будете вражені, коли дізнаєтеся, як багато громадських організацій працює у вашому місті чи області. У сфері їх інтересів – безліч проблем: від розвитку місцевого самоврядування до дитячої безпритульності, від протидії насильства в родині аж до навчання та працевлаштування безробітних.

Як отримати якісну інформацію в громадській організації:

1. Визначте (насамперед – для себе), якої саме – конкретно – інформації ви потребуєте і для чого.

2. Чітко сформулюйте питання, що вас цікавлять; при зустрічі з представниками недержавної організації надайте їм перелік цих питань у письмовому вигляді. Цей запит від депутата (на вашому депутатському бланку) піднімає статус організації не лише в її власних очах, а й в очах грантодавців, які надають кошти для виконання проектів –пам'ятайте про це завжди.

3. Поясніть представникам громадської організації, *для чого* вам потрібна запитувана інформація, де і як ви плануєте нею скористатися. Узгодьте, в яких випадках і на якого експерта організації ви будете посылатися при публічному оприлюдненні отриманої інформації. Так ви зможете уникнути непорозумінь і довільного трактування.

4. Отримавши інформацію від громадської організації, обов'язково подякуйте їй – *письмово, на депутатському бланку*. На жаль, депутати нерідко «дружать» з НДО лише тоді, коли хочуть щось від них отримати. А потім якось «забувають» згадати про отриману

допомогу в своєму виступі, інтерв'ю, статті. В громадських організаціях, на жаль, вже звикли до такого ставлення з боку депутатів, але все менше хочуть миритися з ним. Можливо саме тому збільшилася кількість депутатів «родом із НДО»: вони втратили надію на просування своїх інтересів з боку депутатів і самі взяли на себе цю місію.

5. Знайдіть можливість регулярно відвідувати заходи громадських організацій. Там ви зможете отримати новий, іноді альтернативний погляд на проблему, познайомитися з активними, знаючими людьми. Це важливо для вас як депутата: по-перше, ваша популярність та позитивний імідж вибудовується і на таких зустрічах також; по-друге, там ви знайдете цікаві, потрібні й корисні знайомства; по-третє, там ви завжди отримаєте нову і потрібну вам інформацію «з перших рук».

6. Запам'ятайте: справді незалежна громадська організація вам нічим не зобов'язана. Тому слід ставитися до її команди як до партнерів, а не як до підлеглих...

Громадська організація як навчальний ресурс — для вас особисто

Незалежно від того, чи ви стали депутатом цілеспрямовано, чи це трапилося несподівано навіть для вас самого — саме громадські організації завжди стануть вам у нагоді при отриманні нових знань, потрібних і корисних у роботі народного обранця. Місцеві недержавні організації часто рекомендують своїх партнерів і колег до громадського навчання в інших містах чи країнах. Нерідко такі навчання (тренінги) відбуваються і в вашому обласному центрі.

За тематикою таке навчання може бути дуже різноманітним. Під час семінарів і тренінгів поглиблено вивчається методика подолання й розв'язання проблем різних рівнів:

- загальнонаціональний і міжнародних рівень (наприклад: ВІЛ/ СНІД, наркоманія, торгівля людьми, розвиток малого підприємництва);
- локальний рівень (працевлаштування шахтарів луганських

шахт, підтримка прав національних меншин у Закарпатті чи на Буковині, розвиток медичного обслуговування самоселів у Чорнобильській зоні і т.п.);

- т.зв. спеціалізована проблематика: діяльність органів місцевого самоврядування, створення інформаційних громадських приймалень з питань надання комунальних послуг тощо.

Таке навчання триває зазвичай від 1 до 3 днів. В якості викладачів чи тренерів, як правило, запрошують експертів національного та міжнародного рівня. В ході навчання ви отримаєте нові якісні знання, цікаві роздаткові матеріали, познайомитеся з колегами і фахівцями з інших областей, дізнається про новий досвід в інших регіонах і за кордоном. В будь-якому разі, таке навчання - це завжди крок вперед у вашому розвитку. Для вас важливим є не тільки навчання, а й неформальне спілкування з різними людьми: це будуть не тільки працівники партнерських НДО, а й представники міністерств, відомств, науковці, провідні фахівці різних галузей, а також ваші колеги — депутати всіх рівнів. З часом ці знайомства з ними переростуть у корисні справи для вашого міста чи області.

➤ Принагідно **декілька порад.**

➤ *Дізнайтеся про тему і мету навчання.* Навчальні семінари і тренінги зазвичай проходять в інтерактивному режимі. Вам буде корисним заздалегідь вивчити глибину проблеми для вашого міста, області. Під час тренінгу завжди можна (і треба!) задати тренерові чи експертові питання, що вас цікавлять — ті, на які ви не знайшли відповіді самі. З іншого боку, будь-який ваш коментар буде більш цінним і якісним, якщо в ньому прозвучать цифри та факти, що ілюструють вашу місцеву ситуацію.

➤ Якщо тренінг проходить в іншому місті, варто заздалегідь дізнатися в організаторів про умови перебування: проживання, харчування тощо. Нерідко таке навчання проходить за містом: слід передбачити зручний одяг як для занять, так і для відпочинку. На громадських навчаннях часто практикується «вільний» стиль одягу: попри це, все ж подбайте про те, щоб ви виглядали відповідно

своєму статусові. З іншого боку – щоб вам було зручно і комфортно. Що не кажіть, а «приймають по одежині»...

➤ Не забудьте також взяти із собою *достатню кількість візитівок*. Отримуючи візитівки від іншої особи, зробіть на зворотному боці короткі помітки про цю людину. Якщо хтось вас особливо зацікавив, постарайтеся після повернення додому започаткувати контакт із цією людиною через листування або телефоном. З цікавою людиною і гарним фахівцем завжди знайдеться про що поговорити і порадитися.

➤ Якщо у вашому місті чи області є видатні історичні місця, то візьміть декілька кольорових листівок. Розкажіть на перерві про ваше місто колегам по навчанню, а також тим, з ким ви будете мешкати разом у готелі. Нерідко ми не маємо уяви, які є чудові місця в нашій країні. Людина, яка пишається своїм краєм і має що розповісти, викликає повагу. Вас запам'ятають, не майте сумніву!

➤ По приїзді додому зайдіть в організацію, яка рекомендувала вас на навчання. Розкажіть про тренінг, подякуйте, покажіть фотографії й матеріали. Принагідно обговоріть, як ви в подальшому застосуєте на практиці у себе в місті знання, отримані на тренінгу.

➤ Не зайвим кроком стане інтерв'ю для місцевих ЗМІ. Розкажіть журналістам не лише про навчання, а й про те, чим актуальна зазначена проблема для вашого краю. Поінформуйте своїх виборців, як ви – народний обранець – плануєте застосувати отримані знання. Це буде ще однією цеглинкою у копіткому будівництві вашого іміджу. Завжди пам'ятайте: для політика передвиборча кампанія триває постійно...

➤ Для місцевої газети доречним буде фотознімок з семінару. А якщо на ньому присутні VIP-персони, то для редактора це стане просто подарунком. Не цурайтесь навчань – навіть тоді, коли маєте багато справ і вони «не відпускають». З часом ви помітите суттєві зміни у своїх знаннях, поглядах тощо. Ви станете справжнім експертом у важливих для громади питаннях. Вам завжди буде що сказати: як з трибуни сесійної зали, так і з газетних шпальт і телеекранів.

Дуже часто громадські організації запрошують активних учасників різних конференцій та семінарів на короткотермінове навчання чи в ознайомлювальні поїздки за кордон. Таке, цілком можливо, станеться і з вами. Досвід, знайомства і спілкування з новими людьми стануть неоціненними для вашого кар'єрного зростання.

Громадські організації як виконавці вашого дослідження громадської думки

Місцеві ради вкрай рідко використовують опитування в якості інструменту вивчення громадської думки. Проте такі дослідження є вкрай цінними для отримання широкої інформації про:

- якість муніципальних послуг;
- ставлення громадян до тих чи інших міських програм;
- факти, що можуть знадобитися при плануванні нових проєктів чи кроків вашої ради (або про зміни у вже реалізованих проєктах).

Окрім того, дослідження дають можливість оцінити потреби громадян в тих чи інших кроках Ради.

Причинами того, що місцеві ради рідко використовують опитування громадської думки, є певна складність у їх проведенні та висока вартість. Але це лише на перший погляд дослідження видаються складними і витратними. Цього можна уникнути, якщо використати можливості громадських організацій. Для більшості з них опитування громадської думки є звичайною справою: вони провадять їх за цілком пристойними, перевіреними методиками; їх результатам можна довіряти так само, як і спеціалізованим науковим установам.

До речі, про наукові установи. Якщо громадська організація - ваш партнер - не має досвіду опитувань громадської думки, зверніть увагу на місцеві вищі навчальні заклади: чи нема серед них таких, де більшою чи меншою мірою вивчають соціологію?

Якщо хоч на одному факультеті є бодай піврічний курс соціології - сміливо йдіть на контакт з викладачами. Ваше прохання про здійснення опитування буде для них неабияким подарунком! Бо, як

КОМПЕТЕНЦІЯ, ПОВНОВАЖЕННЯ
ТА ОРГАНІЗАЦІЯ РОБОТИ МІСЦЕВИХ РАД

правило, викладачі розцінюють такі реальні опитування як чудову нагоду для практичних занять зі студентами. Напишіть до ректорату офіційне клопотання на своєму депутатському бланку - і справу зроблено.

Не заглиблюючись у методологію вивчення громадської думки, звернемо вашу увагу на таке:

1. Плануючи опитування громадської думки, задайте собі такі запитання:

а) Чого ви хочете досягнути за допомогою свого опитування?

б) Чи готові депутати і службовці виконкому використати результати опитування у своїй роботі на користь громадян?

2. Будьте готові почути те, що висловлять вам «поза очі» респонденти опитувань. Інколи ця інформація буває, м'яко кажучи, не дуже приємною. З іншого боку, часом можна почути те, про що ви ніколи не чули.

3. Задавання запитань налаштовує громадян на думку, що в їхній ситуації щось таки нарешті зміниться. Це, як правило, породжує надії і сподівання, які завжди слід враховувати у плануванні та здійсненні будь-якого дослідження.

4. Проводячи опитування, намагайтеся залучити до їх організації тих, кого вони мають зацікавити: депутатів - членів відповідних комісій, посадовців виконкому та відповідних управлінь місцевої держадміністрації тощо.

5. Отримавши результати опитувань, намагайтеся довести їх до якнайширшого кола людей:

- до своїх колег — депутатів;
- до всіх членів комісій, діяльність яких тим чи іншим чином перетинається з напрямками опитування;
- до посадовців відповідних відділів виконкому, управлінь місцевої держадміністрації;
- до засобів масової інформації (можливо, для оприлюднення результатів дослідження варто провести прес-конференцію? В цьому випадку виконавці опитування — представники гро-

мадської організації – мають бути повноправними учасниками цієї прес- конференції).

Результати опитувань громадської думки є дуже дієвим та сильним інструментом у вашій депутатській діяльності.

Вивчення громадської думки, окрім цього, є ще й ефективним способом вашого спілкування з вашими ж виборцями.

Працівник НДО як Ваш потенційний депутатський помічник

Представники громадських організацій ефективно можуть бути використані як помічники-консультанти депутатів місцевих рад.

Громадські діячі мають нестандартне прогресивне мислення, вироблене внаслідок постійних навчань та участі в різноманітних проектах, стажуваннях і тренінгах. Вони досить часто мають можливість їздити по всій країні і відвідувати столицю України. Користь вам від цього може бути надзвичайно великою. Ось ваш помічник приїздить до Києва у своїх громадських справах (зверніть увагу, ви не витрачаєте на це коштів). Він може так запланувати день, щоб мати час зайти до центрального офісу вашої партії, передати вашу статтю до партійної газети, поспілкуватися з помічником народного депутата від вашої партії, дізнатися про офіційні та неофіційні новини. Завдяки цьому про вас знатимуть в центрі, а ви знатимете свіжі новини навіть швидше, ніж інші однопартійці у вашому місті.

Або, наприклад, ваш помічник їде до іншого обласного центру на стажування, тренінг, семінар чи на конференцію (у громадських організаціях це відбувається регулярно). Там він також, як ваш помічник, може зайти до обласної організації вашої партії, розпитати про партійні події, діяльність фракції у місцевій раді, отримати місцеву партійну пресу і т. ін. Так ви дізнаєтеся про досвід та цікаві ініціативи депутатів з інших областей, зможете використати його у своїй діяльності, налагодити постійні контакти (телефоном чи письмово) з вашими колегами-депутатами для подальшої співпраці. Ви зможете дізнатися, чим вони живуть, які мають проблеми, як їх долають. Вчитися на іншому досвіді

ніколи не шкодить. На всіх заходах, де побуває ваш помічник, завжди буде щось таке, про що варто знати і вам. Після кожної поїздки послушайте його розповідь, поміркуйте, що із нових ідей, матеріалів, новин у громадському середовищі ви змогли б використати у своїй депутатській роботі. Новий погляд збоку іноді нашоухує на нестандартні і ефективні рішення. Слід уважно поставитися до вибору помічника із громадських організацій (як, власне, і до інших помічників). У середовищі громадських організацій, як і скрізь, є свої впливові і шановані люди, але вистачає й таких, хто багато і гарно говорить, але мало що робить реально. Якщо вам пощастить і ви залучите собі в помічники справді авторитетну людину, то уникнете ревнощів з боку інших громадських організацій, а ваш авторитет серед активістів громадського руху також зросте.

Варто знати про деякі «табу», яких не варто переступати. Не вимагайте від представника громадської організації, вашого помічника, вступати до лав вашої партії. В світі НДО високо цінують політичну нейтральність. Звичайно, ваш помічник не має бути повним антагоністом ідей партії, за списком якої ви стали депутатом, але й відданості цим ідеям вимагати не слід. Не очікуйте, що ваш помічник стане агітувати за вашу фракцію на всіх заходах, де він буває. Вам це не потрібно, зрештою, це не його завдання. Представник громадської організації - також дуже заклопотана людина з багатьма обов'язками, а ще - з власним особистим життям. Пам'ятайте, що його співпраця з вами відбувається на *громадських засадах*.

Допомога громадських організацій у прийомі громадян

Зазвичай люди приходять до вас на прийом із своїми наболілими проблемами, яких не змогли вирішити звичним шляхом, ходячи по колу від одного чиновницького кабінету до іншого. Детальніше про індивідуальний прийом громадян ми вже розповіли в попередніх розділах, а зараз звертаємо вашу увагу на те, чим і як громадські організації можуть допомогти у розв'язанні проблем громадян.

Багато громадських організацій отримують грантову фінансову допомогу на надання юридичних, психологічних, соціальних та інших послуг для певних категорій населення. Це не підміна функцій державних організацій, які по роду своєї діяльності мали би надавати такі послуги. Громадські організації беруть на себе складну роботу саме там, де держава, як правило «недопрацьовує», або «не бачить» якоїсь проблеми. Варто знати, що громадські організації насправді не мають великих коштів, тому не слід очікувати від них «манны небесної». Але в «прейскуранті послуг» НДО є такі, що можуть суттєво полегшити вирішення деяких проблем ваших виборців.

Ось, наприклад, старенька жінка не має коштів на оплату юриста в справі поділу майна чи в написанні складної скарги про неправомірні дії місцевого комунального підприємства. Розглядаючи бабусине звернення, ви бачите, що справа є складною, і що вашим депутатським запитом проблему розв'язати не вдасться. Ось тоді в нагоді і стане допомога молодіжної громадської організації на кшталт «Правничої фундації» чи Юридичної клініки, що існує при юридичному факультеті вищого навчального закладу у вашому місті. Так, молоді студенти-юристи, що працюють там, є ще не досить досвідченими, але їхніх знань вже достатньо для цього рівня юридичної допомоги. Окрім того, як правило, молоді юристи завжди мають куратора — досвідченого юриста-викладача. Для студентів — це практика, для бабусі — безкоштовна допомога, підсилена вашим депутатським зверненням чи клопотанням. Добре буде домовитися з керівництвом вищого навчального закладу про співпрацю (звичайно, якщо там не віддають політичну перевагу на користь іншої партії).

Послуги громадських організацій можуть бути найрізноманітнішими. Головне — мати точну інформацію: *для яких категорій населення і яку саме допомогу* надають в тій чи іншій НДО. Не покладайтесь на випадкову інформацію про організацію і її діяльність. Найкраще провести зустріч з керівниками громадських організацій і детально дізнатися про їх діяльність, проекти, що зараз ними реалізуються, та про те, яку допомогу можуть надати ці організації. Це можуть зробити ваші помічники. Результатом має стати невеличка, але повна довідкова та-

блиця з назвами організацій, переліком послуг, адресами, номерами телефонів тощо. Ця таблиця-підказка стане вам доброю підмогою в особистому прийомі громадян.

* * *

Важливо пам'ятати, що громадські організації також потребують вашої підтримки. Саме тому під час зустрічі запитайте їх про їхні потреби (тоді в них з'явиться мотивація до подальших зустрічей і співпраці з вами). Зазвичай більшість із них потребує приміщення. А чому б вам не стати ініціатором розгляду діяльності громадських організацій міста на сесії ради або на засіданні комісії з гуманітарної сфери? Ті громадські організації, що дійсно працюють, мають що розповісти; вони за допомогою цифр і фактів доведуть свою потрібність і ефективність. То чому не внести раді чи виконкому пропозицію про їх підтримку в наданні приміщення з пільговою оплатою? До речі, механізм цієї пропозиції можуть залюбки розробити самі «НДО»). Зрозуміло, що всіх питань, які турбують громадські організації, ви не вирішите. Але імідж людини, яка розуміє потреби громадських організацій і пробує щось для них зробити, додасть вам симпатії і підтримки в їхньому середовищі. Гадаємо, це вигідно.

Ваша участь у заходах громадських організацій

Досвід багатьох українських НДО свідчить: громадські організації залучають набагато більше ресурсів у ваше місто чи область, якщо співпрацюють з місцевими депутатами. Йдеться не тільки про фінанси. За вашої підтримки громадські організації можуть, наприклад, провести спеціальне навчання для соціальних служб, шкільних психологів: нові знання й методики допоможуть цим фахівцям краще працювати з дітьми. Це, звичайно, не вирішить усіх проблем шкільної молоді. Тим не менше, це стане ще одним реальним кроком у покращанні ситуації.

Інший приклад. Студентська молодь потребує працевлаштування? А чому б вам не підтримати створення молодіжної біржі праці, яка під час студентських канікул допоможе молодим людям попра-

цювати на державних і приватних підприємствах міста? Ваш депутатський лист підтримки до проекту НДО може зіграти важливу роль в конкурсному відборі на фінансування цих ідей саме для вашого міста. Таких прикладів можна навести безліч. Поспілкуйтеся з лідерами громадських організацій і ви відкриєте для себе незвіданий світ цікавої і плідної громадської діяльності.

Про співпрацю із засобами масової інформації ітиметься у цьому посібнику далі. Але доцільно невеличкий штрих. В місцевих засобах масової інформації ви можете розповідати не лише про себе і свою діяльність, а й коментувати події та заходи громадських організацій. Найефективніше це можна робити прямо в часі цих заходів. Всі НДО завжди стараються запросити журналістів на такі події. Як ви думаєте, у кого журналістові буде цікаво взяти інтерв'ю чи отримати коментар? Звичайно ж у вас! Адже для журналіста це гарна «родзинка»: а чому це на заході НДО присутня депутатка і що вона тут робить?

Лобіювання ваших інтересів на рівні громади

Виконуючи обов'язки депутата, ви, звичайно, маєте якісь ідеї, які плануєте реалізувати і відстоювати в ролі народного обранця. Згадайте свої передвиборчі обіцянки! Попри загальну політику партії чи блоку, який ви представляєте, в передвиборчий період ви наповнювали загальнопартійні слогани своїм змістом - місцевими планами й ідеями. От і настав час згадати про них і почати виконувати.

І тут виявиться не все так просто. Ваші задуми, ідеї та інтереси можуть не співпадати з інтересами решти депутатського корпусу. Ще гірше, якщо вони не співпадатимуть з думками однопартійців та членів вашої фракції. Не втрачайте рішучості та оптимізму: все це ще не означає, що ваші ідеї погані. Можливо, треба обрати інший шлях. Один із варіантів - зробити ваші плани привабливими і зрозумілими для якомога більшої кількості ваших виборців. А коли вас підтримають багато людей, то вже і депутати не зможуть не рахуватися з вами. Саме в цьому аспекті громадські організації

можуть стати суттєвою допомогою у лобіюванні ваших інтересів серед громади.

Перегляньте список НДО, киньте оком на прізвища громадських активістів і запитайте себе: хто з них і чому міг би підтримати вашу ідею? Складіть окремий перелік назв і прізвищ і дійте! Зустрічайтеся з ними, завітайте на ті заходи громадських організацій, тематика яких хоч у чомусь співпадає з обраним вами напрямком. Розкажіть активістам громадських організацій про важливість вашої ідеї, оперуючи підібраними цифрами, фактами, розрахунками. Прямо вкажіть на їхній інтерес у цій справі. Попросіть їх висловити своє (звичайно таке, що співпадає з вашим) бачення і додайте цей текст як коментар до вашої статті в місцеву газету. Якщо проблема лежить у соціальній площині, заохочуйте громадську організацію до написання проекту з обраної теми. Нехай це буде грант на дослідження проблеми та написання рекомендацій її розв'язання; це може бути і грант, наприклад, на проведення громадського обговорення чи навчання. Не так суттєво - ЩО стане першим кроком; головне - початок розгляду й обговорення проблеми, задавання тону в просуванні вперед.

Станьте консультантом на волонтерських засадах у цьому проєкті (повірте, це не забиратиме у вас багато часу й зусиль). Хай вас не турбує, що отримання гранту - це досить довга історія. Гранти не просто даються, їх потрібно ще виграти: але це вже не ваша турбота. Для вас головне – ініціювати процес, «вкинути» вашу ідею в громадські організації, а далі - системно підживлювати інтерес до теми своєю активністю й депутатською підтримкою. Громадські організації об'єднують активних людей: вони спілкуються з іншими активістами, з пресою, бувають на інших зустрічах, на яких ви не можете бути в силу різних обставин (у вас також є своє життя і робота). Тому зробіть свою ідею ідеєю НДО, нехай вони її проштовхують і пропагують. Чи так легко вашим колегам-депутатам «відмахнутися» від проблеми, яку обговорює все місто? І процес піде!

Співпраця з НДО у проведенні громадських слухань

Громадські слухання набирають все більшої популярності в Україні. В статті 13 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» громадські слухання визначені як форма безпосереднього здійснення місцевого самоврядування. В Статуті вашої територіальної громади, або в Положенні про громадські слухання мають бути визначені порядок ініціативи і проведення цього заходу. (Про технологію проведення громадських слухань йшлося у попередній главі).

Якщо тема слухань лежить у сфері ваших інтересів, то незалежно від того, хто є ініціатором громадських слухань, ви маєте активно підготуватися для участі в них. Задовго до початку слухань зустрінетесь із зацікавленими громадськими організаціями і порадьтеся щодо вироблення спільної позиції. Варто спільно визначити, чи є можливість запросити на слухання компетентних експертів з інших міст. Громадські організації мають дуже широкі контакти і можуть порадити дійсно компетентних людей. Нехай ваші помічники зв'яжуться з ними і запитають про їхні умови та можливості. Якщо ви отримаєте від експертів попередню згоду – напишіть листа до організаторів слухань і запропонуйте запросити цих людей, зазначивши умови їхнього приїзду. Не забудьте ще раз поспілкуватися з експертами і повідомити їм про свої кроки.

Якщо громадські організації зацікавлені в співпраці у проведенні громадських слухань, зробіть спільну заяву для преси, щоб оприлюднити свою позицію на шпальтах місцевих газет, в ефірі теле- і радіоканалів. Залучайте до інтерв'ю представників громадських організацій! Це аж ніяк не применшить вашу роль: навпаки – це продемонструє, що ваші ідеї широко підтримує громадянськість.

При підготовці вашого виступу на громадських слуханнях представники громадських організацій суттєво допоможуть вам у підборі матеріалів, аргументаційних фактів, пропозицій, у розробці схем та діаграм. Запросіть до участі у виступі на громадських слуханнях представників НДО. Якщо ви не зможете своєю доповіддю

охопити всі аспекти проблеми, то подальші промовці – представники громадських організацій – доповнять і проілюструють ваш виступ. Так у присутніх на слуханнях складеться більш чітка уява про вашу позицію. Обов'язково обговоріть заздалегідь із представниками громадських організацій і чіткіше сформулюйте ті пункти, які ви хочете включити в кінцевий документ (резолюцію, протокол чи ухвалу) громадських слухань.

Ви як депутат маєте більш вагомий вплив у контактах з організаціями та відповідальними за проведення слухань. Саме тому візьміть на себе завдання внесення до списків прізвищ промовців, подання певних пропозицій до кінцевого документу слухань. Робіть це все у письмовому вигляді – тоді не виникатиме непорозумінь.

По завершенню слухань прокоментуйте їх у ЗМІ. Це гарний спосіб оприлюднити свою позицію і залучити до цього своїх партнерів з громадської організації, а також запрошених експертів.

Принагідна порада: беріть участь у слуханнях і коментуйте їх у пресі лише в тому випадку, коли вам дійсно є що сказати. «Участь заради участі» не приносить ні популярності, ні результату. Згадайте долю одного відомого народного депутата, який з приводу і без приводу виступав скрізь з будь-якого питання. На виборах-2006 виборці не підтримали блок його імені ні на парламентському, ані на місцевому рівнях... Виборці вже перестали довіряти гучним словам та заявам.

18.2. СПІВПРАЦЯ ДЕПУТАТА МІСЦЕВОЇ РАДИ З ЗАСОБАМИ МАСОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ

Звідки люди – ваші виборці – дізнаються про вашу особисту депутатську діяльність? Найпростіші дослідження вказують на такі джерела інформації про вас:

- з розповідей інших депутатів – до 1 % від загального обсягу інформації, яку так чи інакше отримують про вас пересічні люди. Але цей показник сягне аж 1% лише в тому

випадку, якщо ви якимось чином збудили певну зацікавленість у колі ваших колег-депутатів;

- з розповідей тих виборців, для яких ви зробили щось корисне, чимось допомогли їм – до 3 %;
- з місцевих випусків теле- і радіоновин, зі шпальт місцевих газет – до 50 %. Але це лише в тому випадку, якщо ви чимось зацікавили ваші обласні чи міські мас-медіа!
- так званий «вторинний вплив»: від 20 до 50%. Це коли ті, хто почув вас на радіо, побачив на телеекрані чи прочитав ваше інтерв'ю в газеті, переказуватимуть іншим людям ваші думки чи твердження. Зверніть увагу: люди будуть переказувати ваші слова тільки тоді, коли їх зачепить за живе.

Які висновки можна зробити з цих показників?

Висновок 1. Одним із найважливіших інструментів побудови власного позитивного іміджу є постійна і послідовна співпраця з засобами масової інформації.

Висновок 2. Якщо ви прагнете стати широко відомою публічною особою, вам не можна «відсиджуватися в тіні» - ви маєте постійно «світитися» в засобах масової інформації.

Висновок 3. Ви постійно маєте подавати журналістам щось таке, що цікавить широкі верстви людей: молодь, пенсіонерів, працівників соціальної сфери, малозабезпечених, підприємців малого і середнього бізнесу, фермерів, громадські організації, населення в цілому.

Правила успішної співпраці народного депутата з місцевими засобами масової інформації

Як побудувати «сильний» депутатський імідж, враховуючи механізми роботи місцевих ЗМІ? Уявіть собі: це *фантастично просто!* Треба лишень:

- а) знати механізми роботи мас-медіа;
- б) по-справжньому прагнути співпраці зі ЗМІ (іншими словами, мати бажання побудувати свій імідж через ЗМІ).

А решти ми вас зараз навчимо. Візьміть за звичку на найближчі кілька років дотримуватися наступних правил.

Не чекайте, коли журналісти прийдуть до вас – йдіть до них першими!

Скільки депутатів у складі вашої ради? Отож бо й воно! Чому ви думаєте, що саме ви з перших днів роботи новообраної ради станете об'єктом уваги всієї преси міста чи області? То як же привернути до себе увагу преси? Насправді це дуже просто: *треба привчити журналістів до того, що ви завжди маєте ЩО сказати пресі* (а значить – читачам, глядачам і слухачам).

Розглянемо це на кількох прикладах.

Перший. Ось щойно закінчилося чергове засідання ради, де було ухвалено рішення, скажімо, про внесення поправок до бюджету (наприклад, у бік збільшення фінансування медичних закладів). Одразу в перерві, не зволікаючи, підійдіть до журналіста телегрупи, який працював в сесійній залі, і запропонуйте наступне:

– Я хочу **прокоментувати** для вашого каналу щойно ухвалене рішення, оскільки, на мій погляд, воно має як свої переваги, так і недоліки...

На цьому прикладі ми хочемо проілюструвати деякі тонкощі журналістського повсякдення. По-перше, журналістам набридає показувати одних і тих самих депутатів (керівників фракцій чи партій); репортери самі прагнуть різноманіття облич на своїх екранах. Тому ваша особиста ініціатива свіжого коментаря неодмінно викличе зацікавлення журналіста-телевізійника. Друга важлива деталь: як тільки ви станете перед камерою, поруч, як з-під землі, неодмінно з'явиться ще двійко-трійко людей з диктофонами. Це будуть газетярі та радіожурналісти, які після закінчення сесії чигають коридорами ради, полюючи за свіжим коментарем «з перших вуст». І коли телевізійники «виставляють» когось перед камерою, у газетярів та радіянників одразу ж спрацьовує мисливський інстинкт і азарт: «О, а в кого це там телевізійники беруть інтерв'ю? Може, вони вже щось пронюхали, а я досі й не знаю? Ану, мерщій

туди!». Так чи інакше, внаслідок проявленої ініціативи ваш коментар стовідсотково з'явиться щонайменше в одному ЗМІ.

Інший приклад. Ви щойно вийшли з засідання комісії ради, де було вирішено поставити поза чергою на розгляд сесії певне важливе питання. Але ж про це ще ніхто не знає! Донесіть цю новину через ЗМІ до людей *першим*. Зробіть це, наприклад, у вигляді «ексклюзиву». Зателефонуйте до редактора популярного міського FM-каналу і запропонуйте йому таке:

— *Пане Василю, маю для Вашого найближчого блоку новин ексклюзивну інформацію про рішення комісії, ухвалене 5 хвилин тому. Якщо Ви з'єднаєте мене зі своїм відділом новин, я готовий надиктувати цю інформацію і свій коментар прямо зараз...*

На цьому прикладі ми ілюструємо ще одну важливу деталь: новину слід подавати обов'язково зі своїм коментарем. Інакше вона може піти в ефір без посилання на ваше ім'я, на кшталт: «Як стало відомо редакції новин, щойно комісія міськради постановила (...)». З іншого боку, коментуючи новину, ви полегшуєте журналістові його роботу: так обидві сторони мають свою користь.

Ще один приклад. Ось впродовж кількох тижнів декілька громадян з різних районів міста прийшли до вас з однією й тією самою комунальною проблемою. Вивчивши її глибше, ви бачите, що це не випадковий збіг обставин, а характерна негативна тенденція в роботі міських комунальників. Нехай ваш помічник звернеться до редакції популярного телеканалу і запропонує ваш сюжет у щотижневій телепрограмі, присвяченій життю міста. Надайте журналістам цікаві факти і приклади (вони ж у вас є — ви візьмете їх зі звернень громадян, що приходили до вас на прийом). Запропонуйте телевізійникам, щоб вони зняли ваші коментарі безпосередньо на «проблемному» об'єкті (так сюжет буде виглядати цікавішим, ілюстративнішим).

Нехай «у кадрі» висловляться також громадяни, які були у вас на прийомі: жива життєва історія завжди прикрашає будь-який телесюжет, тож телевізійники залюбки пристануть на таку вашу позицію.

Ще приклад. Ви щойно повернулися з регіональної конференції громадських організацій, куди вас запросила місцева молодіжна правозахисна організація. Зверніться до редактора місцевої популярної газети і запропонуйте йому інтерв'ю, яке ви дасте спільно з керівником тієї організації. Покладіть в основу інтерв'ю не свою участь в роботі конференції, а щось таке, що буде важливим для всього населення міста:

– *Пане редакторе, в цьому інтерв'ю ми розповімо населенню, де і як буде працювати громадська юридична приймальня. Рішення про її відкриття ми прийняли щойно позавчора, коли разом з громадськими юристами були на регіональній конференції (...). Я впевнений(а), що Вашим читачам буде цікаво дізнатися з Вашої газети про те, що в нашому місті невдовзі буде запроваджено таку безкоштовну громадську послугу для кожного, хто її потребує...*

Зверніть увагу на наступну важливу деталь: заздалегідь оприлюднивши подібний крок зі сторінок газет, вам буде легше пролобіювати у себе в раді, скажімо, отримання пільгового приміщення для цієї приймальні. Навряд чи депутати стануть голосувати «проти» того, про що знає і вже чекає все місто.

Або таке. Ви написали проект рішення ради і на сесії це рішення було ухвалено. Запропонуйте місцевій радіостанції свій «прямий ефір», присвячений цьому рішення. Пропонована мета ефіру – розповісти слухачам детально: чому виникла нагальна потреба в цьому рішенні, чим обумовлені ті чи інші його положення, що змінить це рішення в повсякденному житті населення міста, що слід врахувати простим людям, щоб використати нові можливості повною мірою?.

Важко уявити, щоб хтось із редакторів відмовився від цієї вашої спокусливої пропозиції (та ще й ексклюзивної – такої, що певною мірою підвищить авторитет цієї радіостанції).

Доручить одному із своїх помічників сформувати контактну базу місцевих ЗМІ. Вона має містити телефонні й електронні контакти таких представників мас-медіа:

- редактори і «тематичні» журналісти місцевих телеканалів;
- редактори і «тематичні» журналісти місцевих рейтингових газет;
- редактори і «тематичні» журналісти місцевих радіостанцій;
- представники місцевих та національних інтернет-видань;
- місцеві представники національних інформаційних агенцій (таких як, наприклад, УНІАН);
- місцеві власні кореспонденти національних телеканалів, радіостанцій та газет;
- місцеві власкори іноземних радіостанцій (рідко хто знає, наприклад, що буквально в кожному обласному центрі обов'язково є власні кореспонденти «Радіо Свобода», «БіБіСі» та «Німецької Хвилі». А між тим, ваш депутатський коментар для однієї з цих радіостанцій - це вже ваш вихід як на національний, так і на міжнародний рівень!).

Ви будете вражені, *скільки* журналістів у вашому місті постійно полюють за свіжою місцевою інформацією. І для кожного з них ви — народний обранець — є носієм інформації. Пам'ятайте про це завжди, щодня — адже свіжа інформація у вас буде також щодня. І на неї завжди знайдеться охочий журналіст.

Всю цю базу ЗМІ — контактну інформацію — радимо видрукувати на принтері маленьким шрифтом на кількох невеличких аркушиках паперу: їх варто вклеїти до вашого депутатського записника-щоденника, який ви завжди носите при собі. Так ви особисто зможете налагодити контакт з будь-ким із журналістських кіл, як тільки в цьому виникне нагальна потреба.

Повною мірою використовуйте свій «депутатський» час і газетну площу в місцевих «комунальних» ЗМІ. Дізнайтеся в секретаріаті про ці «встановлені норми», а далі регулярно «беріть слово» на газетних шпальтах і в телерадіоефірі. Кожного разу готуйте для такої появи в ЗМІ цікавий *інформаційний привід* (гострий коментар, оприлюднення певної новини, нової інформації, свіжих фактів тощо; своє особисте депутатське ставлення до чогось актуального, позиція вашої фракції щодо чогось і т. п.). Пам'ятайте: якщо ви не використовуєте повністю свій депутатський «ліміт досту-

пу до ЗМІ», його обов'язково використає хтось інший! Хто, з якою метою? Чи буде це вигідно для вас? І для тих, хто вас обирав...

Не забувайте про журналістів інтернет-видань: подружиться з ними і ніколи не оминайте їх увагою. Пам'ятайте, що на відміну від міської чи обласної газети, інтернет-видання є потужним джерелом інформації для подальших передруків у національній пресі. А це вже – ваша поява на національному рівні!

Подаючи журналістам чи редакторам інформацію, завжди намагайтеся робити це на паперових чи електронних носіях: так ви уникнете появи фактологічних помилок у повідомленнях преси з вашою інформацією.

Ніколи не відмовляйте журналістам у наданні інформації! Якщо ви відмовили журналістові, будьте певні: він у будь-якому випадку напише про те, що хотів дізнатися від вас. Інша справа: чи напише він так, як це буде вигідно вам? І чи справді він напише об'єктивно? Адже ви не знаєте, якими джерелами він скористається після того, як ви йому відмовили. Хто і яку інформацію надасть журналістові після того, як ви йому відмовили? А може він взагалі візьме потрібні цифри і факти «зі стелі»? Буває й таке.

Станьте для журналістів та редакторів надійним джерелом інформації, до якого вони можуть звернутися в будь-який час і отримати ту інформацію, якої так потребує в цей момент редакційний процес.

Чи не найважливіше правило: НІКОЛИ не подавайте журналістам нецікавої інформації! Що робить вашу інформацію цікавою? «Принадливість» будь-якої вашої інформації для преси легко оцінити всього лише за трьома критеріями:

- значущість чи вагомість хоча би для однієї певної групи населення;
- актуальність (вчасність);
- повнота повідомлення.

Якщо у вашій інформації не присутній хоча би один з цих чинників – краще не подавайте пресі цієї інформації. Бо **ваше головне**

завдання — привчити журналістів і редакторів до того, що ви є носієм виключно цікавої інформації, «гарячих» новин, свіжих думок та оригінальних поглядів. Представники ЗМІ мають звикнути до вас як до людини, яка говорить тільки те, що можна одразу «ставити у випуск». Тільки тоді журналісти стануть буквально «полювати» за вами. Тільки так можна стати «улюбленицею преси»! Зверніть увагу на таке: якщо один-два рази подати журналістові те, що «забракує» редактор, такий журналіст скоро перестане навіть дивитися у ваш бік. Знайте: це не каверзність журналіста, це - специфіка його роботи.

Ніколи не конфліктуйте з редакторами та журналістами!

Останнє слово завжди залишиться за пресою. Ви можете виграти судовий процес проти певної редакції, отримати від неї кілька тисяч гривень відшкодування, але *назавжди програєте у своїх взаємовідносинах із пресою*. Бо відтепер вас завжди, в кожній редакції будуть зустрічати як таку, що „колись судилася з нашим колегою”. У таких випадках преса, на відміну від депутатського корпусу, надзвичайно солідарна.

Не радимо воювати з журналістами й редакторами: боронь Боже скривдити когось із них. Приклад: декілька років тому колишній чернівецький губернатор Теофіл Бауер спробував скривдити журналістку Людмилу Чередарик. За це буковинські журналісти й редактори оголосили Буковину «територією, вільною від губернатора» і методично «кльовали» його — та так, що врешті пан Президент прибрав того губернатора подалі від влади і від людей...

Ніколи не коментуйте від імені своєї фракції (партії) події чи факти, що несуть у собі негатив.

Не варто, щоб люди пов'язували ваше добре й чесне ім'я з чимось поганим. Про що йшлося — люди забудуть, натомість ваше ім'я ще довго пов'язуватимуть з чимось поганим. Знайдіть 10 причин, щоб відмовитися від такого доручення керівництва вашої фракції.

Так само завжди уникайте негативних інформаційних приводів для появи на пресі.

ВАШЕ ДЕПУТАТСЬКЕ ІНТЕРВ'Ю

➤ Підготовка до інтерв'ю

Коли ви даєте інтерв'ю на радіо, телебаченні чи у друкованих засобах масової інформації, завжди існує взаємний інтерес, як для вас, так і для журналіста. Для журналіста цей інтерес полягає у висвітленні цікавих новин, для вас — у донесенні своєї інформації через ЗМІ до громадськості.

Чіткість і зрозумілість є одними із найважливіших чинників інтерв'ю. Вам слід вирішити заздалегідь, про **ЩО САМЕ** ви говоритимете. Пам'ятайте: читаючи чиєсь інтерв'ю в газеті, люди зазвичай сприймають лише половину з того, що прочитали (те саме — з радіо і телебаченням). Це означає, що ви повинні зробити ваше повідомлення якомога чіткішим і зрозумілішим.

Журналіст нерідко зосереджує увагу на поверхневих фактах (хто, що, де, коли), тоді як питання чому і решта питань, пов'язаних з ним, часто висвітлюються не достатньо. Ось чому ваше завдання — побудувати інтерв'ю так, щоб порушуючи очевидне для всіх питання, надати якомога ґрунтовнішу інформацію.

Загальна підготовка до будь-якого інтерв'ю полягає в наступному. В попередніх контактах з журналістом вам слід узгодити спільно таке:

- якою буде *тема інтерв'ю*;
- уточнити *основні питання*;
- якою буде *тривалість* інтерв'ю;
- в якому *виданні* (на якому *радіо- чи телеканалі*) буде висвітлено це інтерв'ю;
- *коли?* (дата публікації чи ефіру);
- *де* відбуватиметься інтерв'ю.

Підготуйте для відповідей на основні питання інтерв'ю найцікавіші факти, приклади, цифри тощо. Зберіть також додаткові матеріали на допомогу журналістові в написанні статті (це можуть бути тексти ваших попередніх виступів, брошури, вирізки опублікованих статей, заяви стосовно певних подій тощо).

Визначте можливі «слизькі» теми і складіть перелік «незручних» запитань, які може поставити журналіст. Сформулюйте короткі відповіді на ці запитання.

➤ **Перебіг інтерв'ю для друкованих ЗМІ:**

- запропонуйте журналістові папку з відбіркою матеріалів, що стосуються теми інтерв'ю;
- журналіст не є «генієм», він не може знати все на світі (в тому числі і те, що стосується теми інтерв'ю), тож викладайте свої думки якомога простіше, використовуючи приклади зі щоденного життя;
- відповідаючи на запитання, не поспішайте: ретельно обдумуйте кожну відповідь;
- на неприємні для вас запитання відповідайте перепитуванням на кшталт: *«Що саме Ви маєте на увазі?»* – це допоможе вам сконцентруватися у своїй відповіді;
- якщо журналіст задає вам «неузгоджене» (провокаційне) запитання, коротко «відсікайте» його реплікою на зразок: *«Ми відхиляємось від головної теми»*;
- намагайтесь не допускати подальших таких спроб: *«Ми говорили про іншу тему»*;
- **ніколи** не відповідайте на провокаційні запитання (*«Я вважаю це запитання провокаційним, тому відмовляюся відповідати на нього!»*);
- намагайтесь давати обґрунтовані відповіді, уникайте однослівних відповідей (*«Так»* чи *«Ні»*);
- закінчивши інтерв'ю, з'ясуйте, коли текст статті буде готовий, щоб його можна було переглянути; узгодьте крайній термін для цього. Не забудьте записати робочий і домашній номер телефону журналіста, а також номер його сотового телефону.

➤ **Радіоінтерв'ю**

При підготовці до радіоінтерв'ю треба з'ясувати заздалегідь такі питання:

- слід поцікавитися в журналіста, для якої саме радіопрогра-

ми він просить вас про це інтерв'ю. Мусите знати це для того, щоб заздалегідь підготувати «потрібні» акценти;

- це буде прямий ефір чи запис? Відповідь на це питання дасть можливість вам краще підготуватися до інтерв'ю. Втім, незалежно від варіанту відповіді, вам слід заздалегідь взяти в інтерв'юера перелік запитань, що прозвучать в інтерв'ю; з'ясувати, скільки ефірного часу відведено для виступу? Маючи перелік питань, ви можете передбачити його перебіг і підготувати свої відповіді так, щоб обов'язково встигнути сказати найголовніше, найвагоміше;
- якого роду інформації потребує журналіст – опису певних подій, новину чи вашої власної думки?
- чи ще хтось братиме участь у цьому записі (передачі)? Якщо це інтерв'ю відбудеться не «тет-а-тет» з журналістом, то вам треба з'ясувати, як саме буде розподілено ролі в інтерв'ю. Чи всі присутні обговорюватимуть одну проблему? Хто висвітлюватиме проблему, а хто – коментуватиме? Чи заплановано дискусію між запрошеними? Відповіді на ці питання дадуть змогу уникнути прикрих несподіванок, краще підготувати аргументи й контраргументи.

➤ **Перебіг радіоінтерв'ю:**

- пам'ятайте: наскільки складною не була б тема, радіоінтерв'ю зазвичай триває не довше 3-5-ти хвилин, тому на питання журналіста слід відповідати якомога лаконічніше і по суті;
- ніколи не говоріть «казенною мовою» («як по-написаному»). Вам слід навчитися завжди говорити в мікрофон так, як ви зазвичай говорите «у житті» (парадокс: для деяких наших VIP-посадовців це – справді складна річ...);
- не забувайте, що говорити потрібно на певній відстані від мікрофону; під час бесіди не повертайте голови в інший від мікрофону бік;
- розпочинаючи свій виступ у студії, слід з перших секунд, з перших слів привернути увагу слухачів! Якщо вам не вдасться зробити цього протягом перших 30-60 секунд, то слухач

моментально знудиться. Заволодіти увагою слухачів дуже просто. Варто лише «зачепити» їх якоюсь цікавинкою:

- *Чи знаєте ви, що кожної хвилини бюджет нашого міста порожніє на 5 тисяч гривень? Ви, шановні слухачі, ніколи не задумувалися, КУДИ йдуть ці НАШІ З ВАМИ ГРОШІ?..*
- *Я хочу почати з такого простого прикладу: одна багаторічна родина вирішила придбати земельну ділянку в мікрорайоні «Сонячному»...*
- постійно само ідентифікуйте себе зі слухачами: не вживайте пасивних форм і не говоріть про себе «в третій особі». Натомість якнайчастіше (хоч би і в кожному реченні!) вживайте: «ми», «ви», «я», «вам» «ми з вами», «наше з вами...» тощо.
- якщо ви не маєте відповіді на якесь запитання - не панікуйте і в жодному разі не фантазуйте експромтом! Краще скажіть правду, але так, щоб слухачі сприйняли вашу правду адекватно:
 - *Ця інформація лежить поза межами моєї відповідальності...*
 - *Я ніколи цим не цікавився, оскільки досі не мав потреби в такій інформації...*
 - *Ця інформація потребує підтвердження багатьма цифрами - але я боюся помилитися, бо просто не тримаю в пам'яті аж так багато показників...*
- якщо в студії, окрім вас, є й інші учасники передачі, намагайтеся не говорити одночасно з ними (перекрикувати); в потрібному моменті просто подайте ведучому знак, що ви хочете взяти слово.

➤ **Телеінтерв'ю. Виступ у телепередачі**

Депутат – особа публічна; відтепер вам доведеться звикати до того, що ви постійно «на виду». Серед того - і на екранах телевізорів.

Питання, що їх слід з'ясувати перед участю в телепередачі, майже повністю збігаються з тими, що ми подали в розділі «радіоінтерв'ю». От лише деякі доповнення:

- з'ясуйте, за яких умов відбуватиметься передача: чи ви будете сидіти просто у кріслі, за столом, чи, можливо, кожен із учасників стоятиме (наприклад, за окремою «трибуною»)?
- обговоріть із журналістом (ведучим) можливість використання наочного матеріалу, щоб ґрунтовніше висвітлити тему (попередньо переконайтесь, що креслення, таблиці та інші ілюстрації справді допомагають краще розкрити тему, а не викликають масу додаткових запитань);
- не бійтеся запитати, як краще одягнутися. Подбайте про свій зовнішній вигляд під час інтерв'ю. Не одягайте «крикливих» речей (якщо не знаєте, що вдягнути, то оберіть щось традиційно-консервативне — це безпрограшний варіант). Депутатам-жінкам радимо також одягати мінімум прикрас (щоб вони не відволікали увагу телеглядачів, а ще - щоб не пускали «бліків» до відеокамери). Не радимо одягати занадто яскраве вбрання (кольори, що «ріжуть око») або одяг в контрастну смужку чи в клітинку. Річ у тім, що такі кольори й візерунки спричиняють небажані оптичні ефекти (специфічне «мерехтіння» на екрані або «рябчик»). Також не можна одягати суцільно біле та абсолютно чорне вбрання: воно «губиться» в кадрі.

Найкращі варіанти: блідо-блакитний колір, сіре вбрання, пастельні однотонні відтінки.

Подбайте і про взуття: деякі «сидячі» студії подають зображення, що показує вас повністю, разом із ногами (скажімо, в кріслі) - тож взуття має виглядати «в кадрі» пристойно і доречно.

➤ **Перед початком запису «прямого ефіру»**

- У день запису чи прямого ефіру прийдіть заздалегідь і перед початком передачі спробуйте ознайомитися із внутрішньою обстановкою телестудії.

- Якщо освітлення в студії гріє, мов африканське сонце, попросіть, щоб вам злегенька напудрили обличчя.
- Якщо гример напудрив вас не в гримерній, а прямо в студії, все ж знайдіть дзеркало і перевірте, чи все у вас гаразд: зачіска, комірець тощо. Також варто випити кілька ковтків води й прокашлятися.
- Зайнявши вказане вам місце в студії, злегенька, ледь-ледь нахиліться вперед: так глядачі підсвідомо відчують вашу увагу до них, важливість того, що ви їм скажете. Але не нахилийтеся занадто вперед - бо це вже сприймається як прояв агресивності.
- Якщо не знаєте, куди подіти руки, візьміть ручку та блокнот (аркуш паперу). Але не грайтеся ручкою! І не малюйте квіточок чи інших дурничок (інколи оператори знічев'я показують такі речі крупним планом).
- Ви носите окуляри? Тоді, займаючи місце в студії, запитайте у оператора, під яким кутом до камери ви маєте сісти - так, щоб скельця окулярів не пускали «бліків» від студійного освітлення.

Не вдягайте перед камерою сонцезахисних окулярів (ви ж не тинейджер і не рок-зірка!). Коли телеглядач не бачить ваших очей, це налаштовує його негативно у відношенні до вас - і до того, що ви говорите.

➤ **Перебіг телевиступу**

- **ПАМ'ЯТАЙТЕ!** Глядачі зазвичай запам'ятовують спочатку ваш зовнішній вигляд, міміку і жестикуляцію, а вже потім - те, що ви говорите. Зверніть увагу: камера не тільки безжалісно показує глядачам щонайменший фальш чи нещирість - вона ще й підкреслює їх! Ось чому так важливо бути «самим собою». Не грайте перед камерою невластиву вам роль (виглядати «кращим», «інтелігентнішим» чи, скажімо, «суворішим»): на екрані це буде виглядати смішно або жалюгідно.
- Не схрещуйте рук перед собою чи на грудях: це може виглядати як психологічний «оборонний бар'єр» між вами і телеглядачами.

КОМПЕТЕНЦІЯ, ПОВНОВАЖЕННЯ
ТА ОРГАНІЗАЦІЯ РОБОТИ МІСЦЕВИХ РАД

- Під час розмови перед камерою слід дуже уважно слухати запитання, які ставить журналіст. Не треба поглядати до об'єктива камери: краще тримати контакт поглядом з очима журналіста, який ставить вам запитання.
- Не варто «втуплюватися» в об'єктив камери важким кам'яним поглядом, наче гіпнотизуючи глядача. Прямий погляд до камери використовуйте тільки у виключно важливих моментах свого виступу – щоб підкреслити вагу того, що ви кажете.
- Під час запису виступу для телеефіру не блукайте поглядом по студії, а дивіться на ведучого (або на того, хто в цей момент говорить).
- Не опускайте очей, коли відповідаєте на питання: висловлюючи свою думку, говоріть до того, хто задав вам запитання. Відповідаючи на запитання, найголовнішу думку висловлюйте на початку відповіді - і повторюйте її в кінці.
- Радимо поводитися невимушено, але не жестикулювати надмірно: це викликає підсвідоме роздратування глядачів.
- Не можна торкатися руками обличчя і волосся.
- Під час запису («прямого ефіру») також не можна:
 - порсатися в паперах;
 - гратися предметами на столі (наприклад, стукати рукою об стіл);
 - барабанити пальцями (мікрофон, якщо він стоїть на столі, є дуже чутливим до сторонніх звуків);
 - говорити занадто голосно;
 - чухатися в різних місцях тіла і т. ін.
- Не варто постійно заглядати до своїх нотаток. Користуйтеся записами тільки тоді, коли хочете оприлюднити певні цифри чи показники. Заглядаючи до своїх нотаток, не робіть цього крадькома: адже камера показує все! - тож не варто смішити глядачів.
- Завжди будьте на сторожі! – в розмові з журналістом не можна висміювати те, що для інших людей є чимось дуже серйозним. Ви ніколи не знатимете, як сотні тисяч телеглядачів насправді ставляться до предмету вашої розмови в

студії. Тож краще не ризикувати з гумористичними коментарями до подій чи вчинків інших людей.

- Ніколи, в жодному разі не конфліктуйте з журналістом перед камерою, не вступайте з ним у словесно-емоційну сутичку. Навіть якщо він (журналіст) провокує до суперечки (конфлікту), слід спокійно виходити з цієї ситуації за допомогою «домашніх заготовок» на зразок: *«Я пропоную повернутися до справжнього предмету розмови й поговорити про те, чого так чекають зараз ваші телеглядачі»*.

Цю фразу треба сказати перед камерами примирливо, але з гідністю. Почувши запитання, не поспішайте відповідати «з місця в кар'єр»: якщо треба обмірковувати відповідь - спокійно візьміть невеличку паузу. На екрані це виглядатиме абсолютно пристойно: ваша пауза демонструє глядачам, що ви - врівноважена людина, яка не робить необдуманих відповідей. Разом з тим пауза не може тривати більше 4-ох секунд, бо тоді у глядачів складається враження, що вас «загнали в глухий кут».

- Якщо вам ставлять запитання - «пастку», не втягуйтеся в довгу й жалюгідну спробу відповіді. Відбивайте таке підступне запитання одразу: «З вашого дозволу я переформулюю ваше запитання так, щоб воно було логічнішим: (...)» — і формулюйте питання «самі до себе» — так, як вам вигідно!
- Ніколи не демонструйте своїх негативних емоцій щодо журналіста - навіть якщо він сильно роздратував вас. Запам'ятайте: **ви — ЛЮДИНА, ОБРАНА НАРОДОМ — маєте завжди виглядати спокійною і гідною, зваженою і розсудливою.**

➤ **Заклучна порада щодо всіх видів інтерв'ю.**

Всі навички, необхідні для того, щоб дати вдале інтерв'ю, можна отримати в ході спеціального *медіа-тренінгу*. Як правило, такий тренінг триває 6-8 годин і полягає в кількох рольових іграх-вправах, коли тренер виступає в ролі журналіста, якому ви даєте інтерв'ю. При цьому вправу записують на відеокамеру, щоб потім спільно переглянути запис і проаналізувати ваші помилки.

Так ви отримуєте індивідуальні поради, і одразу ж – у наступних вправах – вчитеся застосовувати їх на практиці.

Найскладнішим, безумовно, є телеінтерв'ю, оскільки телевізійний екран, камера, яскраві світла, як правило, завжди спричиняють легкий шок і напружують людину, яка виступає на телебаченні вперше. *Практичний тренінг* вчить людину долати цей шок: якщо ви *практично* засвоїте, як давати гарне інтерв'ю за таких складних умов, то в подальшому у вас не буде жодних проблем з інтерв'юванням також і для радіо, і для друкованих ЗМІ. Радимо обов'язково знайти можливість взяти участь у таких тренінгах, що їх проводять професійні *медіа-тренери*.

ПРЕС-КОНФЕРЕНЦІЯ: «ВИ – НЬЮЗМЕЙКЕР»

На професійному журналістському жаргоні слово «ньюзмейкер» означає: «той, хто робить новини (виходить до преси з нової інформацією)». У вас є важлива інформація, яку варто оприлюднити для широкого загалу? – отже, вона заслуговує на оприлюднення на прес-конференції. Але не кидайтесь негайно її скликати – ретельно обміркуйте: чи справді ця ваша інформація є аж такою значущою?

Прес-конференцію слід проводити лише в разі неможливості повноцінно висвітлити певні події в іншій формі (шляхом надання інтерв'ю, розсилки прес-релізу до певного кола ЗМІ, надсилання статті до певної газети тощо).

Якщо ви ще не маєте досвіду публічного спілкування з пресою, зверніть особливу увагу на свої ораторські та представницькі (репрезентативні) навички: як ви виголошуєте інформацію, як виглядаєте і поведетеся «на людях»? Радимо записувати на відео всі свої перші прес-конференції та брифінги, щоб потім прискіпливо аналізувати свою дикцію, міміку, жестикуляцію тощо – і робити для себе необхідні висновки! Намагайтеся переглядати це відео «чужими очима».

Попросіть знайомого досвідченого журналіста, щоб взяв участь у вашому медіа-заході: хай після закінчення розповість вам, як ви

виглядає «на публіці», як вас сприймають журналісти. Прислухайтесь до його порад. І обов'язково знайдіть можливість отримати професійний тренінг з медіа – спілкування!

* * *

Нижче подаємо найнеобхідніші поради щодо оприлюднення інформації підчас прес-конференції.

- Вступну промову маєте присвятити одному, але найвагомішому питанню: це може бути ексклюзивне повідомлення, пропозиція, новація, несподівана постановка проблеми. Іншими словами, у своєму вступному слові коротко, але змістовно викладіть те, задля чого ви зібрали журналістів на прес-конференцію.
- Вже першими фразами вступної промови намагайтеся заволодіти увагою журналістів. До перших речень свого вступу слід закласти:
 - цифру (показник), що вражає уяву ;
 - питання, яке заінтригує присутніх;
 - цікавий факт («родзинку»);
 - доречно дотепну цитату і т.п.
- Якщо ви хочете, щоб ефект від зустрічі з журналістами був максимальним, підготуйте коротку вступну промову. З досвіду ми завжди рекомендуємо таку тривалість вступної промови: від 2 до 4 хвилин. Пам'ятайте: все, про що вам кортить розповісти, ви обов'язково скажете! Але це буде вже у формі відповідей на питання журналістів. Для цього ви будете мати ще аж 30-35 хвилин!
- Дотримуйтеся логіки в послідовності! Не перескакуйте з однієї теми на іншу. Завжди тримайте «під рукою» план свого виступу. Разом з тим, ніколи не зачитуйте текст свого виступу з папірця! Зачитувати можна тільки тоді, коли ви цитуєте документ чи оприлюднюєте важливі цифри-показники.
- Оперуйте яскравими прикладами на зразок: «З тієї цегли, що її виробили минулого року підприємства нашої області, можна збудувати півтори піраміди Хеопса!»

- Довіра журналістів до вас відчутно зростає, якщо у вступному слові ви продемонструєте власне ставлення до предмету розмови.
- Свою вступну промову не обмежуйте лише констатацією фактів: журналісти чекають ваших узагальнень, прогнозів і висновків.
- Журналістська аудиторія буде особливо вдячною, якщо ви оперуватимете цікавими, не відомими раніше фактами, продемонструєте оригінальні фотографії або відео фрагменти. До речі, не забудьте підготувати певну кількість касет-копій для тих телевізійників, яких можуть зацікавити ваші відео-кадри!

➤ **Ваші відповіді на запитання преси**

- Відповідь на запитання не може бути наступним виступом! Відповідайте чітко і якомога лаконічніше. Потренуйтеся відповідати на кожне питання не довше 45-60 секунд. Пам'ятайте: чим більше ви будете вдаватися в деталі, тим скоріше знудите журналістів. Пояснювати деталі треба лише тоді, коли у вас є сумнів, що журналісти адекватно зрозуміють суть проблеми.

Не поділяйте запитання на вагомі й другорядні: для журналістів цінними є всі їхні запитання.

Ваші відповіді стануть особливо переконливими, якщо ви проілюструєте їх конкретними прикладами, цифрами, посиланням на думку авторитетних людей, цитатами тощо.

На питання треба відповідати простою, доступною мовою, короткими реченнями. Преса не сприймає великої кількості термінів, а надто вузькоспеціальних. Іншими словами, інформація, з якою ви прийшли до журналістів, має бути легкою для сприйняття.

Якщо вам поставили пряме питання, ваша відповідь також має бути прямою. Говоріть коротко, в жодному разі не вдавайтеся в зайві деталі! Пам'ятайте: для «відливого» журналіста кожна другорядна деталь може стати зачіпкою до зливи відливих чи неба-

жаних запитань! Намагайтеся відповідати на неприємні питання якомога коротше: це позбавить журналістів можливості чіплятися за додаткові деталі у вашій довгій відповіді.

Журналістів цікавлять оригінальні думки, незвичні повороти в розмові, свіжий погляд на буденні проблеми. Постарайтеся хоча б частково вгамувати цю журналістську спрагу: тоді шанси на появу в пресі потрібного вам позитивного матеріалу відчутно збільшаться.

Спробуйте заздалегідь передбачити «неприємні» запитання і сформулювати аргументовані відповіді на них.

З досвіду відомо: суперечка з журналістом – абсолютно невдячна справа. Найкращий вихід з такої ситуації – коротко, спокійно й переконливо зазначити, що кожен має право на власну думку.

ПАМ'ЯТАЙТЕ: навіть найменша ваша спроба ухилитися від прямої відповіді не залишиться непоміченою. Якщо запитання застало вас зненацька, не впадайте у відчай: одразу пообіцяйте, що наступного дня ви надасте всю потрібну інформацію з власними коментарями до неї. Запишіть це запитання одразу, прямо на очах у преси! - так ви дасте зрозуміти, що ви є людиною слова. Впевнено дотримуйтеся визначеної теми прес-конференції, бо нерідко предметна розмова перетворюється на бесіду про все і, водночас, ні про що. Спокійно і впевнено контролюйте розмову.

Не бійтеся агресивних журналістів, відповідайте на їхні атаки завжди з дружньою посмішкою і добродушним гумором. Так ви створите собі імідж людини, яка постійно ставить себе вище за ситуацію. Просто пам'ятайте: витримка та належна аргументація під зливою провокаційних запитань неабияк підвищать ваш авторитет в очах журналістів.

Будьте обережні з вживанням анекдотів і з гумором взагалі! Особливо небезпечно жартувати на «національні» теми, релігійні, тендерні, підчас – політичні тощо. Ви ніколи не знатимете, наскільки «адекватно» зрозумів ваш жарт той чи інший журналіст. Тим більше - ніколи не зможете передбачити, як ваш сьогоднішній анекдот зачитують завтра на першій шпальті обласної газети.

Часом на прес-конференції який-небудь журналіст починає своє запитання хитрим зворотом: «Чи слід розуміти ваше твердження таким чином: (...)?» або «Себто, ви хотіли сказати, що (...)»? Такі випадки слід розцінювати у два способи:

- або цей журналіст є недостатньо професійним;
- або він навмисне «викручує» ваші слова, готуючи якусь пастку в наступному запитанні.

Так чи інакше, радимо в такому випадку спокійно, але твердо перебити такого журналіста реплікою на кшталт:

— *Я такого не казав, це ваші слова, а не мої!* — а далі треба ще раз (обов'язково!) чітко повторити свою попередню тезу.

Так можна одразу «розставити все на свої місця», попередивши можливі двозначності в трактуванні виголошених думок.

Трапляються випадки, коли ви наперед знаєте, що вам обов'язково задаватимуть провокаційні питання. Тоді можна застосувати таку тактику: привести з собою одну-дві особи, які поставлять вам кілька провокаційних питань — тих, що ви підготували самі (так само, як і відповіді на них). По-перше, решта залу від початку побачить вашу спокійну впевненість, а по-друге, у справжніх провокаторів залишиться менше часу на провокації. Ніколи не показуйте свого обурення відверто провокаційними запитаннями! І ніколи не піддавайтеся на провокації. Журналістська публіка — народ веселий. Інколи журналісти, побачивши слабину доповідача, провокують його на подальші емоції і влаштовують такий собі невинний «колективний стьоб» (просто так, щоб повеселитися). Щоб не стати клоуном у журналістському «цирку», ви маєте триматися впевнено, гідно і виважено.

А ще бувають журналісти, які задають запитання, що фактично складається з 3-4 питань: це триває так довго, що, дослухавши до третього запитання, ви забуваєте, про що йшлося в першому. Дехто з доповідачів судорожно «конспектує» всі 4 запитання, щоб потім сумлінно відповісти на всі. Як правило, загальна відповідь затягується, і тоді решта журналістів відверто нудьгує. Не допускайте

до такого! Якщо тільки чуєте «багатоповерхове» запитання, твердо і спокійно перебийте: «Колего, на початку прес-конференції ми домовлялися, що всі будуть задавати тільки по одному запитанню. Прошу сформулювати своє одне запитання - а решту запитань задасте пізніше, після своїх колег. Можете зробити це в індивідуальному порядку».

Інколи з залу лунає запитання, що містить неприхований виклик - вам особисто. Не лякайтеся й не губіться: це журналістська братія хоче трохи «помацати» вашу витримку або випробувати на стійкість вашу позицію. Чудово! Хай це запитання стане для вас нагодою «поставити все на свої місця». Тож спочатку з розумінням посміхніться, потім витримайте невеличку значущу паузу (вона дасть вам можливість обдумати дотепну відповідь), а далі відповідайте - впевнено, гідно і, бажано, з дружнім гумором.

➤ **Важлива заключна порада щодо участі в прес-конференціях**

Вашу поведінку в ході прес-конференції теж можна заздалегідь «відшліфувати» на медіа-тренінгу – так само, як і отримати практичні навички для вдалого публічного виступу чи переможного дебаткування. Ніколи не нехтуйте можливістю чи пропозиціями таких тренінгів: одноденний тренінг – такий собі «курс молодого бійця» – заздалегідь підготує вас до будь-яких несподіванок у вашій публічній депутатській роботі.

НАПИСАННЯ СТАТТІ ДО МІСЦЕВОЇ ГАЗЕТИ

Часом, щоб донести до ширшої аудиторії громадян те, до чого ви хочете привернути їхню увагу, в нагоді стає публікація в місцевій газеті. Перш ніж хапатися за ручку, дайте собі відповідь на такі два запитання:

1. Для кого я пишу цю статтю? Іншими словами, до кого я хочу донести свої думки чи повідомлення?
2. Яким є це основне повідомлення? Іншими словами, що саме я хочу донести до людей через газету?

➤ **Деякі важливі поради щодо написання тексту статті:**

- дайте собі відповідь на найголовніше запитання: що саме ви як автор ставите за мету досягнути даним матеріалом;
- дайте собі відповідь і на таке запитання: чи базується ваша розповідь на фактах? Не наводьте неперевірених, сумнівних фактів чи застарілих інформацій!
- наслідуйте журналістів: вони повідомляють найважливіше на початку статті (підзаголовок під основним заголовком). Потім вони «розробляють тему», поступово розширюючи її;
- на відміну від журналістів, пишіть від власного імені, від свого «я»: у вашому випадку це зробить текст статті живішим, безпосереднішим – такий текст читачі сприймають більш щиро;
- пам'ятайте: стислий текст значно кращий, але він потребує досить багато часу і зусиль;
- розділяйте текст на абзаци. Читачі погано сприймають суцільний текст;
- будуючи речення, не використовуйте часто одну й ту саму структуру. Одноманітність ніколи не була привабливою;
- сміливо наводьте думки цікавих та авторитетних людей;
- уникайте вживання іншомовних слів, складних термінів та аббревіатур;
- не пишіть «занадто розумною» (бюрократичною) мовою. Пишіть так, щоб вас могли зрозуміти прості люди. Разом з тим дотримуйтесь вимог літературної мови, не вдавайтесь до жаргону;
- уникайте «казьонщини» на кшталт: «Наша фракція розпочала роботу по реалізації створення Програми (...)». Пишіть просто: «Ми вже пишемо Програму (...)»
- намагайтесь уникати надто довгих речень. Дотримуйтесь правила: «одна фраза – одна думка (доконаний факт, теза)»; пишіть текст легкою і простою мовою, короткими реченнями (не більше ніж по 12 слів кожне);
- не пишіть беззмістовних фраз та прописних істин на зразок: «Усім відомо, що міськрада сьогодні є найголовнішим

органом управління життям міста». Якщо це всім відомо, то який сенс витратити на це друкарську фарбу та місце на шпальті?

- обов'язково проілюструйте головну думку статті яскравою, характерною історією «з життя»: це підвищить цікавість читача до того, що ви стверджуєте, надасть вашій головній думці аргументованості, ілюстративно «прикрасить» суху інформацію;
- запам'ятайте беззаперечне правило: в кожному реченні має бути або цифра, або назва, або факт, або прізвище.
- в послідовній подачі тексту застосовуйте додаткові заголовки й підзаголовки;
- розмір вашої статті має становити 3–5 тисяч знаків; втім, якщо предмет статті є складним і вимагає особливих пояснень, розмір статті може сягати 7–8 тисяч знаків. Більше люди *не читають!*
- звертайтеся у тексті до читачів, використовуючи слова ви, ми, друзі, мої одесити...
- почуття гумору і творчий підхід дуже цінні, але не захоплюйтесь цим надмірно: пам'ятайте, що «клоуни і поети мають вельми обмежену аудиторію»...
- підберіть до своєї статті 2–3 вдалі фотознімки гарної якості: вони зроблять ваш матеріал привабливішим;
- готовий текст слід перевірити на «інформаційну якість». Перечитайте свій матеріал очима пересічного читача:
 - чи все зрозуміло, чи текст не перевантажено спеціальною термінологією, чи легко сприйме його читач?
 - чи зачіпає ваше повідомлення інтереси людей, яким ви хочете його донести?
 - чи зробить читач саме ті висновки, які ви хочете нав'язати йому?
- дайте текстові «відлежатися» ще хоча б день, а потім знову критично перечитайте його і відредагуйте. Залучіть до цього інших, попросіть їх почитати «сторонніми очима», з точки зору «поверхневого» читача. Після цього запитайте, що залишилося в пам'яті. Можливо, десь треба зробити

необхідні акценти-підсилення. А в інших місцях – просто скоротити другорядні речі, що не запам'яталися вашим «читачам-експертам».

- сміливо викресліть з тексту ті речення, в яких відсутня цифра, або назва, або факт, або прізвище: такі речення читачеві нічого не кажуть, а значить – це порожні слова.
- після цього треба перевірити грамотність тексту. Обов'язково дайте вчитати текст грамотній людині!

➤ **Про редакторські зауваження і правки**

Просимо усвідомити одразу: редактор – це професійний читач. Вказуємо на цю особливість для того, щоб ви ніколи не ображалися на редактора за його зауваження та коментарі. Він більше за вас хоче, щоб стаття вийшла цікавою для читачів, а з іншого боку – менше всього хоче дратувати вас чи конфліктувати з вами.

Якщо редактор написав вам дуже багато коментарів – це означає, що він дуже добросовісно перечитав вашу статтю. Дискутувати з редактором нема сенсу: якщо щось у вашій статті незрозуміло йому – значить, буде незрозуміло й читачам. Не пояснюйте редакторові незрозумілі місця: просто перепишіть ту частину тексту так, щоб було зрозуміло «найтупішому» читачеві. Отже, вашою нормальною реакцією на кожен редакторський коментар має бути тільки відповідна зміна в тексті своєї статті.

Обов'язково перечитайте свою статтю після того, як вона побуває під олівцем літредактора чи коректора. В його роботі є одна особливість: як правило, він править вашу статтю задля *чистоти і правильності мови*; з іншого боку, деякі з термінів для нього є абсолютно незнайомими. Отож, «шліфуючи» вашу статтю, літредактор мимоволі може спотворити зміст тих чи інших її повідомлень.

* * *

Після опублікування вашої статті обов'язково зателефонуйте редакторів, щоб подякувати йому особисто.

Збережіть кілька примірників газети з вашою статтею в особливій течці – вони згодяться вам ще не раз...

Глава 19.

ІНТЕРНЕТ В РОБОТІ ДЕПУТАТА⁴⁸

Дуже великі можливості для зв'язку з громадськістю надає Інтернет. Сьогодні мабуть вже більшість має, як мінімум, один персональний комп'ютер з доступом до всесвітньої мережі. Але останніми роками цей ресурс став ще доступнішим і ще більш соціальним: переглянути інтернет-сторінку тепер можна де завгодно, навіть за допомогою мобільного телефону. Саме тому невід'ємною частиною вашої співпраці з виборцями є присутність на просторах Інтернет.

В чому ж перевага Інтернет ресурсів над традиційними медіа засобами, такими як телебачення та газети? По-перше, як вже було сказано вище, Інтернет є більш швидким, тобто інформація в ньому оновлюється в десятки, а то й в сотні разів швидше. Також інтернет-ресурси є більш доступними: для того, щоб дізнатись останні новини - не потрібно шукати телевізор, телеканал, на якому саме зараз передають новини, не потрібно шукати, де купити свіжу газету, все що потрібно - це пристрій, який має вихід в Інтернет. По-друге, перевага глобальної мережі в тому, що ви самі отримуєте можливість формувати контент (тобто наповнення того повідомлення, яке ви хочете донести до своїх виборців)

Які можливості надає Інтернет депутату?

Сьогодні ознакою доброго тону стало володіння персональним веб-сайтом.

На власному сайті можна розмістити відомості своєї біографії, місце та час, які ви відвели для прийому своїх виборців, свої контактні данні, фото- та відео-репортажі, а також останні новини зі своєї депутатської та громадської роботи.

Однак, персональний веб-сайт вимагає затрати деякої кількості ресурсів: матеріальних (витрати на адміністрування сайту, оплата місця в інтернеті) та людських (власне, людина, яка володіє професійними навичками в цій сфері та зможе наповнювати та оновлювати ваш власний сайт).

⁴⁸ Ця глава додана Одеською обласною організацією ВГО «Комітет виборців України»

Але, світ інформаційних технологій не стоїть на місці. З появою швидкісного інтернету з'явилися так звані технології Web 2.0., які вирішують проблему необхідності затрати деякої кількості ресурсів для присутності власної особи в Інтернет.

Відразу ж постає питання, що таке Web 1.0? В чому відмінність Web 1.0 від Web 2.0?

➤ Отже, **Web 1.0** – це класичний інтернет-сайт, про який мова йшла вище. Однак сайт, який сконструйовано на основі Web 1.0, страждає від неможливості інтерактивного спілкування користувача та господаря сайту, в нашому випадку, власне вас – депутата. Класичний веб сайт на основі Web 1.0 є інструментом для поширення інформації лише в одному напрямку, зворотній зв'язок тут дуже слабкий, так само як із газетами та телебаченням.

➤ Що ж таке **Web 2.0**? Це не є щось принципово нове, скоріш – це результат переосмислення можливостей Інтернету. **Web 2.0** надає будь-якому користувачеві можливість **самостійно, безкоштовно, без володіння професійними навичками**, відсилати фотографії, відео, звукові файли, обмінюватися повідомленнями. Усі користувачі пов'язані один з одним і створюють між собою мережу, яка не є закритою, а постійно й вільно доповнюється все новими й новими користувачами. Звичайно, найбільшою перевагою ресурсів Web 2.0 є те, що вони дозволяють прискорити зв'язок між тими, хто інформацію надає, та тими, хто її отримує. Немає ніяких посередників: лише ви та ваші виборці. Більш того, ваш виборець отримує змогу висловити свої думки безпосередньо перед вами. Тепер громадянину не потрібно шукати шляхів, щоб потрапити на зустріч до свого депутата, він це може зробити в режимі реального часу за допомогою свого персонального комп'ютера або навіть мобільного телефону.

Як використовувати технології Web 2.0 депутату?

Існує безліч сайтів на основі Web 2.0, деякі з них більш популярні, деякі менш. Є такі, що спеціалізуються на обміні відео, аудіо або текстовими повідомленнями, а є й такі, що об'єднують в собі можливість обміну і відео, і аудіо, і текстом.

Тож докладніше про найпопулярніші ресурси.

➤ «Блогосфера»

Для обміну текстом існує так звана «**блогосфера**». Це різноманітні сайти, які дають можливість вести власний блог. Блог - це аналог особистого щоденника, записи з якого можуть бачити усі користувачі. В своєму блозі можна поділитися думками з приводу політичної ситуації, очевидцем якої ви є, або з приводу якоїсь актуальної події, яка є для вас цікавою чи безпосереднім учасником якої ви стали. Також за допомогою свого щоденника ви можете попередити своїх читачів про якісь події, в тому числі зі своєю участю. Тобто, в своєму щоденнику ви можете висловити будь-які думки, не турбуючись про те, чи правильно зрозуміє журналіст вас і чи правильно він потім викладе матеріал, який ви хотіли донести до громадськості. Тут ви самостійно створюєте повідомлення і самостійно його публікуєте, а ваші читачі дізнаються про те, що ви хотіли висловити без посередників, а саме від вас.

→ Найпопулярнішою платформою для ведення блогів на сьогоднішній день є **LiveJournal** (інтернет адреса: <http://www.livejournal.com/>). Він не спеціалізується на якійсь тематиці, проте, має величезну кількість співтовариств користувачів цього ресурсу, які об'єдналися за спільними інтересами. Цей ресурс на сьогоднішній день налічує близько 376 тисяч користувачів з України, і ця цифра постійно зростає.

→ Існують й сайти, які надають площу блогерам для обговорення суто суспільно-політичних тем. Найпопулярнішими в Україні є «Політичний блог» <http://polit.blog.net.ua/> та «Політико» <http://politiko.ua/> Можливість вести власний блог надає також інтернет версія відомого національного видання «Корреспондент» (Інтернет адреса: <http://blogs.korrespondent.net/>). Звичайно що на цьому перелік блогів не закінчується.

→ Ще одним різновидом блогової сфери є мікроблоги. Це сервіс **Twitter** (<http://twitter.com/>). Специфіка полягає в тому, що в ньому довжина повідомлення обмежена. Проте, в цьому є свій плюс. Ви формулюєте новину максимально коротко, але усі, хто підписався

на ваш мікроблог (ваші читачі), побачать цю коротку новину навіть не заходячи на вашу сторінку. Так, за допомогою власного твіттера ви можете повідомити своїх виборців про те, що на вашу думку може становити суспільний інтерес.

➤ Обмін відео-контентом

Найвеличезніший ресурс у світі для обміну відео та перегляду в режимі он-лайн – це **YouTube** (<http://youtube.com>). За допомогою цього ресурсу ви можете дуже швидко поширити будь-яке відео, в тому числі зі своєю участю. І зверніть увагу на те, що для того, аби цей відеоролик побачили, вам **зовсім не потрібно шукати телеканал, який погодиться його показати**, а також сплачувати за ефірний час. Все, що вам буде потрібно – це зареєструватись на цьому ресурсі!

➤ Універсальна соціальна мережа Facebook.com

Ця соціальна мережа надає можливість створити персональну сторінку на якій можна розмістити власне фото, власні біографічні данні, аудіо та відео, а також постійно оновлювати інформацію про найактуальніші події, в тому числі пов'язані й з власною персоною. Фактично, ця соціальна мережа поєднує в собі можливості усіх попередніх описаних сервісів. Власне, сторінка на **Facebook** вигідна заміна персональному веб-сайту. Надодаток, для наповнення цієї сторінки вам не потрібна людина, яка б зналася в веб-програмуванні, усе, що необхідно, ви можете робити самостійно, витрачаючи мінімум часу. І звичайно, як кожний ресурс на основі Web 2.0 Facebook є абсолютно безкоштовним.

Facebook.com – не єдина соціальна мережа, їх величезна кількість. В Україні користуються популярністю ще такі, як Вконтате, Однокласники.РУ, Мой Мир та інші. Проте Facebook залишається поки що найнадійнішим, тому що приділяє багато уваги збереженню персональних даних та налаштуванням конфіденційності.

Сайт «Твій місцевий депутат»

Раді повідомити вам, що Одеська обласна організація ВГО «Комітет виборців України» намагається не відставати від розвит-

ку інформаційних технологій і має на меті допомагати в цьому місцевим депутатам. В рамках проекту **«Твій місцевий депутат: моніторинг діяльності депутатів місцевих рад в Україні»** було створено новий веб-сайт «Твій місцевий депутат. Одеська область» (<http://dep.od.ua>) на основі Web 2.0. ***Це інформаційно-комунікаційний майданчик для депутатів місцевих рад та активних жителів територіальних громад Одеської області.***

Робота сайту спрямована як на налагодження зворотного зв'язку виборців з депутатами, так і на покращання інформування суспільства про результати роботи депутатів і фракцій, забезпечення громадського моніторингу їх діяльності, інформування жителів про можливості вирішення соціальних проблем силами відповідного депутатського корпусу, підвищення рівня відповідальності депутатів перед виборцями.

В даний час на сайті можна ознайомитися з фракційним і персональним складом Одеської обласної ради, Одеської, Білгород-Дністровської, Ізмаїльської, Роздільнянської, Ренійської та Котовської міських рад, біографіями депутатів, місцем і часом прийому ними громадян. Кожен може висловити свої думки та враження про роботу депутатського корпусу, залишити авторизовані відгуки, повідомлення, коментарі, скарги, подяки та побажання щодо діяльності депутатів зазначених рад, а також висловити своє бачення шляхів розв'язання актуальних проблем суспільства. Однак просимо пам'ятати, що наш сайт - майданчик для коректних висловлювань.

Інформаційний простір сайту відкрито для повідомлень депутатів усіх політичних сил про свою поточну діяльність, анонсування виступів, зустрічей з громадянами та заходів, що проводяться в рамках депутатської діяльності, розміщення депутатських звітів, авторських статей на важливу для територіальних громад тематику.

Тож запрошуємо усіх депутатів Одеської області приєднатися до сайту «Твій місцевий депутат. Одеська область».

Що зробити, щоб вас помітили на просторах Інтернет?

Звичайно, лише зареєструватись на Facebook чи в Twitter, або де інде. ще не достатньо для того, аби отримати повноцінний багатосторонній зв'язок з громадськістю. Для початку достатньо просто відправити зі своєї електронної скриньки листа своїм друзям, знайомим тощо з посиланнями на ваші сторінки в мережі Інтернет та запрошенням відвідати їх на **Facebook, Twitter, LiveJournal, YouTube і т. п.** Також не буде зайвим розіслати цю інформацію засобом масової інформації згідно з вашим списком контактів, про які ми говорили вище. З огляду на те, що інтернет-ресурси на основі Web 2.0. характеризуються не одностороннім, а багатостороннім зв'язком, для поширення інформації про себе достатньо один раз зробити таку розсилку, далі інформація за аналогією зі сніговою кулею буде поширюватись самостійно, тому що той, хто отримає інформацію про вас в Інтернеті і зацікавиться нею – автоматично передасть цю інформацію своїм знайомим, тобто це за нього зробить система самого інтернет-ресурсу. В цьому знову ж таки перевага ресурсів Web 2.0. Вам не потрібно постійно поширювати інформацію про свій веб сайт, докладати зусиль для того, щоб його просувати в мережі. Все, що вам потрібно, - це регулярно оновлювати свої сторінки шляхом додавання нової інформації чи то про себе, чи то зі своєю участю, чи то просто інформації про актуальні події, які можуть стати цікавими вам і вашим відвідувачам.

При використанні в своїй роботі соціальних мереж слід пам'ятати про те, що спілкування потрібно вести ввічливо, уважно і толерантно. Рекомендується уникати занадто експресивних висловлювань, що можуть мати образливий характер, а також дотримуватись основних правил ведення дискусії, зокрема, не переходити на особистості.

Пам'ятайте про те, що за допомогою Інтернет інформація про вашу особистість та вашу діяльність поширюється набагато швидше, і це стосується не тільки позитивних вражень, але й негативних.

Наостанок хотілося б звернути вашу увагу на те, що, розвиток Інтернет звичайно не означає, що всі інші сфери розповсюдження інформації, такі як газети чи телебачення, помруть. Питання в пріоритетності. Web 2.0 виводить Інтернет на перше місце. Це об'єктивно і це потрібно враховувати в своїй депутатській діяльності!

Глава 20.

ДОСТУП ДО ІНФОРМАЦІЇ ТА ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ

Боротьба з корупцією – один з пріоритетів України на шляху до Євросоюзу.

26 квітня минулого року вступив у дію новий Закон України №1700 «Про запобігання корупції»⁴⁹, який містить окремий розділ V «Запобігання та врегулювання конфлікту інтересів». Цей документ не лише поділив «конфлікт інтересів» на потенційний та реальний, а також виокремив заходи зовнішнього та самостійного його врегулювання.

Крім того, цим законом доповнено Закон «Про місцеве самоврядування в Україні» новою статтею 591, присвяченою конфлікту інтересів. Наведемо її дослівно.

Стаття 59-¹. Конфлікт інтересів

1. Сільський, селищний, міський голова, секретар, депутат сільської, селищної, міської ради, голова, заступник голови, депутат районної, обласної, районної у місті ради бере участь у розгляді, підготовці та прийнятті рішень відповідною радою за умови самостійного публічного оголошення про це під час засідання ради, на якому розглядається відповідне питання.

2. Здійснення контролю за дотриманням вимог частини першої цієї статті, надання зазначеним у ній особам консультацій та роз'яснень щодо запобігання та врегулювання конфлікту інтересів,

⁴⁹ Відомості Верховної Ради, 2014, № 49, ст. 2056

КОМПЕТЕНЦІЯ, ПОВНОВАЖЕННЯ
ТА ОРГАНІЗАЦІЯ РОБОТИ МІСЦЕВИХ РАД

поводження з майном, що може бути неправомірною вигодою та подарунками, покладається на постійну комісію, визначену відповідною радою.

Примітка. Терміни «реальний конфлікт інтересів», «потенційний конфлікт інтересів», «неправомірна вигода», «подарунок» вживаються у значенні, наведеному в Законі України «Про запобігання корупції».

Закон детально визначає, що таке конфлікт інтересів, і як повинен діяти публічний службовець для його уникнення. Якщо чиновник все-таки надаватиме перевагу приватному інтересу перед інтересами служби, його буде притягнуто до адміністративної відповідальності (а за певних умов – і до кримінальної) та звільнено.

Попри існуюче антикорупційне законодавство, яке безпосередньо регулює відносини щодо конфлікту інтересів, маємо випадки (причому, не поодинокі), коли службовці необ'єктивні, і керуються власними цілями, а не суспільно важливими. Слід зауважити, що конфлікт інтересів виникає тоді, коли є можливість для зловживання владою.

**Схема 3. НОВИЙ АНТИКОРУПЦІЙНИЙ ЗАКОН:
про конфлікт інтересів**

Старе поняття

(визначене Законом № 3206):

КОНФЛІКТ ІНТЕРЕСІВ

суперечність між особистими майновими, немайновими інтересами особи чи близьких їй осіб та її службовими повноваженнями, наявність якої може вплинути на об'єктивність або неупередженість прийняття рішень, а також на вчинення чи невчинення дій під час виконання наданих їй службових повноважень.

Нове поняття

(визначене Законом № 1700):

ПОТЕНЦІЙНИЙ КОНФЛІКТ

наявність у особи приватного інтересу у сфері, в якій вона виконує свої службові чи представницькі повноваження, що може вплинути на об'єктивність чи неупередженість прийняття нею рішень або на вчинення чи невчинення дій під час виконання зазначених повноважень;

РЕАЛЬНИЙ КОНФЛІКТ

суперечність між приватним інтересом особи та її службовими чи представницькими повноваженнями, що впливає на об'єктивність або неупередженість прийняття рішень або на вчинення чи невчинення дій під час виконання зазначених повноважень.

ПРИВАТНИЙ ІНТЕРЕС

будь-який майновий чи немайновий інтерес особи, у тому числі зумовлений особистими, сімейними, дружніми чи іншими позаслужбовими стосунками з фізичними чи юридичними особами, у тому числі тими, що виникають у зв'язку з членством або діяльністю в громадських, політичних, релігійних чи інших організаціях.

Практика демонструє, що одними з найчастіших є **порушення у виділенні земельних ділянок**.

Схема 4. Приклад конфлікту інтересів

Громадянин А звертається до Н-ської сільської ради із заявою про надання дозволу на складання проекту землеустрою для ведення особистого селянського господарства на території Н-ської сільської ради та передачі безоплатно у власність земельної ділянки площею 1 га із земель, що знаходяться у підпорядкуванні Н-ської сільської ради. При цьому, громадянин А є депутатом Н-ської сільської ради, тобто особою, уповноваженою на виконання функцій місцевого самоврядування

Зазначена заява громадянина А розглядається на сесії відповідного скликання Н-ської сільської ради, де одногосноно приймається рішення про надання громадянину А дозволу на складання проекту землеустрою для ведення особистого селянського господарства на території Н-ської сільської ради та передачі безоплатно у власність земельної ділянки площею 1 га із земель, що знаходяться у підпорядкуванні Н-ської сільської ради.

Громадянин А, будучи депутатом Н-ської сільської ради, усвідомлюючи значення та правові наслідки власних дій, не зважаючи на наявність прямої суперечності між своїми особистими (приватними) інтересами та представницькими повноваженнями, що впливають на об'єктивність та неупередженість при прийнятті рішення з питання про надання громадянину А дозволу на складання проекту землеустрою та передачі безоплатно у власність земельної ділянки, не вчиняючи жодних дій із запобігання і врегулювання конфлікту інтересів, особисто приймає участь у безпосередньому розгляді та голосування з окресленого питання.

виникає КОНФЛІКТ ІНТЕРЕСІВ

за матеріалами ГО «Інститут аналітики та адвокації»

Наведемо ще один простий приклад, поширений на практиці. Жінка — посадова особа бюджетної установи. Ця установа здійснює закупівлю товарів за бюджетні кошти. Жінка є членом тендерного комітету. Під час проведення тендерних процедур надходить заявка від учасника — приватної фірми, співвласником якої є чоловік героїні нашої історії. Вже на стадії розгляду заявки дружина має усунутися від обговорення відповідних питань і за великим рахунком не повинна брати участь у роботі комітету, який працює над цією закупівлею. У наведеному прикладі усунення особи від роботи у колегіальному органі з приводу конкретної закупівлі обов'язкове — ч. 2 ст. 35 Закону № 1700 **категорично** забороняє застосовувати інші способи врегулювання конфлікту інтересів, крім усунення від участі у роботі відповідного колегіального органу.

Але є один **ВИНЯТОК** з цього правила, який є дуже актуальним саме для місцевих рад. Новий Закон передбачає, що у випадку, коли неучасть особи, яка входить до складу колегіального органу, у прийнятті рішень цим органом призведе до втрати правоможності

цього органу, участь такої особи у прийнятті рішень має здійснюватися під зовнішнім контролем. Рішення про здійснення зовнішнього контролю приймається **відповідним колегіальним органом**.

Покажемо це на прикладі. Згідно з ч. 11 ст. 46 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» сесія ради є повноважною, якщо в її пленарному засіданні бере участь більше половини депутатів від загального складу ради. Уявімо, що у Васильківській сільській раді 19 осіб, що мають право голосу (депутати + голос сільського голови). Розглядаються питання про преміювання працівників ради, у тому числі сільського голови. Такі рішення приймаються більшістю голосів від загального складу ради. На пленарному засіданні присутні 10 осіб, що мають право голосу, у тому числі сільський голова. У голови є приватний інтерес щодо вирішення питання про преміювання. Отже, наявний конфлікт інтересів. Голова мав би усунутись від розгляду та голосування з цих питань. Водночас це призведе до того, що рішення ради не буде прийняте і питання щодо оплати праці інших працівників «зависне» в повітрі.

У такому випадку сільський голова має повідомити про наявність у нього конфлікту інтересів. Оформлювати це окремою заявою не обов'язково. Згідно з новим Законом достатньо просто відобразити це у протоколі.

Якщо усунення особи від голосування не призводить до втрати правоможності органу – достатньо обмежитись лише фіксацією у протоколі заяви особи, у якої наявний конфлікт інтересів, про усунення від участі у голосуванні та відобразити у протоколі, що ця особа реально утрималася. **Наприклад**, записом: «Утрималися – 1 (Сидоров 1.1.)».

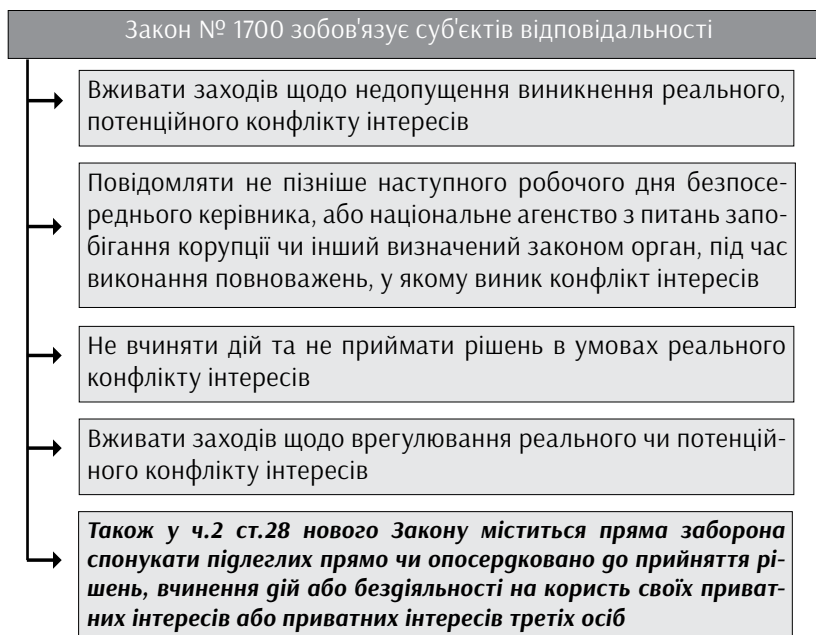
У зв'язку з введенням у дію нового Закону доцільно, щоб кожний депутат ради, кожна посадова особа та кожний член тендерного комітету вашої чи підпорядкованої вам установи підписали пам'ятку, яка б зобов'язувала їх письмово повідомляти про усі потенційні та реальні конфлікти інтересів, які можуть виникати під час реалізації покладених на них повноважень (обов'язків), а також самоусуватись від обговорення, підготовки та прийняття рішень, щодо яких у особи може

виникати приватний інтерес. Ці пам'ятки потрібно зберігати у особових справах працівників та у справах депутатів місцевих рад. Досвід підказує, що подібні «папірці» у разі виникнення неприємностей стануть у нагоді.

Як упередити «конфлікт інтересів»?

Вже зазначалося, що питанню врегулювання конфлікту інтересів у новому Законі № 1700 відведено аж цілий розділ. Розглянемо детальніше.

Схема 5. Загальні правила врегулювання конфлікту інтересів

Увага! Рішення про спосіб врегулювання конфлікту інтересів має бути прийняте керівником установи чи керівником органу, до компетенції якого належить звільнення особи, протягом двох робочих днів після отримання повідомлення про наявність конфлікту інтересів.

КОМПЕТЕНЦІЯ, ПОВНОВАЖЕННЯ
ТА ОРГАНІЗАЦІЯ РОБОТИ МІСЦЕВИХ РАД

У випадках з колегіальними органами рішення приймає цей колегіальний орган, що відображується у протоколі його засідання.

Якщо рішення про спосіб врегулювання конфлікту інтересів приймає Антикорупційне агентство, то на роз'яснення щодо способу врегулювання конфлікту інтересів надається 7 робочих днів.

Зважаючи на те, що Агентство та його терпідрозділи ще не сформовані, не зрозуміло, хто поки що буде давати роз'яснення з приводу застосування нового Закону. Особливо прикро ще й тому, що в Законі № 1700 закріплений принцип тлумачення сумнівів на користь суб'єкта відповідальності. Так, ч. 5 і 6 ст. 28 нового Закону передбачено, що у разі існування в особи сумнівів щодо наявності в неї конфлікту інтересів вона зобов'язана звернутися за роз'ясненнями до територіального органу Агентства. Якщо особа отримала підтвердження про відсутність конфлікту інтересів, вона звільняється від відповідальності, якщо у діях, щодо яких вона зверталася за роз'ясненням, пізніше було виявлено конфлікт інтересів. Та Агентство поки не сформоване, і запитувати нема в кого...

Увага! Усі акти, що визначають порядок надання окремих видів державних послуг та провадження інших видів діяльності, пов'язаних із виконанням функцій держави, місцевого самоврядування, мають передбачати порядок та шляхи врегулювання конфлікту інтересів службових осіб, діяльність яких вони регулюють. Тому **зробіть моніторинг функцій та послуг, які надає ваша рада та її виконавчі органи!** Зобов'яжіть зробити відповідний моніторинг комунальні підприємства та заклади, які знаходяться у вашому підпорядкуванні!

Конфлікт інтересів можна врегулювати ззовні (це коли проблема вирішують розпорядчим актом керівника або керівного органу), а можна самотійно. В останньому випадку, зрозуміло, мова йде про дії, які працівник може вчинити сам, щоб вирішити певне питання.

Схема 6. Способи врегулювання конфлікту інтересів

за матеріалами tribuna.pl.ua

Увага! Переведення на іншу посаду може здійснюватися лише за згодою особи, у якої виник конфлікт інтересів.

Звільнення особи з займаної посади у зв'язку з наявністю конфлікту інтересів здійснюється у разі, якщо реальний чи потенційний конфлікт інтересів у її діяльності має постійний характер і не може бути врегульований іншим способом, в тому числі через відсутність її згоди на переведення або на позбавлення приватного інтересу.

Особливі правила врегулювання конфлікту інтересів.

Статтею 35 Закону № 1700 передбачені певні особливості щодо врегулювання конфлікту інтересів для окремих категорій суб'єктів відповідальності.

Зокрема, йдеться про правила врегулювання конфлікту інтересів голів, заступників голів обласних та районних рад, міських, сільських, селищних голів, секретарів міських, сільських, селищних рад, депутатів місцевих рад визначаються законами, які регулюють статус відповідних осіб та засади організації відповідних органів.

Так, новою статтею 591 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні», яка діє з 26 квітня 2015 року, передбачено, що сільський, селищний, міський голова, секретар, депутат сільської, селищної, міської ради, голова, заступник голови, депутат районної, обласної, районної у місті ради бере участь у розгляді, підготовці та прийнятті рішень відповідною радою за умови самостійного публічного оголошення про це під час засідання ради, на якому розглядається відповідне питання.

Про конфлікт інтересів такої особи може заявити будь-який інший член відповідного колегіального органу або учасник засідання, якого безпосередньо стосується питання, що розглядається.

Увага! Заява про конфлікт інтересів члена колегіального органу заноситься в протокол засідання колегіального органу.

Ще раз наголосимо на процедурі, яку регламентує ч. 2 ст. 35 Закону №1700. У разі виникнення реального чи потенційного конфлікту інтересів у особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, прирівняної до неї особи, яка входить до складу колегіального органу (комітету, комісії, колегії тощо), вона не має права брати участь у прийнятті рішення цим органом.

І тільки якщо неучасть особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, прирівняної до неї особи, яка входить до складу колегіального органу, у прийнятті рішень цим органом призведе до втрати правомочності цього органу, участь такої особи у прийнятті рішень має здійснюватися під зовнішнім контролем. Рішення про здійснення зовнішнього контролю приймається відповідним колегіальним органом.

Конфлікту інтересів неможливо уникнути

Якщо в Україні виникає конфлікт інтересів, це вважається порушенням. І засоби масової інформації активно поширюють про нього інформацію, однак рідко коли можна зустріти повідомлення про тих, хто все-таки заявив про конфлікт інтересів та відсторонився.

Це цілком нормальне явище, коли людина говорить що у неї «конфлікт інтересів», адже не можна уникнути конфлікту інтересів в принципі. Інша справа, коли про нього не всі заявляють.

Схема 7. Повідомлення про конфлікт інтересів

(загальні правила)

направляється

безпосередньому керівнику, а у випадку перебування особи на посаді, яка не передбачає наявності в неї безпосереднього керівника, або в колегіальному органі — національному агенству **чи ІНШОМУ визначеному законом органу або колегіальному органу**. Під час виконання повноваджень, у якому виник конфлікт інтересів, відповідно.

у строк

Не пізніше наступного робочого дня з моменту, коли особа дізнався чи повинна була дізнатись про наявність у неї реального чи потенційного конфлікту інтересів

у спосіб

У письмовій формі

за матеріалами tribuna.pl.ua

Тож уникнення конфлікту інтересів в Україні повинно стати звичайною практикою.

Серед превентивних антикорупційних заходів – вимоги підвищення прозорості діяльності високопосадовців, зокрема, шляхом гарантування доступу суспільства до інформації щодо заходів запобігання корупції, **декларацій посадових осіб, реєстру осіб які вчинили корупційні або пов'язані з корупцією правопорушення ін.**

Наводимо загальний огляд можливостей з доступу громадян до інформації, які виникли, у зв'язку з новими антикорупційними правилами, підготовлений Інститутом Медіа Права⁵⁰.

ДОСТУП ДО ДЕКЛАРАЦІЙ

Основним нововведенням закону стане створення **Єдиного державного реєстру декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування (Єдиного реєстру декларацій)**. Цей відкритий онлайн-ресурс дозволить вільний перегляд, копіювання, друк відомостей із декларацій **усіх чиновників**, а також зможе вільно завантажуватись і використовуватись у форматі **«відкритих даних»**. При цьому, традиційно буде обмежено доступ до: реєстраційного номера облікової картки платника податків або серії та номера паспорта, місця проживання, дати народження фізичних осіб, щодо яких зазначається інформація в декларації, місцезнаходження об'єктів, які наводяться в декларації.

Перелік суб'єктів, які мають задекларувати свої статки, суттєво не змінився. Його доповнили членами Національного агентства з питань протидії корупції – органу, до повноважень якого належатиме контроль за дотриманням вимог цього законодавства, у т.ч. здійснення перевірки змісту майнових декларацій та моніторинг відповідності зазначених даних стилю життя конкретного службовця, а також забезпечення ведення самого **Єдиного реєстру декларацій**.

Важливо зауважити, що новий порядок декларування набуде чинності саме після запуску Національним агентством онлайн-реєстру. До того часу, декларації посадовців, як і раніше, мають подаватись за місцем роботи, а щодо окремих категорій високопосадовців також оприлюднюватись протягом 30 днів на офіційному веб-сайті відповідного державного органу.

Закон «Про запобігання корупції» детальніше визначає категорії відомостей, які мають бути відображені у заповнених деклараціях.

50 <http://medialaw.org.ua/analytics/dostup-do-informatsiyi-ta-zapobigannya-korupsiyi-infografika/>

ЗАКОН УКРАЇНИ «ПРО ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ»

ХТО ПОДАВАТИМЕ ДЕКЛАРАЦІЇ ?

КОМПЕТЕНЦІЯ, ПОВНОВАЖЕННЯ ТА ОРГАНІЗАЦІЯ РОБОТИ МІСЦЕВИХ РАД

ЗАКОН УКРАЇНИ «ПРО ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ»

ЯКІ ВІДОМОСТІ ДЕКЛАРУЮТЬСЯ ?

НЕРУХОМІСТЬ

вид, характеристика, вартість, дата набуття у власність, володіння чи користування

ЦІННЕ РУХОМЕ МАЙНО

вид, характеристика, вартість, дата набуття у власність, володіння чи користування

ТРАНСПОРТНІ ЗАСОБИ

марка та модель, рік випуску, ідентифікаційний номер

ЦІННІ ПАПЕРИ

види, емітенти, кількість та вартість

КОРПОРАТИВНІ ПРАВА

суб'єкт господарювання, частки у статутному капіталі, організації, де виступає бенефіціарним власником

НЕМАТЕРІАЛЬНІ АКТИВИ

об'єкти інтелектуальної власності, що можуть бути оцінені в грошовому еквіваленті

ДОХОДИ

заробітна плата (грошові забезпечення), гонорари, дивіденди, проценти, роялті, страхові виплати, благодійна допомога, пенсія, доходи від відчуження цінних паперів та корпоративних прав, подарунки та інші доходи – на суму понад 609 грн.

ГРОШОВІ АКТИВИ

готівка, кошти на рахунках, внески до фінансових, активи у дорогих металах

ФІНАНСОВІ ЗОБОВ'ЯЗАННЯ

у т.ч. інформація про особу, стосовно якої виникли такі зобов'язання

ВИДАТКИ

на суму понад 20 мінімальних заробітних плат

ПРАВОВИНИ

майнові та інші. Наприклад, продаж автомобіля

СУМІСНИЦТВО ПОСАД

установа/організація/підприємство та посада/вид роботи

ЧЛЕНСТВО ТА ПОСАДИ В ГРОМАДСЬКИХ ОБ'ЄДНАННЯХ

...а також благодійних організацій та професійних об'єднаннях

Так, крім відомостей про доходи та майно, оприлюдненню підлягатиме інформація про видатки понад 20 мінімальних зарплат (на сьогодні – близько 25 тис. грн.) та всі правочини, на підставі яких особа отримує чи передає майно. При цьому, ім'я контрагента (з ким укладається правочин) також має бути відомим. Крім цього, до прикладу, якщо нерухоме майно перебуває у чиновника в оренді або на іншому праві користування, власник такого майна, навіть якщо це не член сім'ї декларанта, також має бути зазначений.

Серед даних, які раніше не потрібно було зазначати у декларації, тепер з'явилися також відомості про сумісництво (де та на яких підставах особа працювала чи працює), а також входження суб'єкта декларування до керівних, ревізійних чи наглядових органів громадських об'єднань, благодійних організацій, саморегулівних чи самоврядних професійних об'єднань, або членство в таких об'єднаннях (організаціях).

Водночас, закон містить застереження про те, що члени сім'ї декларанта можуть відмовитись надавати відомості про себе для внесення в декларацію. У такому випадку, чиновник має самостійно вказати усю відому йому інформацію. Це також буде підставою для проведення повної перевірки достовірності задекларованих відомостей Національним агентством.

ДОСТУП ДО РЕЄСТРУ КОРУПЦІОНЕРІВ

З 1 січня 2014 року Міністерство юстиції України забезпечує ведення Єдиного державного реєстру осіб, **які вчинили корупційні правопорушення**. У відкритому доступі оприлюднюються відомості про осіб, яких притягнуто до відповідальності за вчинення корупційних правопорушень щодо яких судами прийняті відповідні рішення, які набрали законної сили, а також відомості про накладення дисциплінарних стягнень за корупційні правопорушення. Пошук у реєстрі здійснюється за прізвищами осіб-«корупціонерів».

Закон «Про запобігання корупції» передбачає, що за порушення антикорупційного законодавства до відповідальності може бути притягнуто також юридичних осіб, у зв'язку з чим, до реєстру відтепер також мають вноситись та бути загальнодоступними відомості

ЗАКОН УКРАЇНИ «ПРО ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ»

ДО ЧОГО ВІДКРИТО ДОСТУП ?

ЄДИНИЙ ДЕРЖАВНИЙ РЕЄСТР ДЕКЛАРАЦІЙ

Єдиний державного реєстр декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування

ЄДИНИЙ ДЕРЖАВНИЙ РЕЄСТР КОРУПЦІОНЕРІВ

Єдиний державний реєстр осіб, які вчинили корупційні або пов'язані з корупцією правопорушення

розміри, види **благодійної та іншої допомоги**

дані про передачу в управління належних особам підприємств та корпоративних

розміри, види оплати праці, матеріальної допомоги та інших виплат з бюджету, подарунки

конфлікт інтересів осіб та заходи з його врегулювання

інформація про **діяльність органів влади щодо запобігання корупції**

ОБМЕЖЕНО ДОСТУП:

до **ідентифікаційного коду або серії та номера паспорта** громадянина України

до **дат народження** фізичних осіб, щодо яких зазначається інформація в декларації

до відомостей про **місце проживання**

місцезнаходження об'єктів, які наводяться в декларації

результати та документи **спеціальної перевірки**

до інформації про корупційні правопорушення співробітників органів оперативно-розшукової діяльності, розвідки і контррозвідки, **чия належність до цих органів є державною таємницею**

мості про **юридичну особу**, до якої застосовано заходи кримінально-правового характеру (назва, код ЄДРПОУ, склад порушення та кримінально-правові заходи).

Водночас, закон передбачає виняток щодо оприлюднення даних про «корупціонерів», які входять до особового складу органів, що провадять оперативно-розшукову або розвідувальну чи контррозвідувальну діяльність, належність яких до вказаних органів становить державну таємницю. Інформація про вчинення ними корупційних правопорушень, вносяться до розділу реєстру з **обмеженим доступом**.

Ведення та оприлюднення інформації з **Єдиного державного реєстру осіб, які вчинили корупційні або пов'язані з корупцією правопорушення** на своєму офіційному сайті здійснюватиме Національне агентство з питань запобігання корупції.

АНТИКОРУПЦІЙНА ПРОЗОРІСТЬ

Як і попередній закон, закон «Про запобігання корупції» передбачає заборону обмежувати доступ до інформації про **оплату праці, благодійну, матеріальну чи іншу допомогу, будь-які виплати чи значні подарунки, які одержуються чиновниками**. Водночас, гарантії доступу до інформації посилюються також вимогою про неможливість віднесення до інформації з обмеженим доступом даних про **конфлікт інтересів** посадових осіб та заходи з його врегулювання і, зокрема, про **передачу в управління** належних особам підприємств та корпоративних прав. Так, відповідно до закону після призначення або обрання на посаду в органах влади особа зобов'язана передати протягом 30 днів в управління іншій особі належні їй підприємства та корпоративні права. Такі права не можуть передаватись на користь членів сім'ї, а можливі способи чітко регламентуються законом.

Щодо **конфлікту інтересів** загалом, то він може полягати у наявності у конкретного чиновника приватного інтересу у сфері, в якій він виконує свої службові чи представницькі повноваження, що може вплинути на об'єктивність чи неупередженість прийняття рішень, або на вчинення чи невчинення дій під час виконання зазначених повноважень (*потенційний конфлікт інтересів*) або ж в

існуванні суперечності між таким приватним інтересом та повноваженнями особи (*реальний конфлікт інтересів*).Таким чином, інформація про будь-яку діяльність чи зв'язки посадової особи, що можуть викликати сумніви в її неупередженості та об'єктивності, не може приховуватись, так само, як і заходи подолання або запобігання виникненню ситуацій конфлікту інтересів.Відкритість такої інформації означає, зокрема, що державні органи та посадові особи не мають права відмовляти громадянам в наданні перелічених відомостей у відповідь на інформаційні запити, що подаються у порядку Закону України «Про доступ до публічної інформації».

В цілому, Закон «Про запобігання корупції» розширив можливості щодо здійснення громадського контролю у сфері боротьби з корупцією, значно спростивши доступ громадян до даних із декларацій чиновників та інших відомостей, що пов'язані з дотриманням службовцями антикорупційних вимог. Разом з тим, втілення передбачених законодавчих гарантій великою мірою залежить як від політичної волі високопосадовців і ефективної роботи антикорупційних органів, так і від активності громадянського суспільства у використанні нових інструментів доступу до інформації.

ЧАСТИНА III

ПРИМІРНІ ЗРАЗКИ НОРМАТИВНО-ПРАВОВИХ АКТІВ

ПРИМІРНЕ ПОЛОЖЕННЯ

«ПРО ЗАГАЛЬНІ ЗБОРИ (КОНФЕРЕНЦІЇ) ЧЛЕНІВ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ ЗА МІСЦЕМ ПРОЖИВАННЯ В МІСТІ N⁵¹»

Положення встановлює порядок ініціювання, організації та проведення загальних зборів (конференцій) членів територіальної громади за місцем проживання, порядок врахування їх результатів органами місцевого самоврядування міста _____ та їх посадовими особами.

Загальні збори (конференції) членів територіальної громади міста _____ за місцем проживання є однією з форм участі членів територіальної громади у вирішенні питань місцевого значення відповідно до статті 8 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні».

РОЗДІЛ I. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

Глава 1. Право членів територіальної громади міста _____ проводити загальні збори (конференції) членів територіальної громади за місцем проживання

1.1. Загальні збори (конференції) членів територіальної громади міста _____ за місцем проживання (далі – загальні збори (конференції)) скликаються за місцем проживання членів територіальної громади для обговорення і прийняття рішень з питань місцевого значення.

1.2. Порядок проведення загальних зборів (конференцій) регулюється Законом України "Про місцеве самоврядування в Україні", цим Положенням, яке є невід'ємною частиною Статуту територіальної громади міста _____.

51 За зразок взято положення, затверджене Чернівецькою міською радою.

Глава 2. Територія проведення загальних зборів (конференцій)

2.1. Загальні збори (конференції) відбуваються у межах: міста; району в місті; мікрорайону; кварталу чи вулиці; будинку (декількох будинків) чи інших частин міста _____.

Глава 3. Право членів територіальної громади міста _____ брати участь у загальних зборах (конференціях)

3.1. У загальних зборах (конференціях) з правом голосу можуть брати участь повнолітні члени територіальної громади, які проживають на території, в межах якої проводяться загальні збори (конференції).

3.2. Участь у загальних зборах (конференціях) обов'язкова для ініціаторів скликання загальних зборів (конференцій), представників профільних органів місцевого самоврядування, їх виконавчих органів і посадових осіб, депутатів міської ради, зазначених у повідомленні про скликання зборів. Відсутність відповідних представників не може бути підставою для перенесення загальних зборів (конференцій) чи визнання їх такими, що не відбулися.

3.3. Учасниками загальних зборів (конференцій) з правом до-
радного голосу на запрошення ініціаторів можуть бути:

3.3.1. Народні депутати України.

3.3.2. _____ міський голова, депутати ради, представники органів виконавчої влади, які не проживають на відповідній території або не обрані делегатами конференції.

3.3.3. Представники підприємств, організацій, установ незалежно від форм власності, громадських об'єднань, органів самоорганізації населення, організацій співвласників багатоквартирних будинків.

РОЗДІЛ II. ПОВНОВАЖЕННЯ ЗАГАЛЬНИХ ЗБОРІВ (КОНФЕРЕНЦІЙ)

Глава 1. Повноваження загальних зборів (конференцій)

1.1. На розгляд загальних зборів (конференцій) виносяться будь-які питання місцевого значення, у тому числі:

1.1.1. У сфері представлення і захисту прав та інтересів мешканців відповідної території у взаємовідносинах з органами місцевого самоврядування та їхніми посадовими особами:

- а) обговорювати проекти актів ради, її виконавчого комітету та інших виконавчих органів;
- б) вносити пропозиції до порядку денного сесій ради та засідань її виконавчого комітету;
- в) направляти звернення до органів державної влади, обласних та районних рад, керівників підприємств, установ, організацій незалежно від форми власності з питань, які є важливими для забезпечення інтересів членів територіальної громади.

1.1.2. У сфері забезпечення участі членів територіальної громади у формуванні та реалізації програм соціально-економічного розвитку відповідної території, інших місцевих програм:

- а) обговорювати та вирішувати питання щодо спрямування коштів членів територіальної громади разом з коштами місцевого бюджету, підприємств, установ та організацій різних форм власності, трудових і матеріально-технічних ресурсів на будівництво, модернізацію, ремонт і утримання об'єктів соціальної інфраструктури, благоустрій населених пунктів, на заходи з охорони навколишнього природного середовища;
- б) ініціювати запровадження місцевих зборів;
- в) вносити до ради пропозиції щодо передачі або придбання в комунальну власність відповідних територіальних громад підприємств, установ чи організацій різних форм власності або їх структурних підрозділів та інших об'єктів, якщо вони мають важливе значення для забезпечення комунальних, соціальних, культурних, побутових та інших потреб територіальної громади;
- г) вносити пропозиції до ради та її виконавчих органів щодо надання допомоги інвалідам, ветеранам війни і праці, самотнім особам похилого віку, багатодітним сім'ям та іншим категоріям малозабезпечених членів територіальної громади в порядку реалізації місцевих програм у сфері соціального захисту населення;

- д) обговорювати питання, пов'язані із залученням населення до ліквідації наслідків аварії чи стихійного лиха, сприяти органам місцевого самоврядування у проведенні робіт з ліквідації цих наслідків;
- е) вимагати, отримувати від органів місцевого самоврядування та їх посадових осіб та заслуховувати інформацію про стан навколишнього середовища, про заходи, що вживаються з метою його збереження та поліпшення.

1.1.3. У сфері забезпечення участі членів територіальної громади у вирішенні питань місцевого значення

- а) обговорювати у випадках, передбачених законодавством України, тарифи на житлово-комунальні послуги, що надають суб'єкти господарювання усіх форм власності.

1.1.4. У сфері забезпечення створення, діяльності та ліквідації органів самоорганізації населення:

- а) приймати рішення про створення органу самоорганізації населення (далі - ОСН), визначення його назви;
- б) подавати заяву до ради про створення ОСН;
- в) визначати строк повноважень персонального складу ОСН;
- г) визначати основні напрями діяльності ОСН та обсяг його власних повноважень при його створенні та в подальшому – у межах, визначених Законом України «Про органи самоорганізації населення»;
- д) затверджувати Положення про орган самоорганізації населення, вносити до нього зміни;
- е) визначати кількісний склад та обирати персональний склад (голову, заступників голови, секретаря та членів) ОСН;
- є) переобирати склад ОСН, відкликати, обирати окремих його членів замість вибулих, змінювати кількісний склад ОСН.

Глава 2. Повноваження конференції членів територіальної громади міста _____ в за місцем проживання

2.1. На конференції можуть розглядатися та вирішуватися будь-які питання, віднесені до повноважень загальних зборів, із урахуванням особливостей щодо їх організації та проведення, встановлених цим Положенням.

РОЗДІЛ III. ПОРЯДОК СКЛИКАННЯ І ПІДГОТОВКИ ЗАГАЛЬНИХ ЗБОРІВ (КОНФЕРЕНЦІЙ)

Глава 1. Ініціатори загальних зборів (конференцій)

1.1. Загальні збори можуть скликатися:

1.1.1. Міським головою.

1.1.2. Міською радою, депутатською фракцією, постійною депутатською комісією, тимчасовою депутатською комісією, депутатською групою, депутатом.

1.1.3. Органом самоорганізації населення.

1.1.4. Об'єднанням співвласників багатоквартирного будинку (далі – ОСББ).

1.1.5. Не менше як трьома членами територіальної громади, які досягли вісімнадцятирічного віку та на законних підставах проживають на відповідній території.

1.1.6. Громадським об'єднанням, благодійною організацією.

Глава 2. Подання ініціативи про скликання загальних зборів (конференцій)

2.1. Міський голова видає розпорядження про скликання загальних зборів (конференцій).

2.2. Рада, депутатська фракція, постійна депутатська комісія, тимчасова депутатська комісія, депутатська група ухвалюють рішення про скликання загальних зборів (конференцій) відповідно до Регламенту ради та відповідних положень про їх діяльність.

2.3. ОСН, ОСББ, громадські об'єднання та благодійні організації ухвалюють рішення про скликання загальних зборів (конференцій) відповідно до їх статутних документів.

2.4. Депутат надсилає на ім'я міського голови повідомлення про проведення загальних зборів (конференції).

2.5. Члени територіальної громади надсилають на ім'я міського голови повідомлення про проведення загальних зборів (конференції). Повідомлення підписується не менше як трьома членами територіальної громади із зазначенням їх прізвищ, імен, по батькові, дати і року народження, адрес реєстрації, номерів контактних те-

лефонів, адрес електронної пошти (за наявності) згідно з додатком 1 до цього Положення.

2.6. Розпорядження, рішення чи повідомлення про скликання загальних зборів (конференцій) в усіх передбачених цією статтею випадках невідкладно передається уповноваженому виконавчому органу ради не пізніше 10 робочих днів до дати проведення зборів і має повідомний характер.

2.7. У розпорядженні, рішенні чи повідомленні про скликання загальних зборів (конференцій) має бути зазначена така інформація:

2.7.1. Ініціатор скликання, його контакти.

2.7.2. Територія проведення відповідно до пункту 2.1 глави 2 розділу I цього Положення.

2.7.3. Дата, час і місце проведення.

2.7.4. Пропонований список запрошених до участі у загальних зборах (конференції) посадових осіб органів місцевого самоврядування, органів виконавчої влади, представників підприємств, установ, організацій.

2.7.5. Пропоновані до розгляду на загальних зборах (конференції) питання порядку денного.

2.7.6. Організаційні заходи, які має здійснити виконавчий орган з питань громадської участі, з метою підготовки до проведення загальних зборів (конференції) (за потреби).

2.7.7. До розпорядження, рішення чи повідомлення також можуть додаватися інформаційно-аналітичні матеріали з питань, що виносяться на загальні збори (конференції).

Глава 3. Реєстрація розпорядження, рішення чи повідомлення про скликання загальних зборів (конференцій)

3.1. Впродовж трьох робочих днів з моменту отримання розпорядження, рішення чи повідомлення про скликання загальних зборів (конференції) уповноважений виконавчий орган ради приймає одне з таких рішень:

3.1.1. Зареєструвати розпорядження, рішення чи повідомлення у Реєстрі інструментів громадської участі у місті _____, що ведеться відповідно до додатка 2 до цього Положення.

3.1.2. Відправити повідомлення для усунення недоліків відповідно до пункту 3.3. цієї глави.

3.1.3. Відмовити в реєстрації повідомлення відповідно до пункту 3.5 цієї глави.

3.2. У межах того ж триденного строку про прийняте рішення повідомляють ініціатора в письмовій формі, зазначаючи номер реєстрації або підстави повернення для усунення недоліків чи відмови в реєстрації відповідно до цього Положення. Розпорядження, рішення чи повідомлення про проведення зборів (конференцій) також розміщуються разом з усіма підготовленими матеріалами на офіційному веб-порталі міської ради в мережі Інтернет у спеціальному розділі "Громадська участь" (підрозділ "Загальні збори (конференції)").

3.3. Повідомлення про скликання загальних зборів (конференції) може бути повернуто для усунення недоліків у випадку, якщо не дотримано вимог пунктів 2.4, 2.6 глави 2 розділу III цього Положення. Повернення з інших підстав є неправомірним.

3.4. Повідомлення має бути доопрацьоване і подане до ради впродовж п'яти робочих днів з моменту отримання ініціатором відповідного письмового повідомлення. У разі якщо недоліки в цей строк не усунуто, рішення чи повідомлення залишається без розгляду.

3.5. Відмовляють у реєстрації повідомлення тільки у таких двох випадках:

3.5.1. Якщо питання, запропоновані на розгляд загальних зборів (конференції), не належать до відання місцевого самоврядування.

3.5.2. Якщо з повідомленням про скликання загальних зборів (конференції) звернулася особа (-и), що не може бути ініціатором скликання загальних зборів (конференції) відповідно до глави 1 розділу III цього Положення. Відмова з інших підстав є неправомірною.

3.6. Відсутність відповіді ради чи реєстрації ініціативи про скликання загальних зборів (конференцій) не може бути перешкодою для проведення загальних зборів (конференцій) у випадку, якщо вона подана відповідно до цього Положення.

Глави 4. Підготовка загальних зборів (конференцій)

4.1. Підготовка та проведення загальних зборів (конференцій) здійснюється ініціаторами скликання зборів (конференцій) у співпраці уповноваженим виконавчим органом ради.

4.2. Загальні збори (конференція) проводяться у дату, час та місце, зазначені в розпорядженні, рішенні чи повідомленні про скликання загальних зборів (конференції).

4.3. Якщо з об'єктивних причин неможливо організувати проведення загальних зборів (конференції) у дату, час та місце, зазначені в розпорядженні, рішенні чи повідомленні про скликання загальних зборів (конференції), уповноважений виконавчий орган ради може запропонувати іншу дату, час та місце проведення зборів, але не пізніше чотирнадцяти робочих днів від початкової дати. Остаточне рішення щодо дати, часу і місця проведення загальних зборів (конференції) ухвалюється за згодою їх ініціатора.

4.4. Органи, посадові особи місцевого самоврядування, комунальних підприємств, установ та організацій сприяють та надають допомогу у проведенні зборів, у тому числі надають потрібну для проведення зборів інформацію в порядку, передбаченому Законами України "Про інформацію" та "Про доступ до публічної інформації".

Глава 5. Інформування членів територіальної громади міста _____ про проведення загальних зборів (конференцій)

5.1. Ініціатори проведення загальних зборів (конференцій) доводять інформацію про їх проведення до відома мешканців відповідної території не пізніше ніж за сім календарних днів до дня проведення загальних зборів (конференції).

5.2. У разі особливої необхідності членам територіальної громади додатково, крім терміну, передбаченого пунктом 5.1 цієї глави, повідомляється про скликання загальних зборів (конференцій) у день їх проведення.

5.3. Інформаційне повідомлення про проведення загальних зборів (конференцій), інформаційно-аналітичні матеріали розміщуються на офіційному веб-порталі Чернівецької міської ради в мережі Інтернет у спеціальному розділі "Громадська участь" (підрозділ "Загальні збори (конференції)") та в офіційному друко-

ваному виданні ради (за наявності), а також може розміщуватись у засобах масової інформації, електронних медіа, соціальних мережах та поширюватись будь-якими іншими доступними способами з метою ознайомлення з ними якомога більшої частини членів територіальної громади.

5.4. В інформаційному повідомленні зазначається вичерпна інформація про дату, час і місце проведення загальних зборів (конференцій), ініціатора їх скликання і питання, що виносяться на розгляд.

5.5. Оголошення про дату, час, місце і питання, що виносяться на розгляд загальних зборів (конференцій), також розміщується на дошках оголошень міста Чернівців.

Глава 6. Порядок скликання конференцій

6.1. У випадках, коли скликання загальних зборів пов'язане з певними організаційними складнощами, можуть скликатися конференції. Обрання делегатів конференції здійснюється на відповідних загальних зборах, що передують конференції та проводяться в межах дрібніших частин міста (району міста, мікрорайону; кварталу чи вулиці; будинку (декількох будинків), чи інших частин міста) з оформленням відповідних протоколів.

6.2. Для проведення конференцій обов'язково мають бути присутні:

6.2.1. При обранні делегатів конференції, яка має проводитися на рівні міста – один делегат не менше ніж від ста квартир багатоквартирних будинків або будинків індивідуальної забудови.

6.2.2. При обранні делегатів конференції, яка має проводитися на рівні району в місті або мікрорайону, – один делегат не менше ніж від сорока квартир багатоквартирних будинків або будинків індивідуальної забудови.

6.2.3. При обранні делегатів конференції, яка має проводитися на рівні кварталу чи вулиці, – один делегат не менше ніж від десяти квартир багатоквартирних будинків або будинків індивідуальної забудови.

6.2.4. При обранні делегатів конференції, яка має проводитися на рівні будинку, житлового комплексу чи інших дрібніших тери-

торій, – один делегат не менше ніж від трьох квартир багатоквартирних будинків.

6.3. Квота представництва є мінімально обов'язковою для проведення конференції представників територіальної громади в місті Чернівцях. Квота представництва може бути збільшена ініціаторами скликання конференції представників територіальної громади.

РОЗДІЛ IV. ПОРЯДОК ПРОВЕДЕННЯ ЗАГАЛЬНИХ ЗБОРІВ (КОНФЕРЕНЦІЙ)

Глава 1. Реєстрація учасників загальних зборів (конференцій)

1.1. Перед початком загальних зборів (конференції) ініціатор скликання зборів проводить реєстрацію учасників зборів (конференції). У списку реєстрації зазначається така інформація:

1.1.1. Прізвище, ім'я, по батькові учасника загальних зборів (конференції).

1.1.2. Дата і рік народження.

1.1.3. Адреса реєстрації.

1.1.4. Особистий підпис.

Неzareєстровані особи не можуть брати участь у загальних зборах (конференції).

1.2. У разі проведення конференції під час реєстрації учасник конференції подає також протокол (витяг із протоколу) загальних зборів нижчого рівня за підписами головуєчого та секретаря, на яких прийнято рішення про делегування представника для участі у цій конференції.

1.3. Під час реєстрації ініціатори скликання зборів (конференції) видають учасникам з правом вирішального голосу мандати для голосування.

Глава 2. Правомочність загальних зборів (конференцій)

2.1. Загальні збори є правомочними за умов присутності на них більше половини членів територіальної громади, які проживають на відповідній території і мають право брати участь у зборах, а в разі

скликання конференції – більше половини від визначеної за квотою кількості делегатів.

2.2. Кількість членів територіальної громади визначається міською радою.

Глава 3. Проведення загальних зборів (конференцій)

3.1. Відкриває загальні збори (конференції) ініціатор (уповноважений представник) скликання зборів.

3.2. Для ведення загальних зборів (конференції) із числа учасників з правом голосу відносною більшістю голосів обирається головуючий.

3.3. Для ведення протоколу зборів (конференції) із числа учасників з правом голосу відносною більшістю голосів обирається секретар.

3.4. Для підрахунку голосів учасників загальних зборів (конференції) відносною більшістю голосів з числа учасників з правом голосу обирається лічильна комісія у складі не менше 3 осіб.

3.5. Не можуть бути головуючим, секретарем, членами лічильної комісії загальних зборів (конференції) міський голова, депутати ради, посадові та службові особи місцевого самоврядування.

3.6. Не можуть бути членами лічильної комісії головуючий і секретар загальних зборів (конференції).

3.7. За пропозицією ініціатора скликання загальних зборів (конференції) та з урахуванням думок учасників загальними зборами (конференцією) простою більшістю голосів затверджується порядок денний і регламент роботи загальних зборів (конференції). Порядок денний загальних зборів (конференції) обов'язково має передбачати доповіді ініціаторів скликання загальних зборів (конференції) та представника (представників) органів місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій, до компетенції яких належить вирішення питання, що розглядається на загальних зборах (конференції). Не допускається розгляд на загальних зборах (конференції) та прийняття рішень із питань, не передбачених порядком денним.

3.8. Головуючий на основі затвердженого регламенту загальних зборів (конференції):

3.8.1. Оголошує питання, які виносяться на розгляд загальних зборів (конференції).

3.8.2. Веде загальні збори (конференцію) та підтримує на них належну дисципліну і порядок.

3.8.3. Надає слово для виступів та оголошує підсумки голосування на підставі даних лічильної комісії.

3.8.4. Може перервати виступаючого, якщо його виступ не стосується теми загальних зборів (конференції) або перевищує встановлений регламент.

3.8.5. Виконує інші функції з проведення загальних зборів (конференції).

РОЗДІЛ V. ОФОРМЛЕННЯ ТА ВРАХУВАННЯ РІШЕНЬ ЗАГАЛЬНИХ ЗБОРІВ (КОНФЕРЕНЦІЙ)

Глава 1. Рішення загальних зборів (конференцій)

1.1. Загальні збори (конференція) з розглянутих питань ухвалюють рішення.

1.2. Рішення загальних зборів (конференції) ухвалюють простою більшістю голосів учасників загальних зборів (конференції) з правом голосу шляхом відкритого або таємного голосування. Спосіб голосування визначається регламентом, затвердженим учасниками загальних зборів (конференції).

1.3. Результати проведення загальних зборів (конференції) та увалені на загальних зборах (конференції) рішення оформлюються протоколом згідно з додатком 3 до цього Положення.

1.4. Протокол підписується головуючим і секретарем загальних зборів (конференції) не пізніше трьох днів після їх проведення та невідкладно передається (надсилається) уповноваженому виконавчому органу ради із супровідним листом.

1.5. У протоколі загальних зборів (конференції) зазначається така інформація:

1.5.1. Дата, час і місце їх проведення.

1.5.2. Кількість учасників загальних зборів (конференції), в тому числі учасники з правом дорадчого голосу.

1.5.3. Порядок денний загальних зборів (конференції).

1.5.4. Виклад перебігу обговорення та результати розгляду питань порядку денного.

1.5.5. Результати голосування з кожного окремого питання та інша інформація.

1.6. Протокол загальних зборів (конференції) складається у трьох примірниках не пізніше 3 днів після їх проведення та підписується головою і секретарем загальних зборів (конференції). Один примірник протоколу загальних зборів (конференції) передають на зберігання уповноваженому виконавчому органу ради. Другий примірник протоколу залишають ініціаторові скликання загальних зборів (конференції). Третій примірник не пізніше 5 днів з дня проведення загальних зборів (конференції) вивішується для ознайомлення в місці проведення загальних зборів (конференції) і має бути доступним для ознайомлення не менше тридцяти календарних днів.

1.7. До першого примірника протоколу загальних зборів (конференції) додається оригінал списку учасників загальних зборів (конференції), які брали в них участь, складений відповідно до вимог пункту 6.1 глави 6 розділу Ш та додатка 3 до цього Положення, а у разі проведення конференції до протоколу також додаються оригінали протоколів загальних зборів, які підтверджують повноваження делегатів конференції на представлення інтересів членів територіальної громади. До другого примірника протоколу додаються копії зазначених документів, засвідчені підписами головою і секретаря.

1.8. Рада забезпечує розміщення сканованого протоколу загальних зборів (конференції) з усіма додатками на офіційному веб-порталі міської ради в мережі Інтернет у спеціальному розділі "Громадська участь" (підрозділ "Загальні збори (конференції)") впродовж 5 робочих днів з дня їх надходження.

Глава 2. Врахування рішень загальних зборів (конференцій) органами та посадовими особами місцевого самоврядування, комунальними підприємствами та органами самоорганізації населення, які знаходяться на території проведення загальних зборів (конференції)

2.1. Рішення загальних зборів (конференції) враховуються органами та посадовими особами місцевого самоврядування у своїй діяльності.

2.2. Пропозиції, викладені у протоколі загальних зборів (конференції) розглядаються посадовими особами місцевого самоврядування, до яких вони скеровані, невідкладно, але не пізніше 30 календарних днів з дня отримання радою протоколу загальних зборів (конференції).

2.3. Ініціатори скликання зборів (конференції) мають бути поінформовані про дату, час і місце розгляду рішень загальних зборів (конференції) в письмовій формі і не пізніше ніж за 3 дні до початку засідання.

2.4. За результатами розгляду пропозицій, викладених у протоколі загальних зборів (конференції), органи місцевого самоврядування або їх посадові особи ухвалюють рішення про врахування, часткове врахування або відхилення рішень загальних зборів (конференції).

2.5. Якщо органи місцевого самоврядування чи їх посадові особи не вважають за можливе частково або повністю врахувати рішення загальних зборів (конференції), має бути подане вмотивоване пояснення причини такого рішення.

2.6. Рішення органів місцевого самоврядування або їх посадових осіб за результатами розгляду рішень загальних зборів (конференції) впродовж 5 робочих днів з дня розгляду надсилається ініціаторам скликання зборів (конференції), розміщується на офіційному веб-порталі Чернівецької міської ради в мережі Інтернет спеціальному розділі "Громадська участь" (підрозділ "Загальні збори (конференції)") публікується в офіційному друкованому виданні ради, а також оприлюднюється в тому самому порядку, що й оголошення про проведення слухань.

2.7. Контроль за врахуванням рішень загальних зборів (конференції) у діяльності посадових осіб та органів місцевого самоврядування покладається на голову та ініціаторів скликання загальних зборів (конференції).

2.8. Рішення загальних зборів (конференції), прийняті в межах чинного законодавства і власних повноважень, є обов'язковими для виконання ОСН, які знаходяться на території проведення загальних зборів (конференції).

2.9. Комунальні підприємства зобов'язані розглянути рішення

загальних зборів (конференції) та прийняти рішення про врахування, часткове врахування чи відхилення пропозицій впродовж тридцяти календарних днів, про що повідомляють ініціаторів проведення загальних зборів (конференції) в письмовій формі та розміщують цю інформацію на офіційному веб-порталі міської ради в мережі Інтернет у спеціальному розділі "Громадська участь" (підрозділ "Загальні збори (конференції)").

Глава 3. Дії та бездіяльність службових та посадових осіб, які можна оскаржити

3.1. Члени територіальної громади мають право оскаржити:

3.1.1. Нереєстрацію, невчасну реєстрацію, неправомірну відмову в реєстрації або безпідставне повернення розпорядження, рішення чи повідомлення про скликання загальних зборів (конференції) для усунення недоліків.

3.1.2. Недотримання посадовими та службовими особами строків, передбачених цим Положенням.

3.1.3. Невжиття заходів для підготовки загальних зборів (конференції), про які заявлено у розпорядженні, рішенні чи повідомленні про скликання загальних зборів (конференції).

3.1.4. Бездіяльність щодо розгляду та врахування рішення загальних зборів (конференції) чи неприйняття рішення за результатами його розгляду.

3.1.5. Невиконання вимог щодо оприлюднення інформації та документів, що стосуються ініціювання, підготовки, проведення, розгляду рішення загальних зборів (конференції).

3.1.6. Інші дії чи бездіяльність, що порушують вимоги цього Положення.

Глава 4. Правові наслідки порушення вимог цього Положення

4.1. Порушення вимог чинного законодавства, що регулює порядок ініціювання, підготовки, проведення та врахування рішень загальних зборів (конференції), у тому числі цього Положення, може бути підставою для скасування рішень органів місцевого самоврядування та їх посадових осіб, що були прийняті після проведення загальних зборів (конференції) та суперечать прийнятому на них

рішенню. Для цього ініціатори скликання загальних зборів (конференцій) або інші зацікавлені особи звертаються до суду.

***Глава 5. Відповідальність депутатів міської ради,
посадових та службових осіб***

5.1. Депутати міської ради, посадові та службові особи місцевого самоврядування несуть відповідальність за порушення цього Положення.

ДОДАТОК 1

до Положення про загальні збори (конференції) членів територіальної громади за місцем проживання в місті

25.09.2015 № 1726

_____ міському голові

Членів територіальної громади:

1. _____
(Прізвище, ім'я, по батькові)

який проживає за адресою: _____

(Адреса реєстрації із зазначенням номера контактного телефону, електронної пошти – за наявності)

2. _____
(Прізвище, ім'я, по батькові)

який проживає за адресою: _____

(Адреса реєстрації із зазначенням номера контактного телефону, електронної пошти – за наявності)

3. _____
(Прізвище, ім'я, по батькові)

який проживає за адресою: _____

(Адреса реєстрації із зазначенням номера контактного телефону, електронної пошти – за наявності)

ПОВІДОМЛЕННЯ

про проведення загальних зборів (конференції) членів територіальної громади за місцем проживання

Відповідно до статті 8 Закону України "Про місцеве самоврядування в Україні", глав 1-3 розділу III Положення "Про загальні збори (конференції) членів територіальної громади за місцем проживання"

ПРИМІРНІ ЗРАЗКИ
НОРМАТИВНО-ПРАВОВИХ АКТІВ

ня у місті _____", що є невід'ємною частиною Статуту територіальної громади міста _____:

1. Повідомляємо Вас про скликання загальних зборів (конференції) членів територіальної громади за місцем проживання на території _____.

(зазначити територію міста, району в місті, мікрорайону; кварталу чи вулиці;
будинку (декількох будинків), чи інших частин міста)

2. Загальні збори (конференцію) заплановано провести " _____ " _____ 20__ року з _____ до _____ год. у _____.

(назва та адреса місця проведення загальних зборів (конференції))

3. До участі в загальних зборах (конференції) запрошуються:

3.1. Мешканці _____

(Назва території, мешканців якої запрошено до участі в загальних зборах)

3.2. _____ міський голова.

3.3. Депутати _____ міської ради.

3.4. _____

(прізвища та/або назви посад посадових осіб (якщо вони відомі);

3.5. Представники ГО, ОСН, ОСББ тощо.

4. На загальних зборах заплановано обговорити такі питання:

— _____
(Повне формулювання питання, винесеного на розгляд загальних зборів (конференції))

— _____
(Повне формулювання питання, винесеного на розгляд загальних зборів (конференції))

— _____
(Повне формулювання питання, винесеного на розгляд загальних зборів (конференції))

5. Просимо розмістити оголошення про проведення загальних зборів (конференції) _____
забезпечити приміщення для _____.

(зазначити заходи, які має здійснити уповноважений виконавчий орган ради
для підготовки загальних зборів (конференції)).

МІСЦЕВЕ САМОВРЯДУВАННЯ В УКРАЇНІ:
ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА

До повідомлення додаємо:

1. Інформаційно-аналітичні матеріали з питань, що виносяться на загальні збори (конференції), на ____ арк.

" ____ " _____ 20 ____ року

1. _____
(Прізвище, ім'я, по батькові)	_____
підпис
2. _____
(Прізвище, ім'я, по батькові)	_____
підпис
3. _____
(Прізвище, ім'я, по батькові)	_____
підпис

ДОДАТОК 2

до Положення про загальні збори (конференції) членів територіальної громади за місцем проживання в місті

« ____ » _____ 20__ № ____

У розділі "Загальні збори (конференції) членів територіальної громади за місцем проживання" Реєстру інструментів громадської участі міста _____ обов'язково зазначаються:

1. Дата передання уповноваженій посадовій особі чи виконавчому органу міської ради з питань громадської участі розпорядження, рішення чи повідомлення.

2. Дата та вихідний номер письмового повідомлення про реєстрацію розпорядження, рішення чи повідомлення про скликання загальних зборів (конференції), повернення їх для усунення недоліків або відмови у реєстрації.

3. Дата та номер реєстрації розпорядження, рішення чи повідомлення про скликання загальних зборів (конференції).

4. Дата і номер розпорядження чи рішення про скликання загальних зборів (конференції) членів територіальної громади; дата і номер реєстрації вхідної кореспонденції – повідомлення про скликання загальних зборів (конференції).

5. Територія загальних зборів (конференції).

6. Ініціатор загальних зборів (конференції).

7. Питання, що виносяться на загальні збори (конференцію).

8. Дата, час і місце проведення загальних зборів (конференції).

9. Прізвище, ім'я, по батькові головуючого та секретаря загальних зборів (конференції);

10. Кількість зареєстрованих учасників.

МІСЦЕВЕ САМОВРЯДУВАННЯ В УКРАЇНІ:
ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА

11. Кількість учасників, наділених правом голосу.
12. Кількість учасників, наділених правом дорадчого голосу.
13. Рішення загальних зборів (конференції) (підтримані пропозиції під час голосування).
14. Дата надходження до ради та вхідний номер реєстрації протоколу загальних зборів (конференції).
15. Органи, посадові та службові особи місцевого самоврядування, яким скеровані рішення загальних зборів (конференції).
16. Номер і дата рішення, розпорядження чи наказу, винесеного за результатами розгляду органами, посадовими та службовими особами місцевого самоврядування рішення загальних зборів (конференції).
17. Інформація про виконання прийнятих посадовими та службовими особами місцевого самоврядування рішень за результатами розгляду рішення загальних зборів (конференції).
18. Інформація про оскарження дій чи бездіяльності посадових та службових осіб, що порушили вимоги Положення "Про громадські слухання у місті _____".

ПРИМІРНІ ЗРАЗКИ
НОРМАТИВНО-ПРАВОВИХ АКТІВ

ДОДАТОК 3

до Положення про загальні
збори (конференції) членів
територіальної громади за
місцем проживання в місті

« ____ » _____ 20 ____ № ____

ПРОТОКОЛ

**загальних зборів (конференції) членів територіальної громади
за місцем проживання на території** _____

(зазначити територію)

_____ міста _____

« ____ » _____ 20 ____ року.

Місце проведення: _____

Час проведення: _____

Присутні:

Учасники загальних зборів (конференції) членів територіальної
громади за місцем проживання міста (села, селища) N в кількості
_____ осіб (список – у додатку 1 до цього протоколу).

З них наділені правом голосу _____ учасників, правом дорадчого
голосу – _____ учасників.

ПОРЯДОК ДЕННИЙ:

1. Обрання головуєчого, секретаря та членів лічильної комісії за-
гальних зборів (конференції).

2. Затвердження порядку денного і регламенту загальних зборів
(конференції).

3. Про _____.
(питання порядку денного, що обговорювалося)

4. Про _____.
(питання порядку денного, що обговорювалося)

МІСЦЕВЕ САМОВРЯДУВАННЯ В УКРАЇНІ:
ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА

5. Про _____
(питання порядку денного, що обговорювалося)

1. Обрання головуєчого, секретаря та членів лічильної комісії загальних зборів (конференції).

СЛУХАЛИ:

1.

ВИСТУПИЛИ:

1. _____

2. _____

ГОЛОСУВАЛИ:

«За» – _____;

«Проти» – _____;

«Утрималися» – _____.

УХВАЛИЛИ:

1) обрати головуєчим загальних зборів (конференції):

Прізвище, ім'я, по батькові	Адреса реєстрації та контакти

2) обрати секретарем загальних зборів (конференції):

Прізвище, ім'я, по батькові	Адреса реєстрації та контакти

3) обрати членами лічильної комісії загальних зборів (конференції):

Прізвище, ім'я, по батькові	Адреса реєстрації та контакти

2. Затвердження порядку денного та регламенту загальних зборів (конференції).

СЛУХАЛИ:

1.

ПРИМІРНІ ЗРАЗКИ
НОРМАТИВНО-ПРАВОВИХ АКТІВ

ВИСТУПИЛИ:

1. _____.
2. _____.

ГОЛОСУВАЛИ:

- «За» – _____;
«Проти» – _____;
«Утрималися» – _____.

УХВАЛИЛИ:

1. Затвердити такий порядок денний загальних зборів (конференції):

1. Про _____.
2. Про _____.
3. Про _____.

2. Затвердити такий регламент загальних зборів (конференції):
на вступне слово ініціатора загальних зборів (конференції) – до ____ хвилин;
на доповідь (виступ) – до ____ хвилин;
відповіді на запитання після доповіді (виступу) – до ____ хвилин;
на виступі в обговоренні – до ____ хвилин.

3. Про _____.
(питання порядку денного, що обговорювалося)

СЛУХАЛИ:

1. Про ситуацію щодо _____.
(питання порядку денного, що обговорювалося)

ВИСТУПИЛИ:

1. _____
2. _____

ГОЛОСУВАЛИ:

- «За» – _____;

МІСЦЕВЕ САМОВРЯДУВАННЯ В УКРАЇНІ:
ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА

«Проти» – _____;
«Утрималися» – _____.

УХВАЛИЛИ:

1. Визнати ситуацію щодо _____
(питання порядку денного, що обговорювалося)

4. Про _____
(питання порядку денного, що обговорювалося)

СЛУХАЛИ:

1. Про ситуацію щодо _____
(питання порядку денного, що обговорювалося)

ВИСТУПИЛИ:

1. _____
2. _____

ГОЛОСУВАЛИ:

«За» – _____;
«Проти» – _____;
«Утрималися» – _____.

УХВАЛИЛИ:

1. Визнати ситуацію щодо _____
(питання порядку денного, що обговорювалося)

5. Про _____
(питання порядку денного, що обговорювалося)

СЛУХАЛИ:

1. Про ситуацію щодо _____
(питання порядку денного, що обговорювалося)

ВИСТУПИЛИ:

1. _____
2. _____

ПРИМІРНІ ЗРАЗКИ
НОРМАТИВНО-ПРАВОВИХ АКТІВ

ГОЛОСУВАЛИ:

«За» – _____;

«Проти» – _____;

«Утрималися» – _____.

УХВАЛИЛИ:

1. Визнати ситуацію щодо _____
(питання порядку денного, що обговорювалося)

Голова загальних зборів (конференції)

(підпис)

(прізвище та ініціали)

Секретар загальних зборів (конференції)

(підпис)

(прізвище та ініціали)

МІСЦЕВЕ САМОВРЯДУВАННЯ В УКРАЇНІ:
ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА

ДОДАТОК

до Протоколу загальних
зборів (конференції) членів
територіальної громади
за місцем проживання

«__» _____ 20__ №__

СПИСОК

**учасників загальних зборів (конференції) членів
територіальної громади за місцем проживання**

_____ (зазначити територію)

_____ міста _____

Всього на території зареєстровано _____ осіб.

«__» _____ 20__ року.

Місце проведення: _____

Час проведення: _____

№ з/п	Прізвище, ім'я, по батькові	Дата і рік народження	Адреса реєстрації	Підпис
1				
2				
...				
...				

Голова загальних зборів (конференції)

_____ (підпис)

_____ (прізвище та ініціали)

Секретар загальних зборів (конференції)

_____ (підпис)

_____ (прізвище та ініціали)

ПРИМІРНЕ ПОЛОЖЕННЯ «ПРО МІСЦЕВІ ІНІЦІАТИВИ⁵²»

РОЗДІЛ 1. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

1.1. Місцева ініціатива – офіційна письмова пропозиція з питань, які мають важливе значення для громади, внесена у порядку, передбаченому цим Положенням, місцевій (сільській, селищній, міській) раді (надалі – раді) для розгляду та прийняття відповідного рішення.

1.2. Місцева ініціатива є формою безпосередньої участі громадян у здійсненні місцевого самоврядування.

1.3. Право на внесення місцевої ініціативи в селі (селищі, місті) _____ належить членам територіальної громади села (селища, міста) _____, які мають виборче право.

1.4. Членство у територіальній громаді села (селища, міста) _____ визначається статутом територіальної громади села (селища, міста) _____. При відсутності статуту, членом територіальної громади вважаються особи, що у встановленому законодавством порядку зареєстровані як жителі села (селища, міста).

1.5. Предметом місцевої ініціативи в селі (селищі, місті) _____ можуть бути будь-які питання, віднесені Конституцією і законодавством України до відання місцевого самоврядування, при умові, що наслідки розв'язання питань місцевої ініціативи не обмежуватимуть прав і інтересів інших територіальних громад.

РОЗДІЛ 2. ВНЕСЕННЯ МІСЦЕВОЇ ІНІЦІАТИВИ

2.1. Місцева ініціатива вноситься на розгляд ради ініціативною групою.

2.2. Підставою для внесення місцевої ініціативи може бути: рішення Загальних зборів членів територіальної громади; рішення громадських слухань; встановлена цим Положенням кількість підписів членів громади.

⁵² Положення розроблене Інститутом політичної освіти (ІПО) та Українським незалежним центром політичних досліджень (УНЦПД).

2.3. Ініціативна група може утворюватись:

- загальними зборами членів територіальної громади;
- учасниками громадських слухань;
- частиною членів громади за власною ініціативою.

2.4. Ініціативна група утворюється у складі від 3 до 9 правоздатних членів територіальної громади.

2.5. Члени ініціативної групи підписують між собою угоду про входження до її складу. В угоді обов'язково зазначається зміст місцевої ініціативи, прізвища, ім'я, по-батькові, паспортні дані та адреси членів ініціативної групи.

2.6. Про створення ініціативної групи та зміст місцевої ініціативи ініціативна група в 3-денний (варіант: у 5-денний) термін письмово повідомляє раду в порядку, встановленому радою для подання заяв і скарг громадян. Повідомлення про створення ініціативної групи підписується всіма її членами.

2.7. При створенні ініціативної групи Загальними зборами громадян до повідомлення про утворення ініціативної групи додається витяг з протоколу Загальних зборів, підписаний головуючим і секретарем Загальних зборів.

2.8. При створенні ініціативної групи учасниками громадських слухань до повідомлення про утворення ініціативної групи додається витяг з протоколу слухань, підписаний головуючим і секретарем громадських слухань.

2.9. При створенні ініціативної групи частиною членів територіальної громади до повідомлення про утворення ініціативної групи додається копія угоди про створення ініціативної групи (п.2.4).

2.10. Ініціативна група здійснює всі видатки, пов'язані із своєю діяльністю, самостійно.

2.11. Місцева ініціатива вважається чинною, якщо вона підтримана не менш ніж _____ учасниками Загальних зборів чи громадських слухань, що зафіксовано у протоколі Загальних зборів чи громадських слухань, або підписами такої ж кількості членів територіальної громади. (Кількість членів громади, що вважається достатньою підтримкою місцевої ініціативи, визначається радою, виходячи з загальної кількості жителів села, селища, міста).

2.12. Ініціативна група збирає підписи громадян на підтримку

громадської ініціативи на спеціальних підписних листах. Підписні листи повинні містити прізвище, ім'я та по батькові, рік народження, домашню адресу тих, хто підтримує внесення ініціативи, дату підписання. Термін збирання підписів становить 20 днів з дня передачі у раду повідомлення про утворення ініціативної групи.

2.13. Не пізніше 30 днів з дня передачі повідомлення про створення ініціативної групи вона подає раді на ім'я голови письмово оформлену пропозицію про місцеву ініціативу у вигляді проекту рішення ради. У випадку подання пропозиції про громадську ініціативу ініціативною групою, створеною частиною територіальної громади (групою громадян), до цієї пропозиції додаються підписні листи на підтримку громадської ініціативи з кількістю підписів, встановленою п. 2.10 цього Положення.

2.14. Подана до ради пропозиція щодо місцевої ініціативи того ж дня реєструється відповідним підрозділом апарату ради.

2.15. Факт подання місцевої ініціативи та її зміст не пізніше семи днів з дня подання оприлюднюється радою через засоби масової інформації або в інший спосіб, прийнятний для членів територіальної громади села (селища, міста).

2.16. Сільський (селищний, міський) голова організовує експертизу місцевої ініціативи на відповідність вимогам п. 1.5 даного Положення.

2.17. При відповідності місцевої ініціативи вимогам п. 1.5 даного Положення сільський (селищний, міський) голова в 10-денний термін створює робочу групу для підготовки питання до розгляду на сесії ради відповідно до вимог Регламенту ради. До складу робочої групи включаються відповідні працівники апарату ради, її виконавчих органів, фахівці і експерти з питань, що містить місцева ініціатива, зацікавлені депутати ради (за згодою), члени ініціативної групи тощо.

2.18. Робоча група у ході розгляду місцевої ініціативи при згоді ініціативної групи може дійти висновку про недоцільність внесення питання на розгляд сесії ради.

2.19. На підставі результатів розгляду місцевої ініціативи робочою групою голова видає вмотивоване розпорядження або про

включення до порядку денного чергової сесії ради питання, внесенного в порядку місцевої ініціативи, або про зняття місцевої ініціативи з подальшого розгляду. Не пізніше ніж у семиденний термін з дня підписання один примірник цього розпорядження вручається членам ініціативної групи.

2.20. При невідповідності місцевої ініціативи вимогам п. 1.5 даного Положення сільський, селищний, міський голова у десятиденний термін проводить особисту зустріч (варіант: зустріч відповідних посадових осіб ради чи виконкому) з членами ініціативної групи і на підставі правового аналізу місцевої ініціативи повідомляє їм про її невідповідність вимогам п.1.5 даного Положення і в чому саме полягає невідповідність. Ініціативній групі видається один примірник мотивованого розпорядження голови про відмову у прийнятті місцевої ініціативи на розгляд ради. Ініціативна група може оскаржити це розпорядження до суду. У випадку підтвердження судом правомірності розпорядження голови про відхилення місцевої ініціативи, через 10 днів після ухвалення судового рішення, ініціативна група вважається ліквідованою.

2.21. Ініціативна група, утворена частиною членів територіальної громади, може в будь-який момент може надіслати місцевій раді письмове повідомлення про відкликання подання про місцеву ініціативу і прийняти рішення про саморозпуск. Це повідомлення підписується всіма членами ініціативної групи.

РОЗДІЛ 3. РОЗГЛЯД МІСЦЕВОЇ ІНІЦІАТИВИ

3.1. Місцева ініціатива, що внесена на розгляд ради у встановленому порядку, підлягає обов'язковому розгляду на відкритому засіданні ради за участю членів ініціативної групи.

3.2. Ініціативна група доручає одному з своїх членів виступити на сесійному засіданні ради із доповіддю щодо місцевої ініціативи і відповісти на питання депутатів ради відповідно до Регламенту ради. За проханням доповідача ініціативної групи на деякі питання депутатів можуть відповідати інші члени ініціативної групи, що присутні на сесійному засіданні ради. Рада може призначити з питання місцевої ініціативи співдоповідача. Присутні на засіданні

ради члени ініціативної групи беруть участь в обговоренні та вносять пропозиції до проекту рішення з питання місцевої ініціативи в порядку, встановленому Регламентом ради.

3.3. Проект рішення з питання місцевої ініціативи, що внесений ініціативною групою, після обговорення і внесення доповнень і змін обов'язково ставиться на голосування.

3.4. З питання, внесенного шляхом місцевої ініціативи, рада може розглянути власний проект, що розглядається на тому ж сесійному засіданні, що і проект від ініціативної групи. Після розгляду питання рада приймає рішення.

3.5. Після обговорення місцевої ініціативи рада може повністю або частково задовільнити її або своїм обґрунтованим рішенням повністю або частково відхилити місцеву ініціативу.

3.6. Рішення ради з питання, внесеного на її розгляд шляхом місцевої ініціативи, в десятиденний термін надсилається членам ініціативної групи та оприлюднюється в порядку, встановленому Регламентом ради .

3.7. При незгоді ініціативної групи з ухваленим радою рішенням щодо місцевої ініціативи, це рішення може бути оскаржене в судовому порядку у десятиденний термін з дня його оприлюднення. У випадку підтвердження судом правомірності рішення ради щодо місцевої ініціативи, через 10 днів після судового рішення ініціативна група вважається ліквідованою.

3.8. Відхилення радою місцева ініціатива може бути внесена повторно не раніше ніж через рік ініціативною групою, склад якої оновлено не менш ніж на половину.

3.9. Найбільш важливі місцеві ініціативи рада може винести на обговорення територіальної громади.

РОЗДІЛ 4. ЗАКЛЮЧНІ ПОЛОЖЕННЯ

4.1. Чинний текст Положення про місцеві ініціативи доводиться до відома членів громади, депутатів і посадових осіб виконавчого комітету і апарату ради.

З цією метою текст Положення про місцеві ініціативи:

- вивішується у доступних і зручних для громадян місцях у будинку ради та її виконкому (зокрема, у приміщенні, в

якому проводиться прийом громадян посадовими особами ради і виконкому);

(необхідно конкретизувати для умов конкретної територіальної громади);

- розміщується на інтернет-сторінці ради та її виконкому (при наявності такої сторінки);
- надсилається місцевим осередкам громадських організацій і політичних партій;
- роз'яснюється головуючим при розгляді місцевої ініціативи на сесії ради;
- видається посадовим особам виконавчого комітету та працівникам апарату ради при їх прийомі на роботу;
- видається депутатам ради на першій сесії ради нового скликання;
- видається громадянам за їх проханням підрозділом, що опрацьовує звернення громадян;
- оприлюднюється іншим шляхом відповідно до умов територіальної громади.

4.2. Секретар ради веде реєстр місцевих ініціатив, до якого заноситься: питання, що ставляться шляхом місцевої ініціативи, список учасників ініціативної групи із даними, що подаються при повідомленні про створення ініціативної групи, прийняте радою рішення щодо місцевої ініціативи, адресати органів і посадових осіб, яким направлено рішення щодо місцевої ініціативи та інші дані. До реєстру місцевих ініціатив додаються результати попереднього аналізу місцевої ініціативи органами і посадовими особами, яким це доручалось.

ПРИМІРНЕ ПОЛОЖЕННЯ

«ПРО ГРОМАДСЬКІ СЛУХАННЯ В МІСТІ (СЕЛІ, СЕЛИЩІ)⁵³»

Це Положення встановлює порядок ініціювання, підготовки та проведення громадських слухань, а також порядок врахування їх результатів органами місцевого самоврядування міста (села, селища) _____.

Громадські слухання є формою безпосередньої участі членів територіальної громади у здійсненні місцевого самоврядування, яка передбачена статтею 13 Закону України «Про місцеве самоврядування України».

РОЗДІЛ 1. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

1. Метою громадських слухань є надання членам територіальної громади міста (села, селища) _____ (далі - членам громади) можливості брати участь у підготовці рішень щодо проблем життєзабезпечення й розвитку територіальної громади міста (села, селища) _____ (далі – громади).

2. Предметом обговорення на громадських слуханнях можуть бути:

1) проекти нормативно-правових актів міської (селищної, сільської) та районної в місті _____ ради (далі - ради) та її виконавчого комітету, міського (селищного, сільського) голови та голови районної в місті ради (далі – голови);

2) проекти та програми, що виконуються чи плануються до виконання в територіальній громаді;

3) найважливіші питання місцевого значення;

4) звіти депутатів та посадових осіб місцевого самоврядування;

5) звіти посадових осіб підприємств, установ і організацій - надавачів послуг, які відповідно до законодавства мають забезпечуватись органами місцевого самоврядування (далі – підприємств, установ і організацій – надавачів послуг);

6) прийняття рішень за результатами звітів депутатів та посадо-

53 Автори - Максим Лациба, Український незалежний центр політичних досліджень, Володимир Бондаренко, Голос громади Києва.

вих осіб місцевого самоврядування, внесення пропозицій щодо дисциплінарної відповідальності вказаних осіб.

3. На міські (сільські, селищні) громадські слухання в обов'язковому порядку виносяться проекти бюджету та програми соціально-економічного і культурного розвитку, інші цільові фінансові та соціальні програми міста (села, селища).

4. На громадських слуханнях не можуть розглядатися питання, не віднесені законодавством до відання місцевого самоврядування, або такі, що суперечать Конституції та чинному законодавству України, та питання, реалізація яких зачіпає інтереси територій поза межами юрисдикції відповідної місцевої ради.

5. Громадські слухання проводяться у вигляді зустрічей членів громади з депутатами та посадовими особами місцевого самоврядування, а також посадовими особами підприємств, організацій та установ – надавачів послуг.

6. Під час громадських слухань члени громади можуть заслуховувати депутатів і посадових осіб місцевого самоврядування і посадових осіб підприємств, організацій та установ – надавачів послуг, порушувати питання та вносити пропозиції.

7. Громадські слухання мають відкритий характер. Участь у громадських слуханнях може взяти будь-який дієздатний член громади віком від 18 років.

Під час проведення громадських слухань не може чинитися перешкод для діяльності представників засобів масової інформації.

Громадські слухання проводяться на засадах добровільності, гласності, відкритості та свободи висловлювань.

Ніхто з громадян не може бути примушений до участі або неучасті в роботі громадських слухань окрім осіб, визначених у п. 10 цього Положення.

Виступ учасників громадських слухань не може перериватися, припинятися чи скасовуватись інакше, ніж у порядку, визначеному цим Положенням.

8. Учасниками громадських слухань окрім зацікавлених членів громади можуть бути:

- депутати місцевої ради;
- представники органів виконавчої влади та місцевого самоврядування;

- представники партій, рухів, професійних і творчих спілок, органів самоорганізації населення, релігійних організацій та інших неприбуткових організацій громадянського суспільства, що діють на відповідній території;
- представники підприємств, установ та організацій, розташованих на території місцевої ради.

9. Участь депутатів відповідної ради та посадових осіб місцевого самоврядування в громадських слуханнях із питань, що напряму стосуються їхньої діяльності, є обов'язковою.

10. Громадські слухання можуть проводитися з питань, які стосуються:

- всіх членів громади;
- частини членів громади, що мешкають у межах одного адміністративного району міста (для міст із районним поділом);
- частини членів громади, що мешкають у межах інших частин міста (села, селища): мікрорайону, кварталу, вулиці тощо.

Право голосу на громадських слуханнях, що проводяться у межах міста (села, селища), слуханнях мають усі члени громади.

Правом голосу на громадських слуханнях, що проводяться в межах одного адміністративного району міста, користуються члени громади, які мешкають у відповідному районі.

Правом голосу на громадських слуханнях, що проводяться в межах мікрорайону, кварталу, вулиці тощо, користуються члени громади, які мешкають у відповідних частинах міста (села, селища).

Решта членів громади, які не проживають у межах відповідних мікроструктур міста (села, селища), беруть участь у громадських слуханнях з правом дорадчого голосу.

11. Громадські слухання в межах міста (села, селища) проводяться в міру необхідності, але не рідше одного разу на рік. Решта видів громадських слухань проводиться в міру необхідності.

Порядок організації та проведення громадських слухань регулюється цим Положенням, яке є додатком до Статуту територіальної громади міста (села, селища) _____.

Організаційно-технічне забезпечення проведення громадських слухань здійснюється Секретаріатом та виконавчими органами місцевої ради. Витрати, пов'язані з підготовкою та проведенням громадських слухань, здійснюються за рахунок місцевого бюджету.

РОЗДІЛ 2. ІНІЦІЮВАННЯ ТА ПОРЯДОК ПРИЗНАЧЕННЯ ГРОМАДСЬКИХ СЛУХАНЬ

12. Ініціатором проведення громадських слухань може бути:

- ініціативна група членів територіальної громади в кількості від 3 до 9 осіб, обрана на зборах членів громади;
- орган самоорганізації населення;
- група депутатів відповідної ради в кількості не менше мінімального чисельного складу постійної комісії, встановленого Регламентом ради;
- постійна комісія ради;
- виконавчий комітет ради;
- міський (селищний, сільський) голова;
- громадська організація, що розповсюджує свою діяльність на територію міста (села, селища) N;
- місцевий осередок політичної партії.

13. Громадські слухання, ініціатором проведення яких виступає міський (селищний, сільський) голова чи виконавчий комітет ради, оголошуються безпосередньо шляхом видання розпорядження або прийняття відповідного рішення.

Повідомлення про ініціативу щодо проведення громадських слухань від інших суб'єктів ініціювання громадських слухань вносьється до Секретаріату ради на ім'я Секретаря у вигляді письмового звернення, в якому зазначаються:

- час та місце запланованих громадських слухань;
- тема (проблема, питання), що пропонується до розгляду;
- пропозиції щодо запрошення посадових осіб;
- особа чи особи, уповноважені представляти ініціатора: ініціативна група згідно з протоколом зборів або уповноважені представники об'єднань громадян, місцевих осередків політичних партій, органів самоорганізації населення згідно з протоколом або рішенням відповідних керівних органів.

14. До повідомлення про ініціативу щодо проведення громадських слухань можуть додаватись інші інформаційно-аналітичні матеріали та проекти документів, що виносяться на слухання.

15. Повідомлення про ініціативу щодо проведення громадських слухань, подане Ініціативною групою членів територіальної громади, повинно бути підписане всіма членами Ініціативної групи або її уповноваженими представниками із зазначенням прізвища, ім'я та по батькові, домашньої адреси, серії та номера паспорта. Усі вони мають бути жителями відповідної частини населеного пункту. Крім того, до повідомлення додається протокол зборів членів громади, яким підтверджуються повноваження цієї Ініціативної групи на представництво інтересів учасників зборів.

Повідомлення про ініціативу щодо проведення громадських слухань, подане групою депутатів ради, має бути підписане всіма членами цієї групи.

Повідомлення про ініціативу щодо проведення громадських слухань від постійної комісії ради, органу самоорганізації населення, громадської організації чи місцевого осередку політичної партії підписується керівником відповідної структури із доданням витягу з протоколу засідання або рішення її керівного органу, в якому схвалюється така ініціатива.

16. Секретар ради реєструє повідомлення про ініціативу щодо проведення громадських слухань у Книзі реєстрації місцевих ініціатив, загальних зборів, громадських слухань у місті (селі, селищі) _____.

17. Протягом 3 календарних днів після реєстрації повідомлення про ініціативу щодо проведення громадських слухань (окрім випадків, коли ініціатором проведення громадських слухань є голова або виконавчий комітет ради) Секретар ради видає ініціаторам зразок підписного листа для збору підписів на підтримку проведення громадських слухань.

18. Підписи на підтримку проведення громадських слухань збираються на підписних листах, форма яких подана в додатку до цього Положення.

19. Підписний лист повинен містити такі дані:

- проблема (тема, питання), яку пропонується розглянути на громадських слуханнях;
- прізвище, ім'я та по батькові члена громади, котрий підтримує ініціативу щодо проведення громадських слухань із зазначеної проблеми;
- місце проживання;
- серія та номер паспорта;
- дата підписання;
- особистий підпис члена громади.

20. Кількість підписів, необхідних для реєстрації ініціативи щодо проведення громадських слухань, розраховується таким чином:

Кількість осіб, що мешкають на території міста (села, селища) чи району в місті	Кількість необхідних підписів для підтримки проведення громадських слухань
1'000'000 і більше	500
500'000 -1'000'000	400
100'000 -500'000	300
10'000 - 100'000	200
10'000 і менше	100

У разі проведення районних громадських слухань необхідна кількість підписів вираховується шляхом ділення загальної кількості підписів для проведення загальноміських (сільських, селищних) громадських слухань на кількість районів.

21. Підписні листи з підписами на підтримку ініціативи щодо проведення громадських слухань подаються Секретареві ради протягом 14, а для населених пунктів кількість мешканців яких становить понад 500000 осіб — 21 календарного дня від дня видачі зразка підписного листа. Ініціатива щодо проведення громадських слухань вважається такою, що не відбулася, якщо протягом установленого часу ініціатори не зібрали необхідної кількості підтримуючих підписів.

Під час збору підписів ініціатори зобов'язані попередити громадянина, що його підпис на підтримку проведення громадських слу-

хань може бути поставлений тільки на одному підписному листі. У разі, якщо в підписних листах виявлено два або більше підписів одного громадянина, вони не зараховуються.

22. Секретар ради може перевірити достовірність підписів на підтримку проведення громадських слухань і повідомити ініціаторів про виявлені похибки. У цьому випадку ініціатори можуть додатково добирати необхідну кількість підписів протягом трьох днів.

23. До моменту реєстрації ініціативи щодо проведення громадських слухань Уповноважені здійснюють усі видатки на свою діяльність самостійно.

24. Ініціатива про проведення громадських слухань реєструється Секретарем ради протягом 3 календарних днів від дня передачі підписних листів із необхідної кількості достовірних підписів на підтримку, про що він письмово повідомляє ініціаторів проведення громадських слухань протягом трьох робочих днів.

РОЗДІЛ 3. ПІДГОТОВКА МІСЬКИХ (СІЛЬСЬКИХ, СЕЛИЩНИХ) ТА РАЙОННИХ У МІСТАХ ГРОМАДСЬКИХ СЛУХАНЬ

25. Міський (селищний, сільський) голова або голова районної в місті ради (для громадських слухань, що стосуються території району) не пізніше ніж через 5 календарних днів від дня реєстрації ініціативи щодо проведення громадських слухань видає розпорядження про їх призначення.

Порядок призначення громадських слухань, ініціатором яких виступає голова чи виконавчий комітет ради, визначається п. 14 цього Положення.

Громадські слухання мають бути призначені на дату що не перевищує 14 календарних днів від дати реєстрації ініціативи.

В розпорядженні голови, а у випадках призначення громадських слухань виконавчим комітетом ради - у відповідному рішенні зазначаються:

- тема слухань;
- дата, місце, час їх проведення;
- ініціатор проведення слухань;
- виконавчі органи та посадові особи органів місцевого са-

моврядкування, відповідальні за своєчасну і якісну підготовку громадських слухань;

- особи, що запрошуються на слухання.

26. Підготовка громадських слухань здійснюється місцевою владою в тісній співпраці з ініціатором слухань.

У разі, якщо голова не виконує вимог п. 26 цього Положення, ініціатор сам визначає дату, місце та час проведення громадських слухань, про що повідомляє голову.

27. Громадські слухання призначаються, як правило, на неробочий день у найбільшому за кількістю місць приміщенні або на відкритому майданчику (за наявності належних кліматичних умов), розташованих на території відповідної частини населеного пункту.

28. Секретар ради не пізніш ніж через 3 календарних дні після підписання головою розпорядження, ухвалення рішення виконкомом ради або отримання повідомлення від ініціатора про призначення дати, часу та місця громадських слухань і не пізніш ніж за 7 календарних днів до дня проведення громадських слухань письмово повідомляє ініціатора їх проведення і через засоби масової інформації або в інший спосіб, що є прийнятним для громади, сповіщає членів громади про дату, місце й час проведення громадських слухань, суб'єкта їх ініціювання, а також про питання, що виносяться на розгляд громадських слухань відповідно до виданого головою розпорядження, прийнятого рішення виконавчого комітету ради або згідно з інформацією Уповноважених.

Окрім того, члени громади мають бути проінформовані про те, де, в які дні та години вони можуть ознайомитися з матеріалами, підготовленими ініціатором проведення громадських слухань до їх початку.

Секретар ради організовує публікацію та забезпечує відкритий доступ членів громади до матеріалів, поданих ініціатором до звернення про проведення громадських слухань.

29. Протягом 3 календарних днів після призначення дати громадських слухань голова затверджує план заходів з організації та проведення громадських слухань.

30. План заходів з організації та проведення громадських слухань має передбачати:

ПРИМІРНІ ЗРАЗКИ
НОРМАТИВНО-ПРАВОВИХ АКТІВ

- створення Підготовчого комітету з проведення громадських слухань;
- створення в разі необхідності експертних груп із проблем, що їх пропонують розглянути на громадських слуханнях;
- календарний план здійснення заходів з організації та проведення громадських слухань;
- перелік осіб, відповідальних за розв'язання організаційних питань із проведення громадських слухань, із числа посадових осіб місцевого самоврядування.

31. Підготовчий комітет створюється головою в кількості 9-13 осіб. До його складу включаються за згодою представники ініціатора громадських слухань, депутати ради, представники громадських організацій, фахівці та посадова особа, яка відповідає за розв'язання організаційних питань із підготовки громадських слухань.

До підготовки та проведення громадських слухань у разі необхідності залучаються експерти з проблем, що їх пропонується розглянути на громадських слуханнях.

32. Підготовчий комітет забезпечує підготовку проекту висновків і рекомендацій із питань, винесених на громадські слухання.

33. Підготовчий комітет очолює представник ініціатора громадських слухань.

34. Підготовчий комітет відповідає за складання проектів підсумкових документів громадських слухань (висновків, рекомендацій, звернень тощо) і за підготовку матеріалів, що надаються учасникам громадських слухань перед їх початком.

35. Регламент проведення засідань Підготовчого комітету визначається самим комітетом.

36. За рекомендацією Підготовчого комітету розпорядженням голови можуть бути утворені експертні групи.

37. Експертні групи готують експертні висновки з питань, які виносяться на громадські слухання, та доповідають їх на громадських слуханнях.

38. Секретаріат ради відповідає за організаційне й матеріально-технічне забезпечення роботи Підготовчого комітету та експертних груп.

39. Члени громади приходять на слухання вільно відповідно до оголошення про громадських слухання.

40. Органи й посадові особи місцевого самоврядування, адміністрація підприємств, установ та організацій, розташованих на території громади, сприяють проведенню громадських слухань і надають Підготовчому комітету необхідні матеріали на його прохання.

РОЗДІЛ 4. ПІДГОТОВКА ГРОМАДСЬКИХ СЛУХАНЬ ІЗ ПИТАНЬ, ЩО СТОСУЮТЬСЯ ТЕРИТОРІЇ, МЕНШОЇ ЗА РАЙОН

41. У разі висунення ініціативи щодо проведення громадських слухань, що стосуються території, меншої за район (мікрорайону, кварталу, вулиці, групи житлових будинків) ініціативна група з підготовки громадських слухань сама призначає дату, місце та час їх проведення, письмово повідомляючи про це раду за 15 календарних днів до визначеної дати проведення громадських слухань. У такому випадку ініціативна група здійснює всі видатки, пов'язані з проведенням громадських слухань, самостійно.

42. У повідомленні має бути зазначено:

- тему слухань;
- дату, місце, час їх проведення;
- ініціатора проведення слухань;
- осіб, що запрошуються на слухання.

43. Не пізніше ніж через 3 календарних дні після визначення дати, часу та місця проведення громадських слухань і не пізніше ніж за 7 календарних днів до дня їх проведення їх ініціатор сповіщає членів громади через засоби масової інформації або в інший прийнятний для громади спосіб про дату, місце й час їх проведення, суб'єкта їх ініціювання, а також про питання, що виносяться на розгляд громадських слухань.

Окрім того, члени громади мають бути проінформовані про те, де, в які дні та години вони можуть ознайомитися з матеріалами, підготовленими ініціаторами громадських слухань до їх початку.

Ініціатор організовує публікацію і забезпечує відкритий доступ членів громади до матеріалів, що подаються до звернення про проведення громадських слухань.

44. Члени громади приходять на слухання вільно відповідно до оголошення про проведення громадських слухань.

РОЗДІЛ 5. ПОРЯДОК ПРОВЕДЕННЯ ГРОМАДСЬКИХ СЛУХАНЬ

45. Громадські слухання відбуваються у відкритому режимі, за необхідності проводиться їх аудіо- або відеозапис. Щодо міських громадських слухань, то за наявності належних умов комунальні засоби масової інформації ведуть їх пряму відео- чи радіотрансляцію.

46. Головує на громадських слуханнях голова Підготовчого комітету чи ініціативної групи або інша особа, уповноважена Підготовчим комітетом чи ініціативною групою.

Із числа учасників громадських слухань відносною більшістю голосів обирається секретар громадських слухань. Секретар громадських слухань веде протокол громадських слухань, який підписують голова та секретар громадських слухань.

Для ведення громадських слухань із числа їх учасників відносною більшістю голосів може обиратися президія слухань.

Для підрахунку голосів учасників громадських слухань обирається лічильна комісія у складі не менше 3 осіб. Не можуть бути членами лічильної комісії голова, секретар ради, члени президії громадських слухань.

47. Головуючий на громадських слуханнях відкриває слухання, коротко інформує про суть питань, що мають бути обговорені, про порядок ведення слухань та склад учасників. Головуючий веде слухання та стежить за дотриманням на них порядку.

48. Головуючий по черзі надає слово для виступу учасникам слухань та запрошеним особам. Усі отримують слово тільки з дозволу головуючого.

49. Члени громади, які беруть участь у слуханнях, реєструються до їх початку в списку учасників громадських слухань членів територіальної громади. Незареєстровані члени громади не можуть брати участь у слуханнях.

У вказаному списку обов'язково зазначаються прізвища, імена, по батькові членів громади, дата їх народження, місце проживання, паспортні дані, та ставляться підписи цих членів громади.

50. На пропозицію Підготовчого комітету або ініціативної групи на початку громадських слухань шляхом голосування затверджується регламент їх проведення та порядок денний.

51. Регламентом визначається час для звітів й доповідей, виступів, запитань і відповідей тощо. Регламент слухань має обов'язково передбачати доповіді представника ініціатора слухань, доповідь по-садової особи органу місцевого самоврядування, виступи членів експертних груп і фахівців підприємств, установ та організацій, за напрямком діяльності яких проводяться слухання.

Загальний час громадських слухань устанавлюється Регламентом громадських слухань у кожному конкретному випадку залежно від значущості теми громадських слухань.

52. Не допускаються розгляд на громадських слуханнях та прийняття рішень із питань, які не було внесено до порядку денного і про які не було повідомлено учасників громадських слухань.

53. Охорону й порядок під час проведення громадських слухань забезпечують сили міліції або добровільних громадських формувань для охорони громадського порядку та Державного кордону України.

54. Учасники громадських слухань повинні дотримуватися регламенту та норм етичної поведінки, не допускати вигуків, образ та інших дій, що заважають обговоренню винесених на розгляд питань.

У випадку порушення цієї вимоги на пропозицію головуючого громадські слухання більшістю голосів присутніх можуть прийняти рішення про видалення порушника чи порушників із місця, де проводяться громадських слухань. При невиконанні рішення громадських слухань про видалення порушників до них можуть бути застосовані примусові заходи відповідно до чинного законодавства у зв'язку з порушенням порядку в громадському місці.

Головуючий може перервати виступаючого, якщо його виступ не стосується теми слухань або перевищує встановлений регламент.

55. За результатами обговорення питань, винесених на громадські слухання, простою більшістю голосів від числа зареєстрованих на громадських слуханнях осіб ухвалюються звернення чи рекомендації.

У підсумкові матеріали слухань включаються всі представлені на громадських слуханнях погляди та матеріали з теми слухань.

Розділ 6. НАСЛІДКИ ГРОМАДСЬКИХ СЛУХАНЬ І РОЗГЛЯД ТА ОПРИЛЮДНЕННЯ ЇХ РЕЗУЛЬТАТІВ

56. Протокол та ухвалені на громадських слуханнях звернення й рекомендації оформляються, зберігаються й оприлюднюються в порядку, встановленому Регламентом відповідної ради щодо протоколів і рішень пленарних засідань ради.

57. За результатами громадських слухань складається протокол, який підписується головою і секретарем зборів. Протокол оформляється у трьох примірниках. Один примірник протоколу слухань передають на зберігання секретареві _____ міської (сільської, селищної) ради або районної у місті _____ ради; другий примірник протоколу залишають ініціаторові, третій – вивішують для ознайомлення в місці проведення громадських слухань.

58. Крім викладу перебігу слухань протокол повинен містити:

- тему, час і місце проведення громадських слухань;
- кількість їх учасників;
- пропозиції, що були висловлені в ході слухань;
- результати голосування;
- звернення та рекомендації учасників громадських слухань.

До протоколу додаються запитання, звернення та пропозиції, що були оголошені на слуханнях та/або подані громадянами до головуючого і секретаря слухань під час їх проведення.

59. Запитання, пропозиції і звернення, висловлені під час громадських слухань, обов'язково фіксуються в протоколі слухань і протягом трьох робочих днів після їх проведення за підписом секретаря та головуючого на слуханнях направляються органам і посадовим особам місцевого самоврядування, іншим відповідним органам, підприємствам та організаціям для обов'язкового розгляду й реагування.

60. Відповіді на запитання і звернення та результати розгляду пропозицій членів громади направляються органами і посадовими особами, яким вони були направлені на розгляд і реагування, Секретареві ради та безпосередньо авторам запитань, пропозицій та звернень.

61. Відповіді на запитання й звернення громадян та результатами розгляду їхніх пропозицій і звернень оприлюднюються в тому ж по-

рядку, що й оголошення про проведення слухань, та оголошуються на найближчій сесії ради і під час наступних громадських слухань.

62. Рішення громадських слухань Секретар ради подає голові, раді і виконавчому комітетові ради, які зобов'язані розглянути вказані матеріали.

63. Рішення громадських слухань розглядаються на черговому пленарному засіданні ради, на найближчому засіданні її виконавчого комітету або інших органів, яким вони адресовані, за обов'язкової участі уповноважених ініціаторами проведення громадських слухань або учасниками слухань осіб.

64. Рішення громадських слухань оприлюднюються в засобах масової інформації, засновниками яких є органи місцевого самоврядування.

65. Рішення органів місцевого самоврядування за результатами розгляду звернень та рекомендацій громадських слухань також підлягають обов'язковому оприлюдненню і передаються ініціаторові їх проведення.

Розділ 7. ПРИКІНЦЕВІ ПОЛОЖЕННЯ

66. Чинний текст Положення про громадські слухання постійно доводиться до відома членів громади, депутатів, органів та посадових осіб місцевого самоврядування відповідної громади.

З цією метою текст Положення про громадські слухання:

- вивішується для загального ознайомлення в доступних і зручних для членів громади місцях у будинку ради та її виконавчого комітету;
- розміщується на офіційній інтернет-сторінці ради та її виконавчого комітету (за її наявності);
- надсилається в місцеві осередки громадських організацій і політичних партій;
- роздається учасникам громадських слухань при реєстрації;
- роз'яснюється головуючим на громадських слуханнях;
- видається посадовим особам виконавчих органів й апарату ради;
- видається депутатам ради нового скликання на першій її сесії;

ПРИМІРНІ ЗРАЗКИ
НОРМАТИВНО-ПРАВОВИХ АКТІВ

- видається членам громади на їх прохання підрозділом, що працює зі зверненнями громадян.

Можуть використовуватися й інші заходи оприлюднення відповідно до потреб членів громади та умов, що існують у громаді.

67. Секретаріат ради веде Книгу реєстрації місцевих ініціатив, загальних зборів, громадських слухань у місті (селі, селищі) _____, до якої заносяться відомості про:

- теми громадських слухань;
- місце їх проведення;
- посади та прізвища головуєчого на громадських слуханнях і секретаря;
- кількість учасників громадських слухань;
- кількість пропозицій, що надійшли під час громадських слухань;
- прийняті на громадських слуханнях звернення та рекомендації;
- адресатів, на розгляд яких направлено рішення громадських слухань;
- інші дані.

До Книги реєстрації місцевих ініціатив, загальних зборів, громадських слухань у місті (селі, селищі) _____ додаються протоколи громадських слухань, відповіді органів і посадових осіб місцевого самоврядування та результати розгляду пропозицій і звернень, що були подані під час громадських слухань, результати розгляду висновків і рекомендацій слухань органами місцевого самоврядування.

ДОДАТОК 1

до примірного положення
«Про громадські слухан-
ня в місті (селі, селищі)»

Секретарю _____
міської (сільської, селищної) ради _____

Ініціативної групи (уповноважених представ-
ників об'єднань громадян, органів самооргані-
зації населення, місцевих осередків політичних
партій) в особі

1. _____
(Прізвище, ім'я, по батькові)

який проживає за адресою: _____

(Домашня адреса із зазначенням номера контактного телефону)

2. _____
(Прізвище, ім'я, по батькові)

який проживає за адресою: _____

(Домашня адреса із зазначенням номера контактного телефону)

3. _____
(Прізвище, ім'я, по батькові)

який проживає за адресою: _____

(Домашня адреса із зазначенням номера контактного телефону)

**ПОВІДОМЛЕННЯ ПРО ІНІЦІАТИВУ З ПРОВЕДЕННЯ
ГРОМАДСЬКИХ СЛУХАНЬ**

Відповідно до ст. 12 Положення «Про громадські слухання у
місті (селі, селищі) _____» повідомляємо Вас про
утворення Ініціативної групи (визначення уповноважених пред-
ставників об'єднань громадян, органів самоорганізації населення,
місцевих осередків політичних партій) у складі:

**ПРИМІРНІ ЗРАЗКИ
НОРМАТИВНО-ПРАВОВИХ АКТІВ**

Прізвище, ім'я, по батькові	Число, місяць і рік народження	Серія та номер паспорта	Домашня адреса та телефон

з метою підготовки та проведення громадських слухань мешканців _____

(Вид громадських слухань відповідно до Положення

«Про громадські слухання у місті (селі, селищі) _____»)

Громадські слухання заплановано провести

« _____ » _____ 200__ року з _____ - _____ до _____ - _____.

(Число

Місяць

Год.

Хв.

Год.

Хв.)

у _____

(назва та адреса місця проведення загальних зборів громадян)

На громадських слуханнях заплановано обговорити такі питання:

1. _____

(Повне формулювання питання, винесеного на розгляд громадських слухань)

2. _____

(Повне формулювання питання, винесеного на розгляд громадських слухань)

До участі у громадських слуханнях запрошуються:

1. Мешканці _____

(Назва території, мешканці якої запрошені до участі в загальних зборах залежно від їх виду)

2. _____ міський (сільський, селищний) голова та голова _____ районної у місті _____ ради.

(назва району)

3. Депутати _____ міської (сільської, селищної) ради та _____ районної у місті _____ ради.

(назва району)

4. _____.

(Посада та місце роботи запрошеної до участі в загальних зборах громадян посадової особи місцевого самоврядування)

**МІСЦЕВЕ САМОВРЯДУВАННЯ В УКРАЇНІ:
ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА**

5. Представники _____.

(Назва місцевого осередку політичної партії, громадської організації,
органу самоорганізації населення, іншого об'єднання громадян

населення, іншого об'єднання громадян, установи чи організації,
запрошеної до участі в загальних зборах громадян)

ДОДАТОК:

Протокол зборів членів громади, яким підтверджуються повноваження ініціативної групи або протоколу засідання чи рішення керівного органу об'єднання громадян, органу самоорганізації населення, місцевого осередку політичної партії, депутатської групи (фракції), яким підтверджуються повноваження уповноважених представників цієї структури.

« ____ » _____ 200 ____ року м. _____

Прізвище, ім'я, по батькові	Домашня адреса та телефон	Особистий підпис

ПРИМІРНІ ЗРАЗКИ
НОРМАТИВНО-ПРАВОВИХ АКТІВ

ДОДАТОК 2

до примірного положення
«Про громадські слухання
в місті (селищі, селі)

_____»

ПРОТОКОЛ

громадських слухань _____

(Вид громадських слухань та їх тема)

_____ **міста (села, селища)** _____

« _____ » _____ 200__ року м. _____

Присутні:

Учасники громадських слухань членів територіальної громади міста (села, селища) _____ у кількості _____ осіб (список учасників – у додатку 1 до цього протоколу).

ПОРЯДОК ДЕННИЙ:

1. Обрання голови та секретаря слухань.
2. Затвердження порядку денного та регламенту слухань.
3. Про ситуацію щодо _____
(Питання, яке порушується)
4. Про ситуацію щодо _____
(Питання, яке порушується)
5. Про ситуацію щодо _____
(Питання, яке порушується)

1. СЛУХАЛИ: Про обрання голови та секретаря слухань.

ВИСТУПИЛИ:

1. _____
2. _____

ГОЛОСУВАЛИ:

«За» - _____;

МІСЦЕВЕ САМОВРЯДУВАННЯ В УКРАЇНІ:
ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА

«Проти» - _____;

«Утримались» - _____.

УХВАЛИЛИ:

1. Обрати головою слухань:

Прізвище, ім'я, по батькові	Рік народження	Серія та номер паспорта	Домашня адреса

2. Обрати секретарем слухань:

Прізвище, ім'я, по батькові	Рік народження	Серія та номер паспорта	Домашня адреса

2. СЛУХАЛИ:

Про затвердження порядку денного та регламенту слухань.

ВИСТУПИЛИ:

1. _____.
2. _____.

УХВАЛИЛИ:

Затвердити такий порядок денний громадських слухань:

1. Про ситуацію щодо _____.
(Питання, яке порушується)
2. Про ситуацію щодо _____.
(Питання, яке порушується)
3. Про ситуацію щодо _____.
(Питання, яке порушується)

Затвердити такий регламент громадських слухань:

- на вступне слово головуючого – до _____ хвилин;
- на доповідь – до _____ хвилин;
- на кожну з не більш ніж двох співдоповідей – до _____ хвилин;

ПРИМІРНІ ЗРАЗКИ
НОРМАТИВНО-ПРАВОВИХ АКТІВ

- відповіді на запитання після доповіді й усіх співдоповідей разом – до _____ хвилин;
- на виступи експертів – до _____ хвилин;
- на виступи в обговоренні – до _____ хвилин.

ГОЛОСУВАЛИ:

«За» – _____;

«Проти» – _____;

«Утримались» – _____.

3. СЛУХАЛИ:

Про ситуацію щодо _____.
(Питання, яке порушується)

ВИСТУПИЛИ:

1. _____.

2. _____.

УХВАЛИЛИ:

Визнати ситуацію щодо _____.
(Питання, яке порушується)

ГОЛОСУВАЛИ:

«За» - _____;

«Проти» - _____;

«Утримались» - _____.

4. СЛУХАЛИ:

Про ситуацію щодо _____.
(Питання, яке порушується)

ВИСТУПИЛИ:

1. _____.

2. _____.

УХВАЛИЛИ:

МІСЦЕВЕ САМОВРЯДУВАННЯ В УКРАЇНІ:
ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА

Визнати ситуацію щодо _____.
(Питання, яке порушується)

ГОЛОСУВАЛИ:

«За» – _____;

«Проти» – _____;

«Утримались» – _____.

3. СЛУХАЛИ:

Про ситуацію щодо _____.
(Питання, яке порушується)

ВИСТУПИЛИ:

1. _____.

2. _____.

УХВАЛИЛИ:

Визнати ситуацію щодо _____.
(Питання, яке порушується)

ГОЛОСУВАЛИ:

«За» – _____;

«Проти» – _____;

«Утримались» – _____.

Голова слухань _____
(підпис)

_____ (прізвище та ініціали)

ПРИМІРНІ ЗРАЗКИ
НОРМАТИВНО-ПРАВОВИХ АКТІВ

ДОДАТОК № 1

до Протоколу громадських
слухань членів територіальної
громади _____
(Вид громадських слухань та їх тема)

міста (села, селища) _____

Від « ____ » _____ 200 ____ р.

СПИСОК

учасників громадських слухань членів територіальної громади

(Вид громадських слухань та їх тема)

_____ міста (села, селища) _____

« ____ » _____ 200 ____ року м. _____

№ п/п	Прізвище, ім'я, по батькові	Дата і рік народження	Домашня адреса	Підпис
1				
2				

Голова слухань _____
(підпис)

_____ (прізвище та ініціали)

Секретар слухань _____
(підпис)

_____ (прізвище та ініціали)

МІСЦЕВЕ САМОВРЯДУВАННЯ В УКРАЇНІ:
ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА

ДОДАТОК 3

до примірного положення
«Про громадські слухання
в місті (селі, селищі)
_____»

ПІДПИСНИЙ ЛИСТ № _____

із підписами членів територіальної громади міста
(села, селища) _____ на підтримку
проведення громадських слухань

(Вид громадських слухань та їх тема)

Ініціативна група із збору підписів на підтримку проведення загальних зборів утворена в місті (селі, селищі) _____

« _____ » _____ 200 ____ року.

№ п/п	Прізвище, ім'я, по батькові	Дата і рік народження	Серія та номер паспорта	Домашня адреса	Підпис	Дата підписання
1						
2						

Загальна кількість підписів: _____ (_____),
(Кількість підписних листів числом та прописом)

з них належно оформлено _____ (_____)
(Кількість підписних листів числом та прописом)

Член ініціативної групи _____
(Підпис) (Прізвище та ініціали)

Член ініціативної групи _____
(Підпис) (Прізвище та ініціали)

ПРИМІРНІ ЗРАЗКИ
НОРМАТИВНО-ПРАВОВИХ АКТІВ

ДОДАТОК 4

до примірного положення
«Про громадські слухання
в місті (селі, селищі)

»

Герб

_____ МІСЬКА (СІЛЬСЬКА, СЕЛИЩНА) РАДА

Книга реєстрації місцевих ініціатив, загальних зборів, громадських слухань у місті (селі, селищі) _____

Розділ III. Громадські слухання

Дата та номер реєстрації повідомлення або дата та номер розпорядження голови чи рішення виконавчого комітету	Суб'єкт ініціювання громадських слухань	Кількість зібраних підписів на підтримку ініціативи	Тема громадських слухань	Місце проведення громадських слухань	Посада, прізвище, ім'я, по батькові головуючого та секретаря на слуханнях	Кількість учасників	Кількість внесених пропозицій	Ухвалені звернення та рекомендації	Адресати, яким направлено на відповідь і розгляд результати громадських слухань	Інші дані
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11

ПРИМІРНЕ ПОЛОЖЕННЯ «ПРО КОНСУЛЬТАЦІЇ З ГРОМАДСЬКІСТЮ У МІСТІ №»⁵⁴

1. Це Положення визначає основні вимоги до організації і проведення N-ським міським головою, N-ською міською радою та її виконавчими органами (далі – ОМС) консультацій з громадськістю з питань, що належать до їх компетенції (далі – консультації з громадськістю).

2. Консультації з громадськістю є однією з форм участі членів територіальної громади міста N у місцевому самоврядуванні. Вони проводяться з метою забезпечення участі членів територіальної громади у вирішенні питань місцевого значення, надання можливості для їх вільного доступу до інформації про діяльність ОМС, їх посадових та службових осіб, а також забезпечення гласності, відкритості та прозорості їх діяльності.

3. Результати проведення консультацій з громадськістю враховуються ОМС під час прийняття остаточного рішення і в подальшій їх роботі.

4. Консультації з громадськістю організовує і проводить ОМС, який є розробником проекту нормативно-правового акта або готує пропозиції щодо вирішення певного питання, за допомогою відповідальної посадової особи чи структурного підрозділу з питань громадської участі (далі – відповідальний орган).

5. Відповідальний орган щороку складає орієнтовний план проведення консультацій з громадськістю (далі - орієнтовний план) з урахуванням пропозиції ОМС, громадських рад та інших консультативно-дорадчих органів утворених при ОМС (далі - громадська рада), членів територіальної громади, громадських об'єднань, органів самоорганізації населення, а також результатів проведення попередніх консультацій з громадськістю.

6. Інформація, пов'язана з організацією та проведенням консультацій з громадськістю, оприлюднюється у спеціально створеному розділі “Громадська участь”, підрозділі “Консультації з громадськістю” офіційного веб-сайту N-ської міської ради.

⁵⁴ Положення розроблене Інститутом політичної освіти (ІПО) та Українським незалежним центром політичних досліджень (УНЦПД).

7. Громадські об'єднання, благодійні організації, об'єднання співвласників багатоквартирних будинків, органи самоорганізації населення, недержавні засоби масової інформації, інші невідприємницькі товариства та установи, легалізовані відповідно до законодавства (далі - інститути громадянського суспільства), можуть ініціювати проведення консультацій з громадськістю з питань, не включених до орієнтовного плану, шляхом подання відповідних пропозицій ОМС.

У разі коли пропозиція щодо проведення консультацій з громадськістю з одного питання надійшла не менше ніж від трьох інститутів громадянського суспільства, які діють на відповідній території, такі консультації проводяться обов'язково.

Ініціювати проведення консультацій з громадськістю, не включених до орієнтовного плану, можуть також громадські ради.

8. ОМС протягом трьох робочих днів з початку проведення консультацій з громадськістю подає громадській раді проекти відповідних нормативно-правових актів та інформаційно-аналітичні матеріали до них.

До участі у проведенні консультацій з громадськістю можуть залучатися органи місцевої виконавчої влади.

9. ОМС під час проведення консультацій з громадськістю взаємодіють із засобами масової інформації, надають їм необхідні інформаційно-аналітичні матеріали.

10. Консультації з громадськістю проводяться у формі публічного громадського обговорення (безпосередня форма) та вивчення громадської думки (опосередкована форма).

Консультації з громадськістю у формі публічного громадського обговорення, електронних консультацій з громадськістю та вивчення громадської думки з одних і тих самих питань можуть проводитись одночасно.

11. В обов'язковому порядку проводяться консультації з громадськістю у формі публічного громадського обговорення щодо:

- 1) проектів нормативно-правових актів, що мають важливе значення для територіальної громади і стосуються конституційних прав, свобод, інтересів і обов'язків членів територіальної громади, а також актів, якими передбачається

- надання пільг чи встановлення обмежень для суб'єктів господарювання чи інститутів громадянського суспільства;
- 2) проектів регуляторних актів;
 - 3) програм соціально-економічного і культурного розвитку, інших цільових фінансових, соціальних, екологічних та інших програм міста N, рішень стосовно стану їх виконання;
 - 4) проектів бюджету міста та звітів про його виконання;
 - 5) проектів генерального плану міста N та змін до нього, планів зонування територій, детальних планів території;
 - 6) проекту Стратегічного плану розвитку міста N та змін до нього;
 - 7) проектів планів і програм соціально-економічного розвитку районів, мікрорайонів, територій міста N;
 - 8) проектів актів, прийняття яких може впливати на стан навколишнього природного середовища, у тому числі та не обмежуючись, намірів створення в місті N чи поблизу нього нових екологічно небезпечних об'єктів, які можуть змінити умови життя і підвищити ризик техногенних аварій, сприяти виникненню шкідливих для здоров'я мешканців факторів, або які вимагають незалежної екологічної експертизи для з'ясування їх екологічної небезпеки;
 - 9) проектів Статуту територіальної громади міста N та змін до нього;
 - 10) відчуження об'єктів комунальної власності, які мають важливе значення для задоволення міських потреб, передача їх в оренду та під заставу.
 - 11) міських програм приватизації об'єктів комунальної власності.
 - 12) переліків об'єктів комунальної власності, які не підлягають приватизації.
 - 13) надання дозволу на спеціальне використання природних ресурсів місцевого значення, а також скасування такого дозволу.
 - 14) питань адміністративно-територіального устрою міста N, передбачених законодавством.
 - 15) символіки територіальної громади міста N.
 - 16) встановлення правил з питань благоустрою міста N, забез-

ПРИМІРНІ ЗРАЗКИ
НОРМАТИВНО-ПРАВОВИХ АКТІВ

печення в ньому чистоти і порядку, торгівлі на ринках та інших правил, за порушення яких передбачено адміністративну відповідальність.

- 17) зміни тарифів на ЖКП, відносно яких рішення ухвалюють ОМС;
- 18) зміни тарифів на проїзд у громадському транспорті;
- 19) проектів рішень N-ської міської ради про зміну місцевих податків та зборів;
- 20) проектів рішень про зміну (запровадження) платних послуг у лікувальних та навчальних закладах;
- 21) проектів рішень про випуск муніципальних облігацій чи отримання кредитних ресурсів N-ською міською радою, комунальними підприємствами (окрім овердрафтових кредитів та казначейських позик на погашення «касових розривів»);
- 22) визначають порядок надання адміністративних послуг;
- 23) стосуються правового статусу громадських об'єднань, їх фінансування та діяльності;
- 24) передбачають надання пільг чи встановлення обмежень для суб'єктів господарювання та інститутів громадянського суспільства;
- 25) стосуються присвоєння юридичним особам та об'єктам права власності, які за ними закріплені, об'єктам права власності, які належать фізичним особам, імен (псевдонімів) фізичних осіб, ювілейних та святкових дат, назв і дат історичних подій;
- 26) інших питань, за рішенням ОМС чи відповідним зверненням не менше як трьох ІГС.

Проекти регуляторних актів виносяться на громадське обговорення з урахуванням вимог Закону України "Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності".

13. Публічне громадське обговорення передбачає організацію і проведення публічних заходів:

- конференцій, форумів, громадських слухань, засідань за круглим столом, зборів, зустрічей, нарад з громадськістю;
- теле- або радіодебатів, Інтернет- та відео-конференцій, електронних консультацій.

Додатково у рамках публічного громадського обговорення можуть проводитися засідання громадських рад.

14. Публічне громадське обговорення організовує і проводить ОМС у такому порядку:

- 1) визначає питання, яке буде винесене на обговорення;
- 2) приймає рішення про проведення обговорення;
- 3) розробляє план заходів з організації та проведення обговорення (у разі потреби);
- 4) вживає заходів для забезпечення репрезентативності соціальних груп населення, а також суб'єктів господарювання, інститутів громадянського суспільства та інших заінтересованих суб'єктів (далі - заінтересовані сторони);
- 5) оприлюднює в обов'язковому порядку інформацію про проведення обговорення у спеціальному розділі "Громадська участь", підрозділі "Консультації з громадськістю" офіційного веб-сайту N-ської міської ради та в інший прийнятний спосіб;
- 6) збирає та аналізує інформацію про оцінку громадськістю ефективності запропонованого ОМС шляху вирішення питання;
- 7) формує експертні пропозиції щодо альтернативного вирішення питання;
- 8) забезпечує врахування результатів обговорення під час прийняття остаточного рішення;
- 9) проводить аналіз результатів обговорення;
- 10) оприлюднює результати обговорення у спеціально створеному розділі "Громадська участь", підрозділі "Консультації з громадськістю" офіційного веб-сайту N-ської міської ради та в інший прийнятний спосіб.

Для організаційного забезпечення проведення публічного громадського обговорення ОМС може утворювати робочу групу за участі представників ІГС.

15. В інформаційному повідомленні про проведення публічного громадського обговорення зазначаються:

- 1) найменування ОМС, який проводить обговорення;
- 2) питання або назва проекту акта, винесеного на обговорення

ПРИМІРНИ ЗРАЗКИ
НОРМАТИВНО-ПРАВОВИХ АКТІВ

ня, адреса (гіпертекстове посилання) опублікованого на офіційному веб-сайті N-ської міської ради тексту проекту акта;

- 3) можливі варіанти вирішення питання;
- 4) соціальні групи населення та заінтересовані сторони, на які поширюватиметься дія прийнятого рішення;
- 5) можливі наслідки проведення в життя рішення для різних соціальних груп населення та заінтересованих сторін;
- 6) відомості про строк, місце, час заходів, порядок обговорення, акредитації представників засобів масової інформації, реєстрації учасників;
- 7) спосіб забезпечення участі в обговоренні представників визначених соціальних груп населення та заінтересованих сторін;
- 8) поштова та електронні адреси, строк і форма подання письмових пропозицій та зауважень;
- 9) адреса і номер телефону, за якими надаються консультації з питання, що винесено на публічне громадське обговорення;
- 10) прізвище, ім'я відповідальної особи ОМС;
- 11) строк і спосіб оприлюднення результатів обговорення.

16. Проведення публічного громадського обговорення проекту бюджету міста здійснюється у формі громадських (бюджетних) слухань в порядку, передбаченому Положенням про громадські слухання у місті N з дотриманням таких особливостей:

- 1) проводиться щорічно, перед розглядом сесією N-ської міської ради проекту міського бюджету;
- 2) ініціює бюджетні слухання N-ський міський голова. У разі його бездіяльності, ініціаторами можуть виступити не менше 3 ІГС, в порядку передбаченому пунктом 7 цього Положення.
- 3) бюджетні слухання організовуються таким чином, щоб їх завершення відбулося не пізніше ніж за сім календарних днів до розгляду проекту бюджету міста сесією N-ської міської ради.
- 4) учасники громадських слухань проекту бюджету мають бути ознайомлені з основними показниками дохідної та видаткової частини проекту міського бюджету.

- 5) під час бюджетних слухань окрім доповіді представників фінансового управління N-ської міської ради заслуховуються альтернативні доповіді щодо запропонованого проекту міського бюджету, які можуть бути представлені учасниками бюджетних слухань.
- 6) рішення прийняте за наслідком громадського обговорення проекту міського бюджету обов'язкове до оприлюднення на сесії N-ської міської ради під час розгляду даного питання.

Проведення публічного громадського обговорення звітів про виконання бюджету міста здійснюється щоквартально у формі громадських слухань в порядку, передбаченому Положенням про громадські слухання у місті N. Ініціатором проведення таких громадських слухань виступає відповідальний виконавчий орган N-ської міської ради.

17. Електронні консультації з громадськістю проводяться у підрубриці "Електронні консультації з громадськістю", підрозділу "Консультації з громадськістю", розділу "Громадська участь" офіційного веб-сайту N-ської міської ради.

Під час проведення електронних консультацій з громадськістю враховуються строки та порядок оприлюднення проектів нормативно-правових і регуляторних актів, визначені Законами України "Про доступ до публічної інформації" та "Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності".

18. Публічне громадське обговорення розпочинається з дня оприлюднення інформаційного повідомлення про його проведення. Строк проведення публічного громадського обговорення визначається ОМС і повинен становити не менш як один місяць.

19. Пропозиції та зауваження подаються в усній та письмовій формі під час публічних заходів, надсилаються на поштову та електронні адреси, вказані в інформаційному повідомленні або на адреси посадових та службових осіб, розміщені на офіційному веб-сайті N-ської міської ради.

Під час проведення заходів у рамках публічного громадського обговорення ведеться протокол, у якому фіксуються висловлені в усній формі пропозиції і зауваження.

Пропозиції та зауваження, що надходять ОМС, протоколи

публічних заходів, оприлюднюються у спеціально створеному розділі “Громадська участь”, підрозділі “Консультації з громадськістю” офіційного веб-сайту N-ської міської ради протягом п'яти робочих днів після їх надходження (складення протоколу).

Інститути громадянського суспільства, наукові та експертні організації, інші юридичні особи подають пропозиції і зауваження у письмовій формі із зазначенням свого найменування та місцезнаходження.

Анонімні пропозиції не реєструються і не розглядаються.

20. Пропозиції та зауваження, що надійшли під час публічного громадського обговорення, вивчаються та аналізуються із залученням у разі потреби відповідних фахівців.

За результатами публічного громадського обговорення ОМС готують звіт, в якому зазначається:

- а) найменування ОМС, який проводив обговорення;
- б) зміст питання або назва проекту акта, що виносилися на обговорення;
- в) інформація про осіб, що взяли участь в обговоренні;
- г) інформація про пропозиції, що надійшли до ОМС за результатами обговорення, із зазначенням автора кожної пропозиції;
- д) інформація про врахування пропозицій та зауважень громадськості з обов'язковим обґрунтуванням прийнятого рішення та причин неврахування пропозицій та зауважень;
- е) інформація про рішення, прийняті за результатами обговорення.

21. Результати публічного громадського обговорення (у тому числі звіт) в обов'язковому порядку ОМС доводить до відома громадськості шляхом оприлюднення у спеціально створеному розділі “Громадська участь”, підрозділі “Консультації з громадськістю” офіційного веб-сайту N-ської міської ради та в інший прийнятний спосіб на протязі п'яти робочих днів після його закінчення.

22. Вивчення громадської думки здійснюється шляхом:

- 1) Проведення соціологічних досліджень та спостережень (опитування, анкетування, контент-аналіз інформаційних матеріалів, фокус-групи тощо);

- 2) Створення телефонних "гарячих ліній", проведення моніторингу коментарів, відгуків, інтерв'ю, інших матеріалів у друкованих та електронних засобах масової інформації для визначення позиції різних соціальних груп населення та заінтересованих сторін;
 - 3) Опрацювання та узагальнення висловлених у зверненнях громадян пропозицій та зауважень з питання, що потребує вивчення громадської думки.
23. Вивчення громадської думки організовує і проводить ОМС у такому порядку:
- 1) визначає:
 - а) потребу у вивченні громадської думки з окремого питання;
 - б) питання, з яких проводиться вивчення громадської думки, альтернативних пропозицій щодо їх вирішення;
 - в) строк, форми і методи вивчення громадської думки;
 - г) на конкурсній основі дослідницькі організації, фахівців, експертів, громадські організації, які проводитимуть вивчення громадської думки;
 - д) ступінь репрезентативності соціальних груп населення та заінтересованих сторін, які досліджуються;
 - 2) отримує підсумкову інформацію про результати вивчення громадської думки;
 - 3) узагальнює громадську думку щодо запропонованого вирішення питань, що потребували вивчення громадської думки;
 - 4) забезпечує врахування громадської думки під час прийняття ОМС остаточного рішення з питань, що потребували вивчення громадської думки;
 - 5) оприлюднює в обов'язковому порядку у спеціально створеному розділі "Громадська участь", підрозділі "Консультації з громадськістю" офіційного веб-сайту N-ської міської ради та в інший прийнятний спосіб результати вивчення громадської думки (у тому числі звіт) на протязі п'яти робочих днів з моменту його завершення.
24. У звіті про результати вивчення громадської думки зазначається:

ПРИМІРНІ ЗРАЗКИ
НОРМАТИВНО-ПРАВОВИХ АКТІВ

- 1) найменування ОМС, який організував вивчення громадської думки (вивчав громадську думку);
- 2) найменування територіального утворення у разі вивчення громадської думки на окремій частині міста;
- 3) соціальні групи населення та заінтересовані сторони, вивчення думки яких проводилося;
- 4) тема та питання, з яких проводилося вивчення громадської думки;
- 5) методи, що застосовувалися для вивчення громадської думки;
- 6) ступінь допустимого відхилення від обраної моделі дослідження;
- 7) інформація про осіб, що проводили вивчення громадської думки;
- 8) узагальнення громадської думки щодо запропонованого вирішення питань, що потребували вивчення громадської думки та її врахування під час прийняття ОМС остаточного рішення;
- 9) обґрунтування прийнятого рішення у разі неврахування громадської думки.

25. Для організації вивчення громадської думки з метою отримання об'єктивної та достовірної інформації ОМС може відповідно до законодавства укладати договори з дослідницькими організаціями, фахівцями, експертами, інститутами громадянського суспільства про проведення на умовах відкритого конкурсу фахових, наукових соціологічних досліджень, спостережень, експрес-аналізу пропозицій різних соціальних груп населення та заінтересованих сторін.

26. За порушення вимог цього Положення посадові та службові особи ОМС несуть відповідальність передбачену чинним законодавством.

27. Непроведення консультацій з громадськістю у випадках, передбачених пунктом 12 цього Положення, а також неналежне проведення (з порушенням вимог цього Положення) - може бути підставою для скасування рішень, актів ОМС, визнання їх діяльності неправомірною та відшкодування шкоди (якщо така була завдана).

28. Оскарження рішень, дій чи бездіяльності ОМС до суду здійснюється відповідно до Кодексу адміністративного судочинства України.

ПРИМІРНЕ ПОЛОЖЕННЯ **«ПРО ЕЛЕКТРОННІ ПЕТИЦІЇ»⁵⁵**

РОЗДІЛ 1. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

1.1. Електронна петиція – колективне електронне звернення (ініціатива), розміщене на веб-сторінці «Електронних петицій до влади» для голосування громадян, яке за умови набрання необхідної кількості голосів, обов'язкове до розгляду на найближчому засіданні виконавчого органу місцевого самоврядування;

1.2. Електронна петиція є однією з форм участі територіальної громади у здійсненні місцевого самоврядування (далі – Петиція).

РОЗДІЛ 2. ПОРЯДОК ПОДАННЯ **ЕЛЕКТРОННОЇ ПЕТИЦІЇ**

2.1. Організацію розгляду електронних петицій забезпечує _____ відділ/управління/департамент (Адміністратор) ради;

2.2. Електронні петиції повинні стосуватись питань, які відносяться до повноважень та компетенції органу місцевого самоврядування, відповідно до Конституції України, Закону України «Про місцевого самоврядування в Україні» та чинного законодавства;

2.3. Електронна петиція подається в електронній формі і повинна містити: прізвище, ім'я, по батькові громадянина або назву громадського об'єднання (із зазначенням посадової особи), а також адресу електронної пошти, зміст звернення з обґрунтуванням необхідності його розгляду та вирішення. До електронної петиції можуть додаватись проекти актів органів і посадових осіб місцевого самоврядування.

Неправдиві відомості, подані автором (ініціатором) петиції або громадським об'єднанням, а також використання лайливих слів, прямих образ на ім'я конкретних осіб, є підставою для відмови в її оприлюдненні або для виключення з режиму оприлюднення після з'ясування зазначених обставин;

⁵⁵ Положення розроблене Інститутом політичної освіти (ІПО) та Українським незалежним центром політичних досліджень (УНЦПД).

2.4. В електронній петиції має бути викладено суть порушеного питання, пропозиція щодо його вирішення, а в заголовку Петиції зазначено її короткий зміст. Петиція не може містити заклики до повалення конституційного ладу, порушення територіальної цілісності України, пропаганду війни, насильства, жорстокості, розпалювання міжетнічної, расової, релігійної ворожнечі, заклики до вчинення терористичних актів, посягання на права і свободи людини, інформацію, яка принижує честь і гідність, права та законні інтереси осіб, матеріали та вислови, які становлять загрозу національним інтересам і національній безпеці України, матеріали та заклики, які містять передвиборчу агітацію, рекламу товарів, робіт та послуг;

2.5. Електронна петиція подається ініціатором через веб-сторінку «Електронних петицій до влади» шляхом розміщення тексту петиції у розділі «Створити петицію»;

2.6. Для подання електронної петиції ініціатору необхідно пройти реєстрацію на офіційній веб-сторінці «Електронних петицій до влади», зазначивши своє прізвище, ім'я, по батькові, адресу електронної пошти та надати згоду на обробку своїх персональних даних;

2.7. Електронна петиція впродовж 2 робочих днів з моменту подачі перевіряється адміністратором сайту на відповідність вимогам пункту 2.3 цього Положення. У разі невідповідності електронної петиції зазначеним вимогам оприлюднення такої петиції не здійснюється, а ініціатору, у той же термін, надсилається вмотивована відмова;

2.8. В разі відповідності петиції зазначеним вимогам, адміністратор передає петицію на розгляд міському голові, який перевіряють її щодо відповідності вимогам пунктів 2.2. та 2.4 впродовж 3 робочих днів та приймає одне з рішень: оприлюднити петицію, відмовити в оприлюдненні петиції, якщо зміст питання не належить до компетенції органу місцевого самоврядування;

2.9. Ініціатор, якому відмовлено в оприлюдненні електронної петиції, може виправити недоліки та подати цю петицію повторно;

2.10. Дата оприлюднення електронної петиції на веб-сторінці «Електронних петицій до влади» є датою початку збору голосів на її підтримку. Інформація про початок збору голосів на підтрим-

ку електронної петиції невідкладно публікується на веб-сторінці «Електронних петицій до влади», а також надсилається ініціатору електронної петиції на електронну адресу, вказану під час реєстрації. Для розгляду електронної петиції необхідно зібрати на її підтримку не менше 0,1% підписів від загальної кількості мешканців протягом 90 календарних днів з дня оприлюднення петиції.

Збір голосів здійснюється на офіційній веб-сторінці «Електронних петицій до влади» у розділі «Петиції». Для участі у зборі голосів учасник проходить електронну реєстрацію через систему BankID або зазначивши своє прізвище, ім'я, по батькові, електронну адресу. Голоси, надіслані від однієї і тієї ж особи визнаються адміністратором недійсними та не враховуються. При підрахунку голосів, про що адміністратор повідомляє такого учасника на його електронну адресу.

РОЗДІЛ 3. ПОРЯДОК РОЗГЛЯДУ ЕЛЕКТРОННОЇ ПЕТИЦІЇ.

3.1 Петиція, яка впродовж встановленого терміну набрала необхідну кількість голосів на свою підтримку, не пізніше наступного дня невідкладно надсилається адміністратором системи міському голові для розгляду на найближчому засіданні виконавчого комітету;

3.2. На розгляд електронної петиції може запрошуватись ініціатор, якому надається право представити свою електронну петицію та виступити з доповіддю або співдовіддю щодо питання, піднятого у тексті Петиції під час її розгляду на засіданні. За підсумками розгляду приймається рішення про вжиття заходів або про направлення розгляду питання належним органам: сесії ради, голові, депутатській комісії, структурному підрозділу виконавчого комітету тощо. Якщо є необхідність відповідний структурний підрозділ виконавчого комітету із залученням ініціатора подання електронної петиції, готує проект рішення або приймаються інші документи (розпорядження, правила, порядки, накази тощо) для вирішення піднятої петицією проблеми;

3.3. Петиція, яка в установлений строк не набрала необхідної кількості голосів на свою підтримку, після завершення строку збо-

ру підписів не розглядається як Петиція, про що повідомляється автор (ініціатор) петиції з наданням роз'яснень щодо порядку вирішення порушеного питання відповідно до Закону України «Про звернення громадян»;

3.4. За потреби, проводяться громадські слухання або консультації з громадськістю щодо Петиції, якщо така вимога міститься у відповідній електронній петиції;

3.5. Результати розгляду електронної петиції не пізніше 5 робочих днів після закінчення розгляду, оприлюднюється на веб-сторінці «Електронних петицій до влади» і одночасно надсилається ініціатору на вказану під час реєстрації електронну адресу. У відповіді зазначаються заходи, які були вжиті або плануються для вирішення питань, викладених в електронній петиції та терміни вжиття заходів, що плануються або обґрунтована відмова у разі не підтримання органом або посадовою особою такої електронної петиції та додаються копії усіх підготовлених проектів рішень або прийнятих документів (рішень, розпоряджень, наказів, тощо).

ПРИМІРНЕ ПОЛОЖЕННЯ
«ПРО ЗВІТУВАННЯ МІСЬКОГО ГОЛОВИ,
ПОСТІЙНИХ КОМІСІЙ МІСЬКОЇ РАДИ
ТА ДЕПУТАТІВ МІСЬКОЇ РАДИ»⁵⁶

1. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

1.1. Положення про звітування _____ міського голови, постійних комісій міської ради та депутатів міської ради (надалі – Положення) визначає порядок звітування _____ – міського голови, постійних комісій міської ради та депутатів міської ради перед міською радою та членами територіальної громади міста _____.

Положення розроблене відповідно до Європейської хартії місцевого самоврядування, Законів України "Про місцеве самоврядування в Україні", "Про статус депутатів місцевих рад", "Про службу в органах місцевого самоврядування" та іншого чинного законодавства України.

1.2. Звіт – це публічна інформація міського голови, постійних комісій міської ради та депутатів міської ради про свою роботу, виконання завдань, доручень за певний період.

1.3. Звітування _____ міського голови, постійних комісій міської ради та депутатів міської ради здійснюється з метою інформування, оцінки їх роботи, надання доручень і рекомендацій для майбутньої діяльності.

1.4. Завдання звітування:

1.4.1. Забезпечення прозорості, відкритості і демократичності системи місцевого самоврядування.

1.4.2. Забезпечення впливу громадськості на прийняття та виконання рішень у сфері місцевого самоврядування.

1.4.3. Сприяння громадському контролю за діяльністю депутатів, органів та посадових осіб місцевого самоврядування.

1.5. Про свою роботу звітують:

1.5.1. _____ міський голова перед територіальною громадою міста _____ та перед міською радою.

⁵⁶ За зразок взято положення, затверджене Чернівецькою міською радою.

1.5.2. Постійні комісії міської ради перед міською радою.

1.5.3. Депутати міської ради перед територіальною громадою міста _____.

1.6. Міська рада та її виконавчі органи сприяють у підготовці та проведенні звітування Чернівецького міського голови, постійних комісій міської ради та депутатів міської ради (депутатських фракцій, груп).

1.7. Письмові звіти _____ міського голови, постійних комісій міської ради та депутатів міської ради (депутатських фракцій, груп), рішення органів та посадових осіб, прийняті за результатами звітування, а також відеозаписи публічних звітувань, розміщуються на офіційному веб-порталі міської ради в мережі Інтернет у розділі “Звітність” і мають бути доступними для ознайомлення.

2. ЗВІТУВАННЯ _____ МІСЬКОГО ГОЛОВИ

2.1 Звіт _____ міського голови перед територіальною громадою міста _____.

2.2.1. Чернівецький міський голова не рідше одного разу на рік звітує про свою роботу перед територіальною громадою у спосіб, що забезпечує можливість членам територіальної громади міста _____ поставити запитання та отримати відповідь (скликання загальних зборів, проведення окремих зустрічей у районах міста, колективах, організації звітування у прямому ефірі на телеканалі тощо).

2.2. Звітування _____ міського голови відбувається у кілька етапів:

2.2.1. Попереднє оприлюднення письмового звіту.

2.2.2. Обговорення його у прямому ефірі на телеканалі.

2.2.3. Проведення відкритої(-их) зустрічі(-ей) з членами територіальної громади.

2.3. Звітування _____ міського голови проводиться до 30 квітня року наступного за звітним.

2.4. Письмовий звіт _____ міського голови, а також інформація про час, місце та спосіб організації звітування, розміщується не пізніше як за місяць до обговорення його в прямо-

ПРИМІРНИ ЗРАЗКИ
НОРМАТИВНО-ПРАВОВИХ АКТІВ

му ефірі на офіційному веб-порталі міської ради в мережі Інтернет у розділі “Звітність” (підрозділ “Звітування міського голови”). Окрім того, інформація про час, місце та спосіб організації звітування розміщується в офіційному друкованому виданні ради (за наявності) та може поширюватися в будь-яких засобах масової інформації, соціальних мережах, усіма доступними способами з метою ознайомлення з нею якомога більшої кількості членів територіальної громади.

2.5. Звіт _____ міського голови перед територіальною громадою міста _____ повинен містити інформацію про виконання передвиборчої програми, відомості про його діяльність як головної посадової особи територіальної громади та концептуальні засади розвитку міста, а також відповіді на поставлені членами територіальної громади питання.

2.6. Витрати, пов'язані з проведенням звіту _____ міського голови перед територіальною громадою міста _____, здійснюються за рахунок міського бюджету у межах видатків, затверджених на ці цілі.

2.7. Звіт _____ міського голови перед міською радою.

2.7.1. Міський голова на вимогу не менш як половини депутатів міської ради від загального складу ради на пленарному засіданні міської ради звітує про роботу виконавчих органів міської ради.

2.7.2. У вимозі депутатів міської ради може бути вказаний перелік питань, які потребують окремого розгляду у межах звіту.

2.7.3. Слухання на пленарному засіданні звіту _____ міського голови здійснюється у такому порядку:

а) доповідь міського голови про роботу виконавчих органів ради за звітний період та інформація про хід і результати виконання затверджених програм соціально-економічного розвитку;

б) відповіді на запитання депутатів міської ради.

2.8. За результатами звіту _____ міського голови міською радою приймається рішення, яке містить, при потребі, доручення та рекомендації міської ради, скеровані на реалізацію повноважень міського голови, передбачених законодавством та Статутом територіальної громади міста _____.

2.9. Рішення міської ради, прийняте за результатами звіту міського голови розміщується на офіційному веб-порталі міської ради в мережі Інтернет у розділі “Звітність” (підрозділ “Звітування міського голови”).

3. ЗВІТУВАННЯ ПОСТІЙНИХ ТА ТИМЧАСОВИХ КОНТРОЛЬНИХ КОМІСІЙ МІСЬКОЇ РАДИ

3.1. Постійні комісії міської ради періодично, але не рідше одного разу на рік, зобов'язані звітувати про свою роботу на пленарному засіданні міської ради.

3.2. Міська рада самостійно визначає форму та орієнтовні терміни проведення звітів постійних комісій міської ради. Звітування, як правило, проводиться до 31 березня року наступного за звітним.

3.3. Звіти постійних комісій міської ради повинні містити відомості про їх роботу у міській раді, участь в обговоренні, прийнятті та в організації виконання рішень міської ради за попередній рік.

3.4. За результатами звіту постійної комісії міської ради приймається рішення міської ради, яке може містити при потребі, доручення та рекомендації міської ради, спрямовані на реалізацію повноважень постійної комісії міської ради, передбачених законодавством та Статутом територіальної громади міста _____. Рішення міської ради прийняте за результатами звіту постійної комісії міської ради оприлюднюється на офіційному веб-порталі міської ради в мережі Інтернет в окремому підрозділі.

3.5. Тимчасові контрольні комісії міської ради звітують про свою роботу на пленарному засіданні міської ради після виконання завдань, покладених на тимчасову комісію та у терміни, визначені рішенням про її утворення.

4. ЗВІТУВАННЯ ДЕПУТАТІВ МІСЬКОЇ РАДИ

4.1. Депутати міської ради періодично, але не рідше одного разу на рік, особисто звітують про свою роботу перед територіальною громадою.

4.2. Міська рада визначає орієнтовні терміни проведення звітів депутатів перед територіальною громадою на підставі поданих пропозицій. Орієнтовні строки звітування затверджуються рішенням

ням ради до лютого кожного року і розміщуються на офіційному веб-порталі міської ради в мережі Інтернет у розділі “Звітність” (підрозділ “Звітування депутатів”). Звітування відбувається впродовж двох місяців і має завершитися до 30 квітня року наступного за звітним.

4.3. Звіт депутатів міської ради повинен містити відомості:

4.3.1. Про їх діяльність у міській раді та в її органах.

4.3.2. Про присутність на пленарних засіданнях і засіданнях постійних та інших комісій міської ради.

4.3.3. Про прийняті міською радою та її виконавчими органами рішення, про хід їх виконання, про їхню участь в обговоренні, прийнятті та в організації виконання рішень міської ради.

4.3.4. Про роботу депутата міської ради з виборцями (особистий прийом громадян, надання матеріальної допомоги тощо), виконання їх доручень, відповіді на поставлені запитання.

4.3.5. Інші важливі для життєдіяльності міста питання.

4.4. Типова форма звіту депутата міської ради затверджується окремим рішенням міської ради.

4.5. Письмовий звіт депутата міської ради та інформація про час, місце та спосіб організації звітування, розміщуються не пізніше як за 10 днів до дня звітування на офіційному веб-порталі міської ради в мережі Інтернет у розділі “Звітність” (підрозділ “Звітування депутатів”). Окрім того, інформація про час, місце та спосіб організації звітування розміщується в офіційному друкованому виданні міської ради, на дошках оголошень міста, оголошується по вуличному радіо. Також вона може поширюватися в будь-яких інших засобах масової інформації, соціальних медіа, соціальних мережах, усіма доступними способами з метою ознайомлення з нею якомога більшої кількості членів територіальної громади.

4.6. Депутат міської ради зобов'язаний прозвітувати про свою роботу в будь-який час на вимогу загальних зборів виборців за місцем проживання, трудової діяльності або навчання, а також органів самоорганізації населення.

4.7. Витрати, пов'язані з проведенням звітів депутатів міської ради перед територіальною громадою, здійснюються за рахунок міського бюджету у межах видатків, затверджених на ці цілі.

4.8. За результатами звітування депутати міської ради на пленарному засіданні міської ради інформують міську раду та її виконавчі органи щодо результатів обговорення їх звіту, зауважень і пропозицій, висловлених виборцями на адресу міської ради та її виконавчих органів, а також про доручення, дані депутатам у зв'язку з його депутатською діяльністю.

5. ПРИКІНЦЕВІ ПОЛОЖЕННЯ

5.1. Питання щодо проведення звітування, не врегульовані цим Положенням, регулюються відповідно до вимог чинного законодавства України.

5.2. Особи, винні у порушенні норм цього Положення несуть відповідальність, встановлену чинним законодавством.

**ПРИМІРНИЙ ПОРЯДОК
СПРИЯННЯ ПРОВЕДЕННЮ ГРОМАДСЬКОЇ
ЕКСПЕРТИЗИ ДІЯЛЬНОСТІ
ОРГАНІВ ТА ПОСАДОВИХ ОСІБ МІСЦЕВОГО
САМОВРЯДУВАННЯ У МІСТІ⁵⁷**

1. Цей Порядок визначає процедуру сприяння проведенню громадської експертизи діяльності органів та посадових осіб місцевого самоврядування міста _____ (далі – ОМС) інститутами громадянського суспільства, громадськими радами, утвореними при органах місцевого самоврядування.

Громадська рада, утворена при ОМС (далі - громадська рада) може проводити громадську експертизу діяльності ОМС, при якій вона утворена.

У цьому Порядку під інститутами громадянського суспільства слід розуміти громадські об'єднання, професійні спілки та їх об'єднання, творчі спілки, організації роботодавців та їх об'єднання благодійні і релігійні організації, органи самоорганізації населення, недержавні засоби масової інформації та інші неприємницькі товариства і установи, легалізовані відповідно до законодавства.

2. Громадська експертиза діяльності ОМС (далі - громадська експертиза) є складовою механізму демократичного управління, який передбачає проведення інститутами громадянського суспільства, громадськими радами оцінки діяльності ОМС, ефективності прийняття і виконання ними рішень, підготовку пропозицій щодо розв'язання суспільно значущих проблем місцевого значення для їх врахування ОМС у своїй роботі.

3. ОМС сприяють інституту громадянського суспільства, громадській раді у проведенні громадської експертизи у разі надходження від нього письмового запиту із зазначенням:

⁵⁷ Зразок взято з порядку, затвердженого Чернівецькою міською радою

3.1. Найменування, відомостей про легалізацію, місцезнаходження та електронної адреси (за наявності).

3.2. Предмета і мети громадської експертизи.

3.3. Переліку документів та інших матеріалів, необхідних для проведення громадської експертизи (далі - матеріали).

3.4. Адреси, за якою надсилається відповідь на запит, або прізвища, ім'я та по батькові особи, уповноваженої одержати таку відповідь, її контактного телефону і електронної адреси (за наявності).

Громадська рада у письмовому запиті до ОМС зазначає інформацію, передбачену підпунктами 3.1-3.4 пункту 3, та подає копію протоколу засідання, на якому було прийнято рішення про проведення громадської експертизи.

День надходження запиту є датою початку проведення громадської експертизи.

4. ОМС після надходження від інституту громадянського суспільства, громадської ради письмового запиту щодо проведення громадської експертизи:

4.1. Видає у тижневий строк розпорядження про проведення такої експертизи і заходів, пов'язаних з підготовкою матеріалів, з зазначенням прізвища, ім'я, по батькові та посади особи (осіб), відповідальної (відповідальних) за забезпечення взаємодії з інститутом громадянського суспільства, громадською радою, зміст якого доводить до відома інституту громадянського суспільства, громадської ради, що ініціює проведення громадської експертизи, впродовж 3 днів з моменту його видання.

4.2. Утворює у разі потреби робочу групу для підготовки матеріалів з залученням представників інституту громадянського суспільства, громадської ради, що ініціює проведення громадської експертизи.

4.3. Розміщує впродовж 5 робочих днів інформацію про надходження запиту щодо проведення громадської експертизи, текст розпорядження та заходи, здійснені ОМС з метою сприяння її проведенню, на офіційному веб-порталі міської ради в мережі Інтернет у розділі "Громадська участь" (підрозділ "Громадські експертизи").

4.4. Подає інституту громадянського суспільства, громадській раді матеріали або завірені в установленому порядку їх копії впродовж 5

робочих днів з моменту видання розпорядження про проведення громадської експертизи. У разі коли запит стосується надання великого обсягу інформації або потребує пошуку інформації серед значної кількості даних, строк надання матеріалів може бути продовжено до 20 робочих днів.

4.4.1. У проведенні громадської експертизи може бути відмовлено у разі, коли її предмет та мета виходять за межі компетенції відповідного ОМС або коли запит щодо проведення громадської експертизи не відповідає вимогам, визначеним пунктом 3 цього Порядку. В такому разі ОМС у тижневий строк після надходження запиту повідомляє інституту громадянського суспільства, громадську раду про відмову у проведенні громадської експертизи з чітким обґрунтуванням і зазначенням підстав для відмови та розміщує цей запит та відповідь на нього на офіційному веб-порталі міської ради в мережі Інтернет у розділі "Громадська участь" (підрозділ "Громадські експертизи").

5. Посадові особи ОМС не повинні перешкоджати проведенню громадської експертизи та втручатись у діяльність інституту громадянського суспільства, громадської ради, пов'язану з її проведенням.

5.1. Не допускається проведення громадської експертизи, якщо посадові особи ОМС чи їх близькі родичі є засновниками або входять до керівних органів відповідного інституту громадянського суспільства, громадської ради.

5.2. Експертні пропозиції, підготовлені за результатами громадської експертизи (далі - експертні пропозиції) інститутом громадянського суспільства, громадською радою (далі - ініціатор громадської експертизи), подаються ОМС у письмовій та електронній формі із зазначенням:

5.2.1. Інформації про ініціатора громадської експертизи; предмета і мети громадської експертизи; відомостей про експертів, які проводили експертизу.

5.2.2. Обґрунтованої оцінки діяльності ОМС та ефективності прийняття і виконання ним рішень, програм, реалізації повноважень.

5.2.3. Відповідних пропозицій щодо підвищення ефективності діяльності ОМС (розв'язання суспільно значущих проблем).

5.3. У разі утворення робочої групи з підготовки матеріалів для проведення громадської експертизи в експертних пропозиціях зазначаються відомості про проведені засідання такої робочої групи.

5.4. Експертні пропозиції повинні стосуватися повноважень ОМС та містити чіткі рекомендації і заходи з їх впровадження.

5.5. У разі коли ініціатор громадської експертизи не подав експертні пропозиції у тримісячний строк від початку проведення громадської експертизи, експертиза вважається такою, що не відбулася.

6. Пропозиції, підготовлені інститутом громадянського суспільства, громадською радою за результатами проведеної громадської експертизи, враховуються ОМС під час підготовки місцевих програм, формування міського бюджету, вирішення питань поточної діяльності.

7. ОМС після надходження експертних пропозицій:

7.1. Розміщує їх у тижневий строк на офіційному веб-порталі міської ради в мережі Інтернет у розділі "Громадська участь" (підрозділ "Громадські експертизи").

7.2. Розглядає їх за участю представників ініціатора громадської експертизи, у двотижневий строк з моменту їх надходження.

7.3. Розробляє і затверджує за результатами розгляду експертних пропозицій заходи, спрямовані на їх реалізацію, вказує строки їх виконання і відповідальних посадових осіб.

7.4. Подає у двотижневий строк з моменту отримання експертних пропозицій ініціатору громадської експертизи письмову відповідь про результати розгляду експертних пропозицій та заходи, спрямовані на їх реалізацію, з одночасним розміщенням відповідної інформації у засобах масової інформації і на офіційному веб-порталі міської ради в мережі Інтернет у розділі "Громадська участь" (підрозділ "Громадські експертизи"). А) Міжнародні документи

ЧАСТИНА IV

ЗАКОНОДАВСТВО ПРО МІСЦЕВЕ САМОВРЯДУВАННЯ

А) МІЖНАРОДНІ ДОКУМЕНТИ

ЄВРОПЕЙСЬКА ХАРТІЯ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ⁵⁸

*Страсбург, 15 жовтня 1985 року
(Хартію ратифіковано Законом N 452/97-ВР від 15.07.97)
Дата підписання: 6 листопада 1996 р.*

Офіційний переклад

Преамбула

Держави-члени Ради Європи, які підписали цю Хартію,

враховуючи, що метою Ради Європи є досягнення більшого єднання між її членами для збереження та втілення в життя ідеалів і принципів, які є їхнім спільним надбанням,

вважаючи, що одним з методів досягнення цієї мети є укладання угод в адміністративній галузі,

враховуючи, що органи місцевого самоврядування є однією з головних підвалин будь-якого демократичного режиму,

враховуючи, що право громадян на участь в управлінні державними справами є одним з демократичних принципів, які поділяються всіма державами - членами Ради Європи,

переконані в тому, що це право найбільш безпосередньо може здійснюватися саме на місцевому рівні,

переконані в тому, що існування органів місцевого самоврядування, наділених реальними функціями, може забезпечити ефективне і близьке до громадянина управління,

⁵⁸ Збірка договорів Ради Європи. Парламентське видавництво, Київ – 2000

усвідомлюючи, що охорона і посилення місцевого самоврядування в різних країнах Європи є важливим внеском у розбудову Європи на принципах демократії і децентралізації влади,

стверджуючи, що з цього випливає необхідність існування органів місцевого самоврядування, які мають створені на демократичній основі

директивні органи і широку автономію щодо своїх функцій, шляхи і засоби здійснення цих функцій, а також ресурси, необхідні для їх виконання,

погодилися про таке:

Стаття 1

Сторони зобов'язуються вважати для себе обов'язковими, у порядку та обсязі, передбачених у статті 12 цієї Хартії, нижченаведені статті.

ЧАСТИНА I

Стаття 2

Конституційна та правова основа місцевого самоврядування

Принцип місцевого самоврядування визнається в національно-му законодавстві і у міру можливості в конституції.

Стаття 3

Концепція місцевого самоврядування

1. Місцеве самоврядування означає право і спроможність органів місцевого самоврядування в межах закону здійснювати регулювання і управління суттєвою часткою суспільних справ, які належать до їхньої компетенції, в інтересах місцевого населення.

2. Це право здійснюється радами або зборами, члени яких вільно обираються таємним голосуванням на основі прямого, рівного, загального виборчого права і які можуть мати підзвітні їм виконавчі органи. Це положення ніяким чином не заважає використанню зборів громадян, референдумів або будь-якої іншої форми прямої участі громадян, якщо це дозволяється законом.

Стаття 4

Сфера компетенції місцевого самоврядування

1. Головні повноваження і функції органів місцевого самоврядування визначаються конституцією або законом. Однак це положення не перешкоджає наділенню органів місцевого самоврядування повноваженнями і функціями для спеціальних цілей відповідно до закону.

2. Органи місцевого самоврядування в межах закону мають повне право вільно вирішувати будь-яке питання, яке не вилучене із сфери їхньої компетенції і вирішення якого не доручене жодному іншому органу.

3. Муніципальні функції, як правило, здійснюються переважно тими властями, які мають найтісніший контакт з громадянином. Наділяючи тією чи іншою функцією інший орган, необхідно враховувати обсяг і характер завдання, а також вимоги досягнення ефективності та економії.

4. Повноваження, якими наділяються органи місцевого самоврядування, як правило, мають бути повними і виключними. Вони не можуть скасовуватися чи обмежуватися іншим, центральним або регіональним органом, якщо це не передбачене законом.

5. Якщо повноваження делегуються органам місцевого самоврядування центральним чи регіональним органом, органи місцевого самоврядування у міру можливості мають право пристосовувати свою діяльність до місцевих умов.

6. У процесі планування і прийняття рішень щодо всіх питань, які безпосередньо стосуються органів місцевого самоврядування, з останніми мають проводитися консультації, у міру можливості своєчасно і належним чином.

Стаття 5

Охорона територіальних кордонів органів місцевого самоврядування

Зміни територіальних кордонів органів місцевого самоврядування не можуть здійснюватися без попереднього з'ясування думки відповідних місцевих громад, можливо шляхом проведення референдуму, якщо це дозволяється законом.

Стаття 6

Відповідні адміністративні структури і ресурси для виконання органами місцевого самоврядування їхніх завдань

1. Без шкоди для більш загальних законодавчих положень органи місцевого самоврядування мають можливість визначати свої власні внутрішні адміністративні структури з урахуванням місцевих потреб і необхідності забезпечення ефективного управління.

2. Умови служби співробітників органів місцевого самоврядування повинні дозволяти добір висококваліфікованого персоналу з урахуванням особистих якостей та компетентності; для цього забезпечуються належні можливості професійної підготовки, винагороди та просування по службі.

Стаття 7

Умови здійснення функцій на місцевому рівні

1. Мандат місцевих обраних представників передбачає вільне здійснення ними своїх функцій.

2. Він передбачає відповідне фінансове відшкодування витрат, здійснених під час виконання цього мандату, а також у разі необхідності відшкодування втрачених доходів або винагороди за виконану роботу і відповідний захист соціального забезпечення.

3. Будь-які функції та діяльність, несумісні з мандатом місцевого обраного представника, визначаються законом або основоположними правовими принципами.

Стаття 8

Адміністративний нагляд за діяльністю органів місцевого самоврядування

1. Будь-який адміністративний нагляд за органами місцевого самоврядування може здійснюватися тільки згідно з процедурами та у випадках, передбачених конституцією або законом.

2. Будь-який адміністративний нагляд за діяльністю органів місцевого самоврядування, як правило, має на меті тільки забезпечення дотримання закону та конституційних принципів. Однак вищі інстанції можуть здійснювати адміністративний нагляд за своєчас-

ністю виконання завдань, доручених органам місцевого самоврядування.

3. Адміністративний нагляд за органами місцевого самоврядування здійснюється таким чином, щоб забезпечити домірність заходів контролюючого органу важливості інтересів, які він має намір охороняти.

Стаття 9

Фінансові ресурси органів місцевого самоврядування

1. Органи місцевого самоврядування мають право в рамках національної економічної політики на свої власні адекватні фінансові ресурси, якими вони можуть вільно розпоряджатися в межах своїх повноважень.

2. Обсяг фінансових ресурсів органів місцевого самоврядування відповідає функціям, передбаченим конституцією або законом.

3. Принаймні частина фінансових ресурсів органів місцевого самоврядування формується за рахунок місцевих податків та зборів, розмір яких вони мають повноваження встановлювати в межах закону.

4. Фінансові системи, які складають підґрунтя ресурсів органів місцевого самоврядування, мають достатньо диверсифікований і підвищувальний характер і повинні забезпечувати можливість приводити наявні ресурси, наскільки це практично можливо, у відповідність до реального зростання вартості виконуваних ними завдань.

5. Захист більш слабких у фінансовому відношенні органів місцевого самоврядування передбачає запровадження процедур бюджетного вирівнювання або аналогічних заходів з метою подолання наслідків нерівного розподілу потенційних джерел фінансування і фінансового тягара, який вони повинні нести. Такі процедури або заходи не завдають шкоди повноваженням, які органи місцевого самоврядування можуть здійснювати в межах їхньої власної компетенції.

6. Органи місцевого самоврядування інформуються відповідним чином про порядок виділення їм перерозподілених ресурсів.

7. У міру можливості дотації органам місцевого самоврядування призначаються не для фінансування конкретних проектів. Надан-

ня дотацій не скасовує основоположну свободу органів місцевого самоврядування проводити свою політику в межах їхньої власної компетенції.

8. Для цілей здійснення позик інвестиційного капіталу органи місцевого самоврядування мають доступ до національного ринку капіталу в межах закону.

Стаття 10 **Право органів місцевого самоврядування** **на свободу асоціації**

1. Органи місцевого самоврядування мають право, здійснюючи свої повноваження, співробітничати та в межах закону створювати консорціуми з іншими органами місцевого самоврядування для виконання завдань, що становлять спільний інтерес.

2. Право органів місцевого самоврядування бути членом асоціації з метою захисту і заохочення їхніх спільних інтересів, а також бути членом міжнародної асоціації органів місцевого самоврядування визнається кожною державою.

3. Органи місцевого самоврядування мають право на умовах, які можуть бути передбачені законом, співробітничати з органами місцевого самоврядування інших держав.

Стаття 11 **Правовий захист місцевого самоврядування**

Органи місцевого самоврядування мають право використовувати засоби правового захисту для забезпечення вільного здійснення своїх повноважень і поважання принципів місцевого самоврядування, які утілені в конституції чи національному законодавстві.

ЧАСТИНА II. Інші положення

Стаття 12 **Зобов'язання**

1. Кожна Сторона зобов'язується вважати для себе обов'язковими принаймні двадцять пунктів частини I цієї Хартії, з яких принаймні десять пунктів мають належати до пунктів, які наведені нижче:

- стаття 2,
- пункти 1 і 2 статті 3,
- пункти 1, 2 і 4 статті 4,
- стаття 5,
- пункт 1 статті 7,
- пункт 2 статті 8,
- пункти 1, 2 і 3 статті 9,
- пункт 1 статті 10,
- стаття 11.

2. Кожна Договірна Держава під час здачі на зберігання своєї ратифікаційної грамоти або свого документа про приєднання чи затвердження повідомляє Генеральному секретарю Ради Європи, які пункти вона визначила відповідно до положень пункту 1 цієї статті.

3. Будь-яка Сторона в подальшому в будь-який час може повідомити Генерального секретаря про те, що вона вважає для себе обов'язковими будь-які пункти цієї Хартії, які вона ще не прийняла згідно з положеннями пункту 1 цієї статті. Такі взяті в подальшому зобов'язання вважаються скла-довою частиною ратифікації, прийняття чи затвердження Стороною, яка надсилає таке повідомлення, і набувають такої ж чинності з першого дня місяця, що настає після закінчення тримісячного періоду від дати отримання повідомлення Генеральним секретарем.

Стаття 13

Органи, до яких застосовується Хартія

Принципи місцевого самоврядування, що містяться в цій Хартії, застосовуються до всіх категорій органів місцевого самоврядування, існуючих в межах території відповідної Сторони. Однак кожна Сторона під час здачі на зберігання своєї ратифікаційної грамоти або документа про приєднання чи затвердження може визначити категорії місцевих або регіональних органів самоврядування, якими вона має намір обмежити сферу застосування цієї Хартії або які вона має намір вилучити з неї. Вона може також включити в сферу застосування цієї Хартії інші категорії місцевих або регіональних органів самоврядування шляхом подання в подальшому відповідного повідомлення Генеральному секретарю Ради Європи.

Стаття 14

Надання інформації

Кожна Сторона надсилає Генеральному секретарю Ради Європи всю відповідну інформацію, що стосується законодавчих положень або інших заходів, вжитих нею з метою дотримання положень цієї Хартії.

ЧАСТИНА III

Стаття 15

Підписання, ратифікація та набрання чинності

1. Цю Хартію відкрито для підписання державами - членами Ради Європи. Вона підлягає ратифікації, прийняттю чи затвердженню. Ратифікаційні грамоти або документи про прийняття чи затвердження здаються на зберігання Генеральному секретарю Ради Європи.

2. Ця Хартія набирає чинності в перший день місяця, що настає після закінчення тримісячного періоду від дати, на яку чотири держави - члени Ради Європи висловили свою згоду на обов'язковість для них цієї Хартії відповідно до положень попереднього пункту.

3. Стосовно будь-якої держави, яка висловлюватиме свою згоду на обов'язковість для неї цієї Хартії після набрання нею чинності, Хартія набирає чинності в перший день місяця, що настає після закінчення тримісячного періоду від дати здачі на зберігання ратифікаційної грамоти або документа про прийняття чи затвердження.

Стаття 16

Територіальне застосування

1. Будь-яка держава під час підписання або здачі на зберігання своєї ратифікаційної грамоти або документа про прийняття, затвердження чи приєднання може визначити територію (території), до якої застосовуватиметься ця Хартія.

2. Будь-яка держава може в подальшому в будь-який час заявою на ім'я Генерального секретаря Ради Європи поширити дію цієї Хартії на будь-яку іншу територію, визначену в цій заяві. Щодо такої території Хартія набирає чинності в перший день місяця, що

настає після закінчення тримісячного періоду від дати отримання такої заяви Генеральним секретарем.

3. Будь-яка заява, зроблена відповідно до двох попередніх пунктів, може стосовно до будь-якої території, визначеної в цій заяві, бути відкликана шляхом подання відповідного повідомлення на ім'я Генерального секретаря. Відкликання набирає чинності в перший день місяця, що настає після закінчення шестимісячного періоду від дати отримання такого повідомлення Генеральним секретарем.

Стаття 17 **Денонсація**

1. Будь-яка Сторона може денонсувати цю Хартію в будь-який час після закінчення п'ятирічного періоду від дати, на яку Хартія набрала для неї чинності. Відповідне повідомлення надсилається Генеральному секретарю Ради Європи за шість місяців до дати денонсації Хартії. Така денонсація не зашкоджує чинності Хартії для інших Сторін, якщо їхня кількість протягом всього часу становить не менше чотирьох Сторін.

2. Будь-яка Сторона може відповідно до положень попереднього пункту денонсувати будь-який прийнятий нею пункт частини I Хартії, якщо ця Сторона продовжує вважати для себе обов'язковими ту кількість і категорію пунктів, які визначені в пункті 1 статті 12. Будь-яка Сторона, яка після денонсації того чи іншого пункту більше не задовольняє вимогам пункту 1 статті 12, вважається такою, що денонсувала також і Хартію.

Стаття 18 **Повідомлення**

Генеральний секретар Ради Європи повідомляє держави - члени Ради Європи про:

- а) будь-яке підписання;
- б) здачу на зберігання будь-якої ратифікаційної грамоти або будь-якого документа про прийняття чи затвердження;
- с) будь-яку дату набрання чинності цією Хартією відповідно до статті 15;

- d) будь-яке повідомлення, отримане на виконання положень пунктів 2 і 3 статті 12;
- e) будь-яке повідомлення, отримане на виконання положень статті 13;
- f) будь-яку іншу дію, будь-яке повідомлення або сповіщення, які стосуються цієї Хартії.

На посвідчення чого нижчепідписані, належним чином на те уповноважені представники підписали цю Хартію.

Вчинено у Страсбурзі п'ятнадцятого дня жовтня місяця 1985 року англійською і французькою мовами, причому обидва тексти є однаково автентичними, в одному примірнику, який зберігатиметься в архіві Ради Європи. Генеральний секретар Ради Європи надсилає засвідчені копії цієї Хартії кожній державі - члену Ради Європи.

European Treaty Series/122

**ДОДАТКОВИЙ ПРОТОКОЛ⁵⁹
до ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ХАРТІЇ МІСЦЕВОГО
САМОВРЯДУВАННЯ про право участі
у справах місцевого органу влади**

Офіційний переклад

Преамбула

Держави - члени Ради Європи, які підписали цей Додатковий протокол до Європейської хартії місцевого самоврядування (далі - Хартія, ETS N 122),

беручи до уваги те, що метою Ради Європи є досягнення більшого єднання між її членами для забезпечення та реалізації ідеалів та принципів, які є їхнім спільним надбанням;

беручи до уваги те, що право участі у веденні суспільних справ є одним з демократичних принципів, які поділяють усі держави - члени Ради Європи;

беручи до уваги те, що поступовий розвиток у державах-членах показав виняткову важливість цього принципу для місцевого самоврядування;

беручи до уваги те, що було б доцільно доповнити Хартію положеннями, які гарантували б право участі у справах місцевого органу влади;

ураховуючи Конвенцію Ради Європи про доступ до офіційних документів, прийняту Комітетом Міністрів 27 листопада 2008 р.;

ураховуючи також Декларацію та План дій, прийняті на Третньому саміті глав держав та урядів країн - членів Ради Європи (м. Варшава, 16-17 травня 2005 р.),

домовилися про таке:

Стаття 1

Право участі у справах місцевого органу влади

1. Держави-Сторони в рамках своєї юрисдикції повинні забезпечувати кожному право участі у справах місцевого органу влади.

59 http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=994_946

2. Право участі у справах місцевого органу влади означає право вживати рішучих заходів для визначення або впливу на здійснення повноважень та обов'язків місцевого органу влади.

3. Законодавство повинно передбачати засоби, що сприяють здійсненню цього права. Не здійснюючи несправедливої дискримінації будь-якої особи чи групи, законодавство може передбачати окремі заходи для різних обставин або категорій осіб. Відповідно до конституційних обов'язків та (або) міжнародних зобов'язань Сторони законодавство може, зокрема, передбачати заходи, які конкретно обмежуються виборцями.

4.1. Кожна Сторона повинна визнати в законодавстві право громадян Сторони брати участь як виборці або кандидати у виборах членів ради або асамблеї місцевого органу влади, на території якого вони проживають.

4.2. У законодавстві також повинно бути визнано право інших осіб брати участь так само у випадках, коли Сторона згідно зі своїм конституційним порядком так вирішить, або у випадках, коли це відповідає міжнародно-правовим зобов'язанням Сторони.

5.1. Будь-які формальності, умови чи обмеження стосовно здійснення права участі у справах місцевого органу влади повинні бути встановлені законодавством і відповідати міжнародно-правовим зобов'язанням Сторони.

5.2. Законодавство повинно встановлювати такі формальності, умови та обмеження, які є необхідними для забезпечення того, що здійснення права участі не загрожує етичній чесності й прозорості здійснення повноважень та обов'язків місцевих органів влади.

5.3. Будь-які інші формальності, умови чи обмеження повинні бути необхідними для функціонування справжньої політичної демократії, для підтримання суспільної безпеки в демократичному суспільстві або для виконання Стороною вимог своїх міжнародно-правових зобов'язань.

Стаття 2

Заходи зі здійснення права участі

1. Сторони повинні вживати всіх таких заходів, які є необхідними для здійснення права участі у справах місцевого органу влади.

ЗАКОНОДАВСТВО
ПРО МІСЦЕВЕ САМОВРЯДУВАННЯ

2. Ці заходи зі здійснення права участі повинні включати:

- i) надання місцевим органам влади повноважень надавати право участі, викладене в цьому Протоколі, сприяти його здійсненню;
- ii) забезпечення створення:
 - a) процедур залучення людей, які можуть уключати консультаційні процеси, місцеві референдуми й звернення та, у випадках, коли на території органу місцевого самоврядування є багато жителів та (або) коли орган місцевого самоврядування охоплює великий географічний регіон, заходи із залучення людей на рівні, найближчому до них;
 - b) процедур доступу згідно з конституційним порядком та міжнародно-правовими зобов'язаннями Сторони до офіційних документів, які є в розпорядженні місцевих органів влади;
 - c) заходів для задоволення потреб категорій осіб, які натрапляють на конкретні перешкоди в участі, а також
 - d) механізмів і процедур розгляду скарг і пропозицій стосовно функціонування місцевих органів влади й місцевих комунальних служб та реагування на такі скарги й пропозиції;
- iii) сприяння використанню інформаційно-комунікаційних технологій для розвитку та здійснення права участі, викладеного в цьому Протоколі.

3. Ці процедури, заходи та механізми можуть бути різними для різних категорій місцевих органів влади з урахуванням їхнього розміру та компетенції.

4. У ході планування та прийняття рішень стосовно заходів, яких необхідно вжити для здійснення права участі у справах місцевого органу влади, необхідно проводити консультації з місцевими органами влади по можливості своєчасно й належним чином.

Стаття 3

Органи влади, до яких застосовується цей Протокол

Цей Протокол застосовується до всіх категорій місцевих органів влади, які є в межах території Сторони. Однак кожна Сторона, здаючи на зберігання свою ратифікаційну грамоту або свій документ про

прийняття чи затвердження, може визначити категорії місцевих або регіональних органів влади, якими вона має намір обмежити сферу застосування Протоколу або які вона має намір виключити зі сфери його застосування. Вона також може включити додаткові категорії місцевих або регіональних органів влади до сфери застосування Протоколу за допомогою подальшого повідомлення, адресованого Генеральному секретарю Ради Європи.

Стаття 4

Територіальне застосування

1. Будь-яка Держава під час підписання або здачі на зберігання своєї ратифікаційної грамоти або документа про прийняття чи затвердження може визначити територію або території, до яких застосовуватиметься цей Протокол.

2. Будь-яка Сторона будь-коли в подальшому за допомогою заяви, адресованої Генеральному секретарю Ради Європи, може поширити сферу застосування цього Протоколу на будь-яку іншу територію, визначену в заяві. Стосовно такої території Протокол набирає чинності в перший день місяця, що настає після закінчення тримісячного періоду з дати отримання такої заяви Генеральним секретарем.

3. Будь-яка заява, зроблена згідно з двома попередніми пунктами, стосовно будь-якої території, визначеної в такій заяві, може бути відкликана за допомогою повідомлення, адресованого Генеральному секретарю Ради Європи. Відкликання набирає чинності в перший день місяця, що настає після закінчення шестимісячного періоду з дати отримання такого повідомлення Генеральним секретарем.

Стаття 5

Підписання та набрання чинності

1. Цей Протокол є відкритим для підписання державами - членами Ради Європи, які підписали Хартію. Він підлягає ратифікації, прийняттю або затвердженню. Держава - член Ради Європи не може ратифікувати, прийняти або затвердити цього Протоколу, якщо вона одночасно або раніше не ратифікувала, прийняла або затвердила Хартію. Ратифікаційні грамоти або документи про прийняття чи затвердження здаються на зберігання Генеральному секретарю Ради Європи.

ЗАКОНОДАВСТВО
ПРО МІСЦЕВЕ САМОВРЯДУВАННЯ

2. Цей Протокол набирає чинності в перший день місяця, що настає після закінчення тримісячного періоду з дати, коли вісім держав - членів Ради Європи висловили свою згоду бути зобов'язаними Протоколом відповідно до положень пункту 1.

3. Для будь-якої держави-члена, яка в подальшому висловлює свою згоду бути зобов'язаною ним, Протокол набирає чинності в перший день місяця, що настає після закінчення тримісячного періоду з дати здачі на зберігання ратифікаційної грамоти або документа про прийняття чи затвердження.

Стаття 6
Денонсація

1. Будь-яка Сторона може будь-коли денонсувати цей Протокол за допомогою повідомлення, адресованого Генеральному секретарю Ради Європи.

2. Така денонсація набирає чинності в перший день місяця, що настає після закінчення шестимісячного періоду з дати отримання повідомлення Генеральним секретарем.

Стаття 7
Повідомлення

Генеральний секретар Ради Європи повідомляє державам - членам Ради Європи про:

- a) будь-яке підписання;
- b) здачу на зберігання будь-якої ратифікаційної грамоти чи будь-якого документа про прийняття або затвердження;
- c) будь-яку дату набрання чинності цим Протоколом відповідно до статті 5;
- d) будь-яке повідомлення, отримане в ході застосування положень статті 3;
- e) будь-яку іншу дію, повідомлення або сповіщення, які стосуються цього Протоколу.

На посвідчення чого ті, що підписалися нижче, належним чином на це вповноважені, підписали цей Протокол.

Учинено в Утрехті 16 листопада 2009 р. англійською та французькою мовами, при цьому обидва тексти є рівноавтентичними, в одному

МІСЦЕВЕ САМОВРЯДУВАННЯ В УКРАЇНІ:
ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА

примірнику, який зберігається в архіві Ради Європи. Генеральний секретар Ради Європи надсилає засвідчені копії кожній державі - члену Ради Європи.

(Документ взято з сайту Верховної Ради)

ЄВРОПЕЙСЬКА РАМКОВА КОНВЕНЦІЯ
Про транскордонне співробітництво між
територіальними общинами або властями

Мадрид, 21 травня 1980 року

*(Про приєднання до Конвенції
див. Постанову ВР N 3384-XII від 14.07.93)
(Доповнення див. в Додатковому протоколі від 09.11.95)
(Додатково див. Протоколи: N 2 від 05.05.98 N 3 від 16.11.2009)*

Дата підписання: 21.05.1980

Дата набуття чинності: 22.12.1993

Офіційний переклад

Преамбула

Держави - члени Ради Європи, які підписали цю Конвенцію, враховуючи, що метою Ради Європи є досягнення більшого єднання між її членами та розвиток співробітництва між ними, враховуючи, що, як зазначено в статті 1 Статуту Ради Європи, ця мета досягатиметься, зокрема, шляхом укладання угод в адміністративній галузі,

беручи до уваги, що Рада Європи прагне забезпечити участь територіальних общин або властей Європи в досягненні її мети,

враховуючи, що для досягнення цієї мети важливе значення може мати співробітництво між прикордонними територіальними общинами або властями в таких галузях, як регіональний, міський та сільський розвиток, охорона довкілля, поліпшення діяльності підприємств громадського користування і комунального обслуговування, а також взаємна допомога у надзвичайних ситуаціях,

враховуючи набутий досвід, який свідчить про те, що співробітництво між місцевими та регіональними властями в Європі дозволяє їм ефективно виконувати свої завдання і сприяє, зокрема, благоустрою та розвитку прикордонних регіонів,

сповнені рішучості якнайширше розвивати таке співробітництво і таким чином сприяти економічному та соціальному прогресу прикордонних регіонів і зміцненню солідарності, яка об'єднує народи Європи,
погодились про таке:

Стаття 1

Кожна Договірна Сторона зобов'язується підтримувати та заохочувати транскордонне співробітництво між територіальними громадами або властями, які знаходяться під її юрисдикцією, та територіальними громадами або властями, які знаходяться під юрисдикцією інших Договірних Сторін. Вона прагне, враховуючи належним чином відповідні конституційні положення кожної Сторони, сприяти укладанню угод та досягненню домовленостей, які можуть бути для цього необхідними.

Стаття 2

1. Для цілей цієї Конвенції "транскордонне співробітництво" означає будь-які спільні дії, спрямовані на посилення та поглиблення добросусідських відносин між територіальними громадами або властями, які знаходяться під юрисдикцією двох або декількох Договірних Сторін, та на укладання з цією метою будь-яких необхідних угод або досягнення домовленостей. Транскордонне співробітництво здійснюється в межах компетенції територіальних громад або властей, визначеної внутрішнім законодавством. Межі та характер такої компетенції цією Конвенцією не змінюються.

2. Для цілей цієї Конвенції вислів "територіальні громади або власті" означає громади, власті або органи, які здійснюють місцеві або регіональні функції та визнаються як такі внутрішнім законодавством кожної держави. Однак кожна Договірна Сторона під час підписання цієї Конвенції або після цього у повідомленні на ім'я Генерального секретаря Ради Європи може визначити громади, власті або органи, види діяльності і форми, якими вона має намір обмежити сферу застосування цієї Конвенції або які вона має намір виключити з неї.

Стаття 3

1. Для цілей цієї Конвенції Договірні Сторони з урахуванням положень пункту 2 статті 2 заохочують будь-які ініціативи територіальних общин і властей, що ґрунтуються на розроблених у Раді Європи рамкових домовленостях між територіальними общинами та властями. Вони можуть, якщо визнають за доцільне, враховувати типові міждержавні двосторонні або багатосторонні угоди, розроблені у Раді Європи і спрямовані на сприяння співробітництву між територіальними общинами та властями.

Досягнуті домовленості та укладені угоди можуть ґрунтуватися на типових і рамкових угодах, статутах та договорах, які наводяться у Додатку до цієї Конвенції в пунктах 1.1-1.5 та 2.1-2.6 і в які можуть вноситися будь-які необхідні зміни залежно від конкретної ситуації в кожній Договірній Стороні. Ці типові і рамкові угоди, статuti та договори призначаються для керівництва і не мають сили договору.

2. Якщо Договірні Сторони визнають за необхідне укласти міждержавні угоди, в них, крім іншого, можуть визначатися контекст, форми та межі, в яких можуть здійснювати свою діяльність територіальні общини та власті, зацікавлені у транскордонному співробітництві. Кожна угода може також визначати общини або власті, яких вона стосується.

3. Попередні положення не перешкоджають Договірним Сторонам використовувати за спільною згодою інші форми транскордонного співробітництва. Положення цієї Конвенції не можуть також тлумачитися як такі, що анулюють вже існуючі угоди про співробітництво.

4. Угоди та договори укладаються з належним урахуванням повноважень, передбачених внутрішнім законодавством кожної Договірної Сторони, щодо міжнародних відносин та загальної політики, а також з урахуванням будь-яких правил контролю чи нагляду, яких мають дотримуватися територіальні общини або власті.

5. З цією метою будь-яка Договірна Сторона під час підписання цієї Конвенції або після цього у повідомленні на ім'я Генерального секретаря Ради Європи може визначати органи, які за її вну-

трішнім законодавством мають право здійснювати контроль або нагляд щодо відповідних територіальних общин і властей.

Стаття 4

Кожна Договірна Сторона прагне усунути будь-які юридичні, адміністративні або технічні труднощі, які можуть затримати розвиток та безперешкодне здійснення транскордонного співробітництва, та у разі необхідності проводить консультації з іншою або іншими зацікавленими Договірними Сторонами.

Стаття 5

Договірні Сторони розглядають питання про доцільність надання територіальним общинам або властям, які беруть участь у транскордонному співробітництві відповідно до положень цієї Конвенції, такого самого режиму, який їм надається у співробітництві на національному рівні.

Стаття 6

Кожна Договірна Сторона надає на прохання іншої Договірної Сторони якнайповнішу інформацію з метою сприяння останній у виконанні її зобов'язань за цією Конвенцією.

Стаття 7

Кожна Договірна Сторона піклується про те, щоб зацікавлені територіальні общини або власті були інформовані про засоби діяльності, які їм надаються згідно з цією Конвенцією.

Стаття 8

1. Договірні Сторони надають Генеральному секретарю Ради Європи всю відповідну інформацію щодо угод та домовленостей, передбачених у статті 3.

2. Будь-яка пропозиція, зроблена однією або декількома Договірними Сторонами з метою доповнення або розширення цієї Конвенції чи типових угод та домовленостей, повідомляється Генеральному секретарю Ради Європи. Генеральний секретар виносить її на розгляд Комітету міністрів Ради Європи, який приймає рішення щодо неї.

Стаття 9

1. Цю Конвенцію відкрито для підписання державами - членами Ради Європи. Вона підлягає ратифікації, прийняттю або затвердженню. Ратифікаційні грамоти або документи про прийняття чи затвердження здаються на зберігання Генеральному секретарю Ради Європи.

2. Конвенція набирає чинності через три місяці від дати здачі на зберігання четвертої ратифікаційної грамоти або четвертого документа про прийняття чи затвердження за умови, що поміж держав, які виконали цю формальність, принаймні дві держави мають спільний кордон.

3. Стосовно будь-якої держави, яка підписала цю Конвенцію і яка ратифікуватиме, прийматиме або затверджуватиме її після набрання нею чинності, Конвенція набирає чинності через три місяці від дати здачі на зберігання її ратифікаційної грамоти або документа про прийняття чи затвердження.

Стаття 10

1. Після набрання цією Конвенцією чинності Комітет міністрів Ради Європи може одностайно вирішити запропонувати будь-якій європейській державі, яка не є членом Ради, приєднатися до цієї Конвенції. На таку пропозицію кожна держава, яка ратифікувала Конвенцію, має дати ясно висловлену згоду.

2. Таке приєднання здійснюється шляхом здачі на зберігання Генеральному секретарю Ради Європи документа про приєднання, який набирає чинності через три місяці від дати його здачі на зберігання.

Стаття 11

1. Будь-яка Договірною Сторона може, у тому, що її стосується, денонсувати цю Конвенцію шляхом подання відповідного повідомлення на ім'я Генерального секретаря Ради Європи.

2. Така денонсація набирає чинності через шість місяців від дати отримання Генеральним секретарем такого повідомлення.

Стаття 12

Генеральний секретар Ради Європи повідомляє держави - члени Ради Європи, а також будь-яку державу, яка приєдналася до цієї

Конвенції, про:

- а) будь-яке підписання;
- б) здачу на зберігання будь-якої ратифікаційної грамоти або будь-якого документа про прийняття, затвердження чи приєднання;
- в) будь-яку дату набрання чинності цією Конвенцією відповідно до статті 9 Конвенції;
- г) будь-яку заяву, отриману на виконання положень пункту 2 статті 2 або пункту 5 статті 3;
- д) будь-яке повідомлення, отримане на виконання положень статті 11, і дату, з якої денонсація набирає чинності.

На посвідчення чого нижчепідписані, належним чином на те уповноважені представники підписали цю Конвенцію.

Вчинено у Мадриді двадцять першого дня травня місяця 1980 року англійською і французькою мовами, причому обидва тексти є однаково автентичними, в одному примірнику, який зберігатиметься в архіві Ради Європи. Генеральний секретар Ради Європи надсилає засвідчені копії цієї Конвенції кожній державі - члену Ради Європи і будь-якій державі, якій запропоновано приєднатися до цієї Конвенції.

European Treaty Series/106

Збірка договорів Ради Європи

Парламентське видавництво, Київ – 2000

ДОДАТОК 1⁶⁰

Типові угоди, статuti та договори, а також угоди, статuti та договори про основні принципи транскордонного співробітництва між територіальними общинами або органами влади

Цю градуЙовану систему типових угод розроблено з врахуванням наявності двох головних категорій, які визначаються в залежності від рівня укладання угоди:

- типові міждержавні угоди про транскордонне співробітництво на регіональному та місцевому рівнях;
- угоди, договори та статuti про основні принципи співробітництва, які можуть бути основою для транскордонного співробітництва між територіальними общинами або органами влади.

Як видно з нижченаведеної таблиці, виключно до компетенції держав входять лише дві типові міждержавні угоди: про розвиток транскордонного співробітництва та про регіональні транскордонні зв'язки. Інші міждержавні угоди лише встановлюють юридичні межі, які дозволяють територіальним общинам або органам влади реалізувати угоди або договори, відповідні основні принципи яких наведені у другій категорії.

1. Типові міждержавні угоди

Загальні положення міждержавних угод

1.1. Типова міждержавна угода про розвиток транскордонного співробітництва.

1.2. Типова міждержавна угода про транскордонні регіональні зв'язки.

1.3. Типова міждержавна угода про транскордонні місцеві зв'язки.

1.4. Типова міждержавна угода про транскордонне співробітництво на контрактній основі між місцевими органами влади.

1.5. Типова міждержавна угода про органи транскордонного співробітництва між місцевими органами влади.

60 Як вказано в другому підпункті пункту 1 статті 3 Конвенції, оскільки типові угоди, статuti та договори, а також угоди, статuti та договори про основні принципи співробітництва призначаються для керування, вони не мають сили договору.

2. Угоди, статuti та договори про основні принципи співробітництва між місцевими органами влади

2.1. Угода про основні принципи створення групи зв'язку між місцевими органами влади.

2.2. Угода про основні принципи координації управління транскордонними місцевими державними справами.

2.3. Угода про основні принципи створення транскордонних асоціацій приватного права.

2.4. Договір про основні принципи поставки товарів або надання послуг між прикордонними місцевими громадами (типу "приватне право").

2.5. Договір про основні принципи поставки товарів або надання послуг між прикордонними місцевими громадами (типу "публічне право").

2.6. Договір про основні принципи створення органів транскордонного міжгромадського співробітництва.

Публікації документа

Офіційний вісник України від 15.03.2006 – 2006 р., № 9, стор. 200, стаття 585, код акту 35386/2006

**ДОДАТКОВИЙ ПРОТОКОЛ
до ЄВРОПЕЙСЬКОЇ РАМКОВОЇ КОНВЕНЦІЇ
Про транскордонне співробітництво
між територіальними общинами або властями⁶¹**

*Страсбург, 9 листопада 1995 року
(Додатковий протокол ратифіковано із заявою Законом
N 1879-IV від 24.06.2004, ВВР, 2004, N 50, ст.534)*

Дата підписання: 09.11.1995

Дата набуття чинності: 05.02.2005

Офіційний переклад

Держави - члени Ради Європи, які підписали цей Протокол до Європейської рамкової конвенції про транскордонне співробітництво між територіальними общинами або властями (далі "Рамкова конвенція"),

підтверджуючи важливість транскордонного співробітництва між територіальними общинами або властями у прикордонних районах,

сповнені рішучості вжити подальших заходів для забезпечення транскордонного співробітництва між територіальними общинами або властями,

прагнучи полегшити і розвивати транскордонне співробітництво між територіальними общинами або властями, що знаходяться у прикордонних районах,

визнаючи необхідність приведення Рамкової конвенції у відповідність до існуючої в Європі ситуації,

вважаючи за доцільне доповнити Рамкову конвенцію з метою посилення транскордонного співробітництва між територіальними общинами або властями,

зважаючи на Європейську хартію місцевого самоврядування ,

61 Офіційний вісник України від 15.03.2006 — 2006 р., № 9, стор. 204, стаття 586, код акту 35387/2006

враховуючи Декларацію про транскордонне співробітництво в Європі, яку Комітет міністрів проголосив з нагоди 40-ї річниці Ради Європи і яка, крім іншого, закликає продовжувати вживати заходів для поступового усунення будь-яких перешкод – адміністративних, правових, політичних або психологічних, – що стримують розвиток транскордонних проєктів,
погодились про такі додаткові положення:

Стаття 1

1. Кожна Договірна Сторона визнає і поважає право територіальних общин або властей, що знаходяться під її юрисдикцією і що згадуються у статтях 1 і 2 Рамкової конвенції, укласти угоди про транскордонне співробітництво з територіальними общинами або властями інших держав у рівноцінних сферах компетенції відповідно до процедур, передбачених в їхніх статутах, із дотриманням національного законодавства і якщо такі угоди не суперечать міжнародним зобов'язанням Сторони.

2. Угода про транскордонне співробітництво спричиняє обов'язки тільки для територіальних общин або властей, які її уклали.

Стаття 2

Рішення, спільно ухвалені в рамках угоди про транскордонне співробітництво, виконуються територіальними общинами або властями в межах їхньої національної правової системи із дотриманням їхнього національного законодавства. Виконані таким чином рішення розглядаються як такі, що мають таку саму юридичну силу і такі самі правові наслідки, що і заходи, здійснені цими общинами або властями за їхньою національною правовою системою.

Стаття 3

Угода про транскордонне співробітництво, що укладена територіальними общинами або властями, може передбачати створення органу транскордонного співробітництва, який може мати правосуб'єктність або не мати її. З урахуванням завдань, покладених на такий орган, та положень національного законодавства в угоді зазначається, суб'єктом якого права, державного чи приватного,

ЗАКОНОДАВСТВО
ПРО МІСЦЕВЕ САМОВРЯДУВАННЯ

він є в національних правових системах, до яких належать територіальні общини або власті, що укладають угоду.

Стаття 4

1. Якщо орган транскордонного співробітництва має правосуб'єктивність, така правосуб'єктивність повинна визначатися у законодавстві Договірної Сторони, на території якої розташована його штаб-квартира. Правосуб'єктивність цього органу визначається іншими Договірними Сторонами, територіальні общини або власті яких беруть участь у транскордонній угоді, із дотриманням їхнього національного законодавства.

2. Орган транскордонного співробітництва виконує завдання, покладені на нього територіальними общинами або властями, відповідно до його цілей та у спосіб, передбачений національним законодавством, яке регулює його діяльність. Таким чином:

- a) діяльність органу транскордонного співробітництва регулюється його статутом та законодавством держави, на території якої розташована його штаб-квартира;
- b) орган транскордонного співробітництва не має, однак, права вживати загальних заходів або заходів, які можуть зашкодити правам і свободам окремих осіб;
- c) орган транскордонного співробітництва фінансується з бюджетів територіальних общин або властей. Він не має права встановлювати збори фіскального характеру. Він може у разі необхідності отримувати прибуток від послуг, наданих ним територіальним общинам або властям, користувачам або третім сторонам;
- d) орган транскордонного співробітництва має річний кошторис і складає балансовий звіт, який затверджується ревізорами, що є незалежними від територіальних общин або властей, які беруть участь в угоді.

Стаття 5

1. Договірні Сторони можуть, коли це дозволяє їхнє національне законодавство, вирішувати про те, що орган транскордонного співробітництва має бути суб'єктом державного права і що для

цілей правової системи кожної Договірної Сторони будь-які заходи, яких він вживає, повинні мати таку саму юридичну силу і такі самі правові наслідки, що і заходи, яких вживають територіальні общини або власті, що уклали угоду.

2. Однак в угоді може зазначатися, що такі заходи мають здійснюватися самими територіальними общинами або властями, які уклали угоду, особливо коли ці заходи можуть зашкодити правам, свободам і інтересам окремих осіб. Крім того, кожна Договірна Сторона може встановити, що обов'язки загального характеру не можуть покладатися на орган транскордонного співробітництва і що такий орган не має права вживати загальних заходів.

Стаття 6

1. Заходи, яких вживають територіальні общини або власті в рамках угоди про транскордонне співробітництво, підлягають такому самому наглядові, який встановлюється законодавством кожної Договірної Сторони для будь-якого заходу, що вживається територіальними общинами або властями, які уклали угоду.

2. Заходи, яких вживає орган транскордонного співробітництва, створений відповідно до угоди, підлягають наглядові, передбаченому у законодавстві держави, на території якої розташована штаб-квартира цього органу, з урахуванням, крім того, інтересів територіальних общин або властей інших держав. Орган транскордонного співробітництва задовольняє запити про надання інформації, зроблені властями держав, до яких належать територіальні общини або власті. Контрольні органи Договірних Сторін вживають заходів для створення засобів належної координації та інформації.

3. Заходи, яких вживає орган, згаданий у пункті 1 статті 5, підлягають такому самому наглядові, який встановлюється законодавством кожної Договірної Сторони для будь-якого заходу, що вживається територіальними общинами або властями, які уклали угоду.

Стаття 7

Будь-які спори, що виникають у зв'язку із діяльністю органу транскордонного співробітництва, передаються на розгляд су-

ЗАКОНОДАВСТВО
ПРО МІСЦЕВЕ САМОВРЯДУВАННЯ

дам, яким вони підсудні за міжнародним правом або міжнародною угодою.

Стаття 8

1. Кожна Договірна Сторона під час підписання цього Протоколу або здачі на зберігання ратифікаційної грамоти чи документа про прийняття або затвердження робить заяву про те, чи застосовуватиме вона положення статей 4 і 5, чи тільки однієї з цих статей.

2. В подальшому така заява може бути змінена у будь-який час.

Стаття 9

Жодні застереження до положень цього Протоколу не дозволяються.

Стаття 10

1. Цей Протокол відкрито для підписання державами, які підписали Рамкову конвенцію і які можуть висловити свою згоду на обов'язковість для них цього Протоколу шляхом:

- а) підписання без застереження щодо ратифікації, прийняття чи затвердження; або
- б) підписання з умовою ратифікації, прийняття чи затвердження з подальшою ратифікацією, прийняттям чи затвердженням.

2. Держава - член Ради Європи не може підписати цей Протокол без застереження щодо ратифікації, прийняття чи затвердження або здати на зберігання ратифікаційну грамоту чи документ про прийняття або затвердження, якщо вона раніше або одночасно не здала на зберігання ратифікаційну грамоту або документ про прийняття чи затвердження Рамкової конвенції.

3. Ратифікаційні грамоти або документи про прийняття чи затвердження здаються на зберігання Генеральному секретарю Ради Європи.

Стаття 11

1. Цей Протокол набирає чинності через три місяці від дати, на яку чотири держави - члени Ради Європи висловили свою згоду на обов'язковість для них цього Протоколу відповідно до положень статті 10.

2. Стосовно будь-якої держави-члена, яка висловлюватиме свою згоду на обов'язковість для неї цього Протоколу після набрання ним чинності, Протокол набирає чинності через три місяці від дати його підписання або здачі на зберігання ратифікаційної грамоти або документа про прийняття чи затвердження.

Стаття 12

1. Після набрання чинності цим Протоколом будь-яка держава, яка приєдналася до Рамкової конвенції, може також приєднатися до цього Протоколу.

2. Приєднання здійснюється шляхом здачі на зберігання Генеральному секретарю Ради Європи документа про приєднання, який набирає чинності через три місяці від дати здачі його на зберігання.

Стаття 13

1. Будь-яка Договірна Сторона може у будь-який час денонсувати цей Протокол шляхом подання відповідного письмового повідомлення на ім'я Генерального секретаря Ради Європи.

2. Така денонсація набирає чинності через шість місяців від дати отримання такого повідомлення Генеральним секретарем.

Стаття 14

Генеральний секретар Ради Європи повідомляє держави - члени Ради Європи та будь-яку державу, яка приєдналася до цього Протоколу, про:

- a) будь-які заяви, зроблені Договірними Сторонами відповідно до статті 8;
- b) будь-яке підписання;
- c) здачу на зберігання будь-якої ратифікаційної грамоти або будь-якого документа про прийняття, затвердження чи приєднання;
- d) будь-яку дату набрання чинності цим Протоколом відповідно до статей 11 і 12;
- e) будь-яку іншу дію, будь-яке повідомлення або сповіщення, які стосуються цього Протоколу.

ЗАКОНОДАВСТВО
ПРО МІСЦЕВЕ САМОВРЯДУВАННЯ

На посвідчення чого нижчепідписані, належним чином на те уповноважені представники підписали цей Протокол.

Вчинено у Страсбурзі дев'ятого дня листопада місяця 1995 року англійською і французькою мовами, причому обидва тексти є однаково автентичними, в одному примірнику, який зберігатиметься в архіві Ради Європи. Генеральний секретар Ради Європи надсилає засвідчені копії цього Протоколу кожній державі - члену Ради Європи та будь-якій державі, якій запропоновано приєднатися до цього Протоколу.

European Treaty Series/159

Збірка договорів Ради Європи

Парламентське видавництво, Київ - 2000

**ПРОТОКОЛ № 2
до ЄВРОПЕЙСЬКОЇ РАМКОВОЇ КОНВЕНЦІЇ
Про транскордонне співробітництво
між територіальними общинами або
владами, який стосується
міжтериторіального співробітництва⁶²**

Страсбург, 5 травня 1998 року
(Протокол N 2 ратифіковано із заявою Законом N 1879-IV
від 24.06.2004, ВВР, 2004, N 50, ст.534)

Дата підписання: 05.05.1998

Дата набуття чинності: 05.02.2003

Офіційний переклад

Преамбула

Держави-члени Ради Європи, які підписали цей Протокол N 2 до Європейської рамкової конвенції про транскордонне співробітництво між територіальними общинами або властями,

враховуючи укладення 9 листопада 1995 року Додаткового протоколу до Рамкової конвенції, який стосується правових наслідків діяльності, що здійснюється в рамках транскордонного співробітництва, та правового статусу будь-яких органів співробітництва, створених згідно з угодами про транскордонне співробітництво,

враховуючи, що для ефективного виконання своїх завдань територіальні общини або власті поглиблюють співробітництво не тільки із сусідніми властями інших держав (транскордонне співробітництво), але й з іноземними властями, які не є сусідами, але з якими існують спільні інтереси (міжтериторіальне співробітництво), а також що таке співробітництво здійснюється не тільки в рамках транскордонного співробітництва між органами та асо-

62 Офіційний вісник України від 15.03.2006 – 2006 р., № 9, стор. 207, стаття 587, код акту 35388/2006

ЗАКОНОДАВСТВО
ПРО МІСЦЕВЕ САМОВРЯДУВАННЯ

ціаціями територіальних общин або властей, але й на двосторонньому рівні,

враховуючи Віденську декларацію глав держав і урядів держав-членів (1993 рік), в якій визнається роль, яку відіграє Рада Європи у створенні терпимої та процвітаючої Європи шляхом транскордонного співробітництва територіальних общин або властей,

відзначаючи, що у галузі міжтериторіального співробітництва документа, який співвідноситься з Рамковою конвенцією, не існує,

бажаючи забезпечити міжтериторіальне співробітництво міжнародно-правовою базою,
домовились про таке:

Стаття 1

Для цілей цього Протоколу "міжтериторіальне співробітництво" означає будь-яку спільну діяльність, спрямовану на започаткування відносин між територіальними общинами або властями двох або більше Договірних Сторін, крім відносин транскордонного співробітництва між сусідніми властями, включаючи укладання угод про співробітництво з територіальними общинами або властями інших держав.

Стаття 2

1. Кожна Договірна Сторона визнає і поважає право територіальних общин або властей, що знаходяться під її юрисдикцією і згадуються у статтях 1 і 2 Рамкової конвенції про транскордонне співробітництво між територіальними общинами або властями (далі - "Рамкова конвенція"), залучатися до обговорення та укладати у рівноцінних сферах своєї компетенції угоди про міжтериторіальне співробітництво відповідно до процедур, передбачених у їхніх статутах, з дотриманням національного законодавства, і якщо такі угоди не суперечать міжнародним зобов'язанням Договірної Сторони.

2. За угодою про міжтериторіальне співробітництво обов'язки виникають тільки у тих територіальних общин або властей, які її уклали.

Стаття 3

Договірні Сторони цього Протоколу застосовують Рамкову конвенцію до міжтериторіального співробітництва *mutatis mutandis*.

Стаття 4

Договірні Сторони цього Протоколу, які також є Договірними Сторонами Додаткового протоколу до Рамкової конвенції (далі - "Додатковий протокол"), застосовують зазначений Протокол до міжтериторіального співробітництва *mutatis mutandis*.

Стаття 5

Для цілей цього Протоколу "*mutatis mutandis*" означає, що у Рамковій конвенції та Додатковому протоколі термін "транскордонне співробітництво" означає "міжтериторіальне співробітництво" і що статті Рамкової конвенції та Додаткового протоколу застосовуються, якщо інше не передбачено цим Протоколом.

Стаття 6

1. Під час підписання цього Протоколу або здачі на зберігання своєї ратифікаційної грамоти чи документа про прийняття або затвердження кожна Договірна Сторона Рамкової конвенції та Додаткового протоколу робить заяву про те, чи застосовуватиме вона згідно зі статтею 4 цього Протоколу положення статей 4 і 5 Додаткового протоколу, чи тільки однієї з цих статей.

2. У подальшому така заява може бути змінена у будь-який час шляхом подання повідомлення на ім'я Генерального секретаря Ради Європи.

Стаття 7

Жодні застереження до положень цього Протоколу не дозволяються.

Стаття 8

1. Цей Протокол відкритий для підписання державами, які підписали Рамкову конвенцію; вони можуть висловити свою згоду на обов'язковість для них цього Протоколу шляхом:

- а) підписання без застереження щодо ратифікації, прийняття чи затвердження; або
- б) підписання за умови ратифікації, прийняття або затвердження з подальшою ратифікацією, прийняттям чи затвердженням.

ЗАКОНОДАВСТВО
ПРО МІСЦЕВЕ САМОВРЯДУВАННЯ

2. Держава-член Ради Європи не може підписати цей Протокол без застереження щодо ратифікації, прийняття чи затвердження або здати на зберігання ратифікаційну грамоту чи документ про прийняття або затвердження, якщо вона раніше не здала або одночасно не здає на зберігання ратифікаційну грамоту або документ про прийняття чи затвердження Рамкової конвенції.

3. Ратифікаційні грамоти або документи про прийняття чи затвердження здаються на зберігання Генеральному секретарю Ради Європи.

Стаття 9

1. Цей Протокол набуває чинності через три місяці після дати, на яку чотири держави-члени Ради Європи висловили свою згоду на обов'язковість для них цього Протоколу відповідно до статті 8.

2. Для будь-якої держави-члена, яка висловить свою згоду на обов'язковість для неї цього Протоколу після набуття ним чинності, Протокол набуває чинності через три місяці після дати його підписання або здачі на зберігання ратифікаційної грамоти або документа про прийняття чи затвердження.

Стаття 10

1. Після набуття чинності цим Протоколом будь-яка держава, яка приєдналася до Рамкової конвенції, може також приєднатися до цього Протоколу.

2. Приєднання здійснюється шляхом здачі на зберігання Генеральному секретарю Ради Європи документа про приєднання, який набуває чинності через три місяці після дати його здачі на зберігання.

Стаття 11

1. Будь-яка Договірна Сторона може у будь-який час денонсувати цей Протокол шляхом подання відповідного повідомлення на ім'я Генерального секретаря Ради Європи.

2. Така денонсація набуває чинності через шість місяців після дати отримання такого повідомлення Генеральним секретарем Ради Європи.

Стаття 12

Генеральний секретар Ради Європи повідомляє держави-члени Ради Європи та будь-яку державу, яка приєдналася до цього Протоколу, про:

- a) будь-які заяви, зроблені Договірною Стороною відповідно до статті 6;
- b) будь-яке підписання цього Протоколу;
- c) задачу на зберігання будь-якої ратифікаційної грамоти або будь-якого документа про прийняття, затвердження чи приєднання;
- d) будь-яку дату набуття чинності цим Протоколом відповідно до статті 9 і статті 10;
- e) будь-який інший захід або будь-яке повідомлення, які стосуються цього Протоколу.

На посвідчення чого нижчепідписані, належним чином на те уповноважені представники підписали цей Протокол.

Вчинено у Страсбурзі п'ятого дня травня місяця 1998 року англійською та французькою мовами, причому обидва тексти є однаково автентичними, в одному примірнику, який зберігатиметься в архівах Ради Європи. Генеральний секретар Ради Європи надсилає завірених копії цього Протоколу кожній державі-члену Ради Європи та будь-якій державі, якій запропоновано приєднатися до цього Протоколу.

**ПРОТОКОЛ № 3
до ЄВРОПЕЙСЬКОЇ РАМКОВОЇ КОНВЕНЦІЇ
про транскордонне співробітництво
між територіальними общинами або
владами стосовно об'єднань
євворегіонального співробітництва (ОЕС)⁶³**

(Протокол ратифіковано Законом N 4704-VI від 16.05.2012)

Дата підписання: 16.11.2009

Дата ратифікації Україною: 16.05.2012

Дата набрання чинності для України: 01.03.2013

Офіційний переклад

Преамбула

Держави - члени Ради Європи, які підписали цей Протокол N 3 о Європейської рамкової конвенції про транскордонне співробітництво між територіальними общинами або властями (ETS N 106),

бажаючи сприяти співробітництву між територіальними общинами або властями, які належать до різних держав, відповідно до політико-адміністративних структур і міжнародних зобов'язань держав;

будучи сповненими рішучості доповнити із цією метою законодавчі рамки, передбачені Європейською рамковою конвенцією про транскордонне співробітництво між територіальними общинами або властями й Протоколами до неї від 9 листопада 1995 року (ETS N 159) та 5 травня 1998 року (ETS N 169);

беручи до уваги Декларацію Третього саміту глав держав та урядів Ради Європи (м. Варшава, 16-17 травня 2005 року) та прийнятий на Саміті План дій, який передбачає розвиток "транскордонного співробітництва в разі необхідності";

усвідомлюючи відмінності між державами стосовно політико-адміністративної організації територіальних общин та властей;

63 Офіційний вісник України від 12.03.2013 – 2013 р., № 17, / № 45, 2012, ст. 1728 /, стор. 163, стаття 605, код акту 66035/2013

бажаючи запобігти труднощам, які могли б виникнути через розбіжності в національному законодавстві в галузі транскордонного та міжтериторіального співробітництва;

бажаючи задовольнити потреби тих держав-членів, які є сповненими рішучості в дальшому гармонізувати своє національне законодавство;

усвідомлюючи, що для низки держав-членів рамкового законодавства може бути достатньо, особливо зважаючи на сучасний стан їхнього національного законодавства, яке охоплює відповідні положення права Європейського співтовариства, прийняті компетентними інституціями Європейського Союзу, домовилися про таке:

ЧАСТИНА І

Стаття 1. Об'єднання євروهонального співробітництва (ОЕС)

1. Територіальні общини або власті й інші органи, зазначені відповідно до пункту 1 статті 3, можуть утворити орган транскордонного співробітництва у формі "об'єднання євروهонального співробітництва" (ОЕС) на території держав - членів Ради Європи, які є Сторонами цього Протоколу, відповідно до умов, передбачених ним.

2. Метою ОЕС є заохочення, підтримка та розвиток в інтересах населення транскордонного та міжтериторіального співробітництва між його членами у сферах спільної компетенції та відповідно до повноважень, установлених згідно з національним законодавством відповідних держав.

Стаття 2 . Правосуб'єктність, право- та дієздатність і застосовне законодавство

1. ОЕС є юридичною особою, що підпадає під дію законодавства Сторони, яка є державою - членом Ради Європи й у якій знаходиться його штаб-квартира.

2. ОЕС має найширшу правоздатність, яка надається юридичним особам відповідно до національного законодавства тієї держави.

**ЗАКОНОДАВСТВО
ПРО МІСЦЕВЕ САМОВРЯДУВАННЯ**

3. Законодавство, яке застосовується до типу корпоративного суб'єкта, обраного для ОЕС членами, обумовлюється в угоді про заснування ОЕС без обмеження положень цього Протоколу чи будь-яких інших окремих положень, прийнятих Стороною відповідно до статті 13.

4. ОЕС має право на власний бюджет і повноваження його виконувати.

5. ОЕС може укладати контракти, наймати персонал, придбавати рухоме та нерухоме майно й здійснювати процесуальні дії.

Стаття 3. Членство

1. Членами ОЕС є територіальні общини або власті Сторони, а також можуть бути відповідні заінтересовані держави - члени Ради Європи. Усі юридичні особи, які створено з конкретною метою задоволення потреб, що становлять загальний інтерес, та які не займаються виробничою або комерційною діяльністю, можуть бути членами, якщо:

- їхня діяльність фінансується переважно державою, територіальною общиною або властю чи подібним органом або
- їхнє управління підлягає контролю цими суб'єктами, або
- половина членів їхнього адміністративного, управлінського чи наглядового органу призначається державою, територіальною общиною або властю чи подібним органом.

Фізичні особи не можуть бути членами ОЕС.

2. Територіальні общини або власті держави, яка не є Стороною цього Протоколу та яка має спільний кордон зі Стороною, що є або стане державою, де знаходиться штаб-квартира ОЕС, можуть брати участь у створенні цього ОЕС або приєднатися до нього, якщо це дозволено угодою між цими двома державами без обмеження положень цього Протоколу.

3. Територіальні общини або власті Сторін мають більшість виборчих прав в ОЕС.

Стаття 4. Заснування ОЕС

1. ОЕС засновується шляхом укладання письмової угоди між її членами-засновниками.

2. Потенційні члени подають усю відповідну документацію для підтвердження того, що необхідних процедур або формальностей, передбачених національним законодавством, яке застосовується до них, дотримано. Ця документація додається до угоди.

3. Угода визначає, на додаток до переліку членів, назву ОЕС, адресу його штаб-квартири, строк існування, мету й завдання ОЕС, а також географічну сферу її застосування. Назва ОЕС, члени якого мають обмежену відповідальність, повинна містити слово "обмежений".

4. До укладання угоди про заснування ОЕС чи до приєднання до ОЕС територіальні общини або власті в установленому порядку інформують, сповіщають свої національні органи влади стосовно цього наміру чи отримують від них дозвіл.

5. У наданні дозволу може бути відмовлено, якщо членство в ОЕС може порушити цей Протокол чи норми національного законодавства, у тому числі повноваження та обов'язки потенційних членів, або якщо членство є не виправданим з огляду на державний інтерес або державну політику відповідної Сторони. У такому разі Сторона повідомляє про причини відмови в наданні дозволу.

6. У заяві, яка здається разом з документом про ратифікацію чи будь-коли в подальшому, кожна держава може відмовитися від вимоги про інформування, сповіщення чи отримання дозволу, зазначеної в пункті 4, у цілому чи для окремих категорій територіальних общин або властей, чи для окремих типів співробітництва.

7. Угода реєструється чи опубліковується в державі, де знаходиться штаб-квартира ОЕС, а також у всіх державах, до яких належать його члени відповідно до застосовного національного законодавства.

8. Територіальні общини або власті, які є членами ОЕС, інформують свої національні органи влади про те, що ОЕС засновано законно.

9. Угода складається мовою (мовами) держави, де знаходиться штаб-квартира ОЕС, та мовою (мовами) члена (членів), причому всі тексти є рівноавтентичними.

Стаття 5. Статути

1. Статути ОЕС є складовою частиною угоди про його заснування.

2. Статути складаються мовою (мовами) держави, де знаходиться штаб-квартира ОЕС, та мовою (мовами) члена (членів), причому всі тексти є рівноавтентичними. Вони можуть визначати, яка мова чи мови вважається (уважаються) робочою мовою (робочими мовами).

3. На додаток до обов'язкових положень угоди, статути містять правила стосовно членства в ОЕС, виходу з нього або його розпуску, у тому числі правові наслідки, а також стосовно діяльності, органів та їхніх завдань, укомплектування персоналом, бюджетів і фінансування, відповідальності, підзвітності й прозорості ОЕС без обмеження положень цього Протоколу та відповідно до застосовного законодавства.

Стаття 6. Внесення поправок до угоди й статутів

Унесення будь-якої поправки до угоди, зазначеної в статті 4, та будь-якої суттєвої поправки до статутів, зазначених у статті 5, здійснюється за однаковими процедурами й з дотриманням форми відповідних статей. Суттєві поправки до статутів є такими, які безпосередньо чи опосередковано спричиняють унесення поправки до угоди. Більшість, яка є необхідною для прийняття будь-якої такої поправки, визначається в статутах.

Стаття 7. Завдання та сфера діяльності

1. ОЕС виконує ті завдання, які його члени йому доручають. Ці завдання повинні відповідати компетенції членів згідно з їхнім відповідним національним законодавством, а також бути переліченими в угоді й статутах.

2. ОЕС ухвалює рішення та забезпечує їхнє виконання стосовно та в інтересах фізичних та юридичних осіб відповідно до юрисдикції держав, до яких належать його члени. Члени вживають усіх необхідних заходів, які підпадають під їхню компетенцію, для забезпечення виконання рішень ОЕС.

3. Завдання, поставлені перед ОЕС, не повинні стосуватися

здійснення розпорядчих повноважень. ОЕС не є вповноваженим уживати заходів, які можуть зачіпати права та свободи фізичних осіб чи обкладати зборами фіскального характеру.

4. ОЕС не має права здійснювати повноваження, які здійснюють територіальні общини або власті як представники держави, до якої вони належать, за винятком випадків, коли це належним чином дозволено. Воно може здійснювати повноваження, які надають йому держави - члени ОЕС.

Стаття 8. Строк існування

1. ОЕС засновується на обмежений або необмежений строк, який повинно бути визначено в угоді й статутах.

2. ОЕС повинно бути ліквідовано *ipso facto*, коли строк, на який його було засновано, закінчився чи якщо територіальні общини або власті втрачають контроль над більшістю виборчих прав. Його також може бути ліквідовано одностайним рішенням його членів.

Стаття 9. Відповідальність

1. ОЕС (або, - якщо його активів недостатньо, - його члени спільно) несе відповідальність перед третіми сторонами за свої дії, у тому числі борги будь-якого характеру, навіть якщо ті дії входять за межі його завдань.

2. ОЕС несе відповідальність перед своїми членами за будь-яке порушення законодавства, під яке воно може підпадати.

3. Органи ОЕС несуть відповідальність стосовно ОЕС за будь-яке порушення законодавства, яке вони вчинили під час виконання своїх функцій.

4. Якщо член ОЕС має лише обмежену відповідальність згідно з національним законодавством, під яке він підпадає, інші члени також можуть обмежити свою відповідальність у статутах.

5. Держава, на території якої планується заснування штаб-квартири ОЕС, може заборонити реєстрацію або опублікування повідомлення про ОЕС, якщо один чи більше його потенційних членів мають обмежену відповідальність.

Стаття 10. Вирішення спорів

1. У разі виникнення спору між ОЕС та його членами компетентними судами є суди держави, де знаходиться штаб-квартира ОЕС.

2. У разі виникнення спору між ОЕС і третьою стороною компетентними судами є суди держави, де третя сторона дійсно проживає або, у разі юридичної особи, держави, де знаходиться її головний офіс або штаб-квартира за умови, що ці держави є державами - членами Ради Європи.

3. Незважаючи на положення пункту 2, ОЕС, територіальні общини або власті, інші відповідні суб'єкти публічного чи приватного права й треті сторони можуть укладати арбітражну угоду. Якщо резиденція, головний офіс або штаб-квартира третьої сторони не знаходиться на території держави - члена Ради Європи, ОЕС укладає арбітражну угоду стосовно всіх видів діяльності із цією стороною.

4. Треті сторони зберігають за собою vis-a-vis територіальних общин або властей, від імені яких ОЕС виконує окремі завдання, усі права, якими вони користувалися б, якби ті завдання не виконувалися ОЕС.

5. У будь-якому разі права фізичних та юридичних осіб охоплюють право на звернення до всіх компетентних органів і судів, у тому числі право на доступ до послуг їхньою мовою та доступ до інформації.

Стаття 11. Нагляд, адміністративна та юридична перевірка

1. Рішення та дії ОЕС підлягають такому самому наглядові й адміністративній та юридичній перевірці законності дій територіальних общин або властей, що вимагаються в державі, де знаходиться штаб-квартира ОЕС.

2. ОЕС відповідає на інформаційні запити, зроблені органами влади держави, до якої належать територіальні общини або власті. Наглядові органи Сторін намагаються створити засоби відповідного координування та інформування.

3. Рішення та дії територіальних общин або властей та інших суб'єктів публічного чи приватного права підлягають наглядові й адміністративній та юридичній перевірці законності дій тери-

торіальних общин або властей та інших суб'єктів публічного права у формі, що вимагається в державах, до юрисдикції яких належать зазначені органи влади.

4. У випадках, коли ОЕС здійснює будь-яку діяльність з порушенням норм державної політики, державної безпеки, охорони здоров'я або суспільної моралі держав, до яких належать його члени, або з порушенням державного інтересу зазначених держав, компетентний орган чи установа цих держав може заборонити цю діяльність на своїй території чи вимагати від членів, які підпадають під його (її) юрисдикцію, вийти з ОЕС, якщо останнє не припиняє відповідної діяльності. Такі заборони не є засобом довільного або прихованого обмеження співробітництва між членами. Перевірка рішення компетентного органу чи установи судовим органом є можливою.

5. Незважаючи на порядок розпуску ОЕС відповідно до цього Протоколу й статутів, на запит компетентного органу із законним інтересом компетентний суд або компетентний орган Сторони, де знаходиться штаб-квартира ОЕС, може вимагати ліквідації ОЕС, якщо він вважає, що дії ОЕС виходять за межі завдань, покладених на нього. Компетентний суд або орган можуть надати ОЕС час для виправлення ситуації. Якщо ОЕС не може зробити цього впродовж наданого часу, його може бути оголошено ліквідованим.

Стаття 12. Фінансовий аудит

1. Менеджмент і виконання бюджету ОЕС підлягають фінансовому аудиту відповідно до національного законодавства Сторони, де знаходиться його штаб-квартира. Ця держава невідкладно інформує інші держави, територіальні общини або власті яких є членами ОЕС, про результати аудиту й про заходи, ужиті стосовно ОЕС.

2. Будь-яка інша держава, яка є залученою або безпосередньою участю в ОЕС, або шляхом участі її територіальних общин або властей чи інших юридичних осіб, перелічених у пункті 1 статті 3, може на своїй території та відповідно до застосовного національного законодавства здійснювати фінансовий аудит ОЕС. ОЕС та держав членів повинно бути поінформовано заздалегідь.

ЧАСТИНА II

Стаття 13. Виконання Протоколу

1. Сторони вживають таких законодавчих, адміністративних чи інших заходів, які є відповідними для забезпечення виконання положень частини I.

2. Для сприяння виконанню цього Протоколу додаток передбачатиме детальніші, але факультативні положення для заснування та функціонування ОЕС. Сторони, які бажають увести до свого національного законодавства всі положення додатка або їхню частину, можуть це зробити згідно з відповідними конституційними та законодавчими процедурами.

3. Положення додатка може бути відтворено так, як вони є, або адаптовано для задоволення потреб відповідних Сторін.

4. Сторони можуть заявити, що положення додатка, як тільки вони вводяться до їхньої правової системи, є здійснюваними заходами, зазначеними в пункті 1.

5. Положення додатка не є автентичним тлумаченням положень, охоплених у частині I.

6. Положення додатка розробляються Радою Європи й додаються до цього Протоколу, як тільки їх схвалить Комітет міністрів.

Стаття 14. Інформація

1. Сторони інформують свої територіальні общини або власті про заходи, ужиті для виконання цього Протоколу.

2. Сторони повідомляють Генеральному секретарю Ради Європи про заходи, ужиті для виконання цього Протоколу.

3. Сторони надсилають Генеральному секретарю Ради Європи всю відповідну інформацію про ОЕС, утворене відповідно до цього Протоколу.

Стаття 15. Застосовність інших договорів

Цей Протокол не впливає на застосовність договорів, які існують між Сторонами в питаннях транскордонного чи міжрегіонального співробітництва, або можливість Сторін укладати нові договори в цій сфері, якщо вони цього бажають.

Стаття 16. Сфера застосування

1. У заяві, яка здається на зберігання Генеральному секретарю Ради Європи під час ратифікації, прийняття, затвердження чи приєднання, кожна держава визначає категорії територіальних общин або властей і юридичних осіб, які зазначено в пункті 1 статті 3 та яких вона виключає зі сфери застосування цього Протоколу.

2. Для застосування цього Протоколу самостійними державними общинами або властями, наділеними власними законодавчими повноваженнями відповідно до національного законодавства Сторони, до юрисдикції якої вони належать, уважаються "територіальні общини або власті" без обмеження положень пункту 1.

3. Будь-яку заяву, зроблену згідно з пунктом 1, може бути змінено шляхом надіслання повідомлення, адресованого Генеральному секретарю. Таке повідомлення набирає чинності в день його отримання.

Стаття 17. Застереження

Не дозволяється жодних застережень стосовно цього Протоколу.

Стаття 18. Терміни та визначення

Терміни та визначення, які використовуються в цьому Протоколі, мають те саме значення й уживаються для тих самих цілей, що й такі самі терміни та визначення, наведені в Європейській рамковій конвенції про транскордонне співробітництво між територіальними общинами або властями, Додатковому протоколі та Протоколі № 2 до неї.

ЧАСТИНА III

Стаття 19. Підписання та набрання чинності Протоколом

1. Цей Протокол є відкритим для підписання державами, які підписали Європейську рамкову конвенцію про транскордонне співробітництво між територіальними общинами або властями. Він підлягає ратифікації, прийняттю або затвердженню. Держава, яка підписала цей Протокол, не може його ратифікувати, прийняти або затвердити, якщо вона раніше чи одночасно не ратифікувала, прийняла або затвердила Європейської рамкової конвенції. Ратифікаційні грамоти

або документи про прийняття чи затвердження передаються на зберігання Генеральному секретарю Ради Європи.

2. Цей Протокол набирає чинності в перший день місяця, що настає після закінчення тримісячного строку з дати передачі на зберігання четвертої ратифікаційної грамоти або четвертого документа про прийняття чи затвердження.

3. Стосовно будь-якої держави, яка підписала цей Протокол та яка одночасно висловлює свою згоду на обов'язковість для неї цього Протоколу, Протокол набирає чинності в перший день місяця, що настає після закінчення тримісячного строку з дати передачі на зберігання ратифікаційної грамоти або документа про прийняття чи затвердження.

Стаття 20. Приєднання

1. Після набрання цим Протоколом чинності будь-яка держава, яка приєдналася до Європейської рамкової конвенції, може також приєднатися до цього Протоколу.

2. Приєднання здійснюється шляхом передачі на зберігання Генеральному секретарю Ради Європи документа про приєднання, який набирає чинності в перший день місяця, що настає після закінчення тримісячного строку з дати передачі його на зберігання.

Стаття 21. Денонсація

1. Будь-яка Сторона може будь-коли денонсувати цей Протокол шляхом надіслання повідомлення Генеральному секретарю Ради Європи. Така денонсація набирає чинності в перший день місяця, що настає після закінчення тримісячного строку з дати отримання такого повідомлення Генеральним секретарем.

2. Якщо цей Протокол денонсовано, правосуб'єктність, правота дієздатність ОЕС, заснованого до денонсації, залишаються незмінними.

Стаття 22. Повідомлення

Генеральний секретар Ради Європи повідомляє державам - членам Ради Європи та будь-якій іншій державі, яка приєдналася до цього Протоколу, про:

- a) будь-яке підписання;
- b) передачу на зберігання будь-якої ратифікаційної грамоти або документа про прийняття, затвердження чи приєднання;
- c) будь-яку дату набрання цим Протоколом чинності згідно зі статтями 19 й 20;
- d) будь-яке внутрішнє законодавство стосовно виконання положень цього Протоколу відповідно до пункту 1 статті 13;
- e) затвердження додатка або його частин Комітетом міністрів Ради Європи;
- f) будь-яку заяву, отриману під час застосування положень пункту 6 статті 4, пункту 4 статті 13 і пунктів 1 й 3 статті 16 чи будь-яке повідомлення про зміну таких заяв;
- g) будь-яку іншу дію, повідомлення чи інформацію стосовно цього Протоколу.

На посвідчення чого ті, що підписалися нижче, належним чином на те вповноважені, підписали цей Протокол.

Учинено в м. Утрехт 16 листопада 2009 року англійською та французькою мовами, причому обидва тексти є рівноавтентичними, в одному примірнику, який передається на зберігання в архіві Ради Європи. Генеральний секретар Ради Європи надсилає засвідчені копії кожній державі - члену Ради Європи та будь-якій державі, яка приєдналася до цього Протоколу.

СТРАТЕГІЯ ІННОВАЦІЙ ТА ДОБРОГО ВРЯДУВАННЯ НА МІСЦЕВОМУ РІВНІ⁶⁴

Вступ

Європейські держави об'єдналися у Раду Європи з метою досягнення більшої єдності для захисту і реалізації ідеалів та принципів, які є їхнім спільним надбанням: демократії, прав людини та верховенства праТева.

Ці цінності є такими ж актуальними сьогодні, якими вони були і півстоліття тому. Проте очікування людей збільшилися. І добре врядування стало тою парадигмою, яка забезпечує отримання результатів від (впровадження) цінностей та стандартів демократії, прав людини та верховенства права.

У 2005 році глави держав та урядів країн-членів Ради Європи під час свого Третього саміту, який відбувся у Варшаві, декларували, що «ефективна демократія та добре врядування на всіх рівнях є необхідними передумовами для попередження конфліктів, сприяння стабільності, прискорення економічного та соціального прогресу і, відповідно, для створення стабільних громад, де люди бажають жити і працювати сьогодні та у майбутньому».

Для реалізації цього завдання потрібні зусилля як на європейському, так і на національних рівнях.

Нижчевикладена стратегія, яка розроблена з урахуванням уроків та досвіду країн-членів та їхньої співпраці в рамках Ради Європи, має на меті ініціювати діяльність усіх відповідних зацікавлених сторін на європейському, національному та місцевому рівнях.

І. Сфера застосування

Добре врядування необхідно для всіх рівнів публічного[1] управління. На місцевому рівні це є фундаментально важливим, оскільки органи місцевого самоврядування є найближчою ланкою до громадян (citizens) та забезпечують їх основними послугами. На цьому рівні вони можуть якнайкраще відчувати причетність до публічної діяльності.

64 <http://fest.dytiatko.org.ua/o-festivale/programma/9-festival/369-стратегія-інновацій-та-доброго-врядування-на-місцевому-рівні.html>

II. Завдання

Мета Стратегії – мобілізувати та стимулювати діяльність національних та місцевих зацікавлених сторін таким чином, щоб громадяни в усіх країнах Європи могли отримати переваги від доброго демократичного управління на місцевому рівні через постійне підвищення якості послуг на місцевому рівні, залучення населення та впровадження політики, спрямованої на реалізацію його законних інтересів.

Для досягнення цієї мети Стратегія має наступні три завдання:

1. Громадяни – у центрі всіх демократичних інститутів та процесів.
2. Органи місцевого самоврядування постійно покращують управління за 12 принципами, викладеними нижче.
3. Держави (або регіональні влади, залежно від інституційного устрою держав-членів) створюють та підтримують інституційні передумови для вдосконалення управління на місцевому рівні, виходячи при цьому з їхніх чинних зобов'язань стосовно Європейської хартії місцевого самоврядування та інших стандартів Ради Європи.

III. 12 принципів доброго демократичного врядування

Добре врядування – це багатогранна концепція, яка базується на принципах, правилах та практиках, розроблених в усьому світі. Стратегія враховує роботу з доброго врядування, проведену Радою Європи та іншими міжнародними організаціями.

Їхній досвід, результати і, зокрема, правова база Ради Європи у сферах демократії, прав людини та верховенства права можуть бути узагальнені в наступних 12 принципах доброго демократичного врядування.

Необхідною передумовою для реалізації цих принципів є те, що органи місцевого самоврядування мають повноваження, обов'язки та ресурси, які дають їм змогу здійснювати «регулювання і управління суттєвою часткою публічних справ, під власну відповідальність, в інтересах місцевого населення» [2].

Принципами доброго демократичного врядування на місцевому рівні є:

1) **чесне проведення виборів, представництво та участь** – для забезпечення реальних можливостей для всіх громадян мати право голосу у місцевій публічній діяльності;

2) **зворотний зв'язок, чутливість** – для забезпечення того, щоб органи місцевого самоврядування реалізовували законні очікування та потреби громадян;

3) **ефективність та результативність** – для забезпечення досягнення цілей при найбільш оптимальному використанні ресурсів;

4) **відкритість і прозорість** – для забезпечення публічного доступу до інформації та сприяння розумінню того, як реалізується місцева публічна діяльність [3];

5) **верховенство права** – для забезпечення справедливості, неупередженості та передбачуваності;

6) **етична поведінка** – для забезпечення того, щоб публічні інтереси переважали над приватними;

7) **компетентність і спроможність** – для забезпечення того, щоб місцеві (виборні) представники та службовці могли добре виконувати свої обов'язки;

8) **інноваційність та відкритість до змін** – для забезпечення отримання переваг від нових рішень та кращих практик;

9) **сталий розвиток та стратегічна орієнтація** – для врахування інтересів майбутніх поколінь;

10) **раціональне управління фінансами** – для забезпечення розсудливого та продуктивного використання ресурсів держави і територіальних громад;

11) **права людини, культурне різноманіття та соціальна згуртованість** – для забезпечення того, щоб всі люди були захищеними та поважались, і щоб жоден не був дискримінований або виключений/ігнорований;

12) **підзвітність**, для забезпечення того, щоб місцеві (виборні) представники та службовці брали відповідальність та були відповідальними за свою діяльність.

IV. Зобов'язання

Для мобілізації діяльності усіх зацікавлених сторін на користь доброго демократичного врядування на місцевому рівні реалізація

Стратегії має спільно реалізовуватися урядами та органами місцевого самоврядування у однаковій мірі і відповідно:

- органи місцевого самоврядування буде запрошено добровільно взяти на себе зобов'язання перед громадянами виконувати свої повноваження та обов'язки згідно з 12 принципами доброго демократичного врядування. Очікується, що вони публічно проголосять про таке своє зобов'язання та будуть підзвітні в його реалізації;
- уряди та органи місцевого самоврядування (асоціації органів місцевого самоврядування), повністю усвідомлюючи свою відповідну роль та повноваження, і там, де це є доцільним, спираючись на існуючі ініціативи та діяльність, будуть погоджувати шляхи та засоби реалізації завдань цієї Стратегії;
- держави-члени та Конгрес (РЕ) будуть підтримувати та розвивати співробітництво на пан-європейському рівні, необхідне для слідування/дотримання та забезпечення керівництва реалізації цієї Стратегії, в тому числі шляхом допомоги у спільному поширенні інформації та обміні досвідом.

V. Реалізація

На європейському рівні

1. Платформа зацікавлених сторін, створена в рамках Ради Європи у складі (представників) Комітету міністрів, Парламентської асамблеї, Конгресу місцевих і регіональних влад та Європейського Комітету з питань місцевої і регіональної демократії (CDLR) та Конференції міжнародних НГО, відслідковуватиме та даватиме настанови щодо реалізації Стратегії та її подальшого розвитку у світлі набутого досвіду.

2. Конгрес місцевих і регіональних влад проводитиме щорічне обговорення реалізації Стратегії, до розвитку популярності якої він зобов'язався зробити внесок. Він розвиватиме контакти з національними асоціаціями з метою заохочення до обміну кращими практиками та інформацією.

3. Центр експертизи реформи місцевого самоврядування Ради Європи сприятиме державам-членам, місцевим владам та їхнім

асоціаціям у реалізації планів дій, якщо вони включатимуть цілі розбудови спроможностей ефективної діяльності.

4. Європейський комітет з питань місцевої і регіональної демократії (CDLR)[4] зможе забезпечити умови для конкретного обміну досвідом, обговорення процесів реформ та взаємного спілкування.

5. Ініціатива «Європейський тиждень місцевої демократії» започатковується, щоб підвищити обізнаність громадян у місцевому самоврядуванні та сприяти їх участі у публічному житті на місцевому рівні.

6. Європейська відзнака інновацій та доброго врядування та Європейська нагорода за високі досягнення будуть введені, щоб відзначати перспективні місцеві влади по всій Європі.

7. Досвід держав-членів, що впроваджують Стратегію, буде братися до уваги та наслідуватися іншими державами-членами з тим, щоб процес її впровадження відкрито поширювався і приносив користь кожному.

На національному рівні

1. Національні та/або регіональні органи влади і асоціації органів місцевого самоврядування в межах своєї компетенції та відповідних повноважень запрошені взяти на себе зобов'язання щодо діяльності, націленої на впровадження доброго демократичного врядування на місцевому рівні. Передбачається, що ті з них, які прийняли це запрошення, проголосять свої зобов'язання взяти під власний контроль реалізацію Стратегії шляхом планів/програм дій, які будуть націлені на реалізацію відповідних положень. Допомога Платформи зацікавлених сторін буде доступною у разі наявності запиту.

2. План/програма дій представлятиме вияв загальної прихильності/зобов'язання працювати над впровадженням доброго врядування на місцевому рівні.

Місія Стратегії інновацій та доброго врядування – стимулювати центральні та місцеві органи державної влади та органи місцевого самоврядування діяти разом для покращення якості врядування на всіх рівнях, починаючи з найбільш близького до громадян, де міцна та ефективно збудована демократія є вкрай важливою.

МІСЦЕВЕ САМОВРЯДУВАННЯ В УКРАЇНІ:
ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА

Держави-члени, місцеві влади та громадяни запрошуються зробити свій внесок у досягнення цілей Стратегії, стати її активними учасниками, аби нинішні і прийдешні покоління користувалися перевагами доброго врядування на місцевому рівні по всій Європі.

12 принципів доброго демократичного врядування на місцевому рівні

Принцип 1. Чесне проведення виборів, представництво та участь

- Місцеві вибори проводяться відкрито та чесно, відповідно до міжнародних стандартів та національного законодавства і без будь-яких фальсифікацій.
- Громадяни перебувають в центрі публічної діяльності та за чітко визначеними шляхами залучені до публічного життя на місцевому рівні.
- Всі чоловіки та жінки можуть мати право голосу при прийнятті рішень як безпосередньо, так і через легітимні посередницькі органи, що представляють їхні інтереси. Така широка участь базується на свободах волевиявлення/самовираження, зібрань та об'єднань.
- Голоси всіх громадян, включаючи й тих, які належать до найменш захищених та найбільш вразливих груп, є почутими та беруться до уваги при прийнятті рішень, включаючи й рішення щодо розподілу ресурсів.
- Завжди має місце чесна спроба узгодити різні законні інтереси та досягти широкого консенсусу у пошуках того, що є найкращим в інтересах всієї громади та як цього можна досягти.
- Рішення приймаються волею більшості, при цьому поважаються права та законні інтереси меншості.

Принцип 2. Зворотний зв'язок

- Завдання, правила, структури та процедури пристосовані до законних очікувань та потреб громадян.
- Послуги надаються, а запити та скарги розглядаються у прийнятні часові терміни.

Принцип 3. Ефективність і результативність

- Результати відповідають поставленим цілям.

- Наявні ресурси використовуються найкращим з можливих способів.
- Системи управління ефективністю діяльності дозволяють оцінити та підвищити ефективність та результативність послуг.
- Регулярно проводяться аудити для оцінки та поліпшення діяльності.

Принцип 4. Відкритість і прозорість

- Рішення приймаються і реалізуються відповідно до правил і вимог чинного законодавства.
- Існує публічний доступ до всієї інформації, за винятком тієї, доступ до якої обмежено на підставі закону (як наприклад, захист приватності чи забезпечення чесності процедури закупівель).
- Інформація про рішення, реалізацію політик та результати зроблена доступною громадськості у такий спосіб, який дає їй змогу ефективно слідкувати за діяльністю органів місцевого самоврядування та долучатися до неї.

Принцип 5. Верховенство права

- Місцеві влади дотримуються закону та рішень суду.
- Правила і нормативно-правові акти приймаються в установленому законом порядку та реалізуються неупереджено.

Принцип 6. Етична поведінка

- Публічні цінності завжди переважають над індивідуальними інтересами.
- Існують ефективні засоби запобігання та боротьби з усіма формами корупції.
- Про конфлікти інтересів проголошується вчасно, а залучені до нього особи повинні утримуватися від участі у прийнятті відповідних рішень.

Принцип 7. Компетентність і спроможність

- Професійні навички тих, хто здійснює управління, постійно

підтримуються та вдосконалюються для покращення результатів їхньої роботи та впливу.

- Публічні службовці мотивовані/заохочуються до постійного вдосконалення.
- Розробляються і використовуються практичні методи і процедури для застосування на практиці знань і навичок та для отримання кращих результатів.

Принцип 8. Інноваційність та відкритість до змін

- Ведеться пошук нових та ефективних шляхів вирішення проблем, і перевага надається сучасним методам надання послуг.
- Існує готовність реалізовувати пілотні та випробовувати нові програми і вивчати досвід інших.
- Створюється сприятливий клімат для змін задля досягнення кращих результатів.

Принцип 9. Сталий розвиток та стратегічна орієнтація

- Потреби майбутніх поколінь беруться до уваги в поточній діяльності/політиці.
- Вимога щодо сталого розвитку громади постійно береться до уваги. Рішення приймаються з урахуванням усіх видів витрат, як то екологічні, структурні, фінансові, економічні чи соціальні, з метою запобігання передачі проблем та напруги наступним поколінням.
- Існує розгорнуте та стратегічне бачення майбутнього місцевої громади з розумінням того, що є необхідним для такого розвитку.
- Існує розуміння проблем історичного, культурного та соціального характеру, на якому ґрунтується це бачення.

Принцип 10. Раціональне управління фінансами

- Розмір платежів не перевищує вартості послуг, що надаються, та занадто не скорочує попит, зокрема коли йдеться про важливі публічні послуги.
- Економічність спостерігається при управлінні фінансами, в

тому числі під час взяття зобов'язань по кредитах та їхнього використання, під час оцінки ресурсів, прибутків і резервів та при використанні непередбачених прибутків.

- Розробляються багаторічні бюджетні плани у консультаціях з громадськістю.
- Здійснюється належна оцінка та управління ризиками, в тому числі шляхом оприлюднення консолідованих рахунків та, у випадку державно-приватних партнерств, шляхом реалістичного розподілу ризиків.
- Органи місцевого самоврядування беруть участь у організації заходів з міжмуніципальної солідарності, чесного розподілу витрат і доходів та зменшення ризиків (системи вирівнювання, міжмуніципальна співпраця, розподіл ризиків тощо).

Принцип 11. Права людини, культурне різноманіття та соціальна згуртованість

- В межах сфери впливу місцевої влади права людини поважаються, захищаються та реалізуються. Ведеться боротьба з дискримінацією за будь-якими ознаками.
- Культурне різноманіття вважається цінністю та постійно докладаються зусилля для забезпечення того, щоб усі робили свій внесок у місцеву громаду, ототожнювалися себе з громадою та не почували себе виключеними з неї.
- Пропагується соціальна згуртованість та інтеграція слабо розвинутих територій вразливих груп населення.
- Забезпечується доступ до основних послуг, зокрема для найбільш незахищених верств населення.

Принцип 12. Підзвітність

- Всі учасники процесу прийняття рішень, колективні та індивідуальні, несуть відповідальність за свої рішення.
- Рішення повідомляються, пояснюються та можуть бути оскаржені, якщо необхідно.
- Існують ефективні засоби захисту від поганого управління та проти дій органів місцевого самоврядування, які порушують громадянські права.

ЗАКОНОДАВСТВО
ПРО МІСЦЕВЕ САМОВРЯДУВАННЯ

[1] Публічне управління – управління на державному та місцевому рівні, яке здійснюється в Україні двома гілками публічної влади: органами державної влади та органами місцевого самоврядування. – Прим. перекладача.

[2] Стаття 3.1 Європейської хартії місцевого самоврядування.

[3] Місцева публічна діяльність – діяльність публічних органів влади (органів державної влади та органів місцевого самоврядування) на місцевому рівні.

[4] У році правонаступником цього комітету став Комітет з питань демократії та врядування (CDDG).

УТРЕХТСЬКА ДЕКЛАРАЦІЯ про добре місцеве та регіональне врядування в неспокійний час: проблеми змін⁶⁵

Офіційний переклад

Ми, Європейські Міністри, відповідальні за місцеве та регіональне врядування, під час 16-ї сесії нашої Конференції, яка відбулась 16-17 листопада 2009 року в м. Утрехт,

як дальший крок у розвитку нашого співробітництва зібралися для того, щоб:

1) прийняти рішення стосовно кроків та заходів, спрямованих на підвищення ефективності роботи Ради Європи у сфері місцевої та регіональної демократії;

2) вивчити вплив економічного спаду на розвиток місцевого врядування та роль центрального уряду в усуненні перешкод транскордонному співробітництву;

3) мати нагоду підписати два нові договори Ради Європи - Додатковий протокол до Європейської хартії місцевого самоврядування про право участі у справах місцевого органу влади та Протокол N 3 до Європейської рамкової конвенції про транскордонне співробітництво між територіальними общинами або властями стосовно об'єднань євро регіонального співробітництва (ОЕС) - і визначити рекомендаційні рамки регіональної демократії, а також

4) прийняти Утрехтський порядок денний для роботи Ради Європи на підтримку нашої спільної мети - забезпечення доброго місцевого та регіонального врядування всім громадянам.

За підсумками 16-ї сесії ми приймаємо такі конкретні декларації:

I. (А) Декларація про вплив фінансово-економічної кризи на місцеве та регіональне врядування

Ми, Європейські Міністри, відповідальні за місцеве та регіональне врядування, які зібралися 16-17 листопада 2009 року в м. Утрехт на 16-й сесії нашої Конференції,

65 http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994_a16/print1452592001858860

ЗАКОНОДАВСТВО
ПРО МІСЦЕВЕ САМОВРЯДУВАННЯ

стурбовані значним впливом нинішньої глобальної економічної кризи на всіх рівнях та у всіх секторах наших держав-членів;

вивчивши вплив економічної кризи на місцеве врядування в наших державах-членах на підставі нашого особистого досвіду та документа, підготовленого Європейським комітетом з питань місцевої та регіональної демократії спільно з Ініціативою реформи місцевого самоврядування та державної служби Інституту відкритого суспільства,

беручи до уваги те, що:

1) економічна криза вже має помітний вплив на місцеве врядування в наших державах-членах, що призвело як до скорочення надходжень, так і до збільшення витрат, що спричинює бюджетний дефіцит;

2) дотепер цей вплив в середині країн та між ними значно відрізняється як в масштабному, так і в часовому плані;

3) такі відмінності є результатом багатьох причин, зокрема ступеня економічного спаду, супровідних випадків та відповідей національного уряду, характеру доходів місцевого врядування і їхньої вразливості до економічних змін, а також відставання в часі в системі оподаткування;

4) на жаль і незважаючи на ознаки відновлення в деяких секторах, ситуація з бюджетним дефіцитом місцевого врядування в багатьох випадках, імовірно, ще погіршиться, перш ніж поліпшиться, оскільки пом'якшуючі наслідки слабшатимуть і повний обсяг витрат для громад та людей, які повинна нести місцева влада, стане очевидним лише через місяці й роки; крім того, збільшення соціальних витрат, пов'язаних з рецесією, поглиблюватиметься в довгостроковій перспективі у зв'язку зі старінням населення Європи,

погоджуємося, що:

5) ми, Європейські Міністри, відповідальні за місцеве та регіональне врядування, повинні взяти на себе відповідальність у межах нашої компетенції за пом'якшення впливу економічної кризи, протидію йому та подолання його, і значною мірою тому що вона має потенційно широкий руйнівний вплив на соціальну згуртованість та соціальні ризики, які посилюють соціальну напруженість, що переростає в екстремізм,

підтверджуємо, що:

6) тиск на наявні ресурси на всіх рівнях ще раз наголошує на важливості нашої спільної мети забезпечення доброго місцевого та регіонального врядування;

7) із цією метою як місцевий, так і центральний уряд відіграють свою роль у протидії економічній кризі, поділі тягаря її наслідків та її подоланні;

8) центральні уряди несуть безпосередню відповідальність за забезпечення місцевих влад ресурсами, наголошуючи, що всі рівні уряду зобов'язані діяти якнайефективніше;

9) у силу знань громад, людей та бізнесу на місцевому й регіональному рівні, місцеве та регіональне врядування можуть бути надзвичайно потужними суб'єктами в задоволенні потреб громадян, бізнесу та в подоланні економічної кризи;

10) у той час, коли заходи, що вживаються, відрізнятимуться із часом та мінятимуться залежно від місця, незмінною залишатиметься постійна потреба в ефективному й раціональному співробітництві між усіма заінтересованими сторонами - центральним урядом, місцевими й регіональними владами та їхніми асоціаціями - для того, щоб перетворити економічну кризу з погрози на можливість для розвитку;

11) ключовим фактором якнайшвидшого досягнення успіху стане обмін інформацією та досвідом на місцевому, регіональному, національному та міжнародному рівнях, а також визначення за допомогою цього добросовісної практики;

12) усі без винятку дії повинні цілком відповідати зобов'язанням держав-членів згідно з Європейською хартією місцевого самоврядування,

зобов'язуємося:

Стосовно наших відповідних внутрішніх ситуацій:

13) забезпечити ефективне й раціональне співробітництво між усіма заінтересованими сторонами - центральним урядом, місцевими й регіональними владами та їхніми асоціаціями, - а також

14) використовувати директиви для стратегії реагування на вплив економічної кризи на місцеве врядування, які містяться в додатку до цієї Декларації, з метою протидії впливові кризи та його послаблення й подолання;

ЗАКОНОДАВСТВО
ПРО МІСЦЕВЕ САМОВРЯДУВАННЯ

Стосовно нашого співробітництва:

15) розвивати та найліпшим чином використовувати членство в Раді Європи для обміну інформацією й досвідом, а також визначення добросовісної практики;

16) сприяти подальшому збору фінансових і політичних даних та забезпечити належну участь в оглядовій конференції, яка відбудеться в другій половині 2010 року;

17) використовувати спроможність Ради Європи для організації експертної оцінки, надання правової й політичної допомоги та створення програм з підвищення компетентності, а також сприяти її дальшому розвитку;

18) спільно працювати над виконанням викладеного нижче Утрехтського порядку денного;

19) переглянути загальну ситуацію з погляду впливу економічної кризи на місцеве врядування та реагування на неї на нашій 17-й сесії;

пропонуємо:

20) Конгресові та Парламентській асамблеї взяти участь у викладеній вище роботі.

У зв'язку з різнобічним впливом економічної кризи на соціальний та суспільний устрій наших держав-членів і тим самим на права людини, демократію та верховенство закону,

також рекомендуємо:

21) Раді Європи в цілому й Комітетові міністрів зокрема зосередити свою увагу на якості врядування (доброго демократичного врядування) і встановити, що це є головним виміром під час здійснення всієї міжурядової діяльності.

**I. (В) Декларація про дії уряду стосовно подолання перешкод транскордонному співробітництву, у тому числі
Протоколу N 3 до Мадридської рамкової конвенції**

Ми, Європейські Міністри, відповідальні за місцеве та регіональне врядування, які зібралися 16-17 листопада 2009 року в м. Утрехт на 16-й сесії нашої Конференції,

пам'ятаючи про те, що метою Ради Європи є досягнення більшої єдності його членів;

МІСЦЕВЕ САМОВРЯДУВАННЯ В УКРАЇНІ: ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА

засвідчуючи великий внесок, який зробило транскордонне й міжтериторіальне співробітництво між нашими місцевими та регіональними владами для досягнення цієї мети;

пам'ятаючи важливість Мадридської рамкової конвенції та її протоколів для створення умов, за яких місцеві та регіональні влади можуть установлювати й поглиблювати співробітництво;

вдячні учасникам Маастрихтській конференції, яка проходила 6-7 липня 2009 року, за великий обсяг інформації, досвіду та пропозицій, які вони зібрали й передали в наше розпорядження;

обмінявшись інформацією про нещодавній досвід та інноваційні рішення, прийняті в окремих державах-членах з метою усунення законних і практичних перешкод на шляху розвитку транскордонного співробітництва та бажаючи заохочувати їх поширення;

бажаючи далі сприяти перетворенню прикордонних територій наших країн на зони контакту, діалогу та можливості, поліпшуючи спроможності наших місцевих і регіональних влад з розробки відповідних стратегій та заходів;

відзначаючи 60-ту річницю Ради Європи зобов'язанням посилити використання за її законодавством у сфері транскордонного співробітництва та шляхом розробки її в ряді пріоритетних територій, таких, які визначені в Утрехтському порядку денному на 2010-2013 роки;

вітаючи прийняття Комітетом міністрів Ради Європи Протоколу N 3 до Європейської рамкової конвенції про транскордонне співробітництво між територіальними общинами або властями стосовно об'єднань єврорегіонального співробітництва та її відкриття на підписання на цій Конференції;

обговоривши ініціативи двостороннього та міжнародного співробітництва - наприклад єврорегіони "Адріатика" й "Чорне море", висунуті Конгресом місцевих і регіональних влад Ради Європи, - які можуть бути розглянуті й використані відповідним чином іншими державами - членами Ради Європи,

заявляємо та погоджуємося про таке:

I.

Транскордонне й міжтериторіальне співробітництво між територіальними громадами або владами відіграє основоположну роль у налагодженні діалогу, взаєморозуміння, а також у соціальному, економічному та суспільному розвитку між сусідніми територіями наших відповідних Держав, таким чином створюючи стабільність і добробут для наших націй. Ми, міністри місцевих та регіональних влад у своїх відповідних Державах, несемо велику відповідальність за забезпечення прийняття та проведення нашими країнами політики, спрямованої на досягнення цієї мети. На цій Конференції ми обмінялись інформацією про політику й досвід наших відповідних країн та зробили висновки, наскільки ці політики є корисними для наших взаємин і, зокрема, для наших прикордонних регіонів.

Ми погоджуємося проводити й розвивати далі на національному рівні політику та дії, які дають змогу місцевим та регіональним владам співробітничати на прикордонних територіях у своїх відповідних сферах компетенції.

Ми прагнутимемо, як на внутрішньому, так і на Європейському рівні, забезпечувати, щоб законодавчі й регулятивні норми та політика не перешкоджали в ході транскордонного співробітництва між територіальними громадами або владами й підтримуватимемо або розвиватимемо відповідні механізми та процедури для підвищення обізнаності про це як у своїй країні, так і в межах усіх заінтересованих європейських інституцій.

II.

Ефективне забезпечення нашої державної політики, спрямованої на полегшення та заохочення транскордонного співробітництва й ініціатив, означає перегляд існуючого законодавства та практики, визначення законних і незаконних перешкод, а також зміну чи заборону тих процедур, вимог та умов, які безпосередньо або опосередковано заважають, гальмують або *de facto* вкрай ускладнюють транскордонне співробітництво для місцевих влад, компаній та жителів.

Ми визнаємо, що на національному рівні досі необхідно вжити заходи для зменшення або усунення тих перешкод і що Рекомендація Rec(2005)2 Комітету міністрів Ради Європи слугує діючою директивою для цього.

Однак інколи труднощі виникають унаслідок внутрішнього зовнішнього перекривання компетенцій та повноважень між державними управліннями або рівнями уряду. Ми з інтересом поспунали про досвід приймаючої країни з "grensmakelaar", або "транскордонним посередником", який відіграє роль посередника між різними рівнями уряду, що беруть участь у визначенні зарубіжних ініціатив.

Стосовно спроможностей місцевих і регіональних влад розробляти, укладати та здійснювати проекти транскордонного співробітництва ми усвідомлюємо, що вони можуть бути обмежені через брак ресурсів, персоналу або ноу-хау. У деяких країнах існують спеціалізовані установи, які допомагають місцевим та регіональним владам. На європейському рівні асоціації також володіють різними видами експертних матеріалів, які, якщо ними ділитися або зробити їх доступними шляхом створення мереж, могли би бути корисними для місцевих влад.

Ми погоджуємось, ураховуючи Рекомендації Rec(2005)2 Комітету міністрів про добросовісну практику та зменшення перешкод на шляху до транскордонного й міжтериторіального співробітництва місцевих громад або влад й усунення перешкод йому та Рекомендації Rec(2005)3 про викладання мов суміжних держав у прикордонних регіонах, критично оцінити будь-які практичні та юридичні перешкоди транскордонному співробітництву на національному рівні та доповісти через ЄКМРД про вжиті заходи стосовно їх подолання до наступної сесії нашої Конференції.

III.

Для здійснення транскордонного й міжтериторіального співробітництва між місцевими та регіональними громадами або владами необхідна чітка й легка для розуміння законодавча база. У наших національних правових нормах часто містяться спеціальні закони, спрямовані на надання змоги територіальним громадам

ЗАКОНОДАВСТВО
ПРО МІСЦЕВЕ САМОВРЯДУВАННЯ

або владам здійснювати співробітництво або створювати органи для співробітництва із сусідніми або віддаленими територіальними громадами чи владами інших держав.

У рамках Ради Європи ми прийняли Мадридську рамкову конвенцію, яка продовжує бути ключовим міжнародним документом, який дає змогу територіальним громадам або владам вступати в транскордонне співробітництво. Ця конвенція заслуговує на те, щоб усі країни - члени Ради Європи були її сторонами;

Також ми розробили, додатково до існуючих двох протоколів Мадридської рамкової конвенції, третій протокол про об'єднання єврорегіонального співробітництва, щоб доповнити існуючі положення для подібних органів, які є вже чинними для країн - членів Ради Європи.

Ми погоджуємося розглянути питання про підписання й ратифікацію цього Протоколу.

IV.

Навіть без офіційного створення об'єднань або органів співробітництва ми визнаємо, що сусідні територіальні громади або влади повинні через діалог й обмін досвідом під час розробки й реалізації своєї політики та заходів великою мірою враховувати ситуацію на прикордонних територіях і вплив, який ця політика може мати на них і їхніх мешканців. Такий підхід вже має місце в ряді прикордонних районів, і ми розглядаємо його як прообраз "прикордонного врядування", яке повинно вкоренитися біля наших кордонів без будь-якої передачі суверенітету або повноважень.

Ми висловлюємо інтерес до цих розробок і готові враховувати відповідний досвід держав-членів та їхніх територіальних громад або влад з метою сприяння подібному ставленню у своїй країні.

I. (C) Декларація рекомендаційних рамок Ради Європи у сфері регіональної демократії

Ми, Європейські Міністри, відповідальні за місцеве та регіональне врядування, що зібралися 16-17 листопада 2009 року в м. Утрехт на 16-й сесії нашої Конференції,

пам'ятаючи наше бажання, висловлене під час 15-ї сесії нашої конференції в м. Валенсія, "розглянути питання регіонального самоврядування та подальшої роботи в цій сфері під час нашої наступної сесії",

вітаючи роботу, проведену спільно Європейським комітетом з питань місцевої та регіональної демократії (ЄКМРД) та Конгресом місцевих і регіональних влад стосовно рекомендаційних рамок у сфері регіональної демократії, спрямованих на проведення інституційних реформ на регіональному рівні,

визначаємо рекомендаційні рамки в тому вигляді, у якому вони викладені в додатку до цієї Декларації, як документ, який можуть використати у своїй роботі ті, хто розробляють інституційні реформи та реформи у сфері врядування на регіональному рівні, у тому числі й Парламентська асамблея та Конгрес місцевих і регіональних влад.

II. Декларація про кроки та заходи посилення нашого подальшого співробітництва на додаток до доповіді:

«Як підвищити ефективність роботи Ради Європи у сфері місцевої та регіональної демократії?» (довідь Ківініємі)

Ми, Європейські Міністри, відповідальні за місцеве та регіональне врядування, що зібралися 16-17 листопада 2009 року в м. Утрехт на 16-й сесії нашої Конференції,

переконані, що після 60-ти років від свого заснування Рада Європи продовжує відігравати суттєву роль на користь громадян Європи, прагнучи досягти більшої єдності між її державами-членами в інтересах збереження й дальшої реалізації демократії та доброго врядування, прав людини та верховенства закону;

переконані, що міжурядове співробітництво, яке продовжує зосереджуватись в основі роботи Ради Європи, потребує не лише залучення наших колег, відповідальних за закордонні справи, а також міністрів з національною відповідальністю за громадські справи, що стосуються демократії та доброго врядування, прав людини та верховенства закону;

сповнені рішучості зміцнювати співробітництво в Раді Європи між нами, а також між урядами, представниками яких ми є, із

ЗАКОНОДАВСТВО
ПРО МІСЦЕВЕ САМОВРЯДУВАННЯ

цілковитим використанням структур та органів (1) міжурядового співробітництва, яке вони забезпечують;

(1) Вислів "органи міжурядового співробітництва" означає всі органи, які беруть участь у прийнятті та здійсненні щорічних міжурядових програм діяльності Ради Європи. Це не стосується Конгресу й Парламентської асамблеї.

переконані, що стосовно його ролі відповідно до Статутної резолюції Комітету міністрів (2007)6 Конгрес може зробити вагомий внесок у розробку порядку денного Ради Європи у сфері місцевої та регіональної демократії;

вивчивши глибоко та з великим інтересом доповідь нашої колеги Марі Ківініємі (Фінляндія) "Як підвищити ефективність роботи Ради Європи у сфері місцевої та регіональної демократії?";

переконані завдяки висновкам і рекомендаціям нашої колеги Марі Ківініємі в тому, що якщо вони повинні додати цінність громадянам і досягти стратегічних цілей, визначених на Варшавському самміті глав держав й урядів, то для досягнення цілей Ради Європи та здійснення її діяльності у сфері місцевої та регіональної демократії й доброго врядування є необхідними:

- a) посилена відповідальність держав-членів;
 - b) ефективне співробітництво з іншими міжнародними партнерами;
 - c) підвищена організаційна гнучкість й ефективність;
 - d) відкритість;
- Відповідно,

А. Ми заявляємо, що:

1. Така посилена відповідальність вимагає, щоб держави-члени несли відповідальність за їхні цілі та діяльність і щоб Міністри, відповідальні за місцеве та регіональне врядування в кожній державі-члені, спільно проводили та були відповідальними за порядок денний Ради Європи в цій сфері стосовно міжурядової діяльності.

2. Для цього необхідні ефективні канали зв'язку на європейському рівні, які забезпечують посилений діалог між міністрами, відповідальними за місцеве та регіональне врядування, та Комітетом міністрів Ради Європи.

3. Важливим є те, щоб порядок денний Ради Європи в цій сфері був розроблений на основі максимізації співробітництва з іншими міжнародними партнерами, уникаючи дублювання та забезпечуючи досягнення максимальних результатів від ресурсів, які держави-члени вносять до порядку денного.

4. Уся діяльність Ради Європи з реалізації цього порядку денного повинна характеризуватися максимально можливою організаційною гнучкістю й ефективністю з урахуванням необхідності досягнення найбільшої ефективності витрачання коштів під час використання державних ресурсів.

5. Робота Ради Європи у сфері місцевої та регіональної демократії заслуговує на те, щоб її знали ліпше, і необхідно розробити активну інформаційну політику для посилення її впливу на держав-членів і громадянське суспільство.

В) погоджуємося про таке:

беручи до уваги істотне значення питань демократії й врядування для здійснення діяльності Ради Європи

а) доручити Міністру державного управління та місцевого врядування Фінляндії пані Марі Ківініємі розробку конкретних пропозицій для налагодження партнерства з Комітетом міністрів до кінця 2010 року;

б) бути готовим надати Міністру Ківініємі будь-яку пораду й допомогу, про яку вона може попросити нас для виконання цього завдання;

с) провести, запропонувавши Конгресові місцевих і регіональних влад приєднатися до нас та наших представників, перегляд:

- поточного стану співробітництва між Конгресом та міжурядовим сектором з метою забезпечення високої якості результатів і сприяння роботі один одного для якнайшвидшого виконання проєктів;
- усіх аспектів моніторингу країни, у тому числі систематизації, визначення пріоритетів, подальшої роботи з питань рекомендацій Конгресу за результатами моніторингу та майбутньої відповідності їм, а також залучення НУО;

д) запропонувати Конгресові роботу з нами та нашими пред-

ЗАКОНОДАВСТВО
ПРО МІСЦЕВЕ САМОВРЯДУВАННЯ

ставниками, беручи до уваги результати викладених вище переглядів для:

- розробки порядку денного Ради Європи з питань місцевої та регіональної демократії, який повинен настільки, наскільки можливо, відображати взаєморозуміння між Конгресом та нами;
- створення умов для здійснення періодичних оцінок незалежними спільно призначеними експертами про роботу Ради Європи для пропагування місцевої та регіональної демократії з усіх сторін;

З метою поліпшення ефективності нашого міжнародного співробітництва переглянути методи роботи й удосконалити канали зв'язку на національному рівні для того, щоб:

а) відповідні "галузеві" міністерства були поінформовані про нашу роботу із забезпечення місцевої та регіональної демократії й, у разі необхідності, сприяли їй, а колеги, відповідальні за зовнішню політику, були поінформовані в повному обсязі з питань місцевої та регіональної демократії на порядку денному Комітету Міністрів для того, щоб можна було дати належні інструкції;

б) у наших міністерствах розвивалася ефективна взаємодія й не допускалося дублювання функцій, коли ми обговорюватимемо питання, що стосуються місцевої та регіональної демократії, як члени міжнародних організацій і структур;

с) міжнародні організації та структури уникали прийняття рішень, що суперечать документам Ради Європи у сфері місцевої та регіональної демократії;

д) у різних міжнародних організаціях і структурах, членами яких є наші країни, було прийнято логічний підхід і здійснювався обмін інформацією між державами-членами про можливі наслідки до прийняття рішень на цих інших форумах, у разі необхідності, за допомогою консультацій з місцевими та регіональними владами;

У дусі Меморандуму про взаєморозуміння між Радою Європи та Європейським Союзом

- запропонувати Європейській Комісії обмінюватися інформацією з Радою Європи про відповідні підходи до доброго врядування та використовувати ноу-хау Ради Європи під

час розробки програм та ініціатив, що стосуються місцевої та регіональної демократії й доброго врядування;

З метою підвищення відкритості й прозорості нашої роботи

- заохотити Європейський комітет з питань місцевої та регіональної демократії розробити спільно з нашими відповідними міністерствами, використовуючи можливості сучасних інформаційних технологій, всеосяжну інформаційну стратегію на національному та європейському рівнях, яка підвищить відкритість і прозорість нашої роботи;

З метою поліпшення спроможності Ради Європи в цілому ми пропонуємо Комітетові міністрів

- прискорити модернізацію бюджетного процесу, спрямовану на спрощення, перехід на багаторічне планування та перерозподіл повноважень, а також
- раціоналізувати підхід до співробітництва з державами, які не є членами, беручи до уваги основні функції Ради Європи;

З метою забезпечення виконання в повному обсязі доповіді Ківініємі

- вжити додаткових заходів, викладених у додатку;

С. Ми просимо Комітет міністрів

- заслухати нашого представника, Міністра Ківініємі, на його сесії в травні 2010 року й розглянути питання встановлення партнерства з Міністрами, відповідальними за місцеве та регіональне врядування, що дозволить цим Міністрам спільно провести й бути відповідальними за Порядок денний Ради Європи у сфері місцевого та регіонального врядування;

D. Ми погоджуємося переглянути хід виконання цієї Декларації на нашій наступній сесії;

E. Ми дякуємо нашій колезі, пані Марі Ківініємі, за її чудову доповідь та вагомий внесок, який вона зробила для поліпшення якості й ефективності нашого співробітництва.

III. Утрехтський порядок денний стосовно забезпечення доброго місцевого та регіонального врядування (2010-2013 роки)

Ми, Європейські Міністри, відповідальні за місцеве та регіональне врядування, що зібралися 16-17 листопада 2009 року в м. Утрехт на 16-й сесії нашої Конференції,

Загальні міркування

Об'єднавшись для досягнення нашої спільної мети, сутність якої полягає в забезпеченні доброго місцевого та регіонального врядування всім нашим громадянам, яку погоджено в м. Будапешт в лютому 2005 року та схвалено на Третьому самміті глав держав і урядів Ради Європи в м. Варшава (16-17 травня 2005 року);

переконані, що для досягнення нашої мети необхідно, щоб у кожній з наших держав-членів була система місцевого та, де така створена, регіонального врядування, що ґрунтується на дотриманні принципів автономії й демократії, і система окремих місцевих та регіональних органів влади, які користуються правом місцевого (регіонального) самоврядування та забезпечують добре демократичне врядування для всіх громадян;

переконані також, що ці системи повинні регулярно оновлюватися і коректуватися з урахуванням мінливих потреб;

визнаючи ключову роль Європейської хартії місцевого самоврядування в забезпеченні дотримання демократичних принципів держав-членів;

будучи свідком неспокійного часу, що створює явно суперечливу ситуацію, коли відчувається брак доступних ресурсів, а необхідність руху вперед до нашої мети дедалі зростає;

переконані, що міжурядове співробітництво в рамках Ради Європи не тільки дозволяє нам сформулювати загальну мету, а й допомагає активізувати колективні й індивідуальні зусилля в досягненні цієї мети;

визначаючи, зокрема, що Рада Європи та її міжурядова програма дій у сфері місцевої та регіональної демократії й доброго врядування забезпечують:

- спільну нормативно-правову базу стандартів, знань та механізмів їх підтримки й дальшого розвитку;

- механізми для обміну інформацією й добросовісною практикою;
- програми законодавчої й політичної допомоги урядам;
- програми й інструменти для підвищення компетентності місцевих та регіональних влад;
- Стратегію інновацій та доброго врядування на місцевому рівні;
- проведення Європейського тижня місцевої демократії та інших заохочувальних заходів;
- основу для розробки нових методів роботи, перегляду результатів і визначення напрямку подальшої роботи.

Крім того, наголошуючи на можливості діалогу, взаємодії та співробітництва з місцевими та регіональними владами на всьому континенті через Конгрес місцевих і регіональних влад та пам'ятаючи про кроки та заходи, які ми погодили у зв'язку із цим на додаток до доповіді Ківініємі;

Перегляд діяльності й результатів

Переглянувши результати, досягнуті в рамках Будапештського порядку денного на 2005-2009 роки, спосіб, у який були запроваджені інші наші ініціативи, тобто створення Центру експертиз для реформи місцевого врядування, розробка Стратегії інновацій та доброго врядування на місцевому рівні й проведення Європейського тижня місцевої демократії, а також результати програм законодавчої та політичної допомоги, зокрема тих, які розроблено за підсумками регіональних конференцій у м. Загреб (2004) та в м. Скоп'є (2006),

зважаючи на те, що ми задоволені:

- результатами, досягнутими в рамках Будапештського порядку денного, і звертаючи особливу увагу на такі документи, підготовлені Європейським комітетом з питань місцевої та регіональної демократії (ЕКМРД):
- Протокол № 3 до Європейської рамкової конвенції про транскордонне співробітництво між територіальними общинами або властями стосовно об'єднань єврорегіонального співробітництва (ОЕС);
- Додатковий протокол до Європейської хартії місцевого са-

ЗАКОНОДАВСТВО
ПРО МІСЦЕВЕ САМОВРЯДУВАННЯ

моврядування про право участі у справах місцевого органу влади,

а також рекомендації Комітетові міністрів:

- Rec(2007) 4 про місцеві та регіональні державні служби;
- Rec(2007) 5 про укладення угод про транскордонне співробітництво в Південно-східній Європі;
- Rec(2007) 12 про підвищення компетентності на місцевому та регіональному рівні;
- Rec(2009) 2 про оцінку, перевірку та моніторинг участі й політики участі на місцевому та регіональному рівні;
- способом, у який були запроваджені наші ініціативи стосовно створення Центру експертиз для реформи місцевого врядування, розробки Стратегії інновацій та доброго врядування на місцевому рівні й проведення Європейського тижня місцевої демократії;
- можливістю Дванадцяти європейських принципів доброго демократичного врядування з надання чіткого керівництва для досягнення нашої спільної мети підвищення якості місцевого врядування та Стратегією в цілому для організації взаємодії між усіма заінтересованими сторонами на місцевому, національному та європейському рівнях для досягнення цієї мети;
- високою якістю інструментів і програм з підвищення компетентності, розроблених Центром експертиз для реформи місцевого врядування, зростаючими вимогами до їх розробки та практичним впливом від їх застосування європейськими місцевими органами влади;
- визнанням з боку державних влад і міжнародних партнерів ґрунтовних експертиз, проведених Радою Європи, та доданої нею цінності під час підтримки стратегічного мислення й законопроекування у сфері місцевого врядування;
- належними результатами програм законодавчої та політичної допомоги, зокрема тих, які розроблено за підсумками регіональних конференцій у м. Загреб (2004) та в м. Скоп'є (2006).
- активним співробітництвом з іншими організаціями-вико-

навцями в заохоченні процесів місцевих урядових реформ та їх виконання;

Однак зважаючи на те, що наші зусилля з поширення, заохочення та запровадження в наших державах-членах нормативних та інформативних документів Ради Європи у сфері місцевої та регіональної демократії не виправдали наших амбіцій і потребують значного удосконалення в найближчі роки й, отже, бути також більш зосередженими на відкритості та створенні інформаційної стратегії.

Майбутня робота

Ураховуючи те, що оскільки ми насамперед відповідальні за місцеве та регіональне врядування в наших відповідних державах-членах, украй важливим є спільне володіння та управління всіма видами діяльності міжурядової програми дій Ради Європи у сфері місцевої та регіональної демократії;

провівши обмін досвідом з питань місцевої та регіональної демократії й доброго врядування в Європі та вислухавши з особливим інтересом доповідь, підготовлену на наше прохання під час 15-ї сесії в м. Валенсія, про розвиток участі громадян у державах-членах у суспільному житті, у тому числі також інтеграцію іноземців у місцеве життя;

обговоривши й розглянувши широке коло завдань, з якими ми стикаємося в цей час на шляху до нашої мети стосовно забезпечення доброго місцевого та регіонального врядування в нашій кожній окремій державі-члені;

ґрунтуючись на результатах конференції в м. Енсхеде (2-3 квітня 2009 року) на тему "Інновації у сфері доброго місцевого та регіонального врядування - європейський виклик" і Маастрихтської конференції (6-7 липня 2009 року) на тему "Практичні підходи до ефективного європейського транскордонного співробітництва";

висловивши особисті позиції стосовно проблем в наших системах місцевої та регіональної демократії,

А. Визначаємо зазначені нижче завдання як такі, що становлять особливий спільний інтерес:

ЗАКОНОДАВСТВО
ПРО МІСЦЕВЕ САМОВРЯДУВАННЯ

1. Управління впливом нинішньої фінансово-економічної кризи;
2. Боротьба з низьким рівнем демократичної участі в громадському житті на місцевому та регіональному рівні;
3. Спрощення та зменшення вартості нинішньої системи місцевого й регіонального врядування та підвищення її ефективності;
4. Поліпшення спроможності та якості врядування місцевих та регіональних громад або влад;
5. Вивчення впливу демографічних (міграційних) тенденцій;
6. Поліпшення доступу до громадських послуг, що надаються на місцевому та регіональному рівні;
7. Полегшення транскордонного співробітництва для місцевих і регіональних влад;
8. Боротьба з територіальною нерівністю між і в межах місцевих та регіональних влад;
9. Боротьба зі зростаючими межами між сільськими та міськими районами;
10. Посилення соціальної згуртованості й протидія збільшенню політичного та релігійного радикалізму;
11. Боротьба з корупцією в місцевих та регіональних владах;
12. Боротьба зі зростаючим впливом цифрової нерівності на участь громадян;
13. Боротьба з розширенням великих конурбацій за рахунок середніх (малих) міст і сіл.

В. Погоджуємося, що:

- ми всі окремо ставитимемо за мету забезпечення доброго місцевого та регіонального врядування в наших державах-членах, одночасно сприяючи Раді Європи й отримуючи користь від неї та її роботи найповнішою мірою;
- ми дотримуватимемося в межах Ради Європи таких п'яти напрямів діяльності:
 - Стратегії інновацій та доброго врядування на місцевому рівні, зокрема Дванадцяти принципів доброго демократичного врядування на місцевому рівні та Європейського знака доброго врядування на місцевому рівні;
 - підвищення компетентності місцевих і регіональних

влад за допомогою Центру експертиз для реформи місцевого врядування;

- програм законодавчої й політичної допомоги та співробітництва;
- Європейського тижня місцевої демократії;
- роботи Європейського комітету з питань місцевої та регіональної демократії.

С. Доручаю нашим представникам в Європейському комітеті з питань місцевої та регіональної демократії (ЕКМРД):

- розробити на засіданні Комітету навесні 2010 року конкретну програму дій на 2010-2013 роки, що відображає пріоритети, які ми надали проблемам, урахує пріоритетність дій на національному й регіональному рівні та визначає рамки найвищого можливого рівня підтримки;
- продовжити даліше удосконалення експертних оцінок як новий інструмент взаємного навчання між нашими державами-членами;
- підтримувати й заохочувати інші напрями діяльності, особливо Стратегію інновацій та доброго врядування на місцевому рівні, зокрема Дванадцять принципів доброго демократичного врядування на місцевому рівні та Європейський знак доброго врядування на місцевому рівні, підвищення компетентності на місцевому та регіональному рівні за допомогою Центру експертиз для реформи місцевого врядування, програм законодавчої й політичної допомоги та співробітництва і Європейського тижня місцевої демократії, зокрема шляхом регулярного вивчення результатів їхньої діяльності та просування їх серед урядів, місцевих і регіональних влад, їхніх асоціацій, а також можливих партнерів і донорів;
- доповідати на нашій наступній сесії;

Д. Просимо Комітет Міністрів

- прийняти щорічні міжурядові програми діяльності для Ради Європи на 2010-2013 роки, що дозволяють у повному обсязі виконувати цей Утрехтський порядок денний.

IV. Декларація про забезпечення безперервності нашої роботи

Ми, Європейські Міністри, відповідальні за місцеве та регіональне врядування, що зібралися 16-17 листопада 2009 року в м. Утрехт на 16-й сесії нашої Конференції,

беручи до уваги важливість забезпечення безперервності роботи між сесіями нашої Конференції для повноцінної реалізації Декларації в цілому,

пам'ятаючи, що ми доручили нашій колезі - Міністру державного управління та місцевого врядування Фінляндії пані Марі Ківініємі - розробити конкретні пропозиції стосовно співробітництва з Комітетом міністрів до кінця 2010 року;

доручаємо Міністру територіальної політики Іспанії пану Мануелю Чавесу забезпечити безперервність нашої роботи до наступної міністерської сесії;

готові надати Міністру Чавесу будь-яку пораду та допомогу, що він може потребувати від нас під час виконання цього завдання;

пропонуємо йому інформувати нас про будь-які вжиті заходи та досягнуті результати на нашій наступній сесії.

В) НАЦІОНАЛЬНЕ ЗАКОНОДАВСТВО

ЗАКОН УКРАЇНИ ПРО МІСЦЕВЕ САМОВРЯДУВАННЯ В УКРАЇНІ

(Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1997, № 24, ст.170)

(Із змінами, внесеними станом на 04.02.2016)

*(Офіційне тлумачення до Закону див. в Рішенні Конституційного Суду
№ 7-рп/99 від 06.07.99)*

*(Офіційне тлумачення до Закону див. в Рішенні Конституційного Суду
№ 11-рп/2001 від 13.07.2001)*

*(Офіційне тлумачення до Закону див. в Рішенні Конституційного Суду
№ 21-рп/2003 від 25.12.2003)*

*(Офіційне тлумачення до Закону див. в Рішенні Конституційного Суду
№ 12-рп/2004 від 20.05.2004)*

*(Додатково див. Рішення Конституційного Суду
№ 10-рп/2008 від 22.05.2008)*

*(Офіційне тлумачення до Закону див. в Рішенні Конституційного Суду
№ 7-рп/2009 від 16.04.2009)*

Цей Закон відповідно до Конституції України визначає систему та гарантії місцевого самоврядування в Україні, засади організації та діяльності, правового статусу і відповідальності органів та посадових осіб місцевого самоврядування.

РОЗДІЛ І. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

Стаття 1. Основні терміни, використані в цьому Законі

Основні терміни, використані в цьому Законі, мають таке значення:

територіальна громада – жителі, об'єднані постійним проживанням у межах села, селища, міста, що є самостійними адміністративно-територіальними одиницями, або добровільне об'єднання жителів кількох сіл, що мають єдиний адміністративний центр;

ЗАКОНОДАВСТВО
ПРО МІСЦЕВЕ САМОВРЯДУВАННЯ

адміністративно-територіальна одиниця – область, район, місто, район у місті, селище, село;

(Офіційне тлумачення абзацу третього статті 1 див. в Рішенні Конституційного Суду № 11-рп/2001 від 13.07.2001)

місцевий референдум – форма прийняття територіальною громадою рішень з питань, що належать до відання місцевого самоврядування, шляхом прямого голосування;

загальні збори – зібрання всіх чи частини жителів села (сіл), селища, міста для вирішення питань місцевого значення;

представницький орган місцевого самоврядування – виборний орган (рада), який складається з депутатів і відповідно до закону наділяється правом представляти інтереси територіальної громади і приймати від її імені рішення;

районні та обласні ради – органи місцевого самоврядування, що представляють спільні інтереси територіальних громад сіл, селищ та міст;

загальний склад ради – кількісний склад депутатів ради, визначений радою відповідно до закону;

склад ради – кількість депутатів, обраних до відповідної ради, повноваження яких визнано і не припинено в установленому законом порядку;

правомочний склад ради – кількість депутатів, обраних до відповідної ради, повноваження яких визнано і не припинено в установленому законом порядку, яка становить не менш як дві третини від загального складу ради;

виконавчі органи рад – органи, які відповідно до Конституції України та цього Закону створюються сільськими, селищними, міськими, районними в містах (у разі їх створення) радами для здійснення виконавчих функцій і повноважень місцевого самоврядування у межах, визначених цим та іншими законами;

органи самоорганізації населення – представницькі органи, що створюються частиною жителів, які тимчасово або постійно проживають на відповідній території в межах села, селища, міста;

посадова особа місцевого самоврядування – особа, яка працює в органах місцевого самоврядування, має відповідні посадові повноваження у здійсненні організаційно-розпорядчих та консуль-

тативно-дорадчих функцій і отримує заробітну плату за рахунок місцевого бюджету;

делеговані повноваження – повноваження органів виконавчої влади, надані органам місцевого самоврядування законом, а також повноваження органів місцевого самоврядування, які передаються відповідним місцевим державним адміністраціям за рішенням районних, обласних рад;

право комунальної власності – право територіальної громади володіти, доцільно, економно, ефективно користуватися і розпоряджатися на свій розсуд і в своїх інтересах майном, що належить їй, як безпосередньо, так і через органи місцевого самоврядування;

бюджет місцевого самоврядування (місцевий бюджет) – план утворення і використання фінансових ресурсів, необхідних для забезпечення функцій та повноважень місцевого самоврядування;

районний бюджет – план утворення і використання фінансових ресурсів, необхідних для забезпечення спільних інтересів територіальних громад сіл, селищ, міст районного значення, виконання місцевих програм, здійснення бюджетного вирівнювання;

обласний бюджет – план утворення і використання фінансових ресурсів, необхідних для забезпечення спільних інтересів територіальних громад, виконання місцевих програм, здійснення бюджетного вирівнювання;

поточний бюджет – доходи і видатки місцевого бюджету, які утворюються і використовуються для покриття поточних видатків;

бюджет розвитку – доходи і видатки місцевого бюджету, які утворюються і використовуються для реалізації програм соціально-економічного розвитку, зміцнення матеріально-фінансової бази;

мінімальний бюджет місцевого самоврядування – розрахунковий обсяг місцевого бюджету, необхідний для здійснення повноважень місцевого самоврядування на рівні мінімальних соціальних потреб, який гарантується державою;

мінімальний рівень соціальних потреб – гарантований державою мінімальний рівень соціальних послуг на душу населення в межах усієї території України;

самооподаткування – форма залучення на добровільній основі за рішенням зборів громадян за місцем проживання коштів насе-

лення відповідної території для фінансування разових цільових заходів соціально-побутового характеру.

Стаття 2. Поняття місцевого самоврядування

1. Місцеве самоврядування в Україні - це гарантоване державою право та реальна здатність територіальної громади - жителів села чи добровільного об'єднання у сільську громаду жителів кількох сіл, селища, міста – самостійно або під відповідальність органів та посадових осіб місцевого самоврядування вирішувати питання місцевого значення в межах Конституції і законів України.

2. Місцеве самоврядування здійснюється територіальними громадами сіл, селищ, міст як безпосередньо, так і через сільські, селищні, міські ради та їх виконавчі органи, а також через районні та обласні ради, які представляють спільні інтереси територіальних громад сіл, селищ, міст.

Стаття 3. Право громадян на участь у місцевому самоврядуванні

1. Громадяни України реалізують своє право на участь у місцевому самоврядуванні за належністю до відповідних територіальних громад.

2. Будь-які обмеження права громадян України на участь у місцевому самоврядуванні залежно від їх раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, терміну проживання на відповідній території, за мовними чи іншими ознаками забороняються.

Стаття 4. Основні принципи місцевого самоврядування

Місцеве самоврядування в Україні здійснюється на принципах:

- народовладдя;
- законності;
- гласності;
- колегіальності;
- поєднання місцевих і державних інтересів;
- виборності;
- правової, організаційної та матеріально-фінансової само-

стійності в межах повноважень, визначених цим та іншими законами;

- підзвітності та відповідальності перед територіальними громадами їх органів та посадових осіб;
- державної підтримки та гарантії місцевого самоврядування;
- судового захисту прав місцевого самоврядування.

Стаття 5. Система місцевого самоврядування

1. Система місцевого самоврядування включає:

- територіальну громаду;
- сільську, селищну, міську раду;
- сільського, селищного, міського голову;
- виконавчі органи сільської, селищної, міської ради;
- старосту;
- районні та обласні ради, що представляють спільні інтереси територіальних громад сіл, селищ, міст;
- органи самоорганізації населення.

2. У містах з районним поділом за рішенням територіальної громади міста або міської ради відповідно до цього Закону можуть утворюватися районні в місті ради. Районні в містах ради утворюють свої виконавчі органи та обирають голову ради, який одночасно є і головою її виконавчого комітету.

Стаття 6. Територіальні громади

1. Первинним суб'єктом місцевого самоврядування, основним носієм його функцій і повноважень є територіальна громада села, селища, міста.

2. Територіальні громади в порядку, встановленому законом, можуть об'єднуватися в одну сільську, селищну, міську територіальну громаду, утворювати єдині органи місцевого самоврядування та обирати відповідно сільського, селищного, міського голову.

3. Територіальні громади села, селища, міста, що добровільно об'єдналися в одну територіальну громаду, можуть вийти із складу об'єднаної територіальної громади в порядку, визначеному законом.

Стаття 7. Місцевий референдум

1. Місцевий референдум є формою вирішення територіальною громадою питань місцевого значення шляхом прямого волевиявлення.
2. Предметом місцевого референдуму може бути будь-яке питання, віднесене Конституцією України, цим та іншими законами до відання місцевого самоврядування.
3. На місцевий референдум не можуть бути винесені питання, віднесені законом до відання органів державної влади.
4. Рішення, прийняті місцевим референдумом, є обов'язковими для виконання на відповідній території.
5. Порядок призначення та проведення місцевого референдуму, а також перелік питань, що вирішуються виключно референдумом, визначаються законом про референдуми.

Стаття 8. Загальні збори громадян

1. Загальні збори громадян за місцем проживання є формою їх безпосередньої участі у вирішенні питань місцевого значення.
2. Рішення загальних зборів громадян враховуються органами місцевого самоврядування в їх діяльності.
3. Порядок проведення загальних зборів громадян за місцем проживання визначається законом та статутом територіальної громади.

Стаття 9. Місцеві ініціативи

1. Члени територіальної громади мають право ініціювати розгляд у раді (в порядку місцевої ініціативи) будь-якого питання, віднесеного до відання місцевого самоврядування.
2. Порядок внесення місцевої ініціативи на розгляд ради визначається представницьким органом місцевого самоврядування або статутом територіальної громади з урахуванням вимог Закону України "Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності".
3. Місцева ініціатива, внесена на розгляд ради у встановленому порядку, підлягає обов'язковому розгляду на відкритому засіданні ради за участю членів ініціативної групи з питань місцевої ініціативи.

4. Рішення ради, прийняте з питання, внесенного на її розгляд шляхом місцевої ініціативи, обнародується в порядку, встановленому представницьким органом місцевого самоврядування або статутом територіальної громади.

Стаття 10. Ради - представницькі органи місцевого самоврядування

1. Сільські, селищні, міські ради є органами місцевого самоврядування, що представляють відповідні територіальні громади та здійснюють від їх імені та в їх інтересах функції і повноваження місцевого самоврядування, визначені Конституцією України, цим та іншими законами.

2. Обласні та районні ради є органами місцевого самоврядування, що представляють спільні інтереси територіальних громад сіл, селищ, міст, у межах повноважень, визначених Конституцією України, цим та іншими законами, а також повноважень, переданих їм сільськими, селищними, міськими радами.

3. Представницькі органи місцевого самоврядування, сільські, селищні, міські голови, виконавчі органи місцевого самоврядування діють за принципом розподілу повноважень у порядку і межах, визначених цим та іншими законами.

4. Порядок формування та організація діяльності рад визначаються Конституцією України, цим та іншими законами, а також статутами територіальних громад.

5. Чисельність працівників органів місцевого самоврядування встановлюється відповідною радою у межах загальної чисельності, визначеної типовими штатами, затвердженими Кабінетом Міністрів України.

(Статтю 10 доповнено частиною п'ятою згідно із Законом № 107-VI від 28.12.2007 - зміну визнано неконституційною згідно з Рішенням Конституційного Суду № 10-рп/2008 від 22.05.2008)

Стаття 11. Виконавчі органи рад

1. Виконавчими органами сільських, селищних, міських, районних у містах (у разі їх створення) рад є їх виконавчі комітети, відділи, управління та інші створювані радами виконавчі органи.

ЗАКОНОДАВСТВО
ПРО МІСЦЕВЕ САМОВРЯДУВАННЯ

2. Виконавчі органи сільських, селищних, міських, районних у містах рад є підконтрольними і підзвітними відповідним радам, а з питань здійснення делегованих їм повноважень органів виконавчої влади – також підконтрольними відповідним органам виконавчої влади.

3. У сільських радах, що представляють територіальні громади, які налічують до 500 жителів, за рішенням відповідної територіальної громади або сільської ради виконавчий орган ради може не створюватися. У цьому випадку функції виконавчого органу ради (крім розпорядження земельними та природними ресурсами) здійснює сільський голова одноособово.

Стаття 12. Сільський, селищний, міський голова

1. Сільський, селищний, міський голова є головною посадовою особою територіальної громади відповідно села (добровільного об'єднання в одну територіальну громаду жителів кількох сіл), селища, міста.

2. Сільський, селищний, міський голова обирається відповідною територіальною громадою на основі загального, рівного, прямого виборчого права шляхом таємного голосування в порядку, визначеному законом, і здійснює свої повноваження на постійній основі. Строк повноважень сільського, селищного, міського голови, обраного на чергових місцевих виборах, визначається Конституцією України.

3. Сільський, селищний, міський голова очолює виконавчий комітет відповідної сільської, селищної, міської ради, головує на її засіданнях.

4. Сільський, селищний, міський голова не може бути депутатом будь-якої ради, суміщати свою службову діяльність з іншою посадою, в тому числі на громадських засадах, займатися іншою оплачуваною (крім викладацької, наукової і творчої діяльності, медичної практики, інструкторської та суддівської практики із спорту) або підприємницькою діяльністю.

(Офіційне тлумачення положень частини четвертої статті 12 див. в Рішенні Конституційного Суду № 12-рп/2004 від 20.05.2004)

5. На сільських, селищних, міських голів поширюються повноваження та гарантії депутатів рад, передбачені законом про статус депутатів рад, якщо інше не встановлено законом.

6. Повноваження сільських, селищних, міських голів можуть бути тимчасово покладені на керівника відповідної військово-цивільної адміністрації відповідно до Закону України "Про військово-цивільні адміністрації".

(Офіційне тлумачення положень статті 12 див. в Рішеннях Конституційного Суду № 7-рп/99 від 06.07.99, № 21-рп/2003 від 25.12.2003)

Стаття 13. Громадські слухання

1. Територіальна громада має право проводити громадські слухання – зустрітися з депутатами відповідної ради та посадовими особами місцевого самоврядування, під час яких члени територіальної громади можуть заслуховувати їх, порушувати питання та вносити пропозиції щодо питань місцевого значення, що належать до відання місцевого самоврядування.

2. Громадські слухання проводяться не рідше одного разу на рік.

3. Пропозиції, які вносяться за результатами громадських слухань, підлягають обов'язковому розгляду органами місцевого самоврядування.

4. Порядок організації громадських слухань визначається статутом територіальної громади.

Стаття 14. Органи самоорганізації населення

1. Сільські, селищні, міські, районні в місті (у разі їх створення) ради можуть дозволяти за ініціативою жителів створювати будинкові, вуличні, квартальні та інші органи самоорганізації населення і наділяти їх частиною власної компетенції, фінансів, майна.

2. Правовий статус, порядок організації та діяльності органів самоорганізації населення за місцем проживання визначаються законом.

Стаття 14⁻¹. Староста

1. У селах, селищах, визначених за рішенням місцевої ради об'єднаної територіальної громади, утвореної відповідно до Закону України "Про добровільне об'єднання територіальних громад", за винятком її адміністративного центру, обирається староста на строк повноважень місцевої ради.

ЗАКОНОДАВСТВО
ПРО МІСЦЕВЕ САМОВРЯДУВАННЯ

2. Староста є посадовою особою місцевого самоврядування.

3. Староста:

- 1) представляє інтереси жителів села, селища у виконавчих органах сільської, селищної, міської ради;
- 2) сприяє жителям села, селища у підготовці документів, що подаються до органів місцевого самоврядування;
- 3) бере участь у підготовці проекту бюджету територіальної громади в частині фінансування програм, що реалізуються на території відповідного села, селища;
- 4) вносить пропозиції до виконавчого комітету сільської, селищної, міської ради з питань діяльності на території відповідного села, селища виконавчих органів сільської, селищної, міської ради, підприємств, установ, організацій комунальної форми власності та їх посадових осіб;
- 5) здійснює інші обов'язки, визначені Положенням про старосту.

4. Положення про старосту затверджується сільською, селищною, міською радою відповідної об'єднаної територіальної громади.

У Положенні визначаються права і обов'язки старости, порядок його звітності, інші питання, пов'язані з діяльністю старости.

5. Староста обирається в порядку, визначеному законом.

6. Староста є членом виконавчого комітету ради об'єднаної територіальної громади за посадою.

Стаття 15. Форми добровільного об'єднання органів місцевого самоврядування

1. Органи місцевого самоврядування з метою більш ефективного здійснення своїх повноважень, захисту прав та інтересів територіальних громад можуть об'єднуватися в асоціації органів місцевого самоврядування та їх добровільні об'єднання, які підлягають реєстрації відповідно до Закону України "Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб - підприємців та громадських формувань".

2. Органи місцевого самоврядування та їх асоціації можуть входити до відповідних міжнародних асоціацій, інших добровільних об'єднань органів місцевого самоврядування.

3. Асоціаціям та іншим добровільним об'єднанням органів місцевого самоврядування не можуть передаватися владні повноваження органів місцевого самоврядування.

Стаття 16. Організаційно-правова, матеріальна і фінансова основи місцевого самоврядування

1. Органи місцевого самоврядування є юридичними особами і наділяються цим та іншими законами власними повноваженнями, в межах яких діють самостійно і несуть відповідальність за свою діяльність відповідно до закону.

2. Органам місцевого самоврядування законом можуть надаватися окремі повноваження органів виконавчої влади, у здійсненні яких вони є підконтрольними відповідним органам виконавчої влади.

3. Матеріальною і фінансовою основою місцевого самоврядування є рухоме і нерухоме майно, доходи місцевих бюджетів, інші кошти, земля, природні ресурси, що є у комунальній власності територіальних громад сіл, селищ, міст, районів у містах, а також об'єкти їхньої спільної власності, що перебувають в управлінні районних і обласних рад.

4. Рішення про наділення міських рад правами щодо управління майном і фінансовими ресурсами, які є у власності територіальних громад районів у містах, приймається на місцевих референдумах відповідних районних у містах громад. У разі якщо територіальна громада району в місті внаслідок референдуму не прийме рішення про передачу права управління майном та фінансами відповідній міській раді, а територіальна громада міста або міська рада не прийняла рішення про створення органів місцевого самоврядування районів у місті, міська рада здійснює управління майном та фінансовими ресурсами, які є у власності територіальних громад районів у містах, та несе відповідальність перед громадою відповідного району у місті.

5. Від імені та в інтересах територіальних громад права суб'єкта комунальної власності здійснюють відповідні ради.

6. Місцеві бюджети є самостійними, вони не включаються до Державного бюджету України, бюджету Автономної Республіки Крим та інших місцевих бюджетів.

7. Органи місцевого самоврядування з урахуванням місцевих умов і особливостей можуть перерозподіляти між собою на підставі договорів окремі повноваження та власні бюджетні кошти.

8. Сільська, селищна, міська, районна в місті (у разі її створення) рада може наділяти частиною своїх повноважень органи самоорганізації населення, передавати їм відповідні кошти, а також матеріально-технічні та інші ресурси, необхідні для здійснення цих повноважень, здійснює контроль за їх виконанням.

9. Сільські, селищні, міські, районні у містах, районні, обласні ради мають печатки із зображенням Державного Герба України і своїм найменуванням, рахунки в установах банків України.

Стаття 17. Відносини органів місцевого самоврядування з підприємствами, установами та організаціями, що перебувають у комунальній власності відповідних територіальних громад

Відносини органів місцевого самоврядування з підприємствами, установами та організаціями, що перебувають у комунальній власності відповідних територіальних громад, будуються на засадах їх підпорядкованості, підзвітності та підконтрольності органам місцевого самоврядування.

Стаття 18. Відносини органів місцевого самоврядування з підприємствами, установами та організаціями, що не перебувають у комунальній власності відповідних територіальних громад

1. Відносини органів місцевого самоврядування з підприємствами, установами та організаціями, що не перебувають у комунальній власності відповідних територіальних громад, будуються на договірній і податковій основі та на засадах підконтрольності у межах повноважень, наданих органам місцевого самоврядування законом.

2. З питань, віднесених до відання органів місцевого самоврядування, на їх вимогу підприємства, установи та організації, що не перебувають у комунальній власності відповідних територіальних громад, надають відповідну інформацію.

3. Органи місцевого самоврядування можуть виступати з ініціативою щодо перевірок, а також організовувати проведення перевірок на підприємствах, в установах та організаціях, що не перебувають у комунальній власності, з питань здійснення делегованих їм повноважень органів виконавчої влади.

Стаття 18-1. Відносини органів місцевого самоврядування із судами загальної юрисдикції

Орган місцевого самоврядування може бути позивачем та відповідачем у судах загальної юрисдикції, зокрема, звертатися до суду, якщо це необхідно для реалізації його повноважень і забезпечення виконання функцій місцевого самоврядування.

Стаття 19. Статут територіальної громади села, селища, міста

1. З метою врахування історичних, національно-культурних, соціально-економічних та інших особливостей здійснення місцевого самоврядування представницький орган місцевого самоврядування на основі Конституції України та в межах цього Закону може прийняти статут територіальної громади села, селища, міста.

2. Статут територіальної громади підлягає державній реєстрації в центральному органі виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері державної реєстрації (легалізації) об'єднань громад, інших громадських формувань.

3. Підставою для відмови в державній реєстрації статуту територіальної громади може бути його невідповідність Конституції та законам України. Відмова в реєстрації статуту територіальної громади може бути оскаржена в судовому порядку.

Стаття 20. Державний контроль за діяльністю органів і посадових осіб місцевого самоврядування

Державний контроль за діяльністю органів і посадових осіб місцевого самоврядування може здійснюватися лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України, і не повинен призводити до втручання органів державної влади чи їх посадових осіб у здійснення органами місцевого самоврядування наданих їм власних повноважень.

Стаття 21. Обмеження прав територіальних громад на місцеве самоврядування

Обмеження прав територіальних громад на місцеве самоврядування згідно з Конституцією та законами України може бути застосоване лише в умовах воєнного чи надзвичайного стану.

Стаття 22. Символіка територіальних громад сіл, селищ, міст, районів і областей

1. Територіальні громади сіл, селищ, міст можуть мати власну символіку (герб, прапор тощо), яка відображає їх історичні, культурні, соціально-економічні та інші місцеві особливості і традиції.

2. З урахуванням пропозицій органів місцевого самоврядування сіл, селищ, міст районними, обласними радами може бути затверджена символіка відповідно району, області.

3. Зміст, опис та порядок використання символіки територіальних громад сіл, селищ, міст, районів і областей визначаються відповідною радою згідно з законом.

Стаття 23. Підняття Державного Прапора України

На будинках, де працюють ради та їх виконавчі комітети, піднімається Державний Прапор України.

Стаття 24. Законодавство про місцеве самоврядування

1. Правовий статус місцевого самоврядування в Україні визначається Конституцією України, цим та іншими законами, які не повинні суперечити положенням цього Закону.

2. Правовий статус місцевого самоврядування в містах Києві та Севастополі, а також в Автономній Республіці Крим визначається Конституцією України та цим Законом з особливостями, передбаченими законами про міста Київ і Севастополь.

3. Органи місцевого самоврядування та їх посадові особи діють лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, передбачені Конституцією і законами України, та керуються у своїй діяльності Конституцією і законами України, актами Президента України, Кабінету Міністрів України, а в Автономній Республіці Крим - також нормативно-правовими актами Верховної Ради і Ради міністрів

Автономної Республіки Крим, прийнятими у межах їхньої компетенції.

РОЗДІЛ II. ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВА ОСНОВА МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

Глава 1. Повноваження сільських, селищних, міських рад

Стаття 25. Загальна компетенція сільських, селищних, міських рад

Сільські, селищні, міські ради правомочні розглядати і вирішувати питання, віднесені Конституцією України, цим та іншими законами до їх відання.

(Офіційне тлумачення положень статті 25 див. в Рішенні Конституційного Суду № 7-рп/2009 від 16.04.2009)

Стаття 26. Виключна компетенція сільських, селищних, міських рад

1. Виключно на пленарних засіданнях сільської, селищної, міської ради вирішуються такі питання:

- 1) затвердження регламенту ради;
- 2) утворення і ліквідація постійних та інших комісій ради, затвердження та зміна їх складу, обрання голів комісій;
- 3) утворення виконавчого комітету ради, визначення його чисельності, затвердження персонального складу; внесення змін до складу виконавчого комітету та його розпуск;
- 4) обрання на посаду та звільнення з посади секретаря ради у порядку, передбаченому цим Законом;
- 5) затвердження за пропозицією сільського, селищного, міського голови структури виконавчих органів ради, загальної чисельності апарату ради та її виконавчих органів відповідно до типових штатів, затверджених Кабінетом Міністрів України, витрат на їх утримання;

(Пункт 5 частини першої статті 26 із змінами, внесеними згідно із Законом № 107-VI від 28.12.2007 - зміну визнано неконституційною згідно з Рішенням Конституційного Суду № 10-рп/2008 від 22.05.2008)

ЗАКОНОДАВСТВО
ПРО МІСЦЕВЕ САМОВРЯДУВАННЯ

6) утворення за поданням сільського, селищного, міського голови інших виконавчих органів ради;

7) затвердження плану роботи ради та заслуховування звіту про його виконання з урахуванням вимог статті 32 Закону України "Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності";

8) заснування аудіовізуальних (електронних) засобів масової інформації відповідної ради, призначення і звільнення їх керівників;

9) заслуховування звіту сільського, селищного, міського голови про діяльність виконавчих органів ради, у тому числі щорічного звіту про здійснення державної регуляторної політики виконавчими органами відповідної ради;

10) прийняття рішення про недовіру сільському, селищному, міському голові;

11) заслуховування звітів постійних комісій, керівників виконавчих органів ради та посадових осіб, яких вона призначає або затверджує;

12) заслуховування повідомлень депутатів про роботу в раді, виконання ними доручень ради;

13) розгляд запитів депутатів, прийняття рішень по запитах;

14) прийняття рішень щодо дострокового припинення повноважень депутата ради в порядку, встановленому законом;

15) скасування актів виконавчих органів ради, які не відповідають Конституції чи законам України, іншим актам законодавства, рішенням відповідної ради, прийнятим у межах її повноважень;

16) прийняття рішення щодо дострокового припинення повноважень сільського, селищного, міського голови у випадках, передбачених цим Законом;

(Пункт 17 частини першої статті 26 виключено на підставі Закону № 595-VIII від 14.07.2015)

18) прийняття рішення про проведення місцевого референдуму;

19) прийняття відповідно до законодавства рішень щодо організації проведення референдумів та виборів органів державної влади, місцевого самоврядування та сільського, селищного, міського голови;

20) прийняття рішень про наділення органів самоорганізації населення окремими власними повноваженнями органів місцевого самоврядування, а також про передачу коштів, матеріально-технічних та інших ресурсів, необхідних для їх здійснення;

21) прийняття рішень про об'єднання в асоціації або вступ до асоціацій, інших форм добровільних об'єднань органів місцевого самоврядування та про вихід з них;

22) затвердження програм соціально-економічного та культурного розвитку відповідних адміністративно-територіальних одиниць, цільових програм з інших питань місцевого самоврядування;

23) затвердження місцевого бюджету, внесення змін до нього; затвердження звіту про виконання відповідного бюджету;

24) встановлення місцевих податків і зборів відповідно до Податкового кодексу України;

25) утворення цільових фондів, затвердження положень про ці фонди;

26) прийняття рішень щодо здійснення місцевих запозичень;

27) прийняття рішень щодо передачі коштів з відповідного місцевого бюджету;

28) прийняття рішень щодо надання відповідно до чинного законодавства пільг по місцевих податках і зборах, а також земельному податку;

29) встановлення для підприємств, установ та організацій, що належать до комунальної власності відповідних територіальних громад, розміру частки прибутку, яка підлягає зарахуванню до місцевого бюджету;

30) прийняття рішень щодо відчуження відповідно до закону комунального майна; затвердження місцевих програм приватизації, а також переліку об'єктів комунальної власності, які не підлягають приватизації; визначення доцільності, порядку та умов приватизації об'єктів права комунальної власності; вирішення питань про придбання в установленому законом порядку приватизованого майна, про включення до об'єктів комунальної власності майна, відчуженого у процесі приватизації, договір купівлі-продажу якого в установленому порядку розірвано або визнано недійсним, про надання у концесію об'єктів права комунальної власності, про

ЗАКОНОДАВСТВО
ПРО МІСЦЕВЕ САМОВРЯДУВАННЯ

створення, ліквідацію, реорганізацію та перепрофілювання підприємств, установ та організацій комунальної власності відповідної територіальної громади.

Реорганізація або ліквідація навчальних закладів комунальної форми власності здійснюється за рішенням місцевої ради;

31) прийняття рішень про передачу іншим органам окремих повноважень щодо управління майном, яке належить до комунальної власності відповідної територіальної громади, визначення меж цих повноважень та умов їх здійснення;

32) створення у разі необхідності органів і служб для забезпечення здійснення з іншими суб'єктами комунальної власності спільних проектів або спільного фінансування (утримання) комунальних підприємств, установ та організацій, визначення повноважень цих органів (служб);

33) вирішення відповідно до законодавства питань про створення підприємствами комунальної власності спільних підприємств, у тому числі з іноземними інвестиціями;

33-¹) прийняття рішень щодо надання згоди на організацію співробітництва територіальних громад, суб'єктом якого є територіальна громада села, селища, міста, у формах, визначених статтею 4 Закону України "Про співробітництво територіальних громад", щодо схвалення проекту договору про співробітництво та інших рішень, пов'язаних із здійсненням відповідно до зазначеного Закону співробітництва територіальних громад;

33-²) заслуховування звітів, пов'язаних із здійсненням відповідно до Закону України "Про співробітництво територіальних громад" співробітництва територіальних громад, суб'єктом якого є територіальна громада села, селища, міста;

34) вирішення відповідно до закону питань регулювання земельних відносин;

35) затвердження ставок земельного податку відповідно до Податкового кодексу України;

36) вирішення відповідно до закону питань про надання дозволу на спеціальне використання природних ресурсів місцевого значення, а також про скасування такого дозволу;

37) прийняття рішень про організацію територій і об'єктів при-

родно-заповідного фонду місцевого значення та інших територій, що підлягають особливій охороні; внесення пропозицій до відповідних державних органів щодо оголошення природних та інших об'єктів, що мають екологічну, історичну, культурну або наукову цінність, пам'ятками природи, історії або культури, які охороняються законом, прийняття рішень про оголошення в місцях масового розмноження та вирощування потомства дикими тваринами "сезону тиші" з обмеженням господарської діяльності та добуванням об'єктів тваринного світу;

38) надання відповідно до законодавства згоди на розміщення на території села, селища, міста нових об'єктів, у тому числі місць чи об'єктів для розміщення відходів, сфера екологічного впливу діяльності яких згідно з діючими нормативами включає відповідну територію;

(Пункт 39 частини першої статті 26 виключено на підставі Закону № 2457-VI від 08.07.2010)

39⁻¹) створення відповідно до закону за рахунок коштів місцевого бюджету установ з надання безоплатної первинної правової допомоги, призначення і звільнення керівників цих установ, залучення в установленому законом порядку фізичних чи юридичних осіб приватного права до надання безоплатної первинної правової допомоги;

40) заслуховування інформації прокурорів та керівників органів Національної поліції про стан законності, боротьби із злочинністю, охорони громадського порядку та результати діяльності на відповідній території;

41) прийняття рішень з питань адміністративно-територіального устрою в межах і порядку, визначених цим та іншими законами;

(Офіційне тлумачення пункту 41 частини першої статті 26 див. в Рішенні Конституційного Суду № 11-рп/2001 від 13.07.2001)

42) затвердження в установленому порядку місцевих містобудівних програм, генеральних планів забудови відповідних населених пунктів, іншої містобудівної документації;

43) затвердження договорів, укладених сільським, селищним, міським головою від імені ради, з питань, віднесених до її виключної компетенції;

ЗАКОНОДАВСТВО
ПРО МІСЦЕВЕ САМОВРЯДУВАННЯ

44) встановлення відповідно до законодавства правил з питань благоустрою території населеного пункту, забезпечення в ньому чистоти і порядку, торгівлі на ринках, додержання тиші в громадських місцях, за порушення яких передбачено адміністративну відповідальність;

45) прийняття у межах, визначених законом, рішень з питань боротьби зі стихійним лихом, епідеміями, епізоотіями, за порушення яких передбачено адміністративну відповідальність;

45-1) визначення територій, на яких можуть проводитися потенційно небезпечні заходи в умовах присутності цивільного населення за участю особового складу Збройних Сил України, інших військових формувань та правоохоронних органів з використанням озброєння і військової техніки;

46) прийняття рішень, пов'язаних із створенням спеціальних вільних та інших зон, змінами в статусі цих зон, внесення до відповідних органів пропозицій з цих питань; надання згоди на створення таких зон за ініціативою Президента України або Кабінету Міністрів України;

47) прийняття рішення про дострокове припинення повноважень органів територіальної самоорганізації населення у випадках, передбачених цим Законом;

48) затвердження статуту територіальної громади;

49) затвердження відповідно до закону Положення про зміст, опис та порядок використання символіки територіальної громади;

50) прийняття рішень щодо виконання положень статей 7, 11, 12, 20, 24 Закону України "Про засади державної мовної політики";

51) надання згоди на передачу об'єктів з державної у комунальну власність та прийняття рішень про передачу об'єктів з комунальної у державну власність, а також щодо придбання об'єктів державної власності;

52) створення відповідно до законодавства комунальної аварійно-рятувальної служби;

53) затвердження відповідно до закону Положення про помічника-консультанта депутата ради та опису посвідчення помічника-консультанта депутата ради.

54) вирішення питань у сфері поведження з небезпечними відходами відповідно до законодавства;

55) визначення на конкурсних засадах юридичних осіб, які здійснюють у межах певної території збирання та перевезення побутових відходів спеціально обладнаними для цього транспортними засобами;

56) затвердження порядку переміщення на штрафні майданчики транспортних засобів, припаркованих не у спеціально відведених місцях для паркування транспортних засобів.

2. Виключно на пленарних засіданнях міських рад (міст з районним поділом), крім питань, зазначених у частині першій цієї статті, вирішуються такі питання:

1) визначення обсягу і меж повноважень, які здійснюють районні у містах (у разі їх створення) ради та їх виконавчі органи в інтересах територіальних громад районів у містах;

2) встановлення нормативів централізації коштів від земельного податку на спеціальних бюджетних рахунках районів міста.

(Частина третя статті 26 втратила чинність у зв'язку з втратою чинності Закону № 1577-IV від 04.03.2004 на підставі Закону № 309-VI від 03.06.2008)

(Частина четверта статті 26 втратила чинність у зв'язку з втратою чинності Закону № 1577-IV від 04.03.2004 на підставі Закону № 309-VI від 03.06.2008)

ГЛАВА 2. Повноваження виконавчих органів сільських, селищних, міських рад

Стаття 27. Повноваження у сфері соціально-економічного і культурного розвитку, планування та обліку

До відання виконавчих органів сільських, селищних, міських рад належать:

а) власні (самоврядні) повноваження:

1) підготовка програм соціально-економічного та культурного розвитку сіл, селищ, міст, цільових програм з інших питань самоврядування, подання їх на затвердження ради, організація їх

ЗАКОНОДАВСТВО
ПРО МІСЦЕВЕ САМОВРЯДУВАННЯ

виконання; подання раді звітів про хід і результати виконання цих програм;

2) забезпечення збалансованого економічного та соціального розвитку відповідної території, ефективного використання природних, трудових і фінансових ресурсів;

3) забезпечення складання балансів фінансових, трудових ресурсів, грошових доходів і видатків, необхідних для управління соціально-економічним і культурним розвитком відповідної території, а також визначення потреби у місцевих будівельних матеріалах, паливі;

4) розгляд проектів планів підприємств і організацій, які належать до комунальної власності відповідних територіальних громад, внесення до них зауважень і пропозицій, здійснення контролю за їх виконанням;

5) попередній розгляд планів використання природних ресурсів місцевого значення на відповідній території, пропозицій щодо розміщення, спеціалізації та розвитку підприємств і організацій незалежно від форм власності, внесення у разі потреби до відповідних органів виконавчої влади пропозицій з цих питань;

6) подання до районних, обласних рад необхідних показників та внесення пропозицій до програм соціально-економічного та культурного розвитку відповідно районів і областей, а також до планів підприємств, установ та організацій незалежно від форм власності, розташованих на відповідній території, з питань, пов'язаних із соціально-економічним та культурним розвитком території, задоволенням потреб населення;

7) залучення на договірних засадах підприємств, установ та організацій незалежно від форм власності до участі в комплексному соціально-економічному розвитку сіл, селищ, міст, координація цієї роботи на відповідній території;

8) розміщення на договірних засадах замовлень на виробництво продукції, виконання робіт (послуг), необхідних для територіальної громади, на підприємствах, в установах та організаціях;

9) утворення цільових фондів соціальної допомоги інвалідам, визначення порядку і умов витрачання коштів цих фондів;

б) делеговані повноваження:

1) участь у здійсненні державної регуляторної політики в межах та у спосіб, встановлені Законом України "Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності";

2) розгляд і узгодження планів підприємств, установ та організацій, що не належать до комунальної власності відповідних територіальних громад, здійснення яких може викликати негативні соціальні, демографічні, екологічні та інші наслідки, підготовка до них висновків і внесення пропозицій до відповідних органів;

3) статистичний облік громадян, які постійно або тимчасово проживають на відповідній території;

4) організаційне забезпечення надання адміністративних послуг органів виконавчої влади через центри надання адміністративних послуг.

Стаття 28. Повноваження в галузі бюджету, фінансів і цін

До відання виконавчих органів сільських, селищних, міських рад належать:

а) власні (самоврядні) повноваження:

1) складання проекту місцевого бюджету, подання його на затвердження відповідної ради, забезпечення виконання бюджету; щоквартальне подання раді письмових звітів про хід і результати виконання бюджету; підготовка і подання відповідно до районних, обласних рад необхідних фінансових показників і пропозицій щодо складання проектів районних і обласних бюджетів;

2) встановлення в порядку і межах, визначених законодавством, тарифів на побутові, комунальні (крім тарифів на теплову енергію, централізоване водопостачання та водовідведення, перероблення та захоронення побутових відходів, послуги з централізованого опалення, послуги з централізованого постачання холодної води, послуги з централізованого постачання гарячої води, послуги з водовідведення (з використанням внутрішньобудинкових систем), які встановлюються національною комісією, що здійснює державне регулювання у сфері комунальних послуг), транспортні та інші послуги;

3) встановлення за узгодженим рішенням відповідних рад порядку використання коштів та іншого майна, що перебувають у спільній власності територіальних громад;

ЗАКОНОДАВСТВО
ПРО МІСЦЕВЕ САМОВРЯДУВАННЯ

4) здійснення в установленому порядку фінансування видатків з місцевого бюджету;

5) залучення на договірних засадах коштів підприємств, установ та організацій незалежно від форм власності, розташованих на відповідній території, та коштів населення, а також бюджетних коштів на будівництво, розширення, ремонт і утримання на пайових засадах об'єктів соціальної і виробничої інфраструктури та на заходи щодо охорони навколишнього природного середовища;

6) об'єднання на договірних засадах коштів відповідного місцевого бюджету та інших місцевих бюджетів для виконання спільних проектів або для спільного фінансування комунальних підприємств, установ та організацій, вирішення інших питань, що стосуються спільних інтересів територіальних громад;

7) укладення з юридичними і фізичними особами договорів на справляння місцевих зборів, обов'язковість укладення яких установлена законодавством;

8) підготовка та затвердження переліку спеціально відведених місць для паркування транспортних засобів;

б) делеговані повноваження:

1) здійснення відповідно до закону контролю за дотриманням зобов'язань щодо платежів до місцевого бюджету на підприємствах і в організаціях незалежно від форм власності;

2) здійснення відповідно до закону контролю за дотриманням цін і тарифів;

3) сприяння здійсненню інвестиційної діяльності на відповідній території.

Стаття 29. Повноваження щодо управління комунальною власністю

До відання виконавчих органів сільських, селищних, міських рад належать:

а) власні (самоврядні) повноваження:

1) управління в межах, визначених радою, майном, що належить до комунальної власності відповідних територіальних громад;

2) встановлення порядку та здійснення контролю за викори-

станням прибутків підприємств, установ та організацій комунальної власності відповідних територіальних громад;

3) заслуховування звітів про роботу керівників підприємств, установ та організацій комунальної власності відповідних територіальних громад;

4) підготовка і внесення на розгляд ради пропозицій щодо порядку та умов відчуження комунального майна, проектів місцевих програм приватизації та переліку об'єктів комунальної власності, які не підлягають приватизації; організація виконання цих програм; підготовка і внесення на розгляд ради пропозицій щодо визначення сфер господарської діяльності та переліку об'єктів, які можуть надаватися у концесію, подання раді письмових звітів про хід та результати відчуження комунального майна;

б) делеговане повноваження:

погодження в установленому порядку кандидатур для призначення на посаду керівників підприємств, установ та організацій, розташованих на відповідній території, які перебувають у державній власності.

Стаття 30. Повноваження в галузі житлово-комунального господарства, побутового, торговельного обслуговування, громадського харчування, транспорту і зв'язку

До відання виконавчих органів сільських, селищних, міських рад належать:

а) власні (самоврядні) повноваження:

1) управління об'єктами житлово-комунального господарства, побутового, торговельного обслуговування, транспорту і зв'язку, що перебувають у комунальній власності відповідних територіальних громад, забезпечення їх належного утримання та ефективної експлуатації, необхідного рівня та якості послуг населенню;

2) облік громадян, які відповідно до законодавства потребують поліпшення житлових умов; розподіл та надання відповідно до законодавства житла, що належить до комунальної власності; вирішення питань щодо використання нежитлих приміщень, будинків і споруд, що належать до комунальної власності;

3) сприяння розширенню житлового будівництва, подання гро-

ЗАКОНОДАВСТВО
ПРО МІСЦЕВЕ САМОВРЯДУВАННЯ

мадянам, які мають потребу в житлі, допомоги в будівництві житла, в отриманні кредитів, у тому числі пільгових, та субсидій для будівництва чи придбання житла; подання допомоги власникам квартир (будинків) в їх обслуговуванні та ремонті; сприяння створенню об'єднань співвласників багатоквартирних будинків;

4) прийняття рішень про організацію громадських вбиралень, стоянок та майданчиків для паркування автомобільного транспорту, здійснення контролю за їх діяльністю відповідно до закону;

5) забезпечення соціально-культурних закладів, які належать до комунальної власності відповідних територіальних громад, а також населення паливом, електроенергією, газом та іншими енергоносіями; вирішення питань водопостачання, відведення та очищення стічних вод; здійснення контролю за якістю питної води;

6) вирішення питань збирання, транспортування, утилізації та знешкодження побутових відходів, знешкодження та захоронення трупів тварин;

7) організація благоустрою населених пунктів, залучення на договірних засадах з цією метою коштів, трудових і матеріально-технічних ресурсів підприємств, установ та організацій незалежно від форм власності, а також населення; здійснення контролю за станом благоустрою населених пунктів, організації озеленення, охорони зелених насаджень і водойм, створення місць відпочинку громадян;

7-¹) прийняття рішень про розміщення, обладнання та функціонування майданчиків для паркування транспортних засобів та стоянок таксі на вулицях і дорогах населених пунктів, здійснення контролю за дотриманням визначених правилами паркування транспортних засобів вимог щодо розміщення, обладнання та функціонування майданчиків для паркування;

8) організація місцевих ринків, ярмарків, сприяння розвитку всіх форм торгівлі;

9) встановлення зручного для населення режиму роботи підприємств комунального господарства, торгівлі та громадського харчування, побутового обслуговування, що належать до комунальної власності відповідних територіальних громад;

10) затвердження маршрутів і графіків руху місцевого пасажирського транспорту незалежно від форм власності, узгодження цих питань стосовно транзитного пасажирського транспорту у випадках, передбачених законодавством;

11) забезпечення утримання в належному стані кладовищ, інших місць поховання та їх охорони;

12) залучення на договірних засадах підприємств, установ та організацій, що не належать до комунальної власності відповідних територіальних громад, до участі в обслуговуванні населення засобами транспорту і зв'язку;

13) надання дозволу в порядку, встановленому законодавством, на розміщення реклами;

14) сприяння діяльності Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України;

15) затвердження схем санітарного очищення населених пунктів та впровадження систем роздільного збирання побутових відходів;

16) затвердження норм надання послуг з вивезення побутових відходів;

17) видача дозволу на порушення об'єктів благоустрою у випадках та порядку, передбачених законом;

б) делеговані повноваження:

1) здійснення заходів щодо розширення та вдосконалення мережі підприємств житлово-комунального господарства, торгівлі, громадського харчування, побутового обслуговування, розвитку транспорту і зв'язку;

2) здійснення відповідно до законодавства контролю за належною експлуатацією та організацією обслуговування населення підприємствами житлово-комунального господарства, торгівлі та громадського харчування, побутового обслуговування, транспорту, зв'язку, за технічним станом, використанням та утриманням інших об'єктів нерухомого майна усіх форм власності, за належними, безпечними і здоровими умовами праці на цих підприємствах і об'єктах; прийняття рішень про скасування даного ними дозволу на експлуатацію об'єктів у разі порушення нормативно-правових актів з охорони праці, екологічних, санітарних правил, інших вимог законодавства;

ЗАКОНОДАВСТВО
ПРО МІСЦЕВЕ САМОВРЯДУВАННЯ

3) здійснення контролю за дотриманням законодавства щодо захисту прав споживачів;

4) встановлення за погодженням з власниками зручного для населення режиму роботи розташованих на відповідній території підприємств, установ та організацій сфери обслуговування незалежно від форм власності;

5) облік відповідно до закону житлового фонду, здійснення контролю за його використанням;

6) надання відповідно до закону громадянам, які потребують соціального захисту, безоплатного житла або за доступну для них плату;

7) здійснення контролю за станом квартирної обліку та додержанням житлового законодавства на підприємствах, в установах та організаціях, розташованих на відповідній території, незалежно від форм власності;

8) видача ордерів на заселення жилої площі в будинках державних та комунальних організацій;

9) облік нежилых приміщень на відповідній території незалежно від форм власності, внесення пропозицій їх власникам щодо використання таких приміщень для задоволення потреб територіальної громади;

10) облік відповідно до закону об'єктів нерухомого майна незалежно від форм власності;

11) вирішення відповідно до законодавства питань, пов'язаних з наданням Державній службі спеціального зв'язку та захисту інформації України службових жилих приміщень, житлової площі та інших об'єктів, житлово-комунальних послуг; здійснення контролю за їх використанням та наданням послуг;

12) здійснення заходів щодо ведення в установленому порядку єдиного державного реєстру громадян, які потребують поліпшення житлових умов.

Стаття 31. Повноваження у галузі будівництва

1. До відання виконавчих органів сільських, селищних, міських рад належать:

а) власні (самоврядні) повноваження:

1) організація за рахунок власних коштів і на пайових засадах

будівництва, реконструкції і ремонту об'єктів комунального господарства та соціально-культурного призначення, жилих будинків, шляхів місцевого значення, а також капітального та поточного ремонту вулиць і доріг населених пунктів та інших доріг, які є складовими автомобільних доріг державного значення (як співфінансування на договірних засадах);

2) виконання або делегування на конкурсній основі генеральній будівельній організації (підрядній організації) функцій замовника на будівництво, реконструкцію і ремонт житла, інших об'єктів соціальної та виробничої інфраструктури комунальної власності;

3) розгляд і внесення до відповідних органів виконавчої влади пропозицій до планів і програм будівництва та реконструкції об'єктів на відповідній території;

4) залучення на договірних засадах підприємств, установ та організацій незалежно від форм власності до участі в розвитку потужностей будівельної індустрії і промисловості будівельних матеріалів, у створенні, розвитку та реконструкції об'єктів інженерного забезпечення і транспортного обслуговування;

5) визначення у встановленому законодавством порядку відповідно до рішень ради території, вибір, вилучення (викуп) і надання землі для містобудівних потреб, визначених містобудівною документацією;

6) підготовка і подання на затвердження ради відповідних місцевих містобудівних програм, генеральних планів забудови населених пунктів, іншої містобудівної документації;

7) встановлення на відповідній території режиму використання та забудови земель, на яких передбачена перспективна містобудівна діяльність;

8) координація на відповідній території діяльності суб'єктів містобудування щодо комплексної забудови населених пунктів;

9) надання відповідно до закону містобудівних умов і обмежень забудови земельних ділянок;

10) проведення громадського обговорення містобудівної документації;

11) організація роботи, пов'язаної із завершенням будівництва багатоквартирних житлових будинків, що споруджувалися із залу-

ЗАКОНОДАВСТВО
ПРО МІСЦЕВЕ САМОВРЯДУВАННЯ

ченням коштів фізичних осіб, у разі неспроможності забудовників продовжувати таке будівництво;

б) делеговані повноваження:

1) надання (отримання, реєстрація) документів, що дають право на виконання підготовчих та будівельних робіт, здійснення державного архітектурно-будівельного контролю та прийняття в експлуатацію закінчених будівництвом об'єктів у випадках та відповідно до вимог, встановлених Законом України "Про регулювання містобудівної діяльності";

2) організація роботи, пов'язаної зі створенням і веденням містобудівного кадастру населених пунктів;

3) здійснення в установленому порядку державного контролю за дотриманням законодавства, затвердженої містобудівної документації при плануванні та забудові відповідних територій; зупинення у випадках, передбачених законом, будівництва, яке проводиться з порушенням містобудівної документації і проектів окремих об'єктів, а також може заподіяти шкоди навколишньому природному середовищу;

4) здійснення контролю за забезпеченням надійності та безпечності будинків і споруд незалежно від форм власності в районах, що зазнають впливу небезпечних природних і техногенних явищ та процесів;

5) організація охорони, реставрації та використання пам'яток історії і культури, архітектури та містобудування, палацово-паркових, паркових і садибних комплексів, природних заповідників;

6) вирішення відповідно до законодавства спорів з питань містобудування;

7) здійснення державного контролю за дотриманням договірних зобов'язань забудовниками, діяльність яких пов'язана із залученням коштів фізичних осіб у будівництво багатоквартирних житлових будинків.

Стаття 32. Повноваження у сфері освіти, охорони здоров'я, культури, фізкультури і спорту

До відання виконавчих органів сільських, селищних, міських рад належать:

а) власні (самоврядні) повноваження:

1) управління закладами освіти, охорони здоров'я, культури, фізкультури і спорту, оздоровчими закладами, які належать територіальним громадам або передані їм, молодіжними підлітковими закладами за місцем проживання, організація їх матеріально-технічного та фінансового забезпечення;

2) забезпечення здобуття повної загальної середньої, професійно-технічної освіти у державних і комунальних загальноосвітніх, професійно-технічних навчальних закладах, вищої освіти у комунальних вищих навчальних закладах, створення необхідних умов для виховання дітей, молоді, розвитку їх здібностей, трудового навчання, професійної орієнтації, продуктивної праці учнів, сприяння діяльності дошкільних та позашкільних навчально-виховних закладів, дитячих, молодіжних та науково-просвітницьких організацій;

3) створення при загальноосвітніх навчальних закладах комунальної власності фонду загальнообов'язкового навчання за рахунок коштів місцевого бюджету, залучених з цією метою на договірних засадах коштів підприємств, установ та організацій незалежно від форм власності, а також коштів населення, інших джерел; контроль за використанням коштів цього фонду за призначенням;

4) забезпечення пільгового проїзду учнів, вихованців, студентів та педагогічних працівників до місця навчання і додому у порядку та розмірах, визначених органами місцевого самоврядування, за рахунок видатків відповідних місцевих бюджетів;

5) вирішення питань про надання професійним творчим працівникам на пільгових умовах у користування приміщень під майстерні, студії та лабораторії, необхідних для їх творчої діяльності;

6) організація медичного обслуговування та харчування у закладах освіти, культури, фізкультури і спорту, оздоровчих закладах, які належать територіальним громадам або передані їм;

7) створення умов для розвитку культури, сприяння відродженню осередків традиційної народної творчості, національно-культурних традицій населення, художніх промислів і ремесел;

8) сприяння роботі творчих спілок, національно-культурних товариств, асоціацій, інших громадських та неприбуткових органі-

ЗАКОНОДАВСТВО
ПРО МІСЦЕВЕ САМОВРЯДУВАННЯ

зацій, які діють у сфері охорони здоров'я, культури, фізкультури і спорту, роботи з молоддю;

9) створення умов для занять фізичною культурою і спортом за місцем проживання населення та в місцях масового відпочинку;

б) делеговані повноваження:

1) забезпечення в межах наданих повноважень доступності і безоплатності освіти і медичного обслуговування на відповідній території, можливості отримання освіти державною мовою, а в межах території, на якій поширена регіональна мова, - цією регіональною мовою або мовою меншини згідно з нормами статті 20 Закону України "Про засади державної мовної політики";

2) забезпечення відповідно до закону розвитку всіх видів освіти і медичного обслуговування, розвитку і вдосконалення мережі освітніх і лікувальних закладів усіх форм власності, фізичної культури і спорту, визначення потреби та формування замовлень на кадри для цих закладів, укладення договорів на підготовку спеціалістів, організація роботи щодо удосконалення кваліфікації кадрів, залучення роботодавців до надання місць для проходження виробничої практики учнями професійно-технічних навчальних закладів;

3) забезпечення відповідно до законодавства пільгових категорій населення лікарськими засобами та виробами медичного призначення;

4) організація обліку дітей дошкільного та шкільного віку;

5) надання допомоги випускникам загальноосвітніх та професійно-технічних навчальних закладів державної або комунальної форми власності у працевлаштуванні;

6) забезпечення школярів із числа дітей-сиріт, дітей-інвалідів/інвалідів I-III групи, дітей, позбавлених батьківського піклування, та дітей із сімей, які отримують допомогу відповідно до Закону України "Про державну соціальну допомогу малозабезпеченим сім'ям", які навчаються в державних і комунальних навчальних закладах, безоплатними підручниками, створення умов для самоосвіти;

7) організація роботи щодо запобігання бездоглядності неповнолітніх;

8) вирішення відповідно до законодавства питань про повне державне утримання дітей-сиріт і дітей, які залишилися без піклування батьків, у школах-інтернатах, дитячих будинках, у тому числі сімейного типу, професійно-технічних навчальних закладах та утримання за рахунок держави осіб, які мають вади у фізичному чи розумовому розвитку і не можуть навчатися в масових навчальних закладах, у спеціальних навчальних закладах, про надання громадянам пільг на утримання дітей у школах-інтернатах, інтернатах при школах, а також щодо оплати харчування дітей у школах (групах з подовженим днем);

9) вирішення питань про надання неповнолітнім, учням, студентам, пенсіонерам та інвалідам права на безкоштовне і пільгове користування об'єктами культури, фізкультури і спорту, а також визначення порядку компенсації цим закладам вартості послуг, наданих безкоштовно або на пільгових умовах;

10) забезпечення охорони пам'яток історії та культури, збереження та використання культурного надбання;

11) внесення пропозицій до відповідних органів про ліцензування індивідуальної підприємницької діяльності у сфері охорони здоров'я.

Стаття 33. Повноваження у сфері регулювання земельних відносин та охорони навколишнього природного середовища

1. До відання виконавчих органів сільських, селищних, міських рад належать:

а) власні (самоврядні) повноваження:

1) підготовка і внесення на розгляд ради пропозицій щодо встановлення ставки земельного податку, розмірів плати за користування природними ресурсами, вилучення (викупу), а також надання під забудову та для інших потреб земель, що перебувають у власності територіальних громад; визначення в установленому порядку розмірів відшкодувань підприємствами, установами та організаціями незалежно від форм власності за забруднення довкілля та інші екологічні збитки; встановлення платежів за користування комунальними та санітарними мережами відповідних населених пунктів;

ЗАКОНОДАВСТВО
ПРО МІСЦЕВЕ САМОВРЯДУВАННЯ

2) підготовка і подання на затвердження ради проектів місцевих програм охорони довкілля, участь у підготовці загальнодержавних і регіональних програм охорони довкілля;

3) підготовка і внесення на розгляд ради пропозицій щодо прийняття рішень про організацію територій і об'єктів природно-заповідного фонду місцевого значення та інших територій, що підлягають особливій охороні; внесення пропозицій до відповідних державних органів про оголошення природних та інших об'єктів, що мають екологічну, історичну, культурну або наукову цінність, пам'ятками природи, історії або культури, які охороняються законом, підготовка і внесення на розгляд ради пропозицій щодо прийняття рішень про оголошення в місцях масового розмноження та вирощування потомства дикими тваринами "сезону тиші" з обмеженням господарської діяльності та добуванням об'єктів тваринного світу;

4) справляння плати за землю;

б) делеговані повноваження:

1) здійснення контролю за дотриманням земельного та природоохоронного законодавства, використанням і охороною земель, природних ресурсів загальнодержавного та місцевого значення, відтворенням лісів;

(Підпункт 2 пункту "б" частини першої статті 33 виключено на підставі Закону № 402-VII від 04.07.2013)

3) координація діяльності місцевих органів земельних ресурсів;

4) погодження клопотань про надання дозволу на спеціальне використання природних ресурсів загальнодержавного значення;

5) вирішення земельних спорів у порядку, встановленому законом;

6) вжиття необхідних заходів щодо ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій відповідно до закону, інформування про них населення, залучення в установленому законом порядку до цих робіт підприємств, установ та організацій, а також населення;

7) визначення території для розміщення відходів відповідно до законодавства;

7-1) здійснення контролю за діяльністю суб'єктів підприємницької діяльності у сфері поводження з відходами;

8) підготовка висновків щодо надання або вилучення в установ-

леному законом порядку земельних ділянок, що проводиться органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування;

9) організація і здійснення землеустрою, погодження проєктів землеустрою;

10) здійснення контролю за впровадженням заходів, передбачених документацією із землеустрою;

11) створення та забезпечення функціонування місцевих екологічних автоматизованих інформаційно-аналітичних систем, які є складовою мережі загальнодержавної екологічної автоматизованої інформаційно-аналітичної системи забезпечення доступу до екологічної інформації;

12) здійснення контролю за дотриманням юридичними та фізичними особами вимог у сфері поводження з побутовими та виробничими відходами та розгляд справ про адміністративні правопорушення або передача їх матеріалів на розгляд інших державних органів у разі порушення законодавства про відходи;

13) надання відомостей з Державного земельного кадастру відповідно до закону.

2. До відання виконавчих органів міських (за винятком міст районного значення) рад, крім повноважень, зазначених у пункті "б" частини першої цієї статті, належить координація на відповідній території діяльності спеціально уповноважених державних органів управління з охорони природи.

Стаття 34. Повноваження у сфері соціального захисту населення

1. До відання виконавчих органів сільських, селищних, міських рад належать:

а) власні (самоврядні) повноваження:

1) встановлення за рахунок власних коштів і благодійних надходжень додаткових до встановлених законодавством гарантій щодо соціального захисту населення;

2) вирішення відповідно до законодавства питань про подання допомоги інвалідам, ветеранам війни та праці, сім'ям загиблих (померлих або визнаних такими, що пропали безвісти) військовослужбовців, а також військовослужбовців, звільнених у запас

ЗАКОНОДАВСТВО
ПРО МІСЦЕВЕ САМОВРЯДУВАННЯ

(крім військовослужбовців строкової служби та військової служби за призовом осіб офіцерського складу) або відставку, інвалідам з дитинства, багатодітним сім'ям у будівництві індивідуальних жилих будинків, проведенні капітального ремонту житла, у придбанні будівельних матеріалів; відведення зазначеним особам у першочерговому порядку земельних ділянок для індивідуального будівництва, садівництва та городництва;

3) організація для малозабезпечених громадян похилого віку, інвалідів будинків-інтернатів, побутового обслуговування, продажу товарів у спеціальних магазинах і відділах за соціально доступними цінами, а також безоплатного харчування;

4) вирішення питань про надання за рахунок коштів місцевих бюджетів ритуальних послуг у зв'язку з похованням самотніх громадян, ветеранів війни та праці, а також інших категорій малозабезпечених громадян; подання допомоги на поховання громадян в інших випадках, передбачених законодавством;

б) делеговані повноваження:

1) підготовка і подання на затвердження ради цільових місцевих програм поліпшення стану безпеки і умов праці та виробничого середовища, територіальних програм зайнятості та заходів щодо соціальної захищеності різних груп населення від безробіття, організація їх виконання; участь у розробленні цільових регіональних програм поліпшення стану безпеки і умов праці та виробничого середовища, зайнятості населення, що затверджуються відповідно районними, обласними радами;

2) забезпечення здійснення передбачених законодавством заходів щодо поліпшення житлових і матеріально-побутових умов інвалідів, ветеранів війни та праці, громадян, реабілітованих як жертви політичних репресій, військовослужбовців, а також військовослужбовців, звільнених у запас або відставку, сімей, які втратили годувальника, багатодітних сімей, громадян похилого віку, які потребують обслуговування вдома, до влаштування в будинки інвалідів і громадян похилого віку, які мають потребу в цьому, дітей, що залишилися без піклування батьків, на виховання в сім'ї громадян;

2-1) вирішення відповідно до законодавства питань надання соціальних послуг особам та сім'ям з дітьми, які перебувають у

складних життєвих обставинах та потребують сторонньої допомоги, забезпечення утримання та виховання дітей, які перебувають у складних життєвих обставинах;

3) вирішення відповідно до законодавства питань про надання пільг і допомоги, пов'язаних з охороною материнства і дитинства;

4) вирішення у встановленому законодавством порядку питань опіки і піклування;

5) подання відповідно до законодавства одноразової допомоги громадянам, які постраждали від стихійного лиха;

6) вирішення відповідно до законодавства питань про надання компенсацій і пільг громадянам, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи, в інших випадках, передбачених законодавством;

7) організація проведення громадських та тимчасових робіт для осіб, зареєстрованих як безробітні, а також учнівської та студентської молоді у вільний від занять час на підприємствах, в установах та організаціях, що належать до комунальної власності, а також за договорами - на підприємствах, в установах та організаціях, що належать до інших форм власності;

8) здійснення контролю за охороною праці, забезпеченням соціального захисту працівників підприємств, установ та організацій усіх форм власності, у тому числі зайнятих на роботах із шкідливими та небезпечними умовами праці, за якістю проведення атестації робочих місць щодо їх відповідності нормативно-правовим актам про охорону праці, за наданням працівникам відповідно до законодавства пільг та компенсацій за роботу в шкідливих умовах;

9) участь у соціальному діалозі, веденні колективних переговорів, укладенні територіальних угод, здійсненні контролю за їх виконанням, вирішенні колективних трудових спорів (конфліктів) щодо підприємств, установ та організацій, розташованих на відповідній території; повідомна реєстрація у встановленому порядку колективних договорів і територіальних угод відповідного рівня;

10) встановлення відповідно до законодавства розмірів і порядку виплати щомісячної допомоги особам, які здійснюють догляд за самотніми громадянами, які за висновком медичних закладів потребують постійного стороннього догляду;

ЗАКОНОДАВСТВО
ПРО МІСЦЕВЕ САМОВРЯДУВАННЯ

11) здійснення контролю за поданням відповідно до закону підприємствами, установами та організаціями всіх форм власності відомостей про наявність вільних робочих місць (посад); організація інформування населення про потребу підприємств, установ та організацій усіх форм власності у працівниках;

12) прийняття рішень про створення на підприємствах, в установах та організаціях спеціальних робочих місць для осіб з обмеженою працездатністю, організація їх професійної підготовки, а також погодження ліквідації таких робочих місць;

(Підпункт 13 пункту "б" частини першої статті 34 виключено на підставі Закону № 5461-VI від 16.10.2012)

14) здійснення згідно із законодавством заходів соціального патронажу щодо осіб, які відбували покарання у виді обмеження волі або позбавлення волі на певний строк;

15) організація надання соціальних послуг бездомним особам;

16) здійснення відповідно до закону заходів, спрямованих на запобігання бездомності осіб.

2. До відання виконавчих органів сільських, селищних рад, крім повноважень, зазначених у пункті "б" частини першої цієї статті, належить також вирішення питань щодо надання працівникам освіти, культури, охорони здоров'я, іншим категоріям громадян, які працюють у сільській місцевості, встановлених законодавством пільг.

Стаття 35. Повноваження в галузі зовнішньоекономічної діяльності

До відання виконавчих органів сільських, селищних, міських рад належать:

а) власні (самоврядні) повноваження:

1) укладення і забезпечення виконання у встановленому законодавством порядку договорів з іноземними партнерами на придбання та реалізацію продукції, виконання робіт і надання послуг;

2) сприяння зовнішньоекономічним зв'язкам підприємств, установ та організацій, розташованих на відповідній території, незалежно від форм власності;

3) сприяння у створенні на основі законодавства спільних з іноземними партнерами підприємств виробничої і соціальної інфра-

структури та інших об'єктів; залучення іноземних інвестицій для створення робочих місць;

б) делеговані повноваження:

- 1) організація та контроль прикордонної і прибережної торгівлі;
- 2) створення умов для належного функціонування органів доходів і зборів, сприяння їх діяльності;
- 3) забезпечення на відповідній території в межах наданих повноважень реалізації міжнародних зобов'язань України.

Стаття 36. Повноваження в галузі оборонної роботи

До відання виконавчих органів сільських, селищних, міських рад належать такі делеговані повноваження:

1) сприяння організації призову громадян на військову службу за призовом осіб офіцерського складу, строкову військову та альтернативну (невійськову) службу, а також їх мобілізації, підготовці молоді до служби в Збройних Силах України, організації навчальних (перевірочних) та спеціальних військових зборів; забезпечення доведення до підприємств, установ та організацій незалежно від форм власності, а також населення наказу військового комісара про оголошення мобілізації;

2) бронювання робочих місць для військовозобов'язаних на підприємствах, в установах та організаціях відповідно до законодавства;

3) організація та участь у здійсненні заходів, пов'язаних з мобілізаційною підготовкою та цивільним захистом, на відповідній території;

4) вирішення відповідно до законодавства питань, пов'язаних з наданням військовим частинам, установам, навчальним закладам Збройних Сил України службових приміщень і жилої площі, інших об'єктів, комунально-побутових послуг; здійснення контролю за їх використанням, наданням послуг;

5) сприяння організації виробництва і поставкам у війська підприємствами та організаціями, що належать до комунальної власності, замовленої продукції, послуг, енергоресурсів;

6) здійснення заходів щодо створення належних умов для функціонування пунктів пропуску через Державний кордон України;

7) сприяння Державній прикордонній службі України у підтриманні відповідного режиму на державному кордоні;

8) здійснення заходів щодо військово-патріотичного виховання населення.

Стаття 37. Повноваження щодо вирішення питань адміністративно-територіального устрою

До відання виконавчих органів сільських, селищних, міських рад належать такі власні (самоврядні) повноваження:

1) підготовка і внесення на розгляд ради питань щодо найменування (перейменування) вулиць, провулків, проспектів, площ, парків, скверів, мостів та інших споруд, розташованих на території відповідного населеного пункту;

2) підготовка і внесення на розгляд ради пропозицій щодо питань адміністративно-територіального устрою в порядку і межах повноважень, визначених законом.

Стаття 37⁻¹. Повноваження у сфері реєстрації місця проживання фізичних осіб

1. До відання виконавчих органів сільських, селищних, міських рад належать такі делеговані повноваження:

1) формування та ведення реєстру територіальної громади відповідно до закону.

Стаття 38. Повноваження щодо забезпечення законності, правопорядку, охорони прав, свобод і законних інтересів громадян

1. До відання виконавчих органів сільських, селищних, міських рад належать:

а) власні (самоврядні) повноваження:

1) підготовка і внесення на розгляд ради пропозицій щодо створення відповідно до закону міліції, що утримується за рахунок коштів місцевого самоврядування, вирішення питань про чисельність працівників такої міліції, про витрати на їх утримання, здійснення матеріально-технічного забезпечення їх діяльності, створення для них необхідних житлово-побутових умов;

2) сприяння діяльності органів суду, прокуратури, юстиції, служби безпеки, Національної поліції, Національного антикорупційного бюро

України, адвокатури і Державної кримінально-виконавчої служби України;

3) внесення подань до відповідних органів про притягнення до відповідальності посадових осіб, якщо вони ігнорують законні вимоги та рішення рад і їх виконавчих органів, прийняті в межах їх повноважень;

4) звернення до суду про визнання незаконними актів органів виконавчої влади, інших органів місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій, які обмежують права територіальної громади, а також повноваження органів та посадових осіб місцевого самоврядування;

5) підготовка і внесення на розгляд ради пропозицій щодо створення відповідно до законодавства комунальної аварійно-рятувальної служби, що утримується за рахунок коштів місцевого бюджету, вирішення питань про чисельність працівників такої служби, витрати на їх утримання, зокрема щодо матеріально-технічного забезпечення їх діяльності, створення для них необхідних житлово-побутових умов;

6) створення в установленому порядку комунальних аварійно-рятувальних служб;

7) створення резервного фонду для ліквідації надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру;

8) розроблення та здійснення заходів щодо матеріально-технічного забезпечення діяльності комунальних аварійно-рятувальних служб;

9) організація в установленому порядку навчання особового складу комунальних аварійно-рятувальних служб та аварійно-рятувальних служб громадських організацій;

10) централізоване тимчасове зберігання архівних документів, нагромаджених у процесі документування службових, трудових або інших правовідносин юридичних і фізичних осіб на відповідній території, та інших архівних документів, що не належать до Національного архівного фонду;

б) делеговані повноваження:

1) забезпечення вимог законодавства щодо розгляду звернень громадян, здійснення контролю за станом цієї роботи на

ЗАКОНОДАВСТВО
ПРО МІСЦЕВЕ САМОВРЯДУВАННЯ

підприємствах, в установах та організаціях незалежно від форм власності;

2) вжиття у разі надзвичайних ситуацій необхідних заходів відповідно до закону щодо забезпечення державного і громадського порядку, життєдіяльності підприємств, установ та організацій, врятування життя людей, захисту їх здоров'я, збереження матеріальних цінностей;

3) вирішення відповідно до закону питань про проведення зборів, мітингів, маніфестацій і демонстрацій, спортивних, видовищних та інших масових заходів; здійснення контролю за забезпеченням при їх проведенні громадського порядку;

3-1) погодження проекту плану проведення потенційно небезпечних заходів в умовах присутності цивільного населення за участю особового складу Збройних Сил України, інших військових формувань та правоохоронних органів з використанням озброєння і військової техніки; взаємодія з органами військового управління під час планування та проведення таких заходів з метою запобігання і недопущення надзвичайних ситуацій та ліквідації їх наслідків відповідно до закону;

4) розгляд справ про адміністративні правопорушення, віднесені законом до їх відання; утворення адміністративних комісій та комісій з питань боротьби зі злочинністю, спрямування їх діяльності;

5) вчинення нотаріальних дій з питань, віднесених законом до їх відання, реєстрація актів цивільного стану (за винятком виконавчих органів міських (крім міст обласного значення) рад);

(Підпункт 6 пункту "б" частини першої статті 38 виключено на підставі Закону № 5461-VI від 16.10.2012)

7) державна реєстрація у встановленому порядку юридичних осіб та фізичних осіб - підприємців;

8) державна реєстрація речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень.

2. До відання виконавчих органів міських (за винятком міст районного значення) рад, крім повноважень, зазначених у пункті "б" частини першої цієї статті, належить:

1) утворення служб у справах дітей та спостережної, спрямування їх діяльності;

(Пункт 2 частини другої статті 38 виключено на підставі Закону № 888-VIII від 10.12.2015)

3) вирішення спільно з відповідними органами Національної поліції питань щодо створення належних умов для служби та відпочинку поліцейських;

4) зберігання документів Національного архівного фонду, що мають місцеве значення, і управління архівною справою та діловодством на відповідній території;

5) здійснення заходів щодо ведення Державного реєстру виборців відповідно до закону.

Стаття 38⁻¹. Повноваження у сфері надання безоплатної первинної правової допомоги

1. До відання виконавчих органів сільських, селищних, міських рад у сфері надання безоплатної первинної правової допомоги належать такі власні (самоврядні) повноваження:

1) утворення в установленому порядку установ з надання безоплатної первинної правової допомоги з урахуванням потреб територіальної громади;

2) підготовка і внесення на розгляд ради пропозицій щодо утворення установ з надання безоплатної первинної правової допомоги, вирішення питань про чисельність працівників таких установ, про витрати на їх утримання, здійснення матеріально-технічного забезпечення їх діяльності, надання для їх функціонування необхідних приміщень;

3) забезпечення координації діяльності установ з надання безоплатної первинної правової допомоги на території відповідної адміністративно-територіальної одиниці;

4) здійснення фінансування установ з надання безоплатної первинної правової допомоги та контролю за використанням коштів такими установами за призначенням;

5) розгляд письмових звернень про надання безоплатної первинної правової допомоги та надання такої допомоги з питань, що належать до їх компетенції, відповідно до закону;

6) надання роз'яснень положень законодавства та консультацій щодо порядку звернення про надання безоплатної вторинної правової допомоги;

ЗАКОНОДАВСТВО
ПРО МІСЦЕВЕ САМОВРЯДУВАННЯ

7) забезпечення особистого прийому осіб для надання безоплатної первинної правової допомоги;

8) залучення на підставі договорів адвокатів, фізичних та юридичних осіб приватного права до надання безоплатної первинної правової допомоги;

9) координація діяльності з місцевими органами виконавчої влади та територіальними органами центральних органів виконавчої влади щодо надання безоплатної первинної правової допомоги;

10) надання документів та інших матеріалів або їх копій, необхідних у зв'язку з наданням безоплатної вторинної правової допомоги;

11) організація семінарів, конференцій з питань безоплатної первинної правової допомоги.

2. Виконавчі органи сільських, селищних, міських рад взаємодіють з центрами з надання безоплатної вторинної правової допомоги та надають їм сприяння в межах своїх повноважень.

Стаття 39. Повноваження щодо відзначення державними нагородами України

Виконавчі органи сільських, селищних, міських рад розглядають клопотання підприємств, установ та організацій незалежно від форм власності і вносять у встановленому порядку до відповідних органів виконавчої влади подання про нагородження державними нагородами України.

Стаття 40. Інші повноваження виконавчих органів сільських, селищних, міських рад

Виконавчі органи сільських, селищних, міських рад, крім повноважень, передбачених цим Законом, здійснюють й інші надані їм законом повноваження.

Стаття 41. Особливості повноважень районних у містах рад та їх виконавчих органів

1. Питання організації управління районами в містах належать до компетенції міських рад.

2. Районні у містах ради (у разі їх створення) та їх виконавчі

органи відповідно до Конституції та законів України здійснюють управління рухомим і нерухомим майном та іншими об'єктами, що належать до комунальної власності територіальних громад районів у містах, формують, затверджують, виконують відповідні бюджети та контролюють їх виконання, а також здійснюють інші повноваження, передбачені цим Законом, в обсягах і межах, що визначаються міськими радами.

3. Обсяг і межі повноважень районних у містах рад та їх виконавчих органів визначаються відповідними міськими радами за узгодженням з районними у містах радами з урахуванням загальноміських інтересів та колективних потреб територіальних громад районів у містах.

4. Визначений міськими радами обсяг повноважень районних у місті рад та їх виконавчих органів не може змінюватися міською радою без згоди відповідної районної у місті ради протягом даного скликання.

5. Порядок формування, структура, форми діяльності районних у містах рад та їх органів визначаються відповідно до цього та інших законів.

ГЛАВА 3. Сільський, селищний, міський голова

Стаття 42. Повноваження сільського, селищного, міського голови

1. Повноваження сільського, селищного, міського голови починаються з моменту оголошення відповідною сільською, селищною, міською виборчою комісією на пленарному засіданні ради рішення про його обрання. Повноваження сільського, селищного, міського голови закінчуються в день відкриття першої сесії відповідної сільської, селищної, міської ради, обраної на наступних чергових місцевих виборах, або, якщо рада не обрана, з моменту вступу на цю посаду іншої особи, обраної на наступних місцевих виборах, крім випадків дострокового припинення його повноважень відповідно до частин першої та другої статті 79 цього Закону.

2. У разі звільнення з посади сільського, селищного, міського голови у зв'язку з достроковим припиненням його повноважень

або його смерті, а також у разі неможливості здійснення ним своїх повноважень повноваження сільського, селищного, міського голови здійснює секретар відповідної сільської, селищної, міської ради, крім випадків дострокового припинення повноважень сільського, селищного, міського голови відповідно до Закону України "Про військово-цивільні адміністрації". Секретар сільської, селищної, міської ради тимчасово здійснює зазначені повноваження з моменту дострокового припинення повноважень сільського, селищного, міського голови і до моменту початку повноважень сільського, селищного, міського голови, обраного на позачергових виборах відповідно до закону, або до дня відкриття першої сесії відповідної сільської, селищної, міської ради, обраної на чергових місцевих виборах.

3. Повноваження сільського, селищного, міського голови можуть бути припинені достроково у випадках, передбачених статтею 79 цього Закону, що має наслідком звільнення його з посади. Не пізніше як на п'ятнадцятий день після звільнення з посади або смерті сільського, селищного, міського голови особа, яка на цей час відповідно до закону здійснює повноваження сільського, селищного, міського голови, звертається до Верховної Ради України з клопотанням щодо призначення позачергових виборів сільського, селищного, міського голови.

Таке клопотання розглядається Верховною Радою України не пізніше ніж у дев'яностоденний строк з дня дострокового припинення повноважень відповідного сільського, селищного, міського голови.

4. Сільський, селищний, міський голова:

1) забезпечує здійснення у межах наданих законом повноважень органів виконавчої влади на відповідній території, дотримання Конституції та законів України, виконання актів Президента України та відповідних органів виконавчої влади;

2) організує в межах, визначених цим Законом, роботу відповідної ради та її виконавчого комітету;

3) підписує рішення ради та її виконавчого комітету;

4) вносить на розгляд ради пропозицію щодо кандидатури на посаду секретаря ради;

5) вносить на розгляд ради пропозиції про кількісний і персональний склад виконавчого комітету відповідної ради;

6) вносить на розгляд ради пропозиції щодо структури виконавчих органів ради, апарату ради та її виконавчого комітету, їх штатів, встановлених відповідно до типових штатів, затверджених Кабінетом Міністрів України;

(Пункт 6 частини статті 42 в редакції Закону № 107-VI від 28.12.2007 - зміну визнано неконституційною згідно з Рішенням Конституційного Суду № 10-рп/2008 від 22.05.2008)

7) здійснює керівництво апаратом ради та її виконавчого комітету;

8) скликає сесії ради, вносить пропозиції та формує порядок денний сесій ради і головує на пленарних засіданнях ради;

9) забезпечує підготовку на розгляд ради проектів програм соціально-економічного та культурного розвитку, цільових програм з інших питань самоврядування, місцевого бюджету та звіту про його виконання, рішень ради з інших питань, що належать до її відання; оприлюднює затверджені радою програми, бюджет та звіти про їх виконання;

10) призначає на посади та звільняє з посад керівників відділів, управлінь та інших виконавчих органів ради, підприємств, установ та організацій, що належать до комунальної власності відповідних територіальних громад, крім керівників дошкільних, загальноосвітніх та позашкільних навчальних закладів;

11) скликає загальні збори громадян за місцем проживання;

11-¹) вносить на розгляд ради пропозиції про утворення спеціалізованої установи з надання безоплатної первинної правової допомоги;

11-²) вносить на розгляд ради пропозиції щодо кандидатури на посаду керівника установи з надання безоплатної первинної правової допомоги;

12) забезпечує виконання рішень місцевого референдуму, відповідної ради, її виконавчого комітету;

13) є розпорядником бюджетних коштів, використовує їх лише за призначенням, визначеним радою;

14) представляє територіальну громаду, раду та її виконавчий

ЗАКОНОДАВСТВО
ПРО МІСЦЕВЕ САМОВРЯДУВАННЯ

комітет у відносинах з державними органами, іншими органами місцевого самоврядування, об'єднаннями громадян, підприємствами, установами та організаціями незалежно від форм власності, громадянами, а також у міжнародних відносинах відповідно до законодавства;

15) звертається до суду щодо визнання незаконними актів інших органів місцевого самоврядування, місцевих органів виконавчої влади, підприємств, установ та організацій, які обмежують права та інтереси територіальної громади, а також повноваження ради та її органів;

16) укладає від імені територіальної громади, ради та її виконавчого комітету договори відповідно до законодавства, а з питань, віднесених до виключної компетенції ради, подає їх на затвердження відповідної ради;

17) веде особистий прийом громадян;

18) забезпечує на відповідній території додержання законодавства щодо розгляду звернень громадян та їх об'єднань;

18-¹) бере участь у здійсненні державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності в межах та у спосіб, встановлені Законом України "Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності";

19) здійснює інші повноваження місцевого самоврядування, визначені цим та іншими законами, якщо вони не віднесені до виключних повноважень ради або не віднесені радою до відання її виконавчих органів;

20) видає розпорядження у межах своїх повноважень;

(Офіційне тлумачення положень частини статті 42 див. в Рішенні Конституційного Суду № 7-рп/99 від 06.07.99)

5. Сільський, селищний, міський голова несе персональну відповідальність за здійснення наданих йому законом повноважень.

(Офіційне тлумачення положень частини статті 42 див. в Рішенні Конституційного Суду № 7-рп/99 від 06.07.99)

6. При здійсненні наданих повноважень сільський, селищний, міський голова є підзвітним, підконтрольним і відповідальним перед територіальною громадою, відповідальним - перед відповідною радою, а з питань здійснення виконавчими органами ради

повноважень органів виконавчої влади - також підконтрольним відповідним органам виконавчої влади. Сільський, селищний, міський голова щорічно звітує відповідно сільській, селищній, міській раді про здійснення державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності виконавчими органами відповідної ради.

(Офіційне тлумачення положень частини статті 42 див. в Рішенні Конституційного Суду № 7-рп/99 від 06.07.99)

7. Сільський, селищний, міський голова не рідше одного разу на рік звітує про свою роботу перед територіальною громадою на відкритій зустрічі з громадянами. На вимогу не менше половини депутатів відповідної ради сільський, селищний, міський голова зобов'язаний прозвітувати перед радою про роботу виконавчих органів ради у будь-який визначений ними термін.

(Офіційне тлумачення положень частини статті 42 див. в Рішенні Конституційного Суду № 7-рп/99 від 06.07.99)

ГЛАВА 4. Повноваження районних і обласних рад

Стаття 43. Питання, які вирішуються районними і обласними радами виключно на їх пленарних засіданнях

1. Виключно на пленарних засіданнях районної, обласної ради вирішуються такі питання:

1) обрання голови ради, відповідно заступника голови районної ради та першого заступника, заступника голови обласної ради, звільнення їх з посади;

2) утворення, обрання і ліквідація постійних та інших комісій ради, зміна їх складу, обрання голів комісій;

3) утворення президії (колегії) ради, затвердження положення про неї;

4) затвердження за пропозицією голови ради структури виконавчого апарату ради, його чисельності, встановленої відповідно до типових штатів, затверджених Кабінетом Міністрів України, витрат на утримання ради та її виконавчого комітету;

(Пункт 4 частини першої статті 43 в редакції Закону № 107-VI від 28.12.2007 - зміну визнано неконституційною згідно з Рішенням Конституційного Суду № 10-рп/2008 від 22.05.2008)

ЗАКОНОДАВСТВО
ПРО МІСЦЕВЕ САМОВРЯДУВАННЯ

5) затвердження регламенту ради;

6) затвердження плану роботи ради з урахуванням вимог статті 32 Закону України "Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності", заслуховування звіту про його виконання;

7) заснування аудіовізуальних (електронних) засобів масової інформації відповідної ради, призначення і звільнення їх керівників;

8) заслуховування звітів постійних комісій, керівників органів, які рада утворює, обирає та призначає;

9) розгляд запитів депутатів, прийняття рішень по них;

10) прийняття рішень щодо дострокового припинення повноважень депутата ради в порядку, встановленому законодавством;

(Пункт 11 частини першої статті 43 виключено на підставі Закону № 595-VIII від 14.07.2015)

12) прийняття за пропозицією територіальних громад рішення щодо проведення консультативного опитування з питань, які стосуються їх спільних інтересів;

13) здійснення відповідно до закону повноважень щодо організації проведення всеукраїнських референдумів та виборів органів державної влади і місцевого самоврядування;

14) затвердження відповідно до закону Положення про зміст, опис та порядок використання символіки району, області;

15) прийняття рішень щодо об'єднання в асоціації, вступ до асоціацій та інших форм добровільних об'єднань органів місцевого самоврядування, що представляють спільні інтереси територіальних громад, а також про вихід із них;

16) затвердження програм соціально-економічного та культурного розвитку відповідно району, області, цільових програм з інших питань, заслуховування звітів про їх виконання;

17) затвердження відповідно районних, обласних бюджетів, внесення змін до них, затвердження звітів про їх виконання;

18) розподіл переданих з державного бюджету коштів у вигляді дотацій, субвенцій відповідно між районними бюджетами, місцевими бюджетами міст обласного значення, сіл, селищ, міст районного значення;

19) вирішення за дорученням відповідних рад питань про про-

даж, передачу в оренду, концесію або під заставу об'єктів комунальної власності, які забезпечують спільні потреби територіальних громад і перебувають в управлінні районних, обласних рад, а також придбання таких об'єктів в установленому законом порядку;

20) вирішення в установленому законом порядку питань щодо управління об'єктами спільної власності територіальних громад сіл, селищ, міст, районів у містах, що перебувають в управлінні районних і обласних рад; призначення і звільнення їх керівників;

21) вирішення відповідно до закону питань регулювання земельних відносин;

22) вирішення відповідно до закону питань про надання дозволу на спеціальне використання природних ресурсів відповідно районного, обласного значення, а також про скасування такого дозволу;

23) встановлення правил користування водозабірними спорудами, призначеними для задоволення питних, побутових та інших потреб населення, зон санітарної охорони джерел водопостачання, обмеження або заборони використання підприємствами питної води у промислових цілях;

24) прийняття рішень про організацію територій і об'єктів природно-заповідного фонду місцевого значення та інших територій, що підлягають особливій охороні; внесення пропозицій до відповідних державних органів про оголошення природних та інших об'єктів, що мають екологічну, історичну, культурну або наукову цінність, пам'ятками історії або культури, які охороняються законом, прийняття рішень про оголошення в місцях масового розмноження та вирощування потомства дикими тваринами "сезону тиші" з обмеженням господарської діяльності та добуванням об'єктів тваринного світу;

25) прийняття за пропозицією відповідних сільських, селищних, міських рад рішень, пов'язаних зі створенням спеціальних вільних та інших зон, зміною у статусі цих зон, внесення до відповідних органів пропозицій з цих питань;

26) прийняття рішень з питань адміністративно-територіально-го устрою в межах і в порядку, визначених законом;

27) прийняття рішень щодо делегування місцевим державним адміністраціям окремих повноважень районних, обласних рад;

ЗАКОНОДАВСТВО
ПРО МІСЦЕВЕ САМОВРЯДУВАННЯ

28) заслуховування звітів голів місцевих державних адміністрацій, їх заступників, керівників структурних підрозділів місцевих державних адміністрацій про виконання програм соціально-економічного та культурного розвитку, бюджету, рішень ради із зазначених питань, а також про здійснення місцевими державними адміністраціями делегованих їм радою повноважень;

29) прийняття рішення про недовіру голові відповідної місцевої державної адміністрації;

30) прийняття рішень про звернення до суду щодо визнання незаконними актів місцевих органів виконавчої влади, підприємств, установ та організацій, які обмежують права територіальних громад у сфері їх спільних інтересів, а також повноваження районних, обласних рад та їх органів;

31) внесення до Кабінету Міністрів України пропозицій щодо голови відповідної місцевої державної адміністрації;

32) надання згоди на передачу об'єктів з державної власності у спільну власність територіальних громад сіл, селищ, міст та прийняття рішень про передачу об'єктів права спільної власності територіальних громад сіл, селищ, міст, що перебувають в управлінні районних, обласних рад, у державну власність, а також щодо придбання об'єктів державної власності;

(Пункт 33 частини першої статті 43 втратив чинність у зв'язку з втратою чинності Закону № 1577-IV від 04.03.2004 на підставі Закону № 309-VI від 03.06.2008)

(Пункт 34 частини першої статті 43 втратив чинність у зв'язку з втратою чинності Закону № 1577-IV від 04.03.2004 на підставі Закону № 309-VI від 03.06.2008)

35) затвердження відповідно до закону Положення про помічника-консультанта депутата ради та опису посвідчення помічника-консультанта депутата ради;

36) заслуховування інформації прокурорів та керівників органів Національної поліції про стан законності, боротьби із злочинністю, охорони громадського порядку та результати діяльності на відповідній території;

37) встановлення тарифів на житлово-комунальні послуги, які надаються підприємствами, що перебувають у спільній власності

територіальних громад, представництво інтересів яких здійснює відповідна районна чи обласна рада, а також суб'єктами господарювання, що здійснюють управління (експлуатацію) цілісними майновими комплексами таких підприємств.

2. Районні і обласні ради можуть розглядати і вирішувати на пленарних засіданнях й інші питання, віднесені до їх відання цим та іншими законами.

3. Крім питань, зазначених у частині першій цієї статті, виключно на пленарних засіданнях обласних рад вирішуються такі питання:

(Пункт 1 частини третьої статті 43 виключено на підставі Закону № 4710-VI від 17.05.2012)

2) прийняття у межах, що визначаються законами, рішень з питань боротьби зі стихійним лихом, епідеміями, епізоотіями, які передбачають за їх порушення адміністративну відповідальність;

(Пункт 3 частини третьої статті 43 виключено на підставі Закону № 703-IV від 03.04.2003 - набуває чинності з 01.01.2004 року)

4) прийняття рішень про віднесення лісів до категорії захисності, а також про поділ лісів за розрядами такс у випадках і порядку, передбачених законом.

Стаття 44. Делегування повноважень районних і обласних рад відповідним місцевим державним адміністраціям

1. Районні, обласні ради делеguють відповідним місцевим державним адміністраціям такі повноваження:

1) підготовка і внесення на розгляд ради проектів програм соціально-економічного та культурного розвитку відповідно районів і областей, цільових програм з інших питань, а в місцях компактного проживання національних меншин - також програм їх національно-культурного розвитку, проектів рішень, інших матеріалів з питань, передбачених цією статтею; забезпечення виконання рішень ради;

2) підготовка пропозицій до програм соціально-економічного та культурного розвитку відповідно областей та загальнодержавних програм економічного, науково-технічного, соціального та культурного розвитку України;

ЗАКОНОДАВСТВО
ПРО МІСЦЕВЕ САМОВРЯДУВАННЯ

3) забезпечення збалансованого економічного і соціального розвитку відповідної території, ефективного використання природних, трудових і фінансових ресурсів;

4) підготовка і подання до відповідних органів виконавчої влади фінансових показників і пропозицій до проекту Державного бюджету України;

5) сприяння інвестиційній діяльності на території району, області;

6) об'єднання на договірних засадах коштів підприємств, установ та організацій, розташованих на відповідній території, і населення, а також бюджетних коштів на будівництво, реконструкцію, ремонт та утримання на пайових засадах об'єктів соціальної і виробничої інфраструктури, шляхів місцевого значення, на капітальний та поточний ремонт вулиць і доріг населених пунктів та інших доріг, які є складовими автомобільних доріг державного значення (як співфінансування на договірних засадах) та на заходи щодо охорони праці та охорони навколишнього природного середовища;

7) залучення в порядку, встановленому законом, підприємств, установ та організацій, які не належать до комунальної власності, до участі в обслуговуванні населення відповідної території, координація цієї роботи;

8) затвердження маршрутів і графіків руху місцевого пасажирського транспорту незалежно від форм власності, узгодження цих питань стосовно транзитного пасажирського транспорту;

9) підготовка питань про визначення у встановленому законом порядку території, вибір, вилучення (викуп) і надання землі для містобудівних потреб, визначених містобудівною документацією;

10) організація охорони, реставрації, використання пам'яток історії та культури, архітектури і містобудування, палацово-паркових, паркових та садибних комплексів, природних заповідників місцевого значення;

11) підготовка висновків щодо проектів місцевих містобудівних програм відповідних адміністративно-територіальних одиниць, що затверджуються сільськими, селищними, міськими радами;

12) видача замовникам відповідно до законодавства містобу-

дівних умов і обмежень забудови земельних ділянок за межами населених пунктів;

13) забезпечення відповідно до законодавства розвитку науки, усіх видів освіти, охорони здоров'я, культури, фізичної культури і спорту, туризму; сприяння відродженню осередків традиційної народної творчості, національно-культурних традицій населення, художніх промислів і ремесел, роботі творчих спілок, національно-культурних товариств, асоціацій, інших громадських та неприбуткових організацій, які діють у сфері освіти, охорони здоров'я, культури, фізичної культури і спорту, сім'ї та молоді;

14) підготовка і подання на затвердження ради пропозицій щодо організації територій і об'єктів природно-заповідного фонду місцевого значення та інших територій, що підлягають особливій охороні; внесення пропозицій до відповідних державних органів щодо оголошення природних та інших об'єктів, що мають екологічну, історичну, культурну або наукову цінність, пам'ятками історії або культури, які охороняються законом, підготовка і подання на затвердження ради пропозицій щодо оголошення в місцях масового розмноження та вирощування потомства дикими тваринами "сезону тиші" з обмеженням господарської діяльності та добуванням об'єктів тваринного світу;

15) вжиття необхідних заходів щодо ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій відповідно до закону, інформування про них населення, залучення в установленому законом порядку до цих робіт підприємств, установ та організацій, а також населення;

16) координація на відповідній території діяльності місцевих землевпорядних органів;

17) здійснення контролю за використанням коштів, що надходять у порядку відшкодування втрат сільськогосподарського і лісогосподарського виробництва, пов'язаних із вилученням (викупом) земельних ділянок;

18) забезпечення виконання заходів з відстеження результативності регуляторних актів, прийнятих районними, обласними радами.

2. Крім повноважень, зазначених у частині першій цієї статті, обласні ради делеguють обласним державним адміністраціям такі повноваження:

ЗАКОНОДАВСТВО
ПРО МІСЦЕВЕ САМОВРЯДУВАННЯ

1) визначення відповідно до закону розміру відрахувань підприємствами, установами та організаціями, що надходять на розвиток шляхів загального користування в області;

2) погодження у випадках, передбачених законом, з відповідними сільськими, селищними, міськими радами питань щодо розподілу коштів за використання природних ресурсів, які надходять до фондів охорони навколишнього природного середовища;

3) підготовка проектів рішень про віднесення лісів до категорії захисності, а також про поділ лісів за розрядами такс у випадках і порядку, передбачених законом;

4) прийняття у встановленому законом порядку рішень про заборону використання окремих природних ресурсів загального користування;

5) визначення відповідно до законодавства режиму використання територій рекреаційних зон;

6) затвердження для підприємств, установ та організацій, розташованих на відповідній території, лімітів викидів і скидів забруднюючих речовин у довкілля та лімітів розміщення відходів у випадках, передбачених законом.

**ГЛАВА 5. Порядок формування, організація роботи органів
та посадових осіб місцевого самоврядування**

Стаття 45. Порядок формування рад

1. Сільська, селищна, міська, районна в місті (у разі її створення), районна, обласна рада складається з депутатів, які обираються жителями відповідного села, селища, міста, району в місті, району, області на основі загального, рівного і прямого виборчого права шляхом таємного голосування.

2. Порядок організації і проведення виборів депутатів визначається законом.

3. Загальний склад ради визначається відповідно до закону про вибори.

4. Рада вважається повноважною за умови обрання не менш як двох третин депутатів від загального складу ради.

5. У разі якщо до ради обрано менше двох третин її складу, до

обрання необхідної кількості депутатів продовжує здійснювати повноваження рада попереднього скликання.

6. У разі дострокового припинення повноважень деяких депутатів, внаслідок чого до складу ради входить менш як дві третини депутатів, до обрання необхідної кількості депутатів така рада вважається повноважною за наявності більше половини депутатів від загального складу ради.

7. Строк повноважень місцевої ради, обраної на чергових місцевих виборах, визначається Конституцією України.

8. Повноваження місцевої ради, обраної на позачергових, повторних або перших виборах, закінчуються в день відкриття першої сесії відповідної ради, обраної на наступних (чергових або позачергових) виборах.

Стаття 46. Сесія ради

1. Сільська, селищна, міська, районна у місті (у разі її створення), районна, обласна рада проводить свою роботу сесійно. Сесія складається з пленарних засідань ради, а також засідань постійних комісій ради.

2. Перша сесія новообраної сільської, селищної, міської ради скликається відповідною територіальною виборчою комісією не пізніше як через два тижні після реєстрації новообраних депутатів ради в кількості, яка забезпечує повноважність складу ради відповідно до статті 45 цього Закону. Перше пленарне засідання першої сесії відкриває голова зазначеної територіальної виборчої комісії, який інформує раду про підсумки виборів депутатів, а також про підсумки виборів відповідно сільського, селищного, міського голови. З моменту визнання повноважень депутатів ради нового скликання та новообраного сільського, селищного, міського голови відповідно до статті 42 цього Закону головує на пленарних засіданнях ради першої сесії новообраний голова.

У разі якщо на час проведення першої сесії відповідний сільський, селищний, міський голова не обраний, про що на сесії ради інформує голова територіальної виборчої комісії, рада обирає тимчасову президію з числа депутатів ради в кількості трьох - п'яти осіб. Члени тимчасової президії почергово головує на пленарних

ЗАКОНОДАВСТВО
ПРО МІСЦЕВЕ САМОВРЯДУВАННЯ

засіданнях ради до обрання секретаря ради. З часу обрання секретаря ради він головує на пленарних засіданнях ради.

3. Першу сесію новообраної районної у місті, районної, обласної ради скликає відповідна територіальна виборча комісія не пізніше як через два тижні після реєстрації новообраних депутатів ради у кількості, яка забезпечує повноважність складу ради відповідно до статті 45 цього Закону. Перше пленарне засідання першої сесії відкриває голова зазначеної територіальної виборчої комісії, який інформує раду про підсумки виборів депутатів. З моменту визнання повноважень депутатів ради нового скликання рада обирає тимчасову президію з числа депутатів ради в кількості не більше п'яти осіб— представників партій (блоків), які набрали найбільшу кількість голосів на виборах. Члени тимчасової президії по черговою головують на пленарних засіданнях ради до обрання голови ради. З часу обрання голови ради він веде пленарні засідання ради відповідно до вимог цього Закону та регламенту ради.

4. Наступні сесії ради скликаються: сільської, селищної, міської - відповідно сільським, селищним, міським головою; районної у місті, районної, обласної - головою відповідної ради.

5. Сесія ради скликається в міру необхідності, але не менше одного разу на квартал, а з питань відведення земельних ділянок та надання документів дозвільного характеру у сфері господарської діяльності — не рідше ніж один раз на місяць.

6. У разі немотивованої відмови сільського, селищного, міського голови, голови районної у місті, районної, обласної ради або неможливості його скликати сесія ради скликається: сільської, селищної, міської ради - секретарем сільської, селищної, міської ради; районної у місті, районної, обласної ради - відповідно заступником голови районної у місті, районної ради чи першим заступником, заступником голови обласної ради.

У цих випадках сесія скликається:

1) якщо сесія не скликається сільським, селищним, міським головою (головою районної у місті, районної, обласної ради) у строки, передбачені цим Законом;

2) якщо сільський, селищний, міський голова (голова районної у місті, районної, обласної ради) без поважних причин не скликав

сесію у двотижневий строк після настання умов, передбачених частиною сьомою цієї статті.

7. Сесія сільської, селищної, міської, районної у місті ради повинна бути також скликана за пропозицією не менш як однієї третини депутатів від загального складу відповідної ради, виконавчого комітету сільської, селищної, міської, районної у місті ради, а сесія районної, обласної ради - також за пропозицією не менш як однієї третини депутатів від загального складу відповідної ради або голови відповідної місцевої державної адміністрації.

8. Сесія ради скликається для розгляду електронної петиції, що набрала необхідну кількість підписів, протягом строку, встановленого для її розгляду.

9. У разі якщо посадові особи, зазначені у частинах четвертій та шостій цієї статті, у двотижневий строк не скликають сесію на вимогу суб'єктів, зазначених у частині сьомій цієї статті, або у разі якщо такі посади є вакантними сесія може бути скликана депутатами відповідної ради, які становлять не менш як одну третину складу ради, або постійною комісією ради.

10. Рішення про скликання сесії ради відповідно до частин четвертої, шостої та восьмої цієї статті доводиться до відома депутатів і населення не пізніш як за 10 днів до сесії, а у виняткових випадках - не пізніш як за день до сесії із зазначенням часу скликання, місця проведення та питань, які передбачається внести на розгляд ради.

11. Сесію сільської, селищної, міської ради відкриває і веде відповідно сільський, селищний, міський голова, а у випадках, передбачених частиною шостою цієї статті, - секретар ради; сесію районної у місті, районної, обласної ради - голова ради або відповідно заступник голови районної у місті, районної ради чи перший заступник, заступник голови обласної ради. У випадку, передбаченому частиною восьмою цієї статті, сесію відкриває за дорученням групи депутатів, з ініціативи якої скликана сесія, один з депутатів, що входить до її складу, а веде за рішенням ради - один з депутатів цієї ради.

12. Сесія ради є повноважною, якщо в її пленарному засіданні бере участь більше половини депутатів від загального складу ради.

13. Пропозиції щодо питань на розгляд ради можуть вноситися сільським, селищним, міським головою, постійними комісіями,

ЗАКОНОДАВСТВО
ПРО МІСЦЕВЕ САМОВРЯДУВАННЯ

депутатами, виконавчим комітетом ради, головою місцевої державної адміністрації, головою районної, обласної ради, загальними зборами громадян. Пропозиції щодо прийняття рішень, які відповідно до закону є регуляторними актами, вносяться з урахуванням вимог Закону України "Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності".

14. Не пізніше як на другій сесії затверджується регламент роботи відповідної ради, а також положення про постійні комісії ради.

15. Порядок проведення першої сесії ради, порядок обрання голови та заступника (заступників) голови районної у місті, районної, обласної ради, секретаря сільської, селищної, міської ради, скликання чергової та позачергової сесії ради, призначення пленарних засідань ради, підготовки і розгляду питань на пленарних засіданнях, прийняття рішень ради про затвердження порядку денного сесії та з інших процедурних питань, а також порядок роботи сесії визначаються регламентом ради з урахуванням вимог Закону України "Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності". До прийняття регламенту ради чергового скликання застосовується регламент ради, що діяв у попередньому скликанні.

16. Протоколи сесій сільської, селищної, міської ради, прийняті нею рішення підписуються особисто сільським, селищним, міським головою, районної у місті, районної, обласної ради - головою відповідної ради, у разі їх відсутності - відповідно секретарем сільської, селищної, міської ради, відповідно заступником голови районної у місті, районної ради чи першим заступником, заступником голови обласної ради, а у випадку, передбаченому частинами шостою та восьмою цієї статті, – депутатом ради, який за дорученням депутатів головував на її засіданні.

17. Сесії ради проводяться гласно із забезпеченням права кожного бути присутнім на них, крім випадків, передбачених законодавством. Порядок доступу до засідань визначається радою відповідно до закону. Протоколи сесії ради є відкритими та оприлюднюються і надаються на запит відповідно до Закону України "Про доступ до публічної інформації".

Стаття 47. Постійні комісії ради

1. Постійні комісії ради є органами ради, що обираються з числа її депутатів, для вивчення, попереднього розгляду і підготовки питань, які належать до її відання, здійснення контролю за виконанням рішень ради, її виконавчого комітету.

2. Постійні комісії обираються радою на строк її повноважень у складі голови і членів комісії. Всі інші питання структури комісії вирішуються відповідною комісією.

3. До складу постійних комісій не можуть бути обрані сільський, селищний, міський голова, секретар сільської, селищної, міської ради, голова районної у місті (у разі її створення), районної, обласної ради, їх заступники.

4. Постійні комісії за дорученням ради або за власною ініціативою попередньо розглядають проекти програм соціально-економічного і культурного розвитку, місцевого бюджету, звіти про виконання програм і бюджету, вивчають і готують питання про стан та розвиток відповідних галузей господарського і соціально-культурного будівництва, інші питання, які вносяться на розгляд ради, розробляють проекти рішень ради та готують висновки з цих питань, виступають на сесіях ради з доповідями і співдоповідями.

5. Постійні комісії попередньо розглядають кандидатури осіб, які пропонуються для обрання, затвердження, призначення або погодження відповідною радою, готують висновки з цих питань.

6. Постійні комісії за дорученням ради, голови, відповідно заступника голови районної у місті, районної ради чи першого заступника, заступника голови обласної ради, секретаря сільської, селищної, міської ради або за власною ініціативою вивчають діяльність підзвітних і підконтрольних раді та виконавчому комітету сільської, селищної, міської, районної у місті ради органів, а також з питань, віднесених до відання ради, місцевих державних адміністрацій, підприємств, установ та організацій, їх філіалів і відділень незалежно від форм власності та їх посадових осіб, подають за результатами перевірки рекомендації на розгляд їх керівників, а в необхідних випадках – на розгляд ради або виконавчого комітету сільської, селищної, міської, районної у місті ради; здійснюють контроль за виконанням рішень ради, виконавчого комітету сільської, селищної, міської, районної у місті ради.

ЗАКОНОДАВСТВО
ПРО МІСЦЕВЕ САМОВРЯДУВАННЯ

7. Постійні комісії у питаннях, які належать до їх відання, та в порядку, визначеному законом, мають право отримувати від керівників органів, підприємств, установ, організацій та їх філіалів і відділень необхідні матеріали і документи.

8. Організація роботи постійної комісії ради покладається на голову комісії. Голова комісії скликає і веде засідання комісії, дає доручення членам комісії, представляє комісію у відносинах з іншими органами, об'єднаннями громадян, підприємствами, установами, організаціями, а також громадянами, організує роботу по реалізації висновків і рекомендацій комісії. У разі відсутності голови комісії або неможливості ним виконувати свої повноваження з інших причин його функції здійснює заступник голови комісії або секретар комісії.

9. Засідання постійної комісії скликається в міру необхідності і є правомочним, якщо в ньому бере участь не менш як половина від загального складу комісії.

10. За результатами вивчення і розгляду питань постійні комісії готують висновки і рекомендації. Висновки і рекомендації постійної комісії приймаються більшістю голосів від загального складу комісії і підписуються головою комісії, а в разі його відсутності - заступником голови або секретарем комісії. Протоколи засідань комісії підписуються головою і секретарем комісії. Висновки і рекомендації постійної комісії, протоколи її засідань є відкритими та оприлюднюються і надаються на запит відповідно до Закону України "Про доступ до публічної інформації".

11. Рекомендації постійних комісій підлягають обов'язковому розгляду органами, підприємствами, установами, організаціями, посадовими особами, яким вони адресовані. Про результати розгляду і вжиті заходи повинно бути повідомлено комісіям у встановлений ними строк.

12. Постійна комісія для вивчення питань, розробки проектів рішень ради може створювати підготовчі комісії і робочі групи з залученням представників громадськості, вчених і спеціалістів. Питання, які належать до відання кількох постійних комісій, можуть за ініціативою комісій, а також за дорученням ради, її голови, відповідно заступника голови районної у місті, районної ради чи першого заступника,

заступника голови обласної ради, секретаря сільської, селищної, міської ради розглядатися постійними комісіями спільно. Висновки і рекомендації, прийняті постійними комісіями на їх спільних засіданнях, підписуються головами відповідних постійних комісій.

13. Депутати працюють у постійних комісіях на громадських засадах. За рішенням обласних рад голови постійних комісій з питань бюджету можуть працювати в раді на постійній основі.

14. Постійні комісії є підзвітними раді та відповідальними перед нею.

15. Перелік, функціональна спрямованість і порядок організації роботи постійних комісій визначаються регламентом відповідної ради та Положенням про постійні комісії, що затверджується радою з урахуванням вимог Закону України "Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності" щодо реалізації повноважень ради у здійсненні державної регуляторної політики постійними комісіями відповідної ради.

Стаття 48. Тимчасові контрольні комісії ради

1. Тимчасові контрольні комісії ради є органами ради, які обираються з числа її депутатів для здійснення контролю з конкретно визначених радою питань, що належать до повноважень місцевого самоврядування. Контрольні комісії подають звіти і пропозиції на розгляд ради.

2. Рішення про створення тимчасової контрольної комісії ради, її назву та завдання, персональний склад комісії та її голову вважається прийнятим, якщо за це проголосувало не менше однієї третини депутатів від загального складу ради.

3. Засідання тимчасових контрольних комісій ради проводяться, як правило, закриті. Депутати, які входять до складу тимчасової контрольної комісії, та залучені комісією для участі в її роботі спеціалісти, експерти, інші особи не повинні розголошувати інформацію, яка стала їм відома у зв'язку з її роботою.

4. Повноваження тимчасової контрольної комісії ради припиняються з моменту прийняття радою остаточного рішення щодо результатів роботи цієї комісії, а також у разі припинення повноважень ради, яка створила цю комісію.

Стаття 49. Депутат ради

1. Повноваження депутата ради починаються з моменту офіційного оголошення відповідною територіальною виборчою комісією на сесії ради рішення про підсумки виборів та визнання повноважень депутатів і закінчуються в день першої сесії ради нового скликання. Повноваження депутата можуть бути припинені достроково у випадках, передбачених законом.

Рада невідкладно інформує відповідну територіальну виборчу комісію про дострокове припинення повноважень депутата ради.

2. Депутат представляє інтереси всієї територіальної громади, має всю повноту прав, що забезпечують його активну участь у діяльності ради та утворюваних нею органів, несе обов'язки перед виборцями, радою та її органами, виконує їх доручення. Депутат, крім секретаря ради, повинен входити до складу однієї з постійних комісій ради.

3. На час сесій, засідань постійних комісій рад, а також для здійснення депутатських повноважень в інших, передбачених законом випадках, депутат звільняється від виконання виробничих або службових обов'язків з відшкодуванням йому середнього заробітку за основним місцем роботи та інших витрат, пов'язаних з депутатською діяльністю, за рахунок відповідного місцевого бюджету.

4. Депутат зобов'язаний брати участь у роботі сесій ради, засідань постійної та інших комісій ради, до складу яких його обрано.

5. У разі пропуску депутатом протягом року більше половини пленарних засідань ради або засідань постійної комісії, невиконання ним без поважних причин рішень і доручень ради та її органів відповідна рада може звернутися до виборців з пропозицією про відкликання такого депутата у встановленому законом порядку.

6. Депутат має право ухвального голосу з усіх питань, які розглядаються на сесіях ради, а також на засіданнях постійної та інших комісій ради, до складу яких його обрано.

7. Депутат має право звернутися із запитом до керівників ради та її органів, сільського, селищного, міського голови, керівників органів, підприємств, установ та організацій незалежно від форм власності, розташованих або зареєстрованих на відповідній території, а депутат міської (міста обласного значення), районної, об-

ласної ради - також до голови місцевої державної адміністрації з питань, віднесених до відання ради.

8. Орган або посадова особа, до яких звернено запит, зобов'язані дати усну чи письмову відповідь на запит на сесії ради у строки і в порядку, встановлені радою відповідно до закону. За результатами розгляду запиту рада приймає рішення.

9. Пропозиції і зауваження, висловлені депутатами на сесії ради, або передані в письмовій формі головуючому на сесії, розглядаються радою чи за її дорученням постійними комісіями ради або надсилаються на розгляд підзвітним і підконтрольним їй органам та посадовим особам, які зобов'язані розглянути ці пропозиції і зауваження у строки, встановлені радою, і про вжиті заходи повідомити депутатів та ради.

10. Депутат має право знайомитися з будь-якими офіційними документами, які зберігаються у відповідних органах місцевого самоврядування, та робити виписки, копіювання цих документів.

11. Повноваження депутатів, порядок організації і гарантії депутатської діяльності визначаються Конституцією України, цим Законом, законом про статус депутата, іншими законами.

Стаття 50. Секретар сільської, селищної, міської ради

1. Секретар сільської, селищної, міської ради працює в раді на постійній основі. Секретар ради обирається радою з числа її депутатів на строк повноважень ради за пропозицією відповідного сільського, селищного, міського голови. Пропозиція щодо кандидатури секретаря ради може вноситися на розгляд ради не менш як половиною депутатів від загального складу відповідної ради у разі, якщо:

1) на день проведення першої сесії сільської, селищної, міської ради, обраної на чергових виборах, не завершені вибори відповідно сільського, селищного, міського голови;

2) рада не підтримала кандидатуру на посаду секретаря ради, запропоновану відповідним сільським, селищним, міським головою;

3) протягом тридцяти днів з дня відкриття першої сесії сільської,

ЗАКОНОДАВСТВО
ПРО МІСЦЕВЕ САМОВРЯДУВАННЯ

селищної, міської ради відповідний сільський, селищний, міський голова не вніс кандидатуру на посаду секретаря ради;

4) на наступній черговій сесії після виникнення вакансії секретаря ради у зв'язку з достроковим припиненням його повноважень відповідний сільський, селищний, міський голова не вніс на розгляд ради кандидатуру на посаду секретаря ради;

5) посада секретаря ради стає вакантною під час вакантності посади відповідного сільського, селищного, міського голови у зв'язку з достроковим припиненням його повноважень.

У разі якщо рада не підтримала кандидатуру, внесену на її розгляд не менш як половиною депутатів від загального складу відповідної ради згідно з пунктом 2 цієї частини, наступну пропозицію щодо кандидатури секретаря ради вносить відповідний сільський, селищний, міський голова.

2. Секретар сільської, селищної, міської ради не може суміщати свою службову діяльність з іншою посадою, у тому числі на громадських засадах, займатися іншою оплачуваною (крім викладацької, наукової і творчої діяльності, медичної практики, інструкторської та суддівської практики із спорту) або підприємницькою діяльністю.

3. Секретар сільської, селищної, міської ради:

1) у випадку, передбаченому частиною першою статті 42 цього Закону, здійснює повноваження сільського, селищного, міського голови;

2) скликає сесії ради у випадках, передбачених частиною шостою статті 46 цього Закону; повідомляє депутатам і доводить до відома населення інформацію про час і місце проведення сесії ради, питання, які передбачається внести на розгляд ради;

3) веде засідання ради та підписує її рішення у випадках, передбачених частиною шостою статті 46 цього Закону;

4) організує підготовку сесій ради, питань, що вносяться на розгляд ради, забезпечує оприлюднення проектів рішень ради відповідно до Закону України "Про доступ до публічної інформації" та інших законів;

5) забезпечує своєчасне доведення рішень ради до виконавців і населення, організує контроль за їх виконанням, забезпечує

оприлюднення рішень ради відповідно до Закону України "Про доступ до публічної інформації", забезпечує офіційне оприлюднення рішень ради, які відповідно до закону є регуляторними актами, а також документів, підготовлених у процесі здійснення радою регуляторної діяльності, та інформації про здійснення радою регуляторної діяльності;

6) за дорученням сільського, селищного, міського голови координує діяльність постійних та інших комісій ради, дає їм доручення, сприяє організації виконання їх рекомендацій;

7) сприяє депутатам ради у здійсненні їх повноважень;

8) організує за дорученням ради відповідно до законодавства здійснення заходів, пов'язаних з підготовкою і проведенням референдумів та виборів до органів державної влади і місцевого самоврядування;

9) забезпечує зберігання у відповідних органах місцевого самоврядування офіційних документів, пов'язаних з місцевим самоврядуванням відповідної територіальної громади, забезпечує доступ до них осіб, яким це право надано у встановленому порядку;

10) вирішує за дорученням сільського, селищного, міського голови або відповідної ради інші питання, пов'язані з діяльністю ради та її органів.

4. Секретар сільської ради може за рішенням ради одночасно здійснювати повноваження секретаря виконавчого комітету відповідної ради.

5. Повноваження секретаря сільської, селищної, міської ради можуть бути достроково припинені за рішенням відповідної ради.

Стаття 51. Виконавчий комітет сільської, селищної, міської, районної у місті ради

1. Виконавчим органом сільської, селищної, міської, районної у місті (у разі її створення) ради є виконавчий комітет ради, який утворюється відповідною радою на строк її повноважень. Після закінчення повноважень ради, сільського, селищного, міського голови, голови районної у місті ради її виконавчий комітет здійснює свої повноваження до сформування нового складу виконавчого комітету.

ЗАКОНОДАВСТВО
ПРО МІСЦЕВЕ САМОВРЯДУВАННЯ

2. Кількісний склад виконавчого комітету визначається відповідною радою. Персональний склад виконавчого комітету сільської, селищної, міської ради затверджується радою за пропозицією сільського, селищного, міського голови, районної у місті ради - за пропозицією голови відповідної ради.

3. Виконавчий комітет ради утворюється у складі відповідно сільського, селищного, міського голови, районної у місті ради - голови відповідної ради, заступника (заступників) сільського, селищного, міського голови, голови районної у місті ради, керуючого справами (секретаря) виконавчого комітету, а також керівників відділів, управлінь та інших виконавчих органів ради, інших осіб. Міська рада утворює у складі виконавчого комітету ради орган з питань містобудування та архітектури.

4. До складу виконавчого комітету сільської, селищної, міської ради входять також за посадою секретар відповідної ради, староста (старости).

5. Очолює виконавчий комітет сільської, селищної, міської ради відповідно сільський, селищний, міський голова, районної у місті ради — голова відповідної ради. У виконавчому комітеті сільської ради функції секретаря виконавчого комітету за рішенням ради може здійснювати секретар відповідної ради.

6. Особи, які входять до складу виконавчого комітету, крім тих, хто працює у виконавчих органах ради на постійній основі, на час засідань виконавчого комітету, а також для здійснення повноважень в інших випадках звільняються від виконання виробничих або службових обов'язків з відшкодуванням їм середнього заробітку за основним місцем роботи та інших витрат, пов'язаних з виконанням обов'язків члена виконавчого комітету, за рахунок коштів відповідного місцевого бюджету.

7. На осіб, які входять до складу виконавчого комітету ради і працюють у ньому на постійній основі, поширюються вимоги щодо обмеження сумісності їх діяльності з іншою роботою (діяльністю), встановлені цим Законом для сільського, селищного, міського голови.

8. Виконавчий комітет ради є підзвітним і підконтрольним раді, що його утворила, а з питань здійснення ним повноважень органів

виконавчої влади – також підконтрольним відповідним органам виконавчої влади.

9. До складу виконавчого комітету сільської, селищної, міської, районної у місті ради не можуть входити депутати відповідної ради, крім секретаря ради.

Стаття 52. Повноваження виконавчого комітету сільської, селищної, міської, районної у місті ради

1. Виконавчий комітет сільської, селищної, міської, районної у місті (у разі її створення) ради може розглядати і вирішувати питання, віднесені цим Законом до відання виконавчих органів ради.

2. Виконавчий комітет ради:

1) попередньо розглядає проекти місцевих програм соціально-економічного і культурного розвитку, цільових програм з інших питань, місцевого бюджету, проекти рішень з інших питань, що вносяться на розгляд відповідної ради;

2) координує діяльність відділів, управлінь та інших виконавчих органів ради, підприємств, установ та організацій, що належать до комунальної власності відповідної територіальної громади, заслуховує звіти про роботу їх керівників;

3) має право змінювати або скасовувати акти підпорядкованих йому відділів, управлінь, інших виконавчих органів ради, а також їх посадових осіб.

3. Сільська, селищна, міська рада може прийняти рішення про розмежування повноважень між її виконавчим комітетом, відділами, управліннями, іншими виконавчими органами ради та сільським, селищним, міським головою в межах повноважень, наданих цим Законом виконавчим органам сільських, селищних, міських рад.

Стаття 53. Організація роботи виконавчого комітету сільської, селищної, міської, районної у місті ради

Основною формою роботи виконавчого комітету сільської, селищної, міської, районної у місті (у разі її створення) ради є його засідання. Засідання виконавчого комітету скликаються відповідно сільським, селищним, міським головою (головою районної у місті ради), а в разі його відсутності чи неможливості здійснення ним

цієї функції - заступником сільського, селищного, міського голови з питань діяльності виконавчих органів ради (районної у місті ради – заступником голови ради) в міру необхідності, але не рідше одного разу на місяць, і є правомочними, якщо в них бере участь більше половини від загального складу виконавчого комітету.

Стаття 54. Відділи, управління та інші виконавчі органи сільської, селищної, міської, районної у місті ради

1. Сільська, селищна, міська, районна у місті (у разі її створення) рада у межах затверджених нею структури і штатів може створювати відділи, управління та інші виконавчі органи для здійснення повноважень, що належать до відання виконавчих органів сільських, селищних, міських рад. Організаційні засади реалізації повноважень виконавчих органів сільських, селищних, міських рад щодо здійснення державної регуляторної політики визначаються Законом України "Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності".

2. Відділи, управління та інші виконавчі органи ради є підзвітними і підконтрольними раді, яка їх утворила, підпорядкованими її виконавчому комітету, сільському, селищному, міському голові, голові районної у місті ради.

3. Керівники відділів, управлінь та інших виконавчих органів ради призначаються на посаду і звільняються з посади сільським, селищним, міським головою, головою районної у місті ради одноособово, а у випадках, передбачених законом, - за погодженням з відповідними органами виконавчої влади.

4. Положення про відділи, управління та інші виконавчі органи ради затверджуються відповідною радою.

Стаття 55. Голова районної, обласної, районної у місті ради

1. Голова районної, обласної, районної у місті (у разі її створення) ради обирається відповідною радою шляхом таємного голосування з числа її депутатів на строк повноважень ради.

2. Голова ради здійснює свої повноваження до припинення ним повноважень депутата ради відповідного скликання, крім випадків, передбачених частинами четвертою та п'ятою цієї статті. Голо-

ва ради вважається звільненням з посади з дня припинення ним депутатських повноважень або повноважень голови.

3. Голова ради працює у раді на постійній основі, не може мати інший представницький мандат, суміщати свою службову діяльність з іншою роботою, у тому числі на громадських засадах, займатися іншою оплачуваною (крім викладацької, наукової і творчої діяльності, медичної практики, інструкторської та суддівської практики із спорту) або підприємницькою діяльністю, входити до складу правління, інших виконавчих чи контрольних органів, чи наглядової ради підприємства або організації, що має на меті одержання прибутку (крім випадків, коли особи здійснюють функції з управління акціями (частками, паями), що належать державі чи територіальній громаді, та представляють інтереси держави чи територіальної громади в раді (спостережній раді), ревізійній комісії господарської організації).

4. У своїй діяльності голова ради є підзвітним раді та може бути звільнений з посади радою шляхом таємного голосування. Питання про звільнення голови ради може бути внесено на розгляд ради на вимогу не менш як третини депутатів від загального складу ради.

Звільнення особи з посади голови ради не має наслідком припинення нею повноважень депутата цієї ради.

5. Повноваження голови районної, обласної, районної у місті ради також вважаються достроково припиненими без припинення повноважень депутата ради в разі звернення з особистою заявою до відповідної ради про складення ним повноважень голови ради.

Зазначені повноваження голови районної, обласної, районної у місті ради припиняються, а відповідна особа звільняється з посади голови ради з дня прийняття відповідною радою рішення, яким береться до відома зазначений факт.

6. Голова районної, обласної, районної у місті ради:

1) скликає сесії ради, повідомляє депутатам і доводить до відома населення інформацію про час і місце проведення сесії ради, питання, які передбачається внести на розгляд ради, веде засідання ради;

2) забезпечує підготовку сесій ради і питань, що вносяться на її розгляд, доведення рішень ради до виконавців, організує контроль за їх виконанням;

ЗАКОНОДАВСТВО
ПРО МІСЦЕВЕ САМОВРЯДУВАННЯ

3) представляє раді кандидатури для обрання на посаду відповідно заступника голови районної, районної у місті ради чи першого заступника, заступника голови обласної ради; вносить на затвердження ради пропозиції щодо структури органів ради, її виконавчого апарату, витрат на їх утримання;

4) вносить раді пропозиції щодо утворення і обрання постійних комісій ради;

5) координує діяльність постійних комісій ради, дає їм доручення, сприяє організації виконання їх рекомендацій;

6) організує подання депутатам допомоги у здійсненні ними своїх повноважень;

7) організує відповідно до законодавства проведення референдумів та виборів до органів державної влади і місцевого самоврядування;

8) організує роботу президії (колегії) ради (у разі її створення);

9) призначає і звільняє керівників та інших працівників структурних підрозділів виконавчого апарату ради;

10) здійснює керівництво виконавчим апаратом ради;

11) є розпорядником коштів, передбачених на утримання ради та її виконавчого апарату;

12) підписує рішення ради, протоколи сесій ради;

13) забезпечує роботу по розгляду звернень громадян та доступу до публічної інформації; веде особистий прийом громадян;

14) забезпечує гласність у роботі ради та її органів, обговорення громадянами проектів рішень ради, важливих питань місцевого значення, вивчення громадської думки, оприлюднює рішення ради;

15) представляє раду у відносинах з державними органами, іншими органами місцевого самоврядування, об'єднаннями громадян, трудовими колективами, адміністрацією підприємств, установ, організацій і громадянами, а також у зовнішніх відносинах відповідно до законодавства;

16) за рішенням ради звертається до суду щодо визнання незаконними актів місцевих органів виконавчої влади, підприємств, установ та організацій, які обмежують права територіальних громад у сфері їх спільних інтересів, а також повноваження районних, обласних рад та їх органів;

17) звітує перед радою про свою діяльність не менше одного разу на рік, у тому числі про виконання Закону України "Про доступ до публічної інформації", здійснення державної регуляторної політики відповідно виконавчим апаратом районної, обласної ради, районної у місті ради, а на вимогу не менш як третини депутатів - у визначений радою термін;

18) вирішує інші питання, доручені йому радою.

7. Голова районної, обласної, районної у місті ради в межах своїх повноважень видає розпорядження.

Стаття 56. Заступник голови районної, районної у місті ради та перший заступник, заступник голови обласної ради

1. Районна, районна у місті рада обирає заступника голови ради. Обласна рада обирає першого заступника, заступника голови ради.

2. Заступник голови районної, районної у місті (у разі її створення) ради, перший заступник, заступник голови обласної ради обираються відповідною радою в межах строку її повноважень з числа депутатів цієї ради шляхом таємного голосування і здійснюють свої повноваження до припинення ними повноважень депутата ради відповідного скликання, крім випадків дострокового припинення їх повноважень у порядку, встановленому частинами третьою та четвертою цієї статті.

3. Повноваження заступника голови районної у місті, районної ради, першого заступника, заступника голови обласної ради можуть бути достроково припинені без припинення повноважень депутата відповідної ради за рішенням відповідної ради, що приймається шляхом таємного голосування. Питання про дострокове припинення їх повноважень може бути внесено на розгляд відповідної ради на вимогу не менш як третини депутатів від загального складу ради або голови ради.

4. Повноваження заступника голови районної у місті, районної ради, першого заступника, заступника голови обласної ради також вважаються достроково припиненими без припинення повноважень депутата відповідної ради в разі звернення з особистою заявою до відповідної ради про складення ним повноважень заступника (першого заступника) голови ради.

Зазначені повноваження заступника (першого заступника) голови ради припиняються з дня прийняття відповідною радою рішення, яким береться до відома зазначений факт.

5. У випадках, передбачених частинами третьою та четвертою цієї статті, відповідна особа звільняється з посади заступника (першого заступника) голови ради з дня припинення її повноважень.

6. Заступник голови районної у місті, районної ради, перший заступник голови обласної ради здійснює повноваження голови відповідної ради за відсутності голови ради на підставі його розпорядження, а також у разі неможливості виконання головою ради своїх обов'язків з інших причин.

7. Заступник голови обласної ради здійснює повноваження першого заступника голови обласної ради, у тому числі передбачені частиною шостою цієї статті, за відсутності першого заступника голови обласної ради або неможливості виконання ним своїх обов'язків з інших причин.

8. Заступник голови районної у місті, районної ради, перший заступник, заступник голови обласної ради працюють у раді на постійній основі. На них поширюються вимоги щодо обмеження сумісності їх діяльності з іншою роботою (діяльністю), встановлені цим Законом для голови ради.

Стаття 57. Президія (колегія) районної, обласної ради

1. Районна, обласна рада може утворити президію (колегію) ради. Президія (колегія) ради є дорадчим органом ради, який попередньо готує узгоджені пропозиції і рекомендації з питань, що передбачається внести на розгляд ради. Президія (колегія) ради може приймати рішення, які мають дорадчий характер.

2. До складу президії (колегії) ради входять голова ради, відповідно заступник голови районної, районної у місті ради чи перший заступник, заступник голови обласної ради, голови постійних комісій ради, уповноважені представники депутатських груп і фракцій.

3. Президія (колегія) ради діє на основі Положення про неї, що затверджується радою.

Стаття 58. Виконавчий апарат районної, обласної ради

1. Виконавчий апарат районної, обласної ради забезпечує здійснення радою повноважень, наданих їй Конституцією України, цим та іншими законами.

2. Виконавчий апарат ради здійснює організаційне, правове, інформаційне, аналітичне, матеріально-технічне забезпечення діяльності ради, її органів, депутатів, сприяє здійсненню відповідною радою взаємодії і зв'язків з територіальними громадами, місцевими органами виконавчої влади, органами та посадовими особами місцевого самоврядування. Виконавчий апарат ради забезпечує виконання заходів з відстеження результативності регуляторних актів, прийнятих відповідною радою, якщо рішенням цієї ради повноваження щодо забезпечення виконання заходів з відстеження результативності цих регуляторних актів не делеговано відповідним місцевим державним адміністраціям.

3. Виконавчий апарат ради утворюється відповідною радою. Його структура, чисельність, визначена відповідно до типових штатів, затверджених Кабінетом Міністрів України, та витрати на утримання встановлюються радою за поданням її голови.

(Частина третя статті 58 із змінами, внесеними згідно із Законом № 107-VI від 28.12.2007 - зміну визнано неконституційною згідно з Рішенням Конституційного Суду № 10-рп/2008 від 22.05.2008)

4. Виконавчий апарат ради за посадою очолює голова відповідної ради.

Стаття 59. Акти органів та посадових осіб місцевого самоврядування

1. Рада в межах своїх повноважень приймає нормативні та інші акти у формі рішень.

(Офіційне тлумачення положень частини першої статті 59 див. в Рішенні Конституційного Суду № 7-рп/2009 від 16.04.2009)

2. Рішення ради приймається на її пленарному засіданні після обговорення більшістю депутатів від загального складу ради, крім випадків, передбачених цим Законом. При встановленні результатів голосування до загального складу сільської, селищної, міської ради включається сільський, селищний, міський голова, якщо він

бере участь у пленарному засіданні ради, і враховується його голос.

3. Рішення ради приймаються відкритим поіменним голосуванням, окрім випадків, передбачених пунктами 4 і 16 статті 26, пунктами 1, 29 і 31 статті 43 та статтями 55, 56 цього Закону, в яких рішення приймаються таємним голосуванням. Результати поіменного голосування підлягають обов'язковому оприлюдненню та наданню за запитом відповідно до Закону України "Про доступ до публічної інформації". На офіційному веб-сайті ради розміщуються в день голосування і зберігаються протягом необмеженого строку всі результати поіменних голосувань. Результати поіменного голосування є невід'ємною частиною протоколу сесії ради.

4. Рішення сільської, селищної, міської ради у п'ятиденний строк з моменту його прийняття може бути зупинено сільським, селищним, міським головою і внесено на повторний розгляд відповідної ради із обґрунтуванням зауважень. Рада зобов'язана у двотижневий строк повторно розглянути рішення. Якщо рада відхилила зауваження сільського, селищного, міського голови і підтвердила попереднє рішення двома третинами депутатів від загального складу ради, воно набирає чинності.

5. Акти органів та посадових осіб місцевого самоврядування нормативно-правового характеру набирають чинності з дня їх офіційного оприлюднення, якщо органом чи посадовою особою не встановлено пізніший строк введення цих актів у дію.

6. Виконавчий комітет сільської, селищної, міської, районної у місті (у разі її створення) ради в межах своїх повноважень приймає рішення. Рішення виконавчого комітету приймаються на його засіданні більшістю голосів від загального складу виконавчого комітету і підписуються сільським, селищним, міським головою, головою районної у місті ради.

7. У разі незгоди сільського, селищного, міського голови (голови районної у місті ради) з рішенням виконавчого комітету ради він може зупинити дію цього рішення своїм розпорядженням та внести це питання на розгляд відповідної ради.

8. Сільський, селищний, міський голова, голова районної у місті,

районної, обласної ради в межах своїх повноважень видає розпорядження.

9. Рішення виконавчого комітету ради з питань, віднесених до власної компетенції виконавчих органів ради, можуть бути скасовані відповідною радою.

10. Акти органів та посадових осіб місцевого самоврядування з мотивів їхньої невідповідності Конституції або законам України визнаються незаконними в судовому порядку.

(Офіційне тлумачення положень частини десятої статті 59 див. в Рішенні Конституційного Суду № 7-рп/2009 від 16.04.2009)

11. Акти органів та посадових осіб місцевого самоврядування підлягають обов'язковому оприлюдненню та наданню за запитом відповідно до Закону України "Про доступ до публічної інформації". Проекти актів органів місцевого самоврядування оприлюднюються в порядку, передбаченому Законом України "Про доступ до публічної інформації", крім випадків виникнення надзвичайних ситуацій та інших невідкладних випадків, передбачених законом, коли такі проекти актів оприлюднюються негайно після їх підготовки.

В актах та проектах актів органів та посадових осіб місцевого самоврядування не може бути обмежено доступ до інформації про витрати чи інше розпорядження бюджетними коштами, володіння, користування чи розпорядження державним чи комунальним майном, у тому числі про умови отримання цих коштів чи майна, прізвища, імена, по батькові фізичних осіб та найменування юридичних осіб, які отримують ці кошти або майно, а також до іншої інформації, обмеження доступу до якої заборонено законом.

12. Акти органів та посадових осіб місцевого самоврядування, які відповідно до закону є регуляторними актами, розробляються, розглядаються, приймаються та оприлюднюються у порядку, встановленому Законом України "Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності".

Стаття 59-1. Конфлікт інтересів

1. Сільський, селищний, міський голова, секретар, депутат сільської, селищної, міської ради, голова, заступник голови, депутат районної, обласної, районної у місті ради бере участь у розгляді,

підготовці та прийнятті рішень відповідною радою за умови самостійного публічного оголошення про це під час засідання ради, на якому розглядається відповідне питання.

2. Здійснення контролю за дотриманням вимог частини першої цієї статті, надання зазначеним у ній особам консультацій та роз'яснень щодо запобігання та врегулювання конфлікту інтересів, поводження з майном, що може бути неправомірною вигодою та подарунками, покладається на постійну комісію, визначену відповідною радою.

Примітка. Терміни "реальний конфлікт інтересів", "потенційний конфлікт інтересів", "неправомірна вигода", "подарунок" живаються у значенні, наведеному в Законі України "Про запобігання корупції".

РОЗДІЛ III. МАТЕРІАЛЬНА І ФІНАНСОВА ОСНОВА МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

Стаття 60. Право комунальної власності

1. Територіальним громадам сіл, селищ, міст, районів у містах належить право комунальної власності на рухоме і нерухоме майно, доходи місцевих бюджетів, інші кошти, землю, природні ресурси, підприємства, установи та організації, в тому числі банки, страхові товариства, а також пенсійні фонди, частку в майні підприємств, житловий фонд, нежитлові приміщення, заклади культури, освіти, спорту, охорони здоров'я, науки, соціального обслуговування та інше майно і майнові права, рухомі та нерухомі об'єкти, визначені відповідно до закону як об'єкти права комунальної власності, а також кошти, отримані від їх відчуження. Спадщина, визнана судом відумерлою, переходить у власність територіальної громади за місцем відкриття спадщини.

2. Підставою для набуття права комунальної власності є передача майна територіальним громадам безоплатно державою, іншими суб'єктами права власності, а також майнових прав, створення, придбання майна органами місцевого самоврядування в порядку, встановленому законом.

3. Територіальні громади сіл, селищ, міст, районів у містах безпосередньо або через органи місцевого самоврядування можуть об'єднувати на договірних засадах на праві спільної власності

об'єкти права комунальної власності, а також кошти місцевих бюджетів для виконання спільних проектів або для спільного фінансування (утримання) комунальних підприємств, установ та організацій і створювати для цього відповідні органи і служби.

4. Районні та обласні ради від імені територіальних громад сіл, селищ, міст здійснюють управління об'єктами їхньої спільної власності, що задовольняють спільні потреби територіальних громад.

5. Органи місцевого самоврядування від імені та в інтересах територіальних громад відповідно до закону здійснюють правомочності щодо володіння, користування та розпорядження об'єктами права комунальної власності, в тому числі виконують усі майнові операції, можуть передавати об'єкти права комунальної власності у постійне або тимчасове користування юридичним та фізичним особам, здавати їх в оренду, продавати і купувати, використовувати як заставу, вирішувати питання їхнього відчуження, визначати в угодах та договорах умови використання та фінансування об'єктів, що приватизуються та передаються у користування і оренду.

6. Доцільність, порядок та умови відчуження об'єктів права комунальної власності визначаються відповідною радою. Доходи від відчуження об'єктів права комунальної власності зараховуються до відповідних місцевих бюджетів і спрямовуються на фінансування заходів, передбачених бюджетами розвитку.

7. Майнові операції, які здійснюються органами місцевого самоврядування з об'єктами права комунальної власності, не повинні ослаблювати економічних основ місцевого самоврядування, зменшувати обсяг та погіршувати умови надання послуг населенню.

8. Право комунальної власності територіальної громади захищається законом на рівних умовах з правами власності інших суб'єктів. Об'єкти права комунальної власності не можуть бути вилучені у територіальних громад і передані іншим суб'єктам права власності без згоди безпосередньо територіальної громади або відповідного рішення ради чи уповноваженого нею органу, за винятком випадків, передбачених законом.

9. Сільські, селищні, міські, районні в містах (у разі їх створення) ради мають право:

- 1) вносити пропозиції про передачу або продаж у комунальну

власність відповідних територіальних громад підприємств, установ та організацій, їх структурних підрозділів та інших об'єктів, що належать до державної та інших форм власності, якщо вони мають важливе значення для забезпечення комунально-побутових і соціально-культурних потреб територіальних громад;

2) на переважне придбання в комунальну власність приміщень, споруд, інших об'єктів, розташованих на відповідній території, якщо вони можуть бути використані для забезпечення комунально-побутових та соціально-культурних потреб територіальних громад;

3) мати об'єкти комунальної власності за межами відповідних адміністративно-територіальних одиниць.

Стаття 61. Місцеві бюджети

1. Органи місцевого самоврядування в селах, селищах, містах, районах у містах (у разі їх створення) самостійно розробляють, затверджують і виконують відповідні місцеві бюджети згідно з Бюджетним кодексом України.

2. Районні та обласні ради затверджують районні та обласні бюджети, які формуються з коштів державного бюджету для їх відповідного розподілу між територіальними громадами або для виконання спільних проектів та з коштів, залучених на договірних засадах з місцевих бюджетів для реалізації спільних соціально-економічних та культурних програм, контролюють їх виконання.

3. Складання і виконання районних і обласних бюджетів здійснюють відповідні державні адміністрації згідно з Бюджетним кодексом України.

4. Самостійність місцевих бюджетів гарантується власними та закріпленими за ними на стабільній основі законом загальнодержавними доходами, а також правом самостійно визначати напрями використання коштів місцевих бюджетів відповідно до закону.

5. Втручання державних органів у процес складання, затвердження і виконання місцевих бюджетів не допускається, за винятком випадків, передбачених цим та іншими законами.

Стаття 62. Участь держави у формуванні доходів місцевих бюджетів

1. Держава фінансово підтримує місцеве самоврядування, бере участь у формуванні доходів місцевих бюджетів, здійснює контроль за законним, доцільним, економним, ефективним витрачанням коштів та належним їх обліком. Вона гарантує органам місцевого самоврядування доходну базу, достатню для забезпечення населення послугами на рівні мінімальних соціальних потреб. У випадках, коли доходи від закріплених за місцевими бюджетами загальнодержавних податків та зборів перевищують мінімальний розмір місцевого бюджету, держава вилучає із місцевого бюджету до державного бюджету частину надлишку в порядку, встановленому Бюджетним кодексом України.

2. Мінімальні розміри місцевих бюджетів визначаються на основі фінансових нормативів бюджетної забезпеченості з урахуванням економічного, соціального, природного та екологічного стану відповідних територій виходячи з рівня мінімальних соціальних потреб, встановленого законом.

Стаття 63. Доходи місцевих бюджетів

1. Доходи місцевих бюджетів формуються за рахунок власних, визначених законом, джерел та закріплених у встановленому законом порядку загальнодержавних податків, зборів та інших обов'язкових платежів.

2. Доходи місцевих бюджетів районних у містах рад (у разі їх створення) формуються відповідно до обсягу повноважень, що визначаються відповідними міськими радами.

3. Склад доходів місцевих бюджетів визначається Бюджетним кодексом України та законом про Державний бюджет України.

4. Доходи місцевого бюджету зараховуються до загального або спеціального фонду місцевого бюджету відповідно до вимог Бюджетного кодексу України та закону про Державний бюджет України.

5. У складі надходжень спеціального фонду місцевого бюджету виділяються надходження бюджету розвитку, які формуються відповідно до вимог Бюджетного кодексу України.

6. Кошти державного бюджету, що передаються у вигляді дотацій та субвенцій, затверджуються у законі про Державний бюджет

України для кожного відповідного місцевого бюджету згідно з Бюджетним кодексом України.

7. Кошти, передані державою у вигляді дотацій та субвенцій, можуть розподілятися Верховною Радою Автономної Республіки Крим, обласними, міськими (міст республіканського Автономної Республіки Крим і міст обласного значення), районними радами між відповідними місцевими бюджетами та використовуватися для фінансування спільних проектів відповідних територіальних громад.

Стаття 64. Видатки місцевих бюджетів

1. Видатки, які здійснюються органами місцевого самоврядування на потреби територіальних громад, їх розмір і цільове спрямування визначаються відповідними рішеннями про місцевий бюджет; видатки, пов'язані із здійсненням районними, обласними радами заходів щодо забезпечення спільних інтересів територіальних громад, — відповідними рішеннями про районний та обласний бюджети.

2. Сільські, селищні, міські, районні в містах (у разі їх створення) ради та їх виконавчі органи самостійно розпоряджаються коштами відповідних місцевих бюджетів, визначають напрями їх використання.

3. Районні, обласні бюджети виконують місцеві державні адміністрації в цілях і обсягах, що затверджуються відповідними радами.

4. Видатки місцевого бюджету формуються відповідно до розмежування видатків між бюджетами, визначеного Бюджетним кодексом України, для виконання повноважень органів місцевого самоврядування.

5. Видатки місцевого бюджету здійснюються із загального та спеціального фондів місцевого бюджету відповідно до вимог Бюджетного кодексу України та закону про Державний бюджет України.

6. У складі витрат спеціального фонду місцевого бюджету виділяються витрати бюджету розвитку.

7. Кошти бюджету розвитку спрямовуються на реалізацію програм соціально-економічного розвитку відповідної території, пов'язаної із здійсненням інвестиційної діяльності, здійснення інших

заходів, пов'язаних з розширенням відтворенням, а також на погашення місцевого боргу.

Стаття 65. Використання вільного залишку коштів місцевих бюджетів

Перевищення залишку коштів загального фонду місцевого бюджету над оборотним залишком бюджетних коштів на кінець бюджетного періоду становить вільний залишок коштів місцевих бюджетів, який використовується на проведення витрат місцевого бюджету згідно із змінами до рішення про місцевий бюджет.

Стаття 66. Збалансування місцевих бюджетів

1. Місцеві бюджети мають бути достатніми для забезпечення виконання органами місцевого самоврядування наданих їм законом повноважень та забезпечення населення послугами не нижче рівня мінімальних соціальних потреб.

2. Повноваження на здійснення витрат місцевого бюджету мають відповідати обсягу надходжень місцевого бюджету.

3. У разі коли вичерпано можливості збалансування місцевих бюджетів і при цьому не забезпечується покриття видатків, необхідних для здійснення органами місцевого самоврядування наданих їм законом повноважень та забезпечення населення послугами не нижче рівня мінімальних соціальних потреб, держава забезпечує збалансування місцевих бюджетів шляхом передачі необхідних коштів до відповідних місцевих бюджетів у вигляді дотацій та субвенцій відповідно до закону.

Стаття 67. Фінансове забезпечення витрат, пов'язаних із здійсненням органами місцевого самоврядування повноважень органів виконавчої влади та виконанням рішень органів державної влади

1. Держава фінансово забезпечує здійснення органами місцевого самоврядування наданих законом повноважень органів виконавчої влади у повному обсязі за рахунок закріплення за відповідними місцевими бюджетами джерел доходів бюджету, надання трансфертів з державного бюджету, а також передання органам

місцевого самоврядування відповідних об'єктів державної власності.

2. Рішення органів державної влади, які призводять до додаткових видатків органів місцевого самоврядування, обов'язково супроводжуються передачею їм необхідних фінансових ресурсів. Вказані рішення виконуються органами місцевого самоврядування в межах переданих їм фінансових ресурсів. Витрати органів місцевого самоврядування, що виникли внаслідок рішень органів державної влади і попередньо не забезпечені відповідними фінансовими ресурсами, компенсуються державою.

Стаття 68. Утворення цільових фондів

1. Органи місцевого самоврядування можуть утворювати цільові фонди, які є складовою спеціального фонду відповідного місцевого бюджету.

2. Порядок формування та використання цільових фондів визначається положенням про ці фонди, що затверджується відповідною місцевою радою.

Стаття 69. Місцеві податки і збори

1. Органи місцевого самоврядування відповідно до Податкового кодексу України встановлюють місцеві податки і збори. Місцеві податки і збори зараховуються до відповідних місцевих бюджетів у порядку, встановленому Бюджетним кодексом України з урахуванням особливостей, визначених Податковим кодексом України.

Стаття 70. Участь органів місцевого самоврядування у фінансово-кредитних відносинах

1. Рада або за її рішенням інші органи місцевого самоврядування можуть здійснювати місцеві запозичення та отримувати позики місцевим бюджетам відповідно до вимог, встановлених Бюджетним кодексом України.

2. Органи місцевого самоврядування можуть створювати комунальні банки та інші фінансово-кредитні установи, виступати гарантами кредитів підприємств, установ та організацій, що на-

лежать до комунальної власності відповідних територіальних громад, здійснювати розміщення тимчасово вільних коштів місцевих бюджетів на депозитах з дотриманням вимог, встановлених Бюджетним кодексом України та іншими законами України.

РОЗДІЛ IV. ГАРАНТІЇ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ. ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ОРГАНІВ ТА ПОСАДОВИХ ОСІБ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

Стаття 71. Гарантії місцевого самоврядування, його органів та посадових осіб

1. Територіальні громади, органи та посадові особи місцевого самоврядування самостійно реалізують надані їм повноваження.

2. Органи виконавчої влади, їх посадові особи не мають права втручатися в законну діяльність органів та посадових осіб місцевого самоврядування, а також вирішувати питання, віднесені Конституцією України, цим та іншими законами до повноважень органів та посадових осіб місцевого самоврядування, крім випадків виконання делегованих їм радами повноважень, та в інших випадках, передбачених законом.

3. У разі розгляду місцевою державною адміністрацією питань, які зачіпають інтереси місцевого самоврядування, вона повинна повідомити про це відповідні органи та посадових осіб місцевого самоврядування.

4. Органи та посадові особи місцевого самоврядування мають право звертатися до суду щодо визнання незаконними актів місцевих органів виконавчої влади, інших органів місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій, які обмежують права територіальних громад, повноваження органів та посадових осіб місцевого самоврядування.

Стаття 72. Підзвітність і підконтрольність місцевих державних адміністрацій районним, обласним радам

1. Місцеві державні адміністрації є підзвітними відповідним районним, обласним радам у виконанні програм соціально-економічного і культурного розвитку, районних, обласних бюджетів,

підзвітними і підконтрольними у частині повноважень, делегованих їм відповідними районними, обласними радами, а також у виконанні рішень рад з цих питань.

2. Районна, обласна рада може шляхом таємного голосування висловити недовіру голові відповідної місцевої державної адміністрації, на підставі чого Президент України приймає рішення і дає відповідній раді обґрунтовану відповідь.

3. Якщо недовіру голові районної, обласної державної адміністрації висловили не менш як дві третини депутатів від загального складу відповідної ради, Президент України приймає рішення про відставку голови місцевої державної адміністрації.

Стаття 73. Обов'язковість актів і законних вимог органів та посадових осіб місцевого самоврядування

1. Акти ради, сільського, селищного, міського голови, голови районної в місті ради, виконавчого комітету сільської, селищної, міської, районної у місті (у разі її створення) ради, прийняті в межах наданих їм повноважень, є обов'язковими для виконання всіма розташованими на відповідній території органами виконавчої влади, об'єднаннями громадян, підприємствами, установами та організаціями, посадовими особами, а також громадянами, які постійно або тимчасово проживають на відповідній території.

2. На вимогу відповідних органів та посадових осіб місцевого самоврядування керівники розташованих або зареєстрованих на відповідній території підприємств, установ та організацій незалежно від форм власності зобов'язані прибути на засідання цих органів для подання інформації з питань, віднесених до відання ради та її органів, відповіді на запити депутатів.

3. Місцеві органи виконавчої влади, підприємства, установи та організації, а також громадяни несуть встановлену законом відповідальність перед органами місцевого самоврядування за заподіяну місцевому самоврядуванню шкоду їх діями або бездіяльністю, а також у результаті невиконання рішень органів та посадових осіб місцевого самоврядування, прийнятих у межах наданих їм повноважень.

Стаття 74. Відповідальність органів та посадових осіб місцевого самоврядування

1. Органи та посадові особи місцевого самоврядування несуть відповідальність за свою діяльність перед територіальною громадою, державою, юридичними і фізичними особами.

2. Підстави, види і порядок відповідальності органів та посадових осіб місцевого самоврядування визначаються Конституцією України, цим та іншими законами.

Стаття 75. Відповідальність органів та посадових осіб місцевого самоврядування перед територіальними громадами

1. Органи та посадові особи місцевого самоврядування є підзвітними, підконтрольними і відповідальними перед територіальними громадами. Вони періодично, але не менш як два рази на рік, інформують населення про виконання програм соціально-економічного та культурного розвитку, місцевого бюджету, з інших питань місцевого значення, звітують перед територіальними громадами про свою діяльність.

2. Територіальна громада у будь-який час може достроково припинити повноваження органів та посадових осіб місцевого самоврядування, якщо вони порушують Конституцію або закони України, обмежують права і свободи громадян, не забезпечують здійснення наданих їм законом повноважень.

3. Порядок і випадки дострокового припинення повноважень органів та посадових осіб місцевого самоврядування територіальними громадами визначаються цим та іншими законами.

Стаття 76. Відповідальність органів та посадових осіб місцевого самоврядування перед державою

1. Органи та посадові особи місцевого самоврядування несуть відповідальність у разі порушення ними Конституції або законів України.

2. Органи та посадові особи місцевого самоврядування з питань здійснення ними делегованих повноважень органів виконавчої влади є підконтрольними відповідним органам виконавчої влади.

Стаття 77. Відповідальність органів та посадових осіб місцевого самоврядування перед юридичними і фізичними особами

1. Шкода, заподіяна юридичним і фізичним особам в результаті неправомірних рішень, дій або бездіяльності органів місцевого самоврядування, відшкодовується за рахунок коштів місцевого бюджету, а в результаті неправомірних рішень, дій або бездіяльності посадових осіб місцевого самоврядування - за рахунок їх власних коштів у порядку, встановленому законом.

2. Спори про поновлення порушених прав юридичних і фізичних осіб, що виникають в результаті рішень, дій чи бездіяльності органів або посадових осіб місцевого самоврядування, вирішуються в судовому порядку.

Стаття 78. Дострокове припинення повноважень ради

1. Повноваження сільської, селищної, міської, районної в місті, районної, обласної ради можуть бути достроково припинені у випадках:

1) якщо рада прийняла рішення з порушенням Конституції України, цього та інших законів, прав і свобод громадян, ігноруючи при цьому вимоги компетентних органів про приведення цих рішень у відповідність із законом;

2) якщо сесії ради не проводяться без поважних причин у строки, встановлені цим Законом, або рада не вирішує питань, віднесених до її відання;

3) передбачених Законом України "Про військово-цивільні адміністрації".

2. Повноваження сільської, селищної, міської, районної в місті ради за наявності підстав, передбачених пунктами 1, 2 частини першої цієї статті, та в інших випадках можуть бути припинені достроково за рішенням місцевого референдуму. Порядок проведення місцевого референдуму щодо дострокового припинення повноважень ради визначається законом про місцеві референдуми.

3. Питання про дострокове припинення повноважень сільської, селищної, міської, районної в місті ради за рішенням місцевого референдуму може бути порушене сільським, селищним, міським го-

ловою, а також не менш як однією десятою частиною громадян, що проживають на відповідній території і мають право голосу.

4. За наявності підстав, передбачених пунктами 1, 2 частини першої цієї статті, рішення суду про визнання актів ради незаконними, висновків відповідного комітету Верховної Ради Верховна Рада України може призначити позачергові вибори сільської, селищної, міської, районної у місті, районної, обласної ради. Питання про призначення Верховною Радою України позачергових виборів сільської, селищної, міської, районної у місті, районної, обласної ради може порушуватись перед Верховною Радою України сільським, селищним, міським головою, головою обласної, Київської, Севастопольської міської державної адміністрації.

5. Повноваження сільської, селищної, міської, районної в місті, районної, обласної ради за наявності підстав, передбачених пунктом 3 частини першої цієї статті, достроково припиняються з дня набрання чинності актом Президента України про утворення відповідної військово-цивільної адміністрації.

6. У разі дострокового припинення повноважень ради позачергові місцеві вибори призначаються Верховною Радою України не пізніше ніж у дев'яностоденний строк з дня дострокового припинення повноважень відповідної ради. Порядок проведення позачергових виборів рад визначається законом про вибори.

7. Сільська, селищна, міська, районна в місті рада, щодо якої місцевим референдумом прийнято рішення про дострокове припинення повноважень, а також місцева рада, щодо якої Верховна Рада України прийняла рішення про призначення позачергових виборів, продовжує діяти до обрання нового складу відповідної ради.

Стаття 79. Дострокове припинення повноважень сільського, селищного, міського голови

1. Повноваження сільського, селищного, міського голови, вважаються достроково припиненими у разі:

- 1) його звернення з особистою заявою до відповідної ради про складення ним повноважень голови;
- 2) припинення його громадянства;
- 3) набрання законної сили обвинувальним вироком щодо нього;

ЗАКОНОДАВСТВО
ПРО МІСЦЕВЕ САМОВРЯДУВАННЯ

3-1) набрання законної сили рішенням суду про притягнення його до відповідальності за правопорушення, пов'язане з корупцією, яким накладено стягнення у виді позбавлення права займати посади або займатися діяльністю, що пов'язані з виконанням функцій держави або місцевого самоврядування;

4) відкликання з посади за народною ініціативою;

5) визнання його судом недієздатним, безвісно відсутнім або оголошення таким, що помер;

6) його смерті.

2. Повноваження сільського, селищного, міського голови можуть бути також достроково припинені, якщо він порушує Конституцію або закони України, права і свободи громадян, не забезпечує здійснення наданих йому повноважень.

Повноваження сільського, селищного, міського голови можуть бути достроково припинені також у випадку, передбаченому Законом України "Про військово-цивільні адміністрації".

3. Повноваження сільського, селищного, міського голови за наявності підстав, передбачених абзацом першим частини другої цієї статті, можуть бути припинені достроково за рішенням місцевого референдуму або за рішенням відповідної ради, прийнятим шляхом таємного голосування не менш як двома третинами голосів депутатів від загального складу ради. Порядок проведення місцевого референдуму щодо дострокового припинення повноважень сільського, селищного, міського голови визначається законом про місцеві референдуми.

(Щодо конституційності положень частини третьої статті 79 див. Рішення Конституційного Суду № 1-рп/2000 від 09.02.2000)

4. Рішення про проведення місцевого референдуму щодо дострокового припинення повноважень сільського, селищного, міського голови приймається сільською, селищною, міською радою як за власною ініціативою, так і на вимогу не менш як однієї десятої частини громадян, що проживають на відповідній території і мають право голосу.

5. Сільський, селищний, міський голова може бути відкликаний з посади за народною ініціативою в порядку, визначеному Законом України "Про статус депутатів місцевих рад" з особливостями, перед-

баченими частинами шостою — десятою цієї статті, не раніше як через рік з моменту набуття ним повноважень.

6. Рішення про внесення пропозицій щодо відкликання сільського, селищного, міського голови за народною ініціативою приймається на зборах виборців у кількості не менше:

- 1) 20 осіб для відкликання сільського голови;
- 2) 30 осіб для відкликання селищного голови;
- 3) 50 осіб для відкликання міського голови міст районного значення;
- 4) 200 осіб для відкликання міського голови міст обласного значення;
- 5) 400 осіб для відкликання міського голови міст Києва та Севастополя.

Кількість членів ініціативної групи становить у разі відкликання:

- 1) сільського, селищного голови – не менше 10 осіб;
- 2) міського голови міста районного значення – не менше 20 осіб;
- 3) міського голови міста обласного значення – не менше 50 осіб;
- 4) міського голови міст Києва та Севастополя – не менше 75 осіб.

7. На підтримку пропозиції про відкликання сільського, селищного, міського голови має бути зібрано кількість підписів, що перевищує кількість голосів, поданих за нього на місцевих виборах, за результатами яких він був обраний сільським, селищним, міським головою.

Збір підписів проводиться у разі відкликання:

- 1) сільського, селищного голови – протягом десяти днів;
- 2) міського голови міста районного значення – протягом двадцяти днів;
- 3) міського голови міста обласного значення, міст Києва та Севастополя – протягом тридцяти днів.

Територіальна виборча комісія перевіряє правильність оформлення підписних листів, кількість зібраних підписів у разі відкликання:

- 1) сільського, селищного голови - протягом десяти днів з дня їх отримання;
- 2) міського голови міст районного значення - протягом двадцяти днів з дня їх отримання;

ЗАКОНОДАВСТВО
ПРО МІСЦЕВЕ САМОВРЯДУВАННЯ

3) міського голови міст обласного значення - протягом тридцяти днів з дня їх отримання;

4) міського голови міст Києва та Севастополя - протягом тридцяти п'яти днів з дня їх отримання.

8. Рішення про дострокове припинення повноважень за народною ініціативою сільського, селищного, міського голови, який був обраний шляхом самовисування, приймається за поданням територіальної виборчої комісії відповідною сільською, селищною, міською радою більшістю голосів від її складу.

У разі прийняття місцевою радою рішення про відкликання сільського, селищного, міського голови за народною ініціативою або у разі подання до місцевої ради рішення вищого керівного органу партії, місцева організація якої висувала відповідного кандидата на посаду сільського, селищного, міського голови, про відкликання сільського, селищного, міського голови за народною ініціативою, особа, яка на цей час відповідно до закону здійснює повноваження сільського, селищного, міського голови, не пізніш як на п'ятнадцятий день з дня прийняття відповідного рішення звертається до Верховної Ради України з клопотанням щодо призначення позачергових виборів сільського, селищного, міського голови.

9. За наявності рішень суду про визнання розпоряджень чи дій сільського, селищного, міського голови незаконними, висновків відповідного комітету Верховної Ради Верховна Рада України може призначити позачергові вибори сільського, селищного, міського голови. Питання про призначення Верховною Радою України позачергових виборів сільського, селищного, міського голови може порушуватись перед Верховною Радою України відповідною сільською, селищною, міською радою, головою обласної, Київської, Севастопольської міської державної адміністрації.

10. У разі дострокового припинення повноважень сільського, селищного, міського голови відповідні позачергові місцеві вибори призначаються Верховною Радою України не пізніше ніж у дев'яностоденний строк з дня дострокового припинення повноважень сільського, селищного, міського голови. Порядок проведення позачергових виборів сільського, селищного, міського голови визначається законом про вибори.

11. Повноваження сільського, селищного, міського голови припиняються достроково, а відповідна особа звільняється з посади:

1) з підстав, зазначених у пунктах 1, 2, 5, 6 частини першої цієї статті, – з дня прийняття відповідною радою рішення, яким береться до відома зазначений факт;

2) з підстав, зазначених у пунктах 3, 3⁻¹ частини першої цієї статті, – з дня, наступного за днем одержання радою або її виконавчим комітетом копії відповідного рішення суду без прийняття рішення відповідної ради;

3) з підстав, зазначених в абзаці першому частини другої цієї статті, – з дня прийняття місцевим референдумом або відповідною радою рішення про дострокове припинення повноважень;

3⁻¹) з підстав, зазначених в абзаці другому частини другої цієї статті, – з дня набрання чинності актом Президента України про утворення відповідної військово-цивільної адміністрації населеного пункту (населених пунктів);

4) у випадку, передбаченому частиною п'ятою цієї статті, – з моменту вступу на цю посаду іншої особи, обраної на наступних виборах;

5) у випадку, передбаченому пунктом 4 частини першої цієї статті, – з дня прийняття відповідною радою або вищим керівним органом відповідної політичної партії рішення про дострокове припинення повноважень сільського, селищного, міського голови.

(Офіційне тлумачення положень статті 79 див. в Рішенні Конституційного Суду № 21-рп/2003 від 25.12.2003)

Стаття 80. Дострокове припинення повноважень органів самоорганізації населення

1. Повноваження органу самоорганізації населення припиняються достроково у разі:

1) невиконання рішень сільської, селищної, міської, районної у місті (у разі її створення) ради, її виконавчого комітету, загальних зборів громадян або невиконання своїх повноважень;

2) його саморозпуску.

2. Рішення про дострокове припинення повноважень органу самоорганізації населення приймається загальними зборами громадян, що утворили даний орган, або відповідною радою.

Розділ V. ПРИКІНЦЕВІ ТА ПЕРЕХІДНІ ПОЛОЖЕННЯ

1. Положення цього Закону є основою для розробки та прийняття інших законодавчих актів про місцеве самоврядування в Україні, а також законів про міста Київ і Севастополь.

2. Сільські, селищні, міські, районні в містах, районні, обласні ради після набрання чинності цим Законом здійснюють повноваження, передбачені Конституцією України і цим Законом.

Районні у містах ради після набрання чинності цим Законом здійснюють свої повноваження відповідно до закону. Обрання нового складу цих рад проводиться в порядку, що передбачається цим та іншими законами.

Рішення про проведення референдумів територіальних громад міст з районним поділом щодо утворення (неутворення) районних у містах рад відповідно до статті 5 цього Закону приймаються на вимогу не менш як однієї десятої членів цих громад або половини від загального складу депутатів відповідних міських рад. Рішення міських рад з цього питання приймаються з урахуванням думки районних у містах рад та членів територіальних громад цих міст. Рішення територіальних громад міст з районним поділом або міських рад із зазначеного питання повинні бути прийняті не пізніш як за шість місяців до дня проведення чергових виборів.

3. З набранням чинності цим Законом голови сільських, селищних, міських рад набувають статусу сільських, селищних, міських голів.

4. До прийняття закону про вибори сільських, селищних, міських голів вибори сільських, селищних, міських голів проводяться в порядку, передбаченому Законом України "Про вибори депутатів і голів сільських, селищних, районних, міських, районних у містах, обласних Рад".

6. До прийняття закону про адміністративно-територіальний устрій України у територіальних громадах, що складаються з жителів кількох населених пунктів, вибори депутатів сільських, селищних, міських рад, а також сільських, селищних, міських голів проводяться за нині діючим адміністративно-територіальним устроєм.

7. До прийняття закону про адміністративно-територіальний устрій України територіальні громади села, селища, міста, що добровільно

об'єдналися в одну територіальну громаду, шляхом місцевого референдуму можуть прийняти рішення про вихід з цієї громади лише за умови наявності фінансово-матеріальної бази, достатньої для забезпечення здійснення кожною з цих громад функцій і повноважень місцевого самоврядування відповідно до цього Закону.

8. Облік даних про кількість і склад територіальних громад та органів місцевого самоврядування, подання їм методичної допомоги здійснюються Верховною Радою України.

9. Правові засади бюджетного процесу та міжбюджетних відносин щодо місцевих бюджетів визначаються Бюджетним кодексом України.

10. З набранням чинності цим Законом майно, яке до прийняття Конституції України у встановленому законодавством порядку передане державою до комунальної власності адміністративно-територіальних одиниць та набуте ними на інших законних підставах, крім майна, що відчужене у встановленому законом порядку, є комунальною власністю відповідних територіальних громад сіл, селищ, міст.

Майно, передане до комунальної власності областей і районів, а також набуте на інших законних підставах, є спільною власністю територіальних громад сіл, селищ, міст, управління яким відповідно до Конституції України здійснюють районні та обласні ради або уповноважені ними органи. Відчуження зазначеного майна здійснюється лише за рішенням власника або уповноваженого ним органу.

За пропозицією сільських, селищних, міських рад районні, обласні ради повинні приймати рішення про передачу до комунальної власності відповідних територіальних громад окремих об'єктів, спільної власності територіальних громад, які знаходяться на їх території і задовольняють колективні потреби виключно цих територіальних громад.

Правовий режим майна спільної власності територіальних громад визначається законом.

Кабінет Міністрів України разом з Фондом державного майна України у двомісячний строк з дня набрання чинності цим Законом подають на розгляд Верховної Ради України проект закону про комунальну власність.

ЗАКОНОДАВСТВО
ПРО МІСЦЕВЕ САМОВРЯДУВАННЯ

11. Районні і обласні ради відповідно до вимог Конституції України та цього Закону у двомісячний термін після набрання чинності цим Законом обирають голів рад (де ці посади суміщають керівники місцевих державних адміністрацій) та утворюють виконавчий апарат рад, а також приймають рішення про делегування повноважень відповідним місцевим державним адміністраціям.

12. Цей Закон набирає чинності з дня його офіційного опублікування.

З дня набрання чинності цим Законом втрачають чинність:

Закон Української РСР "Про місцеві Ради народних депутатів Української РСР та місцеве самоврядування" (Відомості Верховної Ради УРСР, 1991 р., № 2, ст.5; Відомості Верховної Ради України, 1992 р., № 28, ст.387, № 31, ст.438, № 33, ст.475, ст.476; 1993 р., № 7, ст.54, № 17, ст.184, № 18, ст.189, № 19, ст.199, № 26, ст.277; 1995 р., № 22, ст.171; 1996 р., № 16, ст.71);

Закон України "Про формування місцевих органів влади і самоврядування" (Відомості Верховної Ради України, 1994 р., № 22, ст.144, № 26, ст.217);

Закон України "Про Представника Президента України" (Відомості Верховної Ради України, 1992 р., № 23, ст.335, № 31, ст.437; 1993 р., № 19, ст.197);

Постанова Верховної Ради України "Про порядок введення в дію Закону України "Про Представника Президента України" (Відомості Верховної Ради України, 1992 р., № 23, ст.336, № 31, ст.447, № 33, ст.485).

Президент України

Л.КУЧМА

м. Київ

21 травня 1997 року

№ 280/97-ВР

ЗАКОН УКРАЇНИ ПРО СТАТУС ДЕПУТАТІВ МІСЦЕВИХ РАД

*(Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2002, N 40, ст.290)
(Щодо визнання неконституційними окремих положень див.
Рішення Конституційного Суду N 11-рп/2008 від 27.05.2008)
(Із змінами, внесеними станом на 14.07.2015)*

Цей Закон відповідно до Конституції України, Закону України "Про місцеве самоврядування в Україні", інших законів України визначає правовий статус депутата сільської, селищної, міської, районної у місті, районної, обласної ради (далі - місцева рада) як представника інтересів територіальної громади, виборців свого виборчого округу та рівноправного члена місцевої ради, встановлює гарантії депутатської діяльності та порядок відкликання депутата місцевої ради.

РОЗДІЛ І . ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

Стаття 1. Законодавство про статус депутатів місцевих рад

Статус депутата місцевої ради визначається Конституцією України, цим Законом та іншими законами України.

Стаття 2. Депутат місцевої ради — представник інтересів територіальної громади, виборців свого виборчого округу

1. Депутат сільської, селищної, міської, районної у місті, районної, обласної ради (далі - депутат місцевої ради) є представником інтересів територіальної громади села, селища, міста чи їх громад, який відповідно до Конституції України і закону про місцеві вибори обирається на основі загального, рівного, прямого виборчого права шляхом таємного голосування на строк, встановлений Конституцією України .

2. Депутат місцевої ради як представник інтересів територіальної громади, виборців свого виборчого округу зобов'язаний виражати і захищати інтереси відповідної територіальної громади та

її частини – виборців свого виборчого округу, виконувати їх доручення в межах своїх повноважень, наданих законом, брати активну участь у здійсненні місцевого самоврядування.

Стаття 3. Депутат місцевої ради – повноважний і рівноправний член відповідної ради

1. Депутат місцевої ради є повноважним і рівноправним членом відповідної ради – представницького органу місцевого самоврядування.

2. Депутат місцевої ради відповідно до цього Закону наділяється всією повнотою прав, необхідних для забезпечення його реальної участі у діяльності ради та її органів.

Стаття 4. Виникнення і строк повноважень депутата місцевої ради

1. Депутат місцевої ради набуває свої повноваження в результаті обрання його до ради відповідно до Закону України "Про вибори депутатів місцевих рад та сільських, селищних, міських голів".

2. Повноваження депутата місцевої ради починаються з дня відкриття першої сесії відповідної ради з моменту офіційного оголошення підсумків виборів відповідною територіальною виборчою комісією і закінчуються в день відкриття першої сесії цієї ради нового скликання, крім передбачених законом випадків дострокового припинення повноважень депутата місцевої ради або ради, до складу якої його обрано.

3. Повноваження депутата місцевої ради, обраного замість того депутата, який вибув, або на повторних виборах, починаються з дня заслуховування на черговому після виборів депутата місцевої ради пленарному засіданні відповідної місцевої ради повідомлення територіальної виборчої комісії про підсумки виборів.

4. Інформація про підсумки виборів доводиться територіальною виборчою комісією до відома відповідної місцевої ради. Спори щодо набуття повноважень депутатів місцевої ради вирішуються судом.

Стаття 5. Дострокове припинення повноважень депутата місцевої ради

1. Повноваження депутата місцевої ради припиняються достроково за наявності перелічених підстав, засвідчених офіційними документами, без прийняття рішення відповідної ради у разі:

1) його відкликання виборцями у встановленому цим Законом порядку;

(Пункт 2 частини першої статті 5 виключено на підставі Закону N 2487-VI від 10.07.2010)

3) припинення його громадянства України або виїзду на постійне проживання за межі України;

4) обрання або призначення його на посаду, зайняття якої згідно з Конституцією України і законом не сумісне з виконанням депутатських повноважень;

5) обрання його депутатом іншої місцевої ради;

6) визнання його судом недієздатним або безвісно відсутнім;

7) набрання законної сили обвинувальним вироком суду, за яким його засуджено до позбавлення волі, або набрання законної сили рішенням суду, яким його притягнуто до відповідальності за вчинення корупційного правопорушення або правопорушення, пов'язаного з корупцією, та застосовано покарання або накладено стягнення у виді позбавлення права займати посади або займатися діяльністю, що пов'язані з виконанням функцій держави або місцевого самоврядування;

8) його смерті.

2. Повноваження депутата місцевої ради можуть припинятися достроково також за рішенням відповідної ради у зв'язку:

1) з набранням законної сили обвинувальним вироком суду, за яким його засуджено до покарання, не пов'язаного з позбавленням волі;

2) з особистою заявою депутата місцевої ради про складення ним депутатських повноважень.

3. Спори щодо дострокового припинення повноважень депутата місцевої ради вирішуються судом.

(Частину четверту статті 5 виключено на підставі Закону N 2487-VI від 10.07.2010)

(Частину п'яту статті 5 виключено на підставі Закону N 2487-VI від 10.07.2010)

(Частина шосту статті 5 виключено на підставі Закону N 2487-VI від 10.07.2010)

7. У разі дострокового припинення повноважень депутата місцевої ради вибори чи заміщення депутата, який достроково припинив повноваження, проводяться відповідно до закону про місцеві вибори.

Стаття 6. Поєднання депутатської діяльності з виконанням виробничих або службових обов'язків

1. Депутат місцевої ради здійснює свої повноваження, не пориваючи з виробничою або службовою діяльністю.

2. Депутат місцевої ради, обраний секретарем сільської, селищної, міської ради, головою, заступником голови районної, обласної, районної у місті ради, працює у відповідній раді на постійній основі і не може суміщати свою службову діяльність з іншою роботою, у тому числі на громадських засадах (за винятком викладацької, наукової та творчої у позаробочий час), займатися підприємницькою діяльністю, одержувати від цього прибуток, якщо інше не передбачено законом.

3. За рішенням обласної, Київської та Севастопольської міських рад депутат, обраний головою постійної комісії з питань бюджету, може працювати в раді на постійній основі.

Стаття 7. Несумісність статусу депутата місцевої ради з деякими посадами та видами діяльності

1. Депутат місцевої ради, який перебуває на посаді керівника місцевого органу виконавчої влади чи на іншій посаді, на яку поширюються вимоги Конституції та законів України щодо обмеження сумісництва, не може поєднувати свою службову діяльність на цій посаді з посадою сільського, селищного, міського голови, секретаря сільської, селищної, міської ради, голови та заступника голови районної у місті, районної, обласної ради, а також з іншою роботою на постійній основі в радах, їх виконавчих органах та апараті.

2. Депутат місцевої ради не може використовувати свій депутатський мандат в цілях, не пов'язаних з депутатською діяльністю.

3. Депутат місцевої ради не може мати іншого представницького мандата.

Стаття 8. Депутатська етика

1. Депутат місцевої ради як представник інтересів територіальної громади, виборців свого виборчого округу та член ради, здійснюючи депутатські повноваження, повинен дотримуватися таких правил депутатської етики:

1) керуватися загальнодержавними інтересами та інтересами територіальної громади чи виборців свого виборчого округу, від яких його обрано;

2) не використовувати депутатський мандат в особистих інтересах чи в корисливих цілях;

3) керуватися у своїй діяльності та поведінці загальновизнаними принципами порядності, честі і гідності;

4) не розголошувати відомостей, що становлять державну або іншу таємницю, яка охороняється законом, інших відомостей з питань, що розглядалися на закритих засіданнях ради чи її органів і не підлягають за їх рішенням розголошенню, та відомостей, які стосуються таємниці особистого життя депутата місцевої ради або виборця, що охороняється законом, чи стали йому відомі у зв'язку з його участю в депутатських перевірках;

5) не допускати образливих висловлювань, не використовувати у публічних виступах недостовірні або неперевірені відомості стосовно органів державної влади, органів місцевого самоврядування, об'єднань громадян, підприємств, установ і організацій, їх керівників та інших посадових чи службових осіб, депутатських груп, фракцій, окремих депутатів місцевих рад;

6) не приймати будь-яких гонорарів, подарунків, не отримувати винагород безпосередньо чи опосередковано за дії, пов'язані зі здійсненням ним депутатських повноважень.

2. Регламентом ради чи статутом відповідної територіальної громади можуть бути встановлені також інші правила депутатської етики та заходи впливу щодо тих депутатів місцевих рад, які порушують ці правила.

3. На депутатів місцевих рад поширюються вимоги та обмежен-

ня, встановлені Законом України "Про засади запобігання і протидії корупції".

Депутати місцевих рад зобов'язані щороку до 1 квітня подавати декларацію про майно, доходи, витрати і зобов'язання фінансового характеру за минулий рік за формою, що додається до Закону України "Про засади запобігання і протидії корупції", за місцем роботи (служби), крім самозайнятих осіб, безробітних або пенсіонерів, які подають зазначені декларації до апаратів відповідних місцевих рад або їх виконавчих комітетів

Стаття 9. Депутатське посвідчення та нагрудний знак депутата місцевої ради

1. Після набуття депутатом місцевої ради повноважень йому видаються посвідчення і нагрудний знак.

2. Зразки посвідчень і нагрудних знаків депутата місцевої ради, а також Положення про них затверджуються Верховною Радою України.

РОЗДІЛ II. ДЕПУТАТ МІСЦЕВОЇ РАДИ — ПРЕДСТАВНИК ІНТЕРЕСІВ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ, ВИБОРЦІВ СВОГО ВИБОРЧОГО ОКРУГУ

ГЛАВА 1. Діяльність депутата місцевої ради у виборчому окрузі

Стаття 10. Обов'язки депутата місцевої ради у виборчому окрузі

1. У виборчому окрузі депутат місцевої ради зобов'язаний:

1) підтримувати зв'язок з виборцями, відповідною територіальною громадою, трудовими колективами і громадськими організаціями, які висунули його кандидатом у депутати місцевої ради, а також колективами інших підприємств, установ, організацій, незалежно від форми власності, органами місцевого самоврядування, місцевими органами виконавчої влади, розташованими на відповідній території;

2) не рідше одного разу на півріччя інформувати виборців про роботу місцевої ради та її органів, про виконання планів і програм економічного і соціального розвитку, інших місцевих програм, місцевого бюджету, рішень ради і доручень виборців;

3) брати участь у громадських слуханнях з питань, що стосуються його виборчого округу, в організації виконання рішень ради та її органів, доручень виборців, у масових заходах, що проводяться органами місцевого самоврядування на території громади або виборчого округу;

4) вивчати громадську думку; вивчати потреби територіальної громади, інформувати про них раду та її органи, брати безпосередню участь у їх вирішенні;

5) визначити і оприлюднити дні, години та місце прийому виборців, інших громадян; вести регулярний, не рідше одного разу на місяць, прийом виборців, розглядати пропозиції, звернення, заяви і скарги членів територіальної громади, вживати заходів щодо забезпечення їх оперативного вирішення.

2. Депутат місцевої ради, який не виправдав довір'я виборців, може бути в будь-який час відкликаний ними у встановленому цим Законом порядку.

Стаття 11. Права депутата місцевої ради у виборчому окрузі

1. У виборчому окрузі депутат місцевої ради має право:

1) офіційно представляти виборців свого виборчого округу та інтереси територіальної громади в місцевих органах виконавчої влади, відповідних органах місцевого самоврядування, підприємствах, установах і організаціях незалежно від форми власності з питань, що належать до відання органів місцевого самоврядування відповідного рівня;

2) брати участь з правом дорадчого голосу у засіданнях інших місцевих рад та їх органів, загальних зборах громадян за місцем проживання, засіданнях органів самоорганізації населення, що проводяться в межах території його виборчого округу;

3) порушувати перед органами і організаціями, передбаченими пунктом 1 частини першої цієї статті, та їх посадовими особами, а також керівниками правоохоронних та контролюючих

органів питання, що зачіпають інтереси виборців, та вимагати їх вирішення;

4) доступу до засобів масової інформації комунальної форми власності з метою оприлюднення результатів власної депутатської діяльності та інформування про роботу ради в порядку, встановленому відповідною радою;

5) вносити на розгляд органів і організацій, передбачених пунктом 1 частини першої цієї статті, та їх посадових осіб пропозиції з питань, пов'язаних з його депутатськими повноваженнями у виборчому окрузі відповідно до закону, брати участь у їх розгляді.

2. При здійсненні депутатських повноважень депутат місцевої ради має також право:

1) на депутатське звернення, депутатський запит, депутатське запитання;

2) на невідкладний прийом;

3) вимагати усунення порушень законності і встановлення правового порядку.

3. Депутат місцевої ради є відповідальним перед виборцями свого виборчого округу і їм підзвітним. У своїй роботі у виборчому окрузі взаємодіє з органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування, органами самоорганізації населення, трудовими колективами, об'єднаннями громадян.

ГЛАВА 2. Індивідуальні та колективні форми реалізації депутатом місцевої ради своїх повноважень у виборчому окрузі

Стаття 12. Розгляд депутатом місцевої ради пропозицій, заяв і скарг громадян

1. Депутат місцевої ради розглядає пропозиції, заяви і скарги громадян, які надійшли до нього, вживає заходів до їх своєчасного, обґрунтованого вирішення; вивчає причини, які породжують скарги громадян, і вносить свої пропозиції щодо їх усунення до органів місцевого самоврядування, до місцевих органів виконавчої влади, підприємств, установ і організацій, об'єднань громадян; систематично веде прийом громадян.

2. Депутат місцевої ради може направляти одержані ним пропо-

зиції, заяви і скарги до відповідних органів, підприємств, установ і організацій незалежно від форми власності, об'єднань громадян, якщо вирішення питань належить до їх повноважень, які зобов'язані розглянути їх відповідно до закону і про результати повідомити заявника, а також депутата місцевої ради.

3. Депутат місцевої ради в межах своїх повноважень здійснює контроль за розглядом відповідними органами підприємств, установ, організацій незалежно від форми власності, органами об'єднань громадян надісланих ним пропозицій, заяв, скарг виборців.

4. Місцеві органи виконавчої влади, органи місцевого самоврядування, підприємства, установи, організації державної і комунальної форм власності, їх посадові особи зобов'язані сприяти депутатові місцевої ради в організації прийому громадян, розгляді їх пропозицій, заяв, скарг, у створенні інших необхідних для його депутатської діяльності умов.

Стаття 13. Депутатське звернення

1. Депутатське звернення — викладена в письмовій формі вимога депутата місцевої ради з питань, пов'язаних з його депутатською діяльністю, до місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування та їх посадових осіб, а також керівників правоохоронних та контролюючих органів, підприємств, установ та організацій незалежно від форми власності, розташованих на території відповідної ради, здійснити певні дії, вжити заходів чи дати офіційне роз'яснення з питань, віднесених до їх компетенції.

2. Місцеві органи виконавчої влади, органи місцевого самоврядування та їх посадові особи, а також керівники правоохоронних та контролюючих органів, підприємств, установ та організацій незалежно від форми власності, розташованих на території відповідної ради, до яких звернувся депутат місцевої ради, зобов'язані у десятиденний строк розглянути порушене ним питання та надати йому відповідь, а в разі необхідності додаткового вивчення чи перевірки дати йому відповідь не пізніше як у місячний строк.

3. Якщо депутатське звернення з об'єктивних причин не може бути розглянуто у встановлений строк, депутату місцевої ради зобов'язані

письмово повідомити про це з обґрунтуванням мотивів необхідності продовження строку розгляду.

4. Депутат місцевої ради може взяти участь у розгляді свого звернення, про що місцеві органи виконавчої влади, органи місцевого самоврядування та їх посадові особи, керівники підприємств, установ та організацій незалежно від форми власності, розташованих на території відповідної ради, повинні йому повідомити завчасно, але не пізніше як за п'ять календарних днів.

5. Якщо депутат місцевої ради не задоволений результатами розгляду свого звернення або якщо місцеві органи виконавчої влади, органи місцевого самоврядування та їх посадові особи, керівники підприємств, установ та організацій незалежно від форми власності, розташованих на території відповідної ради, ухиляються від вирішення порушеного у зверненні питання у встановлений строк, він має право внести депутатський запит відповідно до статті 22 цього Закону.

Стаття 14. Право депутата місцевої ради на невідкладний прийом та на одержання необхідної інформації

1. Депутат місцевої ради на території відповідної ради має право на невідкладний прийом посадовими особами місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, керівниками підприємств, установ та організацій незалежно від форми власності, розташованих на території відповідної ради, з питань депутатської діяльності.

2. Посадові особи місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, керівники підприємств, установ та організацій незалежно від форми власності, розташованих на території відповідної ради, на звернення депутата місцевої ради надають йому довідкові матеріали та іншу інформацію, необхідні для здійснення депутатських повноважень.

3. Порядок відвідування депутатом місцевої ради підприємств, установ і організацій, діяльність яких пов'язана з державною або іншою таємницею, що охороняється законом, встановлюється відповідними нормативно-правовими актами.

Стаття 15. Право депутата місцевої ради вимагати усунення порушення законності

1. Депутат місцевої ради як представник
2. У разі виявлення порушення законності депутат місцевої ради має право на депутатське звернення до керівників відповідних правоохоронних чи контролюючих органів.
3. Місцеві органи виконавчої влади, органи місцевого самоврядування, їх посадові особи, об'єднання громадян, керівники підприємств, установ, організацій незалежно від форми власності, до яких звернувся депутат місцевої ради, зобов'язані негайно вжити заходів до усунення порушення, а в разі необхідності - до притягнення винних до відповідальності з наступним інформуванням про це депутата місцевої ради.
4. У разі нежиття відповідних заходів посадові особи місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування та керівники правоохоронних і контролюючих органів, до яких звернувся депутат місцевої ради, несуть адміністративну або кримінальну відповідальність, встановлену законом.

Стаття 16. Звіти депутата місцевої ради перед виборцями та зустрічі з ними

1. Депутат місцевої ради періодично, але не рідше одного разу на рік, зобов'язаний звітувати про свою роботу перед виборцями відповідного виборчого округу, об'єднаннями громадян. Рада визначає орієнтовні строки проведення звітів депутатів місцевої ради перед виборцями.
2. Звіт депутата місцевої ради повинен містити відомості про його діяльність у раді та в її органах, до яких його обрано, а також про його роботу у виборчому окрузі, про прийняті радою та її органами рішення, про хід їх виконання, про особисту участь в обговоренні, прийнятті та в організації виконання рішень ради, її органів, а також доручень виборців свого виборчого округу.
3. Звіт депутата місцевої ради може бути проведено в будь-який час на вимогу зборів виборців за місцем проживання, трудової діяльності або навчання, а також органів самоорганізації населення.
4. Депутат місцевої ради не пізніше як за сім днів повідомляє

виборців про час і місце проведення звіту через місцеві засоби масової інформації або в інший спосіб.

5. Місцеві органи виконавчої влади, органи місцевого самоврядування, їх посадові особи, керівники підприємств, установ і організацій державної і комунальної форм власності зобов'язані сприяти депутатам місцевих рад в організації їх звітів (зустрічей) перед (з) виборцями шляхом надання приміщень, інформаційних та інших довідкових матеріалів, необхідних депутату місцевої ради, на прохання депутата здійснювати інші заходи, пов'язані з проведенням його звіту (зустрічі) перед (з) виборцями, у тому числі сприяти оповіщенню виборців про час і місце його (її) проведення. Рішення з питань організації звітів (зустрічей) депутата з виборцями приймається на засіданні місцевої ради.

6. Депутат місцевої ради інформує раду та її виконавчі органи про результати обговорення його звіту, зауважень і пропозицій, висловлених виборцями на адресу ради та її органів, а також про доручення, дані депутатові у зв'язку з його депутатською діяльністю.

7. Витрати, пов'язані з проведенням звітів депутатів місцевої ради перед виборцями та їх зустрічей з ними, здійснюються за рахунок відповідних місцевих бюджетів у межах затверджених на ці цілі видатків.

8. Звіти і зустрічі депутатів місцевої ради з виборцями висвітлюються засобами масової інформації.

Стаття 17. Доручення виборців

1. Виборці можуть давати своєму депутатові місцевої ради доручення на зборах під час його звітів чи зустрічей з питань, що впливають з потреб відповідного виборчого округу чи територіальної громади в цілому.

2. Доручення виборців не повинні суперечити законодавству України, а їх виконання має належати до відання місцевих рад та їх органів.

3. Доручення виборців депутатові місцевої ради має бути підтримане більшістю учасників зборів.

4. Доручення виборців, виконання яких потребує прийняття відповідною радою або її виконавчим органом рішення, фінансових

або інших матеріальних витрат, доводяться депутатом місцевої ради до відома відповідної ради або її органів.

5. Рада та її органи аналізують доручення виборців, дані депутатам місцевої ради, та з урахуванням матеріальних, в тому числі і фінансових, можливостей приймають відповідні рішення щодо їх реалізації. Рішення з цих питань доводяться до відома депутатів місцевої ради та територіальної громади.

6. Доручення виборців враховуються при розробці планів і програм економічного та соціального розвитку відповідної території, місцевих економічних програм, складанні бюджету, а також при підготовці рішень з інших питань.

7. Депутат місцевої ради бере участь в організації виконання доручень виборців як одноособово, так і в складі постійних і тимчасових комісій ради або в складі утвореної з цією метою депутатської групи, може залучати до їх виконання органи самоорганізації населення, а також виборців відповідного виборчого округу.

8. Контроль за виконанням доручень виборців здійснюється відповідними радами, їх органами та депутатами місцевих рад. Органи, які в межах своїх повноважень забезпечують реалізацію доручень виборців, один раз на рік інформують раду про хід їх виконання.

9. Депутат місцевої ради періодично інформує своїх виборців про результати розгляду радою та її виконавчими органами доручень виборців та особисту участь в організації їх виконання.

РОЗДІЛ III. ДЕПУТАТ МІСЦЕВОЇ РАДИ – ПОВНОВАЖНИЙ ЧЛЕН РАДИ

ГЛАВА 1. Повноваження депутата місцевої ради у раді

Стаття 18. Обов'язки депутата місцевої ради у раді та її органах
Депутат місцевої ради зобов'язаний:

1) додержуватися Конституції та законів України, актів Президента України, Кабінету Міністрів України, регламенту ради та інших нормативно-правових актів, що визначають порядок діяльності ради та її органів;

2) брати участь у роботі ради, постійних комісій та інших її ор-

ЗАКОНОДАВСТВО
ПРО МІСЦЕВЕ САМОВРЯДУВАННЯ

ганів, до складу яких він входить, всебічно сприяти виконанню їх рішень;

3) виконувати доручення ради, її органів, сільського, селищного, міського голови чи голови ради; інформувати їх про виконання доручень.

Стаття 19. Права депутата місцевої ради у раді та її органах

1. Депутат місцевої ради користується правом ухвального голосу з усіх питань, що розглядаються на засіданнях ради та її органів, до складу яких він входить. Депутат місцевої ради набуває права ухвального голосу з моменту визнання його повноважень.

Кожний депутат місцевої ради у раді та її органах, до складу яких він входить, має один голос. Депутат місцевої ради, який не входить до складу відповідного органу ради, може брати участь у його роботі з правом дорадчого голосу.

2. Депутат місцевої ради має право:

1) обирати і бути обраним до органів відповідної ради;

2) офіційно представляти виборців у відповідній раді та її органах;

3) пропонувати питання для розгляду їх радою та її органами;

4) вносити пропозиції і зауваження до порядку денного засідань ради та її органів, порядку розгляду обговорюваних питань та їх сути;

5) вносити на розгляд ради та її органів пропозиції з питань, пов'язаних з його депутатською діяльністю;

6) вносити на розгляд ради та її органів проекти рішень з питань, що належать до їх відання, поправки до них;

7) висловлюватися щодо персонального складу утворюваних радою органів і кандидатур посадових осіб, які обираються, призначаються або затверджуються радою;

8) порушувати питання про недовіру сільському, селищному, міському голові, розпуск органів, утворених радою, та звільнення посадових осіб місцевого самоврядування;

9) брати участь у дебатах, звертатися із запитаннями, ставити запитання доповідачам, співдоповідачам, головуючому на засіданні;

10) вносити пропозиції про заслуховування на пленарному засіданні ради звіту чи інформації будь-якого органу або посадової

особи, підзвітних чи підконтрольних раді, а також з питань, що віднесені до компетенції ради, інших органів і посадових осіб, які діють на її території;

11) порушувати в раді та її органах питання про необхідність перевірки роботи підзвітних та підконтрольних раді органів, підприємств, установ, організацій;

12) виступати з обґрунтуванням своїх пропозицій та з мотивів голосування, давати довідки;

13) ознайомлюватися з текстами виступів у стенограмах чи протоколах засідань ради та її органів до їх опублікування;

14) оголошувати на засіданнях ради та її органів тексти звернень, заяв, пропозицій громадян або їх об'єднань, якщо вони мають суспільне значення;

15) об'єднуватися з іншими депутатами місцевої ради в депутатські групи, фракції, які діють відповідно до регламенту ради.

3. Депутат місцевої ради може передати головуючому тексти свого невіголошеного виступу, пропозицій і зауважень з обговорюваного питання для включення до протоколу засідання ради або її органу, в якому він бере участь.

4. Порядок реалізації зазначених прав депутатів місцевих рад визначається цим Законом, іншими законами України, які регулюють діяльність місцевих рад та їх органів, а також регламентом відповідної ради.

ГЛАВА 2. Сесійні та позасесійні форми роботи депутата місцевої ради у раді та її органах

Стаття 20. Участь депутата в сесіях місцевої ради та асіданнях її органів

1. На сесіях місцевої ради депутати місцевої ради на основі колективного і вільного обговорення розглядають і вирішують питання, віднесені до відання відповідної ради.

2. Депутат місцевої ради, крім секретаря ради, голови районної у місті, районної, обласної ради та їх заступників, повинен входити до складу однієї з постійних комісій, що утворюються радою.

Депутат місцевої ради за дорученням відповідної ради або

ЗАКОНОДАВСТВО
ПРО МІСЦЕВЕ САМОВРЯДУВАННЯ

постійної комісії, до складу якої його обрано, бере безпосередню участь у підготовці питань для розгляду на сесіях ради та засіданнях постійної комісії.

3. Депутат місцевої ради зобов'язаний бути присутнім на пленарних засіданнях ради, засіданнях постійної комісії та інших органів ради, до складу яких він входить. У разі неможливості бути присутнім на засіданні депутат місцевої ради повідомляє про це особу, яка очолює відповідний орган.

4. Рада, до якої обрано депутата, має право заслуховувати його звіти про виконання рішень ради, на пленарних засіданнях періодично інформує депутатів місцевої ради про хід виконання рішень, прийнятих радою, реалізацію пропозицій і зауважень, внесених ними, а також з інших важливих питань діяльності ради та її органів.

5. У разі пропуску депутатом протягом року більше половини пленарних засідань ради або засідань постійної комісії, членом якої він є, невиконання ним без поважних причин рішень і доручень ради та її органів відповідна рада може звернутися до виборців з пропозицією про відкликання такого депутата у встановленому законом порядку.

Стаття 21. Депутатський запит і депутатське запитання

1. Депутатський запит - це підтримана радою вимога депутата місцевої ради до посадових осіб ради і її органів, сільського, селищного, міського голови, керівників підприємств, установ і організацій незалежно від форми власності, які розташовані або зареєстровані на відповідній території, а депутата міської (міста обласного значення), районної, обласної ради - також до голови місцевої державної адміністрації, його заступників, керівників відділів і управлінь з питань, які віднесені до відання ради.

2. Депутатське запитання - це засіб одержання депутатом місцевої ради інформації або роз'яснення з тієї чи іншої проблеми. Відповідь на запитання може бути оголошено на сесії ради або дано депутату місцевої ради в індивідуальному порядку. Запитання не включається до порядку денного сесії, не обговорюється і рішення по ньому не приймається.

Стаття 22. Порядок розгляду депутатського запиту

1. Депутатський запит може бути внесений депутатом місцевої ради або групою депутатів попередньо або на пленарному засіданні ради у письмовій чи усній формі. Запит підлягає включенню до порядку денного пленарного засідання ради.

2. Депутатський запит обговорюється у разі необхідності на пленарному засіданні місцевої ради.

3. Рада може зобов'язати відповідний орган подати у встановлений нею строк звіт про виконання рішення по запиту депутата місцевої ради.

4. Орган або посадова особа, до яких звернуто депутатський запит, зобов'язані у встановлений радою строк дати офіційну письмову відповідь на нього відповідній раді і депутату місцевої ради. Якщо запит з об'єктивних причин не може бути розглянуто у встановлений радою строк, то орган або посадова особа зобов'язані письмово повідомити раді та депутатові місцевої ради, який вніс запит, і запропонувати інший строк, який не повинен перевищувати один місяць з дня одержання запиту. Відповідь на запит у разі необхідності розглядається на пленарному засіданні ради.

5. Депутат місцевої ради має право дати оцінку відповіді на свій депутатський запит. За результатами відповіді на депутатський запит може бути проведено обговорення, якщо на цьому наполягає не менше 1/4 присутніх на засіданні депутатів місцевої ради. Посадових осіб, до яких звернуто запит, своєчасно інформують про дату та час обговорення відповіді на запит радою. Вони або уповноважені ними особи мають право бути присутні на цьому засіданні ради.

За результатами розгляду відповіді на депутатський запит рада приймає відповідне рішення.

Стаття 23. Пропозиції і зауваження, висловлені депутатами місцевої ради на сесіях ради

1. Пропозиції і зауваження, висловлені депутатами місцевої ради на сесіях ради або передані в письмовій формі головному на її пленарних засіданнях, розглядаються радою або за її дорученням постійними комісіями ради чи надсилаються на розгляд підзвітним і підкон-

трольним органам та посадовим особам місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, керівникам відповідних підприємств, установ, організацій незалежно від форми власності, які зобов'язані розглянути ці пропозиції і зауваження у строки, встановлені радою, і про результати розгляду повідомити безпосередньо депутатів місцевої ради, які внесли пропозиції чи висловили зауваження, а також відповідну раду.

2. Рада та її виконавчі органи забезпечують виконання пропозицій і зауважень депутатів місцевої ради, схвалених радою, інформують депутатів про реалізацію пропозицій і зауважень, внесених ними на сесіях рад.

Стаття 24. Право депутата місцевої ради порушувати питання про перевірку діяльності виконавчих органів ради, місцевих державних адміністрацій, підприємств, установ і організацій незалежно від форми власності, брати участь у здійсненні контролю за виконанням рішень ради

1. Депутат місцевої ради має право порушувати в раді та її органах питання про необхідність проведення перевірок з питань, віднесених до компетенції відповідної ради, діяльності розташованих на її території підприємств, установ і організацій незалежно від форми власності, виконавчих органів ради, а депутати обласних, районних рад - відповідних місцевих державних адміністрацій в частині повноважень, делегованих їм обласними, районними радами, а також за дорученням ради або її органів брати участь у перевірках виконання рішень ради.

2. Депутат місцевої ради має право вносити пропозиції щодо усунення недоліків і порушень керівникам підприємств, установ і організацій незалежно від форми власності, і органів, діяльність яких перевірялася відповідно до частини першої цієї статті, а також органам, яким вони підпорядковані, порушувати питання про притягнення до відповідальності осіб, з вини яких сталося порушення.

У разі виявлення порушень законодавства України депутат місцевої ради звертається з цього приводу до відповідних органів державної влади.

3. Про результати перевірки та пропозицій щодо них депутат місцевої ради доповідає раді або її органу, за дорученням яких здійснювалася перевірка.

4. Депутат місцевої ради за дорученням ради бере участь у депутатських перевірках з питань, які належать до відання ради, здійсненні контролю за виконанням рішень ради.

Стаття 25. Депутатські групи

1. Для спільної роботи по здійсненню депутатських повноважень у виборчих округах депутати місцевих рад можуть на основі їх взаємної згоди об'єднуватися в депутатські групи.

2. Депутати місцевої ради об'єднуються в депутатські групи за єдністю території їх виборчих округів, спільністю проблем, які вони вирішують, або іншими ознаками.

3. Повноваження депутатських груп є похідними від повноважень депутата місцевої ради, передбачених цим Законом.

4. Членство депутата місцевої ради в депутатській групі не звільняє його від персональної відповідальності за здійснення своїх депутатських повноважень у виборчому окрузі.

Стаття 26. Порядок утворення депутатських груп

1. Депутатська група може бути утворена в будь-який час протягом строку повноважень ради даного скликання за рішенням зборів депутатів місцевої ради, які виявили бажання увійти до її складу. Депутатська група складається не менш як з трьох депутатів місцевої ради. Депутатська група в районній, міській, районній у місті, обласній, Київській та Севастопольській міських радах складається не менш як із п'яти депутатів.

2. Депутати місцевої ради, які входять до складу депутатської групи, обирають особу, яка очолює депутатську групу.

3. Депутатська група реєструється відповідною місцевою радою за поданням особи, яка очолює депутатську групу, до якого додається підписане депутатами цієї групи письмове повідомлення про сформування депутатської групи із зазначенням її назви, персонального складу та партійної належності членів групи та депутатів, які уповноважені представляти групу.

4. Депутатські групи можуть утворюватися на визначений ними період, але не більше ніж на строк повноважень відповідних рад.

5. Організація діяльності депутатських груп визначається відповідною місцевою радою.

6. Діяльність депутатської групи припиняється:

1) у разі вибуття окремих депутатів місцевої ради, внаслідок чого її чисельність стає меншою, ніж встановлено частиною першою цієї статті;

2) у разі прийняття депутатами місцевої ради, які входять до її складу, рішення про розпуск депутатської групи;

3) після закінчення строку, на який депутати місцевої ради об'єдналися в депутатську групу, або строку повноважень відповідних рад.

7. Рада сприяє діяльності зареєстрованих нею депутатських груп, координує їх роботу і може заслуховувати повідомлення про їх діяльність.

8. Інші питання діяльності депутатських груп визначаються регламентом ради.

Стаття 27. Депутатські фракції

1. Депутатські фракції місцевих рад формуються на партійній основі депутатами місцевих рад (крім депутатів сільських, селищних рад

2. Депутати сільських та селищних рад на основі єдності поглядів або партійного членства можуть об'єднуватися у депутатські фракції місцевих рад. До складу депутатських фракцій можуть входити також позапартійні депутати сільської та селищної ради, які підтримують політичну спрямованість фракцій.

(Частина третю статті 27 виключено на підставі Закону N 2487-VI від 10.07.2010)

4. Депутат місцевої ради може входити до складу лише однієї депутатської фракції. Після відповідного оформлення матеріалів про утворення депутатської фракції головуючий на пленарному засіданні відповідної місцевої ради інформує депутатів місцевої ради про реєстрацію такої депутатської фракції, її кількісний склад.

(Частина п'яту статті 27 виключено на підставі Закону N 2487-VI від 10.07.2010)

6. Інші питання створення та діяльності депутатських фракцій визначаються регламентом місцевої ради.

Стаття 28. Права депутатських груп, фракцій

Депутатські групи, фракції мають право:

- 1) на пропорційне представництво в постійних та тимчасових комісіях ради;
- 2) попередньо обговорювати кандидатури посадових осіб, яких обирає, призначає чи затверджує рада;
- 3) на гарантований виступ свого представника на пленарному засіданні ради з кожного питання порядку денного сесії ради;
- 4) об'єднувати зусилля з іншими групами, фракціями для створення більшості в раді чи опозиції;
- 5) здійснювати інші права, передбачені законами України.

Стаття 29. Участь депутата місцевої ради в роботі інших органів місцевого самоврядування

Депутат місцевої ради має право брати участь з правом дорадчого голосу в роботі інших органів місцевого самоврядування при розгляді ними питань та прийнятті рішень, що зачіпають інтереси виборців його виборчого округу чи територіальної громади, від яких його обрано.

Стаття 29-1. Помічники-консультанти депутата місцевої ради

1. Депутат місцевої ради може мати до п'яти помічників-консультантів, які працюють на громадських засадах.
2. Персональний підбір кандидатур на посаду помічника-консультанта депутата місцевої ради, організацію їх роботи та розподіл обов'язків між ними здійснює особисто депутат місцевої ради, який несе відповідальність щодо правомірності своїх рішень.
3. Умови діяльності та кількість помічників-консультантів депутата місцевої ради визначаються Положенням про помічника-консультанта депутата місцевої ради, яке затверджується відповідною радою.

ЗАКОНОДАВСТВО
ПРО МІСЦЕВЕ САМОВРЯДУВАННЯ

4. Помічником-консультантом депутата місцевої ради може бути лише громадянин України, який має загальну середню освіту. Помічник-консультант депутата місцевої ради у своїй роботі керується Конституцією України та законодавством України, а також Положенням про помічника-консультанта депутата відповідної місцевої ради.

5. Помічник-консультант депутата місцевої ради має право:

1) входити і перебувати у приміщеннях відповідної місцевої ради за пред'явленням посвідчення помічника-консультанта, дотримуючись встановленого порядку;

2) одержувати надіслану на ім'я депутата місцевої ради пошту й телеграфну кореспонденцію, відправляти її за дорученням депутата місцевої ради;

3) за дорученням депутата місцевої ради брати участь в організації вивчення громадської думки, потреб територіальної громади, інформувати про них депутата відповідної місцевої ради та вносити пропозиції щодо шляхів їх вирішення;

4) за письмовим зверненням депутата місцевої ради та за згодою посадових осіб органів місцевого самоврядування користуватися копіювально-розмножувальною та обчислювальною технікою.

6. Помічник-консультант депутата місцевої ради зобов'язаний:

1) дотримуватися вимог Конституції України, законодавства України, а також Положення про помічника-консультанта депутата відповідної ради;

2) при виконанні своїх обов'язків не допускати дій, що можуть негативно впливати на виконання повноважень депутата місцевої ради, утримуватися від заяв та вчинків, що компрометують депутата місцевої ради;

3) за дорученням депутата місцевої ради вивчати питання, необхідні депутату місцевої ради для здійснення його депутатських повноважень, готувати по них відповідні матеріали;

4) допомагати депутату місцевої ради в організації проведення звітів і зустрічей з виборцями;

5) допомагати депутату місцевої ради в розгляді надісланих на його ім'я поштою або поданих на особистому прийомі вибор-

цями пропозицій, заяв і скарг громадян та вирішенні порушень у них питань;

б) надавати депутату місцевої ради організаційно-технічну та іншу необхідну допомогу при здійсненні ним депутатських повноважень.

7. Помічнику-консультанту депутата місцевої ради видається посвідчення, в якому має бути зазначено номер посвідчення, назву місцевої ради, прізвище депутата місцевої ради, номер його виборчого округу, а також те, що помічник-консультант депутата місцевої ради працює на громадських засадах у відповідній раді. Посвідчення помічника-консультанта депутата місцевої ради, опис якого затверджується відповідною радою, видається місцевою радою за письмовим поданням депутата місцевої ради. Посвідчення помічника-консультанта депутата місцевої ради вважається недійсним і підлягає поверненню до відповідної ради по закінченню повноважень депутата місцевої ради або за його письмовим поданням.

РОЗДІЛ IV. ОСНОВНІ ГАРАНТІЇ ДЕПУТАТСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Стаття 30. Непорушність повноважень депутата місцевої ради. Забезпечення умов для їх здійснення

1. Депутат місцевої ради наділений усією повнотою повноважень, передбачених цим та іншими законами України. Ніхто не може обмежити повноваження депутата місцевої ради інакше як у випадках, передбачених Конституцією та законами України.

2. Місцеві ради та їх органи забезпечують необхідні умови для ефективного здійснення депутатами місцевих рад їх повноважень.

3. Рада та її органи сприяють депутатам місцевих рад в їх діяльності шляхом створення відповідних умов, забезпечення депутатів документами, довідково-інформаційними та іншими матеріалами, необхідними для ефективного здійснення депутатських повноважень, організовують вивчення депутатами місцевих рад законодавства, досвіду роботи рад.

4. Депутат місцевої ради не несе відповідальності за виступи

на засіданнях ради та її органів, за винятком відповідальності за образу чи наклеп.

5. На час виконання депутатських повноважень депутату місцевої ради надається відстрочка від призову на строкову військову чи альтернативну (невійськову) службу. У зв'язку з депутатською діяльністю депутат місцевої ради також звільняється від проходження навчальних зборів.

6. Місцеві органи виконавчої влади, органи місцевого самоврядування, їх посадові особи, керівники підприємств, установ і організацій незалежно від форми власності, зобов'язані сприяти депутатам місцевої ради у здійсненні їх депутатських повноважень.

Стаття 31. Особливості повідомлення про підозру у вчиненні кримінального правопорушення депутату місцевої ради

1. Повідомлення про підозру у вчиненні кримінального правопорушення депутату місцевої ради може бути здійснено відповідно Генеральним прокурором України, заступником Генерального прокурора України, керівником відповідної регіональної прокуратури.

Прокурор, який здійснив повідомлення про підозру у вчиненні кримінального правопорушення депутату місцевої ради, повідомляє про це відповідну місцеву раду не пізніше наступного робочого дня з дня повідомлення про підозру.

2. Суд, який обрав запобіжний захід стосовно депутата місцевої ради, повідомляє про це відповідну місцеву раду не пізніше наступного робочого дня з дня застосування запобіжного заходу.

Стаття 32. Звільнення депутата місцевої ради від виробничих або службових обов'язків для виконання депутатських повноважень

1. На час сесії чи засідання постійної комісії місцевої ради, а також для здійснення депутатських повноважень в інших передбачених законом випадках депутат місцевої ради звільняється від виконання виробничих або службових обов'язків.

2. У разі здійснення депутатських повноважень у робочий час депутату місцевої ради за основним місцем роботи відшкодову-

ються середній заробіток та інші витрати, пов'язані з депутатською діяльністю, за рахунок коштів відповідного місцевого бюджету.

Стаття 33. Охорона трудових та інших прав депутата місцевої ради

1. У разі обрання депутата місцевої ради на виборну посаду у раді, на якій він працює на постійній основі, трудовий договір з ним за попереднім місцем роботи припиняється відповідно до законодавства. Обраний на виборну посаду у відповідній раді, на якій він працює на постійній основі, депутат місцевої ради, який перебуває на службі у військових формуваннях чи правоохоронних органах держави, прикомандирується до місцевої ради із залишенням на цій службі.

З працівником, якого прийнято на роботу (посаду), що її виконував (займав) депутат місцевої ради, укладається строковий трудовий договір; цей договір розривається у разі повернення депутата місцевої ради на роботу, але не пізніше як через три місяці після припинення повноважень депутата місцевої ради.

2. Депутату місцевої ради, який працював у раді на постійній основі, після закінчення таких повноважень надається попередня робота (посада), а за її відсутності - інша рівноцінна робота (посада) на тому самому або, за згодою депутата, на іншому підприємстві, в установі, організації.

У разі неможливості надання відповідної роботи (посади) на період працевлаштування за колишнім депутатом місцевої ради зберігається, але не більше шести місяців, середня заробітна плата, яку він одержував на виборній посаді у раді, що виплачується з відповідного місцевого бюджету. У разі, якщо колишній депутат місцевої ради має право на пенсійне забезпечення або йому призначена пенсія за віком, по інвалідності, у зв'язку із втратою годувальника, за вислугу років відповідно до закону, за ним не зберігається середня заробітна плата, яку він одержував на виборній посаді в раді.

Час, коли колишній депутат тимчасово не працював у зв'язку з неможливістю надання йому попередньої або рівноцінної роботи (посади) безпосередньо після закінчення строку його повнова-

жень, зараховується, але не більше шести місяців, до страхового стажу і стажу роботи (служби) за спеціальністю, за якою депутат працював до обрання у місцеву раду, де він виконував свої обов'язки на постійній основі.

3. Депутат місцевої ради може бути звільнений з роботи з ініціативи власника або уповноваженого ним органу від займаної посади, виключений з навчального закладу за умови його попередження в порядку, встановленому законом. Про таке попередження відповідний власник або уповноважений ним орган письмово повідомляє не менш ніж за 15 днів відповідну місцеву раду.

4. Час роботи депутата у місцевій раді на постійній основі зараховується до загального і безперервного стажу роботи (служби) депутата, а також стажу роботи (служби) за тією спеціальністю, за якою він працював до обрання на виборну посаду в раді.

Стаття 33-1. Підвищення професійного рівня депутатів місцевих рад

1. Депутат місцевої ради має право на підвищення своєї кваліфікації.

2. Порядок організації підвищення кваліфікації депутатів місцевих рад визначає відповідна рада.

Стаття 34. Право депутата місцевої ради на безплатний проїзд

Депутат місцевої ради користується на території відповідної ради правом безплатного проїзду на залізничному, автомобільному і водному транспорті незалежно від форми власності, а також на всіх видах міського пасажирського транспорту (за винятком таксі). У разі якщо вся територія відповідної ради знаходиться в межах населеного пункту, то право безплатного проїзду депутата місцевої ради поширюється на всю територію населеного пункту. Порядок та умови безплатного проїзду депутатів місцевих рад визначаються Кабінетом Міністрів України.

Стаття 35. Надання депутату місцевої ради інформаційної та юридичної допомоги

Відповідна рада та її виконавчі органи забезпечують депутатів місцевих рад офіційними виданнями та інформаційними матеріалами ради, організують допомогу їм з правових питань депутатської діяльності, надають можливість депутатам ознайомитися з рішеннями ради та її органів, розпорядженнями відповідної місцевої державної адміністрації, актами підприємств, установ та організацій, розташованих на відповідній території.

Стаття 36. Відповідальність за невиконання вимог закону щодо забезпечення гарантій депутатської діяльності

1. Невиконання посадовими особами вимог закону щодо забезпечення гарантій депутатської діяльності тягне за собою відповідальність згідно із законом.

2. Публічна образа депутата місцевої ради, опублікування або поширення іншим способом завідомо неправдивих відомостей про нього, а також намагання в будь-якій формі вплинути на депутата місцевої ради, членів його сім'ї з метою перешкодити депутату виконувати свої повноваження, змусити його до вчинення неправомірних дій тягне за собою відповідальність згідно з законом.

**Розділ V. ВІДКЛИКАННЯ ДЕПУТАТА МІСЦЕВОЇ РАДИ
ЗА НАРОДНОЮ ІНІЦІАТИВОЮ**

Стаття 37. Підстави для відкликання депутата місцевої ради за народною ініціативою

1. Підставами для відкликання виборцями обраного ними депутата місцевої ради можуть бути:

1) порушення депутатом місцевої ради положень Конституції і законів України, що встановлено судом;

2) пропуск депутатом місцевої ради протягом року більше половини пленарних засідань ради або засідань постійної комісії, невиконання ним без поважних причин, передбачених статтею 10 цього Закону, обов'язків депутата місцевої ради у виборчому окрузі;

3) невідповідність практичної діяльності депутата місцевої ради основним принципам і положенням його передвиборної програми,

невиконання депутатом місцевої ради передбачених статтею 16 цього Закону зобов'язань звітувати перед виборцями та проводити зустрічі з ними.

Стаття 38. Пропозиції про відкликання депутата місцевої ради за народною ініціативою

1. Право вносити пропозицію про відкликання депутата місцевої ради за народною ініціативою (не раніше ніж через рік з моменту набуття таких повноважень) мають громадяни України, які відповідно до закону про місцеві вибори є виборцями відповідного виборчого округу.

2. Рішення про внесення пропозиції щодо відкликання депутата місцевої ради за народною ініціативою приймається на зборах виборців у кількості не менше:

- 1) 30 осіб для відкликання депутата сільської, селищної ради;
- 2) 100 осіб для відкликання депутата міської ради міста районного значення;
- 3) 300 осіб для відкликання депутата міської ради міста обласного значення та районної у місті ради;
- 4) 150 осіб для відкликання депутата районної ради;
- 5) 400 осіб для відкликання депутата обласної, Київської, Севастопольської міської ради.

3. Не пізніш як за два дні до дня проведення зборів виборців, на яких буде розглядатися питання про внесення пропозиції щодо відкликання депутата місцевої ради за народною ініціативою, про дату, місце та час їх проведення повідомляються регіональні та/або місцеві засоби масової інформації. Представникам засобів масової інформації гарантується безперешкодний доступ на збори виборців, на яких розглядається питання про внесення пропозиції щодо відкликання депутата місцевої ради за народною ініціативою.

У разі прийняття на зборах виборців рішення щодо внесення пропозиції про відкликання депутата місцевої ради за народною ініціативою на цих зборах утворюється ініціативна група для збирання підписів виборців відповідного виборчого округу на підтримку пропозиції про відкликання депутата місцевої ради за

народною ініціативою (далі - ініціативна група), до складу якої можуть бути включені виборці відповідного округу, та затверджується її персональний склад. Кількість членів ініціативної групи у разі відкликання депутата має становити:

- 1) сільської, селищної, міської (міста районного значення) ради - не менше 10 осіб;
- 2) районної, міської (міста обласного значення), районної в місті ради - не менше 50 осіб;
- 3) обласної, Київської, Севастопольської міської ради - не менше 100 осіб.

4. У протоколі зборів виборців, на яких розглядається питання про внесення пропозиції щодо відкликання депутата місцевої ради за народною ініціативою, зазначається зміст звернення виборців про відкликання депутата місцевої ради, зміст обговорення, прийняття рішення про внесення пропозиції щодо відкликання депутата місцевої ради, персональний склад ініціативної групи, відомості про особу, визначену бути офіційним представником ініціативної групи, а також про встановлену форму підписного листа для збирання підписів на підтримку ініціативи про відкликання депутата місцевої ради (далі - підписний лист), зразок якого є додатком до протоколу зборів виборців. Протокол підписується головуючим на зборах та секретарем зборів. Додатком до протоколу зборів також є перелік їх учасників, якому зазначаються прізвище, власне ім'я (усі власні імена) та по батькові (за наявності), число, місяць і рік народження, відомості про громадянство, серію та номер паспорта громадянина України (тимчасового посвідчення громадянина України для осіб, недавно прийнятих до громадянства України), адресу місця проживання, засоби зв'язку (контактний телефон), що засвідчуються підписом кожного учасника зборів.

5. До протоколу зборів, на яких було прийняте рішення про внесення пропозиції щодо відкликання депутата місцевої ради за народною ініціативою, додаються письмові заяви про згоду кожної особи, включеної до ініціативної групи, на входження до її складу, а також письмова заява про згоду визначеної особи бути офіційним представником ініціативної групи. Участь особи, яка пропонується до складу ініціативної групи, в зборах виборців нео-

ЗАКОНОДАВСТВО
ПРО МІСЦЕВЕ САМОВРЯДУВАННЯ

бов'язкова, за умови подання нею власноручно написаної заяви про згоду бути членом ініціативної групи. Ця заява, а також заява про згоду особи бути офіційним представником ініціативної групи, має обов'язково містити: прізвище, власне ім'я (усі власні імена) та по батькові (за наявності), число, місяць і рік народження, відомості про громадянство, серію та номер паспорта громадянина України (тимчасового посвідчення громадянина України для осіб, недавно прийнятих до громадянства України), адресу місця проживання, місце роботи, посаду, засоби зв'язку (контактний телефон). До заяви додаються ксерокопії першої та другої сторінок паспорта громадянина України та сторінок, де зазначаються відомості про місце проживання відповідно до Закону України "Про свободу пересування та вільний вибір місця проживання в Україні" (ксерокопії тимчасового посвідчення громадянина України для осіб, недавно прийнятих до громадянства України) кожної запропонованої особи.

6. Бути офіційним представником ініціативної групи, входити до її складу не можуть посадові та службові особи органів державної влади, органів влади Автономної Республіки Крим та органів місцевого самоврядування, військовослужбовці, судді, працівники судів та правоохоронних органів.

7. Офіційний представник ініціативної групи, її член не може бути звільнений з роботи, переведений на нижчу посаду з підстав, пов'язаних із виконанням його обов'язків в ініціативній групі.

8. Забороняється проводити збори виборців щодо відкликання депутата місцевої ради в органах державної влади, органах місцевого самоврядування, у місцях видачі заробітної плати, пенсій, допомоги, стипендій, інших соціальних виплат, надання благодійної допомоги.

Стаття 39. Повідомлення про створення ініціативної групи

1. У триденний строк після дня проведення зборів виборців, на яких було прийняте рішення про внесення пропозиції щодо відкликання депутата місцевої ради за народною ініціативою, особа, визначена офіційним представником ініціативної групи, повідомляє відповідну територіальну виборчу комісію про факт проведен-

ня зборів. До повідомлення додається витяг з протоколу зборів, в якому зазначається зміст звернення виборців про відкликання депутата місцевої ради, зміст обговорення, прийняте рішення про внесення пропозиції щодо відкликання депутата місцевої ради, персональний склад ініціативної групи. Голова, а у разі його відсутності - заступник голови, а у разі відсутності голови та його заступника - секретар територіальної виборчої комісії на наступний день з дня одержання повідомлення щодо проведення зборів виборців, на яких було прийняте рішення про внесення пропозиції щодо відкликання депутата місцевої ради за народною ініціативою, інформує депутата, відповідні місцеву організацію партії, партію (у разі якщо депутат був обраний шляхом висування його місцевою організацією партії) та місцеву раду.

Стаття 40. Збирання підписів на підтримку пропозиції про відкликання депутата місцевої ради за народною ініціативою

1. Ініціативна група має право виготовляти будь-яку кількість підписних листів з дотриманням встановленої форми підписного листа.

На підтримку пропозиції про відкликання депутата місцевої ради, обраного в одномандатному виборчому окрузі, має бути зібрано підписи у кількості, що є більшою половини кількості виборців, які взяли участь у голосуванні на відповідних місцевих виборах в одномандатному виборчому окрузі, у якому був обраний депутат.

На підтримку пропозиції про відкликання депутата місцевої ради, обраного у багатомандатному виборчому окрузі, має бути зібрана така кількість підписів у відповідному багатомандатному виборчому окрузі, що є більшою виборчої квоти, яка була визначена у відповідному багатомандатному виборчому окрузі під час проведення виборів депутатів місцевої ради згідно із законом про місцеві вибори, але не меншою ніж кількість голосів, поданих за відповідну місцеву організацію партії у відповідному територіальному виборчому окрузі на місцевих виборах, за результатами яких він був обраний депутатом.

2. З дня, наступного за днем повідомлення територіальної виборчої комісії про створення ініціативної групи, починається збір підписів

ЗАКОНОДАВСТВО
ПРО МІСЦЕВЕ САМОВРЯДУВАННЯ

на підтримку пропозиції про відкликання депутата місцевої ради за народною ініціативою, який проводиться у строки:

1) у разі відкликання депутата сільської, селищної, міської (міста районного значення) ради - десять днів;

2) у разі відкликання депутата районної, міської (міста обласного значення), районної в місті ради - двадцять днів;

3) у разі відкликання депутата обласної, Київської, Севастопольської міської ради - тридцять днів.

3. Форма підписного листа для збирання підписів виборців на підтримку пропозиції про відкликання депутата місцевої ради за народною ініціативою встановлюється зборами виборців. Підписний лист повинен містити дату проведення зборів щодо відкликання депутата, порядковий номер підписного листа, зазначення адміністративно-територіальної одиниці, де збираються підписи (повну назву села, селища, міста (територіальної громади), у якому проводиться збір підписів, а також району, області або Автономної Республіки Крим, до складу яких вона входить), назву місцевої ради, до складу якої обрано депутата, його прізвище, власне ім'я (усі власні імена) та по батькові (за наявності), дату набуття депутатом повноважень, відомості про суб'єкта висування депутата (відповідна місцева організація партії чи шляхом самовисування), членом якої депутатської фракції (групи) чи позафракційним є депутат, а також про члена ініціативної групи, який збирає підписи (прізвище, власне ім'я (усі власні імена) та по батькові (за наявності), місце роботи і адресу місця проживання).

Крім того, підписний лист має містити дані про виборців, які підтримали пропозицію про відкликання депутата місцевої ради: порядковий номер виборця у підписному листі, прізвище, власне ім'я (усі власні імена) та по батькові (за наявності), число, місяць і рік народження, відомості про громадянство, серію та номер паспорта громадянина України (тимчасового посвідчення громадянина України для осіб, недавно прийнятих до громадянства України), адресу місця проживання, дату підписання, а також особистий підпис виборця.

4. Член ініціативної групи, який збирає підписи виборців, до початку їх збирання повинен власноручно внести до підписного листа

відомості про себе, передбачені абзацом першим частини третьої цієї статті.

Виборець, який підтримує вимогу щодо відкликання депутата, власноручно на підписному листі зазначає своє прізвище, власне ім'я (усі власні імена) та по батькові (за наявності), число, місяць і рік народження, відомості про громадянство, серію та номер паспорта громадянина України (тимчасового посвідчення громадянина України для осіб, недавно прийнятих до громадянства України), адресу місця проживання, ставить на підписному листі дату підписання та свій підпис.

5. Забороняється збирати підписи в органах державної влади, органах влади Автономної Республіки Крим, органах місцевого самоврядування, на підприємствах, в установах та організаціях (крім партійних організацій), у місцях видачі заробітної плати, пенсій, допомоги, стипендій, інших соціальних виплат, надання благодійної допомоги.

6. Участь посадових осіб органів державної влади, органів місцевого самоврядування у збиранні підписів виборців на підтримку пропозиції про відкликання депутата місцевої ради забороняється.

7. Забороняється платити коштами, товарами або послугами за підписи на підтримку пропозиції про відкликання депутата місцевої ради, а також перешкоджати виборцю у підтримці цієї пропозиції.

(Статтю 40-1 виключено на підставі Закону N 595-VIII від 14.07.2015)

Стаття 41. Прийняття рішення про відкликання депутата місцевої ради за народною ініціативою

1. Після завершення збирання підписів, але не пізніше дня закінчення строку збору підписів, передбаченого частиною другої статті 40 цього Закону, заповнені підписні листи збираються офіційним представником ініціативної групи, прошиваються та скріплюються підписами офіційного представника та не менше трьох членів ініціативної групи із зазначенням кількості зібраних підписів та не пізніш як на другий день разом з протоколом зборів виборців, що утворили відповідну ініціативну групу, передаються до відповідної територіальної виборчої комісії.

ЗАКОНОДАВСТВО
ПРО МІСЦЕВЕ САМОВРЯДУВАННЯ

2. Голова, а у разі його відсутності - заступник голови, а у разі відсутності голови та його заступника - секретар територіальної виборчої комісії, не пізніше наступного дня з дня отримання підписних листів та протоколу зборів виборців, скликає засідання комісії для організації перевірки отриманих матеріалів.

На цьому засіданні територіальна виборча комісія перевіряє дотримання вимог статей 38-40 цього Закону при ініціюванні відкликання депутата місцевої ради за народною ініціативою, правильність оформлення підписних листів, кількість підписів, що встановлена частиною першою статті 40 цього Закону, а також із залученням органів ведення Державного реєстру виборців здійснює перевірку достовірності відомостей про громадян, що містяться в підписних листах, та із залученням правоохоронних органів - вибірково перевірку їхніх підписів (не менше 10 відсотків від загальної кількості) у такі строки:

1) у разі відкликання депутата сільської, селищної, міської (міста районного значення) ради - протягом десяти днів з дня отримання матеріалів;

2) у разі відкликання депутата районної, міської (міста обласного значення), районної в місті ради - протягом двадцяти днів з дня отримання матеріалів;

3) у разі відкликання депутата обласної, Київської, Севастопольської міської ради - протягом тридцяти днів з дня отримання матеріалів.

3. При встановленні на підставі підписних листів кількості виборців, які підтримали пропозиції про відкликання депутата місцевої ради, не враховуються підписи окремих виборців:

1) у разі відсутності у підписному листі всіх або окремих відомостей про виборця, який підтримує своїм підписом відкликання депутата місцевої ради, передбачених формою підписного листа, а також виявлення недостовірних відомостей про виборця;

2) записи та підписи, вчинені замість виборця іншою особою;

3) вчинені особою, яка не є виборцем відповідного багатомандатного, одномандатного виборчого округу або на день вчинення підпису не мала права голосу;

4) якщо підписи вчинені виборцем декілька разів;

5) якщо підпис вчинено виборцем з порушенням встановлено-го цим Законом строку.

4. При встановленні на підставі підписних листів кількості виборців, які підтримали відкликання депутата місцевої ради, не враховуються підписні листи:

1) якщо підписи виборців зібрані особою, яка не є членом відповідної ініціативної групи та/або на день збору підписів не мала права голосу;

2) у яких відсутні відомості або які містять недостовірні відомості про особу, яка збирала підписи виборців;

3) у яких підписи громадян України зібрані у місцях, визначених частиною п'ятою статті 40 цього Закону;

4) які не відповідають встановленій формі.

За результатами перевірки територіальна виборча комісія узагальнює підсумки збору підписів на підтримку пропозиції про відкликання депутата місцевої ради, про що складається відповідний протокол.

5. Якщо при ініціюванні відкликання депутата місцевої ради за народною ініціативою дотримано вимоги статей 38-40 цього Закону, оформлення підписних листів та кількість підписів виборців, які підтримують пропозицію про відкликання депутата місцевої ради, відповідає вимогам цього Закону, територіальна виборча комісія приймає рішення про відкликання депутата за народною ініціативою (у разі якщо депутат був обраний шляхом самовисування) або про звернення до вищого керівного органу партії, місцева організація якої висувала відповідного депутата, щодо відкликання депутата місцевої ради за народною ініціативою.

6. Якщо при ініціюванні відкликання депутата місцевої ради за народною ініціативою не дотримано вимоги статей 38-40 цього Закону та/або оформлення підписних листів або кількість підписів виборців, які підтримують пропозицію про відкликання депутата місцевої ради, не відповідає вимогам цього Закону та/або ініціативна група у встановлені цим Законом строки не подала до територіальної виборчої комісії підписні листи та протокол зборів виборців або подала їх після спливу встановлених строків, відповідна територіальна виборча комісія приймає рішення про припинення ініціативи щодо відкликання депутата місцевої ради.

7. Вищий керівний орган партії відповідно до статуту партії розглядає звернення територіальної виборчої комісії щодо відкликання депутата місцевої ради за народною ініціативою та приймає рішення про відкликання такого депутата за народною ініціативою або про відмову в задоволенні цієї ініціативи.

8. Рішення вищого керівного органу партії, прийняте відповідно до її статуту, передається до відповідної територіальної виборчої комісії, яка інформує про зміст рішення ініціативну групу.

9. На підставі рішення вищого керівного органу партії про відкликання депутата, обраного шляхом висування місцевою організацією партії, за народною ініціативою, а у випадку якщо депутат був обраний шляхом самовисування, - на підставі свого рішення, передбаченого частиною шостою цієї статті, відповідна територіальна виборча комісія не пізніш як на п'ятий день з дня отримання/прийняття відповідного рішення зобов'язана у порядку, передбаченому законом про місцеві вибори, визнати обраним депутатом наступного за черговістю кандидата у депутати від місцевої організації партії або призначити проміжні вибори депутата у відповідному одномандатному виборчому окрузі.

(Статтю 42 виключено на підставі Закону N 595-VIII від 14.07.2015)

(Статтю 43 виключено на підставі Закону N 595-VIII від 14.07.2015)

(Статтю 44 виключено на підставі Закону N 595-VIII від 14.07.2015)

(Статтю 45 виключено на підставі Закону N 595-VIII від 14.07.2015)

Стаття 46. Оскарження рішень виборчої комісії

Рішення, дії або бездіяльність виборчої комісії, окремих осіб, які входять до її складу, можуть бути оскаржені в порядку, встановленому законом про місцеві вибори.

Стаття 47. Повторне порушення питання про відкликання депутата місцевої ради

Питання про відкликання депутата місцевої ради може бути порушено повторно у порядку, встановленому цим Законом, у будь-який час.

Стаття 48. Гарантії прав депутата місцевої ради при розгляді питання про його відкликання

1. Депутат місцевої ради має право бути присутнім під час розгляду вищим керівним органом партії звернення територіальної виборчої комісії щодо його відкликання за народною ініціативою та при прийнятті відповідного рішення, а також на засіданнях територіальної виборчої комісії при розгляді нею питань, що стосуються його відкликання.

2. Депутат місцевої ради має право давати пояснення щодо суті питань стосовно його діяльності, робити відповідні заяви на засіданнях ради та її органів, зборах виборців, зборах (конференціях) об'єднань громадян. У встановленому законодавством порядку депутат місцевої ради може використовувати для роз'яснення своєї позиції засоби масової інформації.

3. Депутат має право звернутися до місцевої ради з усною або письмовою заявою з приводу обставин, що стали підставою для порушення питання про його відкликання.

(Статтю 49 виключено на підставі Закону N 595-VIII від 14.07.2015)

Розділ VI
ЗАКЛЮЧНІ ПОЛОЖЕННЯ

Стаття 50. Зміна статусу або припинення повноважень депутата місцевої ради у зв'язку із змінами в адміністративно-територіальному устрої

1. Статус депутата місцевої ради змінюється відповідно до зміни статусу ради, до якої його обрано, у зв'язку із змінами в адміністративно-територіальному устрої відповідної території.

2. У разі віднесення населених пунктів до категорії міст обласного, республіканського (Автономної Республіки Крим) значення на їх території припиняються повноваження депутатів місцевої ради, які були обрані від цього населеного пункту до відповідної районної, обласної чи міської ради.

ЗАКОНОДАВСТВО
ПРО МІСЦЕВЕ САМОВРЯДУВАННЯ

3. У разі віднесення села, селища, міста до складу іншого району депутати місцевих рад, обрані від цих населених пунктів, втрачають статус депутата попередньої районної чи міської ради і набувають статусу депутата тієї районної чи міської ради, під юрисдикцію якої передано відповідні адміністративно-територіальні одиниці.

4. У разі проведення виборів до новоутворених місцевих рад на базі існуючих рад повноваження депутатів цих рад припиняються.

Розділ VII
ПРИКІНЦЕВІ ПОЛОЖЕННЯ

1. Цей Закон набирає чинності з дня його офіційного опублікування.

2. Дія статті 31 цього Закону не поширюється на кримінальні справи та відповідні запобіжні заходи, що були відповідно порушені чи застосовані стосовно депутатів місцевих рад до набрання чинності цим Законом.

3. З дня набрання чинності цим Законом втрачає чинність Закон України "Про статус депутатів місцевих Рад народних депутатів" (Відомості Верховної Ради України, 1994 р., N 24, ст. 180; 1995 р., N 1, ст. 4; 1997 р., N 6, ст. 49; 1998 р., N 20, ст. 102; 1999 р., N 4, ст. 35).

Президент України
м. Київ,
11 липня 2002 року
N 93-IV

Л.КУЧМА

ЗАКОН УКРАЇНИ ПРО СПІВРОБІТНИЦТВО ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД

(Відомості Верховної Ради (ВВР), 2014, № 34, ст.1167)

Цей Закон визначає організаційно-правові засади співробітництва територіальних громад, принципи, форми, механізми такого співробітництва, його стимулювання, фінансування та контролю.

РОЗДІЛ І. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

Стаття 1. Визначення термінів

1. У цьому Законі терміни вживаються у такому значенні:

1) *договір про співробітництво* – договір про умови співробітництва територіальних громад, що визначає форму співробітництва, зобов'язання та відповідальність сторін - суб'єктів співробітництва, джерела та обсяги його фінансування;

2) *співробітництво територіальних громад* (далі – співробітництво) – відносини між двома або більше територіальними громадами, що здійснюються на договірних засадах у визначених цим Законом формах з метою забезпечення соціально-економічного, культурного розвитку територій, підвищення якості надання послуг населенню на основі спільних інтересів та цілей, ефективного виконання органами місцевого самоврядування визначених законом повноважень;

3) *спільний проект* – комплекс спільних заходів, що здійснюються органами місцевого самоврядування суб'єктів співробітництва за рахунок коштів місцевих бюджетів та інших не заборонених законодавством джерел і спрямовані на соціально-економічний, культурний розвиток територій.

Стаття 2. Принципи співробітництва

1. Співробітництво ґрунтується на принципах:

1) законності;

- 2) добровільності;
- 3) взаємної вигоди;
- 4) прозорості та відкритості;
- 5) рівноправності учасників;
- 6) взаємної відповідальності суб'єктів співробітництва за його результати.

Стаття 3. Суб'єкти та сфери співробітництва

1. Суб'єктами співробітництва є територіальні громади сіл, селищ, міст.

Територіальні громади здійснюють співробітництво через сільські, селищні та міські ради.

2. Співробітництво здійснюється у сферах спільних інтересів територіальних громад у межах повноважень відповідних органів місцевого самоврядування, якщо інше не передбачено законом.

Стаття 4. Форми співробітництва

1. Співробітництво здійснюється у формі:

1) делегування одному із суб'єктів співробітництва іншими суб'єктами співробітництва виконання одного чи кількох завдань з передачею йому відповідних ресурсів;

2) реалізації спільних проектів, що передбачає координацію діяльності суб'єктів співробітництва та акумулювання ними на визначений період ресурсів з метою спільного здійснення відповідних заходів;

3) спільного фінансування (утримання) суб'єктами співробітництва підприємств, установ та організацій комунальної форми власності - інфраструктурних об'єктів;

4) утворення суб'єктами співробітництва спільних комунальних підприємств, установ та організацій - спільних інфраструктурних об'єктів;

5) утворення суб'єктами співробітництва спільного органу управління для спільного виконання визначених законом повноважень.

2. Співробітництво припиняється у разі попереднього повідомлення суб'єктом співробітництва інших його суб'єктів з виплатою їм

компенсації згідно з умовами укладеного договору з урахуванням статей 18-20 цього Закону.

РОЗДІЛ II. ОРГАНІЗАЦІЯ СПІВРОБІТНИЦТВА

Стаття 5. Ініціювання співробітництва

1. Ініціаторами співробітництва можуть бути сільський, селищний, міський голова, депутати сільської, селищної, міської ради, члени територіальної громади у порядку місцевої ініціативи.

Ініціатор співробітництва забезпечує підготовку пропозиції щодо ініціювання співробітництва, яка подається на розгляд сільської, селищної, міської ради.

2. Пропозиція щодо ініціювання співробітництва повинна містити мету, обґрунтування доцільності співробітництва, інформацію про сферу його здійснення, форму та очікувані фінансові результати, а також інші необхідні для організації співробітництва умови.

3. Рішення про надання згоди на організацію співробітництва приймається сільською, селищною, міською радою на підставі попередніх висновків її виконавчих органів стосовно відповідності інтересам та потребам територіальної громади пропозиції щодо ініціювання співробітництва.

Прийняте в установленому порядку сільською, селищною, міською радою рішення про надання згоди на організацію співробітництва є підставою для сільського, селищного, міського голови для початку переговорів між потенційними суб'єктами співробітництва про його організацію та утворення комісії з підготовки проекту договору про співробітництво (далі – комісія).

Стаття 6. Переговори про організацію співробітництва

1. Сільський, селищний, міський голова, що представляє територіальну громаду, надсилає пропозицію про початок переговорів з питань організації співробітництва сільським, селищним, міським головам, що представляють відповідні територіальні громади – потенційних суб'єктів співробітництва, та забезпечує утворення комісії, до складу якої входять представники відповідних територіальних громад.

ЗАКОНОДАВСТВО
ПРО МІСЦЕВЕ САМОВРЯДУВАННЯ

2. Сільський, селищний, міський голова за рішенням сільської, селищної, міської ради забезпечує протягом 60 днів з дати надходження пропозиції про початок переговорів з питань організації співробітництва її вивчення, оцінку виконавчими органами сільської, селищної, міської ради щодо відповідності потребам територіальної громади, а також проведення громадського обговорення такої пропозиції, після чого вона подається на розгляд відповідної ради для прийняття рішення про надання згоди на організацію співробітництва чи відмову та делегування представника (представників) до комісії.

Стаття 7. Комісія

1. До складу комісії входять у рівній кількості представники усіх суб'єктів співробітництва.

Склад комісії затверджується спільним розпорядженням сільських, селищних, міських голів, що представляють територіальні громади – суб'єктів співробітництва.

2. Формою роботи комісії є засідання, що проводяться за рішенням її голови.

Рішення, прийняті комісією на своїх засіданнях, оформляються протоколом, що підписується головуючим на засіданні та секретарем.

3. Головуючими на засіданні комісії є почергово представники суб'єктів співробітництва.

4. Організаційне забезпечення діяльності комісії здійснюється виконавчими органами сільських, селищних, міських рад - суб'єктів співробітництва.

5. Комісія готує протягом 60 днів з дати її утворення проект договору про співробітництво.

6. Комісія припиняє свою діяльність з дати набрання чинності договором про співробітництво або прийняття кожною сільською, селищною, міською радою рішення про припинення організації співробітництва.

Стаття 8. Громадське обговорення та схвалення проекту договору про співробітництво

1. Сільські, селищні, міські голови забезпечують протягом 15 днів проведення громадського обговорення підготовленого комісією

проекту договору про співробітництво, за результатами якого сільські, селищні, міські голови вносять питання про схвалення його проекту на розгляд відповідних рад.

Рішення про схвалення проекту договору про співробітництво приймається сільськими, селищними, міськими радами протягом 30 днів з дати проведення громадського обговорення його проекту.

2. Договір про співробітництво укладається у письмовій формі сільськими, селищними, міськими головами після схвалення його проекту відповідними сільськими, селищними, міськими радами.

Стаття 9. Договір про співробітництво

1. Співробітництво здійснюється відповідно до договорів про співробітництво, укладених згідно із цим та іншими законами сільськими, селищними, міськими головами від імені сільської, селищної, міської ради після схвалення їх проектів сільськими, селищними, міськими радами.

У договорі про співробітництво, зокрема, зазначається сільська, селищна, міська рада одного із суб'єктів співробітництва, відповідальна за подання звітів про виконання договору центральному органу виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері розвитку місцевого самоврядування.

Примірна форма договору про співробітництво визначається центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері розвитку місцевого самоврядування.

2. Предмет договору про співробітництво визначається відповідно до обраної суб'єктами співробітництва форми співробітництва, передбаченої статтею 4 цього Закону.

3. Кількість примірників договору про співробітництво повинна бути на один більше, ніж кількість суб'єктів співробітництва.

Кожен із суб'єктів співробітництва отримує один примірник договору про співробітництво.

Один примірник договору про співробітництво передається для внесення до реєстру про співробітництво територіальних громад центральному органу виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері розвитку місцевого самоврядування.

Порядок ормування та забезпечення функціонування реєстру про співробітництво територіальних громад затверджується центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері розвитку місцевого самоврядування.

4. Договір про співробітництво набирає чинності через 10 днів з дати його укладення з урахуванням вимог бюджетного законодавства, якщо суб'єкти співробітництва не домовились про інші строки, про що зазначається у договорі.

Розділ III. ФОРМИ СПІВРОБІТНИЦТВА

Стаття 10. Делегування виконання окремих завдань

1. Для забезпечення виконання повноважень згідно із Законом України "Про місцеве самоврядування в Україні" та підвищення ефективності використання коштів місцевих бюджетів органи місцевого самоврядування суб'єктів співробітництва на підставі договору про співробітництво можуть делегувати одному із суб'єктів співробітництва виконання одного чи кількох завдань з передачею йому відповідних ресурсів.

2. Договір про співробітництво у частині делегування виконання окремих завдань повинен, зокрема, містити:

1) перелік завдань, що делегуються органу місцевого самоврядування суб'єкта співробітництва;

2) найменування органу місцевого самоврядування суб'єкта співробітництва, якому делегуються завдання інших органів місцевого самоврядування суб'єктів співробітництва;

3) найменування органів місцевого самоврядування суб'єктів співробітництва, які делегують завдання відповідному органу місцевого самоврядування одного із суб'єктів співробітництва;

4) вимоги до виконання органом місцевого самоврядування одного із суб'єктів співробітництва делегованих іншими суб'єктами співробітництва завдань;

5) обсяг коштів місцевих бюджетів, що передаються місцевому бюджету органу місцевого самоврядування суб'єкта співробітництва на виконання делегованих завдань;

6) строк, на який делегуються завдання;

7) форму і порядок звітування про стан виконання та фінансування делегованих завдань;

8) порядок припинення договору та розв'язання спорів під час його виконання.

3. Фінансування виконання делегованих завдань здійснюється відповідно до вимог Бюджетного кодексу України.

Стаття 11. Реалізація спільних проектів

1. Договір про співробітництво у частині реалізації спільного проекту повинен, зокрема, містити:

1) мету спільного проекту;

2) строки та умови його реалізації;

3) перелік заходів органів місцевого самоврядування суб'єктів співробітництва, що передбачається здійснити у рамках реалізації спільного проекту;

4) обсяги фінансування спільного проекту органами місцевого самоврядування суб'єктів співробітництва;

5) форму участі органів місцевого самоврядування суб'єктів співробітництва у рамках реалізації спільного проекту;

6) механізм координації діяльності органів місцевого самоврядування суб'єктів співробітництва;

7) порядок припинення дії договору та розв'язання спорів під час його виконання;

8) відповідальність сторін.

2. Під час підготовки проекту договору про співробітництво у частині реалізації спільного проекту вимоги, передбачені статтями 5-9 цього Закону, можуть не застосовуватися.

Стаття 12. Спільне фінансування (утримання) підприємств, установ та організацій комунальної форми власності

1. З метою забезпечення ефективного використання ресурсів територіальних громад на основі спільного застосування наявних в одного із суб'єктів співробітництва об'єктів комунальної інфраструктури співробітництво може здійснюватися у формі спільного фінансування (утримання) підприємств, установ та організацій комунальної форми власності відповідно до вимог Бюджетного кодексу України.

2. Договір про співробітництво у частині спільного фінансування (утримання) підприємств, установ та організацій комунальної форми власності повинен, зокрема, містити:

1) перелік підприємств, установ та організацій комунальної форми власності, що передбачається спільно (усіма суб'єктами співробітництва) фінансувати (утримувати);

2) обсяг фінансових ресурсів, який органи місцевого самоврядування суб'єктів співробітництва планують виділити для спільного фінансування (утримання) підприємств, установ та організацій комунальної форми власності, а також порядок здійснення видатків з місцевих бюджетів;

3) умови щодо надання (виробництва) підприємствами, установами та організаціями комунальної форми власності, що спільно фінансуються (утримуються) суб'єктами співробітництва, послуг (продукції) для суб'єктів співробітництва;

4) спосіб розподілу між суб'єктами співробітництва отриманих доходів та можливих ризиків, пов'язаних з діяльністю підприємств, установ та організацій комунальної форми власності, що спільно фінансуються (утримуються);

5) форму і порядок подання звітності про результати діяльності підприємств, установ та організацій комунальної форми власності, використання ресурсів, у тому числі фінансових;

6) порядок припинення дії договору та розв'язання спорів під час його виконання.

Стаття 13. Утворення спільних комунальних підприємств, установ та організацій

1. З метою реалізації спільних інфраструктурних проєктів і виконання функцій, що становлять спільний інтерес, суб'єкти співробітництва на підставі договору можуть утворювати спільні комунальні підприємства, установи та організації і спільно їх утримувати.

Забороняється утворювати спільні комунальні підприємства, установи та організації на базі майна, яке відповідно до закону (рішення органу місцевого самоврядування) не підлягає приватизації.

2. Договір про співробітництво у частині утворення спільних комунальних підприємств, установ та організацій повинен містити, зокрема:

1) сферу діяльності спільних комунальних підприємств, установ та організацій;

2) найменування та місцезнаходження спільних комунальних підприємств, установ та організацій;

3) організаційно-правову форму спільних комунальних підприємств, установ та організацій;

4) структуру органів і служб управління спільними комунальними підприємствами, установами та організаціями, порядок їх призначення та організації діяльності;

5) обсяг коштів (майна), що інвестуються органами місцевого самоврядування суб'єктів співробітництва для фінансування (утримання) та забезпечення функціонування спільних комунальних підприємств, установ та організацій, а також строки їх внесення;

6) етапи утворення спільних комунальних підприємств, установ та організацій і відповідальність сторін за результати їх діяльності;

7) шляхи покриття органами місцевого самоврядування суб'єктів співробітництва можливих збитків, дефіциту коштів та розподілу отриманих доходів спільних комунальних підприємств, установ та організацій;

8) порядок припинення діяльності спільних комунальних підприємств, установ та організацій, а також розподілу між суб'єктами співробітництва майна таких підприємств, установ та організацій;

9) порядок припинення дії договору та розв'язання спорів під час його виконання;

10) умови виходу одного із суб'єктів із співробітництва.

3. Статут спільного комунального підприємства, установи та організації повинен відповідати законодавству та вимогам, визначеним у договорі.

4. Утворення та реєстрація спільного комунального підприємства, установи та організації здійснюються відповідно до вимог законодавства.

Стаття 14. Утворення спільного органу управління

1. Для спільного виконання визначених законом повноважень, що належать до компетенції органів місцевого самоврядування суб'єктів співробітництва, та з метою економії коштів, необхідних для їх утримання (оптимізації чи зменшення видатків), співробітництво може здійснюватися шляхом утворення суб'єктами співробітництва спільного органу управління.

2. Договір про співробітництво у частині утворення спільного органу управління повинен містити, зокрема:

- 1) мету утворення спільних органів управління;
- 2) повноваження, що реалізуються спільним органом управління, та його функції;
- 3) найменування та місцезнаходження спільного органу управління;
- 4) спосіб утворення спільного органу управління та його майна;
- 5) порядок призначення (обрання) на посаду, а також звільнення з посади керівника спільного органу управління та інших посадових осіб;
- 6) відповідальність керівника спільного органу управління;
- 7) порядок та обсяги фінансування суб'єктами співробітництва спільного органу управління;
- 8) порядок та періодичність звітування спільного органу управління перед суб'єктами співробітництва та відповідними органами місцевого самоврядування;
- 9) порядок припинення функціонування спільного органу управління та відповідного розподілу майна, наслідки такого припинення;
- 10) порядок припинення дії договору, можливість припинення одним із суб'єктів співробітництва участі у співробітництві та наслідки такого припинення.

3. Спільний орган управління може утворюватися як окремий виконавчий орган сільської, селищної, міської ради одного із суб'єктів співробітництва або у складі виконавчого органу сільської, селищної, міської ради одного із суб'єктів співробітництва (як структурний підрозділ – департамент, відділ, управління, проектне бюро, агенція тощо).

РОЗДІЛ IV. ДЕРЖАВНЕ СТИМУЛЮВАННЯ, ФІНАНСУВАННЯ ТА МОНІТОРИНГ СПІВРОБІТНИЦТВА

Стаття 15. Державне стимулювання співробітництва

1. Державне стимулювання співробітництва здійснюється шляхом:
 - 1) надання субвенцій місцевим бюджетам суб'єктів співробітництва у пріоритетних сферах державної політики;
 - 2) передачі об'єктів державної власності у комунальну власність суб'єктів співробітництва;
 - 3) методичної, організаційної та іншої підтримки діяльності суб'єктів співробітництва.
2. Держава стимулює співробітництво у разі, якщо:
 - 1) посилюється спроможність суб'єктів співробітництва до забезпечення реалізації визначених законом повноважень;
 - 2) до співробітництва залучені додаткові ресурси, у тому числі фінансові;
 - 3) співробітництво здійснюється більш як трьома суб'єктами співробітництва;
 - 4) забезпечується широка участь громадськості у здійсненні співробітництва.
3. Порядок державного стимулювання співробітництва визначається Кабінетом Міністрів України.

Стаття 16. Фінансування співробітництва

1. Фінансування співробітництва здійснюється за рахунок коштів:
 - 1) місцевих бюджетів суб'єктів співробітництва;
 - 2) самооподаткування;
 - 3) інших не заборонених законодавством джерел, зокрема, державного бюджету, міжнародної технічної та фінансової допомоги, кредитних ресурсів.
2. Фінансування заходів співробітництва розпочинається з наступного бюджетного періоду.
3. Суб'єкти співробітництва забезпечують відкритий доступ до звітів про використання коштів через власні Інтернет-ресурси.

Стаття 17. Моніторинг співробітництва

1. Моніторинг співробітництва здійснює центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері розвитку місцевого самоврядування.

2. Суб'єкт співробітництва, що згідно з договором є відповідальним за подання звітів про здійснення співробітництва, подає щороку до кінця I кварталу року, наступного за звітним, такий звіт центральному органу виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері розвитку місцевого самоврядування.

3. Центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері розвитку місцевого самоврядування:

1) за результатами аналізу звітів про здійснення співробітництва подає в установленому порядку Кабінету Міністрів України пропозиції щодо його державного стимулювання;

2) оприлюднює кращі практики співробітництва;

3) ініціює зміни до законодавства, що регламентує здійснення співробітництва.

Розділ V. ПРИПИНЕННЯ СПІВРОБІТНИЦТВА

Стаття 18. Підстави для припинення співробітництва

1. Співробітництво припиняється у разі:

1) закінчення строку дії договору про співробітництво;

2) досягнення цілей співробітництва;

3) невиконання суб'єктами співробітництва взятих на себе зобов'язань;

4) відмови від співробітництва відповідно до умов договору про співробітництво одного або кількох його суб'єктів, що унеможливує подальше здійснення співробітництва;

5) банкрутства утворених у рамках співробітництва підприємств, установ та організацій комунальної форми власності;

6) прийняття судом рішення про припинення співробітництва;

7) нездійснення співробітництва протягом року з дня набрання чинності договором про співробітництво.

Припинення співробітництва не повинно спричинити зменшення обсягу та погіршення якості надання послуг населенню.

2. Спірні питання, що виникають у зв'язку з припиненням співробітництва, врегульовуються органами місцевого самоврядування суб'єктів співробітництва шляхом переговорів.

3. Припинення співробітництва здійснюється за згодою його суб'єктів у порядку, передбаченому статтями 6-9 цього Закону для організації співробітництва з урахуванням особливостей цього розділу, шляхом укладення відповідного договору сільськими, селищними, міськими головами після схвалення його проекту сільськими, селищними, міськими радами.

Один примірник договору про припинення співробітництва, який набрав чинності в установленому порядку, надсилається центральному органу виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері розвитку місцевого самоврядування.

Стаття 19. Переговори щодо припинення співробітництва

1. На підставі попереднього висновку виконавчого органу сільської, селищної, міської ради одного із суб'єктів співробітництва стосовно наявності хоча б однієї з підстав, передбачених частиною першою статті 18 цього Закону, сільська, селищна, міська рада приймає рішення про припинення співробітництва та письмово звертається до інших суб'єктів співробітництва з пропозицією проведення переговорів про припинення співробітництва.

2. Повідомлення про припинення співробітництва доводиться суб'єктами співробітництва до відома населення шляхом оприлюднення у місцевих засобах масової інформації.

3. Проведення переговорів про припинення співробітництва розпочинається протягом 30 днів з дати отримання суб'єктами співробітництва відповідної пропозиції.

4. Відсутність протягом 30 днів з дати надходження пропозиції щодо проведення переговорів про припинення співробітництва відповіді суб'єктів співробітництва вважається їх згодою на його припинення.

Стаття 20. Особливості припинення співробітництва відповідно до форми співробітництва

1. Співробітництво у формі, визначеній пунктами 1 і 3 частини

ЗАКОНОДАВСТВО
ПРО МІСЦЕВЕ САМОВРЯДУВАННЯ

першої статті 4 цього Закону, припиняється не раніше наступного бюджетного періоду, якщо суб'єкти співробітництва не домовилися про інше.

2. Співробітництво у формі, визначеній пунктом 4 частини першої статті 4 цього Закону, припиняється шляхом передачі учасниками співробітництва своєї частки на користь одного із суб'єктів або шляхом припинення діяльності спільного комунального підприємства згідно із законодавством.

Розділ VI. ПРИКІНЦЕВІ ПОЛОЖЕННЯ

1. Цей **Закон** набирає чинності з дня, наступного за днем його опублікування.

2. Внести зміни до таких законодавчих актів України:

1) частину першу статті 63 Господарського кодексу України (Відомості Верховної Ради України, 2003 р., №№ 18-22, ст. 144) після абзацу шостого доповнити новим абзацом такого змісту:

"спільне комунальне підприємство, що діє на договірних засадах спільного фінансування (утримання) відповідними територіальними громадами - суб'єктами співробітництва".

У зв'язку з цим абзац сьомий вважати абзацом восьмим;

2) частину другу статті 169 Цивільного кодексу України (Відомості Верховної Ради України, 2003 р., №№ 40-44, ст. 356) після слів "комунальні підприємства" доповнити словами "спільні комунальні підприємства";

3) частину першу статті 26 Закону України "Про місцеве самоврядування в Україні" (Відомості Верховної Ради України, 1997 р., № 24, ст. 170 із наступними змінами) доповнити пунктами 33-1 і 33-2 такого змісту:

"33-1) прийняття рішень щодо надання згоди на організацію співробітництва територіальних громад, суб'єктом якого є територіальна громада села, селища, міста, у формах, визначених статтею 4 Закону України "Про співробітництво територіальних громад", щодо схвалення проекту договору про співробітництво та інших рішень, пов'язаних із здійсненням відповідно до зазначеного Закону співробітництва територіальних громад;

33-2) заслуховування звітів, пов'язаних із здійсненням відповідно до Закону України "Про співробітництво територіальних громад" співробітництва територіальних громад, суб'єктом якого є територіальна громада села, селища, міста".

Президент України
Київ
17 червня 2014 року
№ 1508-VII

П. ПОРОШЕНКО

ЗАКОН УКРАЇНИ ПРО ДОБРОВІЛЬНЕ ОБ'ЄДНАННЯ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД

*(Відомості Верховної Ради (ВВР), 2015, № 13, ст.91)
(Із змінами, внесеними станом на 25.12.2015)*

Розділ I ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

Стаття 1. Відносини, що регулюються цим Законом

1. Цей Закон регулює відносини, що виникають у процесі добровільного об'єднання територіальних громад сіл, селищ, міст.

Стаття 2. Принципи добровільного об'єднання територіальних громад

1. Добровільне об'єднання територіальних громад сіл, селищ, міст здійснюється з дотриманням таких принципів:

- 1) конституційності та законності;
- 2) добровільності;
- 3) економічної ефективності;
- 4) державної підтримки;
- 5) повсюдності місцевого самоврядування;
- 6) прозорості та відкритості;
- 7) відповідальності.

Стаття 3. Суб'єкти добровільного об'єднання територіальних громад

1. Суб'єктами добровільного об'єднання територіальних громад є суміжні територіальні громади сіл, селищ, міст.

2. Об'єднана територіальна громада, адміністративним центром якої визначено місто, є міською територіальною громадою, центром якої визначено селище, – селищною, центром якої визначено село, – сільською.

Стаття 4. Основні умови добровільного об'єднання територіальних громад

1. Добровільне об'єднання територіальних громад сіл, селищ, міст здійснюється з дотриманням таких умов:

1) у складі об'єднаної територіальної громади не може існувати іншої територіальної громади, яка має свій представницький орган місцевого самоврядування;

2) територія об'єднаної територіальної громади має бути нерозривною, межі об'єднаної територіальної громади визначаються по зовнішніх межах юрисдикції рад територіальних громад, що об'єдналися;

3) об'єднана територіальна громада має бути розташована в межах території Автономної Республіки Крим, однієї області;

4) при прийнятті рішень щодо добровільного об'єднання територіальних громад беруться до уваги історичні, природні, етнічні, культурні та інші чинники, що впливають на соціально-економічний розвиток об'єднаної територіальної громади;

5) якість та доступність публічних послуг, що надаються в об'єднаній територіальній громаді, не можуть бути нижчими, ніж до об'єднання.

2. Адміністративним центром об'єднаної територіальної громади визначається населений пункт (село, селище, місто), який має розвинуту інфраструктуру і, як правило, розташований найближче до географічного центру території об'єднаної територіальної громади.

3. Добровільне об'єднання територіальних громад не призводить до зміни статусу населених пунктів як сільської чи міської місцевості.

4. Найменування об'єднаної територіальної громади, як правило, є похідним від найменування населеного пункту (села, селища, міста), визначеного її адміністративним центром.

Розділ II

ПОРЯДОК ДОБРОВІЛЬНОГО ОБ'ЄДНАННЯ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД

Стаття 5. Ініціювання добровільного об'єднання територіальних громад

1. Ініціаторами добровільного об'єднання територіальних громад сіл, селищ, міст можуть бути:

- 1) сільський, селищний, міський голова;
- 2) не менш як третина депутатів від загального складу сільської, селищної, міської ради;
- 3) члени територіальної громади в порядку місцевої ініціативи;
- 4) органи самоорганізації населення відповідної території (за умови представлення ними інтересів не менш як третини членів відповідної територіальної громади).

2. Пропозиція щодо ініціювання добровільного об'єднання територіальних громад повинна, зокрема, містити:

- 1) перелік територіальних громад, що об'єднуються, із зазначенням відповідних населених пунктів;
- 2) визначення адміністративного центру об'єднаної територіальної громади та її найменування.

3. Сільський, селищний, міський голова забезпечує вивчення пропозиції щодо ініціювання добровільного об'єднання територіальних громад та її громадське обговорення, яке проводиться протягом 30 днів з дня надходження такої пропозиції. Після завершення громадського обговорення пропозиція подається до відповідної ради на наступну сесію для прийняття рішення про надання згоди на добровільне об'єднання територіальних громад та делегування представника (представників) до спільної робочої групи.

4. Порядок проведення громадського обговорення з питань, передбачених цим Законом, визначається сільською, селищною, міською радою.

Стаття 6. Порядок підготовки проектів рішень щодо добровільного об'єднання територіальних громад

1. Сільський, селищний, міський голова після прийняття відповідною радою рішення про надання згоди на добровільне об'єднання територіальних громад надсилає пропозицію про таке об'єднання сільському, селищному, міському голові суміжної територіальної громади.

2. Сільський, селищний, міський голова суміжної територіальної громади забезпечує вивчення пропозиції щодо добровільного

об'єднання територіальних громад та її громадське обговорення, яке проводиться протягом 30 днів з дня надходження такої пропозиції. Після завершення громадського обговорення пропозиція подається до відповідної ради на наступну сесію для прийняття рішення про надання згоди на добровільне об'єднання територіальних громад та делегування представника (представників) до спільної робочої групи або про відмову в наданні згоди.

3. У разі прийняття рішення про надання згоди на добровільне об'єднання територіальних громад сільський, селищний, міський голова, який ініціював об'єднання, приймає рішення про утворення спільної робочої групи з підготовки проектів рішень щодо добровільного об'єднання територіальних громад та інформує про це Верховну Раду Автономної Республіки Крим, Раду міністрів Автономної Республіки Крим, відповідні обласну раду, обласну державну адміністрацію.

Спільна робоча група формується з однакової кількості представників від кожної територіальної громади, що об'єднується.

Утворення спільної робочої групи є початком процедури добровільного об'єднання територіальних громад.

4. Спільна робоча група готує проекти відповідних рішень щодо добровільного об'єднання територіальних громад.

Стаття 7. Підготовка рішень щодо добровільного об'єднання територіальних громад

1. Проекти рішень щодо добровільного об'єднання територіальних громад повинні, зокрема, містити:

- 1) перелік територіальних громад, що об'єднуються, із зазначенням відповідних населених пунктів;
- 2) визначення адміністративного центру об'єднаної територіальної громади та її найменування;
- 3) план організаційних заходів щодо добровільного об'єднання територіальних громад.

2. Сільські, селищні, міські голови забезпечують протягом 60 днів проведення обов'язкового громадського обговорення (громадські слухання, збори громадян, інші форми консультацій з громадськістю) підготовлених спільною робочою групою проектів рішень щодо до-

ЗАКОНОДАВСТВО
ПРО МІСЦЕВЕ САМОВРЯДУВАННЯ

бровільного об'єднання територіальних громад, за результатами якого сільські, селищні, міські голови вносять питання про його схвалення на розгляд сільських, селищних, міських рад.

Питання про схвалення проекту рішення щодо добровільного об'єднання територіальних громад розглядається сільськими, селищними, міськими радами протягом 30 днів з дня його внесення на їх розгляд та з врахуванням результатів громадського обговорення.

3. Схвалені сільськими, селищними, міськими радами проекти рішень щодо добровільного об'єднання територіальних громад у п'ятиденний строк подаються Раді міністрів Автономної Республіки Крим, обласній державній адміністрації для надання висновку щодо відповідності цього проекту Конституції та законам України.

4. Рада міністрів Автономної Республіки Крим, обласна державна адміністрація протягом 10 робочих днів з дня отримання проекту рішення щодо добровільного об'єднання територіальних громад готує відповідний висновок, що затверджується постановою Ради міністрів Автономної Республіки Крим, розпорядженням голови обласної державної адміністрації.

5. У разі відповідності проекту рішення щодо добровільного об'єднання територіальних громад Конституції та законам України сільські, селищні, міські ради приймають рішення про добровільне об'єднання територіальних громад або про проведення місцевого референдуму щодо підтримки об'єднання територіальних громад.

6. У разі встановлення невідповідності проекту рішення щодо добровільного об'єднання територіальних громад Конституції та законам України Рада міністрів Автономної Республіки Крим, обласна державна адміністрація повертає його на доопрацювання у порядку, встановленому цим Законом.

7. У разі прийняття сільськими, селищними, міськими радами рішень про добровільне об'єднання територіальних громад, а також у разі підтримки добровільного об'єднання територіальних громад на місцевому референдумі сільський, селищний, міський голова територіальної громади, в якій ініційовано питання про добровільне об'єднання територіальних громад, звертається до Ради міністрів Автономної Республіки Крим, обласної державної адміністрації з

пропозицією звернутися до Центральної виборчої комісії для прийняття нею рішення про призначення перших виборів депутатів сільської, селищної, міської ради та відповідного сільського, селищного, міського голови в установленому законом порядку.

8. Рада міністрів Автономної Республіки Крим, обласна державна адміністрація протягом 10 робочих днів з дня отримання рішень про добровільне об'єднання територіальних громад у разі їх відповідності висновку, передбаченому частиною четвертою цієї статті, звертається до Центральної виборчої комісії для прийняття нею рішення про призначення перших виборів депутатів сільської, селищної, міської ради та відповідного сільського, селищного, міського голови в установленому законом порядку.

Про таке звернення Рада міністрів Автономної Республіки Крим, обласна державна адміністрація одночасно інформує Верховну Раду Автономної Республіки Крим, відповідні обласні ради, відповідні ради, що прийняли рішення про добровільне об'єднання територіальних громад.

(Частина дев'яту статті 7 виключено на підставі Закону № 835-VIII від 26.11.2015)

Стаття 8. Утворення об'єднаної територіальної громади та реорганізація органів місцевого самоврядування

1. Об'єднана територіальна громада вважається утвореною за цим Законом з дня набрання чинності рішеннями всіх рад, що прийняли рішення про добровільне об'єднання територіальних громад, або з моменту набрання чинності рішенням про підтримку добровільного об'єднання територіальних громад на місцевому референдумі та за умови відповідності таких рішень висновку, передбаченому частиною четвертою статті 7 цього Закону.

2. Повноваження сільських, селищних, міських рад, сільських, селищних, міських голів, обраних територіальними громадами, що об'єдналися, завершуються в день набуття повноважень сільською, селищною, міською радою, обраною об'єднаною територіальною громадою.

Після завершення повноважень сільських, селищних, міських рад, обраних територіальними громадами, що об'єдналися, їхні

ЗАКОНОДАВСТВО
ПРО МІСЦЕВЕ САМОВРЯДУВАННЯ

виконавчі комітети продовжують здійснювати свої повноваження до затвердження сільською, селищною, міською радою, обраною об'єднаною територіальною громадою, персонального складу її виконавчого комітету. Протягом зазначеного строку сільський, селищний, міський голова, обраний об'єднаною територіальною громадою, очолює такі виконавчі комітети та входить до їх персонального складу.

Після завершення повноважень сільського голови, який одноособово виконував функції виконавчого органу сільської ради у територіальній громаді, що увійшла до об'єднаної територіальної громади, відповідні функції одноособово виконує сільський, селищний, міський голова, обраний об'єднаною територіальною громадою, з дня набуття ним повноважень до затвердження відповідною сільською, селищною, міською радою персонального складу її виконавчого комітету.

3. Об'єднана територіальна громада є правонаступником всього майна, прав та обов'язків територіальних громад, що об'єдналися, з дня набуття повноважень сільською, селищною, міською радою, обраною такою об'єднаною територіальною громадою.

У разі об'єднання всіх територіальних громад одного району в одну об'єднану територіальну громаду все майно спільної власності територіальних громад такого району є комунальною власністю об'єднаної територіальної громади, а пов'язані з таким майном права та обов'язки належать об'єднаній територіальній громаді з дня набуття повноважень сільською, селищною, міською радою, обраною такою об'єднаною територіальною громадою.

4. З дня набуття повноважень сільською, селищною, міською радою, обраною об'єднаною територіальною громадою, у порядку, визначеному цим Законом, здійснюється реорганізація відповідних юридичних осіб — сільських, селищних, міських рад, обраних територіальними громадами, що об'єдналися, та розміщених поза адміністративним центром об'єднаної територіальної громади, шляхом їх приєднання до юридичної особи - сільської, селищної, міської ради, розміщеної в адміністративному центрі об'єднаної територіальної громади. Після завершення реорганізації відповідні

юридичні особи – сільські, селищні, міські ради припиняються у порядку, визначеному цим Законом.

Юридична особа - сільська, селищна, міська рада, розміщена в адміністративному центрі об'єднаної територіальної громади, є правонаступником прав та обов'язків всіх юридичних осіб - сільських, селищних, міських рад, обраних територіальними громадами, що об'єдналися, з дня набуття повноважень сільською, селищною, міською радою, обраною об'єднаною територіальною громадою.

Найменування представницького органу місцевого самоврядування об'єднаної територіальної громади як юридичної особи складається з частини, яка є похідною від власного найменування населеного пункту, визначеного її адміністративним центром, у формі прикметника та відповідного загального найменування представницького органу місцевого самоврядування (сільська, селищна, міська рада).

5. З дня затвердження сільською, селищною, міською радою, обраною об'єднаною територіальною громадою, персонального складу її виконавчого комітету у порядку, визначеному цим Законом, здійснюється реорганізація відповідних юридичних осіб - виконавчих комітетів відповідних сільських, селищних, міських рад, розміщених поза адміністративним центром об'єднаної територіальної громади, шляхом їх приєднання до юридичної особи - виконавчого комітету сільської, селищної, міської ради, розміщеної в адміністративному центрі об'єднаної територіальної громади. Після завершення реорганізації відповідні юридичні особи - виконавчі комітети сільських, селищних, міських рад припиняються у порядку, визначеному цим Законом.

Юридична особа – виконавчий комітет сільської, селищної, міської ради, розміщеної в адміністративному центрі об'єднаної територіальної громади, є правонаступником прав та обов'язків всіх юридичних осіб - виконавчих комітетів відповідних сільських, селищних, міських рад територіальних громад, що об'єдналися, з дня затвердження сільською, селищною, міською радою, обраною об'єднаною територіальною громадою, персонального складу її виконавчого комітету.

ЗАКОНОДАВСТВО
ПРО МІСЦЕВЕ САМОВРЯДУВАННЯ

Найменування виконавчого органу місцевого самоврядування об'єднаної територіальної громади як юридичної особи складається з відповідного загального найменування виконавчого органу місцевого самоврядування (виконавчий комітет, управління, відділ тощо) та повного найменування відповідного представницького органу місцевого самоврядування у родовому відмінку.

6. Реорганізація юридичних осіб - сільських, селищних, міських рад та їхніх виконавчих комітетів у випадках, передбачених цим Законом, здійснюється без повідомлення про неї органу, що здійснює державну реєстрацію, а також без збирання вимог кредиторів, отримання їхньої згоди.

7. Під час проведення реорганізації юридичних осіб - сільських, селищних, міських рад та їхніх виконавчих комітетів повноваження з управління справами таких юридичних осіб здійснює сільський, селищний, міський голова, обраний об'єднаною територіальною громадою.

За поданням сільського, селищного, міського голови, обраного об'єднаною територіальною громадою, відповідна сільська, селищна, міська рада може утворити комісії для забезпечення виконання таким головою повноважень з управління справами юридичних осіб, що реорганізуються.

8. Після припинення повноважень сільських, селищних, міських рад, обраних територіальними громадами, що об'єдналися, їхніх виконавчих комітетів, сільського голови, який одноособово виконував функції виконавчого органу сільської ради територіальної громади, що увійшла до об'єднаної територіальної громади, видані ними нормативно-правові акти, невиконані акти індивідуальної дії зберігають чинність на відповідних територіях та для відповідних осіб.

Сільська, селищна, міська рада, обрана об'єднаною територіальною громадою, її виконавчий комітет можуть вносити зміни, визнавати такими, що втратили чинність, або скасовувати акти відповідних органів місцевого самоврядування та посадових осіб, визначені в абзаці першому цієї частини.

9. Бюджети територіальних громад, що об'єдналися, виконуються окремо до закінчення бюджетного періоду з урахуванням особливостей, встановлених цією частиною.

Сільська, селищна, міська рада, обрана об'єднаною територіальною громадою, може вносити зміни до рішень про місцеві бюджети, прийняті сільськими, селищними, міськими радами, обраними територіальними громадами, що об'єдналися.

До завершення періоду окремого виконання бюджетів територіальних громад, що об'єдналися, функції головних розпорядників, розпорядників бюджетних коштів територіальних громад, що об'єдналися, продовжують здійснювати відповідні бюджетні установи в особі сільського, селищного, міського голови, обраного об'єднаною територіальною громадою, інших керівників бюджетних установ.

До завершення періоду окремого виконання бюджетів територіальних громад, що об'єдналися, функції місцевих фінансових органів територіальних громад, що об'єдналися, здійснюють:

1) відповідні місцеві фінансові органи, створені до об'єднання територіальних громад;

2) сільський, селищний, міський голова, обраний об'єднаною територіальною громадою, якщо у відповідних територіальних громадах місцеві фінансові органи не були створені згідно із законом.

Залишки коштів на кінець бюджетного періоду бюджетів територіальних громад, що об'єдналися, перераховуються до бюджету об'єднаної територіальної громади на підставі платіжних доручень за підписом сільського, селищного, міського голови, обраного об'єднаною територіальною громадою.

10. Бюджет об'єднаної територіальної громади розробляється з урахуванням особливостей підготовки місцевих бюджетів, визначених бюджетним законодавством.

11. Державна реєстрація припинення юридичних осіб - сільських, селищних, міських рад, їхніх виконавчих комітетів шляхом приєднання здійснюється на підставі заяви, поданої сільським, селищним, міським головою, обраним об'єднаною територіальною громадою, або уповноваженою ним особою суб'єкту державної реєстрації.

Державна реєстрація припинення шляхом приєднання юридичних осіб - виконавчих комітетів сільських, селищних, міських рад, які забезпечують окреме виконання бюджетів територіальних гро-

мад, що об'єдналися, здійснюється не раніше затвердження бюджету об'єднаної територіальної громади.

Юридична особа – сільська, селищна, міська рада, її виконавчий комітет є такою, що припинилася, з дня внесення запису про її припинення до Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб - підприємців та громадських формувань.

12. Державна реєстрація змін до відомостей про юридичну особу - сільську, селищну, міську раду, обрану об'єднаною територіальною громадою, її виконавчий комітет, що містяться в Єдиному державному реєстрі юридичних осіб, фізичних осіб - підприємців та громадських формувань, здійснюється на підставі заяви, поданої сільським, селищним, міським головою, обраним об'єднаною територіальною громадою, або уповноваженою ним особою.

(Частина тринадцяту статті 8 виключено на підставі Закону № 925-VIII від 25.12.2015)

Розділ III. ДЕРЖАВНА ПІДТРИМКА ДОБРОВІЛЬНОГО ОБ'ЄДНАННЯ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД

Стаття 9. Форми державної підтримки добровільного об'єднання територіальних громад

1. Держава здійснює інформаційно-просвітницьку, організаційну, методичну та фінансову підтримку добровільного об'єднання територіальних громад.

2. Організаційну підтримку та інформаційно-просвітницьке сприяння добровільному об'єднанню територіальних громад забезпечують Рада міністрів Автономної Республіки Крим, місцеві державні адміністрації.

3. Методичне забезпечення добровільного об'єднання територіальних громад, визначення обсягів та форми підтримки здійснює центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері територіальної організації влади, адміністративно-територіального устрою, розвитку місцевого самоврядування.

Стаття 10. Фінансова підтримка державою добровільного об'єднання територіальних громад сіл, селищ, міст

1. Держава здійснює фінансову підтримку добровільного об'єднання територіальних громад сіл, селищ, міст шляхом надання об'єднаній територіальній громаді коштів у вигляді субвенцій на формування відповідної інфраструктури згідно з планом соціально-економічного розвитку такої територіальної громади у разі, якщо її межі повністю відповідають межам, визначеним перспективним планом формування територій громад Автономної Республіки Крим, області.

2. Пропозиції щодо надання фінансової підтримки об'єднаній територіальній громаді вносяться Радою міністрів Автономної Республіки Крим, відповідною обласною державною адміністрацією за поданням місцевої ради об'єднаної територіальної громади Кабінету Міністрів України не пізніше 15 серпня року, що передуює бюджетному періоду, в якому передбачається надання такої фінансової підтримки.

3. Загальний обсяг фінансової підтримки розподіляється між бюджетами об'єднаних територіальних громад, утворених відповідно до перспективного плану формування територій громад Автономної Республіки Крим, області, пропорційно до площі об'єднаної територіальної громади та кількості сільського населення у такій територіальній громаді з рівною вагою обох цих факторів.

4. Загальний обсяг субвенцій на формування відповідної інфраструктури об'єднаних територіальних громад визначається законом про Державний бюджет України.

5. Порядок надання субвенцій з державного бюджету об'єднаним територіальним громадам встановлюється Кабінетом Міністрів України.

Стаття 11. Перспективний план формування територій громад Автономної Республіки Крим, області

1. Перспективний план формування територій громад Автономної Республіки Крим, області розробляється Радою міністрів Автономної Республіки Крим, відповідною обласною державною адміністрацією згідно з методикою формування спроможних те-

ЗАКОНОДАВСТВО
ПРО МІСЦЕВЕ САМОВРЯДУВАННЯ

риторіальних громад і охоплює всю територію Автономної Республіки Крим, області.

2. Методика формування спроможних територіальних громад розробляється центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері територіальної організації влади, адміністративно-територіального устрою, розвитку місцевого самоврядування, та затверджується Кабінетом Міністрів України.

3. Перспективний план формування територій громад Автономної Республіки Крим, області схвалюється відповідно Верховною Радою Автономної Республіки Крим, обласною радою за поданням Ради міністрів Автономної Республіки Крим, відповідної обласної державної адміністрації та затверджується Кабінетом Міністрів України.

(Перспективні плани: Розпорядження КМ № 832-р, № 833-р, № 846-р, № 899-р, № 901-р, № 923-р, № 924-р, № 938-р, № 991-р, № 993-р, № 994-р, № 999-р, № 1001-р, № 1002-р, № 1029-р, № 1073-р, № 1076-р, № 1077-р, № 1159-р, № 1206-р, № 1391-р)

Розділ IV. ПРИКІНЦЕВІ ПОЛОЖЕННЯ

1. Цей Закон набирає чинності з дня, наступного за днем його опублікування.

2. Внести до Закону України "Про місцеве самоврядування в Україні" *(Відомості Верховної Ради України, 1997 р., № 24, ст. 170 із наступними змінами)* такі зміни:

1) частину першу статті 5 після абзацу п'ятого доповнити новим абзацом такого змісту:

"старосту".

У зв'язку з цим абзаци шостий та сьомий вважати відповідно абзацами сьомим та восьмим;

2) статтю 6 викласти в такій редакції:

"Стаття 6. Територіальні громади

1. Первинним суб'єктом місцевого самоврядування, основним носієм його функцій і повноважень є територіальна громада села, селища, міста.

2. Територіальні громади в порядку, встановленому законом, можуть об'єднуватися в одну сільську, селищну, міську територіальну громаду, утворювати єдині органи місцевого самоврядування та обирати відповідно сільського, селищного, міського голову.

3. Територіальні громади села, селища, міста, що добровільно об'єдналися в одну територіальну громаду, можуть вийти із складу об'єднаної територіальної громади в порядку, визначеному законом";

3) доповнити статтею 14-1 такого змісту:

"Стаття 14-1. Староста

1. У селах, селищах, визначених за рішенням місцевої ради об'єднаної територіальної громади, утвореної відповідно до Закону України "Про добровільне об'єднання територіальних громад", за винятком її адміністративного центру, обирається староста на строк повноважень місцевої ради.

2. Староста є посадовою особою місцевого самоврядування.

3. Староста:

1) представляє інтереси жителів села, селища у виконавчих органах сільської, селищної, міської ради;

2) сприяє жителям села, селища у підготовці документів, що подаються до органів місцевого самоврядування;

3) бере участь у підготовці проекту бюджету територіальної громади в частині фінансування програм, що реалізуються на території відповідного села, селища;

4) вносить пропозиції до виконавчого комітету сільської, селищної, міської ради з питань діяльності на території відповідного села, селища виконавчих органів сільської, селищної, міської ради, підприємств, установ, організацій комунальної форми власності та їх посадових осіб;

5) здійснює інші обов'язки, визначені Положенням про старосту.

4. Положення про старосту затверджується сільською, селищною, міською радою відповідної об'єднаної територіальної громади.

У Положенні визначаються права і обов'язки старости, порядок його звітності, інші питання, пов'язані з діяльністю старости.

5. Староста обирається в порядку, визначеному законом.

ЗАКОНОДАВСТВО
ПРО МІСЦЕВЕ САМОВРЯДУВАННЯ

6. Староста є членом виконавчого комітету ради об'єднаної територіальної громади за посадою";

4) частину четверту статті 51 викласти в такій редакції:

"4. До складу виконавчого комітету сільської, селищної, міської ради входять також за посадою секретар відповідної ради, староста (старости)".

3. У селах, селищах, в яких знаходилися органи місцевого самоврядування територіальних громад, що об'єдналися, обов'язки старости до обрання на перших виборах старости виконує особа, яка здійснювала повноваження сільського, селищного голови відповідної територіальної громади до об'єднання.

4. Кабінету Міністрів України протягом трьох місяців з дня набрання чинності цим Законом:

1) забезпечити прийняття нормативно-правових актів, передбачених цим Законом;

2) привести свої нормативно-правові акти у відповідність із цим Законом;

3) забезпечити приведення нормативно-правових актів міністерств та інших центральних органів виконавчої влади у відповідність із цим Законом.

**Президент України
Київ**

**5 лютого 2015 року
№ 157-VIII**

П. ПОРОШЕНКО

ЗАКОН УКРАЇНИ ПРО ВІДКРИТІСТЬ ВИКОРИСТАННЯ ПУБЛІЧНИХ КОШТІВ

(Відомості Верховної Ради (ВВР), 2015, № 16, ст.109)

*(Із змінами, внесеними згідно із Законом
№ 679-VIII від 15.09.2015, ВВР, 2015, № 46, ст.414)*

Цей Закон визначає умови та порядок забезпечення доступу до інформації про використання публічних коштів розпорядниками та одержувачами коштів державного і місцевих бюджетів, суб'єктами господарювання державної і комунальної власності, фондами загальнообов'язкового державного соціального страхування.

Розділ І. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

Стаття 1. Визначення термінів та сфера застосування Закону

1. У цьому Законі наведені нижче терміни вживаються в такому значенні:

1) *кошти загальнообов'язкового державного соціального страхування* – страхові внески, бюджетні надходження та кошти з інших джерел, що надходять для здійснення загальнообов'язкового державного соціального страхування відповідно до закону;

2) *публічні кошти* – кошти державного бюджету, бюджету Автономної Республіки Крим та місцевих бюджетів, кредитні ресурси, надані під державні та місцеві гарантії, кошти Національного банку України, державних банків, державних цільових фондів, Пенсійного фонду України (далі - Пенсійний фонд), фондів загальнообов'язкового державного соціального страхування, а також кошти суб'єктів господарювання державної і комунальної власності, отримані ними від їхньої господарської діяльності;

3) *суб'єкти господарювання державної і комунальної власності* (далі – підприємства) – підприємства, утворені в установленому порядку органами державної влади, органами влади Автономної

ЗАКОНОДАВСТВО
ПРО МІСЦЕВЕ САМОВРЯДУВАННЯ

Республіки Крим чи органами місцевого самоврядування та уповноважені на отримання державних коштів, взяття за ними зобов'язань і здійснення платежів, у тому числі державні, казенні, комунальні підприємства, а також господарські товариства, у статутному капіталі яких державна або комунальна частка акцій (часток, паїв) перевищує 50 відсотків, їхні дочірні підприємства, а також підприємства, господарські товариства, у статутному капіталі яких 50 і більше відсотків належить державним, у тому числі казенним, комунальним підприємствам та господарським товариствам, у статутному капіталі яких державна або комунальна частка акцій (часток, паїв) перевищує 50 відсотків, об'єднання таких підприємств.

2. Терміни *"бюджетне асигнування"*, *"бюджетне призначення"*, *"бюджетна програма"*, *"головний розпорядник бюджетних коштів"*, *"розпорядник бюджетних коштів"* і *"одержувач бюджетних коштів"* вживаються у значеннях, наведених у Бюджетному кодексі України, термін *"кошти Пенсійного фонду"* - у значенні, наведеному в Законі України "Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування", термін *"кошти загальнообов'язкового державного соціального страхування"* — у значенні, наведеному в законах про окремі види загальнообов'язкового державного соціального страхування.

3. Цей Закон поширюється на відносини, пов'язані з підготовкою і оприлюдненням розпорядниками та одержувачами коштів державного і місцевих бюджетів, підприємствами, Національним банком України, державними банками, державними цільовими фондами, а також фондами загальнообов'язкового державного соціального страхування та органами Пенсійного фонду інформації про заплановане і фактичне використання публічних коштів.

Стаття 2. Єдиний веб-портал використання публічних коштів

1. Інформація, що оприлюднюється згідно з цим Законом, готується розпорядниками та одержувачами коштів Державного бюджету України, бюджету Автономної Республіки Крим і місцевих бюджетів, органами Пенсійного фонду, підприємствами, а також фондами загальнообов'язкового державного соціального страхування та подається ними для оприлюднення на єдиному веб-порталі використання публічних коштів.

Відповідальність за недостовірність і неповноту інформації, оприлюдненої згідно з цим Законом, несуть керівники розпорядників та одержувачів коштів державного і місцевих бюджетів, підприємств, органів Пенсійного фонду, а також фондів загальнообов'язкового державного соціального страхування.

Відомості, що оприлюднюються згідно з цим Законом, повинні бути повними, правдивими, точними та реально відображати фактичні дані станом на відповідну дату або за відповідний період часу.

2. Єдиний веб-портал використання публічних коштів є офіційним державним інформаційним ресурсом у мережі Інтернет, на якому оприлюднюється інформація згідно з цим Законом. Доступ до інформації, оприлюдненої на єдиному веб-порталі використання публічних коштів, є вільним та безоплатним.

3. Адміністрування єдиного веб-порталу використання публічних коштів та затвердження форм, за якими надається інформація про заплановане і фактичне використання публічних коштів для оприлюднення, здійснюється суб'єктом, уповноваженим Кабінетом Міністрів України. Порядок адміністрування єдиного веб-порталу використання публічних коштів затверджується Кабінетом Міністрів України.

4. Фінансування витрат на утримання єдиного веб-порталу використання публічних коштів здійснюється за рахунок державного бюджету.

Стаття 3. Зміст інформації про використання публічних коштів, що підлягає оприлюдненню, та строки її оприлюднення

1. Інформація про використання публічних коштів, що підлягає оприлюдненню, надається за встановленими законодавством України формами та має містити такі відомості:

1) у разі використання коштів Державного бюджету України, бюджету Автономної Республіки Крим та місцевих бюджетів:

розпорядник (одержувач) бюджетних коштів (найменування, ідентифікаційний код юридичної особи, місцезнаходження, прізвище, ім'я та по батькові керівника);

головний розпорядник бюджетних коштів (найменування, місцезнаходження, прізвище, ім'я та по батькові керівника);

ЗАКОНОДАВСТВО
ПРО МІСЦЕВЕ САМОВРЯДУВАННЯ

обсяги бюджетних призначень та/або бюджетних асигнувань на відповідний бюджетний період - всього та в розрізі бюджетних програм;

обсяги проведених видатків бюджету та наданих кредитів з бюджету за звітний період - всього та в розрізі бюджетних програм (при цьому зазначаються також види та обсяги відповідних надходжень щодо коштів спеціального фонду бюджету);

інформація про укладені за звітний період договори (предмет договору, виконавець (найменування, ідентифікаційний код юридичної особи, місцезнаходження), вартість договору, ціна за одиницю (за наявності), кількість закупленого товару, робіт та/або послуг, проведена процедура закупівлі або обґрунтування її відсутності з посиланням на закон, обсяг платежів за договором у звітному періоді, строк дії договору);

інформація про стан виконання договорів, укладених у попередні звітні періоди, з усіма додатками, які є їх невід'ємною частиною (предмет договору, виконавець (найменування, ідентифікаційний код юридичної особи, місцезнаходження, прізвище, ім'я та по батькові керівника), вартість договору, ціна за одиницю (за наявності), процедура закупівлі або обґрунтування її відсутності з посиланням на закон, обсяг платежів за договором у звітному періоді, наявність або відсутність претензій і штрафних санкцій, що виникли в результаті виконання договору, акти виконання договору (акти наданих послуг, приймання-передачі, виконаних робіт) за наявності);

кількість службових відряджень, у тому числі із зазначенням кількості закордонних відряджень, загальний обсяг витрат на службові відрядження, у тому числі із зазначенням обсягу витрат на закордонні відрядження.

Інформація, зазначена в цьому пункті, оприлюднюється щоквартально, не пізніше як за 35 днів після закінчення звітного кварталу, та зберігається в режимі вільного доступу протягом трьох років з дня оприлюднення;

2) у разі використання коштів підприємств, отриманих ними від їхньої господарської діяльності:

підприємство (найменування, ідентифікаційний код юридичної особи, місцезнаходження, прізвище, ім'я та по батькові керівника);

орган управління майном підприємства (найменування, місцезнаходження, прізвище, ім'я та по батькові керівника);

обсяг платежів за договорами за звітний період - у розрізі товарів, робіт і послуг;

відомості про договори, укладені за звітний період, загальна вартість яких перевищує 1 мільйон гривень (предмет договору, виконавець (найменування, ідентифікаційний код юридичної особи, місцезнаходження, прізвище, ім'я та по батькові керівника), вартість договору, ціна за одиницю (за наявності), строк дії договору);

відомості про стан виконання договорів, укладених за попередні звітні періоди, які продовжують виконуватися, загальна вартість яких перевищує 1 мільйон гривень (предмет договору, виконавець (найменування, ідентифікаційний код юридичної особи, місцезнаходження, прізвище, ім'я та по батькові керівника), вартість договору, ціна за одиницю (за наявності), обсяг платежів за договором у звітному періоді, наявність або відсутність претензій і штрафних санкцій, що виникли в результаті виконання договору, акти виконання договору (акти наданих послуг, приймання-передачі, виконаних робіт) за наявності).

Інформація, зазначена в цьому пункті, оприлюднюється щорічно, не пізніше 31 січня року, наступного за звітним роком, та зберігається в режимі вільного доступу протягом трьох років з дня оприлюднення;

3) у разі використання коштів загальнообов'язкового державного соціального страхування та коштів Пенсійного фонду:

підприємство, установа, організація (найменування, ідентифікаційний код юридичної особи, місцезнаходження, прізвище, ім'я та по батькові керівника), що використовує кошти загальнообов'язкового державного соціального страхування та/або кошти Пенсійного фонду;

обсяги надходжень та витрат, затверджені на відповідний рік;

обсяги надходжень та витрат за звітний період;

інформація про укладені за звітний період договори (предмет договору, виконавець (найменування, ідентифікаційний код юридичної особи, місцезнаходження, прізвище, ім'я та по батькові

ЗАКОНОДАВСТВО
ПРО МІСЦЕВЕ САМОВРЯДУВАННЯ

керівника), вартість договору, ціна за одиницю (за наявності), проведена процедура закупівлі або обґрунтування її відсутності з посиланням на закон, обсяг платежів за договором у звітному періоді, строк дії договору);

інформація про стан виконання договорів (предмет договору, виконавець (найменування, ідентифікаційний код юридичної особи, місцезнаходження, прізвище, ім'я та по батькові керівника), вартість договору, ціна за одиницю (за наявності), проведена процедура закупівлі або обґрунтування її відсутності з посиланням на закон, обсяг платежів за договором у звітному періоді, наявність або відсутність претензій і штрафних санкцій, що виникли в результаті виконання договору, акти виконання договору (акти наданих послуг, приймання-передачі, виконаних робіт) за наявності);

кількість службових відряджень, у тому числі із зазначенням кількості закордонних відряджень, загальний обсяг витрат на службові відрядження, у тому числі із зазначенням обсягу витрат на закордонні відрядження.

Інформація, зазначена в цьому пункті, оприлюднюється щоквартально, не пізніше як за 35 днів після закінчення звітного кварталу, та зберігається в режимі вільного доступу протягом трьох років з дня оприлюднення.

2. Інформація, зазначена в цій статті, оприлюднюється на єдиному веб-порталі використання публічних коштів безоплатно та окремо за такими розділами:

1) інформація про використання коштів державного і місцевих бюджетів;

2) інформація про використання коштів підприємств, отриманих ними від їхньої господарської діяльності;

3) інформація про використання коштів Пенсійного фонду;

4) інформація про використання коштів загальнообов'язкового державного соціального страхування.

3. На єдиному веб-порталі використання публічних коштів у режимі реального часу оприлюднюється також інформація про платіжні трансакції на єдиному казначейському рахунку. Порядок оприлюднення зазначеної інформації визначається Кабінетом Міністрів України.

4. Інформація на єдиному веб-порталі використання публічних коштів оприлюднюється у спосіб, що забезпечує вільний безоплатний доступ до неї, можливість анонімного перегляду, копіювання та роздрукування інформації.

Інформація, зазначена в цій статті, оприлюднюється також шляхом розміщення на єдиному веб-порталі використання публічних коштів у вигляді наборів даних (електронних документів), організованих у форматі, що дозволяє їх автоматизоване оброблення електронними засобами (машинозчитування) з метою повторного використання.

Стаття 4. Відповідальність за порушення вимог цього Закону

1. Відповідальність за порушення вимог цього Закону несуть керівники розпорядників та одержувачів коштів державного і місцевих бюджетів, підприємств, органів Пенсійного фонду, а також фондів загальнообов'язкового державного соціального страхування. Зазначені особи несуть відповідальність за такі порушення:

- 1) неопрілюднення інформації відповідно до цього Закону;
- 2) оприлюднення недостовірної, неточної або неповної інформації;
- 3) несвоєчасне оприлюднення інформації.

2. У разі вчинення порушень, зазначених у частині першій цієї статті, з вини суб'єкта, уповноваженого Кабінетом Міністрів України на адміністрування єдиного веб-порталу використання публічних коштів, відповідальність несе керівник такого уповноваженого суб'єкта.

Розділ II. ПРИКІНЦЕВІ ТА ПЕРЕХІДНІ ПОЛОЖЕННЯ

1. Цей Закон набирає чинності через шість місяців з дня його опублікування.

2. До приведення законодавства України у відповідність із цим Законом акти законодавства України застосовуються в частині, що не суперечить цьому Закону.

3. Внести зміни до таких законодавчих актів України:

1) абзац перший частини першої статті 212-3 Кодексу України про адміністративні правопорушення (*Вігомості Верховної Ради*

ЗАКОНОДАВСТВО
ПРО МІСЦЕВЕ САМОВРЯДУВАННЯ

УРСР, 1984 р., додаток до № 51, ст. 1122) після слів "законами України "Про доступ до публічної інформації" доповнити словами "Про відкритість використання публічних коштів".

(Підпункт 2 пункту 3 розділу II виключено на підставі Закону № 679-VIII від 15.09.2015)

(Підпункт 3 пункту 3 розділу II виключено на підставі Закону № 679-VIII від 15.09.2015)

4. Кабінету Міністрів України у тримісячний строк з дня опублікування цього Закону:

вжити вичерпних заходів для створення і функціонування єдиного веб-порталу використання публічних коштів;

затвердити порядок адміністрування єдиного веб-порталу використання публічних коштів;

прийняти рішення про визначення суб'єкта, уповноваженого адмініструвати єдиний веб-портал використання публічних коштів;

подати Верховній Раді України пропозиції щодо внесення змін до законів, що впливають із цього Закону;

привести свої нормативно-правові акти у відповідність із цим Законом;

забезпечити приведення нормативно-правових актів міністерств та інших центральних органів виконавчої влади у відповідність із цим Законом.

Президент України
Київ
11 лютого 2015 року
№ 183-VIII

П. ПОРОШЕНКО

ЗАКОН УКРАЇНИ ПРО ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ

(Відомості Верховної Ради (ВВР), 2014, № 49, ст.2056)

(Із змінами станом на 15.03.2016 р.)

(в и т я г и)

Цей Закон визначає правові та організаційні засади функціонування системи запобігання корупції в Україні, зміст та порядок застосування превентивних антикорупційних механізмів, правила щодо усунення наслідків корупційних правопорушень.

Розділ І. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

Стаття 1. Визначення термінів

1. У цьому Законі наведені нижче терміни вживаються в такому значенні:

антикорупційна експертиза – діяльність із виявлення в нормативно-правових актах, проектах нормативно-правових актів положень, які самостійно чи у поєднанні з іншими нормами можуть сприяти вчиненню корупційних правопорушень або правопорушень, пов'язаних з корупцією;

пряме підпорядкування – відносини прямої організаційної або правової залежності підлеглої особи від її керівника, в тому числі через вирішення (участь у вирішенні) питань прийняття на роботу, звільнення з роботи, застосування заохочень, дисциплінарних стягнень, надання вказівок, доручень тощо, контролю за їх виконанням;

близькі особи – особи, які спільно проживають, пов'язані спільним побутом і мають взаємні права та обов'язки із суб'єктом, зазначеним у частині першій статті 3 цього Закону (крім осіб, взаємні права та обов'язки яких із суб'єктом не мають характеру сімейних), у тому числі особи, які спільно проживають, але не перебувають у шлюбі, а також – незалежно від зазначених умов - чоловік, дру-

ЗАКОНОДАВСТВО
ПРО МІСЦЕВЕ САМОВРЯДУВАННЯ

жина, батько, мати, вітчим, мачуха, син, дочка, пасинок, падчерка, рідний брат, рідна сестра, дід, баба, прадід, прабаба, внук, внучка, правнук, правнучка, зять, невістка, тесть, теща, свекор, свекруха, усиновлювач чи усиновлений, опікун чи піклувальник, особа, яка перебуває під опікою або піклуванням згаданого суб'єкта;

корупційне правопорушення – діяння, що містить ознаки корупції, вчинене особою, зазначеною у частині першій статті 3 цього Закону, за яке законом встановлено кримінальну, дисциплінарну та/або цивільно-правову відповідальність;

корупція – використання особою, зазначеною у частині першій статті 3 цього Закону, наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей з метою одержання неправомірної вигоди або прийняття такої вигоди чи прийняття обіцянки/пропозиції такої вигоди для себе чи інших осіб або відповідно обіцянка/пропозиція чи надання неправомірної вигоди особі, зазначеній у частині першій статті 3 цього Закону, або на її вимогу іншим фізичним чи юридичним особам з метою схилити цю особу до протиправного використання наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей;

неправомірна вигода – грошові кошти або інше майно, переваги, пільги, послуги, нематеріальні активи, будь-які інші вигоди нематеріального чи негрошового характеру, які обіцяють, пропонують, надають або одержують без законних на те підстав;

потенційний конфлікт інтересів – наявність у особи приватного інтересу у сфері, в якій вона виконує свої службові чи представницькі повноваження, що може вплинути на об'єктивність чи неупередженість прийняття нею рішень, або на вчинення чи невчинення дій під час виконання зазначених повноважень;

подарунок – грошові кошти або інше майно, переваги, пільги, послуги, нематеріальні активи, які надають/одержують безоплатно або за ціною, нижчою мінімальної ринкової;

правопорушення, пов'язане з корупцією – діяння, що не містить ознак корупції, але порушує встановлені цим Законом вимоги, заборони та обмеження, вчинене особою, зазначеною у частині першій статті 3 цього Закону, за яке законом встановлено кримінальну, адміністративну, дисциплінарну та/або цивільно-правову відповідальність;

приватний інтерес – будь-який майновий чи немайновий інтерес особи, у тому числі зумовлений особистими, сімейними, дружніми чи іншими позаслужбовими стосунками з фізичними чи юридичними особами, у тому числі ті, що виникають у зв'язку з членством або діяльністю в громадських, політичних, релігійних чи інших організаціях;

реальний конфлікт інтересів – суперечність між приватним інтересом особи та її службовими чи представницькими повноваженнями, що впливає на об'єктивність або неупередженість прийняття рішень, або на вчинення чи невчинення дій під час виконання зазначених повноважень;

спеціально уповноважені суб'єкти у сфері протидії корупції – органи прокуратури, Національної поліції, Національне антикорупційне бюро України, Національне агентство з питань запобігання корупції;

суб'єкти декларування – особи, зазначені у пункті 1, підпункті "а" пункту 2 частини першої статті 3 цього Закону, інші особи, які зобов'язані подавати декларацію відповідно до цього Закону;

члени сім'ї – особи, які перебувають у шлюбі, а також їхні діти, у тому числі повнолітні, батьки, особи, які перебувають під опікою і піклуванням, інші особи, які спільно проживають, пов'язані спільним побутом, мають взаємні права та обов'язки (крім осіб, взаємні права та обов'язки яких не мають характеру сімейних), у тому числі особи, які спільно проживають, але не перебувають у шлюбі;

виборні особи – Президент України, народні депутати України, депутати Верховної Ради Автономної Республіки Крим, депутати місцевих рад, сільські, селищні, міські голови.

Стаття 2. Законодавство у сфері запобігання корупції

1. Відносини, що виникають у сфері запобігання корупції, регулюються Конституцією України, міжнародними договорами, згоду на обов'язковість яких надано Верховною Радою України, цим та іншими законами, а також прийнятими на їх виконання іншими нормативно-правовими актами.

Стаття 3. Суб'єкти, на яких поширюється дія цього Закону

1. Суб'єктами, на яких поширюється дія цього Закону, є:

ЗАКОНОДАВСТВО
ПРО МІСЦЕВЕ САМОВРЯДУВАННЯ

1) особи, уповноважені на виконання функцій держави або місцевого самоврядування:

а) Президент України, Голова Верховної Ради України, його Перший заступник та заступник, Прем'єр-міністр України, Перший віце-прем'єр-міністр України, віце-прем'єр-міністри України, міністри, інші керівники центральних органів виконавчої влади, які не входять до складу Кабінету Міністрів України, та їх заступники, Голова Служби безпеки України, Генеральний прокурор України, Голова Національного банку України, Голова та інші члени Рахункової палати, Уповноважений Верховної Ради України з прав людини, Голова Верховної Ради Автономної Республіки Крим, Голова Ради міністрів Автономної Республіки Крим;

б) народні депутати України, депутати Верховної Ради Автономної Республіки Крим, депутати місцевих рад, сільські, селищні, міські голови;

в) державні службовці, посадові особи місцевого самоврядування;

г) військові посадові особи Збройних Сил України, Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України та інших утворених відповідно до законів військових формувань, крім військовослужбовців строкової військової служби;

г) судді Конституційного Суду України, інші професійні судді, члени, дисциплінарні інспектори Вищої кваліфікаційної комісії суддів України, службові особи секретаріату цієї Комісії, Голова, заступник Голови, секретарі секцій Вищої ради юстиції, а також інші члени Вищої ради юстиції, народні засідателі і присяжні (під час виконання ними цих функцій);

д) особи рядового і начальницького складу державної кримінально-виконавчої служби, податкової міліції, особи начальницького складу органів та підрозділів цивільного захисту, Державного бюро розслідувань, Національного антикорупційного бюро України;

е) посадові та службові особи органів прокуратури, Служби безпеки України, Державного бюро розслідувань, Національного антикорупційного бюро України, дипломатичної служби, державної лісової охорони, державної охорони природно-заповідного фонду, центрального органу виконавчої влади, що забезпечує фор-

мування та реалізацію державної податкової політики та державної політики у сфері державної митної справи;

є) члени Національного агентства з питань запобігання корупції;

ж) члени Центральної виборчої комісії;

з) поліцейські;

и) посадові та службові особи інших державних органів, органів влади Автономної Республіки Крим;

2) особи, які для цілей цього Закону прирівнюються до осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування:

а) посадові особи юридичних осіб публічного права, які не зазначені у пункті 1 частини першої цієї статті;

б) особи, які не є державними службовцями, посадовими особами місцевого самоврядування, але надають публічні послуги (аудитори, нотаріуси, оцінювачі, а також експерти, арбітражні керуючі, незалежні посередники, члени трудового арбітражу, третейські судді під час виконання ними цих функцій, інші особи, визначені законом);

3) особи, які постійно або тимчасово обіймають посади, пов'язані з виконанням організаційно-розпорядчих чи адміністративно-господарських обов'язків, або спеціально уповноважені на виконання таких обов'язків у юридичних особах приватного права незалежно від організаційно-правової форми, а також інші особи, які не є службовими особами та які виконують роботу або надають послуги відповідно до договору з підприємством, установою, організацією, — у випадках, передбачених цим Законом.

Розділ II. НАЦІОНАЛЬНЕ АГЕНТСТВО З ПИТАНЬ ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ

Стаття 11. Повноваження Національного агентства

1. До повноважень Національного агентства належать:

1) проведення аналізу:

стану запобігання та протидії корупції в Україні, діяльності державних органів, органів влади Автономної Республіки Крим та органів місцевого самоврядування у сфері запобігання та протидії корупції;

ЗАКОНОДАВСТВО
ПРО МІСЦЕВЕ САМОВРЯДУВАННЯ

статистичних даних, результатів досліджень та іншої інформації стосовно ситуації щодо корупції;

2) розроблення проєктів Антикорупційної стратегії та державної програми з її виконання, здійснення моніторингу, координації та оцінки ефективності виконання Антикорупційної стратегії;

3) підготовка та подання в установленому законом порядку до Кабінету Міністрів України проєкту національної доповіді щодо реалізації засад антикорупційної політики;

4) формування та реалізація антикорупційної політики, розроблення проєктів нормативно-правових актів з цих питань;

5) організація проведення досліджень з питань вивчення ситуації щодо корупції;

6) здійснення моніторингу та контролю за виконанням актів законодавства з питань етичної поведінки, запобігання та врегулювання конфлікту інтересів у діяльності осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, та порівняння до них осіб;

7) координація та надання методичної допомоги щодо виявлення державними органами, органами влади Автономної Республіки Крим, органами місцевого самоврядування корупційних ризиків у своїй діяльності та реалізації ними заходів щодо їх усунення, у тому числі підготовки та виконання антикорупційних програм;

8) здійснення в порядку, визначеному цим Законом, контролю та перевірки декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, зберігання та оприлюднення таких декларацій, проведення моніторингу способу життя осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування;

8-1) здійснення у порядку та в межах, визначених законом, державного контролю за дотриманням встановлених законом обмежень щодо фінансування політичних партій, законним та цільовим використанням політичними партіями коштів, виділених з державного бюджету на фінансування їхньої статутної діяльності, своєчасністю подання звітів партій про майно, доходи, витрати і зобов'язання фінансового характеру, звітів про надходження і

використання коштів виборчих фондів на загальнодержавних та місцевих виборах, повнотою таких звітів, звіту зовнішнього незалежного фінансового аудиту діяльності партій, відповідністю їх оформлення встановленим вимогам, достовірністю включених до них відомостей;

8-²) затвердження розподілу коштів, виділених з державного бюджету на фінансування статутної діяльності політичних партій, відповідно до закону;

9) забезпечення ведення Єдиного державного реєстру декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, та Єдиного державного реєстру осіб, які вчинили корупційні або пов'язані з корупцією правопорушення;

10) затвердження відповідно до цього Закону правил етичної поведінки державних службовців та посадових осіб місцевого самоврядування;

11) координація в межах компетенції, методичне забезпечення та здійснення аналізу ефективності діяльності уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) з питань запобігання та виявлення корупції;

12) погодження антикорупційних програм державних органів, органів влади Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування, розробка типової антикорупційної програми юридичної особи;

13) здійснення співпраці із особами, які добросовісно повідомляють про можливі факти корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, інших порушень цього Закону (викривачі), вжиття заходів щодо їх правового та іншого захисту, притягнення до відповідальності осіб, винних у порушенні їх прав, у зв'язку з таким інформуванням;

14) організація підготовки, перепідготовки і підвищення кваліфікації з питань, пов'язаних із запобіганням корупції, працівників державних органів, органів влади Автономної Республіки Крим, посадових осіб місцевого самоврядування;

15) надання роз'яснень, методичної та консультаційної допомоги з питань застосування актів законодавства з питань етичної поведінки, запобігання та врегулювання конфлікту інтересів у

ЗАКОНОДАВСТВО
ПРО МІСЦЕВЕ САМОВРЯДУВАННЯ

діяльності осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, та прирівняних до них осіб;

16) інформування громадськості про здійснювані Національним агентством заходи щодо запобігання корупції, реалізація заходів, спрямованих на формування у свідомості громадян негативного ставлення до корупції;

17) залучення громадськості до формування, реалізації та моніторингу антикорупційної політики;

18) координація виконання міжнародних зобов'язань у сфері формування та реалізації антикорупційної політики, співпраця з державними органами, неурядовими організаціями іноземних держав та міжнародними організаціями в межах своєї компетенції;

19) обмін інформацією з компетентними органами іноземних держав та міжнародними організаціями;

20) інші повноваження, визначені законом.

Стаття 12. Права Національного агентства

1. Національне агентство з метою виконання покладених на нього повноважень має такі права:

1) одержувати в установленому законом порядку за письмовими запитами від державних органів, органів влади Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування, суб'єктів господарювання незалежно від форми власності та їх посадових осіб, громадян та їх об'єднань інформацію, необхідну для виконання покладених на нього завдань;

2) мати прямий доступ до інформаційних баз даних державних органів, органів влади Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування, користуватися державними, у тому числі урядовими системами зв'язку і комунікацій, мережами спеціального зв'язку та іншими технічними засобами;

3) залучати у встановленому порядку до виконання окремих робіт, участі у вивченні окремих питань науковців, у тому числі на договірній основі, працівників державних органів, органів влади Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування;

4) створювати комісії та робочі групи, організовувати конференції, семінари і наради з питань запобігання і протидії корупції;

5) приймати з питань, що належать до його компетенції, обов'язкові для виконання нормативно-правові акти;

6) отримувати заяви фізичних та юридичних осіб про порушення вимог цього Закону, проводити за власною ініціативою перевірку можливих фактів порушення вимог цього Закону;

7) проводити перевірки організації роботи із запобігання і виявлення корупції в державних органах, органах влади Автономної Республіки Крим, органах місцевого самоврядування, зокрема щодо підготовки та виконання антикорупційних програм;

8) вносити приписи про порушення вимог законодавства щодо етичної поведінки, запобігання та врегулювання конфлікту інтересів, інших вимог та обмежень, передбачених цим Законом;

9) отримувати від осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, письмові пояснення з приводу обставин, що можуть свідчити про порушення правил етичної поведінки, запобігання та врегулювання конфлікту інтересів, інших вимог та обмежень, передбачених цим Законом, щодо достовірності відомостей, зазначених у деклараціях осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування;

10) звертатися до суду із позовами (заявами) щодо визнання незаконними нормативно-правових актів, індивідуальних рішень, виданих (прийнятих) з порушенням встановлених цим Законом вимог та обмежень, визнання недійсними правочинів, укладених внаслідок вчинення корупційного або пов'язаного з корупцією правопорушення;

11) затверджувати методологію оцінювання корупційних ризиків у діяльності органів влади, проводити аналіз антикорупційних програм органів влади та надавати обов'язкові для розгляду пропозиції до таких програм;

12) ініціювати проведення службового розслідування, вжиття заходів щодо притягнення до відповідальності осіб, винних у вчиненні корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, надсилати до інших спеціально уповноважених суб'єктів у сфері протидії корупції матеріали, що свідчать про факти таких правопорушень;

12-1) складати протоколи про адміністративні правопорушення,

ЗАКОНОДАВСТВО
ПРО МІСЦЕВЕ САМОВРЯДУВАННЯ

віднесені законом до компетенції Національного агентства, застосовувати передбачені законом заходи забезпечення провадження у справах про адміністративні правопорушення;

13) інші права, передбачені законом.

2. У випадках виявлення порушення вимог цього Закону щодо етичної поведінки, запобігання та врегулювання конфлікту інтересів у діяльності осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, та прирівняних до них осіб або іншого порушення цього Закону Національне агентство вносить керівнику відповідного органу, підприємства, установи, організації припис щодо усунення порушень законодавства, проведення службового розслідування, притягнення винної особи до встановленої законом відповідальності.

Припис Національного агентства є обов'язковим для виконання. Про результати виконання припису Національного агентства посадова особа, якій його адресовано, інформує Національне агентство упродовж десяти робочих днів з дня одержання припису.

3. У разі виявлення ознак адміністративного правопорушення, пов'язаного з корупцією, уповноважені особи Національного агентства складають протокол про таке правопорушення, який направляється до суду згідно з рішенням Національного агентства. У разі виявлення ознак іншого корупційного або пов'язаного з корупцією правопорушення, Національне агентство затверджує обґрунтований висновок та надсилає його іншим спеціально уповноваженим суб'єктам у сфері протидії корупції. Висновок Національного агентства є обов'язковим для розгляду, про результати якого воно повідомляється не пізніше п'яти днів після отримання повідомлення про вчинене правопорушення.

4. Державні органи, органи влади Автономної Республіки Крим, органи місцевого самоврядування, фізичні та юридичні особи зобов'язані надавати запитовані Національним агентством документи чи інформацію упродовж десяти робочих днів з дня одержання запиту.

Стаття 13. Уповноважені особи Національного агентства

1. Уповноваженими особами Національного агентства є Голова

та члени Національного агентства, а також уповноважені Національним агентством посадові особи.

2. Уповноважені особи Національного агентства мають право:

безперешкодно входити до приміщень державних органів, органів влади Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування за службовим посвідченням та мати доступ до документів та інших матеріалів, необхідних для проведення перевірки;

вимагати необхідні документи та іншу інформацію у зв'язку з реалізацією своїх повноважень з урахуванням обмежень, встановлених законом;

отримувати в межах своєї компетенції письмові пояснення від посадових осіб та службових осіб державних органів, органів влади Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування;

відповідно до розподілу обов'язків складати протоколи про адміністративні правопорушення у справах, що належать до компетенції Національного агентства;

представляти Національне агентство в судах у порядку, встановленому законом.

Стаття 21. Участь громадськості в заходах щодо запобігання корупції

1. Громадські об'єднання, їх члени або уповноважені представники, а також окремі громадяни в діяльності щодо запобігання корупції мають право:

1) повідомляти про виявлені факти вчинення корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, реальний, потенційний конфлікт інтересів спеціально уповноваженим суб'єктам у сфері протидії корупції, Національному агентству, керівництву чи іншим представникам органу, підприємства, установи чи організації, в яких були вчинені ці правопорушення або у працівників яких наявний конфлікт інтересів, а також громадськості;

2) запитувати та одержувати від державних органів, органів влади Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування в порядку, передбаченому Законом України "Про доступ до публічної інформації", інформацію про діяльність щодо запобігання корупції;

ЗАКОНОДАВСТВО
ПРО МІСЦЕВЕ САМОВРЯДУВАННЯ

3) проводити, замовляти проведення громадської антикорупційної експертизи нормативно-правових актів та проектів нормативно-правових актів, подавати за результатами експертизи пропозиції до відповідних органів, отримувати від відповідних органів інформацію про врахування поданих пропозицій;

4) брати участь у парламентських слуханнях та інших заходах з питань запобігання корупції;

5) вносити пропозиції суб'єктам права законодавчої ініціативи щодо вдосконалення законодавчого регулювання відносин, що виникають у сфері запобігання корупції;

6) проводити, замовляти проведення досліджень, у тому числі наукових, соціологічних тощо, з питань запобігання корупції;

7) проводити заходи щодо інформування населення з питань запобігання корупції;

8) здійснювати громадський контроль за виконанням законів у сфері запобігання корупції з використанням при цьому таких форм контролю, які не суперечать законодавству;

9) здійснювати інші не заборонені законом заходи щодо запобігання корупції.

2. Громадському об'єднанню, фізичній, юридичній особі не може бути відмовлено в наданні доступу до інформації стосовно компетенції суб'єктів, які здійснюють заходи щодо запобігання корупції, а також стосовно основних напрямів їх діяльності. Така інформація надається в порядку, встановленому законом.

3. Законопроекти та проекти інших нормативно-правових актів, що передбачають надання пільг, переваг окремим суб'єктам господарювання, а також делегування повноважень державних органів, органів влади Автономної Республіки Крим або органів місцевого самоврядування, з метою їх громадського обговорення розміщуються на офіційних веб-сайтах відповідних органів невідкладно, але не пізніше ніж за 20 робочих днів до дня їх розгляду з метою прийняття.

4. Державні органи, органи влади Автономної Республіки Крим, органи місцевого самоврядування узагальнюють результати громадського обговорення законопроектів та проектів інших нормативно-правових актів, передбачених частиною третьою цієї статті, та оприлюднюють їх на своїх офіційних веб-сайтах.

Розділ IV. ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЙНИМ ТА ПОВ'ЯЗАНИМ З КОРУПЦІЄЮ ПРАВОПОРУШЕННЯМ

Стаття 22. Обмеження щодо використання службових повноважень чи свого становища

1. Особам, зазначеним у частині першій статті 3 цього Закону, забороняється використовувати свої службові повноваження або своє становище та пов'язані з цим можливості з метою одержання неправомірної вигоди для себе чи інших осіб, у тому числі використовувати будь-яке державне чи комунальне майно або кошти в приватних інтересах.

Стаття 23. Обмеження щодо одержання подарунків

1. Особам, зазначеним у пунктах 1, 2 частини першої статті 3 цього Закону, забороняється безпосередньо або через інших осіб вимагати, просити, одержувати подарунки для себе чи близьких їм осіб від юридичних або фізичних осіб:

1) у зв'язку із здійсненням такими особами діяльності, пов'язаної із виконанням функцій держави або місцевого самоврядування;

2) якщо особа, яка дарує, перебуває в підпорядкуванні такої особи.

2. Особи, зазначені у пунктах 1, 2 частини першої статті 3 цього Закону, можуть приймати подарунки, які відповідають загальновизначним уявленням про гостинність, крім випадків, передбачених частиною першою цієї статті, якщо вартість таких подарунків не перевищує одну мінімальну заробітну плату, встановлену на день прийняття подарунка, одноразово, а сукупна вартість таких подарунків, отриманих від однієї особи (групи осіб) протягом року, не перевищує двох прожиткових мінімумів, встановлених для працездатної особи на 1 січня того року, в якому прийнято подарунки.

Передбачене цією частиною обмеження щодо вартості подарунків не поширюється на подарунки, які:

1) даруються близькими особами;

2) одержуються як загальнодоступні знижки на товари, послуги, загальнодоступні виграші, призи, премії, бонуси.

3. Подарунки, одержані особами, зазначеними у пунктах 1, 2 части-

ни першої статті 3 цього Закону, як подарунки державі, Автономній Республіці Крим, територіальній громаді, державним або комунальним підприємствам, установам чи організаціям, є відповідно державною або комунальною власністю і передаються органу, підприємству, установі чи організації у порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України.

4. Рішення, прийняте особою, зазначеною у пунктах 1, 2 частини першої статті 3 цього Закону, на користь особи, від якої вона чи її близькі особи отримали подарунок, вважаються такими, що прийняті в умовах конфлікту інтересів, і на ці рішення розповсюджуються положення статті 67 цього Закону.

Стаття 24. Запобігання одержанню неправомірної вигоди або подарунка та поведження з ними

1. Особи, уповноважені на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, прирівняні до них особи у разі надходження пропозиції щодо неправомірної вигоди або подарунка, незважаючи на приватні інтереси, зобов'язані невідкладно вжити таких заходів:

- 1) відмовитися від пропозиції;
- 2) за можливості ідентифікувати особу, яка зробила пропозицію;
- 3) залучити свідків, якщо це можливо, у тому числі з числа співробітників;
- 4) письмово повідомити про пропозицію безпосереднього керівника (за наявності) або керівника відповідного органу, підприємства, установи, організації, спеціально уповноважених суб'єктів у сфері протидії корупції.

2. Якщо особа, на яку поширюються обмеження щодо використання службового становища та щодо одержання подарунків, виявила у своєму службовому приміщенні чи отримала майно, що може бути неправомірною вигодою, або подарунок, вона зобов'язана невідкладно, але не пізніше одного робочого дня, письмово повідомити про цей факт свого безпосереднього керівника або керівника відповідного органу, підприємства, установи, організації.

Про виявлення майна, що може бути неправомірною вигодою, або подарунка складається акт, який підписується особою, яка

виявила неправомірну вигоду або подарунок, та її безпосереднім керівником або керівником відповідного органу, підприємства, установи, організації.

У разі якщо майно, що може бути неправомірною вигодою, або подарунок виявляє особа, яка є керівником органу, підприємства, установи, організації, акт про виявлення майна, що може бути неправомірною вигодою, або подарунка підписує ця особа та особа, уповноважена на виконання обов'язків керівника відповідного органу, підприємства, установи, організації у разі його відсутності.

3. Предмети неправомірної вигоди, а також одержані чи виявлені подарунки зберігаються в органі до їх передачі спеціально уповноваженим суб'єктам у сфері протидії корупції.

4. Положення цієї статті не поширюються на випадки одержання подарунка за наявності обставин, передбачених частиною другою статті 23 цього Закону.

5. У випадку наявності в особи, зазначеної у пунктах 1, 2 частини першої статті 3 цього Закону, сумнівів щодо можливості одержання нею подарунка, вона має право письмово звернутися для одержання консультації з цього питання до територіального органу Національного агентства, який надає відповідне роз'яснення.

Стаття 25. Обмеження щодо сумісництва та суміщення з іншими видами діяльності

1. Особам, зазначеним у пункті 1 частини першої статті 3 цього Закону, забороняється:

1) займатися іншою оплачуваною (крім викладацької, наукової і творчої діяльності, медичної практики, інструкторської та суддівської практики із спорту) або підприємницькою діяльністю, якщо інше не передбачено Конституцією або законами України;

2) входити до складу правління, інших виконавчих чи контрольних органів, наглядової ради підприємства або організації, що має на меті одержання прибутку (крім випадків, коли особи здійснюють функції з управління акціями (частками, паями), що належать державі чи територіальній громаді, та представляють інтереси держави чи територіальної громади в раді (спостереж-

ній раді), ревізійній комісії господарської організації), якщо інше не передбачено Конституцією або законами України.

2. Обмеження, передбачені частиною першою цієї статті, не поширюються на депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим, депутатів місцевих рад (крім тих, які здійснюють свої повноваження у відповідній раді на постійній основі), членів Вищої ради юстиції (крім тих, які працюють у Вищій раді юстиції на постійній основі), народних засідателів і присяжних.

Стаття 26. Обмеження після припинення діяльності, пов'язаної з виконанням функцій держави, місцевого самоврядування

1. Особам, уповноваженим на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, зазначеним у пункті 1 частини першої статті 3 цього Закону, які звільнилися або іншим чином припинили діяльність, пов'язану з виконанням функцій держави або місцевого самоврядування, забороняється:

1) протягом року з дня припинення відповідної діяльності укладати трудові договори (контракти) або вчиняти правочини у сфері підприємницької діяльності з юридичними особами приватного права або фізичними особами - підприємцями, якщо особи, зазначені в абзаці першому цієї частини, протягом року до дня припинення виконання функцій держави або місцевого самоврядування здійснювали повноваження з контролю, нагляду або підготовки чи прийняття відповідних рішень щодо діяльності цих юридичних осіб або фізичних осіб - підприємців;

2) розголошувати або використовувати в інший спосіб у своїх інтересах інформацію, яка стала їм відома у зв'язку з виконанням службових повноважень, крім випадків, встановлених законом;

3) протягом року з дня припинення відповідної діяльності представляти інтереси будь-якої особи у справах (у тому числі в тих, що розглядаються в судах), в яких іншою стороною є орган, підприємство, установа, організація, в якому (яких) вони працювали на момент припинення зазначеної діяльності.

2. Порушення встановленого пунктом 1 частини першої цієї статті обмеження щодо укладення трудового договору (контракту) є підставою для припинення відповідного договору.

Правочини у сфері підприємницької діяльності, вчинені з порушенням вимог пункту 1 частини першої цієї статті, можуть бути визнані недійсними.

У разі виявлення порушень, передбачених частиною першою цієї статті, Національне агентство звертається до суду для припинення трудового договору (контракту), визнання правочину недійсним.

Стаття 27. Обмеження спільної роботи близьких осіб

1. Особи, зазначені у підпунктах "а", "в"- "з" пункту 1 частини першої статті 3 цього Закону, не можуть мати у прямому підпорядкуванні близьких їм осіб або бути прямо підпорядкованими у зв'язку з виконанням повноважень близьким їм особам.

Особи, які претендують на зайняття посад, зазначених у підпунктах "а", "в"- "з" пункту 1 частини першої статті 3 цього Закону, зобов'язані повідомити керівництво органу, на посаду в якому вони претендують, про працюючих у цьому органі близьких їм осіб.

Положення абзаців першого та другого цієї частини не поширюються на:

- 1) народних засідателів і присяжних;
- 2) близьких осіб, які прямо підпорядковані один одному у зв'язку з набуттям одним з них статусу виборної особи;
- 3) осіб, які працюють у сільських населених пунктах (крім тих, що є районними центрами), а також гірських населених пунктах.

2. У разі виникнення обставин, що порушують вимоги частини першої цієї статті, відповідні особи, близькі їм особи вживають заходів щодо усунення таких обставин у п'ятнадцятиденний строк.

Якщо в зазначений строк ці обставини добровільно не усунуто, відповідні особи або близькі їм особи в місячний строк з моменту виникнення обставин підлягають переведенню в установленому порядку на іншу посаду, що виключає пряме підпорядкування.

У разі неможливості такого переведення особа, яка перебуває у підпорядкуванні, підлягає звільненню із займаної посади.

Розділ V
ЗАПОБІГАННЯ ТА ВРЕГУЛЮВАННЯ
КОНФЛІКТУ ІНТЕРЕСІВ

Стаття 28. Запобігання та врегулювання конфлікту інтересів

1. Особи, зазначені у пунктах 1, 2 частини першої статті 3 цього Закону, зобов'язані:

1) вживати заходів щодо недопущення виникнення реального, потенційного конфлікту інтересів;

2) повідомляти не пізніше наступного робочого дня з моменту, коли особа дізналася чи повинна була дізнатися про наявність у неї реального чи потенційного конфлікту інтересів безпосереднього керівника, а у випадку перебування особи на посаді, яка не передбачає наявності у неї безпосереднього керівника, або в колегіальному органі - Національне агентство чи інший визначений законом орган або колегіальний орган, під час виконання повноважень у якому виник конфлікт інтересів, відповідно;

3) не вчиняти дій та не приймати рішень в умовах реального конфлікту інтересів;

4) вжити заходів щодо врегулювання реального чи потенційного конфлікту інтересів.

2. Особи, уповноважені на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, не можуть прямо чи опосередковано спонукати у будь-який спосіб підлеглих до прийняття рішень, вчинення дій або бездіяльності всупереч закону на користь своїх приватних інтересів або приватних інтересів третіх осіб.

3. Безпосередній керівник особи або керівник органу, до повноважень якого належить звільнення/ініціювання звільнення з посади протягом двох робочих днів після отримання повідомлення про наявність у підлеглої йому особи реального чи потенційного конфлікту інтересів приймає рішення щодо врегулювання конфлікту інтересів, про що повідомляє відповідну особу.

Національне агентство у випадку одержання від особи повідомлення про наявність у неї реального, потенційного конфлікту інтересів упродовж семи робочих днів роз'яснює такій особі порядок її дій щодо врегулювання конфлікту інтересів.

4. Безпосередній керівник або керівник органу, до повноважень якого належить звільнення/ініціювання звільнення з посади, якому стало відомо про конфлікт інтересів підлеглої йому особи, зобов'язаний вжити передбачені цим Законом заходи для запобігання та врегулювання конфлікту інтересів такої особи.

5. У разі існування в особи сумнівів щодо наявності в неї конфлікту інтересів вона зобов'язана звернутися за роз'ясненнями до територіального органу Національного агентства. У разі якщо особа не отримала підтвердження про відсутність конфлікту інтересів, вона діє відповідно до вимог, передбачених у цьому розділі Закону.

6. Якщо особа отримала підтвердження про відсутність конфлікту інтересів, вона звільняється від відповідальності, якщо у діях, щодо яких вона зверталася за роз'ясненням пізніше було виявлено конфлікт інтересів.

7. Закони та інші нормативно-правові акти, що визначають повноваження державних органів, органів влади Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування, порядок надання окремих видів державних послуг та провадження інших видів діяльності, пов'язаних із виконанням функцій держави, місцевого самоврядування, мають передбачати порядок та шляхи врегулювання конфлікту інтересів службових осіб, діяльність яких вони регулюють.

Стаття 29. Заходи зовнішнього та самостійного врегулювання конфлікту інтересів

1. Зовнішнє врегулювання конфлікту інтересів здійснюється шляхом:

1) усунення особи від виконання завдання, вчинення дій, прийняття рішення чи участі в його прийнятті в умовах реального чи потенційного конфлікту інтересів;

2) застосування зовнішнього контролю за виконанням особою відповідного завдання, вчиненням нею певних дій чи прийняття рішень;

3) обмеження доступу особи до певної інформації;

4) перегляду обсягу службових повноважень особи;

5) переведення особи на іншу посаду;

6) звільнення особи.

2. Особи, зазначені у пунктах 1, 2 частини першої статті 3 цього Закону, у яких наявний реальний чи потенційний конфлікт інтересів, можуть самостійно вжити заходів щодо його врегулювання шляхом позбавлення відповідного приватного інтересу з наданням підтверджуючих це документів безпосередньому керівнику або керівнику органу, до повноважень якого належить звільнення/ініціювання звільнення з посади.

Позбавлення приватного інтересу має виключати будь-яку можливість його приховування.

Стаття 30. Усунення від виконання завдання, вчинення дій, прийняття рішення чи участі в його прийнятті

1. Усунення особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, прирівняної до неї особи від виконання завдання, вчинення дій, прийняття рішення чи участі в його прийнятті в умовах реального чи потенційного конфлікту інтересів здійснюється за рішенням керівника відповідного органу, підприємства, установи, організації, у випадках, якщо конфлікт інтересів не має постійного характеру та за умови можливості залучення до прийняття такого рішення або вчинення відповідних дій інших працівників відповідного органу, підприємства, установи, організації.

2. Усунення особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, прирівняної до неї особи від виконання завдання, вчинення дій, прийняття рішення чи участі в його прийнятті в умовах реального чи потенційного конфлікту інтересів, а також залучення до прийняття такого рішення або вчинення відповідних дій інших працівників відповідного органу, підприємства, установи, організації здійснюється за рішенням керівника органу або відповідного структурного підрозділу, в якому працює особа.

Стаття 31. Обмеження доступу до інформації

1. Обмеження доступу особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, прирівняної до неї особи до певної інформації здійснюється за рішенням керівника органу або відповідного структурного підрозділу, в якому пра-

цює особа, у випадку, якщо конфлікт інтересів пов'язаний з таким доступом та має постійний характер, а також за можливості продовження належного виконання особою повноважень на посаді за умови такого обмеження і можливості доручення роботи з відповідною інформацією іншому працівнику органу, підприємства, установи, організації.

Стаття 32. Перегляд обсягу службових повноважень

1. Перегляд обсягу службових повноважень особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, прирівняної до неї особи здійснюється за рішенням керівника органу, підприємства, установи, організації або відповідного структурного підрозділу, в якому працює особа, у разі, якщо конфлікт інтересів у її діяльності має постійний характер, пов'язаний з конкретним повноваженням особи, а також за можливості продовження належного виконання нею службових завдань у разі такого перегляду і можливості наділення відповідними повноваженнями іншого працівника.

Стаття 33. Здійснення повноважень під зовнішнім контролем

1. Службові повноваження здійснюються особою, уповноваженою на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, прирівняною до неї особи під зовнішнім контролем у разі, якщо усунення особи від виконання завдання, вчинення дій, прийняття рішення чи участі в його прийнятті в умовах реального чи потенційного конфлікту інтересів, обмеження її доступу до інформації чи перегляд її повноважень є неможливим та відсутні підстави для її переведення на іншу посаду або звільнення.

2. Зовнішній контроль здійснюється в таких формах:

1) перевірка працівником, визначеним керівником органу, підприємства, установи, організації, стану та результатів виконання особою завдання, вчинення нею дій, змісту рішень чи проектів рішень, що приймаються або розробляються особою або відповідним колегіальним органом з питань, пов'язаних із предметом конфлікту інтересів;

2) виконання особою завдання, вчинення нею дій, розгляд справ, підготовка та прийняття нею рішень у присутності визначеного керівником органу працівника;

3) участь уповноваженої особи Національного агентства в роботі колегіального органу в статусі спостерігача без права голосу.

3. У рішенні про здійснення зовнішнього контролю визначаються форма контролю, уповноважений на проведення контролю працівник, а також обов'язки особи у зв'язку із застосуванням зовнішнього контролю за виконанням нею відповідного завдання, вчиненням нею дій чи прийняття рішень.

Стаття 34. Переведення, звільнення особи у зв'язку з наявністю конфлікту інтересів

1. Переведення особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, прирівняної до неї особи на іншу посаду у зв'язку з наявністю реального чи потенційного конфлікту інтересів здійснюється за рішенням керівника органу, підприємства, установи, організації у разі, якщо конфлікт інтересів у її діяльності має постійний характер і не може бути врегульований шляхом усунення такої особи від виконання завдання, вчинення дій, прийняття рішення чи участі в його прийнятті, обмеження її доступу до інформації, перегляду її повноважень та функцій, позбавлення приватного інтересу та за наявності вакантної посади, яка за своїми характеристиками відповідає особистим та професійним якостям особи.

Переведення на іншу посаду може здійснюватися лише за згодою особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, прирівняної до неї особи.

2. Звільнення особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, прирівняної до неї особи з займаної посади у зв'язку з наявністю конфлікту інтересів здійснюється у разі, якщо реальний чи потенційний конфлікт інтересів у її діяльності має постійний характер і не може бути врегульований іншим способом, в тому числі через відсутність її згоди на переведення або на позбавлення приватного інтересу.

Стаття 35. Особливості врегулювання конфлікту інтересів, що виник у діяльності окремих категорій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування

1. Правила врегулювання конфлікту інтересів в діяльності Президента України, народних депутатів України, членів Кабінету Міністрів України, керівників центральних органів виконавчої влади, які не входять до складу Кабінету Міністрів України, суддів Конституційного Суду України та суддів судів загальної юрисдикції, голів, заступників голів обласних та районних рад, міських, сільських, селищних голів, секретарів міських, сільських, селищних рад, депутатів місцевих рад визначаються законами, які регулюють статус відповідних осіб та засади організації відповідних органів.

2. У разі виникнення реального чи потенційного конфлікту інтересів у особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, прирівняної до неї особи, яка входить до складу колегіального органу (комітету, комісії, колегії тощо), вона не має права брати участь у прийнятті рішення цим органом.

Про конфлікт інтересів такої особи може заявити будь-який інший член відповідного колегіального органу або учасник засідання, якого безпосередньо стосується питання, що розглядається. Заява про конфлікт інтересів члена колегіального органу заноситься в протокол засідання колегіального органу.

У разі якщо неучасть особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, прирівняної до неї особи, яка входить до складу колегіального органу, у прийнятті рішень цим органом призведе до втрати правомочності цього органу, участь такої особи у прийнятті рішень має здійснюватися під зовнішнім контролем. Рішення про здійснення зовнішнього контролю приймається відповідним колегіальним органом.

Стаття 36. Запобігання конфлікту інтересів у зв'язку з наявністю в особи підприємств чи корпоративних прав

1. Особи, зазначені у пункті 1, підпункті "а" пункту 2 частини першої статті 3 цього Закону, зобов'язані протягом 30 днів після призначення (обрання) на посаду передати в управління іншій особі належні їм підприємства та корпоративні права у порядку, встановленому законом.

У такому випадку особам, зазначеним у пункті 1, підпункті "а" пункту 2 частини першої статті 3 цього Закону, забороняється пе-

редавати в управління належні їм підприємства та корпоративні права на користь членів своєї сім'ї.

2. Передача особами, зазначеними у пункті 1, підпункті "а" пункту 2 частини першої статті 3 цього Закону, належних їм підприємств, які за способом утворення (заснування) та формування статутного капіталу є унітарним, здійснюється шляхом укладення договору управління майном із суб'єктом підприємницької діяльності.

3. Передача особами, зазначеними у пункті 1, підпункті "а" пункту 2 частини першої статті 3 цього Закону, належних їм корпоративних прав здійснюється в один із таких способів:

1) укладення договору управління майном із суб'єктом підприємницької діяльності (крім договору управління цінними паперами та іншими фінансовими інструментами);

2) укладення договору про управління цінними паперами, іншими фінансовими інструментами і грошовими коштами, призначеними для інвестування в цінні папери та інші фінансові інструменти, з торговцем цінними паперами, який має ліцензію Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку на провадження діяльності з управління цінними паперами;

3) укладення договору про створення венчурного пайового інвестиційного фонду для управління переданими корпоративними правами з компанією з управління активами, яка має ліцензію Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку на провадження діяльності з управління активами.

Передача корпоративних прав як оплата вартості цінних паперів венчурного пайового інвестиційного фонду здійснюється після реєстрації Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку випуску цінних паперів такого інституту спільного інвестування.

4. Особи, зазначені у пункті 1, підпункті "а" пункту 2 частини першої статті 3 цього Закону, не можуть укладати договори, зазначені у частинах другій та третій цієї статті, із суб'єктами підприємницької діяльності, торговцями цінними паперами та компаніями з управління активами, в яких працюють члени сім'ї таких осіб.

5. Особи, зазначені у пункті 1, підпункті "а" пункту 2 частини першої статті 3 цього Закону, призначені (обрані) на посаду, в одноденний термін після передачі в управління належних їм підприємств

та корпоративних прав зобов'язані письмово повідомити про це Національне агентство із наданням нотаріально засвідченої копії укладеного договору.

Розділ VI. ПРАВИЛА ЕТИЧНОЇ ПОВЕДІНКИ

Стаття 37. Вимоги до поведінки осіб

1. Загальні вимоги до поведінки осіб, зазначених у пункті 1, підпункті "а" пункту 2 частини першої статті 3 цього Закону, якими вони зобов'язані керуватися під час виконання своїх службових чи представницьких повноважень, підстави та порядок притягнення до відповідальності за порушення цих вимог встановлюються цим Законом, який є правовою основою для кодексів чи стандартів професійної етики.

2. Національне агентство затверджує загальні правила етичної поведінки державних службовців та посадових осіб місцевого самоврядування.

Державні органи, органи влади Автономної Республіки Крим, органи місцевого самоврядування у випадку необхідності розробляють та забезпечують виконання галузевих кодексів чи стандартів етичної поведінки їх працівників, а також інших осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, прирівняних до них осіб, які здійснюють діяльність у сфері їх управління.

Стаття 38. Додержання вимог закону та етичних норм поведінки

1. Особи, зазначені у пункті 1, підпункті "а" пункту 2 частини першої статті 3 цього Закону, під час виконання своїх службових повноважень зобов'язані неухильно додержуватися вимог закону та загальноновизнаних етичних норм поведінки, бути ввічливими у стосунках з громадянами, керівниками, колегами і підлеглими.

Стаття 39. Пріоритет інтересів

1. Особи, зазначені у пункті 1 частини першої статті 3 цього Закону, представляючи державу чи територіальну громаду, діють виключно в їх інтересах.

Стаття 40. Політична нейтральність

1. Особи, зазначені у пункті 1, підпункті "а" пункту 2 частини першої статті 3 цього Закону, зобов'язані при виконанні своїх службових повноважень дотримуватися політичної нейтральності, уникати демонстрації у будь-якому вигляді власних політичних переконань або поглядів, не використовувати службові повноваження в інтересах політичних партій чи їх осередків або окремих політиків.

2. Положення частини першої цієї статті не поширюється на виборних осіб та осіб, які обіймають політичні посади.

Стаття 41. Неупередженість

1. Особи, зазначені у пункті 1, підпункті "а" пункту 2 частини першої статті 3 цього Закону, діють неупереджено, незважаючи на приватні інтереси, особисте ставлення до будь-яких осіб, на свої політичні погляди, ідеологічні, релігійні або інші особисті погляди чи переконання.

Стаття 42. Компетентність і ефективність

1. Особи, зазначені у пункті 1, підпункті "а" пункту 2 частини першої статті 3 цього Закону, сумлінно, компетентно, вчасно, результативно і відповідально виконують службові повноваження та професійні обов'язки, рішення та доручення органів і осіб, яким вони підпорядковані, підзвітні або підконтрольні, не допускають зловживань та неефективного використання державної і комунальної власності.

Стаття 43. Нерозголошення інформації

1. Особи, зазначені у пункті 1, підпункті "а" пункту 2 частини першої статті 3 цього Закону, не розголошують і не використовують в інший спосіб конфіденційну та іншу інформацію з обмеженим доступом, що стала їм відома у зв'язку з виконанням своїх службових повноважень та професійних обов'язків, крім випадків, встановлених законом.

Стаття 44. Утримання від виконання незаконних рішень чи доручень

1. Особи, зазначені у пункті 1, підпункті "а" пункту 2 частини першої статті 3 цього Закону, незважаючи на приватні інтереси, утримуються від виконання рішень чи доручень керівництва, якщо вони суперечать закону.

2. Особи, зазначені у пункті 1, підпункті "а" пункту 2 частини першої статті 3 цього Закону, самостійно оцінюють правомірність наданих керівництвом рішень чи доручень та можливу шкоду, що буде завдана у разі виконання таких рішень чи доручень.

3. У разі отримання для виконання рішень чи доручень, які особа, зазначена у пункті 1, підпункті "а" пункту 2 частини першої статті 3 цього Закону, вважає незаконними або такими, що становлять загрозу охоронюваним законом правам, свободам чи інтересам окремих громадян, юридичних осіб, державним або суспільним інтересам, вона повинна негайно в письмовій формі повідомити про це керівника органу, підприємства, установи, організації, в якому вона працює, а виборні особи – Національне агентство.

Розділ VII. ФІНАНСОВИЙ КОНТРОЛЬ

Стаття 45. Подання декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування

1. Особи, зазначені у пункті 1, підпункті "а" пункту 2 частини першої статті 3 цього Закону, зобов'язані щорічно до 1 квітня подавати шляхом заповнення на офіційному веб-сайті Національного агентства декларацію особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування (далі - декларація), за минулий рік за формою, що визначається Національним агентством.

2. Особи, зазначені у пункті 1, підпункті "а" пункту 2 частини першої статті 3 цього Закону, які припиняють діяльність, пов'язану з виконанням функцій держави або місцевого самоврядування, подають декларацію особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, за період, не охоплений раніше поданими деклараціями.

Особи, які припинили діяльність, пов'язану з виконанням функцій держави або місцевого самоврядування, зобов'язані наступного року після припинення діяльності подавати в установленому

частиною першою цієї статті порядку декларацію особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, за минулий рік.

3. Особа, яка претендує на зайняття посади, зазначеної у пункті 1, підпункті "а" пункту 2 частини першої статті 3 цього Закону, до призначення або обрання на відповідну посаду подає в установленому цим Законом порядку декларацію особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, за минулий рік.

4. Упродовж семи днів після подання декларації суб'єкт декларування має право подати виправлену декларацію.

У разі притягнення суб'єкта декларування до відповідальності за неподання, несвоєчасне подання декларації або в разі виявлення у ній недостовірних відомостей суб'єкт декларування зобов'язаний подати відповідну декларацію з достовірними відомостями.

Стаття 46. Інформація, що зазначається в декларації

1. У декларації зазначаються відомості про:

1) прізвище, ім'я, по батькові, реєстраційний номер облікової картки платника податків (серія та номер паспорта громадянина України, якщо особа через свої релігійні переконання відмовилася від прийняття реєстраційного номера облікової картки платника податків та повідомила про це відповідний орган центрального органу виконавчої влади, відповідальний за формування державної податкової політики, і має про це відмітку у паспорті громадянина України) суб'єкта декларування та членів його сім'ї, зареєстроване місце проживання, а також місце фактичного проживання або поштову адресу, на яку суб'єкту декларування Національним агентством може бути надіслано кореспонденцію, місце роботи (проходження служби) або місце майбутньої роботи (проходження служби), займану посаду, або посаду, на яку претендує, та категорію посади (якщо така є) суб'єкта декларування;

2) об'єкти нерухомості, що належать суб'єкту декларування та членам його сім'ї на праві приватної власності, включаючи спільну власність, або знаходяться у них в оренді чи на іншому праві користування, незалежно від форми укладення правочину, внаслідок якого набуто таке право. Такі відомості включають:

а) дані щодо виду, характеристики майна, місцезнаходження, дату набуття майна у власність, оренду або інше право користування, вартість майна на дату набуття його у власність, володіння або користування;

б) у разі якщо нерухоме майно перебуває у спільній власності, про усіх співвласників такого майна вказуються відомості, зазначені у пункті 1 частини першої цієї статті, або найменування відповідної юридичної особи із зазначенням коду Єдиного державного реєстру юридичних осіб та фізичних осіб - підприємців. У разі якщо нерухоме майно перебуває в оренді або на іншому праві користування, про власника такого майна також вказуються відомості, зазначені у пункті 1 частини першої цієї статті, або найменування відповідної юридичної особи із зазначенням коду Єдиного державного реєстру юридичних осіб та фізичних осіб - підприємців;

2-¹) об'єкти незавершеного будівництва, об'єкти, не прийняті в експлуатацію або право власності на які не зареєстроване в установленому законом порядку, які:

а) належать суб'єкту декларування або членам його сім'ї на праві власності відповідно до Цивільного кодексу України;

б) розташовані на земельних ділянках, що належать суб'єкту декларування або членам його сім'ї на праві приватної власності, включаючи спільну власність, або передані їм в оренду чи на іншому праві користування, незалежно від правових підстав набуття такого права;

в) повністю або частково побудовані з матеріалів чи за кошти суб'єкта декларування або членів його сім'ї.

Такі відомості включають:

а) інформацію про місцезнаходження об'єкта;

б) інформацію про власника або користувача земельної ділянки, на якій здійснюється будівництво об'єкта;

в) якщо об'єкт перебуває у спільній власності - про всіх його співвласників зазначаються відомості, передбачені пунктом 1 частини першої цієї статті, або найменування відповідної юридичної особи із зазначенням коду Єдиного державного реєстру юридичних осіб та фізичних осіб - підприємців;

3) цінне рухоме майно, вартість якого перевищує 100 мінімальних заробітних плат, встановлених на 1 січня звітного року, що на-

ЗАКОНОДАВСТВО
ПРО МІСЦЕВЕ САМОВРЯДУВАННЯ

лежить суб'єкту декларування або членам його сім'ї на праві приватної власності, у тому числі спільної власності, або перебуває в її володінні або користуванні незалежно від форми правочину, внаслідок якого набуто таке право. Такі відомості включають:

а) дані щодо виду майна, характеристики майна, дату набуття його у власність, володіння або користування, вартість майна на дату його набуття у власність, володіння або користування;

б) дані щодо транспортних засобів та інших самохідних машин і механізмів, а також щодо їх марки та моделі, року випуску, ідентифікаційного номера (за наявності). Відомості про транспортні засоби та інші самохідні машини і механізми зазначаються незалежно від їх вартості;

в) у разі якщо рухоме майно перебуває у спільній власності, про усіх співвласників такого майна також вказуються відомості, зазначені у пункті 1 частини першої цієї статті, або найменування відповідної юридичної особи із зазначенням коду Єдиного державного реєстру юридичних осіб та фізичних осіб - підприємців. У разі якщо рухоме майно перебуває у володінні або користуванні, про власників такого майна також вказуються відомості, зазначені у пункті 1 частини першої цієї статті, або найменування відповідної юридичної особи із зазначенням коду Єдиного державного реєстру юридичних осіб та фізичних осіб - підприємців.

Примітка. Декларування цінного рухомого майна, зазначеного у цьому пункті (крім транспортних засобів та інших самохідних машин і механізмів), права на яке набуті до подання суб'єктом декларування першої декларації відповідно до вимог цього Закону, здійснюється з обов'язковим зазначенням інформації про набуття такого майна до початку періоду здійснення діяльності із виконання функцій держави або місцевого самоврядування або у такий період. При цьому зазначення даних щодо його вартості та дати набуття у власність, володіння або користування не є обов'язковим;

4) цінні папери, у тому числі акції, облігації, чеки, сертифікати, векселі, що належать суб'єкту декларування або членам його сім'ї, із відображенням відомостей стосовно виду цінного папера, його емітента, дати набуття цінних паперів у власність, кількості та номінальної вартості цінних паперів. У разі якщо цінні папери

передані в управління іншій особі, щодо цієї особи також вказуються відомості, зазначені у пункті 1 частини першої цієї статті, або найменування відповідної юридичної особи із зазначенням коду Єдиного державного реєстру юридичних осіб та фізичних осіб - підприємців;

5) інші корпоративні права, що належать суб'єкту декларування або членам його сім'ї, із зазначенням найменування кожного суб'єкта господарювання, його організаційно-правової форми, коду Єдиного державного реєстру підприємств і організацій України, частки у статутному (складеному) капіталі товариства, підприємства, організації у грошовому та відсотковому вираженні;

5-¹) юридичні особи, кінцевим бенефіціарним власником (контролером) яких є суб'єкт декларування або члени його сім'ї".

Термін "кінцевий бенефіціарний власник (контролер)" вживається у значенні, наведеному в Законі України "Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення";

6) нематеріальні активи, що належать суб'єкту декларування або членам його сім'ї, у тому числі об'єкти інтелектуальної власності, що можуть бути оцінені в грошовому еквіваленті. До відомостей щодо нематеріальних активів включаються дані про вид та характеристики таких активів, вартість активів на момент виникнення права власності, а також про дату виникнення права на них;

7) отримані (нараховані) доходи, у тому числі доходи у вигляді заробітної плати (грошового забезпечення), отримані як за основним місцем роботи, так і за сумісництвом, гонорари, дивіденди, проценти, роялті, страхові виплати, благодійна допомога, пенсія, доходи від відчуження цінних паперів та корпоративних прав, подарунки та інші доходи.

Такі відомості включають дані про вид доходу, джерело доходу та його розмір. Відомості щодо подарунка зазначаються лише у разі, якщо його вартість перевищує п'ять мінімальних заробітних плат, встановлених на 1 січня звітного року, а для подарунків у вигляді грошових коштів - якщо розмір таких подарунків, отриманих від однієї особи (групи осіб) протягом року, перевищує п'ять

мінімальних заробітних плат, встановлених на 1 січня звітного року;

8) наявні грошові активи, у тому числі готівкові кошти, кошти, розміщені на банківських рахунках, внески до кредитних спілок та інших небанківських фінансових установ, кошти, позичені третім особам, а також активи у дорогоцінних (банківських) металах. Відомості щодо грошових активів включають дані про вид, розмір та валюту активу, а також найменування та код Єдиного державного реєстру підприємств і організацій України установи, в якій відкриті відповідні рахунки або до якої зроблені відповідні внески. Не підлягають декларуванню наявні грошові активи (у тому числі готівкові кошти, кошти, розміщені на банківських рахунках, внески до кредитних спілок та інших небанківських фінансових установ, кошти, позичені третім особам) та активи у дорогоцінних (банківських) металах, сукупна вартість яких не перевищує 50 мінімальних заробітних плат, встановлених на 1 січня звітного року;

9) фінансові зобов'язання, у тому числі отримані кредити, позики, зобов'язання за договорами лізингу, розмір сплачених коштів в рахунок основної суми позики (кредиту) та процентів за позикою (кредиту), зобов'язання за договорами страхування та недержавного пенсійного забезпечення, позичені іншим особам кошти. Відомості щодо фінансових зобов'язань включають дані про вид зобов'язання, його розмір, валюту зобов'язання, інформацію про особу, стосовно якої виникли такі зобов'язання, відповідно до пункту 1 частини першої цієї статті, або найменування відповідної юридичної особи із зазначенням коду Єдиного державного реєстру юридичних осіб та фізичних осіб - підприємців, та дату виникнення зобов'язання. Такі відомості зазначаються лише у разі, якщо розмір зобов'язання перевищує 50 мінімальних заробітних плат, встановлених на 1 січня звітного року. У разі якщо розмір зобов'язання не перевищує 50 мінімальних заробітних плат, встановлених на 1 січня звітного року, зазначається лише загальний розмір такого фінансового зобов'язання.

У разі якщо предметом правочину щодо забезпечення виконання зобов'язання є нерухоме або рухоме майно, в декларації зазначаються вид майна, його місцезнаходження, вартість та інформа-

ція про власника майна відповідно до пункту 1 частини першої цієї статті або найменування відповідної юридичної особи із зазначенням коду Єдиного державного реєстру юридичних осіб та фізичних осіб - підприємців. У разі якщо засобом забезпечення отриманого зобов'язання є порука, в декларації має бути вказано інформацію про поручителя, зазначену у пункті 1 частини першої цієї статті, або найменування відповідної юридичної особи із зазначенням коду Єдиного державного реєстру юридичних осіб та фізичних осіб - підприємців;

10) видатки та всі правочини, вчинені у звітному періоді, на підставі яких у суб'єкта декларування виникає або припиняється право власності, володіння чи користування, у тому числі спільної власності, на нерухоме або рухоме майно, нематеріальні та інші активи, а також виникають фінансові зобов'язання, які зазначені у пунктах 2-9 частини першої цієї статті.

Такі відомості зазначаються у разі, якщо розмір відповідного видатку перевищує 50 мінімальних заробітних плат, встановлених на 1 січня звітного року; до таких відомостей включаються дані про вид правочину, його предмет. На письмовий запит Національного агентства суб'єкт декларування надає інформацію щодо найменування контрагента;

11) посаду чи роботу, що виконується або виконувалася за сумісництвом: дані про займану посаду чи роботу (оплачувану чи ні), що виконується за договором (контрактом), найменування юридичної чи фізичної особи, в якій (яких) особа працює або працювала за сумісництвом, із зазначенням коду Єдиного державного реєстру юридичних осіб та фізичних осіб - підприємців, або прізвище, ім'я, по батькові фізичної особи із зазначенням її реєстраційного номера облікової картки платника податків;

12) входження суб'єкта декларування до керівних, ревізійних чи наглядових органів громадських об'єднань, благодійних організацій, саморегулювальних чи самоврядних професійних об'єднань, членство в таких об'єднаннях (організаціях) із зазначенням назви відповідних об'єднань (організацій) та їх коду Єдиного державного реєстру юридичних осіб та фізичних осіб - підприємців.

2. Відомості, зазначені у частині першій цієї статті, подаються

ЗАКОНОДАВСТВО
ПРО МІСЦЕВЕ САМОВРЯДУВАННЯ

незалежно від того, знаходиться об'єкт декларування на території України чи за її межами.

3. У декларації зазначаються також відомості про об'єкти декларування, передбачені пунктами 2-8 частини першої цієї статті, що є об'єктами права власності третьої особи, якщо суб'єкт декларування або член його сім'ї отримує чи має право на отримання доходу від такого об'єкта або може прямо чи опосередковано (через інших фізичних або юридичних осіб) вчиняти щодо такого об'єкта дії, тожні за змістом здійсненню права розпорядження ним.

Відомості, передбачені цією частиною, не зазначаються в декларації, якщо відповідні об'єкти належать на праві власності юридичній особі, зазначеній у пункті 5-1 частини першої цієї статті, та їх головним призначенням є використання у господарській діяльності такої юридичної особи (промислове обладнання, спеціальна техніка тощо).

Положення цієї частини застосовуються під час подання декларації службовими особами, які займають відповідальне та особливо відповідальне становище, а також суб'єктами декларування, які займають посади, пов'язані з високим рівнем корупційних ризиків, відповідно до статті 50 цього Закону.

4. Відомості, передбачені пунктом 10 частини першої цієї статті, не зазначаються у деклараціях осіб, які претендують на зайняття посади, зазначеної у пункті 1, підпункті "а" пункту 2 частини першої статті 3 цього Закону.

5. Відображення доходів і видатків суб'єктів декларування здійснюється у грошовій одиниці України.

Вартість майна, майнових прав, активів, інших об'єктів декларування, передбачених частиною першою цієї статті, зазначається у грошовій одиниці України на момент їх набуття у власність або останньої грошової оцінки.

Вартість майна, майнових прав, активів, інших об'єктів декларування, що перебувають у володінні чи користуванні суб'єкта декларування, зазначається у випадку, якщо вона відома суб'єкту декларування або повинна була стати відомою внаслідок вчинення відповідного правочину.

6. Доходи/видатки, одержані/здійснені в іноземній валюті, з ме-

тою відображення у декларації перераховуються в грошовій одиниці України за валютним (обмінним) курсом Національного банку України, що діяв на дату одержання доходів/здійснення видатків. Щодо доходів/видатків, одержаних/здійснених за кордоном, зазначається держава, в якій їх було одержано/здійснено.

7. У разі відмови члена сім'ї суб'єкта декларування надати будь-які відомості чи їх частину для заповнення декларації суб'єкт декларування зобов'язаний зазначити про це в декларації, відобразивши всю відому йому інформацію про такого члена сім'ї, визначену пунктами 1-12 частини першої цієї статті.

Стаття 47. Облік та оприлюднення декларацій

1. Подані декларації включаються до Єдиного державного реєстру декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, що формується та ведеться Національним агентством.

Національне агентство забезпечує відкритий цілодобовий доступ до Єдиного державного реєстру декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, на офіційному веб-сайті Національного агентства.

Доступ до Єдиного державного реєстру декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, на офіційному веб-сайті Національного агентства надається шляхом можливості перегляду, копіювання та роздруковування інформації, а також у вигляді набору даних (електронного документа), організованого у форматі, що дозволяє його автоматизоване оброблення електронними засобами (машинозчитування) з метою повторного використання.

Зазначені у декларації відомості щодо реєстраційного номера облікової картки платника податків або серії та номера паспорта громадянина України, місця проживання, дати народження фізичних осіб, щодо яких зазначається інформація в декларації, місцезнаходження об'єктів, які наводяться в декларації (крім області, району, населеного пункту, де знаходиться об'єкт), є інформацією з обмеженим доступом та не підлягають відображенню у відкритому доступі.

2. Інформація про особу в Єдиному державному реєстрі декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, зберігається упродовж всього часу виконання цією особою функцій держави або місцевого самоврядування, а також упродовж п'яти років після припинення виконання нею зазначених функцій, крім останньої декларації, поданої особою, яка зберігається безстроково.

Стаття 48. Контроль та перевірка декларацій

1. Національне агентство проводить щодо декларацій, поданих суб'єктами декларування, такі види контролю:

- 1) щодо своєчасності подання;
- 2) щодо правильності та повноти заповнення;
- 3) логічний та арифметичний контроль.

2. Національне агентство проводить повну перевірку декларацій відповідно до цього Закону.

3. Порядок проведення передбачених цієї статтею видів контролю, а також повної перевірки декларації визначається Національним агентством.

Стаття 49. Встановлення своєчасності подання декларацій

(Частина першу статті 49 виключено на підставі Закону № 1022-VIII від 15.03.2016)

2. Державні органи, органи влади Автономної Республіки Крим, органи місцевого самоврядування, а також юридичні особи публічного права зобов'язані перевіряти факт подання суб'єктами декларування, які в них працюють (працювали), відповідно до цього Закону декларацій та повідомляти Національне агентство про випадки неподання чи несвоєчасного подання таких декларацій у визначеному ним порядку.

3. Якщо за результатами контролю встановлено, що суб'єкт декларування не подав декларацію, Національне агентство письмово повідомляє такого суб'єкта про факт неподання декларації, і суб'єкт декларування повинен протягом десяти днів з дня отримання такого повідомлення подати декларацію в порядку, визначеному частиною першою статті 45 цього Закону.

Одночасно Національне агентство письмово повідомляє про факт неподання декларації керівнику державного органу, органу влади Автономної Республіки Крим, органу місцевого самоврядування, їх апарату, юридичної особи публічного права, в якому працює відповідний суб'єкт декларування, та спеціально уповноваженим суб'єктам у сфері протидії корупції.

Стаття 50. Повна перевірка декларацій

1. Повна перевірка декларації полягає у з'ясуванні достовірності задекларованих відомостей, точності оцінки задекларованих активів, перевірці на наявність конфлікту інтересів та ознак незаконного збагачення і може здійснюватися у період здійснення суб'єктом декларування діяльності, пов'язаної з виконанням функцій держави або місцевого самоврядування, а також протягом трьох років після припинення такої діяльності.

Обов'язковій повній перевірці підлягають декларації службових осіб, які займають відповідальне та особливо відповідальне становище, суб'єктів декларування, які займають посади, пов'язані з високим рівнем корупційних ризиків, перелік яких затверджується Національним агентством.

Обов'язковій повній перевірці також підлягають декларації, подані іншими суб'єктами декларування, у разі виявлення у них невідповідностей за результатами логічного та арифметичного контролю.

Національне агентство проводить повну перевірку декларації, а також самостійно проводить повну перевірку інформації, яка підлягає відображенню в декларації, щодо членів сім'ї суб'єкта декларування у випадках, передбачених частиною сьомою статті 46 цього Закону.

Національне агентство проводить перевірку декларації на підставі інформації, отриманої від фізичних та юридичних осіб, із засобів масової інформації та інших джерел, про можливе відображення у декларації недостовірних відомостей.

2. У разі встановлення за результатами повної перевірки декларації відображення у декларації недостовірних відомостей Національне агентство письмово повідомляє про це керівника відповідного державного органу, органу влади Автономної Республіки

Крим, органу місцевого самоврядування, їх апарату, юридичної особи публічного права, в якому працює відповідний суб'єкт декларування, та спеціально уповноважені суб'єкти у сфері протидії корупції.

Примітка. Під службовими особами, які займають відповідальне та особливо відповідальне становище, в цій статті розуміються особи, посади яких передбачені частиною першою статті 9 Закону України "Про державну службу", або віднесені згідно із статтею 25 зазначеного Закону та частиною першою статті 14 Закону України "Про службу в органах місцевого самоврядування" до першої - третьої категорій, а також судді, прокурори і слідчі, керівники, заступники керівників державних органів, юрисдикція яких поширюється на всю територію України, їх апаратів та самостійних структурних підрозділів, керівники, заступники керівників державних органів, органів влади Автономної Республіки Крим, юрисдикція яких поширюється на територію однієї або кількох областей, Автономної Республіки Крим, міст Києва або Севастополя, керівників державних органів, органів влади Автономної Республіки Крим, юрисдикція яких поширюється на територію одного або кількох районів, міста республіканського в Автономній Республіці Крим або обласного значення, району в місті, міста районного значення, військові посадові особи вищого офіцерського складу.

Стаття 51. Моніторинг способу життя суб'єктів декларування

1. Національне агентство здійснює вибірковий моніторинг способу життя суб'єктів декларування з метою встановлення відповідності їх рівня життя наявним у них та членів їх сім'ї майну і одержаним ними доходам згідно з декларацією особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, що подається відповідно до цього Закону.

2. Моніторинг способу життя суб'єктів декларування здійснюється Національним агентством на підставі інформації, отриманої від фізичних та юридичних осіб, а також із засобів масової інформації та інших відкритих джерел інформації, яка містить відомості про невідповідність рівня життя суб'єктів декларування задекларованим ними майну і доходам.

3. Порядок здійснення моніторингу способу життя суб'єктів декларування визначається Національним агентством.

Моніторинг способу життя здійснюється із дотриманням законодавства про захист персональних даних та не повинен передбачати надмірного втручання у право на недоторканність особистого і сімейного життя особи.

4. Встановлення невідповідності рівня життя суб'єкта декларування задекларованим ним майну і доходам є підставою для здійснення повної перевірки його декларації. У разі встановлення невідповідності рівня життя Національним агентством надається можливість суб'єкту декларування протягом десяти робочих днів надати письмове пояснення за таким фактом.

У разі виявлення за результатами моніторингу способу життя ознак корупційного правопорушення або правопорушення, пов'язаного з корупцією, Національне агентство інформує про них спеціально уповноважені суб'єкти у сфері протидії корупції.

Стаття 52. Додаткові заходи здійснення фінансового контролю

1. У разі відкриття суб'єктом декларування або членом його сім'ї валютного рахунка в установі банку-нерезидента відповідний суб'єкт декларування зобов'язаний у десятиденний строк письмово повідомити про це Національне агентство у встановленому ним порядку, із зазначенням номера рахунка і місцезнаходження банку-нерезидента.

2. У разі суттєвої зміни у майновому стані суб'єкта декларування, а саме отримання ним доходу, придбання майна на суму, яка перевищує 50 мінімальних заробітних плат, встановлених на 1 січня відповідного року, зазначений суб'єкт у десятиденний строк з моменту отримання доходу або придбання майна зобов'язаний письмово повідомити про це Національне агентство. Зазначена інформація вноситься до Єдиного державного реєстру декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, та оприлюднюється на офіційному веб-сайті Національного агентства.

3. Порядок інформування Національного агентства про від-

криття валютного рахунка в установі банку-нерезидента, а також про суттєві зміни у майновому стані визначаються Національним агентством.

Розділ VIII. ЗАХИСТ ВИКРИВАЧІВ

Стаття 53. Державний захист осіб, які надають допомогу в запобіганні і протидії корупції

1. Особа, яка надає допомогу в запобіганні і протидії корупції (викривач), - особа, яка за наявності обґрунтованого переконання, що інформація є достовірною, повідомляє про порушення вимог цього Закону іншою особою.

2. Особи, які надають допомогу в запобіганні і протидії корупції, перебувають під захистом держави. За наявності загрози життю, житлу, здоров'ю та майну осіб, які надають допомогу в запобіганні і протидії корупції, або їх близьких осіб, у зв'язку із здійсненням повідомленням про порушення вимог цього Закону, правоохоронними органами до них можуть бути застосовані правові, організаційно-технічні та інші спрямовані на захист від протиправних посягань заходи, передбачені Законом України "Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві".

3. Особа або член її сім'ї не може бути звільнена чи примушена до звільнення, притягнута до дисциплінарної відповідальності чи піддана з боку керівника або роботодавця іншим негативним заходам впливу (переведення, атестація, зміна умов праці, відмова в призначенні на вищу посаду, скорочення заробітної плати тощо) або загрози таких заходів впливу у зв'язку з повідомленням нею про порушення вимог цього Закону іншою особою.

Інформація про викривача може бути розголошена лише за його згодою, крім випадків, встановлених законом.

4. Національне агентство, а також інші державні органи, органи влади Автономної Республіки Крим, органи місцевого самоврядування забезпечують умови для повідомлень їх працівниками про порушення вимог цього Закону іншою особою, зокрема через спеціальні телефонні лінії, офіційні веб-сайти, засоби електронного зв'язку.

5. Повідомлення про порушення вимог цього Закону може бути здійснене працівником відповідного органу без зазначення авторства (анонімно).

Вимоги до анонімних повідомлень про порушення вимог цього Закону та порядок їх розгляду визначаються цим Законом.

Анонімне повідомлення про порушення вимог цього Закону підлягає розгляду, якщо наведена у ньому інформація стосується конкретної особи, містить фактичні дані, які можуть бути перевірені.

Анонімне повідомлення про порушення вимог цього Закону підлягає перевірці у термін не більше п'ятнадцяти днів від дня його отримання. Якщо у вказаний термін перевірити інформацію, що міститься в повідомленні, неможливо, керівник відповідного органу або його заступник продовжують термін розгляду повідомлення до тридцяти днів від дня його отримання.

У разі підтвердження викладеної у повідомленні інформації про порушення вимог цього Закону керівник відповідного органу вживає заходів щодо припинення виявленого порушення, усунення його наслідків та притягнення винних осіб до дисциплінарної відповідальності, а у випадках виявлення ознак кримінального або адміністративного правопорушення також інформує спеціально уповноважених суб'єктів у сфері протидії корупції.

6. Національне агентство здійснює постійний моніторинг виконання закону у сфері захисту викривачів, проводить щорічний аналіз та перегляд державної політики у цій сфері.

7. Посадові і службові особи державних органів, органів влади Автономної Республіки Крим, посадові особи органів місцевого самоврядування, юридичних осіб публічного права, їх структурних підрозділів у разі виявлення корупційного або пов'язаного з корупцією правопорушення чи одержання інформації про вчинення такого правопорушення працівниками відповідних державних органів, органів влади Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування, юридичних осіб публічного права, їх структурних підрозділів зобов'язані у межах своїх повноважень ужити заходів щодо припинення такого правопорушення та негайно письмово повідомити про його вчинення спеціально уповноважений суб'єкт у сфері протидії корупції.

Розділ IX. ІНШІ МЕХАНІЗМИ ЗАПОБІГАННЯ І ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ

Стаття 54. Заборона на одержання пільг, послуг і майна органами державної влади та органами місцевого самоврядування

1. Державним органам, органам влади Автономної Республіки Крим, органам місцевого самоврядування забороняється одержувати від фізичних, юридичних осіб безоплатно грошові кошти або інше майно, нематеріальні активи, майнові переваги, пільги чи послуги, крім випадків, передбачених законами або чинними міжнародними договорами, згоду на обов'язковість яких надано Верховною Радою України.

2. Незаконне одержання від фізичних, юридичних осіб безоплатно грошових коштів або іншого майна, нематеріальних активів, майнових переваг, пільг чи послуг за наявності підстав тягне за собою відповідальність відповідних посадових осіб державних органів, органів влади Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування.

Стаття 55. Антикорупційна експертиза

1. З метою виявлення в чинних нормативно-правових актах та проектах нормативно-правових актів факторів, що сприяють або можуть сприяти вчиненню корупційних правопорушень, розроблення рекомендацій стосовно їх усунення проводиться антикорупційна експертиза.

2. Обов'язкова антикорупційна експертиза здійснюється Міністерством юстиції України, крім антикорупційної експертизи проектів нормативно-правових актів, внесених на розгляд Верховної Ради України народними депутатами України, яка здійснюється комітетом Верховної Ради України, до предмета відання якого належить питання боротьби з корупцією.

Міністерство юстиції України визначає порядок і методологію проведення ним антикорупційної експертизи, а також порядок оприлюднення її результатів.

3. Обов'язковій антикорупційній експертизі, яка проводиться Міністерством юстиції України, підлягають усі проекти нормативно-правових актів, що вносяться на розгляд Кабінету Міністрів України.

4. Антикорупційна експертиза нормативно-правових актів здійснюється Міністерством юстиції України згідно із затвердженим ним щорічним планом. Вказана експертиза здійснюється щодо законів України, актів Президента України та КМУ у таких сферах:

- 1) прав та свобод людини і громадянина;
- 2) повноважень органів державної влади та органів місцевого самоврядування, осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування;
- 3) надання адміністративних послуг;
- 4) розподілу та витрачання коштів державного бюджету та місцевих бюджетів;
- 5) конкурсних (тендерних) процедур.

Антикорупційна експертиза нормативно-правових актів державних органів, нормативно-правові акти яких підлягають державній реєстрації, здійснюється під час такої реєстрації.

5. Національне агентство може проводити за власною ініціативою у встановленому ним порядку антикорупційну експертизу проектів нормативно-правових актів, що вносяться на розгляд Верховної Ради України або Кабінету Міністрів України.

Для проведення Національним агентством антикорупційної експертизи Кабінет Міністрів України надсилає йому проекти усіх відповідних нормативно-правових актів.

Національне агентство інформує відповідний комітет Верховної Ради України або Кабінет Міністрів України про проведення антикорупційної експертизи відповідного проекту нормативно-правового акта, що є підставою для зупинення процедури його розгляду або прийняття, але на строк не більше десяти днів.

Громадська рада при Національному агентстві залучається до проведення ним антикорупційної експертизи.

6. Результати антикорупційної експертизи чинних нормативно-правових актів у разі виявлення факторів, що сприяють або можуть сприяти вчиненню корупційних правопорушень, підлягають обов'язковому оприлюдненню на офіційному веб-сайті органу, який проводив відповідну експертизу.

7. За ініціативою фізичних осіб, громадських об'єднань, юридичних осіб може проводитися громадська антикорупційна експертиза.

пертиза чинних нормативно-правових актів та проектів нормативно-правових актів.

Проведення громадської антикорупційної експертизи чинних нормативно-правових актів, проектів нормативно-правових актів, а також оприлюднення її результатів здійснюються за рахунок відповідних фізичних осіб, громадських об'єднань, юридичних осіб або інших джерел, не заборонених законодавством.

8. Результати антикорупційної експертизи, в тому числі громадської, підлягають обов'язковому розгляду суб'єктом видання (прийняття) відповідного акта, його правонаступником або суб'єктом, до якого перейшли відповідні нормотворчі повноваження у даній сфері.

9. Національне агентство здійснює періодичний перегляд законодавства на наявність у ньому корупційних норм та надає Міністерству юстиції України пропозиції щодо включення їх до плану проведення антикорупційної експертизи, передбаченого частиною четвертою цієї статті. До проведення зазначеного моніторингу Національне агентство може залучати громадські об'єднання, наукові установи, в тому числі на умовах державного замовлення на підставі відкритого конкурсу.

Стаття 56. Спеціальна перевірка

1. Стосовно осіб, які претендують на зайняття посад, які передбачають зайняття відповідального або особливо відповідального становища, а також посад з підвищеним корупційним ризиком, перелік яких затверджується Національним агентством, проводиться спеціальна перевірка, у тому числі щодо відомостей, поданих особисто.

Спеціальна перевірка не проводиться щодо:

1) кандидатів на пост Президента України, кандидатів у народні депутати України, кандидатів у депутати Верховної Ради Автономної Республіки Крим, місцевих рад та на посади сільських, селищних, міських голів;

2) громадян, які призиваються на військову службу за призовом осіб офіцерського складу та на військову службу за призовом під час мобілізації, на особливий період, або залучаються до виконання обов'язків за посадами, передбаченими штатами воєнного часу;

3) претендентів, які перебувають на посадах в державних органах, органах влади Автономної Республіки Крим, органах місцевого самоврядування та призначаються в порядку переведення чи просування по службі на посади в межах того ж органу або призначаються в порядку переведення на посади в інших державних органах, органах влади Автономної Республіки Крим, органах місцевого самоврядування;

4) претендентів, які перебувають на посадах в державних органах, органах влади Автономної Республіки Крим, органах місцевого самоврядування, що припиняються, та призначаються в порядку переведення на роботу до інших органів, до яких переходять повноваження та функції органів, що припиняються;

5) осіб при розгляді питання про включення їх до списку народних засідателів або присяжних.

У разі якщо призначення, обрання чи затвердження на посади здійснюється місцевою радою, спеціальна перевірка проводиться у встановленому цим Законом порядку стосовно призначених, обраних чи затверджених на відповідні посади осіб.

2. Організація проведення спеціальної перевірки покладається на керівника (заступника керівника) державного органу, органу влади Автономної Республіки Крим, органу місцевого самоврядування або їх апарату, на зайняття посади в якому претендує особа, крім випадків, установлених законом. Для забезпечення організації проведення спеціальної перевірки керівник відповідного державного органу, органу влади Автономної Республіки Крим, органу місцевого самоврядування або їх апарату може визначити відповідальний структурний підрозділ.

...

3. Спеціальній перевірці підлягають відомості про особу, яка претендує на зайняття посади, зазначеної в частині першій цієї статті, зокрема щодо:

1) наявності судового рішення, що набрало законної сили, згідно з яким особу притягнуто до кримінальної відповідальності, в тому числі за корупційні правопорушення, а також наявності судимості, її зняття, погашення;

ЗАКОНОДАВСТВО
ПРО МІСЦЕВЕ САМОВРЯДУВАННЯ

2) факту, що особа піддана, піддавалася раніше адміністративним стягненням за пов'язані з корупцією правопорушення;

3) достовірності відомостей, зазначених у декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування;

4) наявності в особи корпоративних прав;

5) стану здоров'я (в частині перебування особи на обліку в психоневрологічних або наркологічних закладах охорони здоров'я), освіти, наявності наукового ступеня, вченого звання;

6) відношення особи до військового обов'язку;

7) наявності в особи допуску до державної таємниці, якщо такий допуск необхідний згідно з кваліфікаційними вимогами до певної посади;

8) поширення на особу заборони займати відповідну посаду, передбаченої положеннями Закону України "Про очищення влади".

Кандидат на посаду, стосовно якого спеціальна перевірка вже проводилася, при призначенні в порядку переведення на посаду до іншого державного органу, органу влади АР Крим, органу місцевого самоврядування повідомляє про це відповідний орган, який в установленому порядку запитує інформацію щодо її результатів.

Примітка. Посадами, які передбачають зайняття відповідального або особливо відповідального становища, є посади, передбачені частиною першою статті 9 Закону України "Про державну службу", посади, віднесені згідно із статтею 25 зазначеного Закону та частиною першою статті 14 Закону України "Про службу в органах місцевого самоврядування" до першої - третьої категорій, а також посади суддів, прокурорів і слідчих, керівників, заступників керівників державних органів, юрисдикція яких поширюється на всю територію України, їх апаратів та самостійних структурних підрозділів, керівників, заступників керівників державних органів, органів влади Автономної Республіки Крим, юрисдикція яких поширюється на територію однієї або кількох областей, Автономної Республіки Крим, міст Києва або Севастополя, керівників державних органів, органів влади Автономної Республіки Крим, юрисдикція яких поширюється на територію одного або кількох районів, міста республіканського в Автономній Республіці Крим або

обласного значення, району в місті, міста районного значення, а також посади, що підлягають заміщенню вищим офіцерським складом військовослужбовців.

Стаття 57. Порядок проведення спеціальної перевірки

1. Спеціальна перевірка проводиться за письмовою згодою особи, яка претендує на зайняття посади, у строк, що не перевищує двадцяти п'яти календарних днів з дня надання згоди на проведення спеціальної перевірки.

У разі ненадання особою такої згоди питання щодо призначення її на посаду не розглядається.

Порядок проведення спеціальної перевірки та форма згоди на проведення спеціальної перевірки затверджуються Кабінетом Міністрів України.

2. Для проведення спеціальної перевірки особа, яка претендує на зайняття посади, подає до відповідного органу:

- 1) письмову згоду на проведення спеціальної перевірки;
- 2) автобіографію;
- 3) копію паспорта громадянина України;
- 4) копії документів про освіту, вчені звання та наукові ступені;
- 5) медичну довідку про стан здоров'я за формою, затвердженою Міністерством охорони здоров'я України щодо перебування особи на обліку в психоневрологічних або наркологічних закладах охорони здоров'я;
- 6) копію військового квитка або посвідчення особи військово-службовця (для військовослужбовців або військовозобов'язаних);
- 7) довідку про допуск до державної таємниці (у разі його наявності).

Особа, яка претендує на зайняття посади, також подає до Національного агентства в порядку, визначеному частиною першою статті 45 цього Закону, декларацію особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування.

Особи, зазначені в абзаці сьомому частини першої статті 56 цього Закону, подають передбачені цією частиною статті документи для проведення спеціальної перевірки протягом трьох робочих днів з дня відповідного обрання або затвердження.

ЗАКОНОДАВСТВО
ПРО МІСЦЕВЕ САМОВРЯДУВАННЯ

3. Після одержання письмової згоди особи, яка претендує на зайняття посади, на проведення спеціальної перевірки орган, на посаду в якому претендує особа, не пізніше наступного дня надсилає до відповідних державних органів, до компетенції яких належить проведення спеціальної перевірки відомостей, передбачених у частині третій статті 56, або до їх територіальних органів (за наявності) запит про перевірку відомостей щодо особи, яка претендує на зайняття відповідної посади, за формою, яку затверджує Кабінет Міністрів України.

Запит підписує керівник органу, на посаду в якому претендує особа, а в разі його відсутності – особа, яка виконує обов'язки керівника, або один з його заступників відповідно до розподілу функціональних обов'язків.

До запиту додаються копії документів, зазначених у частині другій цієї статті.

Щодо кандидатів на зайняття посад (крім посади судді), призначення (обрання) на які здійснюється Президентом України, Верховною Радою України або Кабінетом Міністрів України, такий запит надсилається до відповідних державних органів (їх територіальних органів) відповідно Главою Адміністрації Президента України, Керівником Апарату Верховної Ради України, Міністром Кабінету Міністрів України (їх заступниками або іншою визначеною ними посадовою особою) через центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері державної служби.

4. Спеціальна перевірка проводиться:

1) Національною поліцією і Державною судовою адміністрацією України – щодо відомостей про притягнення особи до кримінальної відповідальності, наявність судимості, її зняття, погашення;

2) Міністерством юстиції України та Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку – щодо наявності в особи корпоративних прав;

3) Національним агентством – щодо наявності у Єдиному державному реєстрі осіб, які вчинили корупційні або пов'язані з корупцією правопорушення, відомостей про кандидата, а також щодо достовірності відомостей, зазначених особою у декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, за минулий рік;

4) центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері охорони здоров'я, відповідним органом виконавчої влади Автономної Республіки Крим, структурним підрозділом обласної, Київської, Севастопольської міської державної адміністрації – щодо відомостей про стан здоров'я кандидата (в частині перебування особи на обліку в психоневрологічних або наркологічних закладах охорони здоров'я);

5) центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері освіти, відповідним органом виконавчої влади Автономної Республіки Крим, структурним підрозділом обласної, Київської, Севастопольської міської державної адміністрації, центральним органом виконавчої влади, якому підпорядкований навчальний заклад, керівником навчального закладу – щодо освіти, наявності у кандидата наукового ступеня, вченого звання;

6) Службою безпеки України – щодо наявності в особи допуску до державної таємниці, а також щодо відношення особи до військового обов'язку (в частині персонально-якісного обліку військовозобов'язаних Служби безпеки України);

7) Міністерством оборони України, військовими комісаріатами Автономної Республіки Крим, областей, міст Києва та Севастополя – щодо відношення особи до військового обов'язку (за винятком випадків персонально-якісного обліку військовозобов'язаних Служби безпеки України).

До проведення спеціальної перевірки можуть бути залучені інші центральні органи виконавчої влади або спеціально уповноважені суб'єкти у сфері протидії корупції з метою перевірки відомостей про особу, зазначених у цій статті, або достовірності документів, передбачених цією статтею.

Стаття 58. Результати проведення спеціальної перевірки

1. Інформація про результати спеціальної перевірки, підписана керівником органу, що проводив перевірку, а в разі його відсутності – особою, яка виконує його обов'язки, або заступником керівника органу відповідно до розподілу функціональних обов'язків, подається до органу, який надіслав відповідний запит, у семиденний строк з дати надходження запиту.

ЗАКОНОДАВСТВО
ПРО МІСЦЕВЕ САМОВРЯДУВАННЯ

Під час проведення спеціальної перевірки між органами (підрозділами), які її проводять, можуть здійснюватися взаємодія та обмін відомостями щодо особи, зокрема щодо осіб, які претендують на зайняття посад, перебування на яких становить державну таємницю. Такі взаємодія й обмін здійснюються у порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України.

2. Рішення про призначення (обрання) або про відмову у призначенні (обранні) на посаду, пов'язану із виконанням функцій держави або місцевого самоврядування, приймається після проведення спеціальної перевірки.

У разі встановлення за результатами спеціальної перевірки факту розбіжностей у поданих претендентом на посаду автобіографії та/або декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, за минулий рік посадовою особою (органом), яка (який) організовує проведення спеціальної перевірки, надається можливість претенденту на посаду протягом п'яти робочих днів надати письмове пояснення за таким фактом та/або виправити таку розбіжність.

У разі встановлення за результатами спеціальної перевірки відомостей про претендента на посаду, які не відповідають встановленим законодавством вимогам для зайняття посади, посадова особа (орган), яка (який) здійснює призначення (обрання) на цю посаду, відмовляє претенденту у призначенні (обранні) на посаду.

У разі встановлення за результатами спеціальної перевірки та розгляду вищезазначених пояснень претендента на посаду факту подання ним підроблених документів або неправдивих відомостей посадова особа (орган), яка (який) здійснює призначення (обрання) на цю посаду, повідомляє протягом трьох робочих днів про виявлений факт правоохоронні органи та відмовляє претенденту у призначенні (обранні) на посаду.

Особа, щодо якої за результатами спеціальної перевірки встановлено обставини, які є підставою для відмови у призначенні (обранні) на посаду, вважається такою, що не пройшла спеціальну перевірку.

Повноваження особи, зазначеної в абзаці восьмому частини першої статті 56 цього Закону, достроково припиняються без при-

пинення повноважень депутата ради, а відповідна особа звільняється з відповідної посади без прийняття рішення відповідної ради у випадку, якщо вона не пройшла спеціальну перевірку або не надала у встановлений цим Законом строк згоди на проведення спеціальної перевірки.

Рішення про відмову у призначенні (обранні) на посаду за результатами спеціальної перевірки може бути оскаржено до суду.

3. Орган, на посаду в якому претендує особа, на підставі одержаної інформації готує довідку про результати спеціальної перевірки за формою, затвердженою Кабінетом Міністрів України. Щодо кандидатів на зайняття посад (крім посади судді), призначення (обрання) на які здійснюється Президентом України, Верховною Радою України або Кабінетом Міністрів України, таку довідку готує відповідний структурний підрозділ Адміністрації Президента України, Апарату Верховної Ради України або Секретаріату Кабінету Міністрів України.

Особи, щодо яких проведена спеціальна перевірка, мають право на ознайомлення з довідкою про результати спеціальної перевірки та в разі незгоди з результатами перевірки можуть подати відповідному органу державної влади, органу місцевого самоврядування свої зауваження у письмовій формі. Ці зауваження підлягають розгляду у семиденний строк з дня їх надходження.

Інформація про результати спеціальної перевірки та документи щодо її проведення є конфіденційними, якщо вони не містять відомостей, що становлять державну таємницю.

Документи, що були подані особою, яка претендувала на зайняття посади, для проведення спеціальної перевірки, у разі призначення (обрання) їй на посаду передаються для зберігання в особовій справі, а в разі відмови у призначенні (обранні) на посаду повертаються цій особі під розписку, крім випадків, коли встановлено неправдивість цих документів, та інших випадків, передбачених законом.

Довідка про результати спеціальної перевірки додається до документів, поданих особою, або до особової справи, якщо прийнято рішення про її призначення (обрання) на посаду.

Стаття 59. Єдиний державний реєстр осіб, які вчинили корупційні або пов'язані з корупцією правопорушення

1. Відомості про осіб, яких притягнуто до кримінальної, адміністративної, дисциплінарної або цивільно-правової відповідальності за вчинення корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, а також про юридичних осіб, до яких застосовано заходи кримінально-правового характеру у зв'язку з вчиненням корупційного правопорушення, вносяться до Єдиного державного реєстру осіб, які вчинили корупційні або пов'язані з корупцією правопорушення, що формується та ведеться Національним агентством. Відомості про осіб, які входять до особового складу органів, що провадять оперативно-розшукову або розвідувальну чи контррозвідувальну діяльність, належність яких до вказаних органів становить державну таємницю, та яких притягнуто до відповідальності за вчинення корупційних правопорушень, вносяться до розділу з обмеженим доступом Єдиного державного реєстру осіб, які вчинили корупційні або пов'язані з корупцією правопорушення.

Положення про Єдиний державний реєстр осіб, які вчинили корупційні або пов'язані з корупцією правопорушення, порядок його формування та ведення затверджуються Національним агентством.

Відомості про фізичних осіб, яких притягнуто до відповідальності за вчинення корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, а також про юридичних осіб, до яких застосовано заходи кримінально-правового характеру у зв'язку з вчиненням корупційного правопорушення, вносяться до Єдиного державного реєстру осіб, які вчинили корупційні або пов'язані з корупцією правопорушення, протягом трьох робочих днів з дня надходження з Державної судової адміністрації України до Національного агентства електронної копії рішення суду, яке набрало законної сили, з Єдиного державного реєстру судових рішень.

Відомості про накладення дисциплінарного стягнення за вчинення корупційного або пов'язаного з корупцією правопорушення вносяться до Єдиного державного реєстру осіб, які вчинили корупційні або пов'язані з корупцією правопорушення, протягом трьох робочих днів з дня надходження до Національного агентства від кадрової служби державного органу, органу влади Автоном-

ної Республіки Крим, органу місцевого самоврядування, а також підприємства, установи та організації завіреної в установленому порядку паперової копії наказу про накладення дисциплінарного стягнення.

2. Інформація з Єдиного державного реєстру осіб, які вчинили корупційні або пов'язані з корупцією правопорушення, про внесення відомостей про особу до зазначеного реєстру або про відсутність відомостей про таку особу подається:

на запит державних органів, органів влади Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування з метою проведення спеціальної перевірки відомостей про осіб, які претендують на зайняття посад, пов'язаних з виконанням функцій держави або місцевого самоврядування;

на запит правоохоронних органів у разі необхідності отримання такої інформації в рамках кримінального або адміністративного провадження або на запит прокурора в рамках здійснення нагляду за додержанням вимог і застосуванням законів;

у разі звернення фізичної особи (уповноваженої нею особи) або уповноваженого представника юридичної особи щодо отримання відомостей про себе або юридичну особу, яку він представляє.

3. Національне агентство забезпечує оприлюднення на своєму офіційному веб-сайті відомостей з Єдиного державного реєстру осіб, які вчинили корупційні або пов'язані з корупцією правопорушення, протягом трьох робочих днів після їх внесення до реєстру.

Відкритими для безоплатного цілодобового доступу є такі відомості про фізичну особу, яку притягнуто до відповідальності за вчинення корупційного або пов'язаного з корупцією правопорушення:

- 1) прізвище, ім'я, по батькові;
- 2) місце роботи, посада на час вчинення корупційного або пов'язаного з корупцією правопорушення;
- 3) склад корупційного або пов'язаного з корупцією правопорушення;
- 4) вид покарання (стягнення);
- 5) спосіб вчинення дисциплінарного корупційного проступку;
- 6) вид дисциплінарного стягнення.

Відкритими для безоплатного цілодобового доступу є такі відомості:

ності про юридичну особу, до якої застосовано заходи кримінально-правового характеру:

- 1) назва;
- 2) юридична адреса, код в Єдиному державному реєстрі юридичних осіб та фізичних осіб - підприємців;
- 3) склад корупційного правопорушення, у зв'язку з вчиненням якого застосовано заходи кримінально-правового характеру;
- 4) вид застосованих заходів кримінально-правового характеру.

Зазначені відомості не належать до конфіденційної інформації про особу та не можуть бути обмежені в доступі.

Стаття 60. Вимоги щодо прозорості та доступу до інформації

1. Особам, зазначеним у пунктах 1, 2 частини першої статті 3 цього Закону, а також особам, які постійно або тимчасово обіймають посади, пов'язані з виконанням організаційно-розпорядчих чи адміністративно-господарських обов'язків, або спеціально уповноважені на виконання таких обов'язків у юридичних особах приватного права незалежно від організаційно-правової форми, забороняється:

1) відмовляти фізичним або юридичним особам в інформації, надання якої цим фізичним або юридичним особам передбачено законом;

2) надавати несвоєчасно, недостовірну чи не в повному обсязі інформацію, яка підлягає наданню відповідно до закону.

2. Не може бути віднесена до інформації з обмеженим доступом інформація про:

1) розміри, види благодійної та іншої допомоги, що надається фізичним та юридичним особам чи одержується від них особами, зазначеними в пункті 1 частини першої статті 3 цього Закону, або державними органами, органами місцевого самоврядування;

2) розміри, види оплати праці, матеріальної допомоги та будь-яких інших виплат з бюджету особам, зазначеним у пункті 1 частини першої статті 3 цього Закону, а також одержані цими особами за правочинами, які підлягають обов'язковій державній реєстрації, а також подарунки, які регулюються цим Законом;

3) передачу в управління належних особам підприємств та кор-

поративних прав, що здійснюється в порядку, передбаченому цим Законом;

4) конфлікт інтересів осіб, зазначених у пунктах 1, 2 частини першої статті 3 цього Закону, та заходи з його врегулювання.

РОЗДІЛ Х. ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ У ДІЯЛЬНОСТІ ЮРИДИЧНИХ ОСІБ

Стаття 61. Загальні засади запобігання корупції у діяльності юридичної особи

1. Юридичні особи забезпечують розробку та вжиття заходів, які є необхідними та обґрунтованими для запобігання і протидії корупції у діяльності юридичної особи.

2. Керівник, засновники (учасники) юридичної особи забезпечують регулярну оцінку корупційних ризиків у її діяльності і здійснюють відповідні антикорупційні заходи. Для виявлення та усунення корупційних ризиків у діяльності юридичної особи можуть залучатися незалежні експерти, зокрема для проведення аудиту.

3. Посадові та службові особи юридичних осіб, інші особи, які виконують роботу та перебувають з юридичними особами у трудових відносинах, зобов'язані:

1) не вчиняти та не брати участі у вчиненні корупційних правопорушень, пов'язаних з діяльністю юридичної особи;

2) утримуватися від поведінки, яка може бути розціненою як готовність вчинити корупційне правопорушення, пов'язане з діяльністю юридичної особи;

3) невідкладно інформувати посадову особу, відповідальну за запобігання корупції у діяльності юридичної особи, керівника юридичної особи або засновників (учасників) юридичної особи про випадки підбурення до вчинення корупційного правопорушення, пов'язаного з діяльністю юридичної особи;

4) невідкладно інформувати посадову особу, відповідальну за запобігання корупції у діяльності юридичної особи, керівника юридичної особи або засновників (учасників) юридичної особи про випадки вчинення корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень іншими працівниками юридичної особи або іншими особами;

5) невідкладно інформувати посадову особу, відповідальну за запобігання корупції у діяльності юридичної особи, керівника юридичної особи або засновників (учасників) юридичної особи про виникнення реального, потенційного конфлікту інтересів.

Стаття 62. Антикорупційна програма юридичної особи

1. Антикорупційною програмою юридичної особи є комплекс правил, стандартів і процедур щодо виявлення, протидії та запобігання корупції у діяльності юридичної особи.

2. В обов'язковому порядку антикорупційна програма затверджується керівниками:

1) державних, комунальних підприємств, господарських товариств (у яких державна або комунальна частка перевищує 50 відсотків), де середньооблікова чисельність працюючих за звітний (фінансовий) рік перевищує п'ятдесят осіб, а обсяг валового доходу від реалізації продукції (робіт, послуг) за цей період перевищує сімдесят мільйонів гривень;

2) юридичних осіб, які є учасниками попередньої кваліфікації, учасниками процедури закупівлі відповідно до Закону України "Про здійснення державних закупівель", якщо вартість закупівлі товару (товарів), послуги (послуг), робіт дорівнює або перевищує 20 мільйонів гривень.

3. Антикорупційна програма затверджується після її обговорення з працівниками юридичної особи. Текст антикорупційної програми повинен перебувати у постійному відкритому доступі для працівників юридичної особи.

4. Положення щодо обов'язковості дотримання антикорупційної програми включаються до трудових договорів, правил внутрішнього розпорядку юридичної особи, а також можуть включатися до договорів, які укладаються юридичною особою.

5. В юридичних особах, зазначених у частині другій цієї статті, для реалізації антикорупційної програми призначається особа, відповідальна за реалізацію антикорупційної програми (далі - Уповноважений), правовий статус якої визначається цим Законом.

Стаття 63. Вимоги до антикорупційної програми юридичної особи

1. Антикорупційна програма юридичних осіб, зазначених у частині другій статті 62 цього Закону, може містити, зокрема, такі положення:

1) сферу застосування та коло осіб, на які поширюються її положення;

2) вичерпний перелік та опис антикорупційних заходів, стандартів, процедур та порядок їх виконання (застосування), зокрема порядок проведення періодичної оцінки корупційних ризиків у діяльності юридичної особи;

3) норми професійної етики працівників юридичної особи;

4) права і обов'язки працівників та засновників (учасників) юридичної особи у зв'язку із запобіганням і протидією корупції у діяльності юридичної особи;

5) права і обов'язки Уповноваженого як посадової особи, відповідальної за запобігання корупції, та підпорядкованих йому працівників (у разі їх наявності);

6) порядок регулярного звітування Уповноваженого перед засновниками (учасниками) юридичної особи;

7) порядок здійснення належного нагляду, контролю та моніторингу за дотриманням антикорупційної програми у діяльності юридичної особи, а також оцінки результатів здійснення передбачених нею заходів;

8) умови конфіденційності інформування Уповноваженого працівниками про факти підбурення їх до вчинення корупційного правопорушення або про вчинені іншими працівниками чи особами корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень;

9) процедури захисту працівників, які повідомили інформацію про корупційне або пов'язане з корупцією правопорушення;

10) процедуру інформування Уповноваженого працівниками про виникнення реального, потенційного конфлікту інтересів, а також порядок врегулювання виявленого конфлікту інтересів;

11) порядок проведення індивідуального консультування Уповноваженим працівників юридичної особи з питань застосування антикорупційних стандартів та процедур;

12) порядок проведення періодичного підвищення кваліфікації працівників у сфері запобігання і протидії корупції;

13) застосування заходів дисциплінарної відповідальності до працівників, які порушують положення антикорупційної програми;

14) порядок вжиття заходів реагування щодо виявлених фактів корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, зокрема, інформування уповноважених державних органів, проведення внутрішніх розслідувань;

15) порядок внесення змін до антикорупційної програми.

Стаття 64. Правовий статус Уповноваженого

1. Уповноважений є посадовою особою юридичної особи, що призначається відповідно до законодавства про працю керівником юридичної особи або її учасниками (засновниками) у порядку, передбаченому ухваленою антикорупційною програмою.

2. Уповноваженим може бути фізична особа, яка здатна за своїми діловими та моральними якостями, професійним рівнем, станом здоров'я виконувати відповідні обов'язки.

3. Не може бути призначена на посаду Уповноваженого особа, яка:

1) має непогашену чи не зняту в установленому законом порядку судимість;

2) за рішенням суду визнана недієздатною чи дієздатність якої обмежена;

3) звільнена з посад у державних органах, органах влади Автономної Республіки Крим, органах місцевого самоврядування за порушення присяги або у зв'язку з вчиненням корупційного правопорушення чи правопорушення, пов'язаного з корупцією, - протягом трьох років з дня такого звільнення.

4. Несумісною з діяльністю Уповноваженого є робота на посадах, зазначених у пункті 1 частини першої статті 3 цього Закону, а також будь-яка інша діяльність, яка створює реальний чи потенційний конфлікт інтересів з діяльністю юридичної особи.

У разі виникнення обставин несумісності Уповноважений у дводенний строк з дня виникнення таких обставин зобов'язаний повідомити про це керівника юридичної особи з одночасним поданням заяви про розірвання трудового договору за власною ініціативою.

5. Уповноважений може бути звільнений з посади достроково в разі:

- 1) розірвання трудового договору за ініціативи Уповноваженого;
 - 2) розірвання трудового договору з ініціативи керівника юридичної особи або її засновників (учасників). Особа, яка працює на посаді Уповноваженого в юридичній особі, зазначеній у частині другій статті 62 цього Закону, може бути звільнена за умови надання згоди Національним агентством;
 - 3) неможливості виконувати свої повноваження за станом здоров'я відповідно до висновку медичної комісії, що створюється за рішенням спеціально уповноваженого центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері охорони здоров'я;
 - 4) набрання законної сили рішенням суду про визнання його неієздатним або обмеження його цивільної дієздатності, визнання його безвісно відсутнім чи оголошення його померлим;
 - 5) набрання законної сили обвинувальним вироком суду щодо нього;
 - 6) смерті.
6. Про звільнення особи з посади Уповноваженого керівник юридичної особи письмово повідомляє Національне агентство протягом двох робочих днів та забезпечує невідкладне подання нової кандидатури на вказану посаду.

РОЗДІЛ ХІ. ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА КОРУПЦІЙНІ АБО ПОВ'Я- ЗАНІ З КОРУПЦІЄЮ ПРАВОПОРУШЕННЯ ТА УСУНЕННЯ ЇХ НАСЛІДКІВ

Стаття 65. Відповідальність за корупційні або пов'язані з корупцією правопорушення

1. За вчинення корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень особи, зазначені в частині першій статті 3 цього Закону, притягаються до кримінальної, адміністративної, цивільно-правової та дисциплінарної відповідальності у встановленому законом порядку.

У разі вчинення від імені та в інтересах юридичної особи її уповноваженою особою злочину самостійно або у співучасті до юридичної особи у випадках, визначених Кримінальним кодексом України, застосовуються заходи кримінально-правового характеру.

2. Особа, яка вчинила корупційне правопорушення або правопорушення, пов'язане з корупцією, однак судом не застосовано до неї покарання або не накладено на неї стягнення у виді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю, пов'язаними з виконанням функцій держави або місцевого самоврядування, або такою, що прирівнюється до цієї діяльності, підлягає притягненню до дисциплінарної відповідальності у встановленому законом порядку.

3. З метою виявлення причин та умов, що сприяли вчиненню корупційного або пов'язаного з корупцією правопорушення або невиконання вимог цього Закону в інший спосіб, за поданням спеціально уповноваженого суб'єкта у сфері протидії корупції або приписом Національного агентства рішенням керівника органу, підприємства, установи, організації, в якому працює особа, яка вчинила таке правопорушення, проводиться службове розслідування в порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України.

4. Обмеження щодо заборони особі, звільненій з посади у зв'язку з притягненням до відповідальності за корупційне правопорушення, займатися діяльністю, пов'язаною з виконанням функцій держави, місцевого самоврядування, або такою, що прирівнюється до цієї діяльності, встановлюється виключно за вмотивованим рішенням суду, якщо інше не передбачено законом.

5. Особа, якій повідомлено про підозру у вчиненні нею злочину у сфері службової діяльності, підлягає відстороненню від виконання повноважень на посаді в порядку, визначеному законом.

Особа, щодо якої складено протокол про адміністративне правопорушення, пов'язане з корупцією, якщо інше не передбачено Конституцією і законами України, може бути відсторонена від виконання службових повноважень за рішенням керівника органу (установи, підприємства, організації), в якому вона працює, до закінчення розгляду справи судом.

У разі закриття провадження у справі про адміністративне правопорушення, пов'язане з корупцією, у зв'язку з відсутністю події або складу адміністративного правопорушення відстороненій від виконання службових повноважень особі відшкодовується середній заробіток за час вимушеного прогулу, пов'язаного з таким відстороненням.

Стаття 66. Відшкодування збитків, шкоди, завданих державі внаслідок вчинення корупційного правопорушення

1. Збитки, шкода, завдані державі внаслідок вчинення корупційного або пов'язаного з корупцією правопорушення, підлягають відшкодуванню особою, яка вчинила відповідне правопорушення, в установленому законом порядку.

Стаття 67. Незаконні акти та правочини

1. Нормативно-правові акти, рішення, видані (прийняті) з порушенням вимог цього Закону, підлягають скасуванню органом або посадовою особою, уповноваженою на прийняття чи скасування відповідних актів, рішень, або можуть бути визнані незаконними в судовому порядку за заявою заінтересованої фізичної особи, об'єднання громадян, юридичної особи, прокурора, органу державної влади, зокрема Національного агентства, органу місцевого самоврядування.

Орган або посадова особа надсилає до Національного агентства протягом трьох робочих днів копію прийнятого рішення про скасування або одержаного для виконання рішення суду про визнання незаконними відповідних актів або рішень.

2. Правочин, укладений внаслідок порушення вимог цього Закону, може бути визнаним недійсним.

Стаття 68. Відновлення прав і законних інтересів та відшкодування збитків, шкоди, завданих фізичним та юридичним особам внаслідок вчинення корупційного правопорушення

1. Фізичні та юридичні особи, права яких порушено внаслідок вчинення корупційного або пов'язаного з корупцією правопорушення і яким завдано моральної або майнової шкоди, збитків, мають право на відновлення прав, відшкодування збитків, шкоди в установленому законом порядку.

2. Збитки, шкода, завдані фізичній або юридичній особі внаслідок незаконних рішень, дій або бездіяльності суб'єкта, який здійснює заходи щодо запобігання і протидії корупції, відшкодовуються з Державного бюджету України в установленому законом порядку. Держава, Автономна Республіка Крим, орган місцевого

самоврядування, які відшкодували збитки, шкоду, завдану незаконним рішенням, діями або бездіяльністю суб'єкта, що здійснює заходи щодо запобігання та протидії корупції, мають право зворотної вимоги (регресу) до особи, яка завдала збитків, шкоди, у розмірі виплаченого відшкодування (крім відшкодування виплат, пов'язаних із трудовими відносинами, відшкодуванням моральної шкоди).

Стаття 69. Вилучення незаконно одержаного майна

1. Кошти та інше майно, одержані внаслідок вчинення корупційного правопорушення, підлягають конфіскації або спеціальній конфіскації за рішенням суду в установленому законом порядку.

Розділ XIII. ПРИКІНЦЕВІ ПОЛОЖЕННЯ

1. Цей Закон набирає чинності з дня, наступного за днем його опублікування, та вводиться в дію через шість місяців з дня набрання ним чинності.

2. До початку роботи системи подання та оприлюднення відповідно до цього Закону декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, суб'єкти декларування подають декларації про майно, доходи, витрати і зобов'язання фінансового характеру в порядку, встановленому Законом України "Про засади запобігання і протидії корупції". Зазначені декларації підлягають оприлюдненню в порядку, встановленому Законом України "Про засади запобігання і протидії корупції".

Про початок роботи системи подання та оприлюднення відповідно до цього Закону декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, приймається рішення Національного агентства з питань запобігання корупції.

У 2016 році службові особи, які на день початку роботи зазначеної системи займають згідно зі статтею 50 цього Закону відповідальне та особливо відповідальне становище, зобов'язані подати щорічні декларації за минулий рік у порядку, встановленому

цим Законом, протягом 60 календарних днів після початку роботи системи.

3. До приведення у відповідність із цим Законом законодавчі та інші нормативно-правові акти застосовуються у частині, що не суперечить цьому Закону.

4. Визнати такими, що втратили чинність:

1) Закон України "Про засади запобігання і протидії корупції" (*Відомості Верховної Ради України, 2011 р., № 40, ст. 404; 2013 р., № 2, ст. 4, № 33, ст. 435; 2014 р., № 10, ст. 119, № 11, ст. 132, № 12, ст. 178, ст. 183, № 20-21, ст. 712, № 22, ст. 816, № 28, ст. 937, № 29, ст. 942; із змінами, внесеними Законом України від 12 серпня 2014 року № 1634-VII*), крім положень щодо фінансового контролю, які втрачають чинність з початком роботи системи подання та оприлюднення відповідно до цього Закону декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування;

2) Закон України "Про правила етичної поведінки" (*Відомості Верховної Ради України, 2013 р., № 14, ст. 94*).

...

6. Кабінету Міністрів України:

1) у тримісячний строк з дня набрання чинності цим Законом забезпечити прийняття Положення про конкурс з відбору кандидатів на посади членів Національного агентства з питань запобігання корупції та Регламент роботи відповідної конкурсної комісії;

2) у шестимісячний строк з дня набрання чинності цим Законом внести на розгляд Верховної Ради України пропозиції щодо приведення законодавчих актів у відповідність із цим Законом;

забезпечити прийняття нормативно-правових актів, передбачених цим Законом, крім передбачених підпунктом 1 цього пункту;

привести свої нормативно-правові акти у відповідність із цим Законом;

забезпечити приведення у відповідність із цим Законом нормативно-правових актів міністерств та інших центральних органів виконавчої влади;

створити Національне агентство з питань запобігання корупції;

3) забезпечити проведення конкурсу з відбору кандидатів на посади членів Національного агентства з питань запобігання ко-

ЗАКОНОДАВСТВО
ПРО МІСЦЕВЕ САМОВРЯДУВАННЯ

рупції в порядку, визначеному статтею 5 цього Закону, до введення в дію цього Закону.

Президент України
Київ
14 жовтня 2014 року
№ 1700-VII

П. ПОРОШЕНКО

ЗАТВЕРДЖЕНО

Постановою Верховної Ради України
від 17 грудня 1993 року № 3748-XII

**ПОЛОЖЕННЯ
ПРО ЗАГАЛЬНІ ЗБОРИ ГРОМАДЯН ЗА МІСЦЕМ
ПРОЖИВАННЯ В УКРАЇНІ⁶⁶**

Відповідно до Закону України «Про місцеві Ради народних депутатів та місцеве і регіональне самоврядування» загальні збори громадян за місцем проживання є важливою формою безпосередньої участі населення у вирішенні питань, віднесених до відання місцевого самоврядування.

Загальні збори громадян є складовою частиною системи місцевого самоврядування (сільрад, селищ і міст).

І. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

Стаття 1. Загальні збори громадян (далі - збори) скликаються за місцем проживання громадян (села, селища, мікрорайону, житлового комплексу, вулиці, кварталу, будинку та іншого територіального утворення) для обговорення найважливіших питань місцевого життя.

Стаття 2. У роботі зборів мають право брати участь громадяни, які досягли 18 років і постійно проживають на відповідній території.

У зборах не беруть участі психічно хворі громадяни, визнані судом недієздатними, особи, яких тримають в місцях позбавлення волі, а також особи, які знаходяться за рішенням суду в місцях примусового лікування.

У роботі зборів можуть брати участь депутати Рад народних депутатів, представники державних органів, трудових колективів, об'єднань громадян.

Стаття 3. Збори скликаються в міру необхідності, але не менш як один раз на рік і є правомочними за наявності на них більше половини громадян, які проживають на відповідній території і мають

66 Відомості Верховної Ради України, 1994, № 6, ст. 30

ЗАКОНОДАВСТВО
ПРО МІСЦЕВЕ САМОВРЯДУВАННЯ

право брати участь у зборах, а в разі скликання зборів (конференції) представників громадян - не менш як двох третин представників відповідних територіальних утворень.

Стаття 4. При розгляді і вирішенні питань збори керуються Конституцією і законами України, указами Президента України, іншими актами законодавчої і виконавчої влади, рішеннями відповідних Рад народних депутатів та їх виконавчих органів, а також цим Положенням.

У Республіці Крим збори керуються республіканським законодавством.

Стаття 5. Рішення зборів, прийняті в межах чинного законодавства, є обов'язковими для виконання органами територіальної самоорганізації громадян, усіма громадянами, які проживають на відповідній території.

II. КОМПЕТЕНЦІЯ ЗБОРІВ

Стаття 6. До компетенції зборів належить:

1) розгляд будь-яких питань, віднесених до відання місцевого самоврядування, в межах Конституції і законів України, внесення пропозицій відповідним органам і організаціям;

2) обговорення проектів рішень місцевих Рад народних депутатів та їх органів з важливих питань місцевого життя;

3) внесення пропозицій з питань порядку денного сесій Рад народних депутатів та їх органів;

4) заслуховування інформацій голів Рад, керівників їх органів, звітів керівників підприємств, установ і організацій, що належать до комунальної власності відповідних адміністративно-територіальних одиниць, в разі необхідності - порушення перед відповідною Радою народних депутатів питання про притягнення окремих посадових осіб до відповідальності;

5) інформування населення про прийняті Радами та їх виконавчими органами рішення, хід їх виконання, про закони України, укази Президента України, інші акти органів законодавчої і виконавчої влади з питань, що зачіпають інтереси громадян;

6) обрання громадських комітетів і рад самоврядування; затвердження їх статутів (положень), внесення змін і доповнень до

них, вирішення питань про дострокове припинення повноважень (розпуск) органів територіальної самоорганізації громадян, а також про відставку окремих їх членів;

7) встановлення структури, штатів, затвердження витрат на утримання створюваних зборами органів та умов оплати праці їх працівників;

8) надання згоди на включення до складу місцевого господарства об'єктів, які створені в результаті трудової участі громадян або придбані на їх добровільні внески, на продаж або безоплатну передачу цих майнових об'єктів іншим суб'єктам власності;

9) внесення пропозицій щодо передачі або продажу в комунальну власність відповідних адміністративно-територіальних одиниць підприємств, організацій, їх структурних підрозділів та інших об'єктів, що належать до державної та інших форм власності, якщо вони мають особливо важливе значення для забезпечення комунально-побутових і соціально-культурних потреб населення даної території, функціонування місцевого господарства;

10) вирішення питань щодо об'єднання коштів населення, а також за згодою підприємств, організацій і установ, які не входять до складу місцевого господарства, їх коштів, трудових і матеріально-технічних ресурсів на будівництво, розширення, ремонт і утримання на пайових засадах об'єктів соціальної і виробничої інфраструктури, благоустрій населених пунктів, на заходи по охороні навколишнього природного середовища; внесення відповідних пропозицій з цих питань місцевим Радам та їх виконавчим органам;

11) розгляд питань про подання допомоги інвалідам, ветеранам війни і праці, самотнім престарілим громадянам, багатодітним сім'ям та іншим категоріям громадян; внесення відповідних пропозицій на розгляд місцевих Рад та їх органів;

12) внесення пропозицій щодо встановлення Радами місцевих податків і зборів, оголошення місцевих добровільних позик;

13) розгляд питань про найменування, перейменування населених пунктів, вулиць, перепідпорядкування сіл, селищ; внесення відповідних пропозицій з цих питань;

14) обговорення питань, пов'язаних із залученням населення до

ЗАКОНОДАВСТВО
ПРО МІСЦЕВЕ САМОВРЯДУВАННЯ

ліквідації наслідків аварій і стихійного лиха, сприянням Радам, державним органам у проведенні робіт по ліквідації наслідків аварій; заслуховування інформацій виконавчих органів місцевих Рад про екологічно небезпечні аварії та ситуації і стан навколишнього природного середовища, а також про заходи, що вживаються з метою його поліпшення;

15) обговорення поведінки осіб, які порушують громадський порядок, внесення подання до державних і громадських органів про притягнення цих осіб до відповідальності;

16) обговорення інших питань, що зачіпають інтереси населення відповідної території.

Стаття 7. Збори мають право звертатися з пропозиціями до відповідних Рад, державних органів, інших органів місцевого і регіонального самоврядування, керівників підприємств, організацій і установ, які зобов'язані розглянути ці пропозиції та інформувати у місячний строк про результати розгляду осіб або органи, за рішенням яких було скликано збори.

III. ПОРЯДОК СКЛИКАННЯ І ПРОВЕДЕННЯ ЗБОРІВ

Стаття 8. Збори скликаються головою Ради або її виконавчим органом, громадськими комітетами і радами самоврядування.

Збори скликаються за пропозицією не менш як третини від загальної кількості громадян, які проживають у відповідному територіальному утворенні, депутатів Ради, членів постійної комісії, депутатської групи, трудового колективу, об'єднання громадян.

У випадках, коли скликання зборів пов'язане з певними організаційними складнощами, можуть скликатися збори (конференції) представників громадян населених пунктів, мікрорайонів, житлових комплексів, вулиць, кварталів, будинків та інших територіальних утворень. Норми представництва на них визначаються відповідною Радою, її виконавчим органом або органом територіальної самоорганізації громадян.

Представники громадян для участі в зборах (конференції) обираються зборами відповідних територіальних утворень або визначаються органами територіальної самоорганізації громадян (громадськими комітетами і радами мікрорайонів, житлових ком-

плексів, сільськими, селищними, вуличними, квартальними, домовими комітетами).

У разі коли збори скликаються органами територіальної самоорганізації громадян, вони повідомляють про це відповідну Раду або її виконавчий орган.

Місцеві Ради та їх виконавчі органи сприяють громадським комітетам і радам самоврядування у підготовці та проведенні зборів, надають їм необхідні приміщення.

Стаття 9. Рішення про скликання зборів доводиться до відома громадян, які проживають на відповідній території, не пізніш як за 7 днів до їх проведення з зазначенням часу скликання, місця проведення зборів, питань, які передбачається внести на їх обговорення.

У випадках особливої необхідності населенню повідомляється про скликання зборів в день їх проведення.

Стаття 10. Збори відкриває і веде голова відповідної Ради або його заступник, а в разі коли збори скликано за рішенням відповідного органу територіальної самоорганізації громадян, - керівник цього органу.

Для ведення протоколу зборів обирається секретар зборів.

Для ведення зборів може обиратися президія зборів.

Збори можуть обирати також лічильну комісію.

Порядок денний і порядок роботи зборів затверджується зборами.

Стаття 11. З розглянутих питань збори приймають рішення.

Рішення зборів приймаються більшістю голосів громадян, які присутні на зборах, відкритим або таємним голосуванням.

Рішення зборів підписуються головою і секретарем зборів.

Стаття 12. За результатами зборів складається протокол, який підписується головою і секретарем зборів.

До протоколу зборів (конференції) додаються матеріали реєстрації їх учасників (список громадян, які були присутніми на зборах, із зазначенням місця їх проживання або список представників громадян відповідних територіальних утворень, а також рішення органів територіальної самоорганізації громадян про делегування своїх представників для участі в конференції).

IV. ЗАКЛЮЧНІ ПОЛОЖЕННЯ

Стаття 13. Рішення зборів проводяться в життя головами відповідних Рад, їх виконавчими органами, органами територіальної самоорганізації громадян.

До реалізації рішень зборів залучаються населення, підприємства, організації, установи, які розташовані на відповідній території.

Органи територіальної самоорганізації громадян регулярно інформують населення про виконання рішень зборів.

Стаття 14. Дію рішень зборів, прийнятих з порушенням Конституції та законодавства України, може бути зупинено відповідною Радою народних депутатів або її виконавчим органом, місцевою державною адміністрацією до вирішення питання про їх законність у судовому порядку. Про це повідомляється відповідний орган територіальної самоорганізації громадян.

Стаття 15. На загальних зборах в порядку, передбаченому цим Положенням, з додержанням вимог відповідних законодавчих актів України можуть також розглядатися питання:

а) про висування претендентів на кандидата в Президенти України, кандидатів у народні депутати України і депутати місцевих Рад, на голів Рад, представників до складу виборчих комісій по виборах Президента України, народних депутатів України і депутатів місцевих Рад, з всеукраїнського та місцевих референдумів, представників (спостерігачів) для здійснення нагляду за ходом виборчої кампанії та референдумів;

б) про відкликання народних депутатів України та депутатів місцевих Рад;

в) про внесення на розгляд відповідних місцевих Рад пропозицій про проведення місцевого референдуму;

г) про утворення ініціативних груп всеукраїнського і місцевих референдумів.

СХВАЛЕНО
розпорядженням Кабінету
Міністрів України
від 1 квітня 2014 р. № 333-р

КОНЦЕПЦІЯ РЕФОРМУВАННЯ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ ТА ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ ВЛАДИ В УКРАЇНІ⁶⁷

Проблеми, які потребують розв'язання

В Україні закладено конституційні засади місцевого самоврядування, ратифіковано Європейську хартію місцевого самоврядування, прийнято ряд базових нормативно-правових актів, які створюють правові та фінансові основи діяльності органів місцевого самоврядування.

Проте від часу прийняття Конституції України та базових нормативно-правових актів з питань місцевого самоврядування розвиток місцевого самоврядування фактично здійснювався лише на рівні територіальних громад міст обласного значення, оскільки переважна більшість територіальних громад через їх надмірну подрібненість та надзвичайно слабку матеріально-фінансову базу виявилися неспроможними виконувати всі повноваження органів місцевого самоврядування.

Система місцевого самоврядування на сьогодні не задовольняє потреб суспільства. Функціонування органів місцевого самоврядування у більшості територіальних громад не забезпечує створення та підтримку сприятливого життєвого середовища, необхідного для всебічного розвитку людини, її самореалізації, захисту її прав, надання населенню органами місцевого самоврядування, утвореними ними установами та організаціями високоякісних і доступних адміністративних, соціальних та інших послуг на відповідних територіях (далі – публічні послуги).

Починаючи з 1991 року чисельність сільського населення змен-

67 Офіційний вісник України від 18.04.2014 – 2014 р., № 30, стор. 18, стаття 831, код акту 72156/2014

ЗАКОНОДАВСТВО ПРО МІСЦЕВЕ САМОВРЯДУВАННЯ

шилася на 2,5 млн. осіб, а кількість сільських населених пунктів – на 348 одиниць. Разом з тим кількість сільських рад збільшилася на 1067 одиниць.

В Україні утворено близько 12 тис. територіальних громад, у більш як 6 тис. громад чисельність жителів становить менш як 3 тис. осіб, з них у 4809 громадах – менш як 1 тис. осіб, а у 1129 громадах – менш як 500 осіб, у більшості з них не утворено виконавчі органи відповідних сільських рад, відсутні бюджетні установи, комунальні підприємства тощо. Органи місцевого самоврядування таких громад практично не можуть здійснювати надані їм законом повноваження.

Дотаційність 5419 бюджетів місцевого самоврядування становить понад 70 відсотків, 483 територіальні громади на 90 відсотків утримуються за рахунок коштів державного бюджету.

Здійснення постійної фінансової підтримки через районні бюджети малочисельних територіальних громад з використанням системи дотацій вирівнювання є обтяжливим для державного бюджету та стримує розвиток малих міст і великих селищ.

Удосконалення потребує також система територіальної організації влади з метою підвищення ефективності управління суспільним розвитком на відповідній території.

Збереження диспропорційності адміністративно-територіального устрою як основи існування нераціональної територіальної організації влади (відсутність цілісної території адміністративно-територіальної одиниці базового рівня, перебування територіальної громади села, селища, міста у складі іншої територіальної громади або на території іншої адміністративно-територіальної одиниці, територіальної громади району в місті) призводить до конфлікту компетенції як між органами місцевого самоврядування, так і між органами місцевого самоврядування та місцевими органами виконавчої влади.

Проведення структурних реформ дасть змогу досягти стійкого економічного ефекту за умови гармонізації пріоритетів і етапів зазначених реформ із реформою місцевого самоврядування та територіальної організації влади.

На даний час ефективного та швидкого розв'язання потребують такі проблеми:

- погіршення якості та доступності публічних послуг внаслідок ресурсної неспроможності переважної більшості органів місцевого самоврядування здійснювати власні і делеговані повноваження;
- зношеність теплових, каналізаційних, водопостачальних мереж і житлового фонду та ризик виникнення техногенних катастроф в умовах обмеженості фінансових ресурсів місцевого самоврядування;
- складна демографічна ситуація у більшості територіальних громад (старіння населення, знелюднення сільських територій та монофункціональних міст);
- неузгодженість місцевої політики щодо соціально-економічного розвитку з реальними інтересами територіальних громад;
- нерозвиненість форм прямого народовладдя, неспроможність членів громад до солідарних дій, спрямованих на захист своїх прав та інтересів, у співпраці з органами місцевого самоврядування і місцевими органами виконавчої влади та досягнення спільних цілей розвитку громади;
- зниження рівня професіоналізму посадових осіб місцевого самоврядування, зокрема внаслідок низької конкурентоспроможності органів місцевого самоврядування на ринку праці, зниження рівня престижності посад, що призводить до низької ефективності управлінських рішень;
- корпоратизація органів місцевого самоврядування, закритість і непрозорість їх діяльності, високий рівень корупції, що призводить до зниження ефективності використання ресурсів, погіршення інвестиційної привабливості територій, зростання соціальної напруги;
- надмірна централізація повноважень органів виконавчої влади та фінансово-матеріальних ресурсів;
- відсторонення місцевого самоврядування від вирішення питань у сфері земельних відносин, посилення соціальної напруги серед сільського населення внаслідок відсутності повсюдності місцевого самоврядування.

Зазначені проблеми ускладнюються внаслідок проблем правового та інституційного характеру, а також неузгодженості реформ у різних сферах з реформуванням системи місцевого самоврядування та адміністративно-територіального устрою держави.

Мета Концепції

Метою Концепції є визначення напрямів, механізмів і строків формування ефективного місцевого самоврядування та територіальної організації влади для створення і підтримки повноцінного життєвого середовища для громадян, надання високоякісних та доступних публічних послуг, становлення інститутів прямого народовладдя, задоволення інтересів громадян в усіх сферах життєдіяльності на відповідній території, узгодження інтересів держави та територіальних громад.

Шляхи і способи розв'язання проблем

Проблеми передбачається розв'язати шляхом:

- визначення обґрунтованої територіальної основи для діяльності органів місцевого самоврядування та органів виконавчої влади, здатних забезпечити доступність та належну якість публічних послуг, що надаються такими органами, а також необхідної для цього ресурсної бази;
- створення належних матеріальних, фінансових та організаційних умов для забезпечення здійснення органами місцевого самоврядування власних і делегованих повноважень;
- розмежування повноважень у системі органів місцевого самоврядування та органів виконавчої влади на різних рівнях адміністративно-територіального устрою за принципом субсидіарності;
- розмежування повноважень між органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування на засадах децентралізації влади;
- запровадження механізму державного контролю за відповідністю Конституції та законам України рішень органів місцевого самоврядування та якістю надання населенню публічних послуг;

- максимального залучення населення до прийняття управлінських рішень, сприяння розвитку форм прямого народовладдя;
- удосконалення механізму координації діяльності місцевих органів виконавчої влади.

Принципи реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади

Реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади здійснюється з дотриманням таких принципів:

- верховенства права;
- відкритості, прозорості та громадської участі;
- повсюдності місцевого самоврядування;
- субсидіарності;
- доступності публічних послуг;
- підзвітності та підконтрольності органів і посадових осіб місцевого самоврядування територіальній громаді;
- підконтрольності органів місцевого самоврядування органам виконавчої влади у питаннях дотримання Конституції та законів України;
- правової, організаційної та фінансової спроможності місцевого самоврядування;
- державної підтримки місцевого самоврядування;
- партнерства між державою та місцевим самоврядуванням;
- сталого розвитку територій.

Завдання реформи

Забезпечення доступності та якості публічних послуг

Публічні послуги повинні надаватися відповідно до державних стандартів з урахуванням необхідності забезпечення:

- територіальної доступності, що передбачає надання послуг на території громади, де проживає особа;
- належної матеріально-технічної бази для надання основних форм публічних послуг (органи місцевого самоврядування повинні мати у своєму розпорядженні відповідні приміщення та інфраструктуру);

ЗАКОНОДАВСТВО
ПРО МІСЦЕВЕ САМОВРЯДУВАННЯ

- відкритості інформації про послуги, порядок та умови їх надання;
- професійності надання публічних послуг.
- Крім того, необхідно забезпечити безперервну освіту посадових осіб місцевого самоврядування.

***Досягнення оптимального розподілу повноважень між
органами місцевого самоврядування та органами
виконавчої влади***

Доступність та належна якість публічних послуг забезпечується шляхом оптимального розподілу повноважень між органами місцевого самоврядування та органами виконавчої влади на різних рівнях адміністративно-територіального устрою за принципами субсидіарності та децентралізації.

Органам місцевого самоврядування базового рівня надаються повноваження відповідно до їх кадрового, фінансового, інфраструктурного потенціалу та ресурсів на новій територіальній основі.

Основними повноваженнями органів місцевого самоврядування базового рівня є забезпечення:

- місцевого економічного розвитку (залучення інвестицій, розвиток підприємництва);
- розвитку місцевої інфраструктури, зокрема доріг, мереж водо-, тепло-, газо-, електропостачання і водовідведення, інформаційних мереж, об'єктів соціального та культурного призначення;
- планування розвитку території громади;
- вирішення питань забудови території (відведення земельних ділянок, надання дозволів на будівництво, прийняття в експлуатацію будівель);
- благоустрою території;
- надання житлово-комунальних послуг (централізоване водо-, теплопостачання і водовідведення, вивезення та утилізація відходів, утримання будинків і споруд, прибудинкових територій комунальної власності);
- організації пасажирських перевезень на території громади;

- утримання вулиць і доріг у населених пунктах;
- громадської безпеки;
- гасіння пожеж;
- управління закладами середньої, дошкільної та позашкільної освіти;
- надання послуг швидкої медичної допомоги, первинної охорони здоров'я, з профілактики хвороб;
- розвитку культури та фізичної культури (утримання та організація роботи будинків культури, клубів, бібліотек, стадіонів, спортивних майданчиків);
- надання соціальної допомоги через територіальні центри;
- надання адміністративних послуг через центри надання таких послуг.

Структурні підрозділи територіальних органів центральних органів виконавчої влади на базовому рівні надаватимуть послуги з:

- санітарно-епідеміологічного захисту;
- соціального захисту населення (виплата пенсій, субсидій, компенсацій, забезпечення надання пільг);
- казначейського обслуговування;
- реєстрації актів цивільного стану.

Основними повноваженнями органів місцевого самоврядування районного рівня є забезпечення:

- виховання та навчання дітей у школах-інтернатах загального профілю;
- надання медичних послуг вторинного рівня.

Основними повноваженнями органів місцевого самоврядування обласного рівня є забезпечення:

- регіонального розвитку;
- охорони навколишнього природного середовища;
- розвитку обласної інфраструктури, насамперед обласних автомобільних доріг, мережі міжрайонних та міжобласних маршрутів транспорту загального користування;
- професійно-технічної освіти;

ЗАКОНОДАВСТВО
ПРО МІСЦЕВЕ САМОВРЯДУВАННЯ

- надання високоспеціалізованої медичної допомоги;
- розвитку культури, спорту, туризму.

Повноваження передаються державою органам місцевого самоврядування, що діють на тому рівні адміністративно-територіального устрою, на якому можливо і доцільно їх здійснювати з огляду на кадровий, фінансовий, інфраструктурний потенціал та ресурси, необхідні для реалізації повноважень на такому рівні.

Для оптимального розподілу повноважень між органами місцевого самоврядування та органами виконавчої влади на різних рівнях адміністративно-територіального устрою необхідно забезпечити:

- удосконалення системи залучення громадськості до розроблення управлінських рішень і контролю за їх реалізацією;
- визначення достатньої податкової бази, що дасть змогу забезпечити виконання органами місцевого самоврядування власних повноважень з урахуванням об'єктивних критеріїв фінансування державою делегованих повноважень;
- утворення на кожному адміністративно-територіальному рівні представницьких органів місцевого самоврядування з власними виконавчими органами;
- ефективний державний контроль за дотриманням органами місцевого самоврядування вимог Конституції та законів України.

Визначення об'єднаної територіальної основи для діяльності органів місцевого самоврядування та органів виконавчої влади з метою забезпечення доступності та належної якості публічних послуг, що надаються такими органами

Формування критеріїв для адміністративно-територіальних одиниць різного рівня адміністративно-територіального устрою держави здійснюється з урахуванням того, що:

- адміністративно-територіальний устрій складається з трьох рівнів:
- базового (адміністративно-територіальні одиниці – громади);
- районного (адміністративно-територіальні одиниці – райони);

- регіонального (адміністративно-територіальні одиниці – Автономна Республіка Крим, області, мм. Київ і Севастополь);
- територія адміністративно-територіальної одиниці є нерозривною;
- у межах адміністративно-територіальної одиниці не може бути інших адміністративно-територіальних одиниць того ж рівня;
- територія адміністративно-територіальної одиниці базового рівня визначається з урахуванням доступності основних публічних послуг, що надаються на території громади (час прибуття для надання швидкої медичної допомоги в ургентних випадках та пожежної допомоги не має перевищувати 30 хвилин).

На кожному рівні адміністративно-територіального устрою функціонують відповідні органи місцевого самоврядування та органи виконавчої влади:

- на базовому рівні – сільська, селищна, міська ради та їх виконавчі органи, представництва (представники) окремих органів виконавчої влади;
- на районному рівні – районні ради та їх виконавчі органи, райдержадміністрації, територіальні органи центральних органів виконавчої влади;
- на регіональному рівні – Рада міністрів Автономної Республіки Крим, обласні ради та їх виконавчі органи, облдержадміністрації, Київська та Севастопольська міські ради та їх виконавчі органи, Київська та Севастопольська міські держадміністрації, територіальні органи центральних органів виконавчої влади.

Створення належних матеріальних, фінансових та організаційних умов для забезпечення виконання органами місцевого самоврядування власних і делегованих повноважень

Створення належних матеріальних, фінансових та організаційних умов та формування кадрового складу для забезпечення виконання органами місцевого самоврядування власних і делегованих повноважень здійснюється з дотриманням таких принципів:

ЗАКОНОДАВСТВО
ПРО МІСЦЕВЕ САМОВРЯДУВАННЯ

- наявність ресурсів, необхідних для здійснення визначених законом повноважень органів місцевого самоврядування;
- обчислення обсягу дотації вирівнювання на основі уніфікованих стандартів надання публічних послуг;
- надання трансфертів з державного бюджету безпосередньо кожному місцевому бюджету;
- визначення фінансовою основою здійснення органами місцевого самоврядування власних повноважень податків та зборів, які пов'язані з територією відповідної адміністративно-територіальної одиниці;
- закріплення за місцевими бюджетами частини коштів, що надходять від сплати податку на прибуток новостворених юридичних осіб, протягом п'яти років від дати інвестування в юридичну особу;
- надання органам місцевого самоврядування права регулювати ставки місцевих податків і зборів;
- недопущення надання іншими органами місцевого самоврядування та органами виконавчої влади податкових пільг, які зменшують власні доходи місцевих бюджетів. Пільги з місцевих податків і зборів можуть встановлюватися лише тим органом місцевого самоврядування, до бюджету якого зараховуються такі податки і збори;
- надання органам місцевого самоврядування доступу до залучення кредитних ресурсів для інвестиційного розвитку шляхом спрощення процедур погодження запозичень і місцевих гарантій та збалансування їх із способами державного контролю, спрямованого на запобігання банкрутству об'єктів права комунальної власності;
- підвищення прозорості та ефективності використання бюджетних коштів шляхом запровадження програмно-цільового методу для всіх місцевих бюджетів;
- визначення матеріальною основою місцевого самоврядування майна, зокрема землі, що перебуває у власності територіальних громад сіл, селищ, міст (комунальній власності), об'єктів спільної власності територіальних громад сіл, селищ, міст, району, області, а також належної бази оподаткування;

- надання територіальним громадам права розпоряджатися земельними ресурсами в межах своєї території, об'єднувати свої майно та ресурси в рамках співробітництва територіальних громад для виконання спільних програм та більш ефективного надання публічних послуг населенню суміжних територіальних громад;
- максимальне залучення населення до прийняття управлінських рішень з питань місцевого значення та сприяння розвитку форм прямого народовладдя;
- запровадження ефективних механізмів участі громадськості у виробленні органами місцевого самоврядування важливих управлінських рішень, зокрема з питань визначення стратегії розвитку територіальної громади, затвердження статутів територіальних громад, проектів містобудівної документації (генеральних планів розвитку міст, селищ, сіл тощо);
- надання загальним зборам громадян за місцем проживання згідно із законом та відповідно до статуту територіальної громади права ініціювати позачергове звітування посадових осіб місцевого самоврядування перед територіальною громадою, а також установлення обов'язку для органів місцевого самоврядування та їх посадових осіб обґрунтовувати власні рішення про врахування або неврахування рішень загальних зборів громади;
- утворення при органах місцевого самоврядування консультативно-дорадчих органів для проведення консультацій з громадськістю, сприяння проведенню громадської експертизи проектів рішень та прийнятих рішень органів місцевого самоврядування;
- забезпечення права територіальних громад на місцевий референдум;
- удосконалення процедури утворення органів самоорганізації населення, визначення чіткого порядку надання їм частини повноважень органів місцевого самоврядування, а також надання коштів для здійснення зазначених повноважень, витрачання ними таких коштів, звітування про їх використання;
- поширення практики утворення органів самоорганізації на-

ЗАКОНОДАВСТВО ПРО МІСЦЕВЕ САМОВРЯДУВАННЯ

- селення, зокрема у територіальних громадах, до яких належать жителі більш як одного населеного пункту;
- запровадження механізму здійснення місцевими держадміністраціями державного контролю за відповідністю Конституції та законам України рішень органів місцевого самоврядування та якістю надання населенню публічних послуг;
 - позбавлення місцевих рад права висловлювати недовіру головам відповідних місцевих держадміністрацій.

Етапи реалізації Концепції

Реалізація Концепції здійснюється двома етапами.

На першому підготовчому етапі (2014 рік) передбачається:

- у першочерговому порядку внести до Конституції України зміни щодо утворення виконавчих органів обласних і районних рад та розподілу повноважень між ними;
- розробити проекти та прийняти акти законодавства щодо запровадження механізму прямого народовладдя, удосконалення правового регулювання процедур проведення загальних зборів громадян за місцем їх проживання та встановлення додаткових гарантій діяльності органів самоорганізації населення, створити сприятливі правові умови для широкого залучення населення до прийняття управлінських рішень органами місцевого самоврядування;
- створити законодавчу основу для реалізації права територіальних громад на добровільне об'єднання, передбачивши при цьому надання державної підтримки об'єднаним громадам протягом п'яти років після утворення для поліпшення інфраструктури надання послуг та транспортної доступності;
- створити законодавчу основу для реалізації права територіальних громад на співробітництво на засадах ресурсно-організаційної кооперації та отримання державної підтримки для реалізації проектів такого співробітництва;
- законодавчо врегулювати нову систему адміністративно-територіального устрою;

- здійснити моделювання адміністративно-територіальних одиниць у регіонах та розробити проекти нормативних актів, необхідних для завершення формування нової системи адміністративно-територіального устрою;
- визначити Мінрегіон головним центральним органом виконавчої влади з проведення реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади і розробити на рівні Кабінету Міністрів України механізм координації проведення зазначеного реформування;
- провести широку інформаційно-роз'яснювальну роботу з питань реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади;
- завершити формування законодавчої бази з питань діяльності органів місцевого самоврядування та органів виконавчої влади на новій територіальній основі з визначенням їх повноважень та ресурсного забезпечення відповідно до вимог цієї Концепції.

На другому етапі реалізації Концепції (2015—2017 роки) передбачається:

- уніфікувати і стандартизувати публічні послуги, що надаються населенню органами місцевого самоврядування та органами виконавчої влади з урахуванням принципів максимальної доступності послуг для споживачів та визначити на законодавчому рівні умови для їх належного фінансування;
- провести інституційну реорганізацію органів місцевого самоврядування та місцевих органів виконавчої влади на новій територіальній основі;
- провести місцеві вибори з урахуванням реформованої системи органів місцевого самоврядування;
- удосконалити систему планування території громад, вирішити питання забезпечення новостворених громад схемами планування території та генеральними планами.

Очікувані результати

Реалізація Концепції сприятиме:

- посиленню правової, організаційної та матеріальної спроможності територіальних громад, органів місцевого самоврядування, провадженню їх діяльності з дотриманням принципів та положень Європейської хартії місцевого самоврядування;
- доступності публічних послуг, підвищенню їх якості;
- впровадженню механізму здійснення місцевими держадміністраціями та населенням контролю за наданням органами місцевого самоврядування, територіальними органами центральних органів виконавчої влади публічних послуг;
- запровадженню стандартів (нормативів) якості публічних послуг, що надаються населенню органами місцевого самоврядування базового та регіонального рівня, критеріїв оцінювання якості;
- створенню сприятливих правових умов для максимально широкого залучення населення до прийняття управлінських рішень, а також розвитку форм прямого народовладдя;
- формуванню ефективної територіальної системи органів місцевого самоврядування та місцевих органів виконавчої влади для забезпечення сталого соціально-економічного розвитку відповідних адміністративно-територіальних одиниць;
- утворенню об'єднаних територіальних громад, спроможних самостійно або через органи місцевого самоврядування вирішувати питання місцевого значення;
- соціально-економічному розвитку територіальних громад і регіонів;
- стимулюванню економічного розвитку територій у результаті удосконалення механізмів впливу органів місцевого самоврядування на визначення пріоритетів місцевого економічного розвитку;
- визначенню чітких меж кожної адміністративно-територіальної одиниці, забезпеченню повсюдності юрисдикції органів місцевого самоврядування на території відповідної

адміністративно-територіальної одиниці та недопущенню наявності в межах території громади інших адміністративно-територіальних одиниць такого ж рівня;

- утворенню виконавчих органів обласних та районних рад;
- зміні статусу місцевих держадміністрацій з органів загальної компетенції на контрольно-наглядові органи у системі виконавчої влади з функцією координації діяльності територіальних органів центральних органів виконавчої влади на відповідній території;
- забезпеченню розподілу повноважень між органами місцевого самоврядування базового та регіонального рівня, місцевими держадміністраціями та територіальними органами центральних органів виконавчої влади.

Обсяг фінансових ресурсів

Фінансування заходів з реалізації Концепції здійснюється з державного та місцевих бюджетів у межах асигнувань, що передбачаються у бюджетах відповідних територіальних громад на відповідний рік, а також за рахунок міжнародної технічної та фінансової допомоги.

ЗАКОНОДАВСТВО
ПРО МІСЦЕВЕ САМОВРЯДУВАННЯ

ЗАТВЕРДЖЕНО
постановою
Кабінету Міністрів України
від 8 квітня 2015 р. № 214

(Із змінами, внесеними згідно з Постановою КМ
№ 695 від 02.09.2015)

**МЕТОДИКА ФОРМУВАННЯ
СПРОМОЖНИХ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД⁶⁸**

1. Ця Методика визначає механізм та умови формування спроможних територіальних громад, а також порядок розроблення і схвалення перспективного плану формування територій громад Автономної Республіки Крим, області (далі – перспективний план).

2. У цій Методиці терміни вживаються у такому значенні:

спроможна територіальна громада – територіальні громади сіл (селищ, міст), які в результаті добровільного об'єднання здатні самостійно або через відповідні органи місцевого самоврядування забезпечити належний рівень надання послуг, зокрема у сфері освіти, культури, охорони здоров'я, соціального захисту, житлово-комунального господарства, з урахуванням кадрових ресурсів, фінансового забезпечення та розвитку інфраструктури відповідної адміністративно-територіальної одиниці;

потенційний адміністративний центр спроможної територіальної громади – населений пункт (село, селище, місто), який, як правило, розташований найближче до географічного центру території спроможної територіальної громади та має найбільш розвинуту інфраструктуру;

зона доступності потенційного адміністративного центру спроможної територіальної громади – територія навколо потенційного адміністративного центру спроможної територіальної громади, що визначається з урахуванням доступності послуг у відповідних сферах на території такої громади.

68 Офіційний вісник України від 05.05.2015 – 2015 р., № 33, стор. 22, стаття 963, код акту 76575/2015

Інші терміни вживаються у значенні, наведеному в Законах України «Про місцеве самоврядування в Україні» та “Про добровільне об’єднання територіальних громад”.

3. Формування спроможних територіальних громад здійснюється з урахуванням:

- здатності органів місцевого самоврядування вирішувати суспільні питання, які належать до їх компетенції, для задоволення потреб населення відповідних адміністративно-територіальних одиниць;
- історичних, географічних, соціально-економічних, культурних особливостей розвитку відповідних адміністративно-територіальних одиниць;
- розвитку інфраструктури відповідних адміністративно-територіальних одиниць;
- фінансового забезпечення відповідних адміністративно-територіальних одиниць;
- трудової міграції населення;
- доступності послуг у відповідних сферах.

4. Формування спроможних територіальних громад здійснюється шляхом:

- розроблення Радою міністрів Автономної Республіки Крим, облдержадміністрацією проекту перспективного плану;
- схвалення проекту перспективного плану Верховною Радою Автономної Республіки Крим, обласною радою;
- затвердження Кабінетом Міністрів України перспективних планів;
- добровільного об’єднання територіальних громад;
- формування органів місцевого самоврядування спроможних територіальних громад.

5. Рада міністрів Автономної Республіки Крим, облдержадміністрація розробляє відповідно до цієї Методики із залученням у разі потреби представників органів місцевого самоврядування, органів самоорганізації населення та громадськості відповідних адміністративно-територіальних одиниць:

- проект перспективного плану;

- паспорти спроможних територіальних громад за формою згідно з додатком.

6. Формування спроможних територіальних громад здійснюється у такій послідовності:

1) визначення потенційними адміністративними центрами міст обласного значення та населених пунктів, що мають статус районних центрів, та зон їх доступності.

Зони доступності таких потенційних адміністративних центрів визначаються на відстані не більш як 20 кілометрів дорогами з твердим покриттям. Відстань може бути збільшена до 25 кілометрів у разі, коли чисельність населення спроможної територіальної громади в зоні віддаленості від потенційного адміністративного центру більш як 20 кілометрів становить не більш як 10 відсотків загальної чисельності населення такої громади. Така відстань може бути зменшена у разі відсутності доріг з твердим покриттям чи особливостей рельєфу, що унеможлиблює сполучення (ріки без мостів, гори).

Зони доступності потенційних адміністративних центрів спроможних територіальних громад визначаються з урахуванням доступності послуг у відповідних сферах, зокрема часу прибуття для надання швидкої медичної допомоги у невідкладних випадках та пожежної допомоги, що не має перевищувати 30 хвилин;

2) визначення потенційними адміністративними центрами населених пунктів (сіл, селищ, міст), які раніше мали статус районних центрів та розташовані на відстані більш як 20 кілометрів дорогами з твердим покриттям від міст обласного значення та населених пунктів, які мають статус районних центрів, та зон їх доступності.

Зони доступності таких потенційних адміністративних центрів визначаються відповідно до підпункту 1 цього пункту.

У разі розташування в зоні доступності потенційного адміністративного центру спроможної територіальної громади, визначеного відповідно до підпунктів 1 і 2 цього пункту, населеного пункту (села, селища, міста), який має відповідні кадрові ресурси, фінансове забезпечення та розвинуту інфраструктуру (зокрема, на території якого є загальноосвітній навчальний заклад I-III ступеня, проживає не менш як 250 дітей шкільного і 100 дітей дошкільного

віку), такий населений пункт може бути визначений потенційним адміністративним центром спроможної територіальної громади;

3) визначення потенційними адміністративними центрами інших населених пунктів (сіл, селищ, міст), територія яких не охоплюється зонами доступності потенційних адміністративних центрів, визначених відповідно до підпунктів 1 і 2 цього пункту, які розташовані на відстані не менш як 20 кілометрів дорогами з твердим покриттям від таких потенційних адміністративних центрів та частково забезпечені інфраструктурою.

У разі наявності на території, яка не охоплюється зонами доступності потенційних адміністративних центрів, визначених відповідно до підпунктів 1 і 2 цього пункту, більш як одного населеного пункту, який може бути визначений потенційним адміністративним центром, перевага надається тому, що має найбільш розвинуту інфраструктуру.

7. Межі території спроможної територіальної громади визначаються по зовнішніх межах юрисдикції рад територіальних громад, що входять до її складу.

8. Межі територій спроможних територіальних громад визначаються з дотриманням таких вимог:

територія спроможної територіальної громади має включати території територіальних громад, що входять до її складу, та бути нерозривною;

спроможні територіальні громади розташовуються у межах території Автономної Республіки Крим, однієї області та у разі можливості одного району.

9. Територіальна громада, яка розташована на однаковій відстані від потенційних адміністративних центрів спроможних територіальних громад, може бути включена до складу тієї спроможної територіальної громади, потенційний адміністративний центр якої має найбільш розвинуту соціальну і транспортну інфраструктуру та розташований у межах одного району.

10. З метою забезпечення відкритості та прозорості роботи з розроблення проекту перспективного плану може утворюватися робоча група, до складу якої входять представники Ради міністрів Автономної Республіки Крим, облдержадміністрації, відповідних

ЗАКОНОДАВСТВО
ПРО МІСЦЕВЕ САМОВРЯДУВАННЯ

органів місцевого самоврядування, органів самоорганізації населення та громадськості.

11. З метою врахування інтересів територіальних громад під час розроблення проекту перспективного плану уповноважені Радою міністрів Автономної Республіки Крим, облдержадміністрацією посадові особи проводять консультації з уповноваженими представниками органів місцевого самоврядування та їх асоціацій, а також суб'єктами господарювання та їх громадськими об'єднаннями.

За результатами консультацій оформляється протокол.

Консультації проводяться під час:

- визначення переліку територіальних громад, що можуть увійти до складу спроможної територіальної громади;
- визначення переліку територіальних громад, території яких не охоплюються зонами доступності потенційних адміністративних центрів;
- визначення меж територій спроможних територіальних громад.
- Консультації проводяться насамперед з представниками територіальних громад, території яких охоплюються зонами доступності кількох потенційних адміністративних центрів.

12. Якщо в процесі розроблення проекту перспективного плану після проведення консультацій виникла необхідність внесення до нього змін, проводяться додаткові консультації.

13. Проект перспективного плану розробляється в електронному та паперовому вигляді та включає:

- графічну частину, яка відображає межі спроможних територіальних громад, їх потенційні адміністративні центри та всі населені пункти, що увійшли до їх складу;
- перелік спроможних територіальних громад.

14. Проект перспективного плану схвалюється Верховною Радою Автономної Республіки Крим, відповідною обласною радою та вноситься в установленому порядку на розгляд Кабінету Міністрів України разом з паспортами спроможних територіальних громад для його затвердження.

ПАСПОРТ

(найменування спроможної територіальної громади та її

потенційного адміністративного центру)

Найменування показника	Значення показника
------------------------	--------------------

1. Чисельність населення станом на 1 січня 2015 р.
у тому числі дітей:
дошкільного віку
шкільного віку
2. Кількість населених пунктів, що входять до складу спроможної територіальної громади
3. Обсяг доходів (розрахунковий) спроможної територіальної громади, гривень
у тому числі:
сформованих відповідно до статті 64 Бюджетного кодексу України
бюджету розвитку
базової дотації
реверсної дотації
4. Площа території спроможної територіальної громади, кв. кілометрів
5. Кількість закладів, що утримуються за рахунок бюджету органів місцевого самоврядування
у тому числі:
загальноосвітніх навчальних закладів I-III ступеня
загальноосвітніх навчальних закладів I-II ступеня
загальноосвітніх навчальних закладів I ступеня
дошкільних навчальних закладів
закладів позашкільної освіти
закладів культури
закладів фізичної культури
фельдшерсько-акушерських пунктів

ЗАКОНОДАВСТВО
ПРО МІСЦЕВЕ САМОВРЯДУВАННЯ

амбулаторій, поліклінік
лікарень
станцій швидкої допомоги

6. Наявність приміщень для розміщення державних органів, установ, що здійснюють повноваження щодо:

правоохоронної діяльності
реєстрації актів цивільного стану та майнових прав
пенсійного забезпечення
соціального захисту
пожежної безпеки
казначейського обслуговування

7. Наявність приміщень для розміщення органів місцевого самоврядування

Відомості про територіальні громади, що увійдуть до складу спроможної територіальної громади

Порядковий номер	Найменування територіальних громад та населених пунктів, що входять до їх складу, із зазначенням адміністративного статусу	Чисельність населення станом на 1 січня 2015 р.	Відстань до потенційного адміністративного центру спроможної територіальної громади, кілометрів
------------------	--	---	---

СЛОВНИК ДЕПУТАТА

АБСЕНТЕЇЗМ – (від лат. *absens* – *відсутній*) – ухилення виборців від участі у голосуванні на виборах, референдумах.

АВТОНОМІЯ – (грец. *Autos* – сам і *nomos* – закон) – самоврядування певної частини території держави, тобто її право самостійно вирішувати окремі питання організації і здійснення влади в межах повноважень, встановлених конституцією держави.

АДМІНІСТРАТИВНИЙ КОНТРОЛЬ – контроль з боку місцевих державних адміністрацій та відповідних органів виконавчої влади за законністю діяльності органів місцевого самоврядування, який здійснюється в межах, визначених законом.

АДМІНІСТРАТИВНО-ТЕРИТОРІАЛЬНА ОДИНИЦЯ – структурний елемент системи адміністративно-територіального устрою держави. А.т.о. не мають політичної самостійності і слугують територіальною основою для побудови системи місцевих та регіональних органів державної влади та здійснення місцевого самоврядування.

АДМІНІСТРАТИВНО-ТЕРИТОРІАЛЬНИЙ ПОДІЛ – поділ державної території на окремі частини (адміністративно-територіальні та політико-територіальні одиниці), відповідно до якого будується система місцевих органів державної влади та організоване місцеве самоврядування.

АДМІНІСТРАТИВНО-ТЕРИТОРІАЛЬНИЙ УСТРІЙ – система взаємовідносин вищих та центральних органів державної влади адміністративно-територіальних одиниць держави. Систему адміністративно-територіального устрою України складають: Автономна Республіка Крим, області, райони, міста, райони в містах, селища і села.

АКЛАМАЦІЯ – (лат. *acclamatio*, від лат. *acclamo* – *виголошую*) – спосіб прийняття рішення представницьким органом без підрахунку голосів, на основі реакції депутатів, що виявляється у вигуках, репліках тощо.

АКТ (правовий) (лат. aktus, від ago – *приводжу в рух*) – офіційний письмовий документ органу публічної влади, в якому вміщується правова норма (нормативно-правовий акт) або владний припис, внесений внаслідок вирішення конкретної юридичної справи (правозастосовний акт).

АКТИВНЕ ВИБОРЧЕ ПРАВО – право громадян брати участь у якості виборця в національних, регіональних та місцевих виборах і референдумах.

Згідно зі статтею 70 Конституції України активне виборче право мають громадяни України, які досягли вісімнадцяти років на день проведення виборів, референдумів.

БЕЗДІЯЛЬНІСТЬ (посадової особи) – певна форма поведінки особи, пов'язана з невиконанням нею дій, які вона повинна була і могла вчинити в силу покладених на неї згідно з чинним законодавством України посадових обов'язків.

БЮДЖЕТ – план формування та використання фінансових ресурсів для забезпечення завдань і функцій, які здійснюються відповідно органами державної влади, органами влади Автономної Республіки Крим, органами місцевого самоврядування протягом бюджетного періоду (ст. 2 БКУ).

БЮДЖЕТНЕ ДОРУЧЕННЯ – документ, яким розпорядник кредитів перераховує бюджетні кошти зі свого рахунку в банку на рахунок підвідомчої установи, організації.

БЮДЖЕТНЕ РЕГУЛЮВАННЯ – надання коштів з державного бюджету областям, з бюджетів областей – містам і районам, з районних – у сільські і селищні з метою збалансування кожного бюджету на рівні, необхідному для фінансування першочергових витрат відповідної території, існують різні методи Б.Р.: відрахування від загальнодержавних податків, зборів і платежів за нормативами, що встановлюються відповідно Верховною Радою, міськими, районними радами: субвенції, субсидії та дотації.

БЮДЖЕТНЕ ФІНАНСУВАННЯ – джерела формування коштів державних підприємств і покриття видатків на спеціальні заходи

(підготовка кадрів тощо), в умовах самофінансування і самоокупності підприємств.

БЮДЖЕТНІ УСТАНОВИ — органи державної влади, органи місцевого самоврядування, а також організації, створені ними у встановленому порядку, що повністю утримуються за рахунок відповідно державного бюджету чи місцевого бюджету. Бюджетні установи є неприбутковими.

БЮДЖЕТНА СИСТЕМА УКРАЇНИ — сукупність державного бюджету та місцевих бюджетів, побудована з урахуванням економічних відносин, державного і адміністративно-територіальних устроїв і врегульована нормами права (ст. 2 БКУ⁶⁹). Бюджетна система будується на засадах, визначених Конституцією України.

БЮДЖЕТНИЙ ПРОЦЕС— регламентований бюджетним законодавством процес складання, розгляду, затвердження, виконання бюджетів, звітування про їх виконання, а також контролю за дотриманням бюджетного законодавства (ст. 2 БКУ).

БЮДЖЕТНА КЛАСИФІКАЦІЯ — єдине систематизоване, функціональне згрупування доходів і видатків бюджету за однорідними ознаками, що забезпечує загальнодержавну і міжнародну порівнянність бюджетних даних (ст. 8 БКУ).

БЮДЖЕТ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ — план утворення і використання фінансових ресурсів, необхідних для забезпечення функцій та повноважень місцевого самоврядування (ст. 1 ЗМСУ⁷⁰). Згідно зі ст. 5 Бюджетного кодексу України бюджетами місцевого самоврядування є бюджети територіальних громад сіл, їх об'єднань, селищ, міст (у тому числі районів у містах).

БЮДЖЕТ РОЗВИТКУ — доходи і видатки місцевого бюджету які утворюються і використовуються для реалізації програм соціально-економічного розвитку, зміцнення матеріально-фінансової бази (ст. 1 ЗМСУ).

БЮДЖЕТНИЙ РІК — період часу, що дорівнює календарному

69 БКУ — Бюджетний кодекс України.

70 ЗМСУ — Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні».

року, на який затверджується здійснення бюджету. В Україні Б.Р. розпочинається 1 січня і закінчується 31 грудня (ст. 3 БКУ).

ВАЛОВИЙ СУСПІЛЬНИЙ ПРОДУКТ - вартість матеріальних благ, створених суспільним виробництвом протягом певного періоду. Складається з вироблених засобів виробництва та предметів споживання, а в грошовому виразі – з вартості матеріальних затрат у суспільному виробництві, які необхідно компенсувати (фонд заміщення), та заново створеної вартості (національний дохід).

ВАЛЮТА – а) грошова одиниця та її тип (золота, срібна, папєрова); б) грошові знаки зарубіжних держав, а також кредитні та платіжні документи, суми в яких виражені в іноземних грошових одиницях. В. поділяється на три групи: вільно конвертована, тобто така, що вільно обертається в будь-які інші валюти; частково конвертована – обмінюється лише на деякі іноземні валюти; неконвертована – використовується тільки в межах даної країни.

ВИДАТКИ БЮДЖЕТІВ – кошти, спрямовані на здійснення програм та заходів, передбачених відповідним бюджетом. До видатків бюджету не належать: погашення боргу; надання кредитів з бюджету; розміщення бюджетних коштів на депозитах; придбання цінних паперів; повернення надміру сплачених до бюджету сум податків і зборів (обов'язкових платежів) та інших доходів бюджету, проведення їх бюджетного відшкодування.

ВИДАТКИ БЮДЖЕТІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ – самостійно визначені напрямки і норми витрачання бюджетних коштів органами місцевого самоврядування на утримання житлово-комунального господарства, закладів охорони здоров'я, соціального забезпечення, освіти, культури, фізкультури і спорту, органів внутрішніх справ, на охорону природи, на податкові пільги і допомогу окремим категоріям населення, на утримання управлінських структур тощо.

ВИКОНАВЧІ ОРГАНИ РАД (В.О.) – органи, які відповідно до Конституції України та Закону «Про місцеве самоврядування в Україні» створюються сільськими, селищними, міськими, районними в містах (у разі їх створення) радами для здійснення виконав-

чих функцій і повноважень місцевого само-врядування у межах, визначених законами України (ст. 1 ЗМСУ).

- В.О. сільських, селищних, міських, районних у містах (у разі їх створення) рад є їхні виконавчі комітети, відділи, управління та інші створювані радами виконавчі органи.
- В.О. є підконтрольними і підзвітними відповідним радам, а з питань здійснення делегованих їм повноважень органів виконавчої влади – також підконтрольними відповідним органам виконавчої влади.

У сільських радах, що представляють територіальні громади, які налічують до 500 жителів, за рішенням відповідної територіальної громади або сільської ради виконавчий орган ради може не створюватися. У цьому випадку функції виконавчого органу ради (крім розпорядження земельними та природними ресурсами) здійснює сільський голова одноосібно.

ГРОМАДСЬКЕ СЛУХАННЯ – встановлений статутом територіальної громади порядок громадського обговорення найбільш важливих питань місцевого значення, зустрічей членів громади з депутатами місцевої ради та посадовими особами місцевого самоврядування, при яких члени громади можуть порушувати питання та вносити пропозиції щодо проблем місцевого самоврядування. Ці пропозиції підлягають обов'язковому розгляду органами та посадовими особами місцевого самоврядування.

ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ – об'єднання громадян для задоволення та захисту своїх законних соціальних, економічних, творчих, вікових, національно-культурних, спортивних та інших спільних інтересів (ст. 3 Закону «Про об'єднання громадян»).

ДЕЛЕГОВАНІ ПОВНОВАЖЕННЯ – повноваження органів виконавчої влади, надані органам місцевого самоврядування законом, а також повноваження органів місцевого самоврядування, які передаються відповідним місцевим державним адміністраціям за рішенням районних, обласних рад (ст. 1 ЗМСУ).

ДЕПУТАТСЬКИЙ ЗАПИТ – це підтримана радою вимога депу-

тата місцевої ради до посадових осіб ради і її органів, сільського, селищного, міського голови, керівників підприємств, установ і організацій незалежно від форми власності, які розташовані або зареєстровані на відповідній території, а депутата міської (міста обласного значення), районної, обласної ради - також до голови місцевої державної адміністрації, його заступників, керівників відділів і управлінь з питань, які віднесені до відання ради (ст. 21 Закону «Про статус депутатів місцевих рад»).

ДЕПУТАТСЬКЕ ЗАПИТАННЯ — це засіб одержання депутатом місцевої ради інформації або роз'яснення з тієї чи іншої проблеми. Відповідь на запитання може бути оголошено на сесії ради або дано депутату місцевої ради в індивідуальному порядку. Запитання не включається до порядку денного сесії, не обговорюється і рішення по ньому не приймається способом отримання депутатом інформації або роз'яснення з тієї чи іншої проблеми. Відповідь на запитання може бути оголошено на сесії ради або дано депутатові в індивідуальному порядку. Запитання не включається до порядку денного сесії, не обговорюється і рішення по ньому не приймається (ст. 21 Закону «Про статус депутатів місцевих рад»).

ДЕПУТАТСЬКЕ ЗВЕРНЕННЯ — викладена в письмовій формі вимога депутата місцевої ради з питань, пов'язаних з його депутатською діяльністю, до місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування та їх посадових осіб, а також керівників правоохоронних та контролюючих органів, підприємств, установ та організацій незалежно від форми власності, розташованих на території відповідної ради, здійснити певні дії, вжити заходів чи дати офіційне роз'яснення з питань, віднесених до їх компетенції (ст. 13. Закону «Про статус депутатів місцевих рад»).

ДЕФИЦИТ БЮДЖЕТУ — перевищення видатків бюджету над його доходами (з урахуванням різниці між наданням кредитів з бюджету та поверненням кредитів до бюджету). Гранична величина Д.Б. передбачається законом про бюджет. У цьому ж законі передбачаються шляхи покриття Д.Б., яке здійснюється зазвичай через внутрішні та зовнішні запозичення уряду або додатковою емісією грошей. Надмірна емісія приводить до інфляції. Як прави-

ло, місцеві бюджети не можуть мати Д.Б. (На жаль, в Україні практично всі бюджети плануються з дефіцитом, що ненормально).

ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЯ — це політичний процес, який передбачає делегування центральним урядом певних повноважень на місцевий рівень з метою оптимізації практичного вирішення питань загальнонаціональні ваги, а також втілення в життя специфічних регіонально-локальних програм.

ДОТАЦІЯ — кошти, безповоротно видані з бюджету. Розрізняють два види Д.: 1) допомога, що надається підприємствам, організаціям на покриття збитків, обумовлених незалежними від них причинами; 2) бюджетна — надається бюджету у випадках перебільшення видатків над доходами: вона виділяється безповоротним порядком у твердій грошовій сумі з коштів бюджетів вищого рівня бюджетам нижчого рівня для їх збалансування в разі перевищення видатків над доходами. Більш прогресивні методи бюджетного регулювання — субвенція і субсидія.

ДОТАЦІЯ ВИРІВНЮВАННЯ — міжбюджетний трансферт на вирівнювання дохідної спроможності бюджету, який його отримує (ст. 1 БКУ).

ДОХОДИ БЮДЖЕТУ — податкові, неподаткові та інші надходження на безповоротній основі, справляння яких передбачено законодавством України (включаючи трансферти, плату за адміністративні послуги, власні надходження бюджетних установ) (ст. 1 БКУ).

ЗАГАЛЬНІ ЗБОРИ — зібрання всіх або певної кількості жителів села (сіл), селища, міста за місцем проживання для вирішення питань місцевого значення; є формою їхньої безпосередньої участі у вирішенні питань місцевого значення. Рішення загальних зборів громадян враховуються органами місцевого самоврядування в їх діяльності. Порядок проведення загальних зборів громадян за місцем проживання визначається законом та статутом територіальної громади (ст. 8 ЗМСУ).

ІНВЕСТИЦІЇ — за Законом України «Про інвестиційну діяльність»,

усі види майнових та інтелектуальних цінностей, що вкладаються в об'єкти підприємницької й інших видів діяльності, в результаті якої створюється прибуток (доход) або досягається соціальний ефект. Такими цінностями можуть бути: кошти, цільові банківські вклади; паї; акції та інші цінні папери; рухоме та нерухоме майно; сукупність технічних, технологічних, комерційних та інших знань, оформлених у вигляді технічної документації; право володіння природними ресурсами, будинками та іншими цінностями.

КОШТОРИС БЮДЖЕТНОЇ УСТАНОВИ — фінансово-плановий акт, який визначає обсяг, цільове спрямування і поквартальний розподіл коштів, що відпускаються з бюджету на утримання установ, і централізовані заходи по господарському й культурному будівництву.

КОЛЕКТИВНИЙ ДОГОВІР — документ, що повинен укладатися на всіх підприємствах, які використовують найману працю, між власником або уповноваженим ним органом і трудовим колективом або уповноваженим органом і не може суперечити чинному законодавству України.

Колективним договором регулюються виробничі, трудові і економічні відносини трудового колективу з адміністрацією підприємства, питання охорони праці, соціального розвитку, участі працівників у використанні прибутку підприємства, якщо останнє передбачене статутом підприємства.

Сторони, які уклали колективний договір, не менше двох разів на рік взаємно звітують про його виконання на зборах (конференції) трудового колективу.

КРЕДИТОРСЬКА ЗАБОРГОВАНІСТЬ — сума, що її підприємство винне іншим юридичним особам або окремим громадянам, які є кредиторами. Може виникати під час розрахунків за поставлену продукцію або внаслідок несвоєчасного виконання підприємством своїх платіжних зобов'язань.

ЛІЗИНГ — форма кредитного фінансування капіталовкладень або придбання товарів довготривалого користування, коли кредит на-

дається не грошима, а певним товаром, що залишається у власності кредитора до повного погашення позики і процентів. Являє собою передання власності в оренду з поетапною (як правило помісячною) платою протягом певного періоду, після чого право власності переходить до орендаря.

Предметом лізингу можуть бути обладнання, будівлі, транспортні засоби, ноу-хау тощо. Орендодавець забезпечує доставку і працездатність обладнання. Об'єкт лізингу перебуває на балансі лізингової компанії до закінчення строку договору.

МІСЦЕВА ІНІЦІАТИВА – право членів територіальної громади ініціювати розгляд у раді (в порядку місцевої ініціативи) будь-якого питання, віднесеного до відання місцевого самоврядування (ст. 9 ЗМСУ).

МІНІМАЛЬНИЙ БЮДЖЕТ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ – розрахунковий обсяг місцевого бюджету, необхідний для здійснення повноважень місцевого самоврядування на рівні мінімальних соціальних потреб, який гарантується державою.

МІНІМАЛЬНИЙ РІВЕНЬ СОЦІАЛЬНИХ ПОТРЕБ – гарантований державою мінімальний рівень соціальних послуг на душу населення в межах усієї території України (ст. 1 ЗМСУ).

МІСЦЕВЕ САМОВРЯДУВАННЯ В УКРАЇНІ – гарантоване державою право та реальна здатність територіальної громади – жителів села чи добровільного об'єднання у сільську громаду жителів кількох сіл, селища, міста – самостійно або під відповідальність органів та посадових осіб місцевосамоврядування вирішувати питання місцевого значення в межах Конституції і законів України. Місцеве самоврядування здійснюється територіальними громадами сіл, селищ, міст як безпосередньо, так і через сільські, селищні, міські ради та їх виконавчі органи, а також через районні та обласні ради, які представляють спільні інтереси територіальних громад сіл, селищ, міст (ст.2 ЗМСУ).

МІСЦЕВИЙ РЕФЕРЕНДУМ – форма вирішення територіальною громадою питань місцевого значення шляхом прямого волевиявлення (ст. 7 ЗМСУ).

МІСЦЕВІ ПОЗИКИ – різновид державних позик. Форма добровільного тимчасового залучення коштів у розпорядження місцевих органів влади на певних умовах.

НАЦІОНАЛЬНИЙ ДОХІД – частка валового суспільного продукту, за винятком витрачених на його створення засобів виробництва. Має натуральну і вартісну форми. Натурально-речовий склад Н.Д. включає предмети вжитку (для задоволення власних потреб населення) і засоби для розширеного відтворення, створення резервів. За вартісною формою Н.Д. – заново створена за рік вартість, що складається з двох частин; необхідного (направляється на оплату праці, на виплати й пільги із суспільних фондів споживання) і додаткового продукту (направляється на розширення виробництва; розвиток невиробничої сфери). Внаслідок розподілу і перерозподілу Н.Д. формуються фонд накопичення і фонд споживання.

НЕОПОДАТКОВУВАНИЙ МІНІМУМ – сума доходів (у грошовій та натуральній формі), що не підлягає оподаткуванню.

ОБ'ЄДНАННЯ ГРОМАДЯН – добровільне громадське формування, створене на основі єдності інтересів для спільної реалізації громадянами своїх прав і свобод.

Об'єднання громадян, незалежно від назви (рух, конгрес, асоціація, фонд, спілка тощо) відповідно до Закону «Про об'єднання громадян» визнається політичною партією або громадською організацією (ст. 1 Закону «Про об'єднання громадян»).

ОРГАНИ САМООРГАНІЗАЦІЇ НАСЕЛЕННЯ – представницькі органи, що створюються частиною жителів, які тимчасово або постійно проживають на відповідній території її межах села, селища, міста (ст. 1 ЗМСУ).

ОХОРОНА ТРУДОВИХ ТА ІНШИХ ПРАВ ДЕПУТАТА – комплекс організаційно-правових заходів, що передбачені законодавством України для забезпечення ефективної діяльності депутатів місцевих рад, зокрема статтею 33 Закону «Про статус депутатів місцевих рад».

У разі обрання депутата місцевої ради на виборну посаду у раді, на якій він працює на постійній основі, трудовий договір з ним за попереднім місцем роботи припиняється відповідно до законодавства. Обраний на виборну посаду у відповідній раді, на якій він працює на постійній основі, депутат місцевої ради, який перебуває на службі у військових формуваннях чи правоохоронних органах держави, прикомандирується до місцевої ради із залишенням на цій службі.

З працівником, якого прийнято на роботу (посаду), що її виконував (займав) депутат місцевої ради, укладається строковий трудовий договір; цей договір розривається у разі повернення депутата місцевої ради на роботу, але не пізніш як через три місяці після припинення повноважень депутата місцевої ради.

Депутату місцевої ради, який працював у раді на постійній основі, після закінчення таких повноважень надається попередня робота (посада), а за її відсутності - інша рівноцінна робота (посада) на тому самому або, за згодою депутата, на іншому підприємстві, в установі, організації.

У разі неможливості надання відповідної роботи (посади) на період працевлаштування за колишнім депутатом місцевої ради зберігається, але не більше шести місяців, середня заробітна плата, яку він одержував на виборній посаді у раді, що виплачується з відповідного місцевого бюджету. У разі, якщо колишній депутат місцевої ради має право на пенсійне забезпечення або йому призначена пенсія за віком, по інвалідності, у зв'язку із втратою годувальника, за вислугу років відповідно до закону, за ним не зберігається середня заробітна плата, яку він одержував на виборній посаді в раді.

Час, коли колишній депутат тимчасово не працював у зв'язку з неможливістю надання йому попередньої або рівноцінної роботи (посади) безпосередньо після закінчення строку його повноважень, зараховується, але не більше шести місяців, до страхового стажу і стажу роботи (служби) за спеціальністю, за якою депутат працював до обрання у місцеву раду, де він виконував свої обов'язки на постійній основі.

Депутат місцевої ради може бути звільнений з роботи з ініціати-ви власника або уповноваженого ним органу від займаної посади, виключений з навчального закладу за умови його попередження в порядку, встановленому законом. Про таке попередження від-повідний власник або уповноважений ним орган письмово пові-домляє не менш ніж за 15 днів відповідну місцеву раду.

Час роботи депутата у місцевій раді на постійній основі зара-ховується до загального і безперервного стажу роботи (служби) депутата, а також стажу роботи (служби) за тією спеціальністю, за якою він працював до обрання на виборну посаду в раді.

ПЕНСІЯ – регулярне грошове забезпечення громадян при досяг-ненні ними певного віку, у зв'язку з настанням інвалідності, в разі втра-ти годувальника; за вислугу років; за наявності права на соціальну пенсію та в інших випадках, передбачених законодавством України.

ПІЛЬГИ – винятки із загальних правил; переваги, що надаються юридичним особам і громадянам за виконання ними певних робіт (проведення діяльності, надання послуг), в яких держава зацікавле-на; за особливі заслуги перед суспільством; потерпілим від стихій-ного лиха і катастроф; малозабезпеченим верствам населення: в інших випадках, передбачених законодав-ством.

ПОСАДОВА ОСОБА МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ – особа, яка працює в органах місцевого самоврядування, має відповідні посадові повноваження у здійсненні організаційно-розпорядчих та консультативно-дорадчих функцій і отримує заробітну плату за рахунок місцевого бюджету (ст. 1 ЗМСУ).

ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ – це зареєстроване згідно з законом до-бровільне об'єднання громадян-прихильників певної загальнона-ціональної програми суспільного розвитку, що має своєю метою сприяння формуванню і вираженню політичної волі громадян, бере участь у виборах та інших політичних заходах (ст. 2 Закону «Про політичні партії»).

ПОСТІЙНІ КОМІСІЇ РАДИ – органи ради, що обираються з чис-ла її депутатів для вивчення, попереднього розгляду і підготовки

питань, які належать до її відання, здійснення контролю за виконанням рішень ради, її виконавчого комітету. П.К. обираються радою на строк її повноважень у складі голови і членів комісії.

До складу П.К. не можуть бути обрані сільський, селищний, міський голови, секретар сільської, селищної, міської рад, голова районної місті (у разі її створення), районної, обласної рад, їхні заступники (ст. 47 ЗМСУ).

ПОДАТКОВА ДЕКЛАРАЦІЯ — офіційна заява платника про одержані ним за минулий період (рік, півріччя, квартал) доходи і про податкові пільги, які на нього поширюються. П.Д. зобов'язані подавати громадяни, які займаються підприємницькою діяльністю; громадяни, які одержували доходи як за основним, так і не основним місцем роботи — про суму сукупного доходу; іноземні юридичні особи і громадяни, а також інші платники податків у випадках, передбачених законодавством. П.Д. подається на бланках затвердженої форми (для кожного виду діяльності — особлива форма) до податкової інспекції.

ПОДАТКОВИЙ КРЕДИТ — відстрочка сплати податку на доходи, яка надається підприємству податковою інспекцією на умовах зворотності, строковості, від платності, за наявності згоди фінансового органу, який контролює виконання бюджету. П.К. надається у випадках: розширення експорту продукції, що виробляється, організації виробництва продукції, що замінює імпорту, впровадження у виробництво «ноу-хау», спорудження природоохоронних об'єктів, на інші цілі, визначені Кабінетом Міністрів України (за умови повного використання амортизаційних відрахувань на вказані цілі).

ПОДАТОК — встановлений вищим органом державної влади обов'язковий платіж, що сплачується юридичними особами і громадянами в бюджет у розмірах та в строки, передбачені законом.

ПРЕДСТАВНИЦЬКИЙ ОРГАН МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ — виборний орган (рада), який складається з депутатів і відповідно до закону наділяється правом представляти інтереси територіальної громади і приймати від її імені рішення (ст. 1 ЗМСУ).

РАДА – представницький орган місцевого самоврядування. Розрізняють сільські, селищні, міські ради, що є органами місцевого самоврядування відповідних територіальних громад і здійснюють від їхнього імені та в їх інтересах функції і повноваження місцевого самоврядування, визначені Конституцією та законами України.

Обласні та районні ради є органами місцевого самоврядування, що представляють спільні інтереси територіальних громад сіл, селищ, міст у межах повноважень, визначених Конституцією України, цим та іншими законами, а також повноважень, переданих їм сільськими, селищними, міськими радами, (ст. 10 ЗМСУ).

РАЙОННИЙ БЮДЖЕТ – план утворення і використання фінансових ресурсів, необхідних для забезпечення спільних інтересів територіальних громад сіл, селищ, міст районного значення, виконання місцевих програм, здійснення бюджетного вирівнювання, (ст. 1 ЗМСУ).

РЕВІЗІЯ – перевірка господарсько-фінансової діяльності підприємства, організації або службових дій посадових осіб. Проводиться шляхом аналізу документів та бухгалтерських записів. Є одним з методів наступного фінансового контролю. Буває плановою і позаплановою (раптовою). Р. можуть проводити ревізори органів управління вищого рівня (відомчий контроль) або контролери-ревізори контрольно-ревізійної служби України, місцевих фінансових органів. Результати Р. оформлюються актом з додаванням необхідних документів.

САМООПОДАТКУВАННЯ – форма залучення на добровільній основі за рішенням зборів громадян за місцем проживання коштів населення відповідної території для фінансування разових цільових заходів соціально-побутового характеру (ст. 1 ЗМСУ).

СЕСІЯ РАДИ – організаційно-правова форма роботи представницького органу місцевого самоврядування. Сесія складається з пленарних засідань ради та засідань постійних комісій, скликається в міру необхідності, але не менше одного разу на квартал. Порядок скликання сесії ради та порядку її роботи визначається регламентом ради, що затверджується не пізніше як на другій сесії ради. (ст. 46 ЗМСУ).

СЕКРЕТАР СІЛЬСЬКОЇ, СЕЛИЩНОЇ, МІСЬКОЇ РАДИ - є посадовою особою місцевого самоврядування. Обирається за пропозицією сільського, селищного, міського голови відповідною радою з числа її депутатів на строк повноважень ради і працює в раді на постійній основі. За умов, передбачених ЗМСУ, пропозиція щодо кандидатури секретаря ради може вноситися на розгляд ради не менш як половиною депутатів від загального складу відповідної ради. С. не може суміщати свою службову діяльність з іншою посадою, у тому числі на громадських засадах (крім викладацької, наукової та творчої роботи в позаурочний час), займатися підприємницькою діяльністю, одержувати від цього прибуток, якщо інше не передбачено законом (ст. 50 ЗМСУ).

СИСТЕМА МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ включає:

- територіальну громаду;
- сільську, селищну, міську раду;
- сільського, селищного, міського голову;
- виконавчі органи сільської, селищної, міської ради;
- районні та обласні ради, що представляють спільні інтереси територіальних громад сіл, селищ, міст;
- органи самоорганізації населення;
- старосту (ст. 5 ЗМСУ).

СКЛАД РАДИ — кількість депутатів, обраних до відповідної ради, повноваження яких визнано і не припинено в установленому законом порядку.

Загальний склад ради — кількісний склад депутатів ради, визначений радою відповідно до закону (ст. 1 ЗМСУ).

СПОНСОРСТВО — добровільна безприбуткова участь фізичних та юридичних осіб у матеріальній підтримці благодійної діяльності з метою популяризації винятково свого імені (назви), торгової марки (ст. 1 Закону «Про благодійництво та благодійні організації»).

СТАТУТ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ - акт нормативного характеру, що ухвалюється представницьким органом місцевого самоврядування і регулює особливості здійснення місцевого самоврядування на території відповідної громади. Статут має не суперечити ЗМСУ і підлягає державній реєстрації в органах Міністерства юстиції України (ст. 19 ЗМСУ).

СТАТУТ ПІДПРИЄМСТВА — документ, що визначає основні засади діяльності підприємства і затверджується власником (власниками) майна, а для державних підприємств — власником майна за участю трудового колективу.

СУБВЕНЦІЇ — метод бюджетного регулювання, що застосовується для збалансування бюджетів нижчого рівня; міжбюджетні трансферти для використання на певну мету в порядку, визначеному органом, який прийняв рішення про надання субвенції (ст. 1 БКУ).

СУБСИДІЯ — як метод бюджетного регулювання застосовується з метою збалансувати місцеві бюджети, зміцнити їхню доходну базу. Передається з ланок бюджетної системи вищого рівня ланкам нижчого рівня. С. надаються на безповоротне фінансування певних заходів і конкретних установ, тобто мають цільовий характер.

ТЕРИТОРІАЛЬНА ГРОМАДА — жителі, об'єднані постійним проживанням у межах села, селища, міста, що є самостійними адміністративно- територіальними одиницями, або добровільне об'єднання жителів кількох сіл, що мають єдиний адміністративний центр (ст. 1 ЗМСУ). Територіальні громади сіл, селищ, міст можуть мати власну символіку (герб, прапор тощо), яка відображає їхні історичні, культурні, соціально-економічні та інші місцеві особливості і традиції (ст. 22 ЗМСУ).

ТИМЧАСОВІ КОНТРОЛЬНІ КОМІСІЇ РАДИ є органами ради, які обираються з числа її депутатів для здійснення контролю з конкретно визначених радою питань, що належать до повноважень місцевого самоврядування. Контрольні комісії подають зніти і пропозиції на розгляд ради.

Рішення про створення Т.К., її назву та завдання, персональний склад комісії та її голову вважається прийнятим, якщо за це проголосувало не менше однієї третини депутатів від загального складу Ради. Засідання Т.К. проводяться, як правило, закрито. Депутати, які входять до складу Т.К., та залучені комісією для участі в її роботі спеціалісти, експерти, інші особи не повинні розголошувати інформацію, що стала їм відома у зв'язку з роботою Т.К. (ст. 48 ЗМСУ).

ТРАНСФЕРТ — переказ грошей з однієї фінансової установи в іншу або з країни в країну; перерахування, переказ іменних цінних паперів від одного власника іншому. Трансфертні операції здійснюються між розташованими в різних країнах спорідненими підрозділами міжнародної компанії; в сукупності — це обмін всередині фірми. Митною статистикою відповідних країн Т. враховується як експорт та імпорт.

ТРЕТІЙ СЕКТОР — неприбутковий, недержавний сектор. Термін не є нормативно визначеним, але широко використовується в реальному житті, прийшов в Україну з Європи. Вважається, що існує три сектори: державний, до якого відносяться органи влади та управління, бюджетні установи та організації; комерційний чи підприємницький — його складають підприємства, установи та організації, створені з метою отримання прибутку; третій сектор — об'єднує всі неприбуткові, недержавні організації, до яких відносяться громадські організації, благодійні фонди, творчі спілки тощо.

ФІНАНСОВА КРИЗА — глибокий розлад у фінансовій системі держави, зумовлений економічними і політичними явищами, викликаними тривалими війнами, спадом виробництва внаслідок порушення міжнародних фінансових і кредитних зв'язків, стихійними явищами природи. Основна ознака Ф.К. — зростання витрат па тлі скорочення доходів, насамперед через зниження нагромаджень у галузях господарства. Показником Ф.К. є дефіцит державного бюджету. Глибина кризи залежить від того, до яких заходів вдаються, щоб виправити становище. Якщо держава зуміє своєчасно скоротити витрати бюджету і спинити спад виробництва, то Ф.К. не завдасть руйнації. Практика свідчить, що вжити потрібних

заходів удається не завжди через суперечливість інтересів різних соціальних і політичних сил, і тому Ф.К. набуває затяжного характеру, весь його тягар лягає на доходи населення.

ФОНД ЗАРОБІТНОЇ ПЛАТИ — загальна сума заробітної плати робітників і службовців підприємства, галузі або всього народного господарства за певний період. Охоплює всю основну і додаткову заробітну плату, без вирахування податку тощо. Не включаються у З.П. допомога по соціальному страхуванню, одноразові премії за рахунок спеціальних асигнувань, оплата видатків на службові відрядження, стипендії студентам та учням, які направлені підприємствами у вищі й середні спеціальні заклади, вартість спецодягу і взуття, нарахування на заробітну плату.

ДЖЕРЕЛА, ВИКОРИСТАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Конституція України // ВВР, 1996. - № 30, ст.141.
2. Європейська Хартія про місцеве самоврядування // Офіційний вісник України від 03.04.2015 — 2015 р., № 24, / № 39, 2013, ст. 1418 /, стор. 450, стаття 718, код акту 67165/2013№ 24.
3. Всесвітня Декларація місцевого самоврядування // Місцеве та регіональне самоврядування в Україні — К., 1994. — Вип. 1/2 (6/7). — С. 67.
4. Про місцеві Ради народних депутатів Української РСР і місцеве самоврядування. Закон УРСР від 07.12.1990 р. // ВВР. — 1991. — № 2, ст. 5.
5. Про місцеві Ради народних депутатів та місцеве і регіональне самоврядування. Закон України від 26.03.1992 р. // ВВР. — 1992. — № 28, ст. 387.
6. Про формування місцевих органів влади і самоврядування. Закон України від 03.02. 1994 р. // ВВР, 1994. — № 22, ст.144.
7. Про державну владу і місцеве самоврядування в Україні. Закон України від 18 травня 1995 р. // ВВР, 1995. — № 18, ст. 133.
8. Про звернення громадян. Закон України від 02.10.1996 р. // ВВР, 1996, № 47, ст. 256.
9. Про місцеве самоврядування в Україні. Закон України від 21.05.1997 р. // ВВР, 1997. — № 24, ст. 170.
10. Про службу в органах місцевого самоврядування. Закон України від 07.06.2001 р. // ВВР, 2001. — № 33, ст.175.
11. Про органи самоорганізації населення. Закон України від 11.07.2001 р. // ВВР, 2001. — № 48, ст. 254.
12. Про статус депутатів місцевих рад. Закон України від 11.07.2002 р. // ВВР, 2002. — № 40, ст.290.
13. Про асоціації органів місцевого самоврядування. Закон України від 16 квітня 2009 року// ВВР, 2009, № 38, ст. 534.
14. Про співробітництво територіальних громад. Закон України від 17 червня 2014 року № 1508-VII // ВВР, 2014, № 34, ст.1167.
15. Про добровільне об'єднання територіальних громад. Закон України від 5 лютого 2015 року № 157-VIII // ВВР, 2015, № 13, ст.91.
16. Про місцеві вибори. Закон України від 14 липня 2015 року № 595-VIII // ВВР, 2015, № 37-38, ст. 366.

17. Про засади державної регіональної політики. Закон України від 5 лютого 2015 року № 156-VIII // ВВР, 2015, № 13, ст. 90.
18. Про відкритість використання публічних коштів. Закон України від 11 лютого 2015 року № 183-VIII // ВВР, 2015, № 16, ст.109.
19. Про запобігання корупції. Закон України від 14 жовтня 2014 року № 1700-VII // ВВР, 2014, № 49, ст. 2056.
20. Про об'єднання співвласників багатоквартирного будинку. Закон України від 29 листопада 2001 року № 2866-III // ВВР, 2002, № 10, ст. 78.
21. Про особливості здійснення права власності у багатоквартирному будинку. Закон України від 14 травня 2015 року № 417-VIII // ВВР, 2015, № 29, ст. 262.
22. Про розмежування земель державної та комунальної власності. Закон України від 05.02.2004 р. // ВВР, 2004. - № 35, ст.411.
23. Про доступ до публічної інформації від 13 січня 2011 року // ВВР, 2011, № 32, ст. 314.
24. Про інформацію від 2 жовтня 1992 року, в редакції Закону №2938-IV від 13.01.2011// ВВР, 2011, № 32, ст. 313.
25. Про охорону навколишнього природного середовища. Закон України від 25 червня 1991 року № 1264-XII// ВВР, 1991, № 41, ст. 546.
26. Кодекс України про надра від 27 липня 1994 року № 132/94-ВР// ВВР, 1994, № 36, ст. 340.
27. Лісовий кодекс України від 21 січня 1994 року № 3852-XII// ВВР, 1994, № 17, ст. 99.
28. Водний кодекс України від 6 червня 1995 року № 213/95-ВР// ВВР, 1995, № 24, ст. 189.
29. Земельний кодекс України від 25 жовтня 2001 року № 2768-III// ВВР, 2002, № 3-4, ст. 2.
30. Бюджетний кодекс України від 8 липня 2010 року // ВВР, 2010, № 50-51, ст. 572.
31. Податковий кодекс України від 2 грудня 2010 року № 2755-VI// ВВР, 2011, № 13-14, № 15-16, № 17, ст. 112.
32. Положення про загальні збори громадян за місцем проживання в Україні. Затверджено Постановою Верховної Ради України від 17 грудня 1993 р. № 3748-ХП // ВВР. – 1994. - № 6, ст. 30.

33. Про затвердження Порядку контролю за здійсненням органами місцевого самоврядування делегованих повноважень органів виконавчої влади. Постанова Кабінету Міністрів України від 9 березня 1999 р. № 339// Офіційний вісник України від 26.03.1999 – 1999 р., № 10, стор. 28, код акту 7044/1999.

34. Про упорядкування структури та умов оплати праці працівників апарату органів виконавчої влади, органів прокуратури, судів та інших органів. Постанова Кабінету Міністрів України від 9 березня 2006 р. № 268// Офіційний вісник України від 22.03.2006 – 2006 р., № 10, стор. 245, стаття 632, код акту 35522/2006.

35. Про затвердження Методики формування спроможних територіальних громад. Постанова Кабінету Міністрів України від 8 квітня 2015 р. № 214 // Офіційний вісник України від 05.05.2015 – 2015 р., № 33, стор. 22, стаття 963, код акту 76575/2015.

36. Про затвердження Типового положення про агенцію регіонального розвитку. Постанова Кабінету Міністрів України від 11 лютого 2016 р. № 258// Офіційний вісник України від 15.04.2016 – 2016 р., № 28, стор. 110, стаття 1107, код акту 81472/2016.

37. Про затвердження Порядку зберігання протоколів зборів співвласників багатоквартирного будинку та розміщення інформації про рішення, прийняті такими зборами. Постанова Кабінету Міністрів України від 24 лютого 2016 р. № 109// Офіційний вісник України від 11.03.2016 – 2016 р., № 18, стор. 317, стаття 726, код акту 80941/2016.

38. Про затвердження Правил реєстрації місця проживання та Порядку передачі органами реєстрації інформації до Єдиного державного демографічного реєстру. Постанова Кабінету Міністрів України від 2 березня 2016 р. № 207// Офіційний вісник України від 15.04.2016 – 2016 р., № 28, стор. 115, стаття 1108, код акту 81435/2016.

39. Деякі питання надання у 2016 році субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам на здійснення заходів щодо соціально-економічного розвитку окремих територій. Постанова Кабінету Міністрів України від 16 березня 2016 р. №199// Офіційний вісник України від 01.04.2016 – 2016 р., № 24, стор. 48, стаття 956, код акту 81279/2016.

40. Деякі питання надання субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам на формування інфраструктури об'єднаних територіальних громад. Постанова Кабінету Міністрів України від від 16 березня 2016 р. № 200// Офіційний вісник України від 01.04.2016 – 2016 р., № 24, стор. 50, стаття 957, код акту 81280/2016.

41. Про затвердження Порядку списання з балансу багато-квартирних будинків. Постанова Кабінету Міністрів України від від 20 квітня 2016 р. № 301// <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/301-2016-p/print1462456285312862>.

42. Питання присвоєння рангів державних службовців та співвідношення між рангами державних службовців і рангами посадових осіб місцевого самоврядування, військовими званнями, дипломатичними рангами та іншими спеціальними званнями. Постанова Кабінету Міністрів України від 20 квітня 2016 р. № 306 // Урядовий кур'єр від 28.04.2016 – № 81.

43. Адміністративно-територіальний устрій України. Історія. Сучасність. Перспективи / Секретаріат Кабінету Міністрів України. – К.: ТОВ «Геопринт», 2009.

44. Актуальні проблеми становлення та розвитку місцевого самоврядування в Україні – К.: Атіка, 2007.

45. *Баймуратов М. О., Григор'єв В. А.* Муніципальна влада: актуальні проблеми становлення й розвитку в Україні. – Одеса: АО БАХВА, 2003. – 192 с.

46. *Баймуратов М.* Правова природа міжнародних стандартів місцевого самоврядування: від міжнародної угоди до імплементації у національне законодавство / М.Баймуратов // *Вибори та демократія.* – 2006. – №: 4. – С. 17-24.

47. *Батанов О.В.* Територіальна громада – основа місцевого самоврядування в Україні. – К.: Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, 2001. – 260 с.

48. *Батанов О.В.* Функції територіальних громад як специфічних суб'єктів конституційного права: [Проблеми місцевого самоврядування] // *Право України.* – 1998. – № 8. – С. 21 - 24.

49. *Батанов О.В.* Конституційно-правовий статус територіальних громад в Україні: Монографія / За заг. ред. В.Ф. Погорілка. – К.: Концерн «Видавничий Дім "Ін Юре"», 2003. – 512 с.

50. Батанов О.В. Муніципальна влада в Україні: проблеми теорії та практики: Монографія / Відп. ред. М.О.Баймуратов. – К.: Видавництво «Юридична думка», 2010.

51. Біленчук П.Д., Кравченко В.В., Підмогильний М.В. Місцеве самоврядування в Україні (Муніципальне право) – К.: Атіка, 2000. – 304 с.

52. Борденюк В. Конституційні засади місцевого самоврядування в Україні // Вісник УАДУ. – 1996. – № 3. – С. 131-129.

53. Воронкова В.Г. Муніципальний менеджмент: Навчальний посібник. – К.: ВД «Професіонал», 2004. – 256 с.

54. Грицяк І. Місцеве самоврядування України в історії і сучасності // Вісник УАДУ. – 1996. – № 1. – с. 53-67.

55. Громадянське суспільство і політика органів місцевого самоврядування (проблеми теорії і практики): Матеріали науково-практичної українсько-польської конференції (Львів 4-5 березня 2002 р.) – Львів: Добродійний громадський фонд ім. Князя Осмомисла – Наукове Товариство ім. Шевченка, 2003. – 416 с.

56. Демиденко В.О. Державне будівництво та місцеве самоврядування в Україні (у схемах): Посібник. – К.: КНТ, 2007. – 440 с.

57. Досвід впровадження стандартів доброго врядування на місцевому рівні в Україні та інших європейських країнах. Збірник матеріалів / В.С. Куйбіда, В.В. Толкованов. – К., ТОВ «Поліграфічний центр "Крамар"», 2010.

58. Досвід впровадження стандартів доброго врядування на місцевому рівні в Україні та інших європейських країнах. Під редакцією В.С. Куйбіди, А.Ф. Ткачука, В.В. Толкованова. – Київ, 2010, 317 с.

59. Друзюк С. Громада – велика сила. Та можливості обмежені // Віче. – 1998. – № 5. - С. 41-46.

60. Закон про місцеве самоврядування в Україні. Науково-практичний коментар. Інститут законодавства Верховної Ради України. К., 1999.

61. Збірник матеріалів Координаційно-методологічної наради «Сучасні проблеми місцевого самоврядування в контексті адміністративної реформи та регіональної політики» та виїзного засідання Комітету Верховної Ради України з питань державного

будівництва та місцевого самоврядування (9-13 квіт. 2001 р., Гаспра – Ялта, АРК). – К.: Логос, 2001. – 147 с.

62. Європейські орієнтири місцевого і регіонального розвитку: Збірник матеріалів та документів. – К.: Вид-во Академії муніципального управління, 2009.

63. Козюра І.В. Реформування місцевого самоврядування в Україні: механізми забезпечення: Монографія. – Полтава: ТОВ «АСМІ», 2009.

64. Колодій А.М., Олійник А.Ю. Державне будівництво і місцеве самоврядування. К.: Юрінком Інтер, 2000. – 304 с.

65. Корпань О.В. Правові проблеми організації самоврядування в Україні. К.: Оріяни, 2001. – 144 с.

66. Кравченко В.В., Пітцик М.В. Муніципальне право України: Навчальний посібник. – К., Атіка, 2003. – 672 с.

67. Кравченко В.В., Пітцик М.В., Салій І.М. Основи муніципального менеджменту. Навчальний посібник / За ред.. В.В.Кравченка. – К., Атака-Н, 2003. – 304 с.

68. Круш П.В., Кожемяченко О.О. Муніципальне управління. Навчальний посібник. – К.: Центр навчальної літератури, 2006. – 168 с.

69. Куйбіда В., Чушенко В. Система місцевого самоврядування України // Вісник Львівського університету: Серія юридична. – 2000. – Вип. 35. – С. 195-199.

70. Куйбіда В. Конституційно-правові проблеми міського самоврядування в Україні. – Львів: Літопис, 2001. – 376 с.

71. Куйбіда В.С., Негода В.А., Толкованов В.В. «Регіональний розвиток та просторове планування територій: досвід України та інших держав-членів Ради Європи». Київ, 2009, 176 с.

72. Куйбіда В.С., Іщенко О.М., Ткачук А.Ф., Толкованов В.В. та інші «Нова державна регіональна політика». Київ, «Крамар», 2009, 232 с.

73. Лазор О.Д. Основи місцевого самоврядування: Навчальний посібник. 3-тє видання доповнене і перероблене. – К: Центр навчальної літератури, 2003. – 432 с.

74. Лазор О.Д., Лазор О.Я. Місцеве самоврядування. Вітчизняний та зарубіжний досвід. Навчальний посібник. Видання друге, доповнене і перероблене. – К: Дакор, 2004. – 560 с.

75. Лазор О.Д., Лазор О.Я., Лазар І.Г. Основи державного управління та місцевого самоврядування: Навчальний посібник. — К.: Дакор, 2007, — 312 с.

76. Місцеве самоврядування: Монографія. — Кн. 1. Організація роботи сільського, селищного голови / за заг. ред. А.О. Чемериса. — Львів: Ліга-Прес, 1999. — 320 с.

77. Місцеве самоврядування та статутне право в Україні збірка матеріалів. Чернігів: Чернігівські обереги, 2003. — с. 27.

78. Місцеве самоврядування: пошуки та здобутки: Зб. матеріалів та документів / За ред. М.Пухтинського, О.Власенка. — К.: Атіка, 2007.

79. Муніципальні ініціативи: кращі практики (Збірник нормативно-правових актів, документів, інформаційних та методичних матеріалів Всеукраїнського конкурсу проектів та програм розвитку місцевого самоврядування) / Заг. Ред. М.Пухтинського, О.Власенка, О.Орленка. — К.: Атіка, 2006 — 920 с.

80. Муніципальне право України: Підручник / Кол. Авт.; За ред. В.Ф. Погорілка, О.Ф. Фрицького. — К.: Юрінком Інтер, 2006. — 592 с.

81. Наврузов Ю.В., Куліченко І.І., Сурмін Ю.П. Концептуальні засади розробки статуту територіальної громади міста Дніпропетровська // Управління сучасним містом. — Дніпропетровськ: УАДУ, 2000. — Вип. 5. — с. 42-53.

82. Панейко Ю. Теоретичні основи самоврядування. — Мюнхен, 1963.— 194с.

83. Пархоменко В.В. Проблеми місцевого самоврядування в Україні 1990-х років. — К., 1999. — 252 с.

84. Погорілко В.Ф., Баймуратов М.О., Бальций Ю.Ю. та ін. Муніципальне право України: Підручник / За ред. Баймуратова М.О. — 2-ге вид. доп. — К.: Правова єдність. 2009. — 720 с.

85. Посібник для депутата місцевої ради — К.: Лікей, 2005, 160 с.

86. Правові інструменти Ради Європи з питань місцевого і регіонального розвитку та проблеми їх імплементації в Україні / Під ред. В.В.Толкованова, — Київ: Центр досліджень питань місцевого і регіонального розвитку та сприяння адміністративній реформі, 2007. — 349 с.

87. Принципи Європейської хартії місцевого самоврядування.

Навч. посіб. / М. Пітцик, В.Кравченко, Е.С.Моньйо, Б.Фонтен, В.Черніков та ін. / — К., 2000. — 136 с.

88. Проблеми децентралізації: національний та міжнародний досвід. Зб. матеріалів та документів. — К.: Атіка-Н, 2006.

89. Проблеми трансформації територіальної організації влади. Зб. матеріалів та документів. — К.: Атіка, 2005.

90. Проблеми формування добросовісного, належного місцевого самоврядування: Зб. матеріалів та документів. — К.: Атіка, 2008.

91. Пухтинський М. Система місцевого самоврядування в Україні // Вісник УАДУ. — К. — 1996. — № 1. — С. 68-89.

92. Пухтинський М.О. Проблеми децентралізації: національний та міжнародний досвід. Збірник матеріалів та документів. — К.: Атіка — Н, 2006. — 744 с.

93. Ресурси розвитку. Адміністративна реформа в Україні: Матеріали Всеукраїнського семінару та координаційної наради «Ресурсне забезпечення місцевого та регіонального розвитку», Київ, 10 листопада 2001 р., та науково-методологічного семінару «Адміністративна реформа: проблеми і перспективи реформування діяльності органів центральної виконавчої влади», Київ, 27 листопада 2001 року / Упорядники: М. Пухтинський, Е. Рахімкулов. — К.: Логос, 2002. — 308 с.

94. Реформа публічного управління в Україні: виклики, стратегії, майбутнє: Монографія. — К.: «К.І.С.», 2009.

95. В. П. Рубцов. Місцеві ініціативи. — К.: Гнозис, 2001.

96. В. П. Рубцов. Громадські слухання. — К.: Гнозис, 2001.

97. Руснак Б. А. Залучення громадян до участі в місцевому самоврядуванні. Навчально-методичний посібник / Укладач Б.А.Руснак. — Чернівці: ЧМГС «Буковинська партнерська агенція», 2004.

98. Руснак Б. А. Місцеве самоврядування. Пора знімати декорації. // Віче, 2000. — № 2. — с.18 — 28.

99. Руснак Б. А. Розмежування повноважень між різними рівнями влади // Вісник програми сприяння парламентам України. - № 6, 29/12/1999 р.

100. Руснак Б. А. Місцеве самоврядування в Україні: Посібник для депутатів місц.ради / Укладач — Б.А. Руснак; Редактор — В.А. Бойко. Одеса, «ВМВ», 2006. — 336 с.

101. *Руснак Б. А.* Теорія і практика місцевого самоврядування в Україні: Посібник для депутатів місцевих рад та сільських, селищних, міських голів. — Чернівці: Прут, 2009. — 384 с.

102. *Толкованов В.В., Гук А.К., Олуйко В.М., Прошко В.Я.* Посібник з питань партисипативної демократії (демократії участі) на місцевому рівні. Київ, Крамар, 2011, 199 с.

103. *Ткачук А., Агранофф Р.* Місцеве самоврядування: світовий та український досвід. Посібник (друге видання). — К., «Заповіт», 1998.

104. *Ткачук А.* З історії реформ адміністративно-територіального устрою України *А.Ткачук, Р.Ткачук, Ю. Ганущак.* — К.: Леста, 2009.

105. *Швидько Г., Романов В.* Державне управління і самоврядування в Україні. — К.: УАДУ, 1997. — 140 с.

106. Управління великими містами: адміністрування та безпосередня демократія (проблеми теорії і практики): Матеріали II українсько-польської науково-практичної конференції (Львів 4-5 грудня 2003 р.). — Львів, 2004. — 540 с.

РУСНАК БОРИС АРТЕМІЙОВИЧ

Правознавець, незалежний експерт з питань державного будівництва, місцевого самоврядування та виборчого права, заслужений юрист України.

З 1993 до 2010 року працював у Чернівецькій обласній державній адміністрації та обласній раді на різних посадах: очолював юридичний відділ ОДА та обласної ради, був заступником керівника апарату ОДА, керуючим справами та заступником голови Чернівецької обласної ради третього скликання, з 2011 до 2014 - радник Чернівецького міського голови. У 1999 – 2004 рр. - фундатор і голова Асоціації органів місцевого самоврядування Чернівецької області.

Понад п'ятнадцять років викладав правові дисципліни (конституційне право України, конституційне право зарубіжних країн, муніципальне право України, право Європейського Союзу тощо) у кількох вищих навчальних закладах міста Чернівці, був викладачем з проблематики державного управління та місцевого самоврядування у Чернівецькому регіональному центрі підвищення кваліфікації державних службовців.

Автор низки посібників з питань місцевого самоврядування та виборчого права в Україні, зокрема: «Місьцеве самоврядування в Україні: теорія і практика». Посібник для депутатів місцевих рад та сільських, селищних, міських голів / Б.А. Руснак. – Одеса, 2011. – 536 с.; «Теорія і практика місцевого самоврядування в Україні». Посібник для депутатів місцевих рад та сільських, селищних, міських голів. – Чернівці: Прут, 2009. – 384 с.; «Місцеві вибори 2015: навчально-методичний по-

сібник для офіційного спостерігача» / Руснак Б.А. – Матеріали видано Міжнародним Республіканським Інститутом в рамках проекту «Навчання офіційних спостерігачів на місцевих виборах 2015 року» за підтримки National Endowment for Democracy (NED); у співавторстві «Основи громадського спостереження на виборах Президента України у 2014 році: навчально-методичний посібник» / [Герасимчук С., Карташов А., Радченко О., Руснак Б.]; за ред. А. Карташова. – Київ: ЦПГІ, 2014; у співавторстві «Громадський доступ до державного реєстру виборців України: навчально-методичний посібник» / [Б.А.Руснак, А.В. Карташов, О.О. Радченко, С.В. Герасимчук, В.В. Пінковський]; за ред. Б.А. Руснака – Київ: ЦПГІ, 2014. – 184 с.

Автор численних публікацій у засобах масової інформації з проблем державного будівництва, місцевого самоврядування та виборчого права.

У ході виборчих кампаній 2004 – 2015 років у складі групи тренерів Проекту «Сприяння організації виборів в Україні» та Міжнародного Республіканського Інституту (MPI) а також на запрошення центральних виборчих штабів окремих політичних сил брав участь у проведенні навчальних семінарів з керівниками обласних, міських та районних організацій політичних партій, з членами виборчих комісій, спостерігачами, з керівниками та юристами виборчих штабів політичних партій (блоків) в усіх регіонах України.

Вивчав досвід польських, угорських та румунських реформ у сфері адміністративно-територіального устрою, державного будівництва та місцевого самоврядування.

**ОДЕСЬКА ОБЛАСНА ОРГАНІЗАЦІЯ
ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ ГРОМАДСЬКОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ
«КОМІТЕТ ВИБОРЦІВ УКРАЇНИ»**

Одеська обласна організація Всеукраїнської громадської організації «Комітет виборців України» (ООО ВГО КВУ) – неурядова незалежна громадська організація, місією якої є активізація громадян до участі в управлінні державою та реалізації своїх конституційних прав, а також сприяння проведенню вільних, чесних та демократичних виборів в Україні.

Метою діяльності організації є не лише допомога конкретним людям у вирішенні їх конкретних питань, а й ініціювання інституційних змін, які б наблизили українське суспільство до демократичних стандартів.

Діяльність організації включає в себе такі основні напрямки:

Сприяння максимально чесному і законному ходу виборчих кампаній.

Організація здійснює системне спостереження за ходом виборчих кампаній, інформування громадськості про хід виборчого процесу, привернення уваги виборчих комісій, влади і громадськості до найгостріших проблем, пов'язаних з ходом виборчих кампаній. Окрім цього організацією проводяться тренінги для членів виборчих комісій, кампанії з просвіти виборців, надається безкоштовна юридична допомога виборцям.

Вартові демократії (watchdog):

В рамках цього напрямку діяльності організація постійно проводить моніторинг діючої влади, що включає в себе: аналіз виконання передвиборчих обіцянок, спостереження за роботою органів місцевого самоврядування та виконавчої влади, розвитком та діяльністю партій як основного посередника у комунікації між виборцем і владою, діяльністю депутатів різних рівнів, сільських, селищних та міських голів.

Розвиток громадянського суспільства в Одеській області:

В рамках цього напрямку організація проводить просвітницькі кампанії і програми для підвищення правової освіти громадян, здійснює проекти спрямовані на інформаційно-методологічну підтримку громадських організацій і ініціативних груп громадян в районах області, проводить конкурси мікро-грантів. Розробляє та впроваджує локальні нормативно-правові акти.

Сприяння розвитку місцевого самоврядування:

В рамках цього напрямку проводяться навчальні семінари та тренінги для депутатів місцевих рад, організовується стажування, видається та поширюються навчальна література.

**ODESSA REGIONAL ORGANIZATION
OF ALL-UKRAINIAN NGO
«COMMITTEE OF VOTERS OF UKRAINE»**

Odessa Regional Organization of All-Ukrainian NGO “Committee of Voters of Ukraine” is non-governmental independent public organization. Its mission is the intensification of the citizen’s participations in the governance and the realization of their constitutional rights, also help in the holding of the free, fair and democratic elections in Ukraine.

The aim of the organization is not only the help to the certain people in solving their problems, but also the initiation of the institutional changes which would make Ukraine closer to the democratic standards.

Activity of the organization includes next key directions:

Promotion to the fair and lawful course of election campaigns.

Organization implements systematic monitoring of course of the electoral campaigns, informs society about course of the electoral process, turns the mind of the election commissions, authority and society to the most urgent problems of electoral process course. Besides, the organization provides trainings for the members of the election commissions, educational campaigns for the electorate, gives free juridical help for electorate.

Guardians of democracy (watchdog).

In this direction of the organization’s work it constantly monitors the authority. It includes analysis of execution of pre-election promises, supervision of Local Governments, execution power, development and activities of political parties as the main facilitator in communication between voters and authority, activities of the deputies of the different levels, heads of the local councils.

Development of the civic society in Odessa’s region.

In this area organization holds educational campaigns and programs for the raising of the law education of citizens; organize projects which directed to informational and methodological support of the NGOs and the initiative groups of the citizens in the region, carries out micro grand contests. Develops and implements local regulations.

Promotion to the development of the Local Government

In this field of the organization’s activities educational seminars and trainings for deputies of local councils, organization of traineeships, publishing and distribution of the educational literature are carried out.

Правозахисна та правопросвітня діяльність:

В рамках організації постійно діє юридична приймальня, проводиться моніторинг дотримання прав людини, надається безкоштовна правова допомога громадянам. Отримана інформація щодо порушень прав людини аналізується, робляться висновки щодо оптимальних варіантів захисту прав людини та рекомендації щодо ліквідації (мінімізації) таких порушень.

Одеська обласна організація ВГО КВУ створена у 1997 р. (легалізована у 1998 р.), як юридична особа здійснює свою діяльність з 2004 р. Організація постійно проводить різноманітні публічні та медіа-заходи, які широко висвітлюються у ЗМІ та Інтернеті, має власний інформаційний портал www.izbirkom.od.ua та громадсько-політичну обласну газету "ІзбірКом". В районах Одеської області виконання проектів організації забезпечують 3 районні організації (Білгород-Дністровська, Котовська, Роздільнянська районні організації ВГО КВУ) та районні представництва в Ізмайльському, Татарбунарському та Ренійському районах. Організація тісно співпрацює з місцевими, всеукраїнськими та міжнародними громадськими організаціями, ЗМІ, органами виконавчої влади та місцевого самоврядування.

Організація з 1998 року має великий досвід виконання просвітницьких, правозахисних, моніторингових, адвокаційних, тренінгових та інформаційно-аналітичних проектів (підтриманих Європейською комісією, АВА/ROLI, NED, NDI, Charles Mott Foundation, ОБСЄ, Development Associates, inc, Посольствами США, Польщі, Нідерландів, Великої Британії та Фінляндії, МФ «Відродження», ПРООН Канадсько-українським Фондом "Демократичні інституції і практики", Східноєвропейським демократичним центром (Польща), Фрідом Хаус, MSI, Black Sea Trust, IREX, IFES, UNITER, Фондом „Східна Європа", Інтерньюс Нетворк, Інк, УГСПЛ тощо) як власних, так і в якості регіонального партнера ВГО "Комітет виборців України".

Одеська обласна організація ВГО "Комітет виборців України"

Юридична та фактична адреса:

65091, Україна, м. Одеса, вул. Садиковська, 25

Поштова адреса: 65023, Україна, м. Одеса, а/с 209

Телефон/факс (048)716-40-18, (048)716-46-83

Електронна пошта: odesakvu@ukr.net

Інтернет-сторінки:

www.cvu.od.ua, www.izbirkom.od.ua

Activity in the field of Human Right's protection.

There is a permanent legal reception in the organization. It monitors human rights, gives free legal aid to citizens. The information about violation of human rights are analyzed, organization makes conclusions for the optimal protection of human rights and makes the recommendations for the elimination (minimization) of such violations.

Odessa Regional Organization of All-Ukrainian NGO "Committee of Voters of Ukraine" was founded in the 1997 -th. (was legalized in the 1998-th). It operates as a legal entity from the 2004-th. Organization permanently holds different public and media events, which are widely media coverage, has its own web site www.izbirkom.od.ua and social and political region newspaper "Izbircom". 3 district organizations (Belgorod-Dnestrovskiy's, Kotovsk's and Rozdelnaya's organizations of the All-Ukrainian NGO "Committee of Voters of Ukraine") and district offices in the Ismail's and Reny's districts carry out the projects of the organization in the districts of the Odessa's region. Organization closely collaborates with local, national and international civic organizations, media, executive power and local governments.

From the 1998-th organization has a big experience of carrying out educational, Human Rights, monitoring, training, informational and analytical projects at the local, regional and international levels (which were supported by ABA/ROLI, NED, NDI, Charles Mott Foundation, OCSE, Development Associates inc., MSI, project "Worthy Ukraine", embassies of USA, Poland and Netherlands in Ukraine, "International Renaissance Foundation", Ukrainian and Canadian Foundation "Democratic institutes and practices", Eastern European democratic center, Freedom House, Black Sea Trust for Regional Cooperation, UNITER, foundation "Eastern Europe", etc.). In those projects All-Ukrainian NGO "Committee of Voters of Ukraine" was an organizer or a partner of All-Ukrainian NGO "Committee of Voters of Ukraine"

Odessa Regional Organization of All-Ukrainian NGO "Committee of Voters of Ukraine"

Address:

p.o. box 209, Odessa 65023 Ukraine

Telephone number: (048)716-40-18, 716-46-83

Fax number: (048)716-40-18

E-mail: odesakvu@ukr.net

Web site:

www.cvu.od.ua, www.izbirkom.od.ua

ДЛЯ НОТАТОК

[illegible]

ДЛЯ НОТАТОК

This image shows a single sheet of white paper with horizontal ruling lines. The lines are evenly spaced and run across the width of the page. There are no margins, text, or other markings on the paper.

Одеська обласна організація
Всеукраїнської громадської організації
«КОМІТЕТ ВИБОРЦІВ УКРАЇНИ»

Будемо щиро вдячні
за відгуки, побажання, рекомендації
стосовно вміщених у виданні матеріалів.

Для листів:
65023, м. Одеса, а/с 209
Телефон/факс: 048-716-40-18,
Телефон: 048-716-46-83
Електронна пошта: odesakvu@ukr.net
Інтернет-сторінки:
www.cvu.od.ua, www.izbirkom.od.ua

Руснак Борис Артемійович

**МІСЦЕВЕ САМОВРЯДУВАННЯ В УКРАЇНІ:
ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА**

**Посібник для депутатів місцевих рад
та сільських, селищних, міських голів**

Редактори — Бойко А. М., Матвієнко А. О.
Комп'ютерна верстка — Дроздова Є. О.
Підписано до друку

Наклад — 1000 примірників
Надруковано ПП «Евро друк»

